KADRO

AYLIK FİKİR MECMUASI

7

TEMMUZ
1932

İÇİNDEKİLER:

KADRO

Şevket süreyya	**« Europacentrisme » in Tasfiyesi**
Dr. Vedat Nedim	**Donan Ziraat kredilerine karşı**
İsmail Husrev	**Türkiyede Derebeylik rejimi**
Yakup Kadri	**Ferdiyet ve şahsiyet**
Bürhan Asaf	**Makina medeniyeti**
Yakup Kadri	**Ankara - Moskova - Roma**
İsmail Husrev	**[Polemik] Plân mefhumu hakkında**
B. A.	**Lausanne'daki anlaşmaların iç yüzü**

KADRO.

Objektif mevzuu, milletimizin tam ve noksansız kurtuluşu olan inkılâbımızın gittikçe mürekkepleştiğini ve mürekkepleştikçe derinleşerek verimlileştiğini görmemek, ya millet davası ile bir alâkasızlığın yahut bir kısa ve kifayetsiz görüşün eseri olabilir.

●

Millî kurtuluş inkılâbımız, sokak nümayişleri, beynelmilel konferans ve müesseselere yalvarma istidaları takdimi gibi ancak şaşkınlığın ve aczin tavsiye edebileceği hareketler üzerinde kalarak milletin mukadderatını bir takım gecikmelere salmadan yahut bir takım çıkmazlara sokmadan, Sivas ile Lausanne arasındaki yolu bir hamlede söktü. Millet, bu hamlesile, harice karşı siyasî istiklâle götüren destanını yazdı.

●

Bunun hemen arkasından, haricî istismarın Türk topraklarında bir acentası ve bir uşağı olan sarayı ve onunla beraber teokratik müesseseleri birkaç satırlık bir karar ile ilga etti. Millet, bu hamlesile, kendi kendisine karşı siyasî istiklâle götüren destanını yazmış oldu.

●

İstismarcı garp medeniyetinin istismar mekanizmasındaki sırrı, onun liberal ve ferdiyetçi iktisat nizamında teşhis ederek, bu nizam ile olacak karşılaşmalarında devletçi iktisadın tek el ve tek görüşle ve her defasında milletin ileri menfaatlerine uygun olarak sevk ve idare edilen kontrolünü kabul etmekle ve ziraatçi ve ham maddeci bir yarı müstemleke bünyesinden en ileri teknikle takviye edilecek bir ziraatçi, ham maddeci, sanayici ve millî sermayeci bir muasır millî iktisat bünyesine geçmek kararını vermekle, millet, iktisadî mücadelesinin ve iktisadî kurtuluşunun destanını yazmağa başladı.

●

Siyaseten hür ve iktisaden cüzü tam bir bünyeye istihalesini yaparken garp milletlerini birer tezatlar mecmuası haline getiren

sınıf davalarını, sınıfların teşekkülünü peşinen önlemekle, reddeden Türk milleti, bu hareketile ileri bir sosyal nizamın temellerini attı.

●

Siyasî ve iktisadî cüzü tam olmanın fikrî istiklâle *bağlı olduğunu bilen Türk milleti, hem kendi ve hem de dünya tarihini hem kendi ve hem de dünya iktisadiyatını müstakil bir görüşle tetkik ve tedvin etmek yoluna giderek « ilmî görüşte istiklâl » ve « ilmî görüşteki her türlü tağşişleri teşhir » kaidesini tatbik etti.*

●

Bunu yapmakla Türk milleti, Türk ilminin temellerini atmış oldu. Mürekkepleştikçe derinleşen Türk inkılâbı, düşünce ve hareket arasındaki vahdeti, gün geçtikçe daha fazla tesis eylemektedir. Ve yapı arsasının henüz tozlu topraklı havası, hem gürültülü ve hem de hoyrat faaliyetleri arasında, Türk milletinin yapısı, on dokuzuncu asrın hatalı ve yanlış hesaplı plânlarına göre değil, yirminci asrın şuurumuza akseden kaidelerine göre genç ve zinde yükselmektedir.

●

Bunun böyle olduğunu görmiyenler olabilir. Bunları ayıplamak bile fuzuli bir zahmettir. Bunlar, mürekkepleştikçe derinleşen inkılâbımızın heyecan ve inanç havasında daima bir yabancı ve işe yaramaz unsur gibi kırıntı ve köpük halinde, yaratılmakta olan millet maddesinin dışına atılacaklardır. Çünkü bunlar, bırakmakta ve kendisinden uzaklaşmakta olduğumuz cemiyetin dahi tortusuna ait unsurlardır.

●

İnkılâp, yürüyor.

"Europacentrisme„ in Tasfiyesi.

Şevket Süreyya.

«Geocentrisme» (1) — beşerin bir telâkki hatâsı idi ki, bu hatâ, onu bir ilim haline getiren Batlamyostan, ilim sahası haricine çıkaran «Coperinc»e kadar tam on iki asır beşerin idraki üstünde hükmetti. Bütün bu asırlar imtidadınca arz, hakikatta geniş kâinat sisteminin küçük ve tâbiy bir unsuru olduğu halde, bu sistemin merkezi ve mihveri gibi sayıldı. Bütün taharriler, bütün hükümler ve bütün hakikatler yalnız arzdan itibaren ve yalnız arz içindi.

«Europacentrisme» (2) — yine böyle bir telâkki hatâsıdır. Fakat bu hatâ muasır Avrupanın bütün içtimaî ilimleri lâboratuvar mevzuu kılmasına rağmen, beşerin idraki üstünde hâlâ hâkim bulunmaktdaır. Menşeini, daha ilk Yunan ukalasından alan ve zamanımıza kadar gelen bu telâkkiye göre de, Avrupa tarihi, hakikatta geniş cihan tarihinin küçük ve tâbiy bir unsuru olduğu halde, bu tarihin mihveri ve merkezi gibi sayılır. Bütün teharriler, bütün hükümler ve bütün hakikatlar, yalnız Avrupadan itibaren ve yalnız Avrupa içindir.

Batlamyos arzın haricindekini, arza tâbiy saymakla, beşer idrakini bir uzun devir için nasıl darlığa ve yanlışlığa mahkûm kılmışsa, Europacentrisme de Avrupa haricindekini Avrupaya tâbi saymakla beşerin tefekkür tarihinde o kadar geri ve o kadar menfî bir rol oynamıştır.

●

Beşer tarihinin İlk çağ, Orta çağ, Yeni çağ ve Son zamanlar diye bir takım traih devirlerine bölünüşü, filvaki çok yenidir.

(1) Geocentrisme — Arzı, kâlnatın merkezi telâkki etmek nazariyesi

(2) Europacentrisme — Avrupa tarihini cihan tarihinin merkezi telâkki etmek manasında kullanılmıştır.

Fakat şu da var ki, şimdi bu tasnif, Avrupa münevverinin tarihi telâkkisinde, tarih devirlerini beşer tarihinin değil, beşer tarihini bu dar ve çerçeveli tarih devirlerinin eseri zannettirecek kadar yerleşmiş ve mukaddesleşmiştir.

Bu tasnifin ilk vasfı, münhasıran Avrupaî, yani Europacentrik oluşudur. Bu tasnifte cihan tarihinin ve beşerin medenî inkişafının bütün seyri ve merhaleleri hemen münhasıran, esasen geç başlıyan Avrupa tarihinin küçük mihveri etrafına alınmış, Avrupa haricinde kalan her şey, ya Önasya ve Mısır medeniyetleri gibi «tekâmülden kalmış birer ihzarî medeniyet safhası» sayılmış, yahut Avrupa medeniyetinden evvelki devrin muzlim nisyanına sürülmüş ve orada inkâr edilmiştir.

●

Europaçentrisme hatasının İlk çağ, Orta çağ, Yeni çağ ve Son zamanlar diye bize öğrettiği tarih devirlerinin vasıflarını bir kaç cümle ile tebarüz ettirmek, bu hatâlı tasnif tarzının nasıl münhasıran Avrupaî bir noktai nazara göre tedvin edilmiş olduğu hakkında bize bir fikir verebilir:

«Europacentrisme»e göre İlk çağ, beşer medeniyetinin doğuşu ve kuruluşu devridir ki, bu devir, fecrinden zevaline kadar hareketini Avrupa ufkunda yapar ve Avrupa ufkunda bitirir. Bu harekette Avrupa haricinde tekevvün eden her şey, Avrupa medeniyetinin, kendi kendini doğuran mucizeli yaratılışı karşısında, birer kaba ve hayatiyetten kalmış mücerret tecrübelerdir.

«Europacentrisme»e göre bu İlk çağ medeniyetinin zekâ unsuru «Yunan mucizesi» - «Miracle Grec» - ve kuvvet unsuru «Indo-Europpen» ırkının ebedî kan ve pazû kuvvetini temsil eden «Germen»dir.

Bu telâkkiye göre 410 ile 476 arasında Gotların, Vandellerin ve tekrar Gotların Romayı tahribi, Avrupa tefevvukunun bir çöküntüsü değil, bilâkis, Yunan mucizesinde kemalini bulan insan zekâsının, Germen kanında kemalini bulan insan kuvveti ile bir şahane izdivacıdır ki, bu izdivac, kendi zatinde bir «yeniden doğuş»un rüşeymini tabiatile hâmildir.

Europacentrisme de İlk çağ, Orta çağa, sert bir kilise iskolastisizmine istinatgâh kılınan, donmuş bir Aristo felsefesile bağ-

lanır. Orta çağın tarihi bir din ve dünya feodalizmine ruh olan bu telâkki tarzı, bu telâkki etrafında harekete getirilen milyonlarca toprak bentlerin, ya kilise, ya şato, yahut ta ticaretgâh sahil şehirlerindeki korsan zenginler hesabına sürü sürü kurban edilmelerinin tarihidir. Bu tarih, Avruplaı tarihçinin dilinde saf imanın ve idealizmin bütün cihana nümune gibi verilen bir destanı şeklini alır.

Bu destanda, Avrupa haricinde kalan veya Avrupaya karşı gelen her sima bir yıkıcı ve bir barbar gibi tasvir olunur.
Rönesansın Yunan mucizesile alâkası daha barizdir. Bu devrin humanistleri, humanizmin menbaını her nedense yine Yunanda buldular ve bu başlangıcı insaniyete bir «tarih başı» gibi vermek istediler. Fakat asıl yeni çağdadır ki, Europacentrisme, vahşî ve müteaddî bir mahiyet aldı. Yeni kıtaların keşfi, yeni ticaret yollarının, yeni pazarların açılışı, bu yeni yollar, yeni kıtalar, yeni pazarlar üzerinde yapılan müstemleke harplerinin sonu, bir aralık bütün cihanın mukadderatını filhakika Avrupaya bağlar gibi, göründü. Müstemlekecilik, Avrupa harici memleketlerin açık yağması, her tarafta müterakim millî ticaret sermayelerinin Avrupaya akışı, bu kıtanın cihanşümul hegemonyası için ilk zemini hazırlar gibi oldu. Her tarafta eski yollar ve eski mübadele merkezleri değişerek, cihanın hayat kanalleri, küçük Avrupa kıtacığı etrafında müttehidülmerkez bir sistem manzarası arzetti.

Tarihin Europacentrik tasnifine göre «Son zamanlar» denilen devri açan «Sanayı inkılâbı», cihanın her tarafına akıttığı ucuz ve, mebzul fabrika emtiasile her tarafta mahallî ve millî iktısat vahdetlerini parçalayarak, Avrupanın bütün on dokuzuncu asır tarihini karakterize eden metropol istipdadını bir sistem halinde tamamladı. Fransız ihtilâli, on dokuzuncu asırda kemalini bulan bu sistemin bir beşareti ve bir ideolojik ifadesi idi ki, bu ihtilâlin, bütün cihan için doğru ve bütün cihan için hakikat sayarak âleme ihraç ettiği telâkkiler, «Europacentrisme»in itibarını her tarafta mukaddesleştirdi ve Aryanizm, bu siyasî ve iktısadî hegemonyanın bir karakteristik ifadesi oldu.

●

«Michlee»nin, İlk çağ, Orta çağ, Yeni çağ ve Son zamanlar tasnifi, Avrupa tarihinin inkişaf merhalelerine belki bir hadde

kadar uyabilir. Fakat aşikâr olarak görünüyor ki, bu tasnif, gerek cihan medeniyetinin umumî inkişaf hatları ve merhaleleri, gerek Türk tarihinin karakteristik devirlerini ifade edebilmek itibarile tamamile uygunsuz ve elverişsizdir.

Türk tarihinin ana hatlarını ve inkişaf devirlerini, tarihin Europacentrik tasnifine göre izah, her şeyden evvel imkânsızdır. Avrupalı tarihçiye göre «Akvam muhacereti» ancak Roma zaviyesinden izah edilen bir hâdisedir ki, bu hâdisede Türk ırkının rolü sadece menfî ve sadece tahripkâr olarak gösterilmiştir. Halbuki bize göre akvam muhacereti, Avrupanın daha tarihten evvelki devrin muzlim şekilsizliği içinde yaşarken başlıyan ve cihanın her bucağına ve bilhassa Avrupaya hayvan ehlileştirmenin, nebat yetiştirmenin ve maden işlemenin ilk tekniğini yayan ve bu suretle dünyanın her tarafında menşe ve evsaf itibarile müttehit ilk medeniyetlerin teessüsünü mümkün kılan bir temdin akınıdır. Bu izah «Europacentrisme» in dar ve mücerret izahına zıt, fakat cihan medeniyetinin tekevvünü bakımından tamamile vakıaya uygundur. Milâttan sonra 375-inci yılda başlayıp, Garbî Romanın sukutile nihayete ermiş sayılan Akvam muhacereti bu uzun temdin akınının bir faslı ve bir parçasıdır ki, bu hâdise de Türk ırkının rolü, hiç bir zaman, Europacentrik tarihin bize anlattığı gibi değildir.

Türk tarihinin bir tarih ötesi, yani tarihten evvelki devri hiç şüphe yok ki, mevcuttur. Fakat bu devir, daha «Europacentrisme»in mebdei tarihinin bile asırlarca evvelinde kalan bir dönüm noktasında bitmiş ve Türk tarihinin tarih devirleri ise, tarihin Europacentrik tasnifine hiç bir suretle uymayan kendine hâs bir mecra içinde inkişaf edip gitmiştir.

Türk tarihinin İlk çağı nerede başlar ve Orta çağı nerede biter? Bilinemez. Fakat aşikâr olan şudur ki, bu ilk çağ ve bu orta çağ, «Europacentrisme»in İlk ve Orta çağlarından tamamile başka evsaf arzetmektedir. Türk tarihinin ilk çağını biz, menşei itiraf olunmamak için ilâhlara irca olunan Yunan mucizesile başlayıp Romanın sukutile biten bir küçük safhanın klâsik ölçülerine göre nasıl izah edebiliriz?

kir ve san'at unsurları kaybolur gider.
Böyle bir ölçü içinde Türk tarihinde ilk çağın bütün teknik, fi-

«Europacentrisme»in Orta çağını Türk tarihinde nasıl bulabiliriz? Avrupa tarihçisinin Orta çağ dediği devirde Türk tarihi rönesansını çoktan bitirmişti. Sonra Türk tarihinde bir on altıncı asır gelir ki, bu asır Europacentrik ölçülerin hiç birile ölçülemez ve bu asır Avrupanın hiç bir asrına tevafuk edemez. Avrupa tarihinde On altıncı asır, din ve dünya feodalizminin, daha henüz on yedinci asır münekkitlerinin darbesini yememiş olan iskolastisizminin, teknik geriliğin ve millî tecanüssüzlüğün en karakteristik devridir. Halbuki Türk tarihinde On altıncı asır, ucsuz bucaksız bir dünya saltanatı ile beraber, kemal haline gelmiş bir medeniyetin, ilimde tefevvukun ve san'atı ile beraber, kemal haline gelmiş bir medeniyetin, ilimde tefevvukun ve san'atta tekâmülün eşsiz bir devridir.
Türk tarihinin on altıncı asır müessise ve telâkkilerile, Avrupa tarihinin on altıncı asrındaki o durgun müessese ve telâkkileri arasında nasıl iştirak olabilir?
Fransız ihtilâlinin ve son zamanların ise, Avrupa menfaatlarını ve cihanın her tarafındaki menfaat mücadelelerini teyit için, tarihin telâkkisine hâkim kıldığı ölçüler ve devir tasnifleri, bu devirde hemen kâmilen ya müstemleke veya yarı müstemlekeliğe, yahut iktısadî geriliğe mahkûm kılınan Türk cemiyetlerinin tarihî seyrini ve mahiyetini izah için tamamile uygunsuz ve elverişsizdir. Zaten bunun içindir ki, içinde yaşadığımız millî kurtuluş hareketleri devrinde, bütün bu Türk cemiyetlerinde ve umumiyetle Avrupanın siyaset, iktısat ve kültür hegemonyasından muztarip memleketlerde başlıyan bu millî kurtuluş hareketlerini izah için Avrupalı mütefekkirin elinde, bu mücadelenin hakikî mahiyetini izah eden bir telâkki ölçüsü ve bir ıstılah yoktur.

●

Avrupa ile başlıyan ve Avrupa ile biten tarih, hem bir dar ufuk, hem bir yanlış telâkkidir ki, bu dar ufuk ve bu yanlış telâkkide bizim yerimiz şimdiye kadar, ya tarih ötesine sürülmek, ya medeniyet harici kalmak olmuştur. Çünkü Avrupalı tarih yazarken, her şeyden evvel kendi toprağında kendi millet oluşunun vekayiini toplar ve bu toplayışta cehti, evvelâ kendisini toprağının ilk otokton halkı ve kültür müessiselerini, münhasıran Avrupada tekevvün etmiş sayılan Greco-Romen medeniyetinin bir asîl devamı gibi göstermektir.

Fakat, bu gösterişin maddî ve manevî temeli şimdi gün geçtikçe bir az daha sarsılıyor. Şimdiye kadar orijinal bir şey sanılan «Yunan mucizesi = Miracle Grec» Greco-Romen medeniyeti ve saf Germen kanı tahlil olundukça, bu terkiplerin her şeyden evvel, Avrupalı olmayan unsurları birer birer tezahür ediyor. On dokuzuncu asrın, o asır âlimine adeta bir din heyecanı veren mukaddes Aryanizmi gün geçtikçe azalıyor. Bizzat bu dinin mürtedleri şimdi, beşerin menşeini onun hakikî vatanına irca eden, ilk tekniğin ilk kültürün, ilk san'atın kaynaklarını Avrupa haricine çıkarmakta ve bu suretle cihan medeniyetinin cihan mikyasında ve kül halinde izahına imkân veren hakikî ilim cephesinde yer almaktadır. Bizzat bizim tarihimizi veren ve bizzat bizi alâkadar eden bu büyük fikir hareketinin en yüksek sentezini bizzat Türk inkılâbının merkezinde bulması ve en yüksek eserini bizzat Türk inkılâpçısının elinden alması bir tarihî hâdisedir. Çünkü biz, kendi tarihî vekayiimizi toplarken, haklı olarak, cihan tarihinin en büyük hâdiselerini kendi tarihimizin içinde buluyor ve bundan gurur duyuyoruz.

Türk tarihi, cihan tarihinin başı ve Türk inkılâbı Avrupa tarihinin yirminci asırda inkişafını bulmuş bir tarihî reaksiyonu olmak itibarile, biz o mazi ile bu halin birbirine bağlanışında geniş bir millî heyecanın bütün unsurlarını buluyoruz. Bu hareketin kül halinde ve bütün bu manasile tebarüz ettirilmesi ve «millî tarih tezi» mizin bütün usul ve vasıtalarile her gün bir az daha takviyesi inkılâp münevverliğinin vazifesi ve borcudur.

Millet iktisadiyatı:

Donan Ziraat Kredilerine karşı.

Dr. Vedat Nedim.

Nakti kredi, münkeşif pazar iktısadiyatının bir unsurudur. Pazar iktısadiyatından pazar için istihsali kastediyoruz. Pazar için değil de kendi ailevî veya mahallî ihtiyaçları için istihsal eden, yani iktısadî faaliyeti, bir kazanç vasıtası değil de, bir geçinme vasıtası olan, kendi içine kapalı bir tabiî iktısat bünyesinde nakdî kredinin yeri ve rolü yoktur.

Pazar için istihsal eden mıntakalarda, istihsal farklılaşmıştır. Farklılaşan istihsal mıntakaları, birbirlerinin müşterisi olurlar. Bir mütekabil alış veriş, münkeşif bir pazar münasebeti teessüs eder.

Bu pazar münasebeti, ister bir memleketin muhtelif mıntakaları, şehir ve köyleri arasında cereyan etsin, ister muhtelif memleketler ve kıt'alar arasında teessüs etsin, bunda asıl olan, istihsalin *geçinme* için değil, *kazanç* için yapılmasıdır.

Kazanç mefhumunu, en geniş manasında, yani *sermaye terakümü*nün menbaı olarak alıyoruz. Her iktısat sisteminde sermaye terakümü, gittikçe genişleyen, *dinamik* bir istihsal faaliyetinin esasıdır.

Sermaye terakümü yapamıyan bir iktısat bünyesi, *statik* kalır, yerinde sayar. Sermaye terkaümünün şartı ise, kazançlı istihsaldir.

O halde sorabiliriz:

Köy iktısadiyatımızda istihsal kazançlı mıdır?

Kazanç, müstahsilin maliyet fiyatile, müstahsilin satış fiyatı arasındaki fazlalık olduğuna göre, belli başlı mahsullerimizin maliyet ve satış fiyatları arasında yapılacak mukayese bu sualin cevabını teşkil eder.

Fakat, yer yer değişen ve bütün unsurları iyice hesaba alınarak yapılmış maliyet fiyatı statistiklerine malik değiliz.

Müstahsiliin eline geçen ve yine yer yer değişen satış fiyatları hakkında da toplu malûmatımız yok.

Burada söyleyebileceğimiz, ancak perakende ve hususî tetkiklere istinat eden umumî mahiyette istintaçlardır.

Buğday, pamuk, tiftik, hattâ tütün gibi bazı mahsullerimizin satışında müstahsilin eline çok kerre maliyet fiyatına bile tekabül etmiyen bir fiyatın geçtiğini biliyoruz. Diğer mahsullerimizin satış fiyatlarında da umumî bir sukut temayülünün mevcudiyeti malûmdur.

Fiyat sukutunun yanında bir de sürüm sıkıntısı vardır. Filhakika üzüm, incir, fındık gibi bazı mahsullerimizin satılmayıp elde kalan stoklarından muztarip değiliz. Fakat tütün, afyon, tiftik gibi bazı mahsullerimiz ise düşkün fiyatlara rağmen, tamamen elden çıkarılamamaktadır.

Sıkıntı, ister düşük satış fiyatı, ister sürüm darlığı halinde tecelli etsin, netice bir ve aynıdır:

Köy iktısadiyatında sermaye terakümünün olmaması.

Bu neticenin tezahürlerini görüyoruz:

Kredilerin donması, vergi tahsilâtında ağırlık, zatî geçinme iktısadiyatına rücu temayülleri, ticaret hacminin daralması, münakalât hacminin azalması v. s.

Görüyoruz ki, ziraî kredilerin donması keyfiyeti, köy iktısadiyatında sermaye terakümünün olmamasından doğan neticelerden biridir. Bu vaziyet karşısında, kredilerin tecili-sebepler aynı kaldığı takdirde-müstahsilin faiz borçlarını arttırmaktan başka bir şeye yarayamaz.

Tecil yolu, bir tedavî vasıtası değil, sadece muvakkaten koruyucu bir tedbirdir. Donan kredilerin çözülmesi için ilk ve son şart, köy iktısadiyatında sermaye terakümünü temin edecek âmilleri harekete getirmektir.

●

Sermaye terakümü, bir taraftan maliyet fiyatlarının indirilmesi, diğer taraftan satış fiyatlarının daha doğrusu, müstahsilin eline geçen kıymetlerin, yükseltilmesi ile mümkün olabilir.

Maliyet fiyatlarının indirilmesi demek, herşeyden evvel geri istihsal tekniği yerine ileri istihsal tekniğinin ikamesi demektir.

Türkiye ziraatine ileri teknik, ziraat işlerimizin bilgili bir zaptü rapt altına alınmasile, ihtisaslı bir sevkü idareye tabiy tutulmasile girebilir.

Türk müstahsilini, geri tekniğin zararlarından, ananevî istihsal şartlarından kurtarmak için, tedricî tekâmülün cilvelerine terkedemeyiz.

Türkiye ziraatine, ileri teknik, kendiliğinden değil, yukardan aşağı girecektir. Bazıları, türk köylüsünün iztirabının sebebini uzun vadeli kredilerin yoksulluğunda ve faizlerin yüksekliğinde arıyorlar. Uzun vadeli ve ucuz faizli kredi temin olunduğu takdirde, her şeyin *kendiliğinden* hallolunuvereceğini umuyorlar.

Biz bu tılsıma inananlardan değiliz. *Çünkü, teknik inkılâp, sadece bir para işi değildir; bir devletçe tanzim mes'elesidir.* Bu temin olunmadan, münferit müstahsillere açılacak uzun vadeli ve ucuz faizli kredilerin çarçur olacağı tabiîdir.

Bir bando muzika teşkilâtı içine alındığı zaman, notayı okumasını, kılarneti çalmasını, borayu öttürmesini, zili ve davulu idare etmesini ve hep beraber «icrayı ahenk» etmesini öğrenen türk köylüsü, modern ziraat tekniğini de ancak ihtisaslı bir sevk ve idare altında teşkilâtlandırıldığı takdirde benimseyecektir. Bu işi, zamana ve ferdin iradesine, keyfine ve şuuruna terketmek, onun olmamasını istemekle birdir.

Maliyet fiyatını düşürücü âmiller arasında, en son alıcı olan köylünün eline müteaddit mutavassıtların zincirleme kârlarile pahalılaşarak geçen istihlâk maddelerini ucuza maletmek, nakliye tarifelerinde, mahsullerin düşük fiyatlarına göre tadilât yapmak, faiz seviyesini indirmek gibi tedbirleri de zikredebiliriz. Satış fiyatını, daha doğrusu köylünün eline geçen kıymeti yükseltmek mes'elesine gelince, bu da herşeyden evvel bir teşkilât işidir. İstihlâk maddeleri için son alıcı olan köylü, kendi mahsulleri için ilk satıcıdır. Bu itibarla istihlâk maddeleri için *en yüksek* fiyatı ödeyen köylü, kendi mahsulleri için *en aşağı* fiyatı alır. Gerek, ihracat, gerek dahilî ziraî istihlâk emtaamız için müstahsilin eline geçen fiyatların, zaten düşük olan piyasa fi-

yatlarının bile aşağısında olduğu malûmdur. *Mutavassıtkârı denilen bu farkın, millî sermaye terakümüne maledilmesi, millî iktısat siyasetimizin baş hedeflerinden biri olmağa lâyıktır.*

Afyon müstahsillerini bir birlik içinde teşkilâtlandırmağa sevkeden zaruret, mahiyet itibariyle diğer ziraî emtaamız için de varittir.

İngiltere'de bile Devletin, gerek ecnebî rekabetini karşılamak, gerekse müstahsili korumak maksadile, süt, tereyağı, yumurta için *mecburî* satış kooperatifleri kurduğu bir zamanda, mutavassıtkârı karşısındaki endişelerin mana ve kıymeti kalmaz.

Milletler arasındaki ticarî münasebetlerin gittikçe *serbest ticaret* safhasından çıkıp sur'atle *takas* istikametinde inkişafa yüz tutması da, satış işlerinin teşkilâtlandırılmasını icap ettiren başlı başına bir âmildir.

Bugün bile ihracat emtaamız için dünya piyasa fiyatlarının *en yükseğini* temin edemiyoruz. Herhangi bir ecnebî borsasının cetvellerini tetkik edersek mallarımızın rakip mallara nispetle geri fiyatlarla kaydedildiğini görürüz.

Dünya pazarlarında en yüksek piyasa fiyatlarını bulmak için, bütün tabiî evsafa malik bulunan ziraî ihraç emtaamızın büyük bir kısmını, yalnız satış cephesindeki geriliğimiz yüzünden *hakiki* kıymetlerile realize edemiyoruz.

Demek ki, bugün Türk müstahsili için kazanılacak iki pay vardır:

Biri, dünya piyasası fiyatı, diğeri dünya piyasa fiyatlarının en yükseği.

İşte Türk müstahsiline, ilk hamlede hiç olmazsa mahsullerimizin bugünkü dünya piyasa fiyatlarını ve sonra daha ileriye giderek aynı mahsullerin buldukları en yüksek fiyatları temin edecek yollara ayak basmak, yalnız haricî ticaretimizin inkişafı bakımından ayak basmak, yalnız haricî ticaretimizin inkişafı bakımından değil, donan kredilerin selâmeti bakımından da bir zarurettir. *«Türk müstahsiline kârlı fiyat» şiarile açılacak bir teşkilâtlandırma seferberliği günün en âcil bir dâvâsıdır.*

●

Ziraî ihracat emtaamızın talihi, hariç pazarların alım kabiliyetine bağlıdır. Hariç pazarların alım kabiliyeti ise, gittikçe azalı-

yor. Bu itibarla emtaamızı hariç pazarların tabiiyetinden kısmen olsun kurtarmak için, bunların *dahilî* pazarlarımızda da istihlâk imkânlarını aramak mecburiyetindeyiz.

Meselâ üzüm, incir, fındık gibi mahsullerimizin dahilde sarfolunan mıktarları gayet mahduttur. Halbuki bu sene, bu mahsullerimizin bereketli olacağı kuvvetle ümit olunuyor.

Bu seneki bereketli mahsul neticesinde vaki olacak fazla arz, alım kabiliyeti daralan hariç pazarlarda fiyatların büsbütün düşmesini mucip olabilir. Bu tehlikeyi şimdiden önlemek için, bu maddelerin gerek orduda ve mekteplerde, gerekse halk arasında sürümünü arttıaracak tedbirlerin alınmasına zaruret vardır. *İç pazarlarımızın istismarı bahsında ham maddelerimize alıcı olacak millî sanayiimizin inkişaf temposunu da mühim bir âmil olarak hesaba katmalıyız.*

Bugün düşük fiyatlarla müşteri bekliyen pamuklarımız, pamuklu mensucat sanayiimizin inkişafı nispetinde dahilde pazarını bulacak ve hattâ, bütün ihtiyacımızı tatmin edebilmek için yeni pamuk sahaları açmak icap edecektir.

Aynı suretle memleketimizin şeker ihtiyacını dahilden temin için kurulacak fabrikalar yeniden geniş toprakların pancar ziraatine tahsisini zarurî kılacaktır.

Bu suretle ham maddesini iç pazardan temin eden sanayi şubelerinin teessüsü nisbetinde, sürüm sahaları garantili .ziraat şubelerimiz de genişleyecektir.

●

Türkiyede ziraî kredi tarihi tetkik edilirse, tâ Mithat Paşa devrinden bugüne kadar ziraat sahasına akıtılan kredilerin hiç te öyle azımsanacak bir seviyede olmadığı görülür.

Yine görülür ki, ziraî kredilerin donması keyfiyeti ve tecili zarureti de yeni bir hâdise değildir.
Ziraî kredilerin, ancak rantabl bir ziraat bünyesinde, rantabl bir iş olabileceği aşikâr bulunduğuna göre, Türkiye'de başlı başına hallolunacak bir ziraî kredi mes'elesi yok, belki ziraatin müstahsil için rantabl bir hale getirilmesi dâvâsı vardır.

Millî İktisat tetkikleri:

Türkiyede Derebeylik Rejimi.

İsmail Husrev.

Bugün Türkiyede toprak meselesile bir parça yakından alâkadar olan bir kimsenin bizdeki toprak münasebetlerinin mazisine bakmak zaruretini duymamasına imkân yoktur. Bu vâdide yekten akla gelen sualler şunlardır: Eskiden Osmanlı imparatorluğunda toprak üzerinde teessüs etmiş içtimaî-iktısat münasebetlerinin mahiyet ve şekli ne idi? Bugünkü münasebetler nasıl bir inkişafın muhassılasıdır? Bunlar maziye ait neleri muhafaza etmiştir?

Osmanlı tarihlerinde bu suallerin cevaplarını bulamayız. Hattâ bu cevaplara esas olabilecek vesikalara bile toplu bir halde tesadüf etmenin imkânı yoktur. Padişahların sergüzeştlerini nakletmekle vakit israf etmiş olan Osmanlı müverrihleri, Osmanlı imparatorluğunun içtimaî kuruluşuna ve bu kuruluşun iskeletini teşkil eden unsurlara nazarlarını çevirmeyi daima ihmal etmişlerdir. Onların bize tarih ismi altında dinlettikleri şey, bir «teracimi ahvali ali osman»dı. Bunun için Osmanlı imparatorluğunun cemiyet ve iktısat nizamını öğrenmek istiyen bir iktisatçının dağınık vesikaları bizzat kendisinin toplayıp bir fikir sistemine göre bina etmesi icap ediyor. Ancak bu sahada bir görüş tarzına, bir fikir sistemine istinat etmeden yapılacak tetkiklerin sıralanmış ve tezatları ayıklanmış bir vesikalar yığını halinde kalmıya mahkûm olduğunu da işaret etmek lâzımdır. Bu itibarla millî inkılâptan sonra Türkiye iktısat tarihine dair yapılan bazı tetkikleri bu nevi etütler sırasına koymak daha doğru olur.

●

Osmanlı tarihinin toprak meselelerini tetkik ederken kurunu vusta Avrupasının toprak münasebetlerini mikyas ve esas olarak almamız ve bizdeki münasebetleri bu mikyasa göre müta-

lea ederek Osmanlı tarihinde Feodalite veya bilmem hangi nizam vardı veya yoktu gibi münakaşalara girmemiz semeresiz ve aldatıcı neticeler verir. Doğru neticelere varabilmek için herşeyden evvel Osmanlı tarihinin cemiyet münasebetlerini, Osmanlı cemiyetinin içtimaî çehresini, Osmanlı devrinin kendi şartları içinde ve müstakil olarak tesbit ve mütalea etmemiz lâzımdır. Halbuki tarihçilerimizin aşağı yukarı hepsi Osmanlı tarihinin sınıf münaesbetleri mevzuubahis olunca, Osmanlı tarihinde Avrupaî bir feodal cemiyet nizamının olup olmadığını aramışlar ve Osmanlı müesseselerinin kendine mahsus olan haricî vasıflarına aldanarak daima yanlış neticelere vrmışlardır. Hattâ o derecedeki, bu yanlış neticeler onları, Osmanlılarda bir zamanlar Avrupalıları bile gıpteye sevkedecek kadar adilâne bir sınıf ahengi yaşamış olduğu kanaatına sürüklemiştir. Bir içtimaî görüş, bir metod noksanlığının eseri addettiğimiz bu nevi hüküm ve kanaatları tarih vesikalarile her zaman tekzip kabildir.

●

Tarihte Osmanlı saltanatının cemiyet nesçi çok renkliydi. Birbirinden farklı bir çok cemiyet münasebetlerinin saf veya muhtelit bir halde veya rüşeym olarak yanyana yaşadığı görülüyordu: Bir patriyarhal aşiret nizamının yanında mütekâmil bir şehir lonca sistemine, toprak köleliğine müstenit bir cemiyet tarzının yanında geniş ticarî münasebetlere ilh... tesadüf etmek mümkündü. Fakat mahiyet itibarile birbirinden ayrı olan bütün bu içtimaî münasebetlerin fevkinde ve bütün Osmanlı cemiyetine damgasını vuran tek ve hâkim bir nizam vardı: Derebeylik rejimi. Bütün diğer müesseseler, en iptidaisinden en mütekâmiline kadar bu rejimin içinde ve bunun kanunlarına tâbiydi.

Tarihçilerimiz, derebeylik deyince, bir kimsenin cebirle bir takım kimselere tagallübü tarzını anlarlar. Halbuki tagallüp, bizim kastettiğimiz rejimin unsurlarından ancak biridir. Biz bu kelimeye daha şamil bir mânâ verdik. Onu, aşağıda vasıflarını göreceğimiz Osmanlı tarihindeki bir cemiyet nizamına alem yaptık.

Osmanlı derebeyliğinin üç şeklini tesbit etmek mümkündür:

1. — Sipahi deerbeyliği. 2. — Ruhanî derebeylik. 3. — Serbest derebeylik.

Haricî şekilleri itibarile birbirinden farklı olan bu üç tip derebeyliğin aralarında sây teşkilâtı bakımından bir iştirak görüıüz. Bu iştirak, bu üç tipe bir nizamın üç cephesi manzarasını verir. Binaenaleyh sây teşkilâtı, her içtimaî nizamın olduğu gibi derebeylik rejiminin de esasını ve vasıflarını ihtiva eder. Bu itibarla derebeylik rejimini anlamak için onun sây teşkilâtını tetkik ederken şu metodik noktaları daima göz önünde bulundurmamız lâzımdır: 1. — Toprağa tasarruf veya temellük edenlerle toprakta çalışan arasındaki tabiiyet şekilleri. 2. — İstihsalin tanzimi işine müdahele tarzı. 3 — Mahsule iştirak usulü.

●

1. — Sipahi derebeyliği.

Sipahi derebeyliği, timar ve zeamet usulüdür. Tarihçilerimiz şimdiye kadar bu müesseseyi ne bir derebeylik ve ne de bir feodal rejimi olarak almışlardır. Bu müessesenin daima basit bir idarî vasıfı bulunduğunu, sınıfî hiç bir mahiyeti olmadığını göstermiye çalışmışlardır. Köylü ile sipahi yani timar sahibi ile müstahsil arasındaki sây münasebetinin dahilî bünyesini nazarı itibara almıyarak timar müessesesinin yalnız haricî vasıflarını Avrupa feodalitesile mukayese edersek hakikaten bazı farklı neticelere varabiliriz. Tarihçilerimizi aldatan cihet te öyle zannediyoruz ki, bu haricî vasıflar olmuştur.

Kurunu vusta feodal nizamında toprakta çalışan insan hukuken hür değildi. Fakat eski Roma «villa» larındaki «villicus» ler gibi esir, bir « instrumentum vocale » de değildi. Köylü feodale ait arazideki köylerde oturur. Feodale, angarya iş (Frondienst) görmiye ve istihsalâtının muayyen bir kısmını feodale terke mecburdu. Bu mükellefiyetler haricinde istediği gibi istihsalde bulunudu. Mamafih feodal isterse köylünün bütün mahsulünü alabilirdi.

Osmanlılarda haricî şekli koruyan bazı hususiyetler vardır. Timar arazisinde yaşıyan raaya, toprağa ba tapu mutasarrıftır. Sahibi arz, yani timar eri, varidatı kendisine thsis olunan araziye bir çiflik, bir malikâne gibi tasarruf edemez. Devlet, toprağın öşrü şerisini almak, mahlûlâtını talibine tefviz etmek, ferağ ve intikali vukuunda muayyen olan harcını alarak tapu

senedi vermek gibi hakları timar sahibine vermiştir. Mamafih Devlet isterse bu hakları alarak bir başkasına vermekte de serbestir. Fakat bütün bunlar, timar müessesesinin haricî şekilleridir. Sây teşkilâtı noktai nazarından bakarsak köylü ile sahibi arz arasında sıkı bir sınıfî tabiiyet görürüz. Raaya, müstakillen çalıştığı ve yalnız muayyen vergisini verdiği halde hür değildir. Raaya «ziraata kabil yerini üç yıl boz komak sipahiye zarar» [*] olduğundan sipahi, üç sene sahibi tarafından ziraat edilmiyen bir yeri alıp bir başkasına ba tapu verebilir. Köylü her sene muayyen miktarda mahsul ekmiye, hiç ekmediği sene ekilmediği veya noksan ekildiği için muayyen miktarda ceza vermiye mecburdur. Timar usulünde köylü istediği zaman toprağını terk edemez. «Timarlardan müteferrik olan raayayı cemetmek kanundur... Ama on beş yıldan ziyade mütemekkin olup oturanı kaldırmak refolunmuştur... İstanbulda bir kimesne mütemekkin olsa göçürmek memnudur [**]... Raiyet gitse damı ve çulu sipahinindir. Suvari kovsa damı ve çulu raiyyetin olur» [***]. Kanunnamenin bu satırları raaya üzerinde sipahi hakkının kat'î ve mutlak olduğunu gösteriyor. Raaya zahiren toprağa ba tapu mutasarrıftır amma, hakikatı halde bu tasarruf hakkı surî ve raiyyet mutasarrıf olduğu toprakla beraber sipahiye bağlıdır.

Sipahinin emrinde olan arazi iki nevidir: 1. — Sipahinin kendisine mahsus hâsı, hususî toprağı vardır. Bu toprak beylik topraktır. «Tapu olmakla kimseye mülk olmaz... Sahibi timardan kangisiki, akçaya tama edip kendi zamanında ol asıl yeri tapuya verse, kendi zamanında tapu ola. Verdiği kimesne ancak ol timar sahibi zamanında tasarruf ede. Ol sipahi niza edemez. Amma kendudan sonra timar kime müntakil olursa tapuyu ol boza. Kendi dahi bozsa olur» [****]. Sipahi bu kendi tasarrufu altında bulunan toprağı ortakçıya verir. Ortakçı tıpkı bugün olduğu gibi mülkiyeti olmıyan veya toprağı kâfi gelmiyen köylüdür. 2. — Diğer topraklar, varidatı sipahiye tahsis olunan arazidir. Bu arazide köyler vardır. Meselâ beşyüz köyü

[*] Kanununnamei Ali Osman. Tarih encümeni mecmuası. İlâve. s. 14

[**] Bilâhare Anadoluda başlıyan içtimai tezebzüpler üzerine İstanbula halk akını başlayınca nüfusun fazlasını çıkarmak usulü kalm olmuştur.

[***] Kanunname. Keza.

[****] Keza.

ihtiva eden bir sancağın iki üçyüz köy icabına göre ikişer, üçerden seksen doksan timara ayrılır. Diğerlerinden de şehzadelere, vüzeraya, beylerbeyilere.. ilh (yani büyük derebeylerine) bir hisse ayırdıktan sonra bakiyesi, hâsı hümayun namile hazinei Devlete bırakılırdı. Devlet bilâhare bunları istediğine timar veya temlik tarikile yani doğrudan doğruya mülk olarak bahşederdi.

Sipahi, icabında ölen veya «cilâyı vatan» eden raayanın topraklarını «kendi tasarruf eder. Kendi çiftin sürer veya ortağa veririr... Bu gibi yerlerden el çekip yine tapuya verse caizdir. Bunlar finefsülemir raiyyetlik yerlerdir» [*]. Mamafih sipahinin, münbit ve verimli olan bir yerin sahibine cebirle «cilayı vatan» ettirerek, o yere tasarruf etmesi o devrin keyfi kaideleri altında pek âlâ mümkündü. Sipahinin bazen çiftini kendi sürmiye mecbur olması, onun içtimaî vaziyetinde bir tahavvülü icap ettirir. Sipahinin vasfı istihsale doğrudan doğruya iştirak etmemek, başkalarının sâyesinden geçinmekti. Çiftini kendi süren bu nevi sipahiler her halde fakir sipahilerdi.

Sipahî derebeyliği çerçevesi içinde böylece iki tip köylüye tesadüf ediyoruz. Her ikisinin de sipahiye bağlı olmasına rağmen aralarındaki fark birinin istihsal vasıtalarına sahip olması diğerinin bundan mahrum bulunmasıdır.

Raaya, sipahinin muayyen işlerini de görmiye mecburdu. Raayadan alınan mahsulât için sipahilere anbarlar inşası, bağ olan yerlerde muayyen zamanlarda bağlarda çalışmak, mahsulâtın sipahi anbarlarına taşınması ilh... gibi işler, raayanın angarya mesaisini teşkil ediyordu.

Sipahinin mahsule iştiraki vergi şeklinde cereyan eder. Bunun böyle olmasının sebebi, sipahi derebeyliği rejiminin hukuk münasebetlerinin hususî karakterinden tevellüt eder. Çünkü sipahi, Avrupalı feodal gibi toprakta çalışanın mahsulü üzerinde doğrudan doğruya bir mülkiyet hakkına malik değildi. Halbuki gördüğümüz gibi sipahi rejiminin zahirî şeklinde bir serbestî vardır. Müstahsil zahiren müstakil olarak yaşar. Bunun için müstahsilin mahsulüne ancak vergi tarikile iştirak olunabilirdi. Bu vergi ise tamamen sipahinin elinde kalıyor ve bunamukabil Devlet sipahiden harp vukuunda muayyen miktarda kılıçlı

[*] Keza.

çıkarmasını istiyordu. Köylüden alınan vergiyi ikiye ayırmak lâzımdır: Biri dönüm başına diğeri de mahsulden öşür olarak alınan vergidir. Mahsulün öşrünü almak, zannolunduğu gibi yalnız onda bir almak değildi. Bu nisbet mahalline göre değişiyordu. Rumeli ve Anadolu eyaletlerinde yerine göre mahsulden ikide, üçte, dörtte, beşte, altıda, yedide, sekizde, onda bir olarak hisse alınırdı. Binaenaleyh bazı tarihçilerimiz gibi onda bir alındığını iddia ederek sipahi ile raaya arasında adilâne bir münasebetin bulunduğu zehabına düşmek vakıalarla teeyyüt etmiyor.
Vergilerin içinde isimlerile derebeylik nizamını karakterize eden vergiler vardı: Boyunduruk hakkı, kulluk hakkı, ağalık hakı, ilh.....

●

2. — Ruhanî derebeylik.
Bu tip derebeylik, tekkelerin ve dinî müesseselerin derebeyliğidir. Devlet veya hususî eşhas tarafından bu müesseselere içindeki köylerile beraber geniş arazinin varidatı vakfedilmişti. Bu müesseselerin başında Bektaşı tekkelerile Mevlevî tekkeleri gelir. Misal olarak yalnız Bektaşı tekkelerini alalım: Osmanlı imparatorluğunun her yerine yazılmış olan Bektaşi tekkeleri, adetleri yüzler hanesini aşan köylere malikti. Meselâ Mucur kasabasına tâbi Hacı Bektaş kariyesindeki «Bektaşi tekkesi, ehalisi Bektaşi tarikatına mensup 362 köyün vardiatile geçinirdi. Bilâhare bu köylerin adedi hükûmet taarfından muhtelif vesilelerle yirmi dörde tenzil olundu» [*]. «Aynı mahalde Bektaşi tekkesinin rakibi de vardır. Çelebilik müessesesi Hacı Bektaş tekkesinin rakibidir. Çelebilik müessesesinin, Hacı Bektaş civarında seksen köyü vardır. En uzağı, dört saatlik mesafededir» [**]. «Evliya çelebi zamanında Merzifondaki Bektaşi tekkesi 365 pare köyün iradile geçinirdi» [***]. «Hacı Bektaşın kısmen dergâha ve kısmen çelebilere mensup olan ehalisi topraksız ve fakirdir. Bugünkü halile dergâh hakikatta yalnız bir ibadethane olmayıp aynı zamanda iktısadî bir müessesedir. Müstakillen dergâha ait olup bağlarda (Dede bağı, Han bağı) ve dergâhta ıve çifliklerde tesbit olunan hayvan miktarı 105, dergâhın çift-

[*] Bektaşilerin coğrafi tevezzüü. Edebiyat fakültesi mecmuası C. 6. sayı 1. 1928.
[**] Hacı Bektaş tekkesi. Hamit Zübeyir. Türkiyat mecmuası C. 2. 1928
[***] Bektaşilerin Coğrafi tevezzüü.

liklerinde (Kütükçe çiftliği, Kaya çiftliği, Kızıl öz çiftliği, İlicik çiftliği) ortakçılarla müşterek olan ağnam ve hayvanat adedi 527, dergâh çiftliklerinde tesbit olunan arazi, tarla, bağ, bahçe, kavaklık, çayır, ağaçlık ve kıraç olmak üzere 4.487 dönümdür. Dergâha ait akarat dört yüzden fazla dükkân, buharla müteharrik un değirmeni, dört su değirmeninden ibarettir... Hacı Bektaş ehalisi bazı iktısadî sebeplerden dolayı babalara ve çelebilik müessesine muğber olmakla beraber tamamen sünniler de dahil olduğu halde hepsi tekkenin nüfuzu manevisi altındadır» [*] Bütün bunları mahallinde tetkik etmiş olan Hamit Zubeyir Beyden köylünün iğbirarını mucip olan iktısadî sebeplerin mahiyetini de ayrıca sormuştuk. Hamit Bey ihtilâf mevzuunun köylü arazisinin dergâh çiftliklerine ilhak edilmiş olmasından tevellüt ettiğini söylediler.

Bu bir kaç misal tekkelerin nasıl müstakil derebeyi müesseseleri olduğunu ve topraksız köylü kitlelerinin tekkeler arazisinde asırlarca kölelik ve ortakçılıkla geçinmiş ve hepsinin tekkelerin maddî esaretinden başka bir de manevî esaretini çekmiş olduklarını göstermiye kâfidir. Bu ruhanî derebeylik Osmanlı tarihinde cemiyet münasebetleri tetkik olunurken ihmal edilemiyecek kadar mühim bir mevzudur.

●

3. — Serbest derebeylik.

Derebeylik rejiminin bu cephesine imparatorluğun her yerinde tesadüf etmek mümkündür. Bu tarz, devlet tarafından hususî eşhasa malikâne, çiftlik olarak doğrudan doğruya temlik edilen veyahut istilâ edildiği zaman içtimaî müesseseleri aynen ipka olunarak timar usulüne tâbi kılmıyan yerlerde görülür. Serbest derebeyliğin en karakteristik nümuneleri, Bosna, Hersek, Eflâk, Buğdan ve şark eyaletlerinde bulunur. Misal olarak yalnız şarktakileri alalım: Milâdî 1600 de intişar etmiş olan «Ali Ayni» Efendinin kavanin risalesinde şu malûmata tesadüf ederiz: «Eyaleti Diyarıbekir, on bir Osmanlı sancağı ve sekiz ekrat beyi sancağı ve beş hükûmettir. Bu sekiz erkat sancağı hini fetihte gerçi sancak tarikile verilmiştir. Sancak itibar olunur. Lâkin yurtluk ve ocaklık üzre olup azil ve nasıp kabul etmez. Fevt olduktan vali marifetile oğullarına verilir. Harice verilmez. Lâkin

[*] Hacı Bektaş tekkesi...

sancaklar gibi ebvap ve mahsulâtı tahriri defter olunur. İçinde zeamet vardır. Sefer oldukta zaimleri ve erbabı timarı ve alay beğisi ile sancak beyi ve sair sancaklar gibi beylerbeyisile konup göçüp bayrağı altında sefer hizmetin eda ederler. Ferman olan hizmete gelmezlerse, sancağı oğluna veya akrabasına verilir. Ama hükûmetler tahrir olunmamıştır. İçinde zeamet ve timar yoktur. Hakimleri mülkiyet üzre zapt ve tasarruf ederler. Mefruzülkalem ve maktuülkadem olup ebvabı mahsulâtı her ne ise kendileri mutasarrıftır... Mefruzülkalem olan beylere divandan cevap yazılır... Eyaleti Vanda, mülkiye üzere dört hükûmet vardır... Eyaleti Şehri Zorda hükûmet veçhile bir sancak vardır... Livayı Bağdatta berveçhi hükûmet idare olunan iki liva vardır... İraktaki hükûmeti ümadiye berveçhi mülkiyet idare olunur.»

Bütün bu tam mülkiyet üzre idare olunan yerlerde (Şimdiki şark vilâyetlerinde) hâlâ izlerini gördüğümüz hakikî toprak köleleği hâkimdi. Osmanlı hükûmetinin zafı neticesi veyahut İrana karşı takip ettiği siyaset icabı olarak buralardaki «Ekrat beyleri»nin arazisi Osmanlı arazi teşkilâtının çerçevesi içine alınmamış ve binnetice koyu bir toprak köleliğine müstenit bir derebeyi nizamı bugüne kadar yaşamıştır. Buralarda Beyin, toprakta çalışan üzerindeki hakkı kat'î ve mutlaktır. Mahsule iştirakin kaideleri filân yoktur. Mahsulü eken, mahsulü ile birlikte beyin mülkiyeti altındadır.

Bu tip derebeylik Avrupa derebeyliğinden de daha geridir. Yukarda bahsettiğimiz Roma devrinin esaretinden farksızdır. Bosna-Hersek ve Eflâk-Buğdan derebeyliğinin Avrupa Feodalitesinden farkı yoktur. Oralarda istilâlardan sonra Avrupa Feodalitesi aynen ipka edilmiştir. Hattâ bir çok Avrupa tarihçileri buralardaki feodal nizamın Osmanlı toprak münasbatına müessir olduğu kanaatındadırlar.

Bu makalemizin dar çerçevesi içinde yalnız ana hatlarını statik olarak kısaca göstermiye çalıştığımız Osmanlı derebeylik nizamının tarihî istihalelerini ve bu istihaleler neticesi yaşadığımız devire nelerin intikal ettiğini gelecek makalemizde arıyalım.

Ferdiyet ve Şahsiyet

Yakup Kadri.

Her san'at eseri onu vücuda getiren san'atkârdan evvel cemiyetin malıdır. Çünkü, san'atkârın kendisi, bir tesadüfün veya esrarengiz bir takım kudretlerin meydana attığı bir mahlûk değil, doğrudan doğruya cemiyetin mahsulü bir insandır. San'atkâr kendi yarattığı san'at eserinde ve cemiyet kendi doğurduğu bu insanda şuura erer. Victor Hugo şairin tarifini yaparken daha ileri gitmiş: «Şair, kâinatın tanınan şuurudur.» demiş.

●

San'atın nazariyesile meşgul münekkitler, kendi fikir ve meyillerine göre bir takım tasnifler yapmışlardır. Meselâ san'atkârları, ferdiyetçi cemiyetçi diye iki sınıfa ayırmışlardır. Bunlara göre PASCAL, STENDHAL, DOSTEIEWSKİ tam birer fert ve ferdiyetçi nümunesidir. Yani bu üç şahsiyetin bulundukları muhit ve yaşadıkları zamanla ne müteaddî, ne passif hiç bir münasebetleri yoktur ve dehalarının, mizaçlarının veya bünyevî teşekküllerkinin hususiyetinden başka bariz bir vasıfları görülemez. Şu halde acaba sebep nedir ki, Fransa'dan bir tane Dostoiewski ve Rusya'dan tek bir Stendhal çıkmamıştır ve Pascal'ı, halis bir Fransız olduğu halde, 1860 Fransa'sında tasavvur etmeğe imkân bulamayız?

●

Leningrad'da bir müzeyi gezmiştim. Burada müzenin her salonu yalnız bir nevi eşyaya değil, ilmî metotlara göre her nevi eşya ve vesikalarıyla bir devre tahsis edilmiştir. Meselâ, on sekizinci asra mahsus salona girdiğiniz vakit orada, o devre ait ne varsa, kunduradan vazoya, vazodan tabloya kadar hepsini bir arada bulursunuz. Bu muhtelif ve birbirini tutmayan eşya, hep birden ait oldukları asrı gözünüzün önünde sentetkik bir tarzda tecessüm ettirir.

●

Mizaç, sima, renk ve bünyece biribirinden ayrı görünen ve muayyen bir muhit ve zamana mensup olan insanlar da böyledir. Biz, ne yaparsak yapalım, kendimizi ne kadar zorlarsak zorlayalım bu çemberin dışına çıkamayız. Çıksak neye yarar? Nevi şahsına münhasırlık, şahsiyet sahibi olmak değildir. Biz ancak devrimizi, muhitimizi en enmuzecî bir tarzda temsil ettiğimiz vakittir ki, bir şahsiyet sahibi sayılabiliriz.

●

Garip ve anarşik ferdin, çok defa, bir şahsiyet sahibi görünce onu kendisinden zannetmesinin sebebini bunda, yani nevi şahsına münhasırlıkla şahsiyeti biribirine karıştırmasında aramalıdır.

●

Tek başına, bir dağ tepesinde oturan adam nevi şahsına münhasır bir adamdır. Fakat, şahsiyet sahibi değildir. Bu adam neyi ifade ediyor? Nihayet, bir dağ başında oturmayı... Bu hareket olsa olsa ancak bizim acayibimize gitmekle kalır. Onun, bizi, bundan fazla alâkadar edebilmesi için, hayatî, yani umumî bir kıymet ve manayı haiz olması, bir fanteziden ibaret bulunmaması lâzım gelir.

●

Ferdiyetçi Stendhal'in hotkâm ve âsi fertleri bile böyle umumî birer manayi ve hattâ hükmü ifade ederler. Julien Sorel'le Fabrice del Dongo'yu, bunun için biz hâlâ unutmadık.

Makina Medeniyeti.

Burhan Asaf.

Bizdeki «Garpçılık softaları» nın «buharii şerif» i Temps gazetesinde Lucien Romier, makina medeniyeti hakkında şu sözleri sarfediyor: «Maliye ve iktısat hâdisilerinin sevk ve idaresinde hatalar işlemek hususunda en ziyade ısrar gösteren memleketler, teknik sahasındaki icat ve muvaffakıyetlerin insan karihasını en ziyade heyecan ve taşkınlığa sürüklediği memleketler: Amerika ve Almanya olmuştur. Refahın devamlı şartlarına karşı gösterilecek ihtiyat ve basireti en ziyade ihmal edenler, Amerika ve Almanya yani gerek makina medeniyetinin, ve gerekse rasyonelleştirmenin, standarlaştırmanın ve taylorculuğun inkişafında en büyük hisse sahibi olan memleketler olmuştur.»

Lucien Romier kimdir ve kimin namına konuşuyor? Kim olduğu, onu, kıymet bakımından tasnif etmek istiyenleri alâkadar eder. Namına konuşmakta olduğu şeyi tesbit etmek, bizce Lucien Romier'nin de hakikî tarifini yapmak demektir. Bu zat, Temps gazetesinde dile geliyor. Temps'ın Fransası namına konuşuyor. Temps, Fransız sermayesile Fransız ağır sanayiinin organıdır. Yani Fransız tekniğinin ve bu teknik için kabul edilecek ilerilik (yahut gerilik) seviyesinin nâzımı olan bir sanayiin organıdır. İşte bu gazetede bir imza, tekniğin beynelmilel inkişaf ve terakkisi bakımından, Amerika ve Almanyayı, yani tekniği en ileri götürmüş olan memleketleri, tekniği daha büyük bir inkişaf ve terakkiye mazhar kıldıklarından dolayı, cihan ıztıraplarının mes'ulu ilân ediyor.

Böyle bir mantığın gülünç olması, mantıkî olmasına mâni değildir. Hakikaten insanlar, başka insanların daha ileri gitmelerini çekemezler ve zaman olur ki, kendilerini geride bırakacak olan böyle bir hareketi, her çareye baş vurarak, durdurmak isterler.

İstanbula, ilk matbaa geldiği zaman, bütün hattatların kıyam etmeleri ve makina medeniyetinin çocukluk çağında, bazı garp memleketlerinde, çulhaların kalkıp makinaları parçalamak istemeleri, *el altında* misallerdir. Şu var ki, itin uluması ve kervanın buna rağmen yürümesi gibi, her hangi bir şekildeki irticaın her hangi mukabil ilerilik hamlesini durdurduğu da görülememiştir.
Bunun gibi, ileri bir Alman ve Amerikan tekniğini, Fransız tekniğinin menfatlerini temsil eden bir gazetenin cihan buhranının mes'ulü ilân etmeğe kalkışması, hiç te şaşılacak bir hâdise değildir.

●

Fakat biz geri, ve bu yüzden, hem Alman hem de Amerikan tekniğine karşı daima mağlûp olmağa mahkûm, Fransız tekniğinin bu şirret ve muğalatacı avukatını bir tarafa bırakarak, davayı «Makina medeniyeti» namına kendimiz ele alalım.
«Makina medeniyeti», istihlâf etmiş olduğu medeniyet gibi kazanç esası üzerine kurulmuş bir medeniyettir. Makina'nın zuhuruna kadar kazanç, kol ve beygir kuvvetinin hududu ile mukayyetti. Ve ilk makinanın kuvveti bir kaç beygir kuvvetini geçmiyordu. Bu itibarla, Fransız ihtilâli, «insan hakları»nı kaleme alırken, nisbî ve kâfi bir müsavatı insanlar arasında tesis eylediğine kanidi. Fakat, bidayette bir kaç beygir kuvvetini geçmiyen makina bugün 200,000 - 800,000 beygir kuvvetlik kudret istasyonlarına istihale etmiştir. Makina, bir kaç beygir kuvvetini muhafaza ettiği müddetçe, hatta mahallî olmak vasfını bile aşamadı. Fakat kudretini arttırdıkça, bir memleketin iktısadiyat ve içtimaiyatını ve daha sonraları da dünyanın iktısadiyat ve içtimaiyatını vasıflandırmağa ve kendi hükmü altına almağa başladı.

Bir taraftan kazanç esası ve bir taraftan makianın kazancı daima ve görülmemiş nisbetler dahilinde arttırmak vasfı, makina etrafında, gayet tabiî olarak bir «inhisar tertibatı» doğurdu. Makina, memleket zaviyesinden bakınca sermaye ve sermayedarın inhisarına, cihan zaviyesinden bakıncada sermayeci millet yahut sermayesi milletlerin inhisarına geçti. Bu yüzden, sermayeci milletlerin bünyelerinde sınıflar, insanlığın bünyesinde de metropoller ve pazarlar yani istismarcı ve istismar edilen milletler doğdu. Bu iki tyezat, bugünkü «Makina medeniyeti»nin iki bariz hastalığıdır.

●

Müstemlekecilik olmasaydı, dünya, yarım asır gibi kısa bir müddet zarfında bir mukadderat iştirakine doğru gidemezdi. Kazanç fikrinin bir taraftan fertleri ve bir taraftan da milletleri bir nevi faaliyet cezbesine ilka etmesi, bir kısım insanlığın sefilleşmesi bahasına bir kısım insanlığı daima daha fazla bir refaha sürükledi ve bunun temini için de bir çok kanların dökülmesine sebep oldu ve nihayet cihan harbını ve cihan buhranını doğurdu. Fakat «Cihan harbı» ve «Cihan buhranı» gibi mefhumların vücut bulmasından da anlaşılacağı üzere, ileri bir tekniği, yani tabiata tahakküm için ileri bir vasıtayı insanlığa mal eylemekle, ortaya, cihan mikyasında bir nizam çıkardı. Bunu ancak «Makina» yapabilirdi. Bunun içindir ki, muasır medeniyetin itibarî isimlerinden biri de (machinizme) «Makina medeniyeti»dir. Ve bunun içindir ki, bu medeniyeti ıztıraplı ve sarsıntıda görenler, kusuru, «Makine»ye atfeylemekte ve en ileri garp memleketlerinde bile bir nevi Gandi ciliğe meyil eylemektedirler.
Kusur halbuki, «Makina»da değil, büsbütün başka bir taraftadır.

●

Makina sayesinde meydana gelmiş olan bu nizamda, cihan mikyasında aksülamellerin görülmesine mukabil keza cihan mikyasında olarak, teknikte vhadet, tekniğe tasarrufta vahdet, içtimaî ve ahlâkî mevzuatta vahdet, hülâsa ahenkli ve muavezeneli bir rejimin esaslı şartları yoktur. Cihanın bir noktası 1932 damgasını bir diğer noktası ise, 1600 hattâ 1200 damgasını taşır. Amerikada finans kapitalizmi gibi sermayedarlık rejiminin en yüksek kademesine varılmış iken Asya ortalarında ve eteklerinde bir çok cemaatlar, henüz feodal şartlardan çıkamamışlardır. Bu melez ve acaip bünyeli cihanın halbuki her noktasında telgraf ve radyo vardır. Ticaret, İsveçte yapılan bir kibrit kutusunu olsun Çat gölünün kenarına, yahut bucaksız görünen steplerdeki çadırlara kadar götürmüştür. Belli bir şey ki, «Makina medeniyeti» dediğimiz şey, bütün ilerliğine rağmen cihan mikyasında bir şümulü içinde cihan mikyasında bir tecanüssüzlüğün ifadesidir. Kötü dikildiği için iğri biten bir ağaç gibi, muasır medeniyet, hatalı işin bütün alâmetlerini taşımaktadır.

●

Bunun sebebi ne dir?

Bunun sebebi, yukarıda söylediğimiz gibi, «Makina»nın evvelâ fertler arasında, sonra da milletler arasında bir nevi inhisar altına alınmasıdır. Yani tekniğin, şu cihana şamil kaideler koymak istidadı şüphesiz bulunan muazzam hâdisenin cihan içinde bir taraftan başı boş inkişafı ve bir taraftan da kötü ve haksız tevezzüüdür.

Bu başı boş inkişaf ve bu kötü ve haksız tevezzü on dokuzuncu asrın yarısından itibaren devam edip durmuştur. Bunu sevk ve teşvik eden şey, kazanç mefhumunun bir ihtiras halini alması olmuştur. O kadar ki, 1914 deki umum istihsal vasıtaları 1914 insanlığı için kat'iyen kâfi gelmezken bu vasıtaları ellerinde bulunduran milletler, istismar ihtiraslarına dar gelmeğe başlıyan cihanı paylaşmağa kalkışmışlar ve bu yüzden, «Cihan harbı» faciasını meydana getirmişlerdir. Ve 1929 da da, 1914 e nazaran, cihanda çok daha mühim mikyasta bir istihsal vesaiti cihazı mevcut iken ve bu cihaz dahi kat'iyen bu tarihteki insanlığa kâfi gelmezken, «Cihan buhranı» bir fazla istihsalden doğmuştur. Bir tarafta milyonlarca çıplak ve aç dolaşırken, bir tarafta fazla istihsalden şikâyet etmek, ancak sermayedarlık rejimi gibi mes'ul ve günahkâr bir rejimin ağzından beklenebilirdi.

●

Muasır medeniyet hiç te zannedildiği gibi, gapr sayinin bir mahsulü değildir. Bu medeniyet, başladığı günden itibaren, cihandaki bütün milletlerin alın terlerile hem de çalınmış alın terlerile kurulmuştur.

Kazanç fikrini bir ihtiras bandırası haline getirip başka milletlerin fazla kıymetlerini kendi topraklarına akıtarak kendi amelelerini bile berideki en yüksek tabakanın insanlarından müreffeh bir hayata alıştıranlar düşünmeli idiler ki, her derebeylik gibi, sermaye derebeyliğinin de bir sonu gelmesi lâzımdır.

İşte bugünkü vaziyet budur. Nasıl günün birinde, kulları nazarında kendini her itibarla mukaddes farzeden derebey, kendinin artık ancak âmmenin nefretini celbeylediğini anladı ise, sermaye derebeyliği de, birer «mukaddes» diye ezberlettiği şeylerin türlü tecavüz ve istihfaflara maruz kaldıklarını görmektedir: kimse koymuş olduğu kaidelere kulak asmamaktadır, serbest pazar bir serap olmuştur, «Açık kapı» Çinde bile tehlikeye girmiştir; kontejan, takas, millî gümrük, millî saanyi, millî ikti-

sat gibi mefhumlar, birer barikat gibi cihanda bir bünye istihalesine doğru takallüplerin başladığını işaretlemektedir.

Ve, kazanç ve kazanççılık fikri, bütün müessese ve mümessillerile beraber «Mimli» ilân edilmiştir. Bütün memleketlere bakınız: Âmme menfaati namına, tüccar kontrol altındadır, sermaye kontrol altındadır, emtea mübadelesi kontrol altındadır.

●

Besbelli bi rşey ki, ihtiras haline gelmiş kazanç fikri, eski derebeylerinin zulmü ve eski hükümdarların istipdadı gibi «menfur» ilân edilmiştir.

Bütün on dokuzuncu asır zarfında, «Makina medeniyeti» nin nüfuzunu bütün dünyaya yayan muharrik, «Kazanç fikri» olmuştu. Bugün halbuki ayni «Kazanç fikri» ayni medeniyetin, bizzat kendisinin yayılmasına bir engel teşkil etmektedir. Ve bugün bütün düyna, «İnhisar altında bulunan makina medeniyeti»nin nüfuzundan muztarip olduğu için ve artık o nüfuzu degil medeniyetin kendisini istediği için «Kazanççılığı» irticaa ve umumî ıstıraba götüren bir muharrik olarak tesbit eylemektedir.

●

Millî kurtuluş hareketini yapan Türkiyenin meclisinde şöyle bağrılıyor:

«Âmme menfaatinin mevzuu bahs olduğu bir yerde, ferdin kazanç hakkı diye bir şey tanımayoruz!» [*] Türkiyenin ileri tekniğe ve hakikî «Makina medeniyeti»ne kavuşmasının nelere mütevakkıf olduğu düşünülürse, «Âmme menfaati»nin yanında «Ferdin kazanç hakkı»nın ne kadar olması lâzım geleceği hakkında bir fikir edinmek kabildir. Çünkü Türkiye o memleketlerden bir tanesi ve öyle bir hareketin ele başısıdır ki, orada ileri tekniğe ve hakikî «Makina medeniyeti»ne kavuşmak, âmmenin yani siyasî istiklâlini iktısadî istiklâli ile tamamlamak kararında olan milletin bir arzusu ve âmmenin yani böyle bir milletin milletçe masruf olacak bir gayreti ile yani Devlet elile ve Devlet elinden tahakkuk edecek bir davadır.

---

[*] Bütçe encümeni reisi Gümüşhane meb'usu Hasan Fehmi Beyin Devlet vapurculuğuna dair bir müdafaasından alınmıştır.

Makina medeniyeti hiç te batmak üzere değildir. Bu medeniyet, hakikî inkişafına ancak bundan sonra mazhar olacak ve hakikî meyvelerini ancak bundan sonra verecektir. Cihanı sarmış olan buhran, dikkat edilirse, cihan mikyasında bir ahlâkî görüşü de beraber tedvin etmektedir. Buhran'ın objektif mevzuu, müstemlekeciliğin, bütün manevî ve maddî mvzuatı ile beraber yıkılması ve bir tarafta yirminci asır şartları içinde yaşıyan ileri fakat istismarcı milletler ve bir tarafta da tarihin her hangi geri bir asrını yaşıyan geri ve istismar olunan milletler tecviz eden haksız ve adaletsiz bir cihan nizamının tasfiyesidir. Bunun yerine gelecek olan hem insanlık hem de milletler için ileri nizam, müstakil ve hür milletlerin tezatsız iktısadî cüzütamlar halinde ve müsavî şartlar dahilinde karşılaşacakları nizam olacaktır.

Ankara.
Moskova.
Roma.[1]

Bir hatıra. **Yakup Kadri.**

1917 Mart ayının bilmem kaçıncı günü. İsviçrede bir sanatoriumdayım. Sabahlayın, odamın taraçasında uzanırken yani başımdaki taraçanın demir bölmesi arkasından Frnsızça ve kadın sesiyle şöyle bir konuşma kulağıma geliyor:

— Ne aksi şey, bu Rus ihtilâli...

— Ya, sorma; şimdi, Boşlar'ın (yani Almanların) ekmeğine yağ sürülmüş oldu.

— Eh, bilinmez de, belki aksi çıkar.

— Aksi mi? Hiç zannetmem. İhtilâl köyleri de sarmış. Bütün köylüler asilzadelerin arazisini taksime kalkışıyormuş. Bu böyle giderse belki muharebeye de nihayet verirler.

— Öyle ama, yeni hükûmet haricî politikada hiç bir şeyin değişmeyeceğini ve İytilâf devletlerinden aslâ ayrılmıyacağını söylemiş... v. s., v. s.

Ben, hastalık saikasıyla mıdır, yoksa, Fransızça gazetelerin şirret harp edebiyatına artık tahammülüm kalmadığından mıdır, nedir, üç dört günden beri hiç gazete okumamışım.

Birden, şezlongumun üstünde doğruluyorum. Kalbim heyecanla çarpıyor. Yanımdaki konuşma, güya, kadim Yunanistan'daki Orakl'ların söylendikleri mağaralardan akseden sadalar imiş gibi bütün kulak kesiliyorum. Fakat Fransız karıları başka bir bahse geçtiler.

Zile bastım ve bir haftalık Journal de Genève'leri getirttim. Journal de Genève'lerde beni meraktan çıldırtan bu hâdiseye dair

[*] Baştarafı bundan evelki nüshada.

kâfi malûmat yok. Moskova sokaklarında ekmek kıtlığı yüzünden bir iğtişaş olmuş. Çar, cepheye gitmiş. Petrograd'dan bir kalabalık kalkıp Çarkoie Siélo'ya kadar yürümüş. Ayni şehrin bilmem hangi meydanında asker halk üzerine ateş etmeğe mecbur kalmış. Yeni bir muvakkat hükûmet teşekkül etmiş.

Journal de Genèv ağır başlı konservatör bir gazetedir. Muharebe zamanında mümkün olduğu kadar biytaraf görünmeğe çalışmakla beraber gene candan Fransız taraftarı olduğu belli idi. Onun için Rus inkılâbına dürbünün tersiyle baktığına ve bililtizam her şeyi küçük ve ehemmiyetsiz gösterdiğine kanaat getiriyordum. Bir birini takip eden Rus haberleri bu kanaatimi tekit etti. Çar ailesinin Pier ve Pol kalesine tıkılışı yüreğime emsalsiz bir ferahlık verdi.

Bugün kırkını geçmiş olan Türk milliyetçileri için ÇARLIK denilen müessesenin ifade ettiği mana kadar iğrenç ve korkunç bir şey var mıdır? Çarlık, büyük babalarımızdan bize kadar üç dört batınlık Türk camiasının üzerine abanmış bir heyulâ idi. Ak saçlı ninelerimizin ruhumuza dehşet salan millî felâket menkibeleri, dedelerimizin, ikide bir, alınlarını buruşturup yüzlerini kızartan geçmiş ve gelecek tehlikeler, hınç ve ayıp yüklü hatıralar kaynak olarak hep Çarlığa irca edilebilirdi. O mel'un Ayastafanos muahedesinden sonra bu dev gövdesinin sarp ve kesif gölgesi Boğaziçi'nin üstüne yıldırımlar taşıyan bir bulut halinde zaten uzanmış bulunuyordu.

İşte, ben, garip ve avâre Türk çocuğu, İsviçre'den, güzel İstanbul'un başındaki bu bulutun sıyrıldığını gördüm.

Gerçi, Rusya'da, ihtilâl sağnakları içinde biribirini takip eden muvakkat hükûmetler, Prens Llovof'tan Kerenski'ye kadar, hep, muharebeye devam edeceklerini ve İstanbul üzerindeki haklarından vazgeçmeyeceklerini söylüyorlardı. Fakat, İngiliz ve Fransız heyetlerinin koydukları desteklerle ancak tutunabilen bu tahta perdelerin arkasındaki uğultu, bize, Rus inkılâbının daha bir çok hayret verici safhalardan geçeceğini bildiriyordu.

Hatıranın tahlili

İsviçre, o zaman, bütün dünya uğultularının aksedip çatıştığı bir yerdi. Denilebilir ki, insanlığı sarsan muharebeler, inkılâplar, o amansız milliyet, ırk, fikir mezhep ve menfaat mübarezeleri,

ezelî karlarla örtülü zirvelerin engin sükûnetini tehdit eden bir şiddetle, burada, kaynaşıyordu. İytilâf devletleri mazlum (!) Belçika'nın hakkını Almanya'ya karşı burada müdafaa ediyor; Almanya, en dessas bozguncularını buraya saldırıyor; sulh lehine neşriyat, harp lehine neşriyat burada yapılıyor; casuslar, bulanık suda balık avlayanlar, masum ve sadedil kimselere burada tuzak kuruyor; yüksek ve mert fikir adamlarının, feragat ve cesaret sahibi idealistlerin yanı başında şantajcı, dalavereci, sahte ve serseri sokak politikacılarının burada yer alıp yürüdüğü görülüyordu. Sanki, Avrupa'nın göbeğini teşkil eden bu noktada Avrupa medeniyetinin barsakları dışına fırlamış gibiydi.

1917 Rus inkılâbının prensipleri de ilk günlerinden iytibaren bu mahşerin içine katıldı. Zaten, Lenin buradan biraz evel çıkmış bulunyordu ve arkadaşı İsviçreli Grimm büyük komunizma şefinin bu müfarekatini proletarya zaferinin bir mukaddimesi adderek İsviçre amelesini de grevlere ve nümayişlere teşvik ediyordu. O kadar ki, üç dört gün için İsviçre'nin muhtelif yerlerinde komünist diktatörası hüküm sürdü diyebilirim.

Bu hâdise üzerine çok konservatör olan İsviçre halkı daha Rusya'da Soviyet idaresi teessüs etmeden evvel komunizmanın düşmanı kesildi. Çoğu Fransa'nın tazyiki ile bir sürü tevkifler ve takipler yapılmağa başlandı. Bu meyanda hâlis idealist sulhcular da polisin elinden yakayı güç kurtarabiliyorlardı.

İşte, ben «Kızıl tan»nın söküşünü böyle bir hercümercin arasından seyrettim, ve, günün birinde, düşman karşısındaki ordusunu dağıtan, bütün cihana bilâkayd ve şart sulhu teklif eden ve muahedelerin kendisine bahşettiği bir alay menfaattan vazgeçtiğini âleme iylân eden bir Rus hükûmetinin iş başına geçtiğini işitince bunun ne demek olduğunu anlamakta güçlük çektim.

Ben de Avrupa'nın ortasında her yandan hakaret ve istiskal gören, vatanı taraf taraf istiylâya uğramış bir garip ve âvâre yabancı olmakla beraber, cihan hâdisatını gene Avrupalının, Avrupa burjuvasının kendine göre iycat ettiği bir dürbünün adesesinden başka bir âletle göremiyordum.

Onun için, Rus inkılâbı ve onu takip eden Soviyet rejimi karşısında benim noktainazarımın herhangi bir imperialist Fransızın noktainazarından farkı yoktu. Bu vaziyetimin ne müthiş bir ano-

mali olduğunu anlamak için Anadolu istiklâl harbinin ateşinden geçmem lâzımgeldi.

İstiklâl harbi - Rus inkılâbı

İstiklâl harbi esnasında Rus inkılâpçılarıyle aramızda teessüs eden dostluk tesadüfî bir şey değildir. Rus internasyonalistleriyle Türk nasyonalistleri arasında-nazarî sahada mevcut derin tezatlara rağmen- iki taraf inkılâpcılarının ilk gününden birbirlerine el uzatışlarına siyasî ve askerî zaruretlerden doğmuş bir hâdise nazariyle de bakamayız. Her iki cephenin düşmanları bir olmasaydı, memleketlerimiz birbirine bitişik bulunmasaydı, biz, gene inkılâp platformunda yanyana mevki alacaktık. Lenin, Türkiye'de bir millî hareketten haberdar olduğu gün tarihî materiyalizma görüşünden bu hakikati anlamıştır. Mustafa Kemal, kendine has *intuision* kudretiyle her iki hareket arasındaki -birleşik demeyeceğimmuvazî hattı mebdeinden keşfetmiştir.

Moskova'daki komunizma şefi, «Dünya yüzünün bütün millî istiklâl davaları bizim davamızdır.» derken, Ankara'daki nasyonalist Şef, düşman kelimesi yerine «Avrupa imperialistleri» tabirini ikame ederken öbürü berikinin, dilini konuşmuş, beriki öbürünün yerine söylemiş oluyordu.

Türk nasyonalist inkılâp edebiyatiyle, Rus komunist inkılâp edebiyatı arasındaki bu benzeyiş de rasgele bir şey değildir.
Gazi'nin birinci Millet Meclisinde söylediği nutukların, çok kerre dahil ve hariçte «Komunizmaya mı gidiyorlar?» velvelesini tahrik etmesi bu yüzdendir. Gazi, hiç bir vakit komünizmaya meyletmedi. Hatta, en nevmit zamanlar için bile düşündüğü komunizma değildi. Fakat, millî kurtuluş cidalinin şefi ile internasyonal komunizma şefinin karşısına dikilen cephenin üzerinde «İmperialist» yaftası asılı idise, her iki tarafın bu kelimeyi ayni tarzda okunmaması için ortada hiç bir sebep yoktu.

Bazı hadiselerin manası.

Bu iytibar ile, komünist inkılâbı üzerine İngiltere'nin Arkanjel'i işgali, Japonya'nın beyaz Rus askerleriyle beraber Sibirya'da bir cephe kuruşu, Fransa'nın Karadeniz'e donanmasını gönderişi mana ve mahiyetçe İstanbul'un, İzmir'in ve daha bir çok vatan parçalarımızın işgal ve istiylalarından farklı değildi.

(Arkası var)

Polemik

Plan mefhumu hakkında.

İsmail Husrev.

İstanbul Liman Şirketi Müdürü Ahmet Hamdi Bey, yeni neşretmeğe başladığı Kooperatif mecmuasının ikinci sayısında Şevket Süreyyanın beş numaralı Kadroda çıkan "Plan mefhumu hakkında,, isimli yazısını tenkit mevzuu olarak almıştır. Şevket Süreyya kampta bulunduğu için bu tenkide bizzat cevap veremiyecektir. Kadronun tezlerinden birini alâkadar eden bu tenkide verilecek cevabın gecikmesini de muvafık bulmadık. Hamdi Beyle biz konuşacağız. Şevket Süreyya avdetinde veya ilerde lüzum görüldüğü takdirde bu meseleye tekrar avdet edecektir.

●

Şevket Süreyya Plan makalesinde nelerden bahsetmişti? Kısaca bunlar üzerinde duralım:

1 — Makale, planın tekniğini yani tatbiki meselelerini değil felsefesini, yani plânın telâkki tarzını münakaşa eden bir yazıydı. Orada biz, planlaşmak zaruretinin nasıl her defasında muayyen bir cemiyet hareketinin muhassılası yani mevcut cemiyet münasebetlerile istihsal kuvvetleri arasındaki tezadın tasfiyesi temayülünden doğan ve bu itibarla her defasında mevzuu bahis cemiyete göre değişen bir hadise olduğunu görürüz. Bu itibarla Şevket Süreyyanın yazısı yalnız sosyolojik bir tahlilden ibarettir. Planın tatbikatına müteallik meseleler ise, böyle bir makalenin mevzuu olmaktan ziyade bir plan dairesinin neşredeceği bir teknik mecmuada yer bulabilir.

2. — Binaenaleyh planın tekniği değil de felsefesi mevzuu bahsolunca akla şunların gelmesi gayet tabiidir:

a. — Planı bilfiil tatbik eden Sovyet Cümhuriyetlerinin plan telâkkisi.

b. — Plana geçmek temayülünü gösteren Avrupanın plan telâkkisi.

c. — Planı inkılâbının mühim şartlarından biri addedilen milli kurtuluş Türkiyesinin plan telâkkisi.

Nitekim Şevket Süreyya da ayni şekilde hareket ederek bu memleketlerdeki planlaşma işlerinin içtimai zaruretlerine temas etmiş ve bunların vasıflarını ayrı ayrı göstermiştir. Fakat bütün bunları yaparken sadet haricine çıkarak plânın teknik meselelerine girmemiş, işin sadece telâkki sahasında kalmıştır. Bu üç cephenin karakteristiğini şöyle yapmıştır:

a. — Bize planı bilfiil tatbik eden Sovyet Cümhuriyetlerinde plan mefhumu üzerinde mevcut iki esaslı fikir cereyanını tanıtmıştır:

1. — Müvazene taraftarları. 2. — Direktif taraftarları. Şevket Süreyya bu iki cereyanın her ikisini ayrı ayrı izah ettikten sonra, Sovyet zimamdarlarının yaptığı gibi direktifi müvazeneye tercih etmemiş, her iki görüşün haklı ve özlü tarafları olduğunu söylemiştir: "*Rus Sosyalist cemiiyetinin bugünkü keyfiyeti düşünülünce, her iki noktai nazarın kendi bakımından doğruluğunu müşahede etmemek kabil değildir. Aşikârdır ki, yeni Rus cemiyeti, eski cemiyetin şartlarından uzaklaştıkça ve eski cemiyetin unsurlarından bünyesini kurtardıkça, orada insanın cemiyetin kör kuvvetlerine karşı olan tâbiiyeti gittikçe azalacaktır. Fakat bu eski şartların ve unsurların yaşayabildiği müddetçe ve yaşayabildiği nisbette, plân mefhumunun, cemiyetin seyrine tam ve kayit ve şartlarla fazla mukayyet olmadan bir müdahale ediş şeklinde alınamıyacağı da aşikârdır*„.

a. — Avrupada planlaşma fikrinin en büyük nazariyecisi olarak Prof. Werner Sombart'ı görüyoruz. Şevket Süreyya Sombart'ın plandan ne anladığını kısaca izah ediyor ve bu büyük hocanın kapitalist şartlar içinde nasıl planlaşma imkânları aradığını anlatıyor. Ve Türkiye milli kurtuluş davası bakımından Sombart'ta kıymetli olan noktalara nazarı dikkatimizi çeviriyor.

2. — Şevket Süreyya, Türkiye için planı tanzim olunmuş bir iş birliği olarak almıştır.

Hamdi Bey, Şevketin, planı, tanzim olunmuş bir iş birliği şeklinde göstermesinde yeni bir şey bulmuyor. Halbuki, bizce bu birlik bir çok yeni şeyler ve bir çok değişen şeyler ifade eder.

Şevketin kasdettiği plan bir sosyalist plân değildir. Yani cemiyette mülkiyeti tasfiye ederek istihsal vasıtaları üzerinde içtimai mülkiyeti tesis eden bir nizamın iktisat planı değildir. Milli kurtuluş hareketlerinin böyle bir davası yoktur. Büyük sermayenin kâr zihniyetiyle muayyen istihsal branşlarını kartelleştirmesi veya tröstleştirmesi şeklinde de bir teknik plan millî kurtuluş hareketelrinin mevzuu olamaz. Birincisinde şahsi mülkiyetin tasfiyesi, ikinciside milli menfaatler zararına şahsi mülkiyetin takviyesi vardır. Birincisinde faktör amele sınıfıdır. İkincisinde şahsi sermayenin kâr temayülüdür. Şevket Süreyya makalesinde bu iki tarz planlaşma hareket ve temayülünü şiddetle reddetmiştir. Şevket diyor ki: "*Avrupada modern tekniğin daha ilk inkişaf hamlelerinde, kendi milli sanayiinden mahrum kılınan ve Avrupada modern tekniğin daha ilk inkişaf aninden itibaren mahkûm kılındığı yarı müstemleke şartları içerisinde, geri, iktisaden tâbi ve pasif bir iptidai memleket hayatı geçirmiş olan Türkiyede büyük istihsal vasıtaları üstünde başka memleketlerde doğan keskin sınıf tezatlarını, geniş iktisadi menfaat mücadelelerini hülâsa plansız bir cemiyet nizamının, planlı bir cemiyet şekline istihalesini zaruri kılan büyük istihsal anarşisini görmeyiz*„. Binaen-

aleyh bugünkü milli kurtuluş şartları içinde plan işi Türkiyede tamamen başka bir mâna ifade eder. Türkiyedeki planlaşma fikri ne münkeşif istihsal kuvvetlerile (teknikle) mevcut istihsal münasebetlerinin bir sınıf lehine tasfiyesi zaruretinden, ne de büyük şahsi sermaye menfaatlarının inhisarcı temayüllerinden gıdasını alır. Müstemlekeciliğe karşı bir isyan olan milli kurtuluş hareketlerinde planı, hem milli bünye içinde ileride doğabilecek veya mevcut tezatları, milletin yüksek menfaatleri namına tasfiye ve hem de bütün millete şamil bir iş birliği yani bir iş iştiraki temin etmek davası olarak anlamalıyız. Bu iş birliğinin tesisinde iktisadi hayata müdahale eden ana faktör, devlettir. Şevket Süreyyaya göre devlet: *"On dokuzuncu asır Avrupası için tamamen meçhul olan ve o asırın şartlarile hakikaten kabili telif olmiyan, tesahüp ve idare edici bir iktisat faktörü halinde yeni Türk cemiyetinin seyrini istikametlendirecektir"*. Fakat bu devlet, ne bir Sosyalist nizamda, ne de bir kapitalist rejimde olduğu gibi her hangi bir sınıfın değil, milletin menfaati namına konuşacaktır. Şevket Süreyya bunu şöyle ifade ediyor: *"Tekniğin müterakki bulunduğu memleketlerde bazan bir ihtilâli, bazan katastroflarla müterafik bir bünye istihalesini ifade eden plânlı cemiyet mefhumu, bir milli kurtuluş hareketi yaşıyan Türk cemiyetinde tezat mefhumu, bir milli kurtuluş hareketi yaşayan Türk cemiyetinde tezatsız ve mücadelesiz bir cemiyet doğuşunun, mes'ut bir kurtuluşun ifadesidir"*. Fakat Hamdi Bey bu telâkkiye itiraz ediyor: *"Bu planla Avrupanın gitmiş olduğu yol arasındaki fark, bu işlerde şahsi sermaye yerine hâkim faktör olarak devleti ikame etmekten ibarettir"*. diyor. Hamdi Beyin bu itirazında bir içtimaî görüş noksanı seziyoruz. Devleti hâkim bir faktör olarak almak esasen başlı başına büyük bir fark ifade etmez mi? Devletin istihsale müdahalesi, vereceği içtimaî neticeler itibarile pek yeni bir şeydir. Bu yeni tip devleti, bir taraftan tekniğin başı boş inkişafından mütevellit içtimaî tezatlar üzerinde baskı, diğer taraftan milli iktisadiyatı yüksek teknik vasıtalarla teçhiz eden fakat bu teçhiz işini milli iktisadiyatın belkemiğini teşkil eden istihsal branşlarının plânlaşması bakımından kendi mülkiyeti altında der'uhte eden bir teşekkül olarak kabul etmek lâzımdır. Memlekette iş birliğini, iş iştirakini yani milli menfaatler namına tanzim edilmiş işi, bu tip devlet temsil edecektir. Şunu da kaydetmeden geçmiyelim ki, Şevket Süreyyanın: *"Milli iktisat nizamının menfaatlerine taaruz etmiyen ve cemiyet içinde hâkim tezatlara meydan vermiyen iktisadî teşebbüslerin bu hâkim faktörün (yani devletin) gölgesi altında yaşayabileceğini"* söylemesinden maksadı, bugünkü küçük köylülüğün ve küçük teşebbüslerin haiz oldukları atomik karakterden dolayı bunların plan içine alınamiyacaklarını tebarüz ettirmektir. İstihsalâtı ve piyasaya iştiraki bir türlü hesaba gelmiyen küçük küçük teşebbüslerin derhal plana giremiyeceği aşikârdır. Devlet, milli iktisadiyatın seyrine istikamet veren bir faktör olarak inkişaf ettikçe bunlar iktisat planının tâbi umurları haline gelecek ve kendi bünyelerinin zaruri olarak taşıdığı tezatlar, devletin iktisat planı içinde tedricen keskinliğini kaybedecektir. Binaenaleyh milli kurtuluş hareketlerinin iktisat planı bir sos-

yalist iktisat planı olamıyacağı için, Sovyet iktisadiyatında gördüğümüz spesifik kanuniyetlerin vücudüne milli kurtuluş iktisadiyatında tesadüf etmemize imkân olmiyacaktır.

Sosyalist iktisadiyatının icaplarından gelen bir kuvvetler müvazenesi fikri de milli kurtuluş iktisadiyatında münakaşa mevzuu olarak kendisine yer bulamıyacaktır. Milli kurtuluş hareketinin iktisat plânında ancak Türkiyenin kendi şartlarından doğmuş ve bu harekete hâs kanuniyetler bulunabilir.

Hamdi Bey planın Türkiye için bu tarzda telâkkisini çok mahdut görüyor ve Türkiye iktisadiyatında bir planlı cemiyetin kuvvetler müvazenesini ve bunun ince hesabını soruyor. Hamdi Bey Türkiye için bir sosyalist iktisat planını ve bunun icap ettirdiği kendine mahsus bir kuvvetler müvazenesini hakiki ve yegâne bir iktisat planı telâkki ederek bunu Şevket Süreyyanın makalesinde arıyorsa, bunu ne o makalede ve ne de ilerde bulamıyacağını kendisine şimdiden söyliyebiliriz. Bunun için Hamdi Bey şu süali tevcih etmemeliydi:

"*Şu halde hani yukarda planlı bir cemiyet nizamında, muharririn söylediği kuvvetler müvazenesi ve bunun ince hesabı? Hani bir milli iş birliği?*,,.

Hamdi Bey Şevket Süreyyanın yazısında yalnız plan telâkkisinin ve bunun prensiplerinin verilmiş olduğunu ve bunun haricinde plâna ait her hususun mevzu dışında bırakıldığını kabul ederse, o zaman yazıda her lâzım olanın söylenmiş olduğunu kolaylıkla görür.

Hamdi Bey, plan mefhumu hakkındaki fikirlerin sekiz sahifeye sığmadığını söylüyor. Biz de aynı kanaatte olmasaydık, plan telâkkimizi izah edecek olan "Planlı Türkiye,, ismindeki bir cildin telifini Doktor Vedat nedime havale etmiş olmazdık.

●

Hamdi Beyin makalesinde kendisile aramızda bazı iktisat ıstılahları ve mefhumları üzerinde bir mutabakat bulunmadığını gördük. Bu mutabakatsizlik Hamdi Beyi kullandığımız ıstılahlara başka manalar vermeğe sevketmiştir. Esasen Şevketin makalesi üzerindeki sui tefehhümler de buradan geliyor. Bunlar üzerinde bir parça tevakkuf edersek Hamdi Bey arkadaşımızla aramızda ihtilâf kalmıyacağını zannediyoruz:

Şevket Süreyyanın makalesinde bahsettiği spesifik kanuniyetlerle kuvvetler müvazenesi ayni şey değildir. Bunlar ayrı ayrı manalar ifade eder. Spesifik kanuniyetler, Sovyet iktisadiyatında mevcut olan kanuniyetlerdir.. Kuvvetler muvazenesi ise bir kısım plancıların bu kanuniyetlere göre bir müvazene tesisi için ortaya attıkları bir taleptir. Binaenaleyh biri mevcut olandır. Diğeri de olması lâzımgelendir. Spesifik kanuniyetler , başka cemiyetlerde olmayan kanuniyetlerdir. Meselâ plansız bir cemiyette iktisadi münasebetleri ferdiyetçi ve liberal esaslar dahilinde insiyaki bir tarzda teessüs ettiği halde planlı cemiyette bu münasebetler Sovyet Rusyadaki proleterya devletinin iradi müdahalesi altındadır. Binaenaleyh planlı cemiyetin hareketindeki kanuniyetler, plansız cemiyetin hareketindeki kanuniyetlerden farklıdır. Şevket Süreyya kanunla ka-

nuniyeti karıştırmış değildir. Kanun statik, kanuniyet dinamik bir mana ifade eder. Kanun sebeple neticenin alâkasıdır. Kanuniyet ise bu alâkanın zaman dahilindeki seyridir. Şevket *"Hadiselerin zincirlenmesi,,* derken kanunu, dinamik manada kullanmıştır.

●

Hamdi Bey, Şevketin planlı cemiyetle plansız cemiyetteki buhranların karakterine ait fikirlerine temas ederek diyor ki: *"Muharrire nazaran kapitalist cemiyetlerde fazla istihsalden doğan buhranlar, yeni Rusya cemiyetinde istihsal kifayetsizliğinden husule gelebilir. Bu tabir de izah edilmeğe muhtaçtır. İstihsal kifayetsizliği, az istihsal mi, yoksa istihsal planının tanzimindeki yanlışlık mı, yoksa kuvvetler müvazenesinin bozulması mı? Yoksa bunlardan başka bir şey mi? Muharrir kapitalist cemiyette buhranın sebebini fazla istihsal olarak gösterdiğine nazaran Sosyalist bir cemiyete de istihsal kifayetsizliğinden, noksan istihsali kasdetmiş olacaktır. Noksan istihsal, az çalışmaktan yahut fena plan yapmaktan olur. Bu takdirde buhran kapitalist cemiyette olduğu gibi rejimin zaruri ve mukadder bir neticesi değil, belki yanlış ve beceriksiz tatbikinden neş'et eder. Birincisi ile ikincisi arasındaki fark şudur ki, kapitalist cemiyette buhran gayri kabili içtinap bir şey iken planlı bir cemiyette önlenecek bir şeydir. Planlı bir cemiyette istihsal kifayetsizliğinden bir buhran husule geleceğini kabul edersek, ayni cemiyette bir fazla istihsal de olabilecek demektir,,.*

Biz bir istihsal fazlasından ne anlıyoruz? Bize göre istihsal fazlası, teknik değil tamamen içtimai bir mana ifade eder. Bu tabirle, kapitalist cemiyette istihsal münasebetlerinin anarşik ve plansız olduğunu anlarız. "İstihsal fazlası,, tabiri adeta bir remzdir. Bu tabirden fabrikaların ihtiyaçtan fazla istihsal yaptığı manası çıkarılmamalıdır. Esasen buhranı, teknik bir istihsal fazlasından mütevellit addetmek hem bugünkü hem de harpten evvelki vakıalara uymayan bir hüküm olur. Cemiyette istihsal fazlası olduğu iddia edildiği zamanlar, bir çok halk kitlelerinin sefalet içinde bulunduğu görülmüştür. Bugün de ayni hadiseyi görmüyor muyuz? Bunun için istihsal fazlası veren cemiyet dediğimiz zaman bütün cemiyet münasebetlerinin ferdiyetçi ve liberal esaslar dahilinde ve fertlerin iradeleri haricinde teessüs ettiği cemiyeti, plansız cemiyeti anlarız. Şevket Süreyyanın makalesinde istihsal fazlası tabiri bu itibarla bir içtimaî kategori (*) olarak kullanılmıştır.

Bir istihsal kifayetsizliğinden ne anlıyoruz? Planlı cemiyette istihsal münasebetleri evvelden tanzim edilmiş bir plana göre ve fertlerin iradeleri haricinde değil, fertlerin iradelerile idare olunur.

İstihsal fazlası remzile ifade ettiğimiz plansızlık ve anarşi bu cemiyette yoktur. Binaenaleyh istihsal kifayetsizliği de bu cemiyette bir plânsızlığın neticesi değildir. İstihsal kifayetsizliği, cemiyetle tabiatin teknik

(*) içtimai kategori, içtimai münasebetlerin nazarî ifadesi demektir.

münasebetini ifade eden bir katagoridir. İnsan tabiata ne kadar az tehakküm ediyorsa, yani teknik ne kadar az münkeşif ise, bir istihsal kifayetsizliği de o kadar mümkündür. Meselâ bir kuraklığın yediği bir senelik pamuk mahsulünün mensucat sanayiinde tesirini göstererek sanayile ziraat arasında bir ademi tevazün (bir istihsal kifayetsizliği) husule getireceği aşikârdır. İstihsal kifayetsizliği bir teknik sebepten tevellüt eder. İnsan buna tekniğin inkişafı nisbetinde mani olabilir. Halbuki istihsal fazlası bir cemiyet anarşisinden gelir. İnsan bunun önüne cemiyetin kuruluşunu değiştirmekle geçebilir. Binaenaleyh beceriksizlik planlı cemiyette nisbî bir şey ifade eder. Bir senenin beceriksizliği gelecek sene o senenin tecrübesile telâfi olunabilir.

Kadro muharrirleri ne harpten evvelki, ne de harpten sonraki buhranları teknik bir istihsal fazlasının eseri addetmişlerdir. Hâkimiyetteki ve Kadrodaki yazılarımızda ilk defa tarafımızdan tebarüz ettirilmiş olduğu gibi bugünkü buhran, cihan iktisadiyatındaki bir bünye tahavvülünden mütevellittir. Bu bünye tahavvülünün başında millî kurtuluş hareketlerinin kuvvetlenmesile bir çok millî pazarların garp sanayiine kapılarını kapaması gelir. Cihan iktisadiyatında harpten evvelki vahdet kalmamıştır. Bugün dünya, mücadele eden üç büyük zıt karargâh halindedir: Bir tarafta emperyalist devletler, diğer tarafta müstemlekeciliğe karşı millî kurtuluş cidalinde bulunan memleketler, bir diğer tarafta da Sosyalizm için mücadele eden Sovyetler. Binaenaleyh dünya buhranının seyrini tayin eden amilleri bu üç karargâhın mütekabil münasebetlerinde aramak lâzımdır. Halbuki Hamdi Bey, bizim bu noktayi görmemiş olduğumuzu farzederek diyor ki: "*Avrupadaki sanayi buhranına amil olan Avrupa-amelesi veya patronu değil, fakat Rusya ve Türkiye çiftçisi ve müstehliki derseniz hadiseyi biraz daha hakikate yakın şekilde ifade etmiş olursunuz*,,.

●

Şevket Süreyya makalesinde, tekniğin alabildiğine inkişafından bir çok içtimaî uygunsuzlukların tevellüt ettiğini söylemişti. Hamdi Bey arkadaşımız itiraz ediyor: "*Şevket Süreyya Bey de çok iyi bilir ki, Rus ihtilâli tekniğin alabildiğine terakki etmesinden neş'et etmiş bir ihtilâl değildir. Ve tekniğin alabildiğine terakki etmesinden ise doğacak olan şey, ihtilâl değil, buhrandır. Buhranın ise, mutlaka ihtilâli doğurmıyacağı da hadiselerle malûmdur. Rus ihtilâli nasıl tekniğin alabildiğine terakkisinden doğabilir. Rusya tekniğe ihtilâlden evvel değil, ihtilâlden sonra kavuşmuştur. Ve tekniğin beynelmilel mikyasta alabildiğine inkişaf etmiş olması hadisesi de ihtilâlden evvel değil, yine ihtilâlden sonradır. İtalyaya gelelim: Burada devletin iradi müdahalesi, tekniğin alabildiğine ilerlemesile zerre kadar alâkadar değildir. Çünkü İtalyada teknik bu müdahaleden evvel ve hattâ sonra böyle bir müdahaleyi intaç edecek şekilde ilerlemiş değildi. Tekniğin fevkalâde terakki ettiği yerler, Almanya, İngiltere, Amerika gibi memleketlerde ve buralarda olan ne ihtilâl, ne*

de idari müdahale değil, fakat yalnız buhrandır. Teknikte, İngiltere ve saireye nazaran çok geri olan Rusya ve İtalyada ise ihtilâl veya idari müdahale olmuştur. Bir inkılâp hareketile kendi nevinden bir cemiyet müdahalesi yapan Türkiyeye gelince, bu müdahaleyi tekniğin terakkisile alâkadar görmeğe ise hiç imkân yoktur Arkadaşımızın makalesinde zayif ifade edilmiş olduğunu gördüğümüz noktalardan biri de gerek Avrupanın sanayi memleketlerindeki buhranlar, gerek Rusya ve Çin gibi memleketlerdeki ihtilâl ve inkılâpların, bu memleketlerin kendi içlerindeki hadiselerle izah ediyormuş gibi gösterilmesidir. Halbuki, ne Avrupanın sanayi memleketlerinin düştükleri buhran ne de yüksek teknikten mahrum olmuş Rusya gibi memleketlerin geçirdikleri ihtilâl kendi hudutları ve milli bünyeleri içindeki hadiseler ve tekniğin başı boş inkişafı ile izah edilemez. Avrupanın buhranı, kendi içlerinde keskin sınıf mücadeleleri ve tekniğin plansız inkişafile değil, fakat beynelmilel mikyasta tezatları çok bariz olan Rusya gibi, bizim gibi memleketlerdeki hareketlerle ve dünya mikyasına göre izah olunabilir. Bu tezatlar, böyle milli mikyasta tezatların büyümesi ile değil fakat beynelmilel mikyastaki tezatların büyümesi ve genişlemesi hadisesile izah olunabilir,,.

Hamdi Bey arkadaşımız bu satırları yazar iken bir noktayi hatırlamamış gibi görünüyor. Şevket Süreyya, evvelki sene mahdut miktarda teksir ettiği Kadro ve İnkılâp broşüründe ve tab'ı bitmek üzere olan Kadro ve İnkılâp kitabında ve hakimiyetteki bir seri yazılarında bu hususlaki fikirlerini etraflıca izah etmişti. Misal olarak tab'ı bitmek üzere olan ve ilk matbu formaları elimizde bulunan Kadro ve İnkılâp kitabından bazı cümleler alalım: *"Evvelce bir inkılâbın karakteri münhasıran o inkılâbın cereyan ettiği memleketin siyasî ve iktisadi vaziyeti ile izah edilirdi. Şimdi bu izah kâfi değildir. Artık bir memlekette inkılâbın seyrini yalnız o memleketin değil, onunla alâkadar bir kısım memleketlerin iktisadi vaziyeti ve cihanın umumi gidişile izah etmezsek rüyet ufkumuz gayet dar kalır. Şimdi her memleket cihan iktisat ve cemiyet zincirinin bir halkası halindedir. Binaenaleyh şimdi bir memlekette meydan alan her hangi bir inkılâbı yalnız o memleketin kendi bünyesinden gelen şartların neticesi gibi değil, cihan iktisat sistemindeki tezatlardan birinin şu veya bu sebeple o memlekette keskinleşmesi ve infilâk etmesi şeklinde görmek lâzımdır,,.* Diğer bir sahifeyi açalım: *"Türk inkılâbı , tekniğin süratle ve muayyen mıntakalarda merkezleşmesi karşısında gittikçe müstemlekeleşen ve gittikçe istiklâlini kaybeden bir yarı müstemlekenin kendini hakirleştiren bütün iktisat ve siyaset sistemlerine karşı tek başına ve bizzat kendi müstakil tekniğini yapmak için kıyamıdır,,.* Bir cümle daha *"Memleketimizin geri tekniğine ve iktisat şartlarımızın iptidai manzarasına tekniği ve tezatsız bir iktisat nizamına sahip olma cehtinin bir ifadesi binaenaleyh muasır liberal iktisat ve cemiyet nizamına karşı bir isyandır,,.* Şevket Süreyyanın makalesinde bu kanaatlere zıt bir fikir yoktur. Plan makalesini okuyan bunu vüzuhla görür.

Rusyadaki ihtilâl beynelmilel bir tezadın mahsulüdür. İtalyadaki Faşist hareketi, beynelmilel bir tezadın bu memleket dahilinde tevlit ettiği içtimai sarsıntılara karşı bir reaksiyon hareketidir. Millî kurtuluş hareketleri müstemlekeciliğe karşı bir isyandır. Amerikada ve İngilterede ihtilâl olmamasının tarihi sebepleri başkadır: Bunlar evvelâ müstemlekecidir. Burada amele sınıfı müstemlekelerden gelen kâra iştirak eder. Binaenaleyh amele sınıfının bile muayyen tabakaları emperyalizmin bakasında menfaatini görür ve müstemlekeleri kaybettirecek her hangi bir ihtilâl hareketine taraftar değildir. Saniyen bunları kapitalizmin iyi muhafaza edilen metin kaleleridir.

Hamdi Bey, tekniğin alabildiğine harpten sonra inkişaf etmiş olduğunu söylemekle vakıalarla tezada düşmüş oluyor. Meselâ bugün bulunduğu seviyeyi muhafazaya çalışan ve yalnız tali unsurları üzerinde teknik yenilikler yapan muazzam metalurji, harpten evvelki devrin mahsulü değil midir?

●

Hamdi Bey, tekniğin alabildiğine harpten sonra inkişaf etmişolduğunu başı boş inkişafı, metropollerle müstemlekeler meselesi, buhran meselesi, ilh.. hakkında Hamdi Bey noktai nazarlarımıza o kadar vakıftır ki, Hakimiyeti Milliyede ve Kadrodaki neşriyatımızla bir kül halinde ilk defa bizim tarafımızdan ortaya atılmış olan bu davaların plan yazısı vesilesile bizden yeniden izah edilmesini istemesi, adeta bizi kendi kanaatlerimize zıt bir vaziyet almış olmakla ittiham etmek gibi bir iştir. Bu tarzda bir ilzam tekniği, orijinal olmakla beraber Hamdi Bey de kabul ederler ki, fikir meselelerinde *patenta tertibatı* almadan bundan böyle şifahen hiç bir şey görüşmemek gibi acaip bir netice verebilir.

Hamdi Bey bu cevabımızdan yazısını fena telâkki etmiş olduğumuz manasını çıkarmamalıdır. Biz Hamdi Beyle hem konuşarak, hem yazışarak güzel münakaşalarda bulunmağı her zaman severiz.

Lausanne'daki anlaşmaların iç yüzü

1932 senesinin Temmuz ayında, masalların dahi kaydetmediği bir hadise oldu: Dünya finans merkezleri birleşti.

Finans merkezleri dediğimiz zaman üç noktayi kasdediyoruz: Londra, Paris ve New-York. Dikkat edilirse, dünyadaki siyasi ve ticari borç miktarları kaç milyar olursa olsun, alacaklılar, bu üç merkezden biridir. Şimdiye kadar, bu üç merkez arasında görüş ve hareket ayrılıklarına, kendilerinin de birbirlerine karşı alacaklı ve borçlu bulunanları ve bir de, her üçünün de ayrı ayrı, kendi tahsilâtlarını mutlaka başa geçirmek istemeleri sebep oluyordu. Fakat cihan buhranı, her üçünün de şuur ve tahteşşuuruna soktu ki, bu borç ve alacak davalarını birleştirmezler ve kendi davalarını başa geçirmek hastalığından vaz geçmezlerse, neticede, buhran, borçlarla beraber başka şeyleri de tasfiye edecektir.

Daha Laval'in Londra ve New-York seyahatlerinde, her üç merkezin de elele çalışmaları kararlaşmıştı. Ve daha Londra'da Tuna memleketleri meselesi görüşülürken, İngiltere ile Fransa'nın müşterek hareket etmeleri kararlaştırılmıştı. Yalnız en büyük alacaklı Amerika olduğundan, buhrandan en ziyade muztarip olan Amerika olduğundan ve bundan maada da kendi halkına karşı en ziyade borçlu bulunan devlet, keza Amerika olduğundan, bu memleketin finansını temsil eden Hoover, "harp borçları,, nın ilgasını açıktan açığa iltizam edemiyor ve evelemirde Avrupa devletlerinin, yani kendisine karşı borçlu olanların, Almanya'yı "tamirat borçları"ndan ibra eylemelerini ve sonra Amerika'ya dönerek "harp borçları,, ndan da kendilerinin ibra edilmelerini talep etmelerini, gizliden gizliye teşvik ediyordu.

Denilebilir ki, "tamirat borçları,, ile "Harp borçları,, nın ilgası fikri, hemen her yerden evvel, Amerika'da vücut bulmuştur. Üç senedenberi Amerika gazeteleri ve mecmuaları, bunun zaruretinden bahsedip dururlardı. Çünkü Amerika bankerleri, harpsonrasında, Cenup Amerikası ile Çin pazarlarına ve Avrupa'da Alman sanayii ile Polonya maden sanayiine, milyarlarca dolarlık ikrazatta bulunmuşlar ve cihanın bu noktalarını fiili hükümleri altına almışlardı. Harp borçları, nihayet Amerika hükûmetini ve tahvil sahiplerini yani küçük tasarruf erbabını alâkadar edebilirdi. Halbuki harpsonrası kredileri, Gold Standard Exchange sayesinde havadan elde edilmiş mefruz milyarların, senede ve imzaya raptolunarak, peyderpey para şeklinde tahakkuk ederek New-York

bankalarına avdetini tazammun eden harikulâde bir finans kombinezonu idi.

Tamirat ve harp borçlarının devamı, işte bu harikulâde kombinezonu suya düşürecek mahiyette idi. Ve bunu, en iyi, bir taraftan Amerikan finansı bir taraftan da onun pazarı olan Almanya biliyordu.- Öyle ki, itilâf devletlerine silâh ve mühimmat kredileri açarak "harp borçları,, gibi o zaman için kârlı bir fasıl açması Amerika'yı nasıl onlar lehine harbe sürükledi ise, bu sefer de, o fasıldan çok daha kârlı olan "harpsonrası kredileri", ayni Amerika'yı, sarih olarak üç senedenberi Alman davasının müdafii kılmıştır.

Bu, böyle olmak ve tamirat borçları,, ile "harp borçları,, nın ilgası New-York mahafili ve bunların mümessillerince çoktan kararlaştırılmış olmakla beraber, meseleden açıktan açığa bahsetmeğe, elbette ki imkân görülmemiş ve bütün mesele alttan alta ve gizliden gizliye, olgun bir hale getirilmiştir. Davanın, matlup şekilde, halli için, "buhran,, şüphe yok ki büyük bir rol oynamıştır. Eğer öyle olmasa idi ve eğer üç finans merkezi kendi aralarında uyuşmamış olsalardı, hiç, sarahaten Amerika'ya karşı bir müttehit ve kararlı hareketi temsil eden Lausanne konuşmalarını ve kararlarını, Amerika, bu kadar soğukkanlılıkla karşılıyabilir mi idi?

Hulâsa edelim:

1. Gold Exchange Standard ile finans merkezleri, milyarlarca krediyi, emtia mubadeleleri ile yani tabii bir yoldan değil, "kredi ihdası,, ile yani sun'i bir yoldan ve doğrudan doğruya, kendi lehlerine kurulmuş bir para sisteminin hususiyetlerinden pervasızca ve zerre kadar ahlâkî endişe göstermeksizin istifade etmek suretiyle, hesap ve defter üzerinde "imal,, etmişler ve ikraz eylemişlerdir. Bu işte:

a) Amerika, büyük matlubata maliktir. Bunları tahakkuk ettirmek için harp borçlarından temamen değilse de kısmen, rahat rahat feragat edebilir.

b) İngiltere, Ortaavrupa'daki kredi inhidamının bir çok zararlarını görmüş olmakla beraber 4 milyar İngiliz lirası kadar bir matlubu ile cihan dayinleri arasında, gene birinci derecede bir mevki tutmaktadır. Tamirat tahsilâtında bulunarak Amerika'ya harp borçları tediyatına devam etmesi, menfi de olsa, tediye müvazenesinde cüz'i bir rol oynamaktadır. Her iki borç sisteminin kaldırılmasında, elbette ki ancak menfaat vardır.

c) Fransa, Gold Standard Exchange'ten ikrazatta bulunmak suretiyle istifade etmemiştir. Buna mukabil, muazzam miktarda altın biriktirmiştir ve bu sayede biriktirmiştir. Dünyada altın sisteminin bakasını temin edecek olursa, eldeki altınlara dayanan garantili bir para ve kredi ihracatına geçmesi, tamiratın kalkmasından göreceği zararları, bir kaç defa telâfi edecektir.

2. Finans merkezleri, görülüyor ki, harpten evvelki ve harp esnasındaki "matlup hesapları,, na, harpsonrasının en büyük gelir membaı olan Gold Standard Exchange'in temin eylediği "matlup hesapları,, nı takdim eylemekte, hem miktar bakımından bir tercih sebebi ,hem de "buhran,, dan çıkabilmek zaviyesinden "keyfiyet,, çe bir fayda umuyorlar.

3. Finans merkezleri, bu hesabı

yaparken, "buhran"ı, alelâde fakat "harp borçları,, ve "tamirat borçları,, gibi cihan tediye müvazenesini felce uğratıcı muameleler yüzünden keskinleşmiş bir "peryodik ve siklik,, buhran telâkki ediyorlar. Buhran, başlangıçta, finans merkezlerinin anladıkları manada bir buhrana benzemiş olabilir. Şu var ki, çok geçmeden, diğer buhranlarla bütün benzeyiş noktalarını gittikçe kaybetti ve üç yeni vasıf gösterdi:

a) Serbest mübadele esası kalktı.

b) Para esası yıkıldı.

c) Bir taraftan alacak ve borç arasındaki taahhüt esası sarsılırken bir taraftan da, gittikçe artan devlet müdahaleleri neticesinde, faiz ve fiatın serbestçe teşekkülü ve dolayısı ile "mülkiyet mefhumu,, şiddetli darbeler yedi.

Bu üç esas, "buhran"ı, buhranlıktan çıkarmıştır.

Bunun başlıca iki sebebi vardır:

1. Pazarların metropollere karşı isyanı ve sanayileşmesi.

2. Altın esası ile Gold Standard Exchange arasında, cihan para hacminin, birincisi ile gayri kabili telif ikincisinin ise bâki kalmasını imkânsız kılacak derecede şişmiş olmasıdır. O kadar ki, her *zaman için, para emtianın ölçüsü iken, bugün, emtia paranın ölçüsü olmuştur.*

Pazarların metropollere karşı isyanı ve sanayileşmesi, cihan iktisat bünyesinde derin bir tahavvülün başladığını göstermektedir. Bu hareket, kapitalist nizamı sarsacak ve ona yeni bir şekil verecek kadar mühimdir.

Para hacmının şişmesi ise, "para esası,, meselesini, yepyeni bir şekilde ortaya salmaktadır. Gold Standard Exchange, iflâs etmiştir. Gold Standard, yani altın esaslı para isekabili tahakkuk değildir, iki bakıma göre:

Bir kere, mevcut ticarî ve iktisadî muamelelerin yekûnunu örtecek kadar bir paraya karşılık olacak kadar altın yoktur. İnsanlık, şu son çeyrek asır zarfında, iktisadî faaliyetlerini o derece ileri götürmüştür ki, cihan harbına kadar pek güzel kâfi gelen altın, bugün artık bu faaliyetlerin önünde giden yani onları sevk ve tanzim eden bir faktör değil, onların peşince koşan yani onları tağşiş ve teşviş eden bir unsurdur.

Halbuki insanlık, henüz mevcut dünya nüfusuna göre bir istihsale dahi geçememiştir. Milyonlarca çıplak ve aç vardır. Eğer bunların hepsi hakiki müstehlikler olsalar, ne yapacağız? *İşte altın esasının geriliğini ve kifayetsizliğini olduğu kadar Gold Standard Exchange sisteminin sebebi zuhurunu da izah eden bir nokta.*

Altın esasının, buna rağmen kabul edileceği bir an için (ve ellerinde altın bulunduran finans merkezleri istifade etsinler diye) farzedilse, derhal, altının itibarî kıymetini yükseltmek icap edecektir. Yalnız bugün için değil, önümüzdeki bütün devre için, altın fiatlarını emtia mubadelelerine ve dünyadaki para envestismanlarına göre adım adım kontrol ederek adım adım yükseltmek icap edecektir. *İşte, bir çok benamı iktisatçıların (hassaten Keynes) bundan sonra artık ancak "dirigé,, yani "dümenli,, bir altın esasının yaşıyabileceğini iddia etmelerindeki âmil.* Altının kifayetsizliğine dayanan bu gibi mülâhazalar, Garp'tan bize, sızıntı halinde gel-

mektedir. Altının bu son hususiyetini, bir sır gibi, saklıyanlar, bu sırrın taraf taraf malûm olduğunu acep biliyorlar mı?

Dümenli altın para esasını kabul ettiğimizi farzettik. Bunu nasıl tatbik edeceğiz?

Emtia istihsalâtının hacmına göre altına kıymet biçmek demek, kısaca, cihan iktisadiyatını bir plânın içine almak demektir. Besbelli bir şey ki, böyle bir işte, ne mevcut nizamın ne de evleviyetle harpten evvelkinin bir rolleri olabilir. Çünkü bu nizamlara göre, altının emtiaya ölçü olması lâzım gelir. Halbuki, vaziyet odur ki, emtianın altına ölçü olması zarureti ile karşılaşmış bulunuyoruz.

Mevcut nizamdan ayrılmamak gayesini gütmek, yahut harpten evvelkine gitmek meyillerini göstermek, "dümenli altın para esası,, nın kanuniyetlerini peşinen çiyniyerek, böyle bir nam altında Gold Standard Exchange ihtikârını, gene cihan mikyasında olarak, tekrar eylemek demektir.

Plânlı cihan istihsalâtına göre dümenli altınpara esasının birinci ve sarsılmaz şartı, bizce, hem mevcut nizama, hem harpten evelkine arkasını dönerek yeni nizamı kurmak demektir. Bu uğurda ilk adım da dümenli altın para esasını finans merkezlerinin elinden alarak, devletlere teslim eylemektir *Aksi takdirde, kısa fasılalarla, dağıtılacak altınlar, gene çıktıkları noktalara avdet edecekler ve kısa fasılalarla, gittikçe keskinleşen "buhranlar,, olacaktır.*

Mevcut nizam tasfiye edilir, plânlı bir istihsale cihanın her noktasında geçilir, para esasının kontrolü devletlere havale edilir, kısaca: ferdiyetçi ve perişan bir esastan devletçi ve kontrollü bir esasa geçilirse, biz de "dümenli altın para esası,, na taraftarız.

Serbest bir altın para esasını imkânsız kılan ikinci sebebin izahı yukarıki tafsilâttan sonra kolaylaşmıştır.

Altın, üç finans merkezinin elinde birikmiştir. Altın esasına geçilecek diye onlardan altın satın almak, *istikrazların en faydasızını ve en pahalısını yapmak demektir.* Besbelli bir şey ki, dünyada hâlâ, bir tarafta sanayici ve sermayeci metropoller ve bir tarafta da geri teknikli ve sermayesiz ziraat ve hammadde memleketleri mevcut oldukça, satın alınan altınlar, çok geçmeden, çıktıkları noktalara avdet edeceklerdir. Çünkü, *tediye müvazenesi, daima birincilerin lehine ve daima ikincilerin aleyhine işliyecektir.*

Hem sonra, meselâ bir Türkiye, 200,000,000 lirayı altın esasına istinat ettirmek gibi bir lüks uğruna, bunun 80,000,000 unu, çok geçmeden çıkıp gidecek olan bir altına niçin yatırsın? Kendisi için faydasız olması şöyle dursun zararlı olacağı âşikâr bir para esasına geçeceğim diyee, neden memleketimiz, altına yatıracağı parayı, muhtaç bulunduğu yüksek istihsal vasıtalarına yatırmayı tercih etmesin? Bahusus ki, para denilen şeyin mahiyeti ve vazifesi, artık, cümle âlem için olduğu gibi, Türkiye'de de temamiyle malûmdur. Para, bir tediye vasıtasıdır. *Eğer istihsal ile istihlâk ucuca getirilirse, matbaa kâfidir.* Para hariçle bir mübadele vasıtasıdır. *Bu da kaç senedenberi döviz ve kambiyo kanalinden temin edilmektedir. Bu işte, tediye müvazene-*

sini korumak ise, kontenjan ve takas usulleri ile başarılmaktadır.
Bu itibarla, ancak başkalarının hayrına işliyecek bir "altın esası,, nı kabulde ve bu uğurda, daha ilk adımda 80.000.000 liralık bir külfeti tazammun eden bir fuzulî masrafı millete yükletmekte, Türk devleti'nin hiç bir menfaatı yoktur.

Türkiye için doğru olan bu kaideyi, bütün müvazene açıklı milletlere teşmil edebiliriz.

Altın esasına geçilebilir. Fakat, bunun için, altını dağıtacaklar, altını bedava dağıtmalıdırlar. Altın, çok geçmeden, gene kendi ellerine geçecektir. Gene bedava dağıtmalıdırlar. Ve, bu eğlenceli oyunu, istedikleri kadar, finans merkezleri tekrar edebilirler. Anlaşılıyor ki, *"altın esası", çoktan iflâs etmiştir.* "Dümenli altın esası", hakikaten üzerinde durulacak bir mevzudur. Bu hususta, beynelmilel bir konferans, eğer davayı samimî olarak tetkik ederse, bu esasın kendine mahsus kanuniyetlerine uymakla, yeni cihan nizamının temellerini atabilir. Fakat böyle bir konferans, Lausanne görüşmelerinin zıttına olarak, davayi, finans merkezleri menfaati bakımından değil, cihan ve cihan milletleri bakımından tetkik etmelidir. Şu noktaların tespiti, şarttır:

a) Buhran, buhran değildir. Bütün cihan için bir dönüm noktasıdır. Bir sistemin bozukluğunu ve kifayetsizliğini, iktisadî ve içtimaî bütün unsurları bakımından ispat etmektedir.

b) Cihan, makine medeniyetinin ve makine medeniyeti şartlarının bilâ kayıt ve şart cihana teşmilini istiyor. Bir Amerika ve bir Efgan yanyana yaşadığı müddetçe, kurtuluş yoktur.

c) Cihan, fertlerin kazançlarına dayanan bir sistemi, bilfiil tasfiye etmektedir. Bu tasfiyenin devamı ve temamlanması için, hiç bir harp ve darp cephesine lüzum yoktur. Çünkü sistem, kifayetsizliği ile, kendi kendisini tasfiye etmektedir. Cihanın özlediği sistem: *siyaseten hür ve iktisaden cüzütam milletlerin, müsavî şartlar dahilinde karşılaşmaları ve "milletler arasında tesanüt,, şiarını, müsavî hak zaviyesinden tahakkuk ettirmeleridir.*

Eğer önümüzdeki iktisat konferansında, bu noktalar nazarı itibara alınarak konuşulursa, *Yirminci Asır*, kendisinden evelkine nazaran, hakiki makine medeniyeti asrı olur ve ileri teknikle her noktası tecehhüz etmiş cihanın her noktası, şu *"Amerikan prosperity'si,,* ni bilfiil tanımış ve tatmış olur. Aksi takdirde, cihan mikyasında bir derebeyliği göre göre idame etmek istiyen finans, bütün yirminci asır boyunca, *bir modern Ortaçağ yaşatmış olmak mes'uliyetini, üzerine alıyor demektir.* - B. A.

İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri — Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim
Matbaacılık ve Neşriyat T. A. Ş. - İstanbul

KADRO

AYLIK FİKİR MECMUASI

8

AĞUSTOS
1932

İÇİNDEKİLER

KADRO

Şevket Süreyya	**Milli kurtuluş hareketlerinin ana prensipleri**
Doktor Vedat Nedim	**Mefhum teşkilâtı değil, madde teşkilâtı**
Bürhan Asaf	**292 inci konferansın zabıtlarından**
Yakup Kadri	**Edebiyat buhranına dair**
İsmail Hüsrev	**Türkiyede derebeylik rejimi**
Bürhan Asaf	**Faşizm ve millî kurtuluş hareketi**
Şevket Süreyya	**Yarı münevverler kulübü**
KRONİKLER	

KADRO.

1922. 30. Ağustosundan şimdi bizi ayıran, tam on yılın zaman mesafesidir. Zaman her ân biraz daha yürüyor. Bu mesafe her gün biraz daha açılıyor. Fakat bu ne garip tecelli ki, bu zaman mesafesi bizi, 1922. 30. Ağustosundan ne kadar uzaklaştırırsa, uzaklaştırsın, biz mânen ona her ân biraz daha dönüyor, biraz daha yaklaşıyoruz.

Ona döndükçe ve ona yaklaştıkca, kanımızda sıhhatin ve heyecanımızda tazeliğin, hudutsuz coşkunluğunu duyuyoruz.

Tarih içinde, bu kadar derin mânalı, fakat bu kadar yakın bir kahramanlık misali nasip olan kaç nesil vardır? Bu misalin enginliği bizi gün geçtikçe sarıyor, gün geçtikçe onu daha iyi anlıyor ve ona daha çok bağlanıyoruz.

●

Bu günü yaşatmak ve yarını kurmak için çalışan neslin, dünün hatırasını zinde tutmak ve ona bağlanmak istemesinden ne çıkar? diyenler, bir nesil için kahramanlık seciyesinin ve ruh asaletinin menbalarını tanımıyan ve kıymetini duymıyanlardır. Millî inkılâp tarihimizin bütün hamlelerini ve bütün kahramanlık misallerini neslimizin tabiî mirası saymak, bu mirasa bağlanmak ve yeni inkılâp hamlelerinde bu misallerin her zaman zinde ve her zaman heyecan uyandırıcı hatıralarına yaslanmak ve onlardan kuvvet almak ahlâkı, bizim neslimizin -eğer tabir caizse- yegâne muhafazakâr vechesidir.

Bizden evvel yetişenlerin, millet davası bahse mevzu olunca, her şeye rağmen ve her ne şerait altında olursa olsun mücadele etmek an'anesini kendimize ahlâk edinmek öyle bir keyfiyettir ki, bu keyfiyet bir inkılâp gencinin ruhuna ancak asil bir heyecan verir.

●

Millî mücadele, bir cephe harbi şekline istihale etmiş bir millî kurtuluş ihtilâlidir ki, bu ihtilâlde milletin cebr ve zoru, sokak mücadelesi etrafında değil, müstemlekeciliğe karşı bir harp

(İstiklâl harbi) *ve müstemlekeciliğin dahildeki müesseselerine karşı da bir isyan* (Büyük Millet Meclisi Hükûmeti) *şeklinde tecelli etti. Fakat Dumlupınar olmasaydı, bu ihtilâl akim kalabilirdi. Bu ihtilâl akim kalsaydı, Türk inkılâbı başlıyamaz ve inkişaf edemezdi. Dumlupınar millî kurtuluş hareketimizin ihtilâl safhasını inkılâp safhasından ayıran bir hattı vasıldır.*

Hâdisenin bu mânası üstünde şimdiye kadar eğer, çok söylenmemiş ve çok yazılmamışsa bu hal, hâdisenin herkes için kolayca idraki kabil olmıyan mürekkep azametindendir. Kaldı ki, bu günkü nesil, dünkü ihtilâl davasının henüz madîyeti içindedir. Fevkalâde insanlar, fevkalâde vak'alar, fevkalâde neticeler, âdeta tabiî zannettiği, tabiîliğine âdeta istinas ettiği maddî bir hava gibi bu nesli sarıyor.

Fakat gün geçtikçe, nesiller değiştikçe nazarların ihatası artacak ve o zaman 30/ Ağustos/ 1922 tarihinin, hattâ yalnız milli tarihimiz için değil, istiklâlleri takyit olunmaş bütün milletlere verdiği maddî misal ile bütün cihan tarihinin seyri üstündeki âlemşumul mâna ve tesiri hakkında, pek çok söylenecek ve pek çok yazılacaktır.

●

Inkılâp, ancak, büyük hâdiseler yapmak ve büyük kahramanlar doğurmak kabiliyetinde olan milletlerin işidir. Lâalettayin bir insan cemiyeti, lâalettayin bir kalabalık inkılâp yapamaz.

Filhakika, engin ummanlar içinde istikametini kaybedip te bağlanacak bir nokta bulamıyan ve ufuklardan ufuklara maksatsız bocalıyan avare tekneler gibi, ruhu müttekâsız kalan, bir ruh sefaleti ile diğer ruh sefaleti arasında mânasız bocalıyan milletler de vardır. Bu perişan, bu avare milletler halâs yolunu, bazan mutavaatın derin karanlığı, bazan her felâketi olduğu gibi kabul etmenin menfur mistisizmi içinde ararlar.

Fakat şimdi biz, tarihimizde yüz kızartacak bir takım esaret hikâyelerinden başka bir şey olmıyan ve istiklâl bahse mevzu olduğu zaman gençliğinin kanı, bir alevden su gibi değil de, bir sarı irin

gibi pıhtılaşan milletlere Dumlıpınar günümüzü bir misal gibi veriyoruz.

Ya müstemleke sokaklarının vebalı havası, ya bataklık kokulu mabetlerin gülünç putları önünde, insanlığından geçen milyonların, artık, mefkûreleri için bir asîl müttekâları vardır.

Bunu bizzat Dumlupınarı yapandan dinliyelim:

«Türk milletinin burada ihraz ettiği zafer kadar neticei kat'iyeli, ve bütün tarihe, yalnız bizim tarihimize değil, cihan tarihine yeni cereyan vermekte kat'î tesirli bir meydan muharebesi hatırlamıyorum.» [1]

[1] Gazi Hazretlerinin 30/ağustos/1924 Dumlupunar nutkundan.

Millî Kurtuluş Hareketlerinin Ana Prensipleri.[*]

Şevket Süreyya

1. — Millî kurtuluş hareketleri, tarihî orijinleri itibarile beynelmilel bir tarzda, yani müstemlekeci memleketlerle, müstemlekeler ve yarı müstemlekeler arasındaki iktisadî ve siyasî tezadın birer neticesidir. Bu tezat tarih içinde menşeini, bir taraftan makinelerin garp memleketlerinde sanayie tatbikinden doğan büyük sanayi inkılâbından, diğer taraftan bu sanayiin arzın mahdut noktalarına tekâsüf ve inhisar etmesi şeklinde tecelli eden beynelmilel müsavatsızlıktan alır.

2. — Millî kurtuluş hareketlerinin mebde noktası beynelmilel bir tezat olduğu gibi, gaye ve hedefi de bu beynelmilel tezadın, yani bir kısım memleketlerin diğer kısım memleketlere karşı iktisadî ve hattâ siyasî tabiiyeti şeklinde tecelli eden müstemlekecilik tezadının hallidir.

Bu itibarla millî kurtuluş hareketleri, gerek tarihî menşeleri, gerek inkişaf istikametleri bakımından, cihan içinde bir tezadı ve binaenaleyh bütün prensipleri kendi zatından çıkarılması icabeden müstakil bir beynelmilel davayı temsileder. Millî kurtuluş hareketleri, her hangi diğer bir hareketin peyki, tâbii veya rezervi olmaz.

3. — Tarihî mahiyetleri itibarile millî kurtuluş hareketleri, cihan iktisat vahdetini inhilâl etitrmiye ve cihan iktisadiyatını teşkil eden unsurların birer birer kendi kabukları içine çekilmeleri suretile gittikçe iptidaileşmelerine müteveccih menfî ve irticaî birer hareket değildir.

Bu hareketler filvaki, millî istiklâl cidaline giren müstemleke ve yarı müstemlekelerle iktisaden tâbi memleketlerin kötü birer hammade müstahsili ve passif birer mahreç olmaktan kurtulma-

[*] Bu yazı, muharririn bu ay içinde intişar etmiş olan « İnkılâp ve Kadro » adlı eserinden alınmıştır.

larını istihdaf eder. Fakat bu otarşi, yukarıda işaret olunan hedefin tahakkuku için bir intikal seyridir ki bu seyir, bu memleketlerin kendilerini müebbeden âlemi hariciye kapamaları, beynelmilel iktisat münasebetlerinden uzaklaşmaları demek değildir. Bilâkis millî kurtuluş hareketlerinin inkişaf istikametleri, müstemleke ve yarı müstemlekelerle iktisaden tâbi memleketlerin, millî iktisat cihazlarını, imkânın azamî haddine kadar inkişaf ettirmiş yeni iktisadî cüzütamlar halinde beynelmilel emtia mübadelelerine iştirak etmiye ve bu suretle daha rasyonel bir cihan vahdetini tesis etmiye müteveccihtir. Başka memleketlerdeki buhranları ve içtimaî mücadeleleri keskinleştirmek için «müstemleke ve yarı müstemlekelerin bir taraftan ham madde müstahsili ve mahraç olmaktan çıkmak, fakat diğer taraftan kendi kendilerini iptidaileştirmeleri ve cihanın mübadelesinden hariç kalmalrı telâkkisi, millî kurtuluş hareketleri bakımından merdut bir telâkkidir.»

4. — İstihsal vasıtalarile, tekniğe tahakküm tarzı, yani istihsal münasebetlerile teknik arasındaki uygunsuzluk, muasır cemiyette yaşıyan bütün tezatların ve bu meyanda müstemlekecilik tezadının unsuru aslisidir. Yüksek tekniğin, büyük istihsal vasıtalarının, büyük iktisat faaliyetlerinin içtimaî bir mürakabe ve tanzim altına alınmamış olması yüzünden muasır cemiyette tekniğin her terakki adımı kendi peşinden bir sürü içtimaî tezatları sürüklüyor.

Yüksek tekniği ve büyük iktisat faaliyetlerini cemiyeitn kontrolü altına alması, millî kurtuluş hareketlerinin objektif mahiyet ve inkişaf istikametlerine iki sebeple tevafuk eder:

A. — Milletler arasındaki iktisadî tabiiyet ve metbutiyet tezadının tasfiyesi.

B. — Millet içindeki iktisadî menfaat tezadının tasfiyesi.

Cihanda sanayi yalnız mahdut memleketlerde tekâsüf ettiği ve o memleketlerde sanayiin başıboş inkişafı ham madde ve mahreç kavgalarına meydan verdiği müddetçe, cihanda müstemlekecilik tezadının tasfiyesi ve millî kurtuluş hareketlerinin en esaslı gayesinin tahakkuku imkânsız kalır.

Milletler arasında iktisadî tabiiyet ve metbuiyet tezadının tasfiyesi için, şimdi büyük sanayi memleketlerinde tekâsüf, inkişaf

etmiş olan yüksek tekniğin ve bu yüksek teknik üstündeki içtimaî münasebetlerin cemiyetin plânlı kontrolüne müstenit yeni ve daha rasyonel bir şekle inkılâbı, millî kurtuluş hareketlerinin inkişaf ve selâmeti hesabına zarurîdir. Büyük sanayi memleketlerinin kendi bünyelerinden gelen kanuniyetlere göre oralarda esasen cereyan etmekte olan bu bünye istihalesini hassasiyetle takip etmek ve bu istihalelerin oralardaki içtimaî mahiyeti ne olursa olsun onu kendi mücadelemizin gaye ve prensiplerine göre hükümlendirmek mecburiyetindeyiz.

Millet içindeki iktisadî tezatların tasfiyesi bahsine gelince; milletin ahenk ve insicamı üstünde menfî bir rol oynıyan ve binnetice millet bünyesinin -büyük sanayi memleketlerinde gördüğümüz gibi- keskin sınıf mücadelelerine, buhranlara, katastroflara ve nihayet bütün millet bünyesinin inhilâline mahkûm kılan iktisadî menfaat mücadeleleri, büyük tekniğin ve büyük iktisat faaliyetlerinin başıboş inkişafının birer neticesidir.

Halbuki şimdi Türkiyede -ve Türkiyeye benzer memleketlerde- büyük istihsal tekniği ve bu tekniğe müstnit büyük mülkiyet münasebetleri esasen inkişaf etmiş değildir. Henüz rüşeym halindedir. Bunların on dokuzuncu asır, yani klâsik kapitalizmin tezehhür ve inkişaf safhasında olduğu gibi, fertlerin serbest rekabeti ve liberal bir sermaye terakümü ile meydana getirilebilmesi için zarurî olan şartların ise, hiç birisi mevcut değildir. Şimdi millî kurtuluş mücadelesi içinde yaşıyan memleketlerin kendi millî sermayelerini böyle ferdiyetçi ve liberal bir sistem içinde -geçen asırda Avrupada görüldüğü gibi- teraküm ettirilmeleri için, ne taksim edecekleri müstemlekeler, ne fethedecekleri serbest pazarlar kalmıştır. Hulâsa bütün şartlar ve zaruretler, millî kurtuluş hareketlerine giren memleketlerin kendi iktisat cihazlarının inkişafını, daha ilk adımından itibaren cemiyetin sevk ve idaresi altına almalarını âmirdir.

Bu memleketlerde ileri teknik ve geniş iktisat faaliyetleri, ancak milletin, yani milletin ileri menfaatleri namına cemiyeti sevk ve idare eden plânlı bir iktisat devletçiliğinin, mülkiyet ve mürakabesi altında doğar ve inkişaf edebilir. Bu memleketlerde devlet, on dokuzuncu asır Avrupası için tamamile meçhul ve o asrın şartlarile hakikaten telifi gayri kabil bulunan bir «tesahup

ve idaer edici iktisat faktörü» olarak cemiyetin seyrini istikametlendirecektir. Büyük teknik, büyük mülkiyet, büyük iktisat münasebetleri bu yeni cemiyet faktörünün elinde toplanacaktır. Cemiyet içinde hâkim rol oynamıyan küçük teknik, yahut cemiyetin umumî gaye ve menfaatlerile tearuz etmiyen ve cemiyet içinde hâkim tezatlara meydan vermiyen mülkiyet şekilleri ve iktisat faaliyetleri, bu hâkim iktisat faktörünün tabiiyet ve kontrolü altında yaşıyabilecektir.

5. — Tekniğin tekâsüf ve terakki etmiş olduğu büyük sanayi memleketlerinde, en baş tezadı temsil eden sınıf mücadelesi bakımından cemiyet içindeki tezatların halli, istihsal vasıtaları üstündki mülkiyet münasebetlerinin bir ihtilâl ile tasfiyesine bağlıdır.

Millî kurtuluş hareketleri bakımından ise, keskin bir sınıf mücadelesi, yani hakikî mânasile cemiyetin mahiyetini tayin eden ve istihsal vasıtalarına sahip olanlarla bu istihsal vasıtalarından mahrum olanların kavgası, ancak büyük istihsal vasıtalarının inkişaf ve tekâsüf etmiş olduğu memleketlere mahsus bir hâdisedir. Halbuki büyük istihsal tekniği muayyen bir zümrenin elinde tekâsüf etmiş bulunmıyan ve cemiyetin plânlı bir mürakabesi altına girince bu nevi tezatların inkişaf edemiyeceği memleketlerde sınıf tezadının cemiyetin bünyesini değiştirecek ve bütün tezatları bir sınıf lehine halledecek kadar keskin ve hâkim bir mahiyeti yoktur.

Bu memleketlerde de filvaki, kurunu vustaî sınıfların bakıyesi enkaz ve kapitalist cemiyetlerde görülen sınıfların unsurları rüşeym halinde mevcuttur. Fakat millî kurtuluş hareketleri kendi objektif mahiyet ve istikametine uygun bir inkişaf seyri takip ettikleri takdirde bu enkaz kendi kendine tasfiye edilmiye ve bu rüşeymler kendi kendine dumura uğramıya mahkûmdurldar.

6. — Büyük sanayiin mütekâsif olduğu memleketlerle sanayiden mahrum ham maddeci ve ziraatçi memleketler arasındaki iktisadî ve siyasî tabiiyeti idame edecek bir içtimaî inkılâp, millî kurtuluş hareketleri bakımından menfî ve ric'î bir cemiyet hareketidir. Bize göre bu günün şartlarına uygun progressist bir hareket ancak, bir taraftan millet içinde, diğer taraftan milletler

arasındaki tabiiyet ve metbuiyet tezatlarını tasfiye edecek bir harekettir.

Bu itibarla, cihan üstünde bu gün müesses olan ve bir kısım memleketleri sanayici, diğer kısım memleketleri ham madde müstahsili ve mahreç olarak ayıran iş taksiminin değişmesi, metropollerdeki sanayi kesafetinin dağılması ve tekniğin cihanda yeniden ve rasyonel bir tevezzuu, hülâsa her memleketin kendi mikyasında inkişaf ettirilmiş mütenevvi iktisat faaliyetleri ile kendi millî iktisadiyatını yapması ve cihanda yeni bir müstakil milletler nizamının teessüsü gibi meseleler millî kurtuluş hareketlerinin beynelmilel siyasetinin mevzuunu teşkil eder.

7. — Millî kurtuluş hareketleri, nizamı âlemin bu günkü çarkından muztarip bütün milletlerin, siyasî ve iktisadî hakları kaydü şart altına alınmış bütün memleketlerin müşterek davasıdır. Bu itibarla millî kurtuluş hareketlerine giren veya girmiye namzet bulunan millet ve memleketlerin, aralarında ne kadar mesafe veya ne kadar lisan, kan veya mahiyet farkı olursa olsun, mücadelelerinin mevzuu ve gayeleri itibarile aralarında mânevî bir mukadderat iştiraki vardır. Bu mânevî mukadderat iştirakinin idraki ve millî kurtuluş hareketlerinin bütün cihana şamil ehemmiyetinin her vesile ile ilânı, bu hareketlerin şümul ve itibarını bulması için şarttır.

8. — Bir millî kurtuluş hareketi, ne münhasıran siyasî, ne de münhasıran hukukî bir hâdisedir. Bu hareket, milletin siyasî ve iktisadî istiklâlini ve bu istiklâle müstenit müstakil bir devlet sisteminin ve bu sistemin bütün ideolojik unsurlarını ihtiva eden bir «yeniden doğuş ve kurtuluş» hâdisesidir. Bir inkılâptır. Bu dava millî kurtuluş cidaline giren bir milletin, müstemlekecilik şartlarını müdafaa veya temdit eden bütün haricî kuvvetlere karşı filen silâha sarılması ve esaret şartlarının dahilde mümessili olan saltanat hukukuna, feodal münasebetlere, hülâsa bütün köhne ve kurunu vustaî müesseselere karşı filen isyanı şeklinde bir ihtilâl hâdisesidir. Din ve dünya aristokrasisinin, cismanî ve ruhanî derebeyliğin, millî iktisadın müstakil seyrini ve iktisadî istiklâlin mahiyet ve ehemmiyetini anlamıyan levanten temayüllerin, kısaca kötü ve dar bir mutavassıtlık ve uzlaşıcılık ruhu-

nun (kompradorluğun) millî mücadelede yeri olamaz. Bu davanın, passif kombinezonlar, siyasî idarei maslahatlar, sokak veya diplomasi nümayişleri ile kazanılacak hiç bir tarafı yoktur.
Millî istiklâle ancak, istiklâl harbi ile varılır.

9. — Millî kurtuluş hareketleri «millet» in «millet» olarak istiklâlini istihdaf eder. Bu istiklâlin yalnız kazanılması için değil, muhafaza ve idame edilebilmesi için de, millet vahdetini zedeliyen ferdiyetçi, zümrevî ve sınıfî şıarlara bu davada yer verilmemesi lâzımdır.

Bir milletin tarihinde millî kurtuluş hareketi devri, milletin içtimaî inzibata en ziyade muhtaç olduğu bir intikal devridir. Bu cidal, her şeyden evvel, onu anlıyan ve kendini ona vakfeden, şuurlu, ileri feragatlı ve disiplinli bir «avangard» ın, bütün ferdî ve zümrevî menfaatler haricinde teazzuv ve milletin umumî menfaatlerini temsil ve müdafaa eden bir rehber kadronun sevk ve idaresi altında cereyan edebilir. İnkılâbın prensiplerini idrak etmiş ve bu prensiplerin ruh ve mânasını kendine ahlâk edinmiş böyle tek bir rehber kadro ve bu kadro dahilinde standartlaştırılmış inkılâpçı unsur - yahut bir inkılâp nesli - inkılâbın muvaffakıyet ve selâmeti için lâzımdır.

10. — Muasır nizamın zarurî bir tezadı olan millî kurtuluş hareketleri, cihanın bu günkü seyri ve yarınki mukadderatı üstünde tesirleri gittikçe barizleşen müstakil âmiller halinde şekilleşiyor ve mânalarını buluyorlar. Binaenaleyh bu hareketler şümule ve kemale doğru daimî bir akış ve bir istihale seyri içindedir. Bu hareketlerin yarın, her birinin kendi mahallî ve millî şartları içinde alacağı istikrarlı mahiyeti şimdiden ve teferrüatile mütalaaya imkân yoktur. Bu hareketlere karışan her millet yarın kendi şeklini, hâdisatın seyri içinde, fakat o milletin, onu idrak eden rehber kadronun irade ve içtihatlarının müdahalesile, yine kendi bünyesinden çıkaracaktır.

11. — Millî kurtuluş hareketlerinin tam ve hakikî mümessili Türkiyedir. Bir taraftan muasır nizamın en şamil tezadı olan müstemleke şartlarına, diğer taraftan bu tezadın dahilde mümessil ve müdafii olan müesseselere ve kaidelere karşı milletin filen ve müsellâhan kıyamı ilk defa Türkiyede görüldü.
Gerek millet içinde, gerek milletler arasındaki tezatların kül ha-

linde tasfiyesini güden ve bir taraftan cihanda siyaseten müstakil ve diğer taraftan iktisaden tezatsız yeni bir millet nizamını getirecek olan Türk inkılâbı, yalnız millî tarihimizin değil, bütün beşer tarihinin en nadir, en şamil ve en mânalı hareketlerinden biridir.

Taktik ve stratejik zikzaklar, coğrafî şartlar ve milletlerin ırk ve tarihlerinden gelen kabiliyet dereceleri istisna edilirse kuvvetle iddia olunabilir ki, devrimizde cereyan eden ve yarın cereyan edecek olan bütün millî kurtuluş hareketleri, ana prensipleri itibarile, ancak Türk millî inkılâbının arkasından ve onun mânevî çığırı ve prensipleri üstünde yürüyecektir.

Tarih devirlerinin bütün imtidadınca beşer tarihinin seyrine müdahale eden ve medeniyetin ilk adımlarından itibaren tarihin bir çok dönüm noktalarına müessir olan Türk milleti, şimdi de kendi millî kurtuluş hareketile, cihanın sayısız insan kütlelerine yeni bir yol çizmekte ve yeni bir istikamet vermektedir.
Milletimiz, toprak hudutlarının darlığına ve kemiyetçe aczine rağmen, tarihini daima büyük hâdiseler içinde geçirmiş olmanın verdiği bir kabiliyetle tarihin bu yeni devrinde de, tesirleri bütün cihana şamil yeni bir hareketin başı ve mümessili bulunuyor. Bir yabanî ottan ilk defa bir altın başak yapan, ilk hayvanı ehlileştiren, kara yerin bağrından ilk parça cevheri alıp ilk madeni eriten insanların çocukları, şimdi de yeni bir medeniyet misyonunun önünde yürüyorlar.

Müstakil milleti, tezatsız milleti bütün fonksyonları nizam altına alınmış, bütün hareket kanunları idrak edilmiş, hem kendi kanuniyetlerinin, hem üstünde yaşadığı tabiatın bütün kör ve asî kuvvetlerini tahakkümü altına almış yeni millet tipini cihana Türk milleti verecektir.

Mefhum Teşkilâtı Değil Madde Teşkilâtı.

Dr. Vedat Nedim.

Başvekil İsmet Paşa hazretlerinin İzmir'de Gazi heykelinin açılması münasebetile söylediği nutukta biz, Gazi hazretlerine karşı eşsiz bir belâgatle tasvir olunan vefa ve muhabbet şiymesinin yanında, millî iktisadiyatımızın en güzel idrak ve en güzel ifade edilmiş formüllerini buluyoruz.

●

Her fırsat düştükçe memleketimizde tabiat şartlarının mükemmeliyetinden dem vurup dururuz:

Türkiye, hayvancılık için en müsait bir ülkedir.

Türkiye, meyvacılık için misli bulunmaz bir yurttur.

Türkiye, pamukçulukta bir ikinci Mısır olabilir.

Kısaca, Türkiye kadar tabiat tarafından şımartılmış memleketler parmakla sayılabilir.

Filhakika yurdumuzun iktisat haritası, tıpkı renklerin bütün nüanslarını gösteren bir boya kataloğu gibi, tabiat ve iklim şartlarının bütün çeşitlerini gözlerimizin önüne serer.

Yalnız tabiat ve iklim şartları itibarile değil, ayni zamanda bildiğimiz ve bilmediğimiz yeryüzü ve yeraltı servetleri itibarile de Türkiye gıbta ve hayranlıkla seyrolunan bir diyardır.

Fındık, incir, zeytin, Ayintap fıstığı, palamut, tiftik, miyankökü, kömür, odun gibi bir çok emtiamızı tabiatın ihsanına borçluyuz.

Fakat aklımızın bir tecrit ameliyesile bir müddet için bunun aksini düşünelim: Fındıksız, incirsiz, zeytinsiz, palamutsuz, tiftiksiz, kömürsüz, odunsuz bir Türkiyede yaşasaydık, halimiz nice olurdu?

Hayvancılığımızn, meyvacılığımızın, pamukçuluğumuzun seviyesini de biliyoruz. O halde, tabiatın ihsanlarile geçiniyoruz. Ve onun müsait şartlarından istifade edemiyoruz.

Halbuki, insan oğlunun ideali, tabiatı uysal bir malzeme gibi kullanmaktadır. Milletlerin medeniyet seviyeleri tabiata tabiiyet veya hakimiyet dereceleriîe ölçülür.

İnsanın tabiat üzrindeki hakimiyet derecesinin artması neticesidir ki, bazı mümtaz memleketlere has sandığımız ziraat emtiasının yetiştirme sahası genişlemiş ve dolayısile dünya piyasalarında rekabet cidali keskinleşmiştir.

Meselâ tiftik, Türkiyenin monopolü kalsaydı hiç şüphe yok ki, bu günkü acıklı vaziyete düşmezdi.

Kuru üzümcülükte Ege mıntakasının yegâneliği baki kalsaydı, karşımıza bir Kaliforniya, bir Avusturalya, bir Yunanistan bir İran çıkmasaydı endişelenmeğe hiç mahal yoktu.

Tütünün yetişme sırır anlaşılıp ta, bir çok memleketler tütüncülük yapmağa kalkışmasaydı, bu derece kuşkulanmazdık.

Kısaca, tabiat monopolleri, mutlak ve rakipsiz bir kıymet olmak vasıflarını gittikçe kaybediyor. Tat, koku, renk gibi bazı nisbî kalite farkları ise ucuzluk, bir örneklilik, zarif ambalâj, satışta dürüstlük gibi faikiyetler karşısında çok kere solda sıfır kalıyor. İşte bizim ıstırabımızın ana kaynağı.

Tabiat monopolleri ehemmiyetlerini kaybetmeğe, ve an'anevî ziraat yerini rasyonel, ilmî ziraate terketmeğe başlamasile, Türk ziraat emtiasının da sürüm davası karşımıza dikilmiştir.

Bu günkü sıkıntıyı buhranla izah etmek ve bununla iktifa etmek asıl meseleyi görmemektir. Eğer buhran olmasaydı, biz yine cihan piyasalarında gerilediğimize şahit olacaktık. Nitekim ziraat emtiamızın buhrandan evvel de dünya pazarlarında maruz kaldıkları rekabet mücadelesinin seyri takip edilirse, aleyhimize olan temayül vuzuhla görülebilir.

Dünya piyasalarında monopol vasıflarını kaybeden ziraî emtiamızın rekabet kabiliyetlerini arttırmak davasını her madde için müstakil bir kül halinde ortaya koymak icabeder. Bu ne sadece bir istihsal, ne munhasıran bir sürüm, ne de başlı başına bir kredi mes'elesidir.

Henüz bir türlü tatbik olunamıyan men'i tağşiş kanunu, Âli İktisat meclisinin ruznamesine alınan ihracat kredisi mes'elesi, yer, yer kurulan ziraî kredi kooperatifleri, ihracat ofisi, ticaret mü-

messillikleri gibi teşkilât davanın unsurlarile pearkende olarak uğraştığımızı gösteren emarelerdir.

●

Tağiş, mücerret bir mefhumdur. Kredi, mücerret bir mefhumdur. Sürüm, müceret bir mefhumdur. Bütün bu mücerret mefhumları konkreleştirmek, müşahhaslaştırmak, maddeleştirmek icabeder.

Her madde için *ayrı* istihsal şartları, *ayrı* tağşiş imkânları, *ayrı* kredi vaziyetleri; *ayrı* standart ve ambalâj usulleri, *ayrı* sürüm yolları olduğuna göre bütün bu mes'eleleri maddeden tecrit ederek mütalea etmenin imkânı yoktur.

Bizde, ekseriyet üzere, teşkilât mefhumunu mücerretleştirmeğe, maddeden ayırmağa doğru bir temayül vardır. Halbuki, teşkilât, *madde* için yapılır. *Mefhum* için teşkilât yapılmaz. Madde için yapılan teşkilât bir *ihtisas* organıdır. Orada mütehassıs kendisini evinde duyar ve tekemmül eder.

İhtisas organları ayni zamanda yeni unsur yetiştirmek için de bir mekteptir. Halbuki umumî ve mücerret mefhumlar için yapılan teşkilât içinde, yeni unsur yetiştirmek şöyle dursun mütehassıslar, ihtisaslarını unuturlar: *Bürokratlaşırlar.*

Bütün ziraat ve sanayi teşkilâtımızın tarihi bu hükmümüzü teyit eder.

Ne kadar ziraat memur tanıyoruz ki, işine başladığı zaman bir ziraat şubesinin amatör veya mütehassısıydı; fakat zamanla bir «Kalem efendisi» olmuştur. Ve yine ne kadar mütehassıs sanayicilerimiz vardır ki, bu günkü sanayi teşkilâtımız içinde muafiyet tezkeresi doldurmak yüzünden kâtipleşmiştir. Eleman, madde teşkilâtı içinde yetişir ve tekemmül eder.

O halde yapılması lâzımgelen iş: madde teşkilâtlarımızı kurmak ve mevcut mefhum teşkilâtlarını maddeleştirmektir.

●

Bir malın rekabet kabiliyeti istihsalden, istihlâke kadar muhtelif âmillerin muhassalasıdır. Dünya piyasalarında karşılaşan rakip malların talihi üzerinde müessir olan bu muhtelif âmilleri en ziyade zaptü rapt altına almış olan milletlerdir ki, rekabet cidalinde muvaffak olurlar.

Münferit iktisadiyattan, teşkilâtlı iktisadiyata geçmek zarureti bundan ileri gelmektedir.

Zirai emtiamızdan hiç birinin rekabet kabiliyeti üzerinde müessir olan âmillere hâkim vaziyette değiliz.

İstihsal ve sürüm işlerimiz, tabiat nasıl hükmederse, fert nasıl bilirse, talih nasıl isterse öyle cereyan edip gidiyor.

Halbuki bütün millî varlığımızın talihi, bu istihsal ve sürüm işlerinin düzelmesine, iktisadiyatımızın tanzimine bağlıdır.

Bu kadar hayatî bir davada ne kadar hassas davransak yeridir.

Onun için tabiatın cilvelerine, ferdin kifayetsizliğne, talihin oyunlrına karşı cephe almak icabeder.

Bu zaruret, prensip itibarile kabul edildi mi, o vakit Devletçilik yolunda peşzinde liberal an'aneler, ferdiyetçi hasis endişeler önünde zikzaklar yapmadan ilerliye biliriz.

Devletçilik, bölünmek kabul etmiyen bir bütünlüktür. Yarı devletçilik, tam bir liberalizmden daha menfî olabilir. Devletin iktisat işlerine müdahalesinden şikâyet edenler, Devletçiliği suçlu çıkarmak istiyorlar. Halbuki hangi iktisat sahasında Devletçiliğin tam bir tatbikine şahit oluyoruz?

Gerek ziraî, gerek sınaî istihsal sahasındaki hudutsuz başıboşluğu bu itibarla bir an evvel nizam altına almak lâzımdır.

Münakalât siyasetimizin vahdeti bilhassa *millî tarife* siyasetinde ifadesini bulmalıdır.

Kredi sahasında nâzım bir siyasete ve kredi menbaları ne olursa olsun isale edilecek kredilerin, hiç olmazsa, *tek* zaviyeden kontroluna muhtacız. Tek kredi değilse bile, ilk adımda tek kontrol bu siyasetimizin şiarı olmalıdır. Emtiamızın sürümü sahasında ise hâkim olan henüz tam bir liberalizmdir.

Millî iktisadiyatımızın bütün faaliyet sahaları için zarurî gördüğümüz millî kontrolü, bilhassa bu sahada tahakkuk ettirmek icabeder.

Türk Devletçiliğinin gayesini İsmet Paşanın İzmir nutkunda en veciz bir tarzda izah edilmiş buluyoruz:

«İktisatta millî varlığı müdafaa etmek ve iktisatta geri bırakıldığımız mesafeleri kapatmak mecburiyeti iktisadî devletçiliğimizin izahıdır.»

Millî varlığımızı müdafaa etmek ve geri bırakıldığımız mesafeleri kapatmak devletçiliğimizin ana ve esas gayeleri olduğuna

göre, bu hedeflere götürecek siyaseti bir plân etrafında tebellür ettirmek icabeder.

İşte Türk Devletinin iktisat plânı, bizi bu günkü mücerretlikten kurtaracak ve her mes'eleyi umumî siyasetimize bağlı bir parça, fakat başlı başına müşahhas maddî bir dava olarak mütalea edecektir.

O vakit meselâ, fındık, pamuk, üzüm, incir, tütün gibi belli başlı mahsullerimizin istihsalinden sürüm safhasına kadar teknik ve iktisadî bütün dertlerile meşgul bulunan, bu emtiamızın gerek millî, gerekse beynelmilel vaziyetini adım adım takip eden, kısaca istihsal ve sürüm hayatımızdaki bu günkü başıboşluğa mukabil her mahsule ait bütün rekabet unsurlarını tetkik ve murakabe altında tutan mercilerimiz olacaktır. Bu sayede ne olduğumuzu ve nereye gittiğimizi bileceğiz. Askerî sahada millî varlığımızı müdafaa etmek için böyle yaptık ve böyle yapıyoruz. İktisadî sahada da ayni yoldan gitmek bir zarurettir.

Askerî sahada geri bırakıldığımız mesafeleri kapatmak için, askerlik tekniğimizn, askerlik bilgimizin, askerlik kabiliyetimizin hiç bir zaman *kendiliğinden* oluverişini beklemedik. Askerî varlığımızın her safhası ayrı, ayrı şuurlu, ihtisaslı plânlı ve disiplinli bir imal işidir.

lığımızın her safhası ayrı, ayrı şuurlu, ihtisaslı, plânlı ve disiplinbir idare ile vazıyet etmişse, iktisadî varlığımızın müdafaası ve geri bırakıldığımız mesafelerin sür'atle kazanılması için de ayni suretle devletin işe kül halinde müdahalesi şarttır.

Devlet ordusunun yanında başıbozuk teşkilâta nasıl müsaade edilmezse, iktisadî hayatımızı da başıbozukluktan kurtarmalıyız.

İnkilap ve Kadro Çıktı!

Yazan :
Şevket Süreyya

592-inci Konferans'ın Zabıtlarından çıkarılmış Bir Parçadır.

Burhan Asaf.

Sözü kesilen murahhas, denizdeki adamın simidi artık ele geçiremiyeceğini anlaması gibi devam eder:

— Efendiler! Tamirat ve harp borçları gibi davaların ruzname harici bırakılmaları onlar hakkında görüşmemize mani olamaz (gürültüler, doğru, işidemiyoruz, sadede! sözleri). Para esası meselesini görüşüyoruz. Para, tediyeler ile, tediyeler borçlarla alâkadardır. Bütün bu işlerin bir kül halinde müzakeresini teklif ediyorum.

İner.

●

Büyük devletlerden birinin başmurahhası:

— Arkadaşlar! Ruznamenin bir mânası vardır. Ruzname demek, bir mes'eleyi halledebilmek için bütün alâkayı yalnız buna ait unsurlar üzerinde teksif etmek demektir. Doğrudan doğruya alâkadar, bilvasıta alâkadar gibi mantık oyunları ile keçinin ölümünü kuyumculuk ticareti ile de alâkadar göstermek kabildir. Ruznameden ayrıldığımız dakikadan itibaren, konferansı akamete mahkûm etmiş oluruz (alkışlar).

Arkadaşlar! Hepimiz, ayrı ayrı milletlerimizi temsil ediyoruz. Temsil işini bir takım dar telâkkilere bağlamağa kalkışırsak, sorarım size, burada ne işimiz var? (Şiddetli alkışlar ve bravolar). Herkes yerli yerinde kalırdı ve böyle bir konferansı toplamağa hiç lüzum kalmazdı. Bizi buraya getiren bir şey vardır. Halledeceğimiz bir dava vardır. Bu dava, şunun yahut bunun lehine olarak halledilemez. Bu dava, halledilirse, hepimizin lehine ve bittabi bir takım fedakârlıklar pahasına yani hepimizin aleyhine unsurlar ihtiva ederek halledilecektir. İnsanlık, umumî bir ıstırap

içindedir. 1929 senesi ortalarındanberi, tarihin kaydetmediği şiddette bir buhran, devam edip duruyor. Bütün dünyayı göz önüne getiriniz. Milyonlarca zararı, milyonlarca işsizi ve adetleri değil vicdanımızı havsılamızı bile ürpertecek sefil aileleri göz önüne getiriniz. Burada artık ayrı ayrı hallolacak bir şey yoktur. Burada, elbirliği şarttır, burada (sürekli alkışlar. Salondakilerin bir kısmı ayakta ve heyecan içindedir),menfaat birliği şarttır. Burada bütün milletler, birbirlerine inanacaklar ve sarsılmış olan «emniyet ve itimad»ı yeniden tesis edeceklerdir.

Konferansın ruznamesini hazırlıyanlar, ikinci derecede mes'eleleri bilerek kenarda bırakmışlardır. Bilerek bütün ehemmiyeti, para esası ve gümrük tahditlerinin kaldırılması etrafında teksif eylemişlerdir. Vazifemizi elbirliği ile yapmış olmak için, yalvarırım size, ruznameye sadık kalalım. Reis bey; ruzname haricinde kimseye söz verilmemesini rica edrim (Alkışlar).

●

Bir diğer büyük devletin murahhası, para mes'elesinin harp esnasında ve harpten sonraki muhtelif safhalarını teşrih ettikten sonra, devam eder:

— Yani, muhterem murahhas arkadaşlar, iktisat sahasındaki emniyet ve asayişin bütün dünya için ayni olan bir para esasına bağlı bulunduğu besbellidir. Bu hususta ellerinde büyük altın stokları bulundıran devletler, temsil etmekte olduğum devlet te dahil olduğu halde, altının tevziini kabule amadedirler (bravo sesleri, alkışlar). Mütehassıslardan teşekkül edecek bir komite mes'elenin teknik müşkülâtını tetkik edecek ve hepimize müspet tekliflerde bulnacaktır. Bütün paraların ayni nispet dahilinde altın esaslı olacaklarına nazaran, memleketler arasında olacak tediyelerde tıkanıklıklara mâni olmak üzere belki de altın fiatını müşterek kararımız neticesinde yükseltmek icabedecektir. Şu var ki, bundan sonra artık, döviz takyidatı. kambiyo tedariki, altın mücadeleleri, beynelmilel tediye müşkülâtı gibi dertlerden âzade kalacağız. Son senelerin ıstırap veren maddî ve mânevî darmadağınıklığından ve maddî ve mânevî çöküntüler ve yangınlar semtinden gençliğimizin çoşup geliştiği ve bir bahçe gibi gezip dolaştığı âdeta hayalimizden bile silinmiş muhite döneceğiz (alkışlar, hani o günler...). İnsanlar ve insanlık dünyasına

döneceğiz (daha şiddetli alkışlar). Arkadaşlar, her milletin menfaati, kendi sınırları içinde olduğu kadar yer yuvarlağı ismini verdiğimiz müşterek ana yurdun kucağındadır da (sürekli ve heyecanlı alkışlar)! Zannetmeyiniz ki memleket muhabbeti cihanın bir memlekete feda edilmesi ve zannetmeyiniz ki vatandaş muhabbeti, insanın vatandaşa feda edilmesi demektir (son raddesine gelmiş tezahurat). Arkadaşlar, eğer geniş görüşün, geniş duygunun ve geniş sevginin misalini burada verebilirseniz, zannetmeyiniz ki memleketlerinize avdetinizde sizi taşlıyanlar olacaktır. Hayır! Bütün kucaklar açılacak ve bütün şükran ve minnet coşkunlukları, her birinizi ayrı ayrı sarhoş edecektir. (Tezahurat, uğultu halinde devam eder). Çünkü arkadaşlar! Istırap umumîdir. Hiç bir milletin kudreti onu yenmeğe kâfi değildir. Onu ancak müşterek kudretimiz, yani müşterek irademiz, yani karşılıklı müsamaha ve taviz zihniyetimiz yere çalacaktır. Sizden bunu bekliyorum. Para mes'elesini halledelim.

●

İndiği zaman, herkes ellerini sıkar. Fotoğrafçılar sıraların üstündedir. Gazetecilerin stenoğrafya'daki meharet ve sür'atleri bütün sesleri zaptetmek işinde iflâs etmiş bir haldedir.

●

Bir diğer büyük devletin murahhasının gür sesi duyulur.

— Murahhas arkadaşımıza, bize bu kadar güzel heyecan anları yaşattığı için bütün burada olmıyanlar fakat bizden netice bekliyenler namına teşekkür ederim (bravo! bravo! bravo! burada olmıyanlar, doğru, bizden artık neticeyi, bizden artık müjdeyi bekliyorlar!). Evet arkadaşlar, doğru söylüyorsunuz. Onlar, bizden ıstırabın artık nihayete erdiği müjdesini bekliyorlar ve biz onlara bu müjdeyi vereceğiz ve vermeden ayrılmıyacağız.

Arkadaşlar, ikinci mühim noktaya gelelim. Para esasını halletmek, yolun ancak bir kısmını sökmek demektir. Biliyorsunuz ki millî iktisatlar birer mahsur kaleye dönmüşlerdir (serbest pazar münasebetlerinin nasıl kalmamış olduğunu, gümrük duvarlarının nasıl yer yer yükselmiş ve tahammül edilmez bir hal almış olduğunu izah eder).

Arkadaşlar kıymetler serbestçe mübadele edilecek ki, sermaye serbestçe seyr ve devretsin. Sermaye, serbestçe seyr ve devrede-

cek ki, refah olsun ve saadet olsun. Takyidat kalkacak ki *emniyet ve itimad* yeniden teessüs etsin. Burada hepinizden ve ayrıca kendi milletimden mühim bir talepte bulunacağım. Şayet, ve çok temenni ederim ki, aramızda bütün bu mes'eleler üzerinde tam bir uyuşma neticesine varılacak olursa, muayyen bir müddet ve hiç olmazsa on sene için, her millet, burada girişilecek taahhüdü, hiç bir suretle nezetmiyeceğine şerefi ile andiçsin! Çünkü arkadaşlar, iktisadî buhranlar gibi iktisadî refah devreleri de âni olarak gelen hâdiseler değildir. Her iki şey için de sebeplerin birikmesi ve sebeplerin müessir olması lâzımdır. Kararlarımızın hemen akabinde dünyanın derhal bir refah devresine gireceğini farzetmek gafletinde bulunmıyalım. O kadar çok inhidamlar olmuştur ki, tamir, zarurî olarak uzun sürecektir. İşte bu tamir müddetinin hiç olmazsa on sene olması şarttır. Burada girilecek bir taahhütten, aradan bir iki sene geçtikten sonra taraf taraf cayılması korkunç neticeler verebilir. İşte bunun için ısrar ediyorum: Para esasını halledelim. Gümrük takyidatını tamamile kaldıralım. Serbest mübadelenin açık ve temiz havasına avdet edelim. Fakat taahhüt edelim ki, hiç olmazsa on sene sabredeceğiz, on sene dişimizi sıkıp katlanacağız (sürekli alkışlar).

●

Şark Avrupası devletlerinden birinin murahhası.

— Efendiler! Altının tevzii dolayısile altın fiatlarının yükseltilmesi mes'elesine temas etmek istiyorum.

Bazı sesler:

— Komitenin raporu okunduktan sonra bahsedersiniz.

— Henüz kararlaşmış bir şey yoktur.

— Dinliyelim!

Murahhas, devam eder:

— Çünkü efendiler, bizim gibi memleketlerin altını yoktur. Altını büyük devletlerden alacağız, altın fiatının yükselmesi, ileride belki herkes için müsavidir ama, bidayetteki ameliye yani altına malik olanların altınlarını satmaları bakımından, şüphesizdir ki onların lehine ve bizim aleyhimize bir tekliftir. Gerçi, altın fiatının yükselmesile emtia fiatları da yükselecektir. Fakat bu yükseliş, ilk hamlede altında kabul edeceğimiz fiat farkına vasıl olamıyacaktır. Tecrübe ispat etmektedir ki, emtia fiatları bu far-

ka yaklaşsalar bile ona hiç bir zaman mülâki olamıyacaklardır. Halbuki, altını itibarî bir fazla fiatla satanlar, istifadelerini ilk adımda temin etmiş bulunacaklardır.

Para esasını müdafaa eden büyük devlet murahhası:

— Efendim, mütehassıslar komitası bu mes'eleyi esaslı bir surette tetkik edecektir, endişe buyurmayınız. Altının hali hazır fiatile beynelmilel bir bankaya devredilmesi ve itibarî farkın böyle bir banka tarafından tahsil olunması, meselâ, pek güzel kabildir.

Söz sahibi murahhas:

— Eğer bütün altın bu müesseseye teslim edilirse! Ya edilmezse?

Ayni muhatap:

— Münhasıran teknik müşkülât faslına girecek bu gibi mülâhazaları komitenin vereceği raporun müzakeresine saklayınız ve konferansın müspet havasını menfi kılmayınız (alkışlar).

Söz sahibi murahhas yerine oturtulur.

●

Merkezî Avrupa devletlerinden birinin murahhası:

— Efendim, ben gümrük mes'elesine temas ederek bunun birdenbire yapılmamasını teklif edeceğim. Çünkü gümrükler millî iktisat bünyesinin tabiî bir müdafaası esasından doğmuş tedbirlerdir. Gümrük duvarları arkasında bazı tahavvüllere maruz kalmış bir iktisat bünyesini birdenbire serbest pazar şartlarına iade etmek, hamamda yıkanmış bir adamı en keskin bir hava cereyanına tevdi etmekle birdir. Tamir edilmez felâketler hasıl olabilir (doğru sesleri).

●

Reis:

— İsterseniz hemen komitaları ayıralım ve derhal işe başlıyalım. Başka söz istiyen var mı?

Türkiye murahhası ayağa kalkar ve,

— Reis bey, ben, söz istiyorum» der.

— Buyurunuz.

●●

Kürsüden:

— Arkadaşlar, sizden, sözümü hiç bir suretle kesmemenizi rica edeceğim. Eğer bunu taahhüt etmezseniz ne söze başlamakta ne de müteakip müzakereleri dinlemekte bir faide görürüm.

Bariz bir hayret. Mırıltılar.

— İlk teminat olarak, sadedin haricine çıkmıyacağım. O kadar ki, sadetten ilk defa olarak ben bahsedeceğim.

Artan bir hayret.

— Arkadaşlar, hele teknik teferrüata hiç girişmiyeceğim.

Bu konferansın mevzuu, buhranı izale etmek için 1914 şartlarına avdet etmek midir? Bazı arkadaşlar, para esasını ve gümrüklerin ve sair türlü takyidatın kaldırılmasını son derece heyecanlı beyanatla müdafaa ettiler. Buhranı, bu gibi tedbirler mi izale edecektir?

1914 ten1 932 ye kadar, birbirini takip eden hâdiselerin yarattığı çıkmaza «buhran» ismini veriyoruz. Bir harabezarın ortasında kaldığımızı itiraf ediyoruz. Yıkılan nedir? Şu, hararetle müdafaaları yapılan şeyler değil mi? Bu enkazın tamirinden mi yeni yapıya varacağız? Hayat, bir film dahi olsa idi onu tersine çevirmek kabil olamazdı. Nasıl oluyor da, sizler, hem buna inanıyor hem de buna inandırmak istiyorsunuz?

Arkadaşlar, biz buraya birbirimizi kandırmak için toplanmadık. Buhran, bir hakikat ise, onu hakikatlar ile izale edebiliriz. Samimi olalım ve hakikatları, gözden geçirelim.

Hakikat, burada iki karargâhın temsil edilmekte olmasıdır. Burada, öyle beliğ cümlelerle anlatmak istediğiniz gibi menfaatleri müşterek olan milletler yoktur. Burada, menfaatleri bir buçuk asırlık muntazam ve usulü dairesinde bir çapulla gasbolunmuş bir karargâh, bir de bu gasbettiği menfaatleri iade etmemek çareleri arıyan ve bu çareleri yaldızlıyarak müşterek diye yuttırmak istiyen bir diğer karargâh vardır. Bu iki karargâh ayrılırsa, neticeye daha çabuk varırız.

Size memleketimin davasından bahsedeyim. Bu dava, menfaatleri ve hakları gasbolunmuş milletler karargâhının davasıdır (millî kurtuluş davasını izah eder).

Görüyorsunuz ki arkadaşlar! para esası dediğiniz zaman, bu, sizin karargâhınız için ayrı bizim karargâhımız için ayrı bir davadır. Ve yine görüyorsunuz ki, sizlerde gümrük, teraküm ettirmiş olduğunuz servetlerin kendi aranızda bir garete duçar olmaması için alınmış bir tedbirdir. Bizde ise gümrük, satın almadığınız yünlerimizi kendimiz işlemek, satın almadığınız pamuk ve

ipliklerimizi kendimiz işlemek, ve şu tütün, fındık, üzüm ve incir gibi bir kaç maddemizin mübadelesinden umduğumuz ithalât kıymetlerini sizin vereceğiniz istihlâk eşyasına değil sizin vermeğe mecbur kalacağınız istihsal vasıtalarına yatırmak içindir.

Sizler, gümrüklerinizi ve diğer türlü takyitlerinizi, eğer birbirinizden korkunuz yoksa, kaldırmakta serbestsiniz. Özlediğiniz 1914 ve cennetleşitrdiğiniz serbest mübadele rejimine dönmeği de istediğiniz kadar ve keza birbirinizden korkunuz yoksa tecrübe edebilirsiniz.

Eğer birbirinizden korkunuz yoksa sözünü tekrar etmemdeki sebep, basittir. Blirsiniz ki, srbest mübadele rejiminde, sermaye ve teknik tefevvuku kimde ise, kâr eden ve ötedeki kıymetleri kendine doğru akıtan o olur. Siz bu işin bir buçuk asırlık üstatları olmak itibarile, bizim karargâhımıza mensup milletlerden bu hususta sizlere şimdilik hiç bir zarar gelmiyeceğini, gelemiyeceğini bilirsiniz. Zaten şu son yedi sekiz senelik hâdiseler dahi, serbest pazar mücadelesi sizler arasında oldu mu ne müthiş eb'at alabileceğine şahit olup duruyoruz. Yapmış olduğumuz döviz ve altın muharebelerinin kurbanlarını, bilmiyorum, tesbit edebildiniz mi?

Merkezî Avrupanın en medenî devletlerini Afrikanın en kötü müstemlekeleri vaziyetine düşürdüğünüzü ihmal etsek dahi, zavallı tasarruf erbabının sermayelerini çarçur ettiğinizi, büyük bankalarınızın zararlarını ancak küçükelri iflâs ettirmek suretile kapattığınızı görmemek kabil midir?

Para esası mes'elesine gelince, orada da acaba bizi mi yoksa kendinizi mi aldatıyorsunuz. Kanaatimce, kendinizi aldatıyorsunuz. Çünkü biz biliyoruz ki, bizim gibi milletlerin altın esasını kabul etmeleri demek [1], paraları için lâzımolan altın karşılığı tedarik edebilmek üzere, sizlerden muayyen bir istikraz yapmaları demektir. Öyle bir istikraz ki, istihsal vasıtalarına yatırılması şöyle dursun, hattâ istihlâk eşyasına bile yatırılmış addedilemez. Yani sizlerden, paramızın karşılığı olarak istikraz edeceğimiz altınları paraya karşılık olarak değil de, faraza bütün Türklere

[1] Bu bahis Kadro'nun 7 inci sayısında «Lozandaki anlaşmaların iç yüzü» isimli bir yazıda mufassal izah edilmiştir.

ikişer şişe şarap dağıtmak gibi mânasız ve bir haftalık bir hevese yatırsak, yine daha fazla istifade etmiş oluruz. Çünkü, böyle bir israfın hiç olmazsa milletçe bir hatırası kalır. Halbuki biz, istikrazın mukabilini paramıza karşılık olarak yatıracağız. İyi ama, siz, bir taraftan altın para esasının şahane methiyelerini yaparken bir taraftan da gümrüklerin ve diğer türlü takyidatın kalkmasını yani, serbest pazar şartlarının iadesini talep ediyorsunuz. Gerçi bu talebinizde haklısınız ve gerçi ne altın esaslı para serbest mübadelesiz ne de serbest mübadele altın esaslı parasız yaşıyabilir. Fakat düşünmüyor musunuz ki bize ikraz suretile vereceğiniz altınlar, bir iki sene zarfında yollanarak sizlere avdet edecektir? Çünkü biz, bir takım geri ham madde ve ziraat maddeleri memleketleriyiz!? Çünkü tediye müvazenelerimiz daima açık vermeğe mahkûmdur!? Çünkü tediye müvazenesini müttasıl cebrî ticaret müvazeneleri ile tutmağa kalkışmak tedricen her türlü mübadeleden çekilmek ve efganlaşmak demektir!?

Düşünüyorsunuz! Mükemmel düşünüyorsunuz! Yine ikraz edeceğinizi ve bizlerin yine istikraz edeceğimizi tasavvur ediyorsunuz. Hakikaten, davanın böyle bir tarzı halli de vardır ve bunda muvaffak olursanız, beğendiğiniz ve avdetini özlediğiniz iktisadî rejimi sonuna kadar tatbik etmeğe imkân vardır. Çünkü her ikraz size bir takım munzam haklar ve her istikraz bizlere yeni mükellefiyetler devredecektir. Hayır!! Bunların siyasî yollardan yürümesine hiç lüzum yoktur. Sermayeleriniz bizde devrettikçe, bizde tavattun edecektir. Tebaanız gelerek bizde çalışacaktır. Bizleşecektir. Avusturalyada avusturalyalaştığı gibi, Kanadada kanadalaştığı gibi ve Cavada cavalaştığı, Kuba'da kubalaştığı gibi, bizleşecektir.

Fakat insaf ediniz ve kanaat getiriniz ki, karşınızdakiler, ne Avusturalya'nın ne Cava'nın ne de Kuba'nın sekenei asliyesidir (indigènes mânasına). Karşınızdakiler sizler kadar medenî ve sizlere medeniyeti öğretmiş milletlerdir!

Kanaat getiriniz ki, oyununuz çok güzel olmakla beraber artık fazla miktarda basitleşmiştir.

Arkadaşlar! dediğim gibi, burada güzel ve heyecanlı nutukların birleştireceği bir takım milletler değil burada bir davacı karar-

gâh ve bir de töhmet altında bulunan karargâh vardır.

Davacı karargâh, herşeyi karşısındaki kadar bilen bir karargâhtır. Yapılan haksızlıktan haberdardır ve *bunu ispat etmeğe muktedirdir.* Bunun içindir ki *itham ediyor!*

Eğer bu iki karargâh arasında, o güzel ve tomturaklı nutukların makes olduğu bir «yüksek beşerî vicdan» varsa, mes'elenin kendiliğinden de hallolması mümkündür. Eğer yoksa, hayatın halledebileceği bir işi, konferansların cılız omuzlarına nafile yere yüklemeyiniz.

Arkadaşlar! sözüme başlarken, sadetten ilk defa olarak ben bahsedeceğim demiştim. Umuyorum ki, sözümü tuttuğumu tasdik edersiniz. Sözümü kesmediğiniz için de, ben size teşekkür ederim.

Türkiye, çok daha âdil bir millet nizamını temin için âzamî mesai ve gayret göstermeğe amadedir. Fakat her şeyden evvel, karargâhlar ayrılsın. Ayrılsın ki, açık konuşalım. Ayrılsın ki davamızı bilelim!»

●

dedi ve Türkiye murahhası, kürsüden indi. [1]

---

[1] Zabıtların esaslı kısmı bundan ibarettir. Çünkü Türkiye murahhasının yukarıki beyanatından sonra büyük devletlerden birine mensup olan Reis bayılmış, konferans da müddetsiz olarak talik edilmiştir.

Edebiyat buhranına dair.

Yakup Kadri

«*Lâle Devri*» nin şuh ve şeyda şairi, bir sofra sonunun hüznüne dair yazdığı maruf mısralarında kırılmış kadehlerden, boşalmış sürahilerden, solup dökülmüş güllerden ve suyu çekilmiş havuzdan bahsederken, bize, yalnız bir adamın, yalnız Damat İbrahim Paşa ikbalinin zevalini değil, zevki, hassasiyeti, terbiyesi, ahlâkı, ilmi, san'atı, siyasî ve içtimaî nizamiyle bütün bir cemiyetin, bir medeniyetin çökmeye başladığını haber veriyordu.

Nedim, bu mısraları söylediği esnada zaten Türk serdarlarının kılıcı kınlarında çoktan pas tutuyordu. Yeniçeri orduları tam zaferlerin ganimet tadını çoktan unutmuş bulunuyorlardı. Hızlarına dünya denizleri dar gelen gemilerin altı, Haliç'in mahsur sularında yosun bağlıyordu. Nerede ise, döğümhanelerdeki örs ile çekiç sesleri işidilmez olacaktır. Nerede ise, şayaktan dibaya, dibadan bürümcüğe kadar türlü bezler dokuyan tezgâhlar, inmeli kollar gibi, taraf taraf hareketten kalacaktır. Hançer kabzalarına küçük zümrüt taşlarından narin serviler hakkeden; kâğıtta, deride ve billûrda altın tozundan güneş ve mehtap oyunları yapan ve çini denilen çamura ilk-bahar ile son-baharın keskin, tatlı ve daussılalı bütün renklerini aksettiren san'atkârların gözlerine perde inecektir. Nerede ise, mimarın pergeli, nakkaşın fırçası ellerinden düşecektir. Ve artık Fuzulî diye bir şair gelmiyecektir. Naimanın yazısında en son kemaline varan Osmanlı nesri, artık tereddiye yüz tutacaktır.

●

Dünyanın başka bir köşesinde yeni bir nizam doğuyor. Yeni bir medeniyet cephesi çelikten müteharrik bir kale duvarı halinde, bu çöken şeyin üzerine doğru yürüyor. Garp medeniyeti dediği-

miz hâdise, köhne Osmanlı imparatorluğunu bir ihtiyar ejder gibi ikiye böldü. Ejderin baş tarafı bütün heybet ve haşmetiyle tarihe göçtü, alt tarafı ise, ikiye bölündükten sonra gene canlı kalan bazı uzviyetlerin yarım, eksik ve rüşeymî hayatiyetiyle bir müddet daha yaşamakta devam etti. Biz bunun adına «*istiklâlsiz ve yarı müstemleke Türkiye*» diyoruz. Kendine mahsus bir şuuru olmıyan, kendine mahsus bir içtimaî bünyeden mahrum kalan, eski kültürü gibi bütün sınaî ve iktisadî nizamı müstehaseleleşen böyle bir cimiyette hiç şüphesiz ki, ne güzel-san'atların, ne edebiyatın, ne de her hangi bir ilim şubesinin inkişafına imkân olabilirdi.

Gerçi bu ezilmiş ve donmuş mıntakadan Namık Kemal gibi, Hâmit gibi, Fikret gibi bazı büyük ve münzevî tayfların geçip gittiklerini göreceğiz. Fakat, bunlar - hele son ikisi - arkalarında hiç bir iz bırakmadan yürüyeceklerdir. Çünkü, onları Fuzulîye, Bakîye, yani ananeye bağlıyan zincirin halkaları çoktan çözülmüştü. Ve gelecekteki bu günkü nizamı, ruhları sezmemişti. Onun için Hâmit de, Fikret de Türkün son edebî hayatında birer *kaza*, birer *tesadüf*tür.

●

Arasıra münekkitlerimiz ve edebiyat tarihcilerimiz, Şinasî'den başlayıp bu günün şair ve muharrirlerine kadar dayanan bir edebî yenileşme ve gelişme hareketinden bahsederler. Ne garibtir ki, edebiyat sahasında memnuniyetle müşahede ettiğimiz bu yenileşme hareketi içtimaî hayatımızda nefretimizi celbeden *kozmopolit* ve *alafrangalık* cereyaniyle bir anda başlamış ve o buna, bu ona müvazi olarak yürümüştür. Zaten başka türlü olmasına da imkân yoktu. Çünkü bizim tanzimata göre maişette yenileşmemizin illet ve karakteristlikleri ne ise, edebiyatta yenileşmemizin illet ve karakteristlikleri de odur.

Türk cemiyeti, istiklâlsiz ve tâbi bir cemiyet haline girerken Türk dehası da passifleşiyor ve kendisine hâkim olan kudretin âdî bir mukallidi derekesine düşüyordu.

«Edebiyatı Cedide» nâmı verilen bir devrede, bu passifliğin gülünç ve acıklı bir şekil aldığını görüyoruz. «Edebiyatı Cedide» tam bir müstemleke edebiyatıdır. O vakit Muallim Naci mektebine mensup olanların «Edebiyatı Cedide»cilere «*Décadents*» fâka-

bını takmaları haksız bir şey değildir. Eğer «*Décadence*» kelimesi bir inkıraz ve inhitat ifade ediyorsa, «Edebiyatı Cedide» ye Osmanlılığın, yani Arap ve Acem harsiyle bulaşık Türk kültürünün bir inkırazı hâdisesi diyebiliriz.

Bu melez kültürün «*Décadence*»ı, inhitatı hâlâ devam ediyor. Yirmi beş otuz yıldanberi yapılan milî edebiyat hareketleri, bu uzun can çekişmesine henüz bir nihayet vermemiştir. Bu günün nesli zevk, hassasiyet ve yaşama üslûbu itibariyle henüz Tanzimat devrinin tesirlerinden kurtulmuş değildir. Şarkılarımız, musikimiz, yiyip içme ve gülüp eğlenme tarzımız, yani «*hayatı görüş*», «*hayatı telâkki ediş*» sistemimiz bundan otuz kırk sene evvelinin hemen aynıdır.

Bu *görüş* ve bu *telâkki* tarzı baştan başa değişmedn evvel, yeni ve canlı bir edebiyat ve san'at başlamasına imkân var mı? Her yeni edebî hareket bir yeni hayat telâkkisinin, hiç değilse yeni bir zevk ölçüsünün mahsulüdür. Türk cemiyeti, Türk inkılâbının ortaya attığı prensiplere göre şekillenmedikçe, yani millî hayatın üslûbu bu prensiplere intibak etmedikçe, verimli, sıhhatli, orijinal bir san'at ve edebiyat hareketinin doğuşuna intizar beyhudedir.

Henüz kabuk bağlamamış bu sulu, yumuşak ve bulanık âlemde ayakları yerden kesilmiş Türk münevverlerinin meydana koyabilecekleri şeyler, elbette ki, hayat ve hakikatle alâkası olmıyan bir takım *gölge - hislerin, gölge - fikirlerin* solukluğunu, özsüzlüğünü ve ölgünlüğünü taşıyacaktır.

●

Lâkin, bu âlem kendi kendine mi tasallüp ve teşekkül edecek? Hem ne kadar zamanda? Ruha eza veren şey şairin susması, san'atkârın durması değil, bu sualin cevapsız kalmasıdır.

Millî İktisat tetkikleri:

Türkiyede derebeylik rejimi.

İsmail Husrev.

II.

Geçen makalemizde Osmanlı tarihinde derebeylik rejiminin üç tipini tesbit etmiş ve her birinin ayrı ayrı vasıflarını göstermiştik. Bu üç tip şunlardı: Sipahi derebeyliği, Ruhanî derebeylik, Serbest derebeylik.

Tarihimizde derebeylik sistemi zamanla büyük istihaleler geçirdi. En büyük istihaleyi Sipahi derebeyliğinde müşahede ederiz. Bu istihaleler geçen asırın ilk nısfında Osmanlılar devrinde oldu. Diğer tip derebeyliklerde Cumhuriyet devrine kadar bariz bir tahavvül göremeyiz. Osmanlı idaresi bunları aşağı yukarı aynen muhafaza etti. Meselâ Ruhanî derebeylikte, Cumhuriyetin tekkeleri ilga ettiği güne kadar esasa taallûk eder mahiyette bir değişme olmadı. Yalnız Sultan Mahmut zamanında bektaşi tekkelerine mülhak köylerin adedi tenzil edilmek suretile Bektaşi derebeyliğinde kemmî bir gerileme olmuştu. Saltanat idaresinin «Ekradı şecaat nihat» diye hürmet ettiği şarktaki serbest Kürt derebeyliği ise Cumhuriyet idaresine, bilhassa şeyh Sait isyanına kadar haricî şeklini aynen muhafaza etti. Cumhuriyet hükûmeti Kürt beylerinin arazisinin satın alarak köylüye tevzi etmekle serbest derebeyliğin dahilî bünyesinde bir istihaleye sebep oldu ki, bundan ileride bahsedeceğiz. Bosna ve saire zamanla elimizden çıktığı için buralardaki feodaliteyi mevzuubahis etmiye hiç lüzum yoktur.

Osmanlı devrinde Sipahi derebeyliğinde gördüğümüz istihaleyi tevlit eden sebepleri iki kısma ayırmak mümkündür:

1 — Malî müzayeka dolayısile timar ve zaametlerin spekülâsyon mevzuu olması.

2 — Saltanat merkezinin eyaletler ve vilâyetler üzerindeki otoritesinin yıkılması.

Timarlar üzerindeki spekülâsyon şöyle başlamış ve cereyan etmişti:

A — Büyük ve varidatı çok timar ve zaametler mahlûl oldukça talibine tevcih edilmiyerek hükûmet tarafından mirî mukatıata ilhak olunmıya başlanmıştı.

B — Bir takım timar ve zaametler, sarayı hümayun ağalarına çıraklık olarak veriliyor ve eyalet sipahilerine mahsus dirlikler veziri âzam ile diğer devlet erkânı tarafından kendi mensuplarına ihsan ediliyordu.

C — Bir timar veya zaamet mahlûl olduğu zaman vali ve mutasarrıflar istihkaka bakmıyarak kim fazla rüşvet verirse timarları ona veriyorlardı.

D — Gûya müruru zamanla bazı timarların varidatı pek fazla tenakus ettiğinden kimse talip olmadığı için bunların beratı sepete konulmıya başlanmıştı. Halbuki bunların içinde varidatı pek yüksek ve talibi pek fazla timarlar vardı. Bunlara, vali ve mutasarrıflara mekel olmak üzere «sepet timarı» denilmişti.

E — Bir harp vukuunda vali ve mutasarrıflar, erbabı timar ve zaametin zenginlerinden para alırlar ve bir bahane ile fakirleri götürürlerdi.

«Koçi» bey, risalesinde bu spekülâsyon işlerini şöyle anlatıyor:

«Vüzera... iç halkına mütabeat ve hevalarına muvafakat idüp her ne mürat etseler diriğ eylemez oldular. Anlar dahi nice yüz yıl mukaddem fetholunmuş kariye ve mezreaları birer tarik ile kimin paşimenlik, kimin arpalık, kimin temlik ittirüp ve kendulara tamam ve istiğna geldikten sonra her biri tevabiine nice timarlar ve zaametler ittirüp erbabı seyfin dirliklerin kateylediler». «Aslında ve cinsinde dirlik tasarruf etmiyen şehir oğlanı raaya kısmından bir alay fürumaye ki, bir şeye yaramaz ol makule eşhasa iptida emirlerin rayekân idüp zaamet ve timar mürat idenler, bir günde yüz bin akçe timara istihkak eder oldular. Mahlûlât dahi kanunu kadimin gayri asitanei saadet tarafından verilmiye başlayup erkân ve vükelâ, düşen mahlûlü tevabi ve müteallikatına verip memaliki islâmiyede vâki olan timar ve zaametin güzideleri hilâfı şeri şerif ve mugayırı kanunu münif kimini temlik, kimini arpalık, kimini paşmenlik, kimini havası hümayuna ilhak idüp kimini vakıf ve kimini bedeni sihhatta olan nice kimesnelere tekaütlük üzre verüp bilcümle zaamet ve timar ekâbir mekeli oldu». «Bunun için memaliki mahrusada zaamet ve timarların öşrü nizasız olup madası bilkülliye nizalıdır». «Her

adamın elinde on beş yirmi kıta mukarrername vardır». «Böylece timar ve zaamet hali hercümerç olup alup satan belursuz oldu».

Bir Bulgar müverrihi timar usulünün teşevvüş devrinden bahsederken 18 inci asırın ortalarında Makedonya'da 25 - 30 haneli köylerin 18 - 20 kişiye birden verilmiş olduğunu söyliyor [1]. Bu anarşi sipahi adedini de fevkalâde düşürmüştü. Vaktile 100.000 - 200,000 kişi olan Osmanlı sipahi ordusu 1786 Rus harbinde 20,000 kişiye tenezzül etmişti.

Timar spekülâsyonu, Sipahi derebeyliğinin Serbest derebeyliğe tahavvülüne ve Serbest derebeyliğin inkişaf ve ittisaına sebep oldu. Sipahi derebeyliğinde raaya ile sipahi arasında zahiri olmakla beraber bir serbesti vardı. Sipahi, varidatı kendine tahsis olunan arazinin maliki değildi. Sipahiliğin en mümeyyiz vasfı da bu idi. Fakat timar işlerinin karışması üzerine bir çok sipahi ve zaimler bu araziyi kendilerine mülk yaptılar. Mülkiyetlerine geçirdiler. Esasen merkezden timarların mühim bir kısmı ötekine berikine temlik (mülk olarak) suretile ihsan edilmiş ve sipahilik kemmî bir tenakusa uğramıştı. Devlet otoritesi eyaletler üzerindeki nüfuzunu kaybettikçe derebeyler istiklâllerini ilâna ve merkezi tanımamıya başladılar. Mahallî hakimiyetlerini arttırdılar. Yeni teessüs ve eskileri tevsi eden bu serbest derebeyliğe zamanla yeni yeni içtimaî unsurlar da iltihak etmiye başladı. Bunlar mültezimler, muhassiller, voyvodalar, âyanlardı. Devlet, timar ve zaamet olarak kimseye tevcih etmediği hâslarının varidatını mültezimler ve muhassiller vasıtasile tahsil ediyordu. Mültezim mirî arazinin muaccele ve müeccele gibi rüsumu emiriyesini deruhte ve iltizam eder ve buna mukabil devlete maktuan muayyen miktarda para verir ve bu gibi arazinin ihale ve tefvizi hususunda tıpkı sipahi gibi sahibi arz itibar olunurdu. İltizam usulü Devlet varidatını arttırmak maksadile ve ilk zamanlar yalnız Devlete ait hâsların ilzamı suretile Sultan Süleyman zamanında damat Sadırazam Rüstem Paşa tarafından ihdas edilmişti. Bilâhaer büyük zaamet sahipleri de (Büyük derebeyleri) zaametlerini ilzama başlamışlardı. Tanzimattan sonraki mültezimlerle bu mültezim-

[1] İ. İvanof. Severna Makedonia. St. 208. Sofia Bulgarca.

leri birbirine karıştırmamak lâzımdır. İkinci tip mültezim yalnız âşarın tahsili işini üzerine almıştı. Halbuki tanzimatın ilga ettiği birincisi sahibi arzdı.

Muhassil, mirî arazinin varidatını tahsile memurdu. O da bir kaza veya liva dahilinde mirî arazinin ihale ve tefvizi işlerini görür ve sahibi arz addolunurdu. Ayan ve voyvodalar ise, memleketin sahibi nüfuz kimseleri idi. Bunlar mahallî idarî ve malî işlerle meşgul olurlardı. Ahali tarafından seçilir ve bilâhare ahaliye başbelâsı kesilirlerdi. Devlet bunları fermanlı ilân ederek derebeyliklerini tasdik etmişti. Kendilerine «âyanı vilâyet ve iş erleri» diye hitap ederdi. Devlet otoritesi gevşedikçe bütün bu içtimaî anasır taşraları ellerine geçirdiler. İçlerinde köyler ve köylüler bulunan vâsi araziye tesahüp ettiler. Köylünün varidatına istedikleri gibi iştirak ettiler. İstedikleri gibi vergiler tarhettiler. Sipahi derebeyliklerindeki istihaleyi tevlit eden bütün bu sebepler de ayrıca büyük ve umumî bir sebein neticesiydi: Osmanlı imparatorluğu, artık büyük istilâlar devrini yaşamış ve hudutlarda daima mağlûbiyetlerle karşılaşıyordu. İstilâların getirdiği bol ganimet varidatı tükenmiş ve lüzumsuz harpler, israf ve sefahatler büyük masraf kapıları açmıştı. Bunları kapamak için Osmanlı saltanatı ve Osmanlı derebeyliği gözlerini dahile çevirmişti. Kuruyan varidat menbalarına timarlar üzerinde spekülâsyon ve raayanın hudutsuz istismarı tarikile can vermeğe çalışıyordu. Raayanın nasıl istismar edildiğini «Kâtip Çelebi» nin «Düsturülamel» risalesinden (1645) okuyalım:

«Rakımılhuruf bin kırk beş tarihine gelince, on iki sene memaliki mahrusada gezüp ekser kariyeleri harap görüp Şahı Acem memalikinden Hemeden ve Tebriz ülkelerine vardıkta on beş yirmi menzil kadar mesafede bir harap kariye görmek vâki olmadı». «Yirmi seneye karip zamanda taşralar bilkülliye berbat olduğu haddi tevatura ermiştir. Bu telâşın sebebi izaf ve müzaaf tekâliftir. Baisi âzamı odur ki, emanet ehline verilmek ve naehil ve gaddarın hakkından gelinmek lâzım iken cümle menasip (belegan mabelâğ beyü limeniyezit) olup iştira eden melâin istical ile ol maddeden verdiği mali habisi maziyede cem ve gaspla sây üzere iken zaruret behanesile birine dahi bey edüp ol vardıkta dahi ziyade taaddi eder. Raaya fıkarası, taz'if olunan tekâlifi şakke uhdesinden gelemezler iken zalimlerin bu veçhile

taaddisine takat getirüp alem harap olduğuna şüphe yoktur».
Devlet otoritesinin yıkılması vilâyetlere şu manzarayı vermişti: Anadolu ve Rumeli âdeta Tavaifi Mülûk devrine dönmüştü. Meselâ Trabzon ve Lâzistan Tuzcu oğlunun, Diyarbekir ve Harput tarafları Ekrat beylerinin ve Boy beylerinin, Musul Abdulhalil zadelerin, Sürye Şahabilerin, vasatî Anadolu Cabbar zadenin (Çapan oğlunun) İzmir tarafları Kara Osman oğullarının, Balkan ve Tuna havalisi Pazvant oğlunun, Yılık oğlunun, Makedonya Serezli İsmail Beyin, Cenubî Arnavutluk Tepedelenlilerin, Şimalî kısmı İşkodralı Mustafa Paşanın, Bolu Hacı Ahmet oğullarının, Kastamoni Tahmisci oğlunun ilh. elinde idi. Yalnız İstanbul ve civarı saltanata tâbi idi. Fakat hakikatı halde burası da yeniçerilerle bektaşi dervişlerinin hükmü altına girmişti. Hükûmet Alemdar zamanında bütün bu derebeylerini ve âyanları İstanbula davet ederek onlarla bir ittifak aktetmek zâfını bile göstermişti.

Tarihlerimiz Osmanlılarda derebeyliğin bir tasfiyesi devrinden bahsederler. Bu devir Sultan Mahmut devridir. Hakikaten Sultan Mahmut zamanında yukarda isimlerini yazdığımız derebeyleri ve âyanlar tedricen temizlenmişti. Fakat bu temizlik hiç bir zaman derebeylik rejiminin kül halinde tasfiyesi değildi. Devlet içtimaî bir temizlik değil, tamamen siyasî bir temizlik yapmıştı. Zorba ve âsi derebeylerinin yerine uslu ve Devlete muti derebeyleri gelmişti. Derebeylerinin tasfiyesi esnasında beylerin, âyanların, voyvodaların, mültezimlerin ve sairenin ellerinden gayri meşru yollarla edindikleri toprakları alınarak köylüye tevzi edilmişti. Bunların mülkiyetleri aynen muhafaza edilmişti. Şarktaki Ekrat beylerile tekkelerin derebeyliği bu tasfiye işinin haricinde kalmıştı. Tasfiye Şarka kadar uzanmamıştı. Sipahi derebeyliği de 1839 da yeni aşkerî teşkilât yapılırken ilga olundu ve timar arazisi mirî araziye ilhak olunarak timar sahiplerine maaş bağlandı. Timar toprakları yine köylüye tevzi olunmadı. Hem esasen timar ve zaamet arazisinin pek mühim bir kısmı bu tarihe kadar mülk olarak bir çok kimselere geçmiş ve timarlı adedi pek azalmıştı.
1848 de neşrolunan arazi kanunu zahiren bir ziraî reform gibi

görünebilir. Çünkü bu kanunla «Arazii miriyenin rakabesi canibi beytülmale ait olarak ihale ve tefvizi tarafı devleti aliyeden icra olunagelen tarla, çayır, yayla, kışlak ve korular ve emsali yerlerdir ki, mukaddema ferağ ve mahlûlât vukuunda sahibi arz itibar olunan timar ve zaamet eshabının ve bir aralık mültezim ve muhassillerin izin ve tefvizile tasarruf olunurken muahharan bunların ilgası hasebile halen tarafı devleti aliyeden bu hususa memur olan zatın izin ve tefvizile tasarruf olunup mutasarrıfları yedlerine balâsı tuğralı tapu senetleri» (arazi kanunu. madde - 3.) verildi. Bu kanunla arazinin idaresi derebeylerinin, voyvodaların, âyanların, mültezimlerin, muhassillerin ellerinden alınarak Devlete veriliyor. Şüphesiz bu bir reformdu. Şahısların toprak üzerindeki keyfî hareketleri refediliyor ve Devlet, toprakların ihale ve tefvizi işlerini üzerine alıyor. Fakat bu kanun bir reform agrer, yani toprakları büyük arazi sahiplerinin elinden alarak köylüye tevzi eden bir idarî müdahalenin teyidi değildi. Bu kanun da evvelki islâhat gibi yalnız zahiri eşkâle temas etmiş, toprak üzerindeki derebeylik mülkiyetini tasfiye etmemişti. Kanunun yaptığı en büyük iş, muhtelif tarihî şartlar altında teessüs etmiş arazi mülkiyetini tesbit ve temin etmekten ibaret kalmıştı.

●

Gelecek ve son yazımızda bünyeye taallûk etmiyen bu haricî istihaleler neticesinde derebeylik rejiminin nasıl bir şekil aldığını ve bu günkü toprak münasebatında eski derebeylikten hangi unsurların kalktığını arıyalım.

Polemik.

Faşizm ve Türk millî kurtuluş hareketi.

Burhan Asaf.

Dr. Ettora Rossi, - Giornale di Politica e di Letteratura, da- (Politika ve edebiyat gazetesi) nde Türkiyenin millî kurtuluş inkılâbı hakkında ufak bir tetkik neşretmiştir. Doktorun, Türk dostu olduğu, inkılâbımıza tahsis ettiği cemilekâr sözlerden anlaşılıyor. Şu var ki, millî kurtuluş hareketinin tetkik ve tahlili işinde, bütün esas noktaların üzerinden kayarak noksan ve hatalı bazı hükümlere varmakla, bizi İtalyan münevverlerine ve İtalyan inkılâpçılarına fena takdim etmiştir. Bunun sebebi ise, millî kurtuluş inkılâbımızı, tarihî bir seyrin tabiî ve ahenkli bir neticesi olarak alacağına, bizim günlük matbuatımızda çıkan bazı münferit yazılardan istifade etmesi ve bir de inkılâbımızın hususiyet ve şahsiyetini, onu faşist inkılâbı ile mukayese ederek tayine çalışmasıdır.

Filvaki, Dr. Ettora Rossi, bazı Türk muharrirlerinin de düştükleri hatadan kurtulamıyarak, inkılâbımızı sadece «*garplılaşma*» hareketi diye vasıflandırdıktan sonra irtibatsız olarak, onun muhtelif ânâtını saymaktadır:

Padişahlık ve hilâfetin ilgası, İtalya ceza kanunu ile İsviçre kanunu medenîsinin kabulü, din ve dünya işlerinin birbirinden ayrılması, Lâtin harflerinin kabulü ve saire. Eğer inkılâbımızın mevzuu, basit bir «garplılaşma» olsaydı, onun inkişaf seyri de, garp müessesatı içtimaiye ve siyasiyesini ve garp mevzuatı medeniyesini muhtelif garp memleketlerinde tetkik ederek en iyisi nerede ise, onu alıp memlekete getirmekten ibaret olurdu. Ve Türk inkılâbının başlıca tanıtıcı vasfı, garbı eklektik bir görüşle taklitten ibaret olurdu. Dr. Rossi, hakkımızda böyle bir tetkik yaparken ve bu esnada bu gibi hükümlere varırken bilmeli idi ki, böyle bir görüş, bizde «*Tanzimat*» ile başlamış, İttihat ve Terakki rejimi ile devam etmiş ve nihayet serbest fırkanın İzmir

macerası ile mutlak surette tarih arşimize havale edilmiştir. Türk İnkılâpçıları, taklit devresinin kapandığını ve Türk topraklarına has olan iktisadî, içtimaî ve siyasî rejim şeklinin ancak o toprakların şeniyetlerine uygun orijinal bir yaratıcılıkla meydana getirilebileceğini, ifadeleşen millî şuurun hareket ve vakıa olmuş bir şiarı olarak peşinen ilân etmişlerdir.

Öyle ki, «garplılaşma» faslına sokulması mümkün hareketlerimize inkılâbımızın gayeleri nazarile bakmak doğrudan doğruya inkılâbımızın kadrini indirmekle birdir.

Bizim bu gibi hareketlerimizi olsa olsa, büyük gayeye yürürken, «şef»imizin bir işareti üzerine derhal tahakkuk ettirdiğimiz muvaffakıyetler şeklinde telâkki etmek kabildir. Öyle muvaffakıyetler ki, muhafazakâr milletler için belki her birisi gaye addedilebilecek fütuhattır. Fakat öyle fütuhat ki, tarihin en derin en manalı ve en tam inkılâplarından birini tamamlamağa karar vermiş olan Türk milleti, onları şöylece ve geçerken elde etmiştir.

●

Halk Fırkası programından bazı maddeler alarak, millî inkılâbımızı faşist inkılâbının şimdilik henüz pek genç bir kopyesi telâkki etmek te, ancak «garplılaşma» esası ile kabili izah bir sakat hükümdür. Türk inkılâbının gayesi, garplılaşmak olsaydı, Dr. Rossi'nin kısa süren bir muhakeme silsilesinden sonra, Türk milletinin en yeni garp rejimlerinden biri olan faşizmi almağa kalkıştığını söylemesinde bir beis olmazdı. Ve böyle bir iddia, Balkan milletlerinden her hangi birisi namına ileri sürülmüş olsaydı, belki de yerinde olurdu; çünkü o milletlerin kararlarını tayin eden arzu, üç çeyrek asırdanberi «*garba benzemek*» tir. Fakat Türk inkılâpçıları, milleti millet ve memleketi memleket yapmak işini hiç bir zaman, model üzerinde kanaviçe işlemek gibi, basit bir ameliye telâkki etmemişlerdir.

Nitekim, bir zamanlar, hususile bazı Fransız muharrirleri, Ankara inkılâpçılarının Fransız inkılâbının geçikmiş bir adaptasyonunu yaptıklarını ileri sürmüşlerdi. Bazıları da bugün, Ankaranın Moskova mektebinin dümen suyunu takip eylemekte olduğunu iddia eylemektedirler. Türk inkılâbına bir mana ve is-

tikamet atfeylemek istiyenlerin şimdiye kadar ittifak edememiş olmaları, Ankara'nın ancak kendine has ve kaideleri, prensipleri kendisince tesbit edilmiş bir hareketi temsil eylemekte olduğunu göstermez mi?

●

Dr. Rossi'nin müsaadelerile, faşizm ile Kemalizm'i birbirinden ayıran bazı vasıfları aşağıda gösterelim:

1. — Faşizm, yarı-kapitalist bir İtalya'yı kapitalizm'in sınıf tezadından ve bu tezadın doğurduğu dahilî anarşi ile bu anarşinin makesi olan demagojinin ve bürokratik idare cihazından (demokrasi ve parlamentoculuk) kurtarmak hareketidir.

Korporasyonlar rejimi ile, sınıf tezadının halli yerine sınıf tezadının tehlikesiz bir şekilde istikrarlandırılması cihetine gitmiştir.

Millî kurtuluş inkılâbı ise, bir yarı müstemleke olan Osmanlı imparatorluğunun yerine müstakil Türk vatanının bu günkü tarihî şartlara göre ikamesidir.

Bu günkü tarihî şartlar derken, bittabi sınıf tezatları kastedilmektedir.

Türk milleti, inkılâbına, *sınıflaşmamış* bir millet bünyesi ile başladığı için, sınıflaşmayı reddedecek ve imkânsız kılacak tedbirler almakta ve bu tedbirleri gittikçe derinleştirmekte ve mürekkepleştirmektedir. Büyük istihsal vasıtalarının devlete tahsisi, ileri ve plânlı bir devletçiliğin kabul ve tedvini bundan ileri gelmektedir.

2. — Faşizm, demokrafik zaruretler dolayısile, müstemlekeciliğin zevali devresi olan harpsonrasında; müstemlekeciliği başlıca şiarlarından biri olarak ilâna mecbur kalmıştır. Bu sebepledir ki, iç iktisatta devletçi olan faşizm, dış iktisatta, yani beynelmilel iktisatta liberal olmak tezadına düşmüştür.

Kemalizm, müstemlekeciliğe karşı bir isyandır. Millî kurtuluş harbini, müstemlekeciliğin hariçten gelen muavin kuvvetlerine (Yunan ordusu) ve dahilde takviye etmek istediği muavin kuvvetlere (Saray ve Galata) karşı yapmış ve ihtilâllerin hususiyetlerinden biri olan «barricade» mücadelelerine, cephe harbinin ihtişamlı ebadını vermiştir. Yaptığı muharebenin malûm manada bir muharebe olmadığı, hem muharebenin cereyanı (Türk kadınının, istiklâl ve namus cephesine, sırtında cephane taşıma-

sı), hem de neticelenmesi tarzından (mağlûp ettiği ordunun siyasî şerefleri yerine, muahedesini yani Lausanne'ı doğrudan doğruya emperyalistlerle aktetmesi) anlaşılmaktadır.
Müstemlekeciliğe karşı bir aksülameli bütün şuurile temsil ettiği içindir ki, Kemalizm, samimî olarak, iç iktisatta da, dış iktisatta da devletçidir.
Ve bu itibarla, hem içeriye, hem dışarıya doğru, yani hem sınıflar, hem de milletler bakımından tezadı reddeylemektedir.
3. — Faşizm, bir yarı-kapitalist bünyeye has bir hareket olduğu için, gerek tam kapitalist, gerekse henüz kapitalistleşmemiş bünyelere uygun gelmemektedir.
İspanya'da muvaffak olamamıştır. Almanya'da ise şekil değiştirmeğe ve çok daha sola kaçmağa mahkûmdur.
Kemalizm' ies millî kurtuluş hareketlerini henüz tahakkuk ettirememiş milletler için daima bir ideal ve bir ideoloji kaynağı teşkil edecektir.
Dr. Rossi'yi, iki yanlış faraziye hataya sürüklemiştir:
A) Türkiye'nin aynen garplılaşmakta olduğu zehabı.
B) Fırkamızın programındaki maddeleri, o maddeleri ilham etmiş olan iktisadî, siyasî ve tarihî şartları bir kül halinde aramağa çalışmadan takdire kalkışması.
Eğer kurtuluş inkılâbımızla faşizm arasında, kapitalizmi ve onun siyasî bir ifadesi olan demokrasi'yi telâkki hususunda bir benzerlik varsa, bunu, bizim faşizmi taklide yeltenmemiz gibi, hem inkılâbımızın orijinal vasıfları aleyhine ifade edilmiş bir hüküm, hem de zatı meseleye uygun olmıyan bir hatalı görüşe istinat ettireceğine, harpsonrasının belki de bütün milletler için müşterek bir tarihî zaruretine raptetmiş olsaydı, hiç şüphesiz, hem daha bilgili, hem de dostluğa daha fazla uygun bir mütaleada bulunmuş olurdu.
İcmal edelim:
Türk inkılâbı, bütün diğerleri gibi, bir harpsonrası hareketi olmak ve ancak bu itibarla ve pek tabiî olarak diğerlerile bazı benzeme noktaları ihtiva eylemekle bearber, harpsonrasının millî ve beynelmilel manada en adaletli ve en ileri hareketini teşkil etmek iddiasındadır. Onun böyle olduğunun şimdiye kadar meçhul kalması, Türk milletinin cibilli bir vasfından, şamata ve tefahürden hoşlanmamasından başka bir şeye atfedilemez.

Polemik :

Yarı münevverler kulubü.

Şevket Süreya.

Azizim Nurullah Ata Bey;

İtalya'da vaktile her biri bir hükûmete payıtahtlık etmiş on iki şehir varmış ki, bu on iki şeh ı üstünde Roma, «tek İtalya» harsının ve tefekkür sisteminin, maddî ve manevî tefevvukunu tesis edebilmek için hâlâ mücadele eder dururmuş!

Bir devlete siyasî merkez olmanın bir şehre temin ettiği ufuk ve idrak genişliğinden mahrum kalan bu on iki şehrin, rejiyonal - binaenaleyh dar - fakat hâlâ yaşıyan fikir ve kültür hareketlerine karşı, Roma'nın, ufuk ve idrak genişliğinden gelen tefevvuk mücadelesini tabiî görmek lâzımdır. Çünkü bugünkü Floransa ve bugünkü Venedik, hiç şüphe yok ki, artık, on iki ve on birinci asırların Venediğ'i ve Floransa'sı değildir.

Kurunuvustada Avrupa'nın, hemen bütün şehirlerine karşı, asırlarca zanaat ve para hocalığı eden, Floransa şimdi sadece, bir (eyalet şehri) dir. Bugünkü Floransa, ne bir Machiavel, ne bir Mikel-Anj yetiştirebilir. Venedik te öyle değil mi?

Siyasî iktidarı ile beraber fikir ve idrak ufuklarının genişliğini kaybeden ve damları altında bir zaman geniş davalar hallile yorulan mütefekkir, yahut geniş insan kalabalıklarının bedii istiğrakını temsil eden san'atkâr yetiştirirken, daha sonra, ya rejiyonal meselelerin darlığında hapsolunmuş, ya idrakinin inkişafı yarı yolda dumura uğramış «yarım insanlar» veren şehirler, sayılmıyacak kadar çoktur.

Ya bir siyasî iktidarın, ya bir iktisat topluluğunun makarrı ve bu itibarla da geniş kalabalıklara şamil bir kültür tefevvukunun merkezi ve mümessili olmak vasfını kyabeden bütün bu şehirlerde arazı daima ayni olan, şöyle bir istihale görünür:

Derhal bir «eb'at küçülüşü» başlar. Davaların hududu derhal cesametini kaybeder. Ufuk daralır. Hulâsa maddî hayatın her sahasında meydan alan, daralış ve küçülüş, içtimaî hayatın bütün tecellilerine, fikir, san'at, ahlâk telâkkilerine de sirayet eder. Bu eb'at daralışı; siyasî ve iktisadî fonksiyonlarını ebediyyen kaybeden bazı kurunukadime şehirlerinde görüldüğü gibi, tam bir hezal ve iptizal manzarası almasa bile, fikrî ve ruhî darlığın kasveti bütün dimağlara siner. Sahada görünen artık bir takım cücelerdir. Büyük san'atkâr yerine küçük san'atkâr, hakikî münevver yerine yarı münevver, bütün şahsiyetler yerine yarım şahsiyetler, umumî kültür seviyesini her gün biraz daha basitleştirmek için ellerinden geleni yapar dururlar.

●

«Tek İtalya» harsının ve tefekkür sisteminin maddî ve manevî tefevvukunu, bütün İtalya şehirleri üstünde tesis etmek için müca -

dele eden Roma'ya karşı, Venedik, Floransa veya Turino'nun devam ettirdikleri dar fikir mukavemetini bugün, acaba biraz bizim İstanbul'umuzda da seçmek kabil değil mi? Acaba, bir siyasî merkez olmanın temin ettiği ufuk ve idrak genişliğini birdenbire kaybeden bir şehirde, derhal kendini gösteren eb'at küçülüşünü, bütün tecellilerile İstanbul'da da göremez miyiz? Acaba böyle şehirlerde, adeta yerden mantar biter gibi biten ve halkın umumî görüş seviyesini her gün biraz daha basitleştirmek için binbir hüner gösteren «yarını insan» tipi, şimdi İstanbul'un da sokaklarını adım adım istilâ etmiyor mu?

Çünkü hepimiz görüyoruz ki, İstanbul'da yaşıyan bir kısım okur yazarların seviyesi, İstanbul gazetelerinin, günlük vakayiin darlığında hapsolunmuş hazin vaziyetile hemseviye olduktan sonra, orada yarı münevverlik adeta iyi bir karakter ve binaenaleyh «fikrî hiffet» adeta bir ahlâk haline geldi.

Evvelâ şunu tayin edelim: Yarı münevver kimdir?

Yarı münevverlikte münevverliğin hududunu bir takım tahsil derecelerinin resmî vesikalarile tayine çalışmanın münasebetsizliği âşikârdır. Hayır, burada bizim ölçülerimiz tamamile başkadır: Yarı münevver, ya şahsî veya zümrevî fakat muayyen bir «cihanı telâkki tarzı» ndan mahrum olan adamdır. Hâdiselerin tenevvüü karşısında şuurun şaşalayışı ve bunları izah ölçülerinden mahrum oluşu, yarı münevverde derhal, bütün hâdiselere karşı bir «lâübalilik ve hafifmeşreplik» halini alır. Muhakkak ki, dünyanın en hafifmeşrep adamı, yarı münevverdir. Yarı münevver neye inanır? Yarı münevver neye bağlanır? Bunları tayin mümkün değildir. Çünkü inanış, çünkü inanıp bağlanış, bir şahsiyetin, bir seciyenin alâmetidir. Halbuki yarı münevverlik, her şeyden evvel, şahsiyetsizliğin şahsiyete karşı bir reaksiyondur. Filvaki yarı münevverin şahsiyetsizliği, bazan onda, büyük şahsiyetlere karşı bir hayranlık gibi tecelli eder görünür. Fakat buna inanmamalı. Yarı münevverde hayranlık bir şuur hâdisesi değil, bir insiyakî sürükleniştir. Daha doğrusu bir moda haleti ruhiyesidir. Eğer yarı münevveri, mahza bir garabet olsun diye bir gün, hiç kimsenin bilmediği, kıymeti üstünde hiç kimsenin mutabık kalmadığı bir yabancı isme, meselâ bir Fransız romancısının veya şairinin meşkûk dehasına hayranlığını bir maske gibi yüzüne takıp sokaklarda dolaştırıyorsa buna hayret etmemelidir. Çünkü bu bir snobizmdir ve snob ancak yarı münevverler arasında bulunur. Bazan da yarı münevverin hayranlığı sadece bir kalabalığa uyuş şeklinde tecelli eder. Meselâ, İstanbul yarı münevverleri arasında bazan (Paul Valéry) bazan (André Gide) modadır. Bu hal bazan felsefe veya içtimaiyat sahasında da görülür. Bazı zevat, bir müddet (Dürkhaim) ın bir müddet te (Bergson) un kuyruğundan çekerler. Yarı münevverler kulübü, devrine göre, bazan şu ismin, bazan bu ismin peşinden sürüklenir durur. Bunu da hoş görmek lâzımdır. Çünkü anlaşılmıyan, fakat bir defa sahneye çıkan isimler peşinde kervana katılış, bir «sürü psikolojisi» dir ve

sürü psikolojisi, yarı münevverin yarım seciyesini karakterize eden ruhî hallerden biridir.

●

Azizim Nurullah Ata Bey,

Bu yazıları yazmak fikri bana, sizin «Milliyet» te çıkan ve «kadro»dan bahseden bir yazınızı okurken geldi. Kadroyu «anlamıyoruz!» diyenlere cevap veriyor ve onları anlayışsızlıkla itham ediyorsunuz. Bence anlayışsızlık bir ruh düşkünlüğü değildir ve İstanbul'da, Kadroyu anlamıyoruz diyenler üstünde konuşurken daha başka bir takım sebepler ve izahlar aramak lâzımdır.

İyi okuyamıyan ve okuduğunu anlıyamıyan insan, hiç şüphe yok ki, Türkiye'nin bütün şehirlerinde mevcuttur. Kadroyu anlıyanların ise azlığını berveçhipeşin kabul etmek icabeder. Fakat ciddî mevzuları anlamıyan ve bu anlamadığı mevzuları ciddiyetinden tecrit edip derhal lâübalileştiren ve karikatürleştiren insan tipi Türkiye'nin yalnız bir şehrinde bulunur: İstanbul'da.

Bu tip, şu yukarda anlatmıya çalıştığımız yarı münevver tipidir. Anlamamak başka, anlamak fokşiyonunun tabiî unsuları olan «telâkki» ölçülerini iptizal ettirmek gene başkadır. Anlamıyn, bir masum adamdır. Fakat idrak ve telâkki ölçülerini iptizal ettiren, ciddî insan olmanın bütün kayıtlarından sıyrılıp ta, bir fikrî hezal içinde şahsiyetsizleşen ve hakirleşen insan ancak bir müteredddidir.

Şimdi «Kadro» nun mahiyetini tayin edelim:

Kadronun mevzuu Türk inkılâbının ideolojisi ve muhatabı, inkılâp münevverliğidir. Binaenaleyh Kadro, evvelâ mevzuu muayyen olan, sonra da bu mevzu üstünde neşriyatını yaparken, kendi muhatap kütlesinin hududunu adeta hendesî bir kat'iyetle çizmiye çalışan bir mecmuadır.

İnkılâp münevveri kimdir?

Bunu tayin için, Kadroya mevzu olan «inkılâp ideolojisi» mefhumunda mutabık kalmak lâzımdır. O zaman inkılâp münevverinin siması, konkretize ediien bu mefhumun arkasından kendi kendine belirir.

İnkılâbımızın ideolojisi, inkılâbımıza esas olan, yani inkılâbımızın mahiyetinde mündemiç bulunan fikrî prensiplerdir. Her inkılâp ya bir fikir sistemini temsil, ya bir fikir sistemine istnat eder diyoruz. Türk inkılâbının da, mahiyetinde tabiatile mündemiç olan, yani onun temsil ettiği bir sıra fikrî ve nazarî unsurlar vardır ki, bunların izah ve tedvin edilişi ve bu suretle de inkılâbımızın, bir takım fikrî unsurları ihtiva eder bir inkılâp halinden çıkarılarak, bir takım muayyen ve müdevven nazarî prensiplere istinat eder bir inkılâp haline getirilişi, bugünün nesli için mühim ve âcil bir inkılâp vasifesidir. İşte inkılâp münevveri, bu vaziefyi idrak eden, bu vazifeyi benimsiyen, yani kendini inkılâbın davalarına veren adam demektir.

İnkılâp münevverini de inkılâpçı olmıyan münevverden ayıran hududun bir takım tahsil derecelerinin resmî vesikalarına göre tayinine çalışmaktaki münasebetsizlik âşikârdır. Fakat bir çok alâmetler vardır ki, bu iki tip insan arasındaki karakter farkını derhal tayine yararlar. İnkılâp münevverinde inkılâpçı idealizm asıldır. İdealizm, yani her şeyden

evvel ruhun kendini, kendi mevzuunun tefehhusuna vakfedişi öyle bir ruh haletidir ki, bu halet, ciddî mevzular ve bilhassa inkılâbın seyrine ve inkişafına mütealliklik fikrî taharriler üzerinde hafifmeşrepliği, bir ahlâk kaidesi olarak berveçhipeşin reddeder.

İstanbul'da, yarı münevverler kulübünün alacalı kalabalığı içinde, «Kadroyu anlamıyoruz» diyenlerin yarısından çoğu, şüphe yok ki Kadroyu filen okumıyanlardır. Fakat buna rağmen onlardan böyle bir iddianın kanaat halinde duyuluşu, yarı münevverler kulübündeki havanın sarî ciddiyetsizliğindendir. Binaenaleyh onların, bu anlayışsızlık rollerini de o kadar ciddiye almasanız daha iyi olur.

Bence yarı münevveri, en hafif hava yelpazelerile bile istediğiniz temayüle derhal sevketmek kabildir. O kadar ki, meselâ Kadroyu sevmiyen yarı münevverin sever görünmesi, anlamıyan yarı münevverin «anlıyorum» demesi niye kabil olmasın? Buna misal mi istersiniz? Fakat bizzat İstanbul yarı münevverliğinin hayatından, bu bahis üstünde size, binbir misal verebilirim.

Nurullah Ata Bey, bana kalırsa, burada asıl üstünde durulacak dava, Kadronun anlaşılıp anlaşılmamasından ziyade, İstanbul'un yarı okur yazarları arasında günden güne derinleşen ve karanlıklaşan fikrî lâübaliliğin ve fikrî hiffetin dehşet ve fecaatindedir.

Üzüm meselesi.

Türkiye'de halledilmesini bekliyen bir tütün, bir afyon meselesi olduğu gibi bir de üzüm meselesi vardır. En mühim ihracat mahsullerimiz gibi üzüm de satış imkânsızlıkları ile karşılaşmaktadır. Fakat bütün bu imkânsızlıklar tıpkı diğer mahsullerimizde olduğu gibi bir organizasyon fıkdanından doğmaktadır. Meselâ üzümcülükte harpten evvel piya-

	1913
1 — Kaliforniya	8.040
2 — Yunanistan	106.240
4 — Türkiye	52.000
3 — Avusturalya	500
5 — İran	30.000
6 — İspanya	24.000

Son sekiz sene zarfında Kaliforniya istihsali 10 misli, Avusturalya'nın 6 misli, İran'ın 2 misli artmıştır. Türkiye ise harpten evvel dünya rekoltesinin dörtte birini verirken bugün onda birini ver-

Senelere göre fiatların seyri:

Sene	Azamî	Asgarî	Vasatî	
1922/24	80-100	—	—	
1925	74	28	49.46	
1926	63	32	49.66	
1927	62	28	44.00	
1928	51	16	27.00	büyük sukut senesi
1929	60	20	29.00	büyük yağmur senesi
1930	60	20	32.00	
1931	60	30	40.00	Türkiye ve Yunanistanda büyük donlar

Harpten sonra bilhassa son senelerde kaybettiğimiz büyük piyasalardan en mühim ikisini misal alalım:

İngiltere'ye en ziyade üzüm ithal

sayı dikte etmek vaziyetinde bulunan Türkiye bugün bu hâkim mevkiini tamamen kaybetmiştir. Bu piyasayı kaybetme keyfiyeti hem istihsalinin hacmi hemde satış imkânları noktai nazarından dandır.

Bazı rakamlara bakalım:

Çekirdeksiz kuru üzüm yetiştiren memleketler:

	1925-31 de vasatî istihsal	
	240.000	ton
	120.000	»
	50.000	»
	45.000	»
	40.000	»
	16.000	»

mektedir.

Rakip memleketler istihsallerini mütemadiyen tevsi ederek piyasalar fetederken bizim üzümlerimiz mütemadiyen fiatlarından kaybetmişlerdir.

eden memleket (Korenk üzümü hariç olmak üzere) vasatî 30.000 tonla Avusturalya'dır. Diğer memleketler şunlardır:

Türkiye	16.000
İspanya	16.000
Girit	2.000
Yunanistan	1.800
Rusya	1.600
Cenubî Afrika	1.000
Sair memleketler	4.600

Türkiye'nin İngiltere'nin üzüm ithalâtında mevkii onda birdir. Halbuki harpten evvel 1912 de Türkiye İngiltere'ye 21.000 ton üzüm ithal ederek birinci gelirdi. 1912 de İngiltere'nin umumî üzüm ithalâtı 24.000 tondu. Harbi müteakıp üzüm istihlâk piyasası fevkalâde genişliyerek istihlâk hemen iki misli oldu. Türkiye bu fırsattan istifade edememiş ve İngiltere'ye olan satışları üç misli düşmüştür.

Almanya'ya üzüm ithal eden başlıca memleketler:

	1930	1931
Türkiye	17.000	13.000
Yunanistan	6.000	6.500
İran	500	5.000
Kaliforniya	6.000	6.000

Almanya'da birincilik mevkiimizi nisbeten muhafaza etmekle beraber son senelerde vaziyetimiz

Üzüm numarası	4 mart	17 mart
7	43	42
8	44	43
9	45	45
10	50	49
11	53	54

No.	17 şubatta	
7	44	florin
8	45	»
9	47	»
10	51	»
11	55	»

tonla 2 inci
» 3 üncü
» 4 üncü
5 inci
» 6 ıncı
» 7 inci

şöyle olmuştur:
1926 senesinde Almanya üzüm ithalâtının yüzde 63.4 ünü Türkyie verirken 1930 senesinde 54.8 ini vermiştir. Yunanistan ise 1926 da Almanya ithalâtında yüzde 13.13 yer tutarken 1930 da hissesi yüzde 18.7 olmuştur.
Hamburg piyasasında rakipleri - mizin mükemmel propaganda teşkilâtları vardır. Mükemmel satış teşkilâtları vardır. Bu işler için hem devlet hem fertler müttehiden çalışır. Rakiplerimiz hem istihsali hem satışı organize etmişlerdir. Halbuki biz bu güne kadar teşkilât namına bir şey yapmadık. Diğer mahsullerimiz gibi üzüm mahsulümüz de başı boş kaldı. İrili ufaklı mutavassıtların tağşişlerine, her türlü hilekârlıklarına mevzu oldu.
Üzüm satışlarımızın başı boşluğuna bir misal verelim:
1932 mart piyasasına göre Hamburg'ta fiatlar:

31 mart	
43.2	filorin
45	»
47	»
51	»
55	»

Okka ve Türk lirasına tahvil edildikten sonra

48	kuruş
49	»
51.18	
55.57	»
60.00	»

Mart nihayetinde fiatlar okka başına vasatî üç kuruşluk bir tenezzül gösterdiği halde mart ayı zarfında Türkiye piyasalarında ihracatçı tüccarların tevlit ettikleri panikimsi hareket yüzünden 7 numaralı üzüm 30 kuruşa ve 10 numaralısı da 38 kuruşa satılmıştır. Hamburg'un 3 kuruşluk tahavvülüne nazaran piyasamızda 10 kuruşluk bir tahavvül olmuştur.

Burada ihracat tüccarlarının oynadıkları menfi rol neticesi hem müstahsilin elinden mahsul değerinden aşağıya çıkmakta hem de mahreç piyasalarda rakiplerimizin mahsullerinden daha pahalı satılmaktadır. Rakiplerimiz iyi ambalâj, iyi fiat, iyi organizasyonla bizim üzümlerimizi daima piyasa harici bırakmıya çalışıyorlar ki, yukarıki rakamlardan bu işte muvaffak oldukları vuzuhla görülmektedir.

Devlet afyon meselesini nasıl bir devlet meselesi yaparak işe müdahale ettise üzüm meselesine de ayni asabiyetle müdahale etmesi ve bu mühim mahsulümüzü başı boşluktan kurtarması.

Arkada kalan Darülfünun.

İstanbul Darülfünununun ıslahı hakkında İsviçreli mütehassıs M. Malche bir rapor vermiştir. Bu raporun metni, şu ana kadar, bizim gibi bütün memleketin de meçhulüdür.

Alâkadar makamların bu tarzda hareket etmelerinde bir isabet bulunması ihtimalini red eyle memekle beraber, memleket davaları hakkında mütalea beyan etmeğe davet olunmuş mütehassısların vardıkları hükümlere bütün memleketin birden ve zamanında muttali olmasında, şüphe edilmesin ki, büyük bir fayda vardır. M. Malche, çok doğru yahut çok yanlış, çok kıymetli yahut çok kıymetsiz bir rapor vermiş olabilir. Hatta böyle bir rapor, Darülfünun hakkında değil de «Türk süngerciliği» ne ait bulunmuş olsa dahi, doğru olup olmaması neşrinden sonra tesbit edilebilecek bir keyfiyettir. Kaldı ki mütehassısın Darülfünun raporu ancak teknik bazı mütalea ve hükümleri ihtiva edebilir. Çünkü milletin ayni zamanda manevî bir müessesesi olan Darülfünunun manevî ıslahı hakkında hiçbir yabancı mütehassısın mütalea beyan etmesine imkân olamaz. İnkılâp safhasında bulunan bir millet camiasına en uygun gelecek bir Darülfünun, Avrupa'daki nazirlerinin en iyi bir kopyesi değil, inkılâp davasının en seri ve en tam bir şekilde tahakkukuna yardım edecek, belki de bambaşka evsafta ve muhakkak ki yepyeni bir ilmî görüşle mücehhez bulunacak olan bir hareket ocağı olacaktır.

Misal olarak «Ankara tarih kongresi» ni alırsak, bir M. Malche'nin hiç bir zaman göremiyeceği fakat Türk inkılâpçılarının üzerinde ehemmiyetle duracakları bir hususiyeti işaret etmek kabil olur.

«Ankara tarih kongresi»nde yeni bir tarih tezi ilân edildi. Bu tez ilân edilirken, İstanbul Darülfünunu hazır bulunuyordu. Bundan elli sene sonra, kogrenin zabıtlarını tetkik edecek bir adam, kongrede söz alan İstanbul profesörlerinin hakikaten İstanbul Darülfünun hocaları olduklarına inanamıyacaktır. Çünkü karşı tarafın tamamile ilmî hazırlıkları yanında ekseri İstanbul âlimlerinin ya davayı esasından kavrayamıyan cümle kırıntılarını, yahut ancak bir fikir dağınıklığının zahirî ifadesi olan sıkıcı sükûtlarını müşahede edecektir. Yanlış mehazlar göstermek, asılsız iddialarda bulunmak gibi ya kötü niyete yahut doğrudan doğruya hafifliğe irca edilebilecek müdahaleleri de hesaba katacak olursak İstanbul Darülfünununun tarih kongresinden nekadar hazin bir bilânço ile ayrılmış olduğunu, elli sene sonraki adam, eğer bir Türk ise teessürle, eğer değilse hayretle görecektir. Ve her iki takdirde dahi, inkılâp merkezinin tarih ilmini baştan aşağı yeni bir görüşle tasfiyeye tabi tutmak ceh-

ti karşısında İstanbul Darülfü - nununun bunu kavramakta gös terdiği aczi yahut temerrüdü acaip bir hal olarak kaydedecektir.

İnkılâbımız, pek yakında on yaşına girecektir. İktisadî, içtimaî ve siyasî sahaların her birinde derin değişikliklerin başlamasını ve tamamlanmağa oğru devamını ifade eden böyle bir hareketin, memleketin yegâne ilim ve ergin gençlik ocağında akissiz kalması, bizden izahını istiyen bir hazin haldir.

Darülfünun hocaları, Ankara'nın yarattığı hareketlerin, sözle ol sun, peşi sıra gelmekte hususî bir hareketsizlik göstermişlerdir. Her işte ve her defasında, arkada kalan, Darülfünun yani Türk gençliğini yetiştirmekte olan müessesenin maneviyeti değil, İstanbul Darülfünununun, kendi hallerin - den memnun olan ve kendi ilimlerile kanaat eden hocalarıdır.

«Ankara tarih kongresi»ndeki yüksek mana şu idi: Siyasî istiklâlden sonra ve iktisadî istiklâl mücadelesi doludizgin devam ederken, ***millî tarihi görüşte de istiklâle varmak.*** Eğer İstanbul hocaları bu manayı anlamış olsalar idi yeni tarih tezini büsbütün başka bir tarzda takdir edecekler ve ayni görüş istiklâlinin hukukta iktisatta, felsefede ve diğer içtimaî ilim şubelerinde de tesisi lâzım geleceğine, yekten kanaat getireceklerdi. Fakat onlar, hareket tarzları ve kendilerini zorlıyarak bulabildiklei bir kaç mütalea ile asıl bu istiklâli reddettiler. Asıl ilmî görüşte istiklâl olamıyacağını ve ilmin her taraf için bir olduğunu ihsas etmek istediler. Sonra, heyetin ciddî tetkiklerini dinledikçe, davanın gayri millî ve beynelmilel ilim bakımından da özlü olduğunu idrak ettiler. Ne çareki, sapmış oldukları çıkmazı, üstelik, hazırlıksız yani davayı topyekûn ihata etmemiş bulunmaları keyfiyeti, bir tıkaç gibi kapamıştı.

İstanbul Darülfünununun hocaları, Ankara'nın bu en son ese ile temasa girmek vazifesini de, işte böyle bir seyahatle ifa ettiler. Seyahatname, muhakkak ki bir gün yazılacaktır. Bizim burada işaret etmek istediğimiz şey şudur:

Arkada kalan bir Darülfünun vardır. Ona yeni bir isim değil, yeni bir cisim ve yeni bir ruh vermek, Darülfünun gençliğine ve dolayısile inkılâbımıza karşı ödiyeceğimiz müterakim borçların başında gelse gerektir.

Vakıa şudur:

İnkılâp yürüyor ve Darülfünun geridedir! — B. A.

İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri — Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim

Matbaacılık ve Neşriyat T. A. Ş. - İstanbul

KADRO

AYLIK FİKİR MECMUASI

9

EYLÛL
1932

İÇİNDEKİLER:

KADRO

Şevket Süreyya	İş hasreti ve 500.000.000 liralık Türk Bütçesi.
Dr. Vedat Nedim	Fındıkta Devlet Kooperatifi.
Yakup Kadri	Türkçe
İsmail Hüsrev	Türkiye'de toprak ağalığı
Bürhan Asaf	Fırka mektebi
Yakup Kadri	Ankara - Moskova - Roma
Bürhan Asaf	Milli Kurtuluş Hareketleri ve bunların inkilâp nazariyeleri
Şevket Süreyya	Falih Rıfkı ve son eseri
	KRONİKLER

KADRO.

Harpsonu matbuatını iki ana gruba ayırabiliriz:

Kazanç matbuatı,

İnkılâp matbuatı.

Kazanç matbuatı için, gazete çıkarmak, her hangi bir dükkân veya fabrika açmak gibi bir «iş»tir.

Kazanç matbuatında gazete, dükkânda satılan mal veya fabrikada yapılan eşya gibi yalnız kazanç için bir «vasıta»dır.

Kazanç matbuatı, piyasada tutunabilmek için geri, fakat kalabalık kütlenin seviyesine ve zevkine düşmek, onun sevki tabiîlerini istismar etmek ve hattâ halkın fikir ve şahsiyet sahibi kısımlarının seviyesini de bu kalabalığın seviyesine indirmek cehdindedir.

Onun için, bir memleketin kazanç matbuatı, ne derece basit, hafifmeşrep, şahsiyetsiz, iptidaî ve cür'etli ise, o memleketin okuyucu kalabalığının irfan ve kültür seviyesi de o kadar sathileştirilmiş demektir.

●

İnkılâp matbuatı için gazete, inkılâbın idealleri, inkılâbın yayılması, kökleşmesi, derinleşmesi ve inkılâp neslinin şuurlanması, gelişmesi için bir telkin, bir terbiye, bir mücadele cihazıdır.

İnkılâp matbuatı, piyasanın seviyesine düşmez, bizzat seviye yaratır.

İnkılâp matbuatı, okuyucuyu oyalamaz, iymaleder.

İnkılâp matbuatında gazete, «mal» *değil,* «fabrika»*dır.*

İnkılâp matbuatı için asıl olan, geri fakat kalabalık kütlenin menfi sevkitabiîlerine uymak değil, onun şuurunu uyandırmak ve günlük hayatın basit maceraları yerine inkılâbın ileri menfaatlerini onda ahlâk haline getirmektir.

●

Türkiye, bir inkılâp memleketidir.

İnkılâp memleketinin bir inkılâp matbuatına hasreti vardır.

İş hasreti

ve

500.000.000 liralık

Türk bütçesi.

Şevket Süreyya.

Bir cemiyetin kudreti, o cemiyet içindeki kuvvet unsurlarının âtıl haline göre değil, hareket haline göre hesap olunur.

Kendi çalışma ve yaratma kudreti tam tezahürünü bulamamış ve enerjisi kanında mahpus kalmış bir insandan, daha çaresiz bir mahlûk tasavvur olunabilir mi? Bir insanı hakirleştiren, bir insanı bizzat kendi nefsine karşı yıkan ve kıymetsizlendiren bu enerji ihtibasının, bir millet hacmini ve eb'adını alması ise âdeta muazzam bir ıstırap olur.

Üstünde yaşadığı tabiat maddesinin her mesamesinden bir kıymet unsuru intişar eden, fakat bir türlü işlenemiyen, bir türlü mağlûp edilemiyen bu vahşi maddenin üstünde kabiliyetini bir «sır» gibi gezdiren bir milletin bütün davasını bir tek kelimede ifade etmek kabildir: İş hasreti.

Evet. Türk milletinin de işe hasreti var.

Türk toprağının verim kudretinin ve Türk insanının «İş» kabiliyetinin hududu, bugünkünden ibarettir diyebilir miyiz? Hayır! Bugünkü Türk tabiatının başıboş, bakımsız ve asî tahakkümü altında bugünkü Türk insanı, bir geri ve vasıtasız adamdır.

Bunun içindir ki şimdi inkılâbımız, iki cepheli bir cidale girişiyor: Bu cephelerin biri, bizzat içimize, kendi cemiyetimizin perakendeliğine, geriliğine ve vasıtasızlığına, diğeri kendi toprağımızın kör, kısır ve itaat altına alınmamış kuvvetlerine karşıdır. Bu mücadelede bizim, bereketine hudut tasavvur olunamıyan ve henüz el değmemiş yatan bir kuvvet hazinemiz vardır: Millî iş kabiliyeti.

Yeni Türkiyenin inşası ve yeni Türk cemiyetinin kuruluşu demek, Türk milletinin kanında yaşıyan ve henüz el değmemiş yatan bu kuvvet sermayesinin, bu kuruculuk ve yapıcılık kudretinin, millî bir iş disiplini altında hesap ve tanzim edilişi demektir.

Hesap, disiplin, iş ve inşa..... Şimdi şiarımız budur.

●

Yeni Türkiyenin inşası ve yeni Türk cemiyetinin kuruluşu işinin ilk mevzuu, Türk milletinin iş ve inşa kabiliyetinin hesap ve takdiridir. Bu hesap ve takdir işinde para şeklinde sermaye, iş şeklinde sermayenin ancak bir peyki ve bir tâbiidir.

On dokuzuncu asrın eseri olan sermayedar memleketlerde millî sermayenin her zerre terakümü, ya müstemlekelerden çekilen kârlar (yani müstemlekecilik) ya ecir sâyinin istismarı (yani sınıf mücadelesi) hesabına temin olunurdu. On dokuzuncu asırda ancak, para şeklinde ifadesini bulan sermaye, cihanşumul hekemonyasına ve vahdet manzarasına rağmen, bizzat tezatlı ve illetli bir unsurdu. Bu illetli unsurun, bir gün, ya ecirlerin protestosu ya müstemleke milletlerinin isyanı neticesinde kendi kendine eriyeceği ve kendi kendine dağılacağı âşikârdı. Eriyiş ve dağılış illeti, on dokuzuncu asır sermayesinin tezatlı mahiyetinde bizzat mündemiçti.

Halbuki on dokuzuncu asrın eseri olan medenî milletlerin bünyesinde bizzarure yaşıyan bu iki tezat unsurunun (yani müstemlekecilik ve sınıf istismarı) yeni Türkiyenin millî nescinde yer tutmak ve hakim bir renk almak ihtimali tabiatile mevcut değildir.

Hayat sahnesine henüz çıkan ve daha inkişafını yapmıyan yeni Türkiyede yüksek teknik, makineli sanayi ve mühim istihsal vasıtaları henüz, kontrolü kabil olmıyan bir hacim almamıştır. Ancak devlet himayesinin istisnaî desteklerile yaşıyabilen bu ferdi sermaye kendi haricinden bir kimseye daima muhtaç olduğu ve geçen asrın Avrupa sermayesini gıdalandıran müstemlekecilik kârlarından, bugün de, yarın da, mahrum bulunduğu için, hiç bir zaman millî iktisadın mahiyetini tayin eden ve ona istikamet veren bir unsur halini alamaz.

Hulâsa, yeni Türkiyenin iktisadî kuruluşunda para şeklinde sermaye, memleketin seri ve mucizeli inkişafı için kifayetsizdir ve

bu şekil sermayenin inkişaf imkânları, gerek millî, gerek beynelmilel sebeplerle mahduttur ve mukayyettir.
Bunun içindir ki Türkiye, şimdi kendi tanzim ve inşa plânının temeline, kendi bünyesinde hiç bir tezat ve istismar vasfını taşımıyan, binaenaleyh, her türlü inhilâl unsurlarından beriy olan kendi millî «iş» sermayesini koyacaktır. Şimdi millî bir tanzim ve inşa plânının mevzuu ancak, Türk milletinin kanında yanan iş hasretine, cereyan sahası bulmak ve «iş»i realize etmektir.
Binaenaleyh, millî işlerimiz, paramızın miktarı ile değil, paramızın miktarı millî işlerimizle mukayyet olacaktır. Para sermayemiz yoktur, fakat iş sermayemizin bereketine, yani Türk toprağının verim kudretine ve Türk insanının iş kabiliyetine hudut tasavvur olunabilir mi?
Bu kudretin ve bu kabiliyetin talihini, her yerde para adını alan, bazan bir madenin soğukluğunada, bazan bir kâğıdın manasızlığında temsil olunan bir madde parçasının azlığına veya çokluğuna nasıl tâbi kılabiliriz? Bir inkılâbın mukadderatı, bir maddenin kemiyetine bağlanabilir mi?
Hayır. Paramızdan evvel işimizi çoğaltalım ve paramızın miktarını, işlerimizin miktarına tâbi kılalım.

●

Burada ancak umumî olarak işaret edilen bu fikrin biraz tavazzuhu için evvelâ, para mefhumu üzerinde kısaca tevakkufa lüzum vardır:
Para nedir?
Para bir «meta»dır ki bu metaın fiatı [1], esas itibarile her zaman, mübadeleye sevkolunan emtianın hacmine, yani kısaca, bir mübadele vasıtası vazifesini gören paraya olan arz ve talebe bağlıdır. Paraya talep artınca para fiatı yükselir. Paraya talep azalınca para fiatı düşer.
Vakıa, ya altın olan ya altınla tebdili kabil bulunan paraların fiat temevvüçlerinde daha karışık bir takım şartların tesirleri vardır. Bunların fiatını yalnız millî piyasalar değil, beynelmilel piyasalar da tayin eder. Çünkü altın, yahut altınla tebdili kabil para, artık yalnız millî bir kıymet olmaktan çıkmış, ayni zaman-

[1] Burada mevzuubahs olan, paranın «kıymeti» değil, fiatı yani pazardaki kurudur. Üstünde durmak istediğimiz nokta zaten Türk parasının vaziyeti olduğu ve Türk parası ise altunla karşılanmıyan ve binaenaleyh yalnız dahili fiyat kanunlarına göre tedavül eden bir para bulunduğu için, altun esasında müessir olan kıymet kanunlarının burada nazarı dikkate alınmasına lüzum görülmedi.

da beynelmilel talepleri de karşılıyan, millî hudutlar içinde fazla kaldığı zaman harice akan, hulâsa her yerde bir mübadele vasıtası, bir kıymet ölçüsü olmak rolünü oynıyan, beynelmilel bir kıymet haline gelmiştir.

Fakat beynelmilel kıymet ve beynelmilel mübadele vasıtası olmak vasfını bugün, ancak mahdut paralar, o da bir takım kayıtlar ve şartlarla muhafaza edebilmektedirler. Bunlar haricinde kalan paralar, hemen münhasıran millî birer mübadele vasıtası mahiyetini almışlardır.

Bizim paramızın da ancak, millî bir mübadele vasıtası olmak mahiyeti vardır. Paramızın esas karşılığını devletimizin itibarı siyasîsi teşkil eder. Diğer bazı memleketlerde olduğu igibi bizim de paramız, «mecburî tedavül kaidesi»ne göre tedavül etmektedir. Binaenaleyh, itibarı siyasîmizi paramızın değil, paramızı itibarı siyasîmizin tâbii saymak ve tâbii kılmak zaruretini berveçhi peşin işaret etmek lâzımdır.

Saniyen, paramızın fiat seviyesini de, gittikçe daha ziyade, millî iktisadiyatımızın dahilî hareketleri tayin etmektedir. İthalât ve ihracat hareketlerinin icap ettirdiği para arz ve taleplerinin devlet kontrolü altına alınması, beynelmilel para ve emtia piyasalarının Türk parası üzerindeki bilvasıta müdahalesini bir hayli azaltmıştır.

Filvaki yarın millî iktisat sahasında açılacak yeni ve çok işlerin lüzum gösterdiği istihsal aletlerinin pek ziyade artacak olan ithalâtı, Türk piyasasında döviz talebini o nispette çoğaltacak, fakat bu talep, keza ayni zamanda bir kaç misli artacak olan zirai istihsalâtımızla ve «aynen» tediye suretile karşılanabileceği için bu fazla talep, Türk parasının fiat seviyesinde menfî bir tesir yapamıyacaktır.

Bu noktaları böylece işaret ettikten sonra, Türk parasının hacmını ve Türk iktisadiyatının - muayyen bir zemin içindeki - para ihtiyacının derecesini tayin eden başlıca âmilleri -umumî hatlarile- şöylece düsturlaştırabiliriz:

$$\text{Muhtaç olduğumuz para yekûnu} = \frac{\text{Dahili ticarete arzolunan yerli ve ecnebi emtianın fiyat yekûnu} + \text{Dövizle karşılanan ihracat} + \text{mütefferrik talepler}}{\text{Paranın sürati devri}}$$

Bu formülde görüldüğü gibi, paranın tedavül sür'ati, yani mu-

ayyen bir zaman içinde elden ele devrediş sür'ati baki kaldığı takdirde, bilhassa dahilî ticaretin hacmi ile, döviz mukabili ihracatın artması, paramızı fiatlandıracak ve azalması da fiattan düşürecektir.

Şu halde dahilî, ticaret hacmimizi, bilhassa ziraat ve sanayi istihsalâtımızı, inşa faaliyetlerimizi, nakliyat hareketlerimizi ve ücretler yekûnunu paramızın miktarının değil, bilâkis paramızın miktarını bu millî hareketlerimiz hacminin tayin etmesi icap ediyor.

Halbuki bugün, paramızın «miktarı» millî iktisadımızın ihtiyaçlarına değil, millî iktisadiyatımızın ihtiyaçları paramızın miktarına tâbi kalmıştır.

Münhasıran millî bir mübadele vasıtası olduğu için paramızın fiatı, dahilî ve idarî tedbirlerle kayıt ve şart altına alınmış, fakat bu idari istabilizasyon devlete, millî iktisadiyat bünyesine isale edilecek para miktarını, millî iktisadiyatın ihtiyaçlarile mütenasip olarak elâstikî bir şekilde mütemadiyen çoğaltıp azaltmak imkânlarını da vermediği için, tek cepheli bir mahiyet almış ve böylece kalmıştır.

Halbuki, millî iktisadiyatta «müstahsil bir iş» yani meselâ maden işletmeleri, arazi islahatı, yol ve inşa, yahut müstahsil iş ücreti şeklinde karşılığı bulunduktan sonra ve ancak muayyen işlerin icap ettirdiği miktarda paranın mübadele sahasına atılmasının, Türk parasının fiat seviyesi üzerinde -muhtemel sepekülâsyonlara ve tezvirlere rağmen- ciddî bir sarsıntı yapmıyacağı kuvvetle ispat olunabilir. Çünkü paramızın yalnız fiat kanunlarına göre temevvüç etmesi ve bu fiatın bilhassa dahilî talebin miktarına göre tayin olunması da teyit eder ki, dahilî pazarda bir plân dahilinde açılacak işler ve çoğaltılacak taleplerle paraya olan talebin arttırılması ve bu fazla talebin de fazla para arzları yani (emisyon) ile karşılanması tamamile kabildir.

Filvaki bu vaziyetin bir enfilasyon demek olacağı bazılarının hatırına gelebilir. Halbuki enflasyon millî iktisadiyat işleri başıboş ve münhasıran serbest pazar şartlarına göre dönen, ne istihsal faaliyetlerinin seyri, ne de para hareketleri üzerinde müessir bir devlet müdahalesi bulunmıyan memleketlere has bir hâdisedir. Bu gibi memleketlerde hesap ve kontrol altında tutulması kabil olmıyan iktisadî faaliyetlerin ve dolayısile emisyon hareketlerinin Tür-

kiye gibi, devletçi ve müdahaleci bir memleketten tam ve otomatik bir intizam ile cereyan etmemesi için ciddî bir sebep yoktur. Kaldı ki, enflasyon ve deflasyon, münhasıran piyasaya arzolunan paranın çoğaltılması ve azaltılması demek değildir. Enflasyonu her şeyden evvel mübadele tıkanıklığı tayin eder. Mübadele kanalında karşılığını bulmıyan para, -o memlekette para hacmi ne oursa osun- fonksyonsuzlaşır ve bu para, eğer altın esasına göre mübadele olunuyorsa mübadeleden çekilir, karşılıksız ise kıymetinden kaybeder ve düşer. Halbuki mübadele kanalında tıkanıklık olmadıkça, yani mübadeleye isale olunan her para vahidi kıyasisi, devlet bankası haricinde bir iş sahası ve bir talep buluyorsa yine ihraç olunan paranın hacmi ne kadar çok olursa olsun bu emisyon bir enflasyon manası ifade etmez ve para düşmez!

Halbuki vatanımızda iş sahası ve açılacak işler için para talebi hudutsuz denecek kadar vasidir.

Toprağımızda işlenmeyi ve inşayı bekliyen hesapsız kuvvet unsurları var ki, dar bir para hacminin bütün inşa imkânlarını takyit etmesi yüzünden ölü birer madde halinde kalıyorlar. Bugün hudutlarımız içinde yaşıyan ve çalışma kabiliyetinde olan milyonlarca insandan, sâyinin hakkile kıymetini bulan ve insanî ihtiyaçlarını hakkile realize edilmiş bir sâyin bedeli olan (bol ve fiatlı para) ile geniş geniş temin eden kaç kişi vardır?

Hulâsa; işimizin ve ihtiyaçlarımızın hacmini, paramızın hacmine esir kılmaktan kurtaralım.

Bırakalım ki, Türk vatanında iş çağlıyanı, Türk tabiatının her maddesini ve Türk milletinin her bir insanını neş'eli bir şenlik havası gibi sarsın! Türk toprağının verim kudretine ve Türk insanının iş kabiliyetine hudut tasavvur olunabilir mi?

Türk vatanının yeniden tanzim ve inşası için 160,000,000 liralık bir devlet bütçesi azdır. Yeni Türkiyenin en az «500,000,000» liralık bir varidat bütçesine ihtiyacı var. Bu bütçe bir para bütçesi değil bir iş bütçesi olmalıdır!

Paraya göre iş değil, işe göre para!

İş bütçesinde asıl olan varidat fasılları değil, masarifat fasıllarıdır. İş bütçesinde memleketin tanzim ve inşa plânı görünür, Bütün teyidini, inkılâbın, hâdisata tâbi olmak değil, hâdisata

tahakküm etmek, müdahale etmek ve emretmek vaz'ından alan bu iş ve inşa plânında vatanın bütün iş ve kuvvet unsurlarının kat'î hesap ve takdiri vardır. İş bütçesinde milletin «iş kabiliyeti» realize edilir. İş bütçesinde, millî iş ve inşa plânı içine alınmasında faide bulunan, zaruret bulunan, her vatandaşın ve her şeyin bir yeri vardır. İş bütçesinde biz, bugün mevcut olmıyan ve fakat yarın doğacak olan millî iş şubelerinin, zengin bir koyunculuğun, müterakki bir ziraatin, yüksek sanayi tekniğinin yolların, bankaların, kara, deniz ve hava vasıtalarının ve hepsinin üstünde, zengin, şen ve medenî yüksek bir milletin şeklini ve inşa plânını buluruz. Millî toprak mahsulâtına ve sanayi maddelerine yüksek fiat, Türk işçisine yüksek ekmek hakkı, Türk pazarına geniş ve hummalı bir mübadele faaliyeti ve nihayet devlet hazinesine çok varidat, iş bütçesinin tabiî neticesidir.

●

Hulâsa;

Şimdi inkılâbımızın mevzuu, millî kuvvet unsurlarımızın, millî bir «iş ve inşa plânı» içinde hesap ve tanzim olunuşudur. Bu unsurlara, yani bir taraftan Türk toprağının tabiatında uyuyan ve henüz işlenmemiş bulunan verim kudretine, diğer taraftan Türk insanının kanında yatan ve henüz işlenmemiş bulunan iş kabiliyetine hayat ve cereyan vermek işi, bugünkü inkılâp neslinin eseri ve mucizesi olacaktır.

Kendi yaratma kabiliyetini bir mucize haline koymıyan, kendi içinde «iş»in, millî hudutlar mikyasında tanzim olunmuş ahengine ve disiplinine istinat etmiyen bir milletin, bu günkü cihanın bu derin tekallübatına mukavemet edebilmesi çok müşkül olur.

Kendi hudutlarımızı masun kılmak ve bu hudutlar içinde milleti, hâdisatın bütün tekallübatına karşı hem dilek, hem de mukadderat itibarile mütecanis bir cüzütam halinde tutabilmek için, her şeyden evvel, millet içindeki iş ve iktisat münasebetlerini tanzim ve teşkil etmiye mecburuz.

Hudut birliği, iş birliği, dilek ve mukadderat birliği, yeni «millet»in vasfıdır.

Fındıkta Devlet kooperatifi.

Devletle müstahsilin işbirliğine doğru.

Dr. Vedat Nedim.

Tütün, üzüm, pamuk, fındık gibi kıymetçe umum ikracatımızın % 42 ilâ 55 ini tutan ihracat mallarımızın yedi senelik ihracat kıymetleri yekûnunda fındık, dördüncü mevkii tutmuş ve hattâ bazı seneler, mevsim ve piyasa tesirleri neticesinde, üçüncülüğü (1925, 1928 ve 1930 senelerinde) ve hattâ ikinciliği bile (1927 senesinde) kazanmıştır.

	Tütün	Üzüm	Pamuk	Fındık	Yekûn	Umum ihracat kıymetinin % de
1924	64.353.563	18.233.531	11.390.539	7.585.887	83.563.520	52
1925	60.244.493	10.999.246	14.905.946	14.180.679	100.330.364	52
1926	67.457.261	12.561.233	11.525.386	11.365.075	102.908.955	55
1927	43.837.051	7.603.691	10.198.591	10.365.365	72.004.689	45
1928	54.028.234	15.229.484	10.065.678	10.268.650	89.592.046	52
1929	40.687.158	9.931.374	10.898.015	4.678.070	66.194.617	42
1930	42.981.058	9.960.306	14.269.667	10.291.508	77.502.539	51
Lira	355.588.818	84.518.865	83.253.822	68.735.225	592.096.730	

Görülüyor ki, fındık, haricî ticaretimizin terkibinde mühim bir kemiyet unsurudur. Bu itibarla, fındık istihsal ve ticaretimizin talihi, fındığı bizzat istihsal edenlerin ve onun ticaretile geçinenlerin bir davası olmaktan ziyade, doğrudan doğruya millî ihracatımızın seyri üzerinde tesir icraedici bir âmil olarak mütalea edilmelidir.

Fındık mahsulünün -aşağıda göstereceğimiz sebepler neticesinde- bir sene iyi diğer sene fena oluşu, fındıklarımızı haricî piyasalara arzedenlerin rekabet şartlarından gafil bulunuşu neticesinde memleketimizin fındık yetiştirme ve fındık ihraç etme kabiliyeti ve imkânlarından azamî istifadeyi temin edememizden doğan zararlar, evvelâ millî ticaret blânçomuzun hesabına geçmektedir. Bu böyle olduğu halde, diğer bütün millî mahsullerimiz gibi, fın-

dık ta henüz millî bir iktisat siyasetinin mevzuu olarak ortaya konmamıştır.

Halbuki tütün, üzüm, pamuk, fındık gibi ihracat emtiamız iktisat ordumuzun neferleridir. Nasıl ki, orduya alınan kura efradının sistemli bir talim ve terbiye altında harpetme kabiliyeti tenmiye edilirse, belli başlı ticaert mallarımızın da istihsalden sürüm piyasalarına arzedilinciye kadar geçirdikleri bütün safhalarda rekabet ve mücadele kabiliyetlerini, bilgili ve intizamlı bir idare altına alarak, kuvvetlendirmek, millî iktisat ordumuzun muvaffakıyeti için şarttır.

Liberal Türkiyede fındık, üzüm, incir, tütün, pamuk gibi emtiamız, tıpkı insicamsız ve intizamsız başıbozuk çeteler gibi, kendi başlarına buyruk müstahsiller ve hiç bir şeyden pervası olmıyan tacirler tarafından idare olunup giderler.

Iktisatta devletçilik, iktisatta başıbozukluğun düşmanıdır.

●

Fındığı, devletçi bir siyasetin mevzuu olarak tetkik edelim:

Fındık Türkiyenin muhtelif yerlerinde yetişir. Fakat, bir ihracat malı olarak bizi alâkadar eden fındığın istihsal mıntakası Giresun, Trabzon, Ordu ve Rize vilâyetleridir. Bu itibarla ihracat malı fındığımızın tabiî hududu bu birbirine bitişik dört vilâyetimizle çerçivelenmiş bulunmaktadır.

Bu dört vilâyetimizdeki fındıkların sahasını gösteren bir fındık haritasından mahrumuz. Yalnız, fındık mıntakasındaki fındıklık sahasının genişliği hakkında yapılan umumî tahminler, 50 ilâ 55 bin hektar arasında tehalüf etmektedir. Bunun, bu dört vilâyetten her birine isabet eden miktarı da meçhulümüz olmakla beraber, istihsaldeki ehemmiyeti itibarile önce Giresun vilâyetinin ve sonra sırasile Trabzon, Ordu ve Rize vilâyetlerinin geldiğini biliyoruz.

Her seneki hakikî fındık istihsal miktarlarımız da malûm değildir.

Onun için yalnız ihracat istatistiklerimizle iktifa etmek mecburiyetindeyiz. Dahilî istihlâk miktarı da meçhulümüz olduğu için, fındık istihsalimizin istihsal seyri daima tahminlere istinat edegelmektedir.

Mevcudu meçhul bir ordu kabili tasavvur mudur?

Fakat bugün istihsal sahası ve istihsal miktarı meçhul bir fındık ordumuz vardır! Fındık istihsal sahası ve istihsal miktarı meçhul olduğuna göre, dönüm başına randımanı hesap etmenin de imkânsızlığı âşikârdır. Fakat burada da şahsî müşahedelere istinaden mütehassıslarımız dönüm başına hasılatımızı vasatî 60 kilo olarak tahmin etmektedirler. [1]

Dönüm başına vasatî 60 kilo fındık randımanı.. Bunun ne ifade ettiğini anlıyabilmek için belli başlı rakiplerimiz olan iki memleketin İspanya ve İtalyanın fındık randımanı hesaplarile mukayese edelim:

	Senevi istihsalât vasati ton	Fınnık sahası Hektar	Dönüm başına hasılat Kilo
İspanya	27.000	17.000	158
İtalya	16.000	10.000	160
Türkiye	34.000	55.000	60

Görülüyor ki, Türkiyede fındık randımanı İspanyaya nispetle % 62 ve İtalyaya nispetle % 63 geridir.

Bu gerilik neden ileri geliyor? Topraklarımızın, iklimimizin, tabiat şartlarımızın müsaitsizliğinden mi?

Fındık mütehassıslarımız, bütün tabiat şartlarımızın fındık yetiştirmek için en müsait, en feyizli, en cömert olduğunu iddia ediyorlar.

O halde bu geriliğin sebebini, sadece fındık yetiştirme tekniğindeki geriliğimizde aramalıyız. Gene fındık mütehassıslarımız, bunun böyle olduğunu itirafta müttefiktirler.. Demek ki, fındık yetiştirme tekniğimiz İspanya ve İtalyadaki kadar ileri olsa ayni sahadan, bugün aldığımız vasatî 33 milyon kilo fındığa mukabil, 80-85 milyon kilo, yani bir buçuk misli, fındık istihsali kabil olacaktır.

Hattâ, ileri fındık yetiştirme tekniğinin tatbiki sayesinde, topraklarımızın dönüm başına kolay kolay 300 kilo fındık verebileceğini tecrübelerile iddia eden mütehassıslarımız, 85 milyon kilo fındık alabilmek için 27 bin hektarın bile kâfi geleceği kanaatindedirler. Bu suretle 28 bin hektar toprak tasarruf edilmiş olur ki, bunun ekilebilir arazisi mahdut ve nüfusu kesif bulunan

[1] (Ziraat kongresi ihtisas raporları) birinci cilt. Fındık ziraat mütehassısı Kâzım beyin ve Ragıp Ziya beyin raporları.

Karadeniz vilâyetlerimiz için ne büyük bir kazanç ifade edeceği âşikârdır.

O halde, bugün 55 bin hektardan aldığımız vasatî 34 milyon kilo fındığa mukabil, yalnız 27 bin hektardan 80 milyon kilo fındık almak, yani sahadan % 49 tasarruf etmek ve hasılatı % 150 arttırmak mümkün iken ve bu suretle cihan fındık piyasasında hem keyfiyet, hem kemiyet bakımından hakim bir mevkie geçmek ve memleketimize fındığın her sene temin ettiği vasatî 10 milyon lirayı, hiç olmazsa (en düşük fiatlarla bile) yirmi ilâ otuz milyon liraya çıkarmak kabil iken, bu niçin olamıyor?

●

Olamıyor; çünkü:

1 — Fındık havzasının bir çok yerlerinde fındık ziraatine müsait olmıyan topraklar fındığa tahsis edilmiştir.

2 — Toprak, fındık ziraatinin icap ettirdiği gibi hazırlanmaz.

3 — Fidanlar iyi cinslerden seçilmez.

4 — Fidan dikme usulümüz sakattır.

5 — Fındıklarımız her türlü timar ve bakımdan mahrumdur.

6 — Hastalıklarla ve haşerelerle mücadele edilmediğinden ağaçlar haşere ve hastalık yuvası halinde bulunmaktadır.

7 — Başka memleketlerde fındıklıklar birer tarhedilmiş bahçe halinde iken, bizde yabanî bir orman manzarası arzeder. Dizkapaklarına kadar yükselen yabanî otlar, hasat tarzı üzerinde müessir olmaktadır.

Fındık ağacında olunca ya kendiliğinden düşer, yahut hafif bir silkme ile yere düşürülür ve yerden toplanır! Halbuki, bizde, olgun fındığın yere düşmesi demek, yabani otlar içinde kaybolması demektir! Buna mani olmak için, bizde fındık daha ham iken, dallarından yolarcasına koparılır. Bu suretle filizler ve dallar kırılır, gelecek senenin meyva tomurcukları zedelenir ve mahsulü azalır.

Mahsulün ham olarak toplanmasından hem kemiyyeten ziyan edilir, hem tabiî neşvü nemasını ikmale müsaade edilmediğinden keyfiyeten de zarar görülür. [1]

---

[1] Fındık yetiştirmeğe ait belli başlı noksanlarımızı ana hatlarile tespitettik. Bu hususta daha fazla malumat edinmek isteyenlere Ziraat kongresi raporlarını okumalarını tavsiye ederiz.

Bütün bu teknik tefarrüata girişmekten maksadımız, bir noktanın tavazzuhunu temin içindi: o da, fındık işinin sadece bir «meni tağşiş kanunu» ile halledilmiyeceği ve meseleyi başından yani istihsalden yakalamanın icap ettiğidir.

İhraç iskelelerinde yapılan kontrol, hiç şüphesiz ki, fındık ticaretinin başıboşluktan kurtulması için atılmış mühim bir adımdır. Fakat bu, membaından ve mecrasından bozuk gelen bir suyu içerken temizlemeğe benzer. Doğrudan doğruya membaı ve suyu temizlemek daha esaslı ve daha makul bir hareket olmaz mı?

Fındık işini istihsalden düzeltmek için bazı prensipler üzerinde mutabık kalınması icabeder:

1 — İhracat mallarımız arasında mühim bir mevki tutan fındık her şeyden önce (millî) vasfını taşıyan bir mahsulümüzdür. Bu itibarla onun talihile doğrudan doğruya millet alâkadardır. Yabancı memleketlere ihrac edilen fındıklarımız şu veya bu vatandaşın malı olabilir. Fakat mevzuu bahsolan Ahmet veya Mehmet efendinin fındıkları değil, Türk fındığıdır.

Ahmet veya Mehmet efendinin fındığı fena çıkarsa, iyi fiat bulamazsa, müşterilerini kaybederse, bundan Türk fındığının itibarı müessir olur.

2 — Yukarda saydığımız teknik meseleler, Ahmet veya Mehmet efendinin kendi kendilerine ve kendiliklerinden halledebilecekleri işler değildir. Buna ne manen, ne de maddeten takatları yoktur. Öyle ise:

3 — Fındık işi, bir Devlet işidir.

Bu üç prensip topyekûn kabul edilmedikçe, fındık işinin bir kül halinde ve esasından halledilmesine başlanamaz.

●

Türk devletçiliği, ferdin mülkiyet ve tasarruf haklarını tanır. Yalnız bu hakların kayıtsız ve şartsız istimali, milletin ve devletin yüksek menfaatlerile tearuz etmemelidir.

Tearuz vaki oldu mu, o vakit Devlet, ferdin mülkiyet hakkını milletin menfaatlerile telif edebilmek için, zarurî olan tedbirleri alır.

İktisadî devletçiliğin tatbikat sahasındaki hareket noktası budur.

Şimdi fındık meselelerini tekrar ele alalım:

Fındık bahçeleri sahiplerinin mülkiyet ve tasarruf haklarını kayıtsız ve şartsız istimal etmelerinden, Türk fındıkçılığının, dolayısile millî iktisadiyatımızın menfaatleri müteessir oluyor mi?

Muhakkak ki, oluyor. O halde Türk fındıkçılığının ileri menfaatlerini feda etmeden bunları fındık bahçeleri sahiplerinin mülkiyet ve tasarruf haklarile telif edici bir teşkilât şekli bulunmalıdır. Öyle bir teşkilât şekli ki, onda ferdin ve milletin menfaatleri en mükemmel bir tarzda temsil ve temin edilebilsin.

Aşağıda böyle bir teşkilâtın esas hatlarını münakaşaya arzediyoruz:

Böyle bir teşkilât ancak bir (Devlet kooperatifi) olabilir.

Devlet kooperatifi, bildiğimiz ve alıştığımız manadaki kooperatif teşekkülünden tamamile başka bir şeydir. Eski manasile kooperatif, küçük müstahsilin, küçük ve dar menfaatlerini her şeyin fevkinde tutan ve tavassut kârlarından cüz'î bir kısmını müstahsile kazandırmak suretile onun küçük teşebbüsünü koruyan, fakat millî mikyasta bir sermaye terakümüne imkân vermiyen, müterakim sermayeyi küçük müstahsilin zatî ve şahsî menfaatleri içi nparçalıyan geri ve tedafiî bir teşekküldür.

Halbuki, devlet kooperatifi, devletle müstahsilin ortaklığıdır. Devlet kooperatifinde müstahsil, gelirinden ve hattâ mülkiyetinden kaybetmez.

Bu teşkilâtta devlet, istihsal işini millî mikyasta tanzim ve idare eder. Millî menfaatlerin en ileri ve layık mümessili olan devletin bu tanzim ve idare işi yanında, müstahsil de kendi sâyiini ve mülkiyetini işe katan bir yaratıcı unsur olarak çalışır. *Devlet kooperatifinde istihsal işinin millî mikyasta ve en elverişli bir teknikle tanzim edilmesinden doğan yüksek nemalar, bu işe, biri tanzim ve himaye kudretini, diğeri sâyiini ve mülkiyetini koyan iki ortak, yani devlet ve müstahsil arasında taksim olunur.*

Bu maksatla, fındık havzasındaki fındıklıklar mütehassıs bir heyet tarafından tetkik ettirilir. Gerek toprak, gerek fındık cinslerinin kıymeti bakımından haizi ehemmiyet olan fındıklıkların kıymeti takdir olunur.

Devlet kooperatifinin çerçevesi içine alınacak olan fındıklıkların ilk nüvesi bunlardır. Fakat bu kooperatifin gayesi, mevcut

ve kötü tesis olunmuş perakende fındıklıkları işletme plânına almaktan ziyade, henüz mevcut olmıyan ve binaenaleyh üstünde hiç kimsenin hakkı ve müdahalesi bulunmıyan yeni fındık sahalarını en fennî bir şekilde tesis etmektir.

Bu suretle devlet kooperatifi çerçivesine alınan fındıklıkların sahipleri, devletin ortağı ve yeni açılacak ve teşkilâtın asıl servetini teşkil edecek olan fennî fındıklıklar da bu teşkilâtın malı olur.

Bu teşkilâtın teknik işleri mütehassıs bir heyete verilir.

Devlet kooperatifi, bu heyeti, Türkiye fındık havzasının ileri menfaatlerini temin için, en vâsi idarî ve icraî salâhiyetlerle techiz eder.

Devlet fındık kooperatifinin müstahsil ortakları, mütehassıs heyetin tesbit edeceği iş plânı ve direktifleri altında çalışmağa mecburdur.

İş plânına riayet etmemek, Türk iktisadiyatına ihanet etmek sayılır. Bu itibarla bu gayrimillî hareketin mütecasirlerinden mülkiyet hakları nezolunur.

Yukarda saydığımız yetiştirme noksanlarının cezrî bir tarzda ve sür'atle tamiri ancak fındık sahası ve müstahsilleri, böyle vahdetli ve bilgili bir idare altına alındığı takdirde mümkün olabilecektir. Yoksa yarım tedbir, yarım müdahale her zaman ve her işte olduğu gibi, fındık işlerinde de neticesiz kalmağa mahkûmdur. Fındık istihsalinin düzelmesi demek, ayni zamanda fındık sürümü işlerinin de düzelmesi demektir.

Hâlen mer'i olan fındık ihracatının mürakabesine dair nizamnamenin 5 inci maddesi «*Fındıkların kemale ermeden toplanması*»nı menetmektedir.

Bu maddenin, bugün için tatbikine imkân olmadığını fındık müfettişlerinin raporlarından anlıyoruz:

«*Fındıklıklarımızın, maalesef bir orman halinde olması ve altlarının hiç timar görmemiş bulunması yüzünden, hasadı biraz geç bırakmakta tehlike -amma ne tehlike- vardır. Çünkü geç değil, vaktinde bile hasad edilse, fındık mahsulünü, yabancı otların arasında büsbütün değilse de, kısmen kaybetmek tehlikesi mevcuttur. Yani fındık ocaklarının altı o kadar bakımsız, o kadar harap ve o kadar otludur.*»

Görülüyor ki, istihsal işlerini tanzim etmeden, sürüm işlerini düzeltmenin imkânı yoktur.

Nümune bahçeleri ihdası suretile, fındık istihsal işlerinin düzelebileceğine de kani değiliz. Halkalı Ziraat mektebinin civarındaki köyler, hâlâ karasapan kullanıyorlar. Nümune bahçeleri, *İlim için ilim* yapan müesseseler halinde kalmağa mahkûmdur: Muhitlerinde inkılâp yaratamazlar.

●

Ziraî hayatımızda özlediğimiz teknik inkılâp, ancak müstahsilleri, bilfiil teşkilâtı ve idaresi altına alan müesseseler sayesinde doğacaktır.

Türkçe.

Yakup Kadri.

Ne zaman Türkçenin ıslah ve tedvini işi ortaya atılsa, daima, Pleiades devrine mensup Fransız şairlerinden birinin şu sözü hatırıma gelir: «Zavallı Fransızcacık; bakımsız, cılız fidan!.» Bundan yüzlerce yıl evvel yazılmış bir risaleden bu yarım cümle bugünkü Türkçe hakkındaki hissimin sadık bir ifadesidir.

●

Zavallı Türkçe; bakımsız, cılız...» Lâkin, Türkçe bir fidan değil ki...

O, bir kocaman çınardı. Önce arabiyat ve acemiyat mutasallıflarının, sonra da, bizim, biz frengiyat *snoplarının* elinde bir melez lehçe haline girdi. Saffetini kaybetti. Kuvvetten düştü. Kendine uygun olmıyan kalıplar ve kılıflar içinde kötürümleşti. Sarardı, soldu, nihayet, bugün elimizde bulunan amelimanda battal âlet şeklini aldı.

●

Halbuki, Pleiades şairinin «bakımsız, cılız fidan» dediği şey, şimdi cihana dal budak salmış gürbüz, meyvedar bir ağaçtır. Her dalından bir başka yemişin balları akıyor, ve, gölgesinde yüzlerce yabancı lehçeyi barındırabiliyor.

●

Bundan bir kaç asır evveline kadar bu devrin emsalsiz bir ilim ve felsefe dili olan Almanca bir vahşî ormandı. Renesans ışığıyle kafaları nurlanmış olan yüksek şahsiyetler buraya girmekten çekiniyordu. Luter'in güzel dilinden, yalnız, cahil keşişlerle, kaba köylüler anlıyordu. Rasional kıymetlerin yegâne neşir, ifade ve mübadele vasıtası Lâtince idi. Büyük Frederik'in Almancadan ziyade Fransızca konuştuğunu ve bu lisanla okuyup yazdığını biliriz.

●

Bugünkü İtalyanca, Petrarka'lardan, Dante'lerden D'Annuncio'lara kadar edebî kültürün en harikulâde semerelerini veren İtal-

yanca, ancak avam denilen umumî halk tabakalarının basit ihtiyaçlarını, basit düşüncelerini tebliğa kadir bozuk düzen bir lehçe taslağı telâkki ediliyordu. Petrarka bu dille söylediği bazı şiirlerini bir ayıp gibi saklıyordu. Lâkin, bugün, Petrarka'yı, atî nesilleri lâtince yazdığı şiirlerinden ziyade bu beğenmediği eserleriyle tanıyor. «İnferno» denilen tunçtan âbide bu malzeme ile kurulmuştur.

●

Ya Avrupanın şarkındaki edebî mucizenin kendiliğinden mi oluverdiğini zannedersiniz? Eğer Büyük Petro devrini müteakip muasır *rusça* halk dilinden toplanmış kelimeler, tâbirler ve metaforlarla, sarf ve nahiv hususiyetlerile yeni baştan tedvin edilmemiş olsaydı Puşkin'lerin, Gogol'lerin, Tolstoi'lerin meydana gelip yetişmelerine imkân ve ihtimal hasıl olabilir miydi?

●

Bizce, bugün edebiyat sahasında millî Türk dehasının geçirmekte olduğu buhranın başlıca sebebi, işte, *türkçe*'nin bu esaslar dahilinde tasfiye ve tedvin edilmemiş olmasıdır. Yetmiş yıldanberi, sade türkçeye doğru attığımız bütün adımlara rağmen melezliğinden, çetrefilliğinden ve hantallığından hiç bir şey kaybetmiyen bu ham maddenin, bu gayrisafî külçenin adı ve mahiyeti gene *Osmanlıcadır.*

Bir çok arapça ve acemce kelimeleri, arap ve acem kaidelerine göre yapılmış terkipleri atmış olmamız *türkçeye türkçe*liğini aslâ iade etmemiştir.

Bir dilin belkemiği o dilin kendi sentaksıdır. Muasır türkçenin sentaksı ise Cevdet Paşa zamanında arap nahvinden, son zamanlarda Fransız gramerinden çıkarılmış ahkâma göre tesbit edilmiştir ve bunun birinden on dokuzuncu asır *kitabeti-resmiyeci*'lirinin «inşa» tarzı, öbüründen de «Edebiyatı Cedide» nin alafranga uslûbu doğmuştur.

Eğer hakikati daha ziyade derinleştirirsek, -itiraf etmemiz lâzımgelir ki- en son devrin kalem erbabı, hemen ekseriyetle, frenkçe düşünür, yani kafalarının içinde cümlelerini evvelâ frenkçe teşkil edip, onu, sonradan, türkçeye çevirirler. Büyük halk kütlelerinin bizim yazılarımızı anlamayışı, bir takım yabancı lûgatlar kullanmamızdan ziyade bu yüzdendir. Bütün medenî li-

sanlar arasında hesapsız kelime mübadelesi vardır. Elverir ki bu kelimeler yeni girdikleri dilin bütün millî şeraitine uysunlar.

●

Dil meselesinin yeniden ciddî ve kat'î bir surette mevzuu bahsolduğu bu sırada her şeyden evvel bugünkü *türkçe*nin illetlerini tesbit etmemiz lâzımgeliyor. Bundan yirmi sene evvel ortaya bir «yeni lisan» tabiri çıkmıştı. Bu çok yaşamadı. Yerini «güzel türkçe»ye bıraktı. Sonra, sadece «millî dil» oldu. Bu cereyanın ne kadar müstereddit ve metotsuz bir şey olduğunu kendine tam uygun düşen *ismi* bir türlü bulamamış olmasından kolayca anlıyabiliriz.

«Yeni lisan», «Güzel türkçe», «Millî dil» unvanlarını taşıyan bu cereyanın maksat ve gayesi gayet basit ve mahdutdu:

Arabî ve farisî kaidelerle yapılmış terkipleri atmak ve nazımda aruz yerine hece veznini kullanmak.

Bugün hepimizin yaptığı şey budur. Fakat, aradığımız, hasretini çektiğimiz *türkçe*'den hâlâ meydanda eser yok. Bunu bulmak için ta eski türkçe metinlere doğru uzun bir seyahat yapmamız lâzımgelir. «Kodatkobilik»de, «Dede Korkut»da, Türk nesrinin su katılmamış safî çeşnisini sezer gibi oluruz. Yunus Emre'de Türk nazmının erdiği kemali heyecanla görürüz. Sonra, serpintileri bugüne kadar gelen halk şiirlerinin çok defa yabanî ve iptidaî güzellikleri arasında doğrudan doğruya ruhumuzda çınlıyan sesler duyarız.

Yeni bir *lisan* yapmak, *güzel türkçe* diye müphem bir hayalin peşinde koşmak neden? Türkçe, anamızın tatlı dili, bütün saffeti, bütün tazeliğiyle, dağbaşlarından akan kekik kokulu sular gibi, işte, şuradadır.

●

Yapma bir dilin, yapma bir edebiyatın duvarları arasında mahsur kalanlar bunu bir türlü göremiyorlar. Bizi uydurma *Osmanlıca*'dan, uydurma bir türkçeye atmak istiyorlar.

Türkçe, arapça gibi, lâtince gibi, germanca gibi *ana dillerden* biridir. O muhtelif tekâmül merhalelerinden geçti ve kendi gövdesinden dünyaya bir çok lehçeler serpti. Onu, cihangirlik etmiş ve bir sürü medeniyet kurmuş bir ırk asırlardanberi konuştu, yazdı, okudu. Bugün, hâlâ, o ırkın evlâtları, muhtelif noktalara

dağılmış ve birbirinden ayrı düşmüş olmalarına rağmen gene ayni müşterek şuurla, onu, konuşmakta ve okuyup yazmaktadır.

İşte, biz, türkçeyi, ayni zamanda, bu geniş ufkun içinde görüp anlamağa çalışmalıyız. Bu ise uzun ve sürekli bir ilim işidir. Biz, dil tetkikatını henüz Anadolu'da bile yapmamış bulunuyoruz. Halbuki, Anadolu Türk dilinin coğrafyasında bir küçücük koridordur. Asıl geniş tetkikler ve keşifler sahası bunun arkasındaki engin yaylalarda ve uçsuz bucaksız isteplerdedir.

Şimdiye kadar hangi Türk âlimi böyle bir uzun sefer zahmetini göze aldı?

Türkiye'de toprak ağalığı.

İsmail Husrev.

III.

Geçen iki makalemizde Türkiyede derebeylik rejiminden bahsederken, mütalealarımızın merkezi sikletini derebeyi ismini verdiğimiz içtimaî unsurla köylü arasındaki istihsal münasebetleri teşkil ediyordu: derebeyi ile köylü arasındaki tâbiiyet şekilleri, mahsule iştirak tarzı ilh. Bu içtimaî istihsal münasebetlerinin bir diğer cephesi daha vardır ki, o da toprağa tasarruf veya temellük edenle devlet arasındaki hukuk münasebetleridir. Bunlar toprak mülkiyetinin temin ve teyidine müteallik münasebetlerdir. Osmanlılar devrinde bu münasebetlerin tarihî seyrini iki devire ayırmak mümkündür: birinci devir Tanzimattan ve arazi kanununun neşri tarihinden evvel, ikinci devir de sonradır. Yalnız tanzimat ile arazi kanununun neşri tarihi arasında küçük bir intikal safhası vardır ki, bu safhanın tecrübeleri, arazi kanununu hazırlamıştır.

Birinci devirde arazi sahibi ile devletin münasebatını tanzim eden bir kanun yoktu. Beş buçuk asır süren bu devirde arazinin sureti tasarrufuna dair ahkâm ve muamelât «ahkâmı şer'iye ve fetavayi şerife» ile faslolunurdu. Yalnız Kanunî Sultan Süleyman zamanında «ahvali mülk ve raiyet» tanzim olunurken bir de arazi kanunu neşredilmişti. Bu kanun bir taraftan sipahi ile raiyyet arasındaki münasebetleri yani raayanın sipahi derebeyine olan tâbiiyetini teyit, diğer taraftan da sipahi ile devlet arasındaki münasebetleri tanzim ediyordu.

Birinci devirde arazi rejiminin hukukî kaidesi ne idi?

Osmanlı saltanatının teessüsünden itibaren fetholunan memleketler arazisinin bir kısmı (Rumeli ve Anadolu arazisi gibi), «*Arazii memleket*» itibar olunmuştu. Bu arazi, fetholunduğu halde fatihleri arasında (Beynelganimin) taksim edilmeksizin,

yani timar ve zaimlere tevcih olunmaksızın rakabesi devlete ait olmak üzere tevkif edilen topraklardı. Bu topraklar, muayyen miktarda vergi tahsil edilmek üzere «*Arazii emiriye*» namı altında, müstahak olanlara verilirdi. Diğer kısmı da fatihleri arasında taksim olunur, yahut Hicaz ve Basra arazisi gibi, yerli müsliman ahali veya Sakız, Midilli ve Kıbrıs adaları arazisi gibi gayri müslim ahali uhtesinde mülk olarak ipka edilirdi. Fatihler arasında taksim veya yerli müsliman ahali uhtesinde ipka ve takrir edilen araziye «*Arazii öşriye*», fatihleri arasında taksim veya yerli müsliman ahali uhtesinde takrir edilmiyerek «*Arazii memleket*» kabilinden mirî arazi ittihaz ve hakkı tasarrufu müslim ve gayrimüslim ahaliye tefviz olunan araziye, âdeta devlet için icara verilmiş arazi hükmünde tutulduğundan «*Arazii haraciye*» tabir olunurdu.

Temliken ipka kılınmış araziye veya mirî arazi ittihaz olunmuş köy ve mezrealardan mesağı şer'iyeye istinaden «*envaı vücuhu mülkiyet*» ile tasarruf edilmek üzere «*mülknamei hümayun*» ile meccanen temlik veya bedeli mukabilinde satılmış veya mukataa tarikile bir miktar vergiye bağlanmış araziye de «*Arazii memlûke*» denilirdi. «Arazii memlûke» rakabe ve mülkiyeti malik ve sahibine ait olan topraklardı. Dört kısma ayrılırdı:

1 — Öşriye, 2 — Haraciye, 3 — Mukattaa, 4 — Tetimmei sükna itibar olunan mahaller.

Köy ve kasabalar halkına ve ahaliye terk ve tahsis olunan koru, orman, yaylak, kışlak ve meralarla halkın gelip geçtiği yerlere «*Arazii metruke*» ismi veriliyordu.

Kimseye tahsis olunmıyan fakat insan sadası işidilmiyecek kadar uzak ve işe yaramıyan taşlık, bataklık, ilh. araiz de «*Arazii mevat*» dı.

Osmanlı saltanatının malî inhitat devirlerinde ihdas olunan emvalin müsaderesi âdetinin verdiği korku sevkile toprak ve mülk sahipleri evlâtlarına müsadereden masun irat yapmak ve yahut hakikî bir hayıra tahsis maksadile mülkiyet üzre tahtı tasarruflarında bulunan araziyi veya mirî araziyi dinî müesseselere veya her hangi bir cihete vakfederlerdi. Bu nevi araziye «*Arazii mevkufe*» denilmişti. Devletin mülkiyet hakkına tecavüzünün tezayüdü nispetinde vakıf arazi ittisa etmiş ve vâsi sahalar işgal etmişti. Vakıf arazi iki kısımdı:

1 — Mülkiyet ile tasarruf edilen araziden vakfolunan kısmına *«Arazii mevkufei sahiha»*,
2 — Mirî araziden vakfedilen kısmına da *«Arazii mevkufei gayri sahiha»* tabir olunmuştur.

Görüliyor ki, Osmanlılarda arazi, 1 — Arazii memlûke, 2 — Arazii miriye, 3 — Arazii metruke, 4 — Arazii mevat, 5 — Arazii mevkufe olmak üzere beş kısımdı.

İkinci devir bu arazi münasebetlerine kül halinde tadil veya tasfiye edici bir şey getirmedi. Geçen makalemizde de işaret ettiğimiz gibi yalnız arazinin ihale ve tefvizi işleri devlete verilmiş ve hukuku tasarrufiye de kemali ehemmiyetle temin olunmakla iktifa edilmişti. Devlet, Tanzimata kadar geçen iki buçuk asır zarfında otoritesinin ademi mevcudiyeti ve sui istimaller neticesi olarak tagallüp, ihsan ve suveri saire ile elde edilmiş geniş arazi ve çiftliklere el sürmemiş, bunların hakkı mülkiyetine katiyen dokunmamıştı. Bu itibarla yeni arazi kanunu eski arazi taksimatını aynen şöyle muhafaza ediyordu: «Memaliki devleti aliyede olan arazi beş kısımdır: Kısmı evvel arazii memlûke, yani berveçhi mülkiyet tasarruf olunan yerlerdir. Kısmı sani arazii emiriyedir. Kısmı salis arazii mevkufedir. Kısmı rabi arazii metrukedir. Kısmı hamis arazii mevattır. «(Arazi kanunu. Madde: 1.)».

«Arazii memlûke dört nevidir:

Nev'i evvel, kurra ve kasabat derunlarında bulunan arsalar ve kenarlarında bulunup ta tetimmei sükna itibar olunan nihayet nısıf dönüm miktar yerlerdir.

Nev'i sani, arazii miriyeden bilifraz mesağı şeriyeye binaen envai vücuhu mülkiyet ile tasarruf olunmak üzere temliki sahih ile temlik olunmuş arazidir.

Nev'i salis, arazii öşriye ve nev'i rabi, arazii haraciyedir ki, meselâ hini fetihte ganimine tevzi veya temlik olunan yerlere arazii öşriye ve gayrimüslim olan asıl yerlileri yetlerinde takrir ve ipka kılınan yerlere arazii haraciye denilir. Haracı arazi iki kısımdır: Bir kısmı haracı mukasemedir ki, arazinin hasılatından yerin tahammülüne göre öşürden nısfa kadar alınmak üzere tayin olunmuş şeydi. Diğeri haracı muvazzafdır ki, arazi üzerine maktuiyet veçhile tavzif ve tayin olunmuş olan miktarı muayyen akçedir. Kâffei arazii memlûkenin rakabesi yani zatı ve

mülkiyeti sahip ve maliki olan kimseye ait olarak emval ve eşyayı saire gibi tevarüs eder. Vakıf ve rehin ve hibe ve şefea misüllû ahkâm cari olur» (Arazi kanunu. Madde: 2).

●

Geçen yazımızda Osmanlı derebeyliği rejiminde esaslı istihalenin sipahi derebeyliğinde vukua geldiğini görmüştük. Devlet otoritesinin zâfından bilistifade kuvvetli timarlı ve zaimlerin ekserisi, varidatı kendilerine tahsis edilmiş araziyi doğrudan doğruya mülkiyetlerine geçirmişlerdi. Gayri meşru tarzda elde edilmiş olan bu araziye ne tanzimatta ve ne de arazi kanununun neşri esnasında dokunulmamıştı. Timarlı ve zaimlerin tagallüp tarikile araziyi benimsemeleri yani serbest derebeyliğe istihale etmeleri üzerine raaya da toprakla beraber beyin mülkü haline geliyor ve toprak üzerindeki hakkı tasarrufunu kaybediyordu. Hakkı tasarrufu ve sipahi derebeyliğinde haiz olduğu suri hürriyeti gasbolunan köylü bu yeni rejimde (serbest derebeylikte), bu rejimin sây teşkilâtına tâbi olmak mecburiyetinde bırakılmıştı. Bey, topraklarında çalışan köylüyü istediği zaman istediği kadar angarya mesaiye icbar ediyor ve köylünün beye itasına mecbur olduğu aidatı istediği kadar yükseltiyordu. Beyin zevk ve sefa hırsı arttıkça köylünün angarya mesaisi teşdit ediliyor ve mahsulüne daha fazla iştirak olunıyordu. Bir misal: Bulgar hükûmeti, sipahiliğin istihalesile meydana gelmiş serbest derebeyliğin temerküz etmiş olduğu Köstendil ve Radomir havalisinde derebeylik hakkında 1880 tarihlerinde tetkikat yaptırmıştı. Tetkikat raporunda köylünün vaziyeti şöyle tasvir olunuyordu: «Köylü kendi evinde yaşıyor. Fakat üzerinde çalıştığı tarla ve hattâ evinin arsası bile, senede ne kadar mahsul verileceğini, ne kadar angarya iş yapılacağını keyfi olarak tesbit eden sipahi beyine aittir. Her sene verilecek peynirin, yağın, odunun, kömürün, koyun ve kuzunun hattâ çorapların miktarı beyin arzusuna göre tayin olunuyor. Sipahi kesimcinin mükellefiyetlerini tesbit ederken kesimciye kalan gıdayı hiç nazarı itibara almıyor. Kesimcilerin senelerce köklerle ve kepek ekmeğile yaşadıkları görülmüştür» [1].

Bulgar hükûmeti 1887 de bu beylere bir milyon leva tediye ederek topraklarını satın almış ve bunları köylüye tevzi ederek ma-

[1] Sakazov: Bulgarische Wirtschftsgeschichte S. 348 1929.

hallî bir «reform agrer» yepmıştı. Osmanlı topraklarında bulunan beyler ise beyliklerine devam etmişlerdi.

Raporda bahsi geçen kesimciler, beylerin topraklarında çalışan eski serbest raayanın yeni ismidir. Bey bunlardan artık öşür (vergi) almıyor, senelik mahsule muayyen bir miktarda iştirak ediyor. Bu tarza kesim tâbir olunmuştu. Kesimciliğe tam sipahiliğin inhitat devri olan 16 ıncı asırda tesadüf etmiye başlarız. Yalnız bu tip kesimciliği devlet arazisinin mukataa usulile icara verilmesi şeklile karıştırmamak lâzımdır. Mukataa da hattı zatında bir nevi kesimciliktir. Yalnız aradaki fark birinin devlet arazisinde diğerinin de sipahi arazisinde tatbik edilmekte olmasıdır. Esasen mukataa usulünün tarihi çok eskidir. İlk Arap Halifeleri devrindenberi tatbik olunagelmiştir. Maamafih kesimcilik ilhamını her halde mukataa tarzından almış olacaktır.

Menşei sipahilik olan derebeyliğe bugün artık Türkiyede tesadüf edemeyiz. Bu tip derebeylik müruru zamanla ve muhtelif tarihî ve mahallî şartlar altında ve bilhassa mübadele iktisadiyatının inkişafile kurunu vustaî despotik karakterini (angarya mesai, mecburî aidat ve ilh.) tedricen kaybetmiş ve bu rejimi temsil eden unsurlar kısmen şehirlere yerleşerek ticaretle iştigale ve topraklarını ortakçılıkla icara vermiye başlamışlardır. Bugün Anadolunun bazı yerlerinde bu anasırdan dededen kalma ünvanlarını muhafaza edenlere tesadüf edilmektedir: Sipahi oğullarından filânın çiftliği gibi.

Menşei sipahilik olmıyan serbest derebeyliğe gelince: Bu tip derebeyliği ikiye ayırmıştık. Biri mültezimler, muhassiller, âyan, paşalar ve diğer bir sürü nüfuzlu ve nüfuzsuz kimseler tarafından merkezden ve mahallâtan tagallüp, ihsan ve saire tarikile kurulmuş derebeyliktir. Diğeri de Şarktaki Kürt derebeyliğidir [1].

Birinci tip derebeylik te tıpkı sipahi derebeyliği gibi istihaleye uğramıştır. Bu rejimi temsil eden anasır da kurunu vustaî karakterlerini bırakmışlar kasaba ve şehirlerde ticaretle iştigale veya devlette vazife almıya ve topraklarını ortakçılıkla işletmiye başlamışlardır. Yalnız bu tip derebeylik Şarkta bilhassa cenubu şarkide (Kilis, Antep, Urfa, Birecik, Maraş ilh.) tarihî şekillerini nispeten muhafaza etmiştir. Bunun sebebini komşu Kürt derebeyliğinin tesirlerinde aramak

[1] Kürt derebeyliğine ilerde başka bir yazı tahsis edeceğiz.

lâzımdır. Buralarda bir çok köyler, bir veya bir kaç kişinin tahtı temellükündedir. Köylü hür olmakla beraber ağa veya beyin mülkü olan arazinin demirbaş müstahsili halindedir. Ekseriyetle bir köyün bir veya bir kaç sahibi vardır. Köyler gedikler vasıtasile müteaddit kimseler arasında taksim olunmuştur. Gedik, bir müstahsilin ailesi efradı ve çifti ve hayvanile çalışarak maişetini temine kifayet eden araziye derler. Anadolunun garp ve orta kısımlarında arazi münasebetleri derebeylik karakterini daha çok kaybetmiştir. Toprak sahibi, müstahsili tarihte gördüğümüz gibi angarya mesaiye icbar ve müstahsilin mahsulüne keyfî olarak iştirak edemez. Müstahsil ile toprak sahibi arasında hür bir anlaşma vardır. Derebeyliğin mümeyyiz vasfı olan tâbiiyet ve bu tâbiiyetin icap ettirdiği mahsule iştirak tarzları kalmamıştır. Bunun için garbî ve orta Anadoludaki arazi münasebetlerine derebeylik değil, derebeyliğin bir istihalesi olan «toprak ağalığı» ismini vermek münasip olur. Toprak ağalığının mümeyyiz vasıfları şunlardır:

1 — Toprak ortakçılıkla işletilir [1].

2 — Ortakçı ile toprak sahibi arasındaki istihsal münasebetleri nakit değil ayniyat tarikile cereyan eder.

3 — Ortakçı toprak sahibine kurunu vustaî hukuk bağlarile değil, borç (iş üzerinden borçlanma) gibi iktisadî rabıtalarla bağlıdır.

Toprak ağalığında derebeylik rejiminden bakiye kalan unsurlar şunlardır:

1 — Ortakçılık tarzı.

2 — Toprak sahibi müstahsil arasında ayniyata müstenit istihsal münasebetleri.

3 — Topraksız veya toprağı kâfi gelmiyen köylüye mukabil geniş arazi mülkiyeti.

Ortakçılık tarzı derebeylik kadar eskidir. Buna Osmanlılarda olduğu gibi Bizanslılarda da tesadüf olunur. Toprağını işletmek istiyen toprak sahibi ile toprağı kâfi gelmiyen veya olmıyan müstahsil arasındaki münasebetler ortakçılık tarzında cereyan etmiştir. Hattâ Kanunî Sultan Süleymanın kanunnamesinde, şehzadekân arazisinde ortakçılık eden müstahsillerin angarya mesaiden muaf tutulması hakkında kayıtlar vardır.

[1] 3 üncü ve 4 üncü Kadrodaki yazılarımıza müracaat.

Anadoluda ortakçılığın şartları nüfus kesafetine bağlıdır. Nüfusu kesif binaenaleyh araziye ihtiyacı olan yerlerde veya arazisi nispeten az mahallerde ortakçılık şartları müstahsilin aleyhinedir. Arazisi geniş fakat nüfusu az olan yerlerde ortakçılık şartları müstahsilin lehindedir. Meselâ Adana gibi nispeten nüfusu fazla yerlerde mahsulün dörtte biri veya üçte biri müstahsile aittir. Tohum ve toprak, toprak sahibinindir. Antalya gibi nüfusu daha az fakat mevcut nüfusa nazaran yeri çok olan bir vilâyette ortaklama yarıyarıyadır. Toprak sahibi müstahsile daha müsaadekâr davranır.

Mübadele münasebetlerinin inkişaf etmiş olduğu yerlerde iktisadî rabıtalara nakit tevassut etmiye başlayınca toprak ağalığı sermayedar çiftlik işletmesine istihale etmiştir. Sermayedar çiftlik işletmesinde köylü ile toprak sahibi arasındaki münasebetler, sermaye koyanla kol kuvvetini satan arasındaki münasebetler şeklini almış oluyor. Bunun için Adana, İzmir, İstanbul gibi mübadele münasebetlerinin fevkalâde münkeşif olduğu mahallerde sistem olarak toprak ağalığından ziyade sermayedar çiftlik işletmesi hâkimdir.

Fırka mektebi

Burhan Asaf.

Tanzimat ricali, garp devletlerine karşı bazı taahhütlere girişmişlerdi: Mal ve can koruyabilecek bir asayiş ve bu asayişi temin edebilecek bir idare. Taksimatı milkiyeyi ve Belediye teşkilâtınıilk olarak onlaryapmışlardır. Fakat bütün bu işlerin muktedir ve mütehassıs bir kadro'suz yürüyemiyeceğini düşünerek «Mülkiyei Şahane»yi açmakla, cidden kendilerine göre isabetli ve esaslı bir programcılık zihniyeti göstermişlerdir. -Temeyyüz etmiş valilerin maiyetinde idare bakımından ameliyat ve tatbikat görmeleri faydalı addedilen Mülkiye-mezunları için «Maiyet memurlukları« ihdas etmek ve, nahiye teşkilâtından vilâyet makamına kadar, alaydan yetişme idare memurlarını mektepten mezun olanlarla değiştirmek gibi prensipler, ilk ağızda, bir hayli güzel neticeler vermiştir. Genç kaymakamlar, gittikleri yerlerde, yolları ve köprüleri yaptırmayı bir mektep ve bir «guraba hastahanesi» inşa ettirmeyi, pazar yoksa açtırmayı varsa takviye eylemeyi meslek aşkının ilk hızı ile şiar edinmişlerdi. Kabilse hattâ bunlara, bir de «Belediye bahçesi» ilâve ederlerdi.

Fakat bu neviden işler, tekrarlana tekrarlana, gittikçe klâsikleşti; İmparatorluğun menfî iktisat çerçevesi içinde görüşü daralan Mülkiyeli'nin ihatası daha fazla gelişemedi, ve bahsı geçen icraat, gittikçe «icraat» vasfını da kaybederek zarurî ve bir çok kazalarda gitgide ya mühmel yahut imkânsız mevzular halini aldı.

Şurası kayde değer ki, Tanzimatın, esasen daha ileri gayeleri yoktu. İdare kurulmuştu; elemanı yetiştirilmişti; artık iyi kötü işliyebilirdi. Memleketin istiklâline, refahına, ticarî ve sınaî umranına matuf bir görüş, Tanzimat devletinin aklından bile geçmediği için, bu bahsi geçen mahallî ve beledî mahiyette icraatı idare memurunun şahsî kabiliyetine yahut kabiliyetsizliğine havale etmekte hiç bir beis görmedi.

Hulâsa idareci ve idarei-maslahatçı Tanzimat, gayelerine göre

bir teşkilât ve teşkilâtına göre eleman yetiştirme meselelerini pek âlâ halletmişti. Gerçi bu devrin en parlak günlerinde bile, devlet bir gölge-devlet, devlet otoritesi de bir gölge-otorite idi. Fakat, bu gölge-devlet ile gölge-otoriteyi memleketin her tarafında temsil hakkı ancak en yüksek idare memuruna verilmişti. Bir tanzimat-sonu hareketi olan Meşrutiyet, memleketi bu halde buldu. Bir tarafta devlet otoritesi ve bir tarafta merkezi umumî otoritesi diye bir ikilik hasıl olunca, az sonra, bunlardan birini diğerinin üstüne geçirmek mecburiyetini hissetti. Otorite, bir çok yerlerde kâtibi mes'ullerin eline geçti. Ancak sayılı ve gözde ittihatçı olan idare memurları idi ki, otoritelerin her ikisini de şahıslarında cemeylemekle rejimin dahilî siyasetini (bir hayli serbest tefsir hakkı ile de olsa) az çok vahdetle tatbik edebiliyorlardı. Meselâ, öyle valiler vardı ki, bunlardan bazıları sarih bir emir telâkki etmeksizin dahi mühim icraata geçebiliyorlar, bazıları da, kendilerinde emir hilâfına hareket etmek salâhiyetini görüyorlardı. Bazı yerlerde de, kıymetli bir idare memurunun kâtibi mes'ul şerrine karşı az çok himaye edildiği görülüyordu. Yani, siyasî otorite, inkısam ile vahdet formülleri arasında, şahıslara göre türlü şekiller almış ve türlü tezebzüplere sebep olmuştu. Fakat: İdare kadrosu ile Politika kadrosunu gerek gayeler, gerek teşkilâtlar, gerek ise eleman yetiştirme bakımından birleştirmek Meşrutiyet rejiminin aklına gelmemişti. Eğer gelmiş olsa idi, Mülkiye mektebini politikalaştıracaktı.

Bunu yapacağına, büyük idare memurluklarını merkezi umumiye ve komitacılıkları mücerrep zevata tevdi etti. Fırkanın belli başlı iktisadî ve içtimaî bir programı olmadığı için, dava fırkanın nüfuzunu hâkim kılmaktan ibaret kaldı. Bu da emniyet altına alındıktan sonra, artık bir İzmir valisi Rahmi Bey, meselâ vagon ticaretine başlıyabilirdi. Tanizmatın Mülkiyesi ise, bir takım idareciler yetiştirmekte devam edebilirdi. Doğrusu, Meşrutiyet devrinin iktidar fırkası, ne modern bir devlet teşkilâtına ne de «fırka» denilen şeyin demokratik ve yahut inkılâbî mana ve rolüne vukuf peyda edemeden, mütareke ile burunburuna geldi.

Bu suretle, hem, Tanzimatın bile kendine göre bir kadroyu «Mülkiyei Şahane» ile yapmağa çalıştığını hem de Meşrutiyetin bu hususta daha anlayışsız hareket ettiğini işaret etmiş olduk.

Halbuki, devrimizde, idare kadrosunu yetiştirmeğe ayni Mülkiye mektebi memur olduğu gibi, siyasî kadronun yetiştirilmesi için de, alınmış hiç bir tedbir görmüyoruz. Kaldı ki, Millî kurtuluş inkılâbı gibi çıkış ve varış noktaları muayyen bir hareketi idare eden bir inkılâp fırkası için, prensiplerin sarahaten tayini kadar bu prensiplere bağlanacak ve onları her türlü tecavüzden masun tutacak genç-kadronun yetiştirilmesi mühimdir.

Hemen söyliyelim ki, millî kurtuluş inkılâbımız «vahdet» prensipini başa geçirdiği için, idare ile fırkada ikiliği kabul edemez. Binaenaleyh, kadroyu yetiştirecek olan müessese, Mülkiye mektebi yahut mevcut Hukuk Fakülteleri ile yanyana yaşıyamaz. Yeni ve genç kadroyu, kanaatimizce, ancak bir Fırka Mektebi yetiştirebilir. Öyle bir Fırka Mektebi ki, ondan mezun olacak gençler, gerek idarede, gerek hariciye memurluklarında, gerek adliyede gerek ise matbuat sahasında, ayni görüşler ve ayni siyasî terbiye ile yer alsınlar.

Öyle ki, idare kadrosuna ayrılan gençlerimiz, Ecole des Sciences Politiques'in programından âriyet olarak alınmış «Hukuku idare», «İlmi idare» ve bunların birer tatbikat şubesini teşkil eden «İdarei umumiyei vilâyat» ve «İdarei hususiyei vilâyat» ile değil, millî kurtuluş inkılâbının bütün prensipleri ile birden mücehhez olarak işbaşına geçeceklerdir.

Öyle ki, hariciye kadrosuna ayrılan gençlerimiz, bu kadroya, gene Ecole des Sciences Politiques'in programından keza âriyet olarak alınmış mağşuş bir «tarihi siyasî» ve çoktan hükümsüz kalmış bir «hukuku umumiyei düvel ve hukuku hususiyei düvel» ile mücehhez ve kosmopolit bir dünyayı telâkki tarzının bridge partilerine Londradaki terzinin elbisesi ile oturan ve manikürlü tırnakların üzerinden yavan ve kalp mondanite bahisleri kaydıran züppeleri gibi değil, milletin geniş kültür tarihinden Avrupanın «müstemlekecilik tarihi»nden olduğu kadar haberdar ve rejimin bütün iç ve dış -iktisada ait davalarını müdrik şayanı emniyet mümessilleri olarak katılacaklardır.

Öyle ki, adliyeye intisap edecek gençlerimiz, rejimin hak ve adalet mefhumunu, Roma Hukuku'nun kim bilir kaçıncı basübadelmevtinde değil, Anadolu köylüsünün fedakârlıklar ve feragatler destanında arıyacaklardır.

Ve nihayet matbuat sahasına atılacak olan gençlerimiz, bize bugünkü matbuatın hazin manzarasını değil, inkılâbın prensiple-

rini iyi bilen ve bunların tarzı tatbikini münakaşa, tenkit ve kontrol eden hem terbiye hem de esaslı bir siyaset unsuru matbuatı yaşatacaklardır.

Fakat bütün bu işlerin yapılabilmesi için, Mülkiye Mektebinin ve Hukuk Fakültemizin meczedilerek bir Fırka Mektebi'ne kalbedilmeleri lâzımdır. Ankarada bulunması şart olan böyle bir mektep, inkılâbımıza göre bir «cihanı telâkki tarzı»nı verdikten sonra, bize; idarî, iktisadî ve malî sahalardaki teşkilâtçı ve tuttuğunu koparıcı ileri elemanı; haricî sahadaki siyasî ve iktisadî tahsil ve terbiyesi yerinde çalışkan unsuru; kitabı ve mercii inkılâbın prensipleri olan adliyeciyi ve nihayet, inkılâp devletini inkılâp prensipleri namına kontrol eden ileri görüşlü gazeteciyi yetiştirecektir.

FIRKA MEKTEBİ.

Ankara
Moskova
Roma [*]

Yakup Kadri.

Rusya, Çarlık Rusya'sı bütün o haşmet ve debdebesine rağmen Avrupa nazarında iktısaden geniş bir müstemleke, tâbi bir pazar olmaktan başka bir kıymet ve ehemmiyeti haiz bulunmuyordu. Fransız bankalarının en hovarda müşterisi, İngiliz emtiasının en sadık alıcısı Rusya idi. Japonya, birer istiridya kabuğu gibi, tayfunlu Sarı-Denizin dalgalarında sallanan adaları üstünde kaç yıldır Mançuri'den Sibirya'nın engin topraklarına giden yolları gözetliyordu.

Bütün bu bakımlardan, İytilâf devletleri için Rus inkılâbının vehameti yalnız Cihan harbinde şark cephesinin bozulusuyla kalmadı. Fakat, yeni bir iktısadî nizamın başlangıcı olmak dolayısiyle imperialistlerin istikbale ait bütün ümitlerini kırdı geçirdi, ve, Kızıl Rusya ülkesi, müflis bir kibar zadenin şatosu gibi alacaklı mürabahacılar, bezirgânlar, simsarlar ve gasıplar tarafından çepçevre çevrildi. Lâkin, bu aç gözlü menfaatciler, komünist inkılâbını abluka altına alırlarken asıl maksatlarını asla ifade etmiyorlardı. Tıpkı cihan harbinde olduğu gibi bir insanî (!) davanın müdafaası uğrunda çalıştıklarını söylüyorlardı.

Vahşi ve kanlı Rus inkılâpçıları (!) zavallı halkı kırıp geçiriyor, köyleri, şehirleri yakıp yıkıyor, en iptidaî hayat haklarını tanımıyor, zulum ve şenaat, masum ve alicenap Çarların (!) ülkesinde tüyler ürpertici bir raddeye varıyormuş. Bu afet ve felâket karşısında, hiç, medeniyet âlemi hissiz ve lâkayt kalabilir miymiş? Kuzu postuna bürünmüş bu kurtların bu acaip meleyişlerini, biz, pek iyi biliriz. Onlar, Osmanlı İmparatorluğunun leşi üstüne de kaç defa böyle insanî nutuklarla saldırmışlardır. Ta Sırp istiklâlinden başlayıp Balkan harbi facıasına kadar bir sıra

[*] Altıncı nüshadan beri.

şenaatin adı hep «zavallı mazlum akalliyetleri kurtarmak» lâfı olmuştur.

Cihan harbinde, Çar orduları Şark vilâyetlerini bu bahane ile istiylâ etmiştir. Mütarekeyi müteakip İstanbulun işgaline sebep olarak bu gösterilmiştir. İzmir ve bütün garbî Anadolu bu insanî (!) endişe yoluna zaptolunmuştur.

Bir an geldi ki, bu düzme müraî edebiyatına Avrupa milletlerinin kendileri de inanır olmuşlardı. Amerikada sinema perdeleri üstünde Ermeni katliamlarına dair bir takım korkunç masallar gösterilirken elleri Zenci kanı kokan Yankilerin bile gözleri yaşarıyor, ve, bu mezalimi gazetelerde okuyan müstemlekeci İngiliz zabitlerinin yüreği bir ihtiyar hanım içliliğiyle titreyordu.

Öbür yandan, «*guillotine*» mucidi Fransız'lar hepsinden ziyade mesihî şefkat cazibesine tutulup, bu yeni *Ehlisalip* hareketine de ordu halinde *Pierre l' Hermite*'ler yetiştiriyordu. Türk milletinin üstüne en kara çamur yağmurunu yağdıran Fransız matbuatı oldu. Öyle bir an geldi ki, Türkler için bütün medenî âlem bir zindan kesildi. Avrupa kıt'ası üzerindeki vaziyetimiz Ortayaşın Yahudi katliamları esnasında Beni - İsrail'in düştüğü vaziyetten farksızdı. Hem dünyanın bütün tüyler ürpertici cinayetlerinin faili olarak biz gösteriliyorduk. Hem de en vahşî zulüm ve işkencelere biz maruz bırakılıyorduk.

İşte, bu sırada Kızıl Ruslar da, tam bizim geçirmekte olduğumuz lânet ve iftira selinin eşi bir sağnak altında bunalmış kalmış idiler. Çarlar zamanındaki *Progrom*lara, kütle halinde sürgünlere, Kazakların mütemadi kamçı seslerine, «Mujik»lerin feryadü figanına, hiç sökülmeden duran darağaçlarına, muzlim ve kanlı saray entrikalarına dair bir tek söz söylemiyen, bir tek satır yazmıyan Avrupalılar, her halde, Fransız İhtilâlinden çok daha az «sadique» hâdiselere sahne olan Rus İnkılâbının karşısında bir nevi dehşet ve nefret *histeri*'sine tutuldular. Bu histeri'den öyle bir edebiyat çıktı ki, on dokuzuncu asrın en korkunç melodramları, bunun yanında, hoş birer peri masalı gibi kalır.

Lâkin, bütün beşeriyet, Lenin'in «*dünya yoksulları*» dediği insanlar da dahil olmak üzere, hep birden, bunun tesiri altında kaldı. Bu nevi neşriyatın ilk ve ezelî kurbanlarından olmakla beraber, biz de bu tesirden yakamızı sıyıramadık. Rus İnkılâbı mef-

humu, beynimiizn içine, ateşten bir kızıl cehennem damgası halinde basılı kaldı.

Bir kaç yıldanberi Rusya hakkındaki neşriyat tamamiyle değişmiş olmasına rağmen, itiraf edelim ki, gene hepimiz, beynimizin içinde bu damganın izini taşımakta devam ediyoruz ve Komünist inkılâbı hailesinin büyük, müheyyiç, beşerî ve tarihî mânasını anlamakta güçlük çekiyoruz. Bu *kozmik* hâdiseyi, garptaki liberal burjuvalığın dar, küçük ve hasis ölçülerile tartıyoruz.

Marksizima - Leninizima

Bundan başka, hiç birimiz, Marksizim -Leninizma denilen ve yetmiş, seksen seneden beri tedvin edilmekte olan fikir sisteminin ne tarihinden, ne de felsefesinden lâyıkile haberdar bulunmuyoruz. Bugünkü Rusyayı anlamak için bazı ekonomya kitaplarından Komunizmaya dair bir takım iptidaî malûmatla mücehhez olmak ve hattâ Karl Marx'ın «Sermaye» adlı eserini okumuş bulunmak kâfi değildir.

Marxisma, *skolastik* mantık üzerine müesses donmuş bir ilim olmadığı için, yarım asırdanberi bir çok tashihlere, tadillere, ilâve ve tefsirlere uğramaktadır. Zaten, bizzat Marx'ın vazettiği *diyalektik* usule göre bazı hükümlerin, zaman ile değişebileceğini kabul etmek lâzımdır. Marx, «Sermaye»sini yazdığı devirde sermaye âlemi, bugünkü sermaye âlemi değildi. Avrupada büyük sanayi henüz teessüs etmek üzere idi ve müstemlekecilik imperialismini doğuran, monopol usulü henüz kurulmamıştı. Marxın *kapital* dediği şey, sulh ve sükûn içinde tabiî tekâmül devrini geçiriyordu. Halbuki Lenin'in yaşadığı devirde bu tekâmül, artık en son inkışaf noktasına ermiş, bir sürü sınıf mücadelelerini, dünyayı bölüşme muharebelerini doğurmuş ve nihayet son cihan harbinde en korkunç, en azgın şeklini alıp tahripkâr bir kudret halinde hem kendini, hem âlemi temellerinden sarsmağa başlamış bulunuyordu.

Binaenaleyh, bugünkü Rusya'ya giderken, komunist inkılâbı hakkında, bu batan dünyanın bir istimdat nidasını andıran karışık ve asırlık neşriyatından ziyade, doğrudan doğruya, o inkılâbı yapanların en son fikriyat sistemine aşina olmak lâzımgelir. Çünkü Rus inkılâbı bir fikir sisteminden doğmuş hareketlerin en bariz nümunelerinden biridir. Onun içindir ki, Rus-

yadaki müşahadelerden, onları her şeyden evvel bu fikrî esaslara vurmak suretile bir netice çıkarmak veya bir hükme vasıl olmak mümkündür. Müşahede edilen vakıa ve hâdsieler, ne dereceye kadar, Leninizma düsturlarına uygundur. Bu düsturlara göre ne kadar yol alınmış, veya bunlara aykırı neler yapılmıştır, işte, Rus inkılâbını yakından ve objektif olarak tetkike giden her hangi bir kimse bu tarzda hareket etmek ve bu noktaları meydana çıkarmak yolunu tutmalıdır. Aksi takdirde ya lehte, ya aleyhte bir vaziyet almak lâzımdır. Ve, maatteessüf bu zamana kadar İnkılâp Rusyasına dair muhtelif dillerde yapılan neşriyat böyle bir tarafgirlik hududunu asla aşmamıştır. Nitekim, ben de, herkes gibi, az çok bu çeşit yazılarla dolmuş olduğum için, Rusya'ya giderken, kendimi bir taraftan yekpare bir hapishane binasına, öbür taraftan kapkara bir Kahosa yaklaşır hissediyordum.

İlk İntiba

Odesa şehri: Bir saf asker ve arkasında boz renkli halk kütleleri ve bunların arkasında, perdesiz camlariyle gene boz renkli evler. Daha ilk adımda hissediyorum ki, burada gülümseme bir cürüm ve gülmek bir cinayettir. Ciddî bir havanın içindesiniz ve güleyim, gülümseyeyim derken gülünç olmaktan korkunuz. Burada bir büyük hâdise, bir facia olmuş ve havada bunun mehabetinden, bunun acılığından bir şey kalmıştır.

Nedir o kalan şey? Şu çizmeli kadın mı? Şu deri ceketli, sert çehreli işçi mi? Şu yerle bir kaputları içinde dimdik duran askerler mi? Şu camları, açık kalmış ölü gözlerine benziyen binalar mı? Hayır bunların hiç biri değil... Hattâ, ne de gittikçe tebarüz edecek olan umumî sefalet manzarası... Bu bahssettiğim hava o kadar manevî bir şeydir ki, âdeta bir fikir, bir düşünce gibidir. Ama ne sert, ne yalçın bir fikir! Sizin ne olduğunuzu daha ilk adımınızda anlıyor; daha ilk adımınızda sizi tetkik, teftiş ve muhakemeye başlıyor, size dair hükmünü veriyor. Sizi kendi inzibatı altına alıyor.

Yarın Odesadan daha az mağmum şehirlere gideceksiniz. Tiflis, Moskova, Leningrat... Lâkin bu hava, bir gözü, bir eli, daha doğrusu, bir olgun adam çehresinde bir ifadeyi andıran bu hava, sizi asla terketmiyecektir. Yavaş yavaş ta ruhunuza kadar sokulacak, ruhunuzun içine sinecektir.

Bu sinsi tesir olmıya ki, sizde ya şiddetli bir reaksion, ya uysal bir imtizac hasıl ede. O vakit, buraya ne yapmak için geldiğinizi unutmanız muhakkaktır. Birinci şıkta gözlerinizi isyan bürüyecek, etrafınızı kapkara göreceksiniz. İkinci şıkta ise hiç bir şey göremiyecek kadar şahsiyetinizi kaybedeceksiniz.

İlk müşahadeler

İşte, bu hava Rus inkılâpçılarının ilk gördüğüm eserlerinden biridir. Bazı Frenk muharrirleri, Rusya seyahatleri esnasında «Gepeu» hafiyelerile çevrildiklerini ve bir dakika hür kalamadıklarını yazıyorlar. Bence Soviyet idaresi bir hafiye teşkilâtı tutmak ihtiyacında değildir. Bahssettiğim bu hava Rus inkılâbı lehine kontrol vazifesini pek alâ görebilir.

Rus inkılâpçıları hiç bir şey yapmamış olsalar bile kendilerine mahsus, muayyen bir inkılâp iklimi vücude getirmiş olmakla öğünebilirler.

Bu inkılâbın iklimi çok serttir. Bunun şeraitine uymıyan her yabancı unsur er geç mahvolup gitmeğe mahkûmdur. Bizim melon şapkalarımızı bile daha ilk adımımızda başımızdan alıp götürdü. Nerede kalmış ki bütün hayatlarını onun içinde geçirecek olanların üzerlerindeki mazi tozlarını silip süpüremesin.

(Arkası var)...

Not: Geçen nüshada çıkması lâzımgelen bu kısım muharririn rahatsızlığı yüzünden bu nüshaya kalmıştır.

Polemik:

Millî kurtuluş hareketleri Ve bunların İnkılâp nazariyeleri.

(G. Safarof'a cevaptır).

Burhan Asaf.

Berlin'de The Anti-İmperalist Review isminde emperyalizm aleyhtarı marksist bir mecmua çıkar. Bu mecmua, ikinci teşrin-birinci kânun 1931 tarih ve 2 numaralı sayısında G. SAFAROF-un «Millî kurtuluş inkılâpları» adlı Moskova'da basılmış son eserinden bir parça iktibas etmiştir. İktibas olunan parçaya «Millî kurtuluş inkılâbının nazariyesi» ismi verilmiştir. Hakikaten bu parçada, ötedenberi bu mevzu üzerinde kalem oynatan müellif, millî kurtuluş hareketlerinin nazariyesini vermeğe çalışmaktadır. Bunu yaparken, G. Safarof, Marx ve Engels'den başlamak üzere Lenin ve Stalin'e kadar bir çok marksist rehberler tarafından, davanın gerek inkılâbî ehemmiyetinin gerekse esaslarının verilmiş olduğunu iddia etmekte ise de:

Bu bapta verdiği misaller, hiç te iddiasını teyit edecek mahiyette değildir.

Gerçi, bahsettiği rehberlerin hemen hepsi, zamanlarına göre; yani, Marx-Engels İrlanda ve Macaristan yahut İtalya davalarından ve Lenin-Stalin ise Çin, Hindistan yahut Efganistan davalarından bahsetmişlerdir. Bunların ehemmiyetlerini de, hele son ikisi, tebarüz ettirmişlerdir. Bundan ne çıkar? Çin, Efganistan ve Hindistan gibi memleketlerin istiklâlleri için çırpındıklarını ve bu uğurda münhasıran emperyalizme karşı çarpıştıklarını bilmiyen kim var? Spengler bile, ayni davalardan hem de çok daha fazla üzerlerinde durarak ve onlara marksist ideologlardan çok daha büyük ve müstakil manalar atfederek bahsetmemiş midir?

Gerek Lenin ve gerekse Stalin, millî kurtuluş davalarını, proletarya davasının kapitalizme karşı mücadelesinde başta gelen bi-

rer yardımcı (Stalin, «rezerv» kelimesini kullanıyor) kuvvet telâkki etmekten ve bu suretle bu hareketlerin müstakil, yani ne kapitalizme, ne de sosyalizme gayri-tâbi bir ileriliği temsil ettiklerini nevama reddetmekten başka ne yapmışlardır?
Meselâ Stalin. «Leninizmin esasları» ismindeki kitapta merhum Efgan Emirinin İngilizlere karşı olan muharebelerini millî kurtuluş faslına soktuktan sonra: «Gerçi bu hareketin başında bir Kral ve onun da istinat ettiği bütün bir derebeylik rejimi vardır ama, harekete, buna rağmen ileri ve inkılâbî bir mana atfetmek lâzımdır» diyor. Eğer millî kurtuluş inkılâbının ehemmiyetini işaret etmek ve nazariyesini yapmak bu ise, diyeceğimiz yoktur ve mesele, üzerinde durulmıyacak kadar ehemmiyetsizdir. Çünkü millî kurtuluş hareketleri hakkında bu çeşitten hükümlere varmak, bunları hem takdir değil, bilâkis tezyif etmek, hem de bütün kurtuluş hareketlerini ancak bir başka dava uğruna istismar etmektir.

●

Nitekim G. Safarof, rehberlerinin bu işaretlerini takip ederek bütün kendi gibi düşünenleri bu mesele etrafında çalışmağa davet ederken, ancak bu sakat ve haksız görüşü daha fazla işlemekle kalıyor. G. Safarof, şu noktaları tesbit ediyor:
1 — Bugünün tarihî şartlarına göre, millî kurtuluş hareketleri, buhran ve hezal devresine girmiş bir kapitalizm ile gitgide muvaffak olan bir sosyalist devletin (Rusya) arasında yer almakla, inkişaf imkânlarını, birincisine değil, ikincisine iltihak ile temin edeceklerini anlamak zaruretindedirler.
2 — Millî kurtuluş hareketine girişen milletler, kapitalist safhadan geçmeden sosyalist safhaya gireceklerdir.
3 — İlk adımdan itibaren proletarya inkılâbı ile millî kurtuluş inkılâbı arasında bir görüş ve gayebirliği vardır.
Bu prensipleri saydıktan sonra, G. Safarof, işin programını veriyor.
Millî kurtuluş hareketine girişmiş her hangi bir millet, davasını başarabilmek için:
1 — Sınıf diyalektiğini başa geçirmek,
2 — Amele diktatorasını esas tanımak,
3 — Amele içinden yetişen rehberleri köylünün başına getirmek yani amele sınıfı ile köylü sınıfını bir tek teşkilâta raptetmek,

4 — Böyle bir teşkilât ile, hem dahildeki hem de hariçteki istismarcılara karşı mücadele etmek mecburiyetindedir.

●

G. Safarof, bu noktaları tesbit ederken, acaba hangi memleketlerden bahsettiğini bir kere daha tahkik etmiş midir? Çünkü bahsettiği memleketlerde, daha ziyade ricî ve feodal bünyelerin sınıfları yahut «kast»lar vardır. Amele sınıfı dediği şey, limanlarda birikmiş ve «sây»in ancak «sefalet»ini temsil eden Lumpenproleter'lerdir. Meselâ Çinde 400,000,000 u aşan bir nüfus kesafeti yanında, bir kaç limanda kurulmuş fabrikaların bir amele kesafeti yaratmasına imkân var mıdır? Çinlilerin % 70 i çiftçidir. Ve bu köylülüğün her hangi siyasî bir teşkilâtın içine alınması ancak milletçe yapılacak bir mücadele bakımından mümkündür. [***]

G. Safarof, bunları hiç düşünmüyor. Orta Avrupa'da bile ve harpsonrasının bahşettiği hususî anarşi şartlarına rağmen diktatorasını bir türlü kuramıyan bir teşkilâtlı amele sınıfının türlü hiziplere dağılışı devam ederken, millî kurtuluş gibi muayyen ve ele geçirilmesi mümkün bir gayeyi, mevhum bir takım sınıfların müdahalelerine havale etmek, o gaye için çarpışan milletlere yardım eylemek değil, olsa olsa, gayeyi bir başkası uğruna istismar etmek demektir.

Ne Çinli amele ve köylü ne de Hindistandakiler, millî kurtuluşun yüksek manasını anlıyacak ve bu manaya bağlanacak vaziyettedirler. Bunlar arasında bir teşkilât yapılabilse ve bu teşkilât bir takım rehberler çıkarsa bile, herkesten evvel küçük burjuva zihniyeti içinde hapsolup kalacak ve herkesten evvel tavizlerde ve ricatlarda bulunacak: bu teşkilâtlar ve bu rehberler olacaktır. Millî kurtuluş hareketleri, nerede inkişaf ederlerse etsinler, o memleketin münevverleri, intelligensya'sı, [*] o hareketin en ileri düşünüşlü ve en feragatli kadrosunu verecektir. Bittabi bunlar arasında da tavizciler ve bozguncular çıkacaktır. Fakat gene, bu kabil hareketlerin davadan inhirafı mutazammın döneklemeler olduğunu, okumuşlar - intelligensya söyliyecektir. Millî kurtuluş, yarı-müstemlekenin istiklâl hareketi demektir. Yarı-müstemlekede, «sây» değil «sâyin sefaletleri» vardır. Bü-

[*] Millî kurtuluş hareketlerinde «Münevver» sınıflı cemiyetlerde olduğu gibi herhangi bir sınıfın lâhikası değil, doğrudan doğruya millet'in malıdır.
[***] Anadolu İstiklâl harbinde olduğu gibi.

tün yığınlar, bütün zümreleri ile, topyekûn proleterleşmenin cevri ve mihneti altındadır. Bunun böyle olduğunu hissedecek ve bunu gidermek imkânlarını bir hamlede tahakkuk ettirecek olanlar, G. Safarof'un zannettiği amele rehberleri değil, münevverlerdir. Hem G. Safarof, millî kurtuluşun nazariyesini yapmakta bir hayli gecikmiştir. Nasıl ki, nazariyesini yaptığı şeyi tamamile sübjektif ve doktriner bir görüşle ele aldığı için, marksizmin ve amele davasının bir kuyruğu derecesine indirmektedir. Ne o hareketlerin tarihî şartlarını ne de şeniyet hususiyetlerini idrak edemeden, onları, bariz bir terkip tağşişi ile, sınıf davasının bir yardımcı kuvveti şekline sokmaktadır. Halbuki:

Millî kurtuluş inkılâbının filî ve nazarî bütün prensiplerini nefsinde cemeden Türk Millî Kurtuluş İnkılâbı, sınıf davasına, ne çıkış ne de varış noktaları bakımından başrol vermektedir. Bilâkis, bu inkılâbın muharriki metropoller ile müstemlekeler arasında olan tezat olduğu gibi, gayesi de bu tezadın tasfiyesinden ibarettir. Sınıf meselesi ise, ancak, tezatsız ve vahdetli bir millet bünyesini meydana getirmek bakımından mühimdir.

G. Safarof'un meydana getirmek istediği nazariye taslağına, esas teşkil etmiş olan Marksist ve Leninist görüşü, Şevket Süreyya, İnkılâp ve Kadro'sunda [*] lâyık olduğu kadar bir ehemmiyetle tetkik etmiş ve çürüklüğünü gösterdikten sonra, millî kurtuluş inkılâbının nazariyesini ancak bu inkılâbı yapan ve bütün diğer milletlere örnek olarak ortaya seren millete mensup insanların, yani Türk İnkılâpçılarının yapabileceklerini işaret etmiştir. Şevket Süreyya, der ki:

«... esasen millî istiklâl cidallerini, lâalettayin bir mevzu gibi alan, bu cidallerden birinin içinde yaşamıyan ve kendi mukadderatını bunların neticesine bağlamıyan yabancı bir mütefekkirden, onun tam ve orijinal izahını istemiye hakkımız yoktur. Bu hareketler kendi mütefekkirlerini, kendi rehberleri ve kahramanları gibi, gene kendi içinden verecektir. Bu hareketlerin şümul, illiyet ve kanuniyetleri ancak onların kendi havaları içinde ölçülebilir.» (İnkılâp ve Kadro, S. 62).

●

Bu sözler, sanki bilerek, G. Safarof ve onun gibiler için, önceden söylenmiştir.

[*] İnkılâp ve Kadro Muallim A. Halit kitaphanesi. Fiatı 100 kş.

Falih Rıfkı
ve
Son eseri.

Şevket Süreyya.

İstanbul'un mütareke senelerindeki tarihini yazacak olan çocuklarımız ve torunlarımız, o günlerin bütün levsine ve iman teşettütlerine rağmen, millî istiklâl mefkûresini tatlı bir alev gibi bu esir şehrin vicdanına akıtan bir avuç genç ve cür'etli muharririn aziz simaları üstünde bilhassa duracaklardır. Falih Rıfkı bu muharrirlerden biridir.

Mütareke yıllarında bir taraftan müstevlilerin ve Galata unsurlarının tehdit ve tahkirlerine, diğer taraftan, başlarında fes, fakat beyinlerinde harâbâtî bir Şarklılığın bütün masiyetlerini gezdiren yerli mürtecilerin kin ve iftiralarına kahramanca mukavemet eden bu genç mücadelecinin talihi, zafer günlerinden sonra da tamamile değişmiş değildir. Millî mücadelenin zaferinden sonra da Falih Rıfkı, her sahada libasını değiştiren, fakat ahlâkını ve silâhlarını hiç bir zaman değiştirmiyen fesat ve muhalefet muharrirlerinin, daimî kin ve gayzlarının ilk hedefi olarak kalmıştır.

Maamafih bundan ne çıkar? İsimleri etrafında bir taraftan haset, kin ve tehevvür dalgalarını, diğer taraftan şeref ve muhabbet halesini toplıyan ve toplamıya lâyık olan insanlar, ancak, mücadelede yerini ve vazifesini bilen ve mücadelesinde kendini, kendi davasının işareti ve senbolü haline getiren insanlardır. Falih Rıfkı da, bu insanlardan biridir.

Falih Rıfkıyı ben, bilhassa son yazılarile tanıdıktan sonradır ki, onun peşini, yazı hayatına ilk atıldığı gündenberi bir an bile bırakmıyan ve her zaman mürteci ve düşman karargâhtan gelen gayz ve iftira selinin sebebini ve manasını kavrıyabildim.

Fallih Rıfkıya karşı hiç bir zaman «bitaraf» kalınılmaz. Bu ayarda bir adam, ya mutlak olarak sevilir, ya ondan mutlak olarak nefret edilir. Zaten daima mücadele içinde yaşıyan, mücadelede yerini ve cephesini tayin eden bir insan karşısında «bitaraf»lığın hiç bir manası yoktur. O kendi şahsiyeti ve kendi va-

zifesi ile inkılâp cephesinde yerini nasıl tayin etmişse, bu yolda onunla karşılaşan herkesin de, ona karşı yerinin ve cephesinin öylece taayyün etmesi tabiatile lâzımgelir. Nitekim bu netice, Falih'in hayatında da daima böyle olagelmiştir.

Türk inkılâbının şu on yıllık tarihinde, inkılâbın aleyhine müteveccih en küçük bir hâdise gösterilemez ki, bu hâdise, matbuat sahasında ilk sert ve amansız takbihini Falih Rıfkının kaleminden almış olmasın!

Fikirlerin karıştığı, kalemlerin tereddüde kaçtığı, «vaziyete intizar» ve «opportunizm» kurdunun bütün zayıf imanları karıştırdığı zamanlarda, ancak en büyük şeflerin dimağında kaybolmıyan vuzuh ve katiyet, bu şeflerin dimağından, ilk evvelâ Falih'in kalemi yolile gazete sayfasına akar. Matbuat sahasında cephelerin taayyün etmesi ancak ondan sonardır.

Zaten bir inkılâbın üç mühim tipi vardır ki, bu üç tipten birinin yokluğu, inkılâbın temposunu pek alâ zayıflatabilir. Bu tipler şunlardır: 1 — İş başında teşkilâtçı, yahut şef. 2 — Kıt'a başında emir adamı. 3 — Sayfa başında muharrir.

Falih Rıfkı inkılâbın sayfa başında muharriridir ve en lâyık muharriridir.

Şüpheli veya zayıf imanın ifadesi olan opportunizm, vaziyete intizar ve kara kalabalığa hoş görünmek endişesi, Falih Rıfkının bilmediği bir şeydir.

●

İnkılâp neslinin en zengin müşahedeli ve binaenaleyh en geniş ufuklu muharriri Falih Rıfkı'dır, denilebilir. Fakat o müşahedelerinin siklet ve tenevvüü altında ezilmez. Bilâkis, dünya hacminde bir yığın tutan ve hiç bir yıpranmak bilmiyen intibalarını tasnif ve mütalea etmesini bilir.

Falih Rıfkı'yı sevmiyenlerin, onu daima, ya ılık bir plâjda, ya bir rahat seyyah vapurunda ömür çürütüyor diye itham ettikleri senelerde o bize, muasır Türk edebiyatının en güzel eserlerini yarattı. Falih Rıfkı bugünkü neslin, sade en mücadeleci değil, ayni zamanda, en san'atkâr, en sistemli çalışan ve en velût çalışan muharrirlerinden biridir. Son on yıllık inkılâp nesli içinde bize bir (Zeytin dağı) veren, gittiği yerlerden bir (Deniz aşırı) bir (Yeni Rusya) bir (Moskova - Roma) getiren daha kaç

muharririmiz vardır? Hem bir Zeytin dağı ki, onun irtifaı, bizim millî edebiyatımız için, daha uzun seneler eşsiz ve rakipsiz kalacaktır. Bir Deniz aşırı, bir Yein Rusya, bir Moskova-Roma ki, biz bu kıymette eserlerin kendi edebiyatımız için şakını, uzun yıllardanberi bir hasret gibi içimizde sezer, fakat bu hasretimizi şekilleştiremez ve tarif edemezdik.

●

Son yıllarda Moskova ve Roma, dünyanın her yerinde kötü muharririn, ucuz gazete karilerini kolayca avlıyabilmesi için bir istismar mevzuu olup kalmıştır. Şimdi her dilde bir Roma ve bir Moskova edebiyatı var. Hattâ Türk kitapçılarının vitrinlerinde bile artık, Bolşeviklik âlemi, Komünistlik nedir? Faşizmin iç yüzü gibi merakı gıcıklayıcı isimler taşıyan bir takım hüviyeti meşkûk eserler, eski macera romanlarının yerini tutuyor. Fakat Falih Rıfkı'nın Moskova ve Roma'sının, bu harcıâlem sürüm edebiyatile hiç bir alâkası yoktur.

Moskova ve Roma'da biz, taklit olunmaz bir yazı tekniği ile, bütün ölçüleri kemalini bulmuş hür ve engin bir görüşün hayret verici imtizacını görürüz. Olgun san'atkâr, olgun mütefekkir ve olgun vazife adamı, bir yazı eserinde, ancak bu kitapta olduğu kadar birbirile kaynaşabilir.

Moskova - Roma bir kütle kitabı değil, bir rehber ve münevver kitabıdır. Eserin bu seciyesini her noktadan evvel işaret etmek lâzımdır.

Falih'in «Yeni Rusya»sını okuyupta (artık ben komünist oldum!) diyen birisinin hikâyesini dinlemiştim. Fakat bu hiç bir şey ifade etmez. Falih'in bu kadar yıllık neşriyatını okuyupta milliyetçi olmıyan bu adam, eğer Yeni Rusya'yı değil de «Robenson Krozoe»yi okumuş olsaydı, bu defa da derhal, Hayırsız adaya koşmak ve orada bir kazazede gemici hayatı geçirmeyi özliyecekti. Çünkü bu adam, kendine hitap etmiyen bir kitabı okuyan ve kanaatlerinde şahsiyeti olmıyan bir zayıf adamdır. Fakat cemiyet içinde hükümler, muvazenesiz adamların malûl tezahürlerine göre değil, normal ekseriyetin makul telâkkilerine göre hesap olunur. Bize göre Yeni Rusya gibi Moskova ve Roma'da, Türk nasyonalizminin en salâbetli ve en kıymetli iki eseridir.

●

Moskova ve Roma'da biz, Moskova ve Roma'dan evvel, harpsonu ihtilâllerinin metodunu ve tekniğini buluyoruz. Moskova ve Roma, Ankara'dan ayrıdır. Fakat harpsonu ihtilâli metodu ve harpsonu ihtilâli tekniği, her biri bir harpsonu ihtilâlini temsil eden Ankara, Roma ve Moskova'nın müşterek mülkiyetidir. Şef nedir? Kadro ne demektir? Disiplin tutar, kafa büyültür, fakat kalp hudutsuzlaştırır sözünün bir ihtilâl kadrosu için manası nedir? Hulâsa inkılâp nasıl bir sırdır ki, onda, şekilsiz bir halk kalabalığının, bir gün bir müşahhas kudreti olan şef, irade, fikir ve gönül kudretlerinin tılsımlı ahengi içinde bir milletin talihini bir kutuptan, diğer kutba bir mucize gibi nasıl tevcih edebilir? Bunu görmek istiyenler için Moskova - Roma hakikî bir düstur kitabıdır. Çünkü siyasî kültür, Türk inkılâp neslinin, maalesef henüz kâfi derecede istinas etmediği bir mefhumdur. Halbuki bir inkılâbın mukadderatını nihayet, onu yürüten neslin siyasî kültürü tayin edecektir. Moskova ve Roma'da biz, siyasî kültür mefhumunun satırlar haline getirilmiş prensiplerini buluruz. Bununla beraber Moskova ve Roma, iki ihtilâl tekniğinin ve iki ihtilâl metodunun sadece bir müşahede ve hikâyesi değildir. Bu eserde, bizzat bir ihtilâlin oğlu ve bir ihtilâl merkezinin ileri mücadelecisi olan Falih Rıfkı'nın şahsında, bir Türk mefkûrecisinin, kendi şahsiyetinden bir zerre bile vermeden iki büyük cemiyet hareketini, nasıl objektif bir tetkik mevzuu yapabileceğinin canlı misali verilmiştir.

●

Bir inkılâp devrinde, inanılacak prensiplerin, hazır ve münakaşadan berî mafhumlar halinde ruhlara isalesi, geniş halk kütlelerinin imanını teşkil için lâzımdır. Fakat bir inkılâbın rehber kadrosunda bulunan, bir inkılâbın ileri saflarında yer alan bir unsur için, kendi inkılâbını diğer inkılâplarla karşılaştıramamak, kendi inkılâba inanışını, mukayeseli bir idrakin, kendine verdiği şuura istinat ettirmemek, ancak bir zaaf âmili olur. Mukayese, kafamızda çeşit çeşit ölçülerin, çeşit çeşit katagorilerin muayyen bir hükme vusul için çarpışması demektir. İnkılâba inanışta bir hükümdür ki, onun da salâbeti, ona vusul için beynimizin açılıp kapanmasını, saatlerce, günlerce kıvranmasını zarurî kılar. Eğer hüküm ve iman, maddenin içinde hazır ve mamul olarak bulunsaydı, onu bir yudum su gibi alırdık. Fakat

o zaman bu imanın bir ölü maddeden, bir hareketsiz gölgeden ne farkı kalırdı?

Binaenaleyh, salâbetli bir rehber kadro için, kendi imanının her unsurunu, bütün inkılâpların ve bütün fikir cereyanlarının her unsuru ile ayrı ayrı tartarak işlemek ve kendi imanını bizzat kendi seciyesinin imtihanından geçirmek şarttır.

Çünkü mukayeseli bir idrake istinat etmiyen «inanış»ın salâbetine hiç bir zaman emniyet olunamaz.

Kronikler.

İnkılâp ve Kadro.

(5. 9. 1932 tarihli Hakimiyeti Milliyeden)

Türk inkılâbı için en faydalı fikir eserlerinden başlıcası, Şevket Süreyyanın yeni çıkan «İnkılâp ve Kadro»su olduğuna şüphe yoktur. Şevket Süreyya bu kitabında *İnkılâp Türkiyesinin toptan yekûn inşa plânı* hakkında esas prensiplerini izah etmektedir. Türk inkılâbı nedir? *Harpsonrası* inkılâpları ile karşılaştırıldığı zaman, kendisinde gerek millî gerek beynelmilel hangi hususî kıymetler tebarüz eder? Türk inkılâbı garp ve şarkı, dünya buhranını, milletler arasındaki fikir cereyanlarını nasıl görür ve muhakeme eder? Kendi buhranı nedir? Türk inkılâbının çocuğu, genci, terbiyesi, iktisadı, fırkası, hulâsa nizamı nedir, ne olmak gerektir.?

Şevket Süreyya eserinde bütün bu suallere cevaplarını vermektedir. Nikbin, asil ruhlu, ve yapıcı bir milliyetperver, işte eserin içinde dolaşırken hiç bir zaman gözden kaybetmediğimiz adam!

İnkılâp ve Kadronun hiç bir sayfası ve satırı üstünde bedbinlik, tereddüt ve şüphe gölgesi görünmez. Şikâyeti açık, davası açık, sözü ve düşünüşü açıktır: Bunlar düsturlar değil, münakaşalardır. Şevket Süreyya bir tercüme -kafa olmadığı gibi, kalp- fikirlerden de ölüm korkusu ile kaçar. İnkılâp ve Kadro'da donmuş ve şekilleşmiş düsturlar yok değildir: Bunlar Türk inkılâbının temel prensipleridir. Şevket Süreyya bu prensiplerde başkasile değil, kendisile de münakaşa kabul etmez.

Türkiyenin memleket ve millet olarak bütün şartları göz önüne getirildikten sonra, memleket ve

millet olarak topyekûn inşası gibi başdöndürücü bir *müşkülât*, ancak ilim görüşü ile inkılâpçı imanının yuğurduğu yıpranmaz bir karakter ve sabırsız bir aşk tarafından yenilebilir.

İnkılâp Türkiyesi büyük ve zor bir iştir. Büyük ve zor olduğu için hayatta hakikî şeref ve hakikî eser yaratmak ihtirasında olanlar için en mümbit topraktır. Büyük davalar, büyük iddialar ister. Şevket Süreyyanın da iddiası büyüktür. Muharrir iddia ve heyecanının öz ateşini, Türk kurtuluş hareketinin irade kaynağından alır. Bu kaynak, tılsımlı bir kuyu gibi, bütün dertlerin devasını verir. Bu kaynağın sıcak ve esrarlı havasını teneffüs edenlerden bütün *menfi*'ler eriyip gider; yağ tabakasından kurtulmuş adele gibi, genç irade, *müsbet*'in bir yıldırımı haline gelir.

Ankaranın yayla havası sağlam bünyeler için en temiz, sıhhatli ve şevk verici havadır; bu havaya yalnız çürük ciğer ve bozuk kalp tahammül etmez. İnkılâp havası, başka türlü değildir. Şevket Süreyya gibi aşklı inkılâpçıların düşünceleri tembeli ümitsizleştirir; oportünisti korkutur; gündelikçiyi isyan ettirir. Çünkü onlar inkılâbı yan yatarak otlanacak düz bir çayır zannederler. İnkılâpçı düşünceler, yalçın kayalar üstünde sıçrıyan hamlelerdir. *Hamleci* otla beslenmez ve yatarak değil, gözü açık rüya görür.

Şevket Süreyya *İnkılâp ve Kadro*'sunu bir nizamname olarak vermiyor; bir anahtar projesi olarak veriyor. Acaba fikir adamlarımızın fikri nedir? Muharrir, Darülfünun mükâfatının pek kıymetli olduğunu bilir. Fakat daha ucuz olan tenkit atiyesini beklemekte haklı değil midir?

F. R.

İnkılâp

ve

Kadro

yu

okuyunuz!

İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri — Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim

Matbaacılık ve Neşriyat T. A. Ş. - İstanbul

KADRO

AYLIK FİKİR MECMUASI

20

AĞUSTOS

1933

İÇİNDEKİLER:

	KADRO
Şevket Süreyya	**Fikir hareketleri arasında Türk Nasyonalizmi III. Türk nasyonalizmi.**
Dr. Vedat Nedim	**Devletçi bir ziraat siyasetinin ana prensipleri.**
İsmail Hüsrev	**Dünya buhranına umumi bakış.**
Burhan Asaf	**Üniversitenin manası.**
Tahir Hayrettin	**İnkılâp ve köy.**
M. Şevki	**Millî Mahrukat meselesi. III. İspirto.**
İbrahim Necmi	**Dede Korkut hikâyeleri üzerine bir iki söz.**
	KRONİK

Dumlupınar harbinin bittiği yerde yeni Dumlupınarlar başladı!

Vatandaş! Sen şimdi de bütün cephelerde mücadele içindesin! Bu mücadele, yurdumuzun siyaseten olduğu kadar iktisaden de yüksek bir cüzü tam oluşuna kadar sürecektir!

KADRO.

Dünyanın istihalesi devam ediyor. Londra konferansı gibi serbest mübadelenin iadesini istiyen büyük tecrübeler, bu istihalenin önüne geçemiyor. Memleketler kendi içlerine dönmekte ve kendi içlerinde bütün iktisadî mücadele vasıtalarile donanmakta devam ediyorlar. Devre damgasını vuran hâdise: Mübadele iktisadiyatından mücadele iktisadiyatına geçişidir. *Cihanın her noktası, iktisadî harbin meydan muharebesine katılmış bulunuyor. Kimisi, elinde tuttuğu kıymetli sevkulceyş mevzilerini (sermaye, sanayi) muhafaza etmek için; kimisi, bu mevzileri ele geçirmek için çarpışıyor.*

●

Cihan buhranına kadar, en kudretli devletler bile, iktisadî cihazları bakımından, üstünlüğün tesis ve müdafaasını hususî teşebbüslerin dirayetine havale etmişlerdi. Bugün, iktisadî ordulaşma ihtiyacı *nı; onlar da idrak etmiş bulunuyorlar. Bütün iktisadî unsularının âdeta askerî nizam dahilinde tek kumanda altına alınışı ve devlet müesseselerinin iktisadî hareketleri birer erkânı harbiye gibi idare edişi, Rusya, Almanya, İtalya, Amerika ve Japonyada, usul halini almıştır. Öteki memleketlerin de bunu yapması her gün beklenebilir. Rejimlerin adı ne olursa olsun, devrin tandansı budur. Memleketler, birer birer, iktisadî cüzütamlar halinde,* saffıharba *giriyorlar. Rejimlerin bu davada oynadıkları rol, kendi içinde ruhî yorgunluklar vermeksizin, iktisadî ordulaşmanın teknik kadrosunu, bu kadronun maddî ve manevî hak ve vazifelerini tayin etmektir. Bu tayindeki sürat ve isabetin derecesi, rejimlerin hem tarihî mes'uliyetlerinin, hem de muvaffakıyetlerinin ölçüsü ve miyarı olacaktır.*

Beynelmilel fikir hareketleri arasında Türk nasyonalizmi.

III.

Türk nasyonalizmi. [1]

Şevket Süreyya.

Türk inkılâbını izah davasının usul bakımından şartları:

İnkılâbımızın fikrî esaslarını izah davası bir kaç noktai nazardan vaz olunabilir:

1 — İnkılâbımızın esasları tamamdır, muayyendir, izah edilmiştir ve artık bu vadide söylenecek bir şey yoktur!
Bu ric'i ve skolastik bir noktai nazardır. Çünkü bu noktai nazar bizzat «inkılâp» mefhumile tearuz halinde bulunuyor, bizzat «inkılâp» ın SEYRİNİ, İNKİŞAFINI ve TEKÂMÜLÜNÜ inkâr ediyor. Bu noktai nazar kısaca:
— Artık inkılâp bitmiştir! Milletimiz ilerleme, değişme ve mükemmelleşme vadisinde yapacağının azami haddini yapmış ve yaratabileceğinin azami haddini yaratmıştır!
demektir!
Bunu diyenler çoktur. Fakat her inkılâpta:
— İnkılâp bitmiştir!
diyenlerle:
— İnkılâbı derinleştirelim ve yerleştirelim!
diyenlerin karşılaşmasında, hâdiseler, daima ikincilere hak vermiştir!

2 — İnkılâbımız, Avrupada cereyan eden harpsonu inkılâplarının esas itibarile ya şu veya bu cinsinin bir benzeridir. Rejimimiz, ya şu veya bu memlekette gördüğümüz, yahut şu veya bu kitap veya derste okuduğumuz rejim usullerinden birinin, yahut muhtelif rejimlerden iktibas olunmuş bir prensipler halitasının ifadesi olacaktır! Binaenaleyh bizim inkılâp veya rejimimiz şu veya bu noktai nazardan sosyalizme, şu veya bu noktai nazardan da faşizme benzer. Şu halde onun esaslarını da kısaca sosyalizm veya faşizmin şu veya bu hakim esaslarına göre izah edip geçelim!
Bu noktai nazar -eğer sadece kötü bir nakil veya kopya değilse- eklektik bir noktai nazardır. Bir opportunizmdir.

---

(1) Bu yazı «Beynelmilel fikir hareketleri arasında Türk nasyonalizmi» başlığı altında «Kadro»nun 18 inci sayısından başlıyan bir sıra yazıların devamıdır. Daha evvelki yazılarımızda faşizm ve marksizm tahlil olunmuştu. Bu yazıda «Türk inkılâbını izah meselesi» nin usul bakımından şartları işaret olunacak ve seriye gelecek sayıda devam edilecektir.

Bu telâkki, demokrasi bahislerinde Avrupayı körü körüne örnek tutma şahsiyetsizliğinin inkilâp bahisleri sahasına naklolunmuş bir şeklinden başka bir şey değildir. Bu telâkkiyi güdenler uysal ve her kervana karışan insanlardır. Bunlar bir inkilâp hâdisesinin, başka inkilâplarla teması halinde olan zevahirile, hâdiselerin esasında yatan CEVHER i ve asli prensipleri birbirinden ayırt edemiyecek kadar zahirperest olanlardır. Tenbeller ve tetkik yorgunluklarından kaçanlardır!

3 — İnkilâbımız kendini doğuran hususi bir tarih seyrinin mahsulüdür. O tarih içinde bizzarure tekevvün eden nev'i şahsına mahsus bir hâdisedir. Bütün prensipleri kendisine hastır. Zahiren temas halinde göründüğü diğer inkilâp hâdiselerile CEVHER itibarile ayrı, hattâ taaruz halindedir.
O başlamış, fakat henüz bitmemiştir. Kendi inkişaf zeminini tesviye etmiş, fakat verebileceğinin azami haddini henüz vermemiştir.
O ne demokrasinin, ne sosyalizmin, ne faşizmin, ne de diğer her hangi bir yabancı cemiyet nizamının eşi, devamı, yahut kopyası değildir.
O en iyi tezahürlerini bizim dar hudutlarımız dahilinde veren, fakat hakikatte, on dokuzuncu asrın cihan içinde kendisine hazırladığı yahut yamadığı iktisadi tallinden şikâyeti olan her millet ve memleketin bünyesinde cereyan edip duran bir muazzam istihalenin bir parçasıdır. Fakat en öncü, en tam bir parçasıdır.
Bu itibarla inkilâbımız bir devam, bir taklit, bir derleme değil, bir ayrı hâdise, bir örnek ve bir başlangıçtır! Bu güzel eserimizi beyhude yere (Bitmiştir!) (Tamamlanmıştır!) (Olacağı ancak bukadardı!) gibi seri hükümlerle yarım bırakmıya çalışmıyalım! Cihan içinde istikbale şamil bir hareketin öncüsü ve en iyi misalini vericisi olmak talihimizi beyhude yere inkâr etmiyelim! Bırakalım, Türk milletinin bir parçası, bu dar hudutları dahilinde ve şimdiye kadar terkolunmuş bu toprak parçası üstünde dahi, tarihin havale ettiği bir YENİ DEVİR AÇMA işini hakkile ve kemalile başarsın!
Bırakın, skolastisizme batıp:
— Hareket tamamdır! Kabiliyetimiz bu kadardır!
demeden, bırakın, ekliktizme saplanıp:
— Neye derine varıyorsunuz? Bizim millî hareketimizde ya harcıâlem demokrasinin, ya sosyalizmin, ya faşizmin bir devamı, yahut ta kendisidir! Yahut ta yüzde şu kadar klâsik demokrasiden, yüzde şu kadar faşizmden, yüzde şu kadar da sosyalizmden alınmış derleme ve ekleme bir şeydir!
demeden onun kendi asliyetini, kendine has tarafını arayalım, bulalım!
İşte bu noktai nazar ASLÎ olan, ORİJİNAL olan, MİLLÎ olan noktai nazardır.
Hem zaten bugün inkilâbımızın kendine has prensiplerini izaha çalışarak asliyetini aramamakla, meselâ birimiz:
— Artık bu vadide söylenecek söz yoktur! Her şey izah edilmiştir!
Diğerlerimiz:
— Yeni izahlar aramaya ne lüzum var? Biz sadece liberal, sosyalist, yahut faşistiz!
demekle mesele hallolur mu zannederiz? Bizim, ya enaniyetimizden gelen bir taassupla hareketi inkâr etmemiz, ya gurursuzluğumuzdan bir mukallitlikle, bir yabancı, fakat hazır libasa gömülmek istememizle vazife-

miz tamam oldu mu sayılır? Acaba bizim çocuklarımız ya birinci kadar skolastik, ya ikinci kadar mukallit bir noktai nazarı kabul edip te fikir koğuşunda yorganlarını başına çekip rahat uykulara dalmak istiyecekler mi? Bittabi hayır! Hem bizim çocuklarımıza ne hacet hattâ şu yaşayan genç neslin bile, bugün değilse dahi yarın, kendi hocalarının, yani bize dünden bakiye kalan mütefekkir neslin, fikir namına kendisine verdiği şeyleri, *Millî istiklâl* mücadelesinin mucizeli savaş zihniyeti ve bu mücadelenin manası ile hiç te mütenasip görmiyeceğine ne şüphe var?

Elbette ki bu neslin bir sözü var, Filvaki bugün o bu sözünü söylemesini henüz bilmiyor, enerjisi ya bir takım mahiyeti izah edilmemiş nümayişler içinde israf olunuyor, ya bir takım hissiyat havası içinde mahpus kalıyor, ya bir tekke sessizliği ve tevekkülü içinde uyuyor!

Fakat biz inanıyoruz ki yarın bu genç neslin de bir fikrî canlanışı olacaktır. Okuyacak, okuduğunu anlıyacak, hem memleketin seyrini, hem cihanın gidişini takip edecek, hissi şuura, şuuru millî inkılâp cephesinde bir kuruculuk ve yaratıcılık hareketine inkılâp edip gidecektir.

●

Substans = Cevher ve Form = Şekil :

İnkilâbımızın esaslarını izah bahsinde YİNE USUL bakımından üstünde duruldmasını ve aydınlatılmasını lüzumlu gördüğümüz noktalardan biri de Sübstans ve şekil bahsidir (1).

Çünkü bugün fikir muarızlarımızın, yahut umumiyetle inkilâbımızın ASLİYETİNİ ve ŞÜMULÜNÜ anlıyamıyanların bu fikrî dalâletlerini hattâ tek bir sebebe bile irca etmek kabildir: Bunların en büyük zaafı ŞEKİL ile CEVHER i, form ile sübstans'ı birbirine karıştırmalarındadır.

Halbuki form başka, substans yine başkadır.

Meselâ diyorlar ki:

— Teşkilâtı esasiye kanunumuz, yahut Halk Fırkası programının maddei mahsusu (Hakimiyeti Milliye) esasını müdafaa ve kabul etmektedir. Hakimiyeti Milliye ise, Avrupada anlaşıldığı manada DEMOKRASİ den başka bir şey değildir. Biz bu mefhumu zaten oradan aldık ve orada gördüğümüz gibi aldık. Orada ise bu mefhum artık izah ve tedvin edilmiştir. O halde asıl vatanından nakil ve kendi nizamımıza mesnet kıldığımız bir mefhum üstünde yeniden izahlara ve tahlillere ne lüzum var?

Yine meselâ diyorlar ki:

— Bizim rejimimiz, arayi umumiyeyi, parlamantarizmi, serbestii matbuatı, fırka ve içtima hürriyetini ve saireyi, bu müessesclerin ve taamüllerin vatanı olan memleketlerden naklen ve aynen kabul etmiştir. Bu müesseselerin heyeti umumiyesi de keza klâsik bir demokrasiden başka bir şey değildir. O halde bizim rejimimiz müesses ve müdevven, yani hedefleri ve davaları bütün demokrasi memleketlerile müttehit olan harcıâlem bir demokrasidir!

---

(1) Burada (Substans) ı, hâdisede mündemiç olan «cevheri millî» manasında ve şekil (Form)ı da hâdisedeki cevheri aslinin tezahürleri esnasında büründüğü «şekil» veya «zahir» manasında kullanılıyoruz.

Halbuki muarızlarımızın burada ele aldıkları ve bir vesika gibi kullanmak istedikleri mefhumların bir cevheri ve bir de şekli vardır ki, onlar bu iki şeyi daima birbirine karıştırırlar.

Vatandaşların tıpkı Avrupada olduğu gibi hür olarak ve hattâ ayni merasim altında reylerini izhar ve meb'uslarını intihap etmeleri ve memleketin bu suretle intihap olunan millet vekilleri tarafından, parlaman veya meclis namını alan bir teşekkül elile idaresi tarzı **HAKİMİYETİ MİLLİYE CEVHERİ** nin bir **FORM** u, bir tezahürü şeklidir. Ve bizde de bu şekil bugün hiç şüphe yok ki, Hakimiyeti Milliye substans'ının yine bugün diğer demokratik Avrupa memleketlerdeki tecellisi şeklinin aynidir. Fakat form demek, bir rejimin müdafaa ve istinat ettiği mefhum cevherinin bir tezahürü, bir ifadesi demektir ama, bizzat cevherin noktası noktasına kendisi demek değildir. Hattâ bizde bile, Hakimiyeti Milliye substansı, diğer demokratik Cümhuriyetlerle müşterek olduğu halde, bu substansın tecelli şekillerinin ve usullerinin tamamile ayni olduğu da iddia olunamaz.

Meselâ biz Fransız ihtilâlinin muasır nizama hediye ettiği **HAKİMİYETİ MİLLİYE** cevherini aldık ama, bu cevherin Fransada büründüğü tezahür şeklini (yahut form)u yani Fransız meb'usan meclisini ve Fransız parlamantarizmini almadık.

Meselâ Fransada papaslar, millet meclisinde milletin değil, papaslığın mümessilidir. Ve onlara rey verenler klerikalizmin (ki bu bizde bir irticadan başka bir şey telâkki edilmez) lâyisizme karşı cidalini ve muzafferiyetini istiyenlerdir.

Yine Fransız meclisinde komünistler, millet meclisinde milletin değil, ihtilâlci proletaryanın mümessilidir. Ve onlara rey verenler, proletarya ihtilâl'inin cebrü zor ile, yani silâh kuvvetile, bugün mevcut bütün içtimaî ve siyasî müesseseleri (hattâ bu meyanda Fransız meclisi meb'usanı da dahil olduğu halde) tasfiye etmesini istiyenlerdir.

Meselâ ayni mecliste 1924 den evvel, Meb'us Tardiyo'ya göre Fransız ordusunun Fastaki hareketi bir temdin işi idi ama, yine ayni mecliste kommünist Meb'us Doryo'ya göre bu hareket, zalimlerin mazlumları vahşî bir katliâmından, iptidaî bir ehli salip ruhunun uyanışından başkaa bir şey değildi. Tardiyö meclis kürsüsünde Cebel veya Merakeşteki inşaatı nafianın resimlerini gösterirken, Doriyo, bu kürsünün önüne ve bütün meb'uslarla gazete fotoğrafçılarının iyi görebilecekleri yerlere, Rifteki Fransız çavuşları tarafından başları kesilmiş bir takım arap köylülerinin resimlerini yapıştırıyordu.

Çünkü o kürsüde ne Doriyo, ne de Tardiyö milletin mümessili değildiler. Her ikisi de o kürsüyü, kendi dar, sınıfi veya zümrevi menfaatlerini diğer tarafa karşı müdafaa veya teyit için bir tribün gibi kullanmak rolünü oynıyorlardı.

Şimdi acaba bu Fransız kürsüsünde **HAKİMİYETİ MİLLİYE** mefhumunun ve **CEVHER** inin bu garip tecellisini biz, demokrasinin bir kemal manzarası gibi alabilir ve Türk inkilâbının bütün ideal hedeflerinin başına, yarın bir muazzam kürsüde, bir Tardiyö ile bir Doriyo'nun, bir takım korkunç maceralar üstünde bir vahşî hesaplaşmasını koyabilir miyiz?

Halbuki Avrupakâri hürriyet kuzusunun mâsum postuna bürünmüş gafil muarızlarımızın özledikleri ve gözledikleri manzara ancak budur! Çünkü başka türlü onların kaydü şartsız Avrupaperestliklerini, konsekan demokratiklarını nasıl izah edebiliriz?.

Fakat hayır! Bizim inkilâbımızın «Sübstans» ları içinde HAKİMİYETİ MİLLİYE cevheri vardır ama, bu hakimiyetin tecellisi formu, bize hattâ bu kelimeyi hediye eden klâsik demokrasi memleketlerindeki tecellisi şeklinden tamamile başkadır. Ve bizim teşkilât tarzımızın, bizim devlet mekanizamamızın, hattâ ŞEKL'e ait olan, yani FORM cephesini teşkil eden tarafı bile, bütün zahiri müşabihetinden, hattâ ayniyet manzarasına rağmen, ona ilâve edilmek istenen, ona yamalanmak istenen donmuş ve artık illetlerini vermiş şekillerden tamamile ayrıdır.

●

Kadro ve Sınıf Devletçiliği :

Substans ve şekil karışıklığı yalnız sağ cenahta değildir. Ya sol, ya müsamahalı düşündüğünü zanneden muarızlarımızın ekseriyeti arasında da, yine aynı cinsten büyük bir fikir sathiliği vardır.

Meselâ bize diyorlar ki:

—İşte Kadro diyorsunuz. Kadro, inkilâbı şuuruna sindiren ve onu yürüten azlık, fakat ileri inkilâpçıların tek ve hâkim teşkilâtıdır diyorsunuz! Fakat bu Kadronun bir faşist fırkasından, bir kommünist fırkasından, bir nasyonal sosyalist fırkasından ne farkı var? O halde siz, ya faşist, ya kommünist, ya nasyonal sosyalist değilseniz nesiniz?

Yine meselâ diyorlar ki:

— Sizde devletin hem yüksek tekniği kurucu, hem idare edici, hem milli gelirleri benimseyici bir vasfı vardır. Plân ve organizasyon, sizin devletçiliğinizin de aslıdır. Bunun adına milli devletçilik, ileri ve tam devletçilik, yahut açık ve cesaretli devletçilik diyip duruyorsunuz.

Fakat bu devletçiliğin bir kommünist devletçiliğinden, bir faşist devletçiliğinden, bir Hitlercilikten ne farkı var?

İşte bir takım sualler ki, bu suallerde de form ve substans birbirine karışmıştır. Halbuki gerek faşist, gerek kommünist, gerek nasyonal sosyalist fırkaları, açık ve maskesiz bir sınıf mücadelesinin ve bir sınıf diktatörlüğünün teşkilâtıdırlar. Bu teşkilâtlar bütün o memleketlerde sınıf mücadelesinden doğmuş, sınıf antagonizminin kucağında büyümüş, hepsi de ayaklarını, şu veya bu sınıfın kanıyla sulayarak, şu veya bu sınıfın diktatorasına istinat ettirmiştir. Hattâ Rusyayı, İtalyayı bir tarafa bırakalım (ki buralarda meselenin hattâ münakaşaya bile tahammülü yoktur) şu en yeni faşist oyunlarının gösterildiği Almanyada bile,

— Millet namına! Milletin ileri menfaatleri namına!

cereyan eden bu sınıf hâkimiyeti kavgasının bin bir misalini bir anda saymaya her zaman muktediriz. Sport Palast'ta Hitler, işsiz Alman işçilerine ancak:

— Ey hür Alman vatandaşı! Dünyanın en saf, en yüksek, en akıllı ırkı

olan Cermenliğin büyük timsali! Artık ne işçi, ne de kapitalist yoktur! Her şey millet içindir!
diye nutuk verir ama, o Sport Palast'a gelmeden evvel kabinede, her işçinin sabahları bir sıcak çorba ve ayda «15 mark = 7.5 lira (1)» mukabilinde ve hiç bir iş saatile mukayyet olmaksızın çalıştırılması vatana bir hizmet olduğu ve her işçinin bu mukaddes hizmeti ifaya mecbur bulunduğu emrini imzalamıştır.
Yine diğer bir kanun:
«Çalışma vaziyetinde olduğu halde henüz milli bir vazife almıyan hür Alman vatandaşlarının (yani işsizlerin) zengin Alman aileleri nezdinde parasız çalışmalarını emrediyor, yani hür Almanların bedava hizmetçilik etmesini mecburi»
kılıyordu.

Mussoliniye göre ise İtalyan milleti, günde ancak bir öğün yemek yemeğe alışmıştır. Ve bu hal milletin ulvi bir kabiliyetidir. Binaenaleyh köylünün ve işçinin günde bir defa sıcak çorba mukabilinde yollarda, bataklıklarda, yahut fabrika ve çiftliklerde çalışması onun mukaddes borcudur.
Rusyada rejimin esasen ismi sınıf diktatörlüğü olduğu için oradan misaller serdine lüzum görmüyoruz.

●

Hulâsa bu sayılan ve bir inkilâba sahne oldukları görülen memleketlerde fırkalar sınıf mücadelesinin hem bir mahsulü, hem bir kuvvetidir. Halbuki bizde Kadro, henüz tanzimi gayri kabil bir yüksek teknik mevcut olmadığı için bunun üstünde sınıf mücadelesine girişmemiş olan milletin ileride de böyle bir cidal içine düşmemesi için müdafaa edilen bir **MİLLÎ REHBERLİK FORMU** dur. Birgün milletin, orta asırlardaki toprak köleliğinin asrî fakat vahşi bir tecellisinden başka bir şey olmıyan ve «hür vatandaş»ı, ya bir kap çorba, ya bir çürük elmaya mukabil hidematı şakkaya bağlıyan, yahut bir takım seflihlerin sofrasında bedava hizmetçiliğe mahkûm kılan bir faşist esaretine düşmemesi için bir tedbirdir.

İşte bunun içindir ki Türk nasyonalizminin devletçiliği bir sınıf devletçiliği değildir ve olmıyacaktır. Türk nasyonalizminin devletçiliği, bir sınıf nam ve hesabına diğer sınıfların istismarının ve bir milletin nam ve hesabına diğer milletleri istismarın (emperyalizm); yani muarızlarımızın şu veya bu şekilde bağlandıkları Avrupanın dünkü ve bugünkü nizamının bir fikrî ve tarihî reaksiyonudur.
Bunun ne faşist devletçilik, ne kommünist devletçilik ile, ne nazariye, ne form, ne de substans itibarile hiç bir alâkası yoktur.

●

Prensiplerde Dinamizm (Hareketlilik):

Bizim inkilâbı telâkki bahsindeki hareketli görüşümüzü tekzip için şeflerimizin nutuklarını, resmi encümenlerdeki müzakereleri ve ruhuna ken-

(1) Bu paranın işçiye nakten verilmemesi ve buna bedel kendisine stok mallar sürülmesi yine kanun iktizasındandır.

dilerinin nüfuz edemedikleri kanun maddelerini bize karşı vesika gibi kullanmak istiyenler ancak, bu vesikaları mütalea etmesini bilmiyenler, şeklin çerçevesi içinde mahpus olup kalanlar ve kendi kendilerini aldatanlardır.

Bütün bu vesika olarak alınan unsurlar içinde hareketsizliği müdafaa eden, artık durmayı müdafaa eden, şekle saplanmayı müdafaa eden bir tek nokta nasıl bulunabilir ki onların hepsi de:

1 — Otokarsiden, hem otokrasiyi, hem de sınıf mücadelesini inkâr eden bir rejime (halkçılık)

2 — Donmuş hükümlerden ve mutlak kaidelerden hareketliliğe (inkilâpçılık)

3 — Teokrasi'de layisizme (layiklik)

4 — Kozmopolitlikten millet cüzütamına (milletçilik)

5 — Müstemleke iktisadiyatından millet iktisadiyatına (devletçilik)

6 — Nihayet bir saltanat hiyerarşisinden halkçı, devletçi, inkilâpçı ve milliyetçi bir cümhuriyete,

giden yol üzerinde ve bu yolculuk içinde yazılmış, söylenmiş şeyler ve ifade edilmiş hedeflerdir.

Bu şeylerde ve bu hedeflerde harektsizlik sezmek, şekilcilik sezmek, yani artık durmuşluk ve yorulmuşluk sezmek ancak duranların ve yorulanların işidir.

Teşkilâtı esasiyemizdeki halk hakimiyeti bize ancak şeflerin ve programların hiç durmadan izah ettiği sınıfsız ve tezatsız Türk cemiyetini sevdirir.. Bir kere şu sözleri dinliyelim:

«— Efendiler!

Biz bu hakkımızı mahfuz bulundurmak, istiklâlimizi emin bulundurabilmek için heyeti umumiyemizce, heyeti milliyemizce bizi mahvetmek istiyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak istiyen kapitalizme karşı heyeti milliyece mücahedeyi caiz gören bir mesleği takip eden insanlarız!»

Gazi Hazretlerinin 1/1/337 tarihinde teşkilâtı esasiye kanununu Büyük Millet Meclisinde izah eden nutuklarının zabtından

Bir de kara bir skolastik zihniyetile teşkilâtı esasiye kanunumuzu bir nakil, bir kopya gibi düşünen kürsü âlimlerimizin yazılarını düşünelim (1). Bu iki telâkki arasında ne cevher ne de şekil itibarile bir zerre kadar alâka yoktur. Bunun içindir ki bütün sesimizle haykıralım:

— Bizim teşkilâtı esasiyemizdeki halk hakimiyeti de, Almanyadaki, Rusyadaki, İngilteredeki, Fransadaki, yahut Amerikadaki bombalı, barikadlı, milisli ve faşistli anarşi nizamının, tezatlı nizamın bir kopyasıdır. Biz onu oralardan aldık ve biz ancak o memleketleri ve o nizamları özlüyoruz. Bizim için ideal olan, ruhumuza sükûn ve emniyet veren bu kavga ve hercümerc manzarasıdır. Nidelim ki gözümüz oralarda açılmış, ve ciğerlerimiz o havaya alışmıştır.»

(1) Bu hususta fikir edinmek istiyenler Ağaoğlu Ahmet Beyin yazılarile Darülfünun kadrosu haricinde kalan hukuk profesörlerinin bu bahse ait notlarını tetkik edebilirler.

diyenler, lûtfen gönüllerinin diledikleri bu ideal ülkelere gidebilirler. Oralarda onların anladığı ideal demokrasi vardır. Sınıf mücadelesi vardır. Emperyalizm vardır.

Fakat bizim vatanımız tezatsız bir cemiyetin yurdu olacaktır. İnkilâpçı, yani mütemadiyen «DAHA YENİ» ye, «DAHA İLERİ» ye doğru koşan bir millî mefkûrenin vatanı olacaktır.

●

İlimde Fikri-sabit» lerle mücadele :

İlimde fikri sabitin başladığı yerde dinamizm, yani inkişaf ve terakki durur. İlimde fikri-sabit, «HÜKÜMLERİN TAŞLAŞMASI» ile başlar. Bütün istihalesine esas olan HAYAT HAMLESİ nin, SONSUZ VE TEVAKKUFSUZ HAREKETİN inkâr edilmesi, yani «MUTLAK HÜKÜM» LEŞMESİ ile başlar. Hayatın durmaz akışı karşısında bu akışı idrakten artık yorulan ve hayatın ebedi hamlelerine ayak uyduramıyan müfekkire, bir gün, arama ve terkip etme kabiliyetlerini bir skolastik çamurunda dertop ederek, artık CEVHERİN hareketinden tecerrüt eder ve ŞEKİL in mütalaasında saplanıp kalır.

Bir zaman eski Yunanistanda, bir zaman katolik kilisesinde, bir zaman son devrin islâm medresesinde bu hal aynen cereyan etmiştir. Hayattan ve hareketten tecerrüt ediş, müşahede ve hareket mantıkından «Şekli mantık»a geçiş şeklinde ifadesini bulan «İLMÎ FİKRİ-SABİT REJİMİ» yahut müfekkire tereddisi bu suretle vücut bulmuştur.

Biz, Türk inkilâbı gibi bizzat bir tarihi hayat hamlesinin idrak ve izahı davasında da muarızlarımızın bu cinsten ilmi fikri sabitleri, yahut tereddi etmiş müfekkirelerile karşılaşmaktayız. Cevherin hareketliliğini bir yana bırakıp şekillerin içinde saplanıp kalan bu muarızlarımıza karşı bizim bütün silâhımız, şeklin çerçevesi ile hapsedilmesi kabil olmıyan taharri aşkımız ve hayat hamlemizdir.

«TAŞLAŞMIŞ HÜKÜM»e, «DONMUŞ KAİDE» ye karşı «HAREKET VE TEZAT MANTIKINI» daima seferber tutacağız.

Bizim için hükümlerimizi teşkil ve bunları teyit edecek en büyük hakikat, bizzat hayatın durdurulmaz akışının, idrakimizin takibinden hiç bir vakit kurtulamıyan kanuniyetleri olacaktır.

Bizzat kendi inkilâbımızın asliyetini ve kanuniyetlerini izah işinde her zaman yolumuz ve usulümüz budur! (1)

— Sonu var —

(1) Beynelmilel fikir hareketleri arasında Türk nasyonalizmi serisinin son yazısı gelecek sayıdadır. Bu yazı millî kurtuluş hareketimizle faşizm ve marksizmin form ve substansı itibarile mukayesesine tahsis olunmuştur.

Devletçi bir ziraat siyasetinin Ana prensipleri.

Dr. Vedat Nedim.

Yeni bir hakikat için, hiç bir şey eski hatalı bir telâkki kadar zararlı olamaz. Göthe.

Liberal telâkkiye göre, iktisat, ferdin hususî bir işidir. Nasıl ki fert, istediği zaman uyur, istediği zaman kalkarsa, ayni suretle iktisadî faaliyetini de dilediği gibi, şu veya bu tarzda, şu veya bu istikamette kullanır. Böyle bir telâkkiye dayanan bir iktisat siyaseti de, ferde ancak bir takım nasihat ve vaizlerde bulunmakla iktifa eder.

Bu telâkkiye tipik bir misal olmak üzere, 10 temmuz 1933 tarihli «Cumhuriyet» gazetesinden şu haberi okuyalım:

> Ziraat Vekâleti tarafından Milâs zeytinliklerini ve portakallıklarını mahallinde tetkik etmek üzere gönderilen mütehassıslar geldiler ve tetkikatta bulundular. Zeytin ve portakal hakkında iki rayor verdiler. Hakikat çok fecidir. Halkın bilgisizliği zeytin ve portakal yetiştirmek hususunda hiç bir fenni usule riayet edilmemesi ve kat'iyyen imar için tek bir adım bile atılmaması yüzünden bugünkü elim vaziyetin hasıl olduğu anlaşıldı. Mütehassısların tetkikatı, elde ettikleri netice ve verdikleri karar, Milâsta tehlikenin büyüklüğünü ve koca bir servetin yok yere söndürüldüğünü meydana çıkardı. Kendisile görüştüğüm mütehassıslardan Burnova Emraz ve Haşerat Enstitüsü müdürü Nihat Bey bana şu izahatı verdi:
>
> «— Memleketinizde zeytinlik yok. Zeytin ormanı var. Hiç bir zaman bu ormanlara zeytinlik denilemez. Siz niçin az mahsul aldığınıza değil, bukadar bakımsız ağaçların nasıl olup ta mahsul verdiğine şaşmalısınız. Zeytinliklerinizde hastalığın ehemmiyeti yoktur. Asıl hastalık bakımsızlıktır. Zeytinlikleriniz metruk bir vaziyettedir. Bu hal devam ettiği takdirde çok yakın bir atide hiç bir mahsul alamıyacaksınız.»
>
> Mütehassıslar ilk yapılacak işin etraflı bir budama oldu-

ğunu söylediler. Fakat Milâsta budamanın şeklini, usulünü bilen yok. Bir budama ustası ve zeytin imarı ve zeytinlik hakkında bilgi sahibi bir adamın Milâsa gönderilmesi lâzımdır. Esaslı bir şekilde yapılacak bir imar sayesinde mütehassısların dediği gibi bugün alınan 2,5 ilâ 3 milyon kilo zeytinyağı dört beş sene içinde on beş milyona çıkabilecektir.

Portakala gelince: Mütehassıslar diyor ki: Portakallarınız zeytinlere nisbeten imar edilliyor. Ve orada bir çalışma görülüyor. Fakat yazık ki hiç bir fenne istinat etmiyen bu çalışma yüzünden bugünkü hastalık meydana gelmiş, yanlış sulama ve ağaçların hiç hava alamıyacak bir surette sık olarak yetiştirilmesi kök çürüklüğünü ve hastalığı meydana getirmiş. Bu hal devam ederse iki sene sonra tek bir portakal ağacı kalmıyacaktır. Halk ya başka yere hicret etmek yahut başka bir ziraat yapmak mecburiyetindedir.»

Mütehassıslar portakallar için âcil çareler ve tedbirleri not ettirmişlerdir. Ayrıca tahlil etmek için toprak almışlardır. Not ettirilen bu tedbirlere riayet etmek şartile portakalları kurtarmak için zamanın mevcut olduğunu bildirmişler ve hemen işe başlamağı tavsiye eylemişlerdir.

Anlaşılan Milâsın zeytinlikleri ve portakallıkları büyük bir tehlike içinde bulunuyor. Bu vaziyet karşısında Ziraat Vekâleti tarafından gönderilen mütehassıs, köylüye hakikati açık ve acı söyledikten sonra, bir takım güzel nasihatlar veriyor ve iyi tavsiyelerde bulunuyor. Fakat ya, bu nasihatlar dinlenmezse, ya bu tavsiyeler yerine getirilmezse, o vakit ne olacak? O vakit mütehassısın dediği gibi, bir kaç sene içinde Milâsın zeytinlikleri ve portakallıkları artık büsbütün kısırlaşacaklar ve halk «*ya başka yere hicret etmek, yahut başka bir ziraat yapmak mecburiyetinde*» kalacaktır. İşte, Türkiye ziraatinin hemen her şubesi, Milâsın zeytinlikleri ve portakallıkları gibi, aşağı yukarı ayni bakımsızlık, ayni bilgisizlik ve ayni teşkilâtsızlık içinde bulunmakta ve derde deva olarak da ferdin kendisine verilen nasihatları dinlemek, yapılan tavsiyeleri tatbik etmek, gösterilen örneklerden ders almak kabiliyetine bel bağlanmaktadır. Yani Türk ziraatinin talihi, ferdin kendi işini ve kendi menfaatini idrak seviyesine terkolunmuştur.

●

Ziraat siyasetinin devletçi telâkkisine göre, ziraat işi, her şey-

den önce bir millet işidir. O halde Türk ziraatinin talihini, fert değil, millet menfaatlerinin en yüksek ve en ileri mümessili olan devlet tayin eder.

Kendi başına buyruk bırakıldığı zaman, elindeki zeytinlikleri ve portakallıkları mahvedip ya başka bir yere hicret etmek veya başka bir ziraat yapmak tehlikesi karşısında kalacak kadar, — memleket menfaatinden vazgeçtik — kendi menfaatini bile idrakte acz gösteren fert, hiç şüphesiz ki, devletin vesayeti altına alınmağa muhtaç bir ferttir.

Bugün Milâs köylüleri, zeytinlikleri ve portakallıkları üzerinde kayıtsız ve şartsız bir hürriyetle hükümrandırlar. Fakat görülüyor ki, bu kayıtsız ve şartsız hürriyet, hem kendileri, hem memleket için faydalı olmaktan uzaktır, hattâ zararlıdır.

O halde, Fransız ihtilâlinin anladığı manadaki (mülkiyet hürriyeti», artık Türk milletinin bugünkü ihtiyaçlarına cevap veremiyor. Devletçi bir ziraat siyaseti, hareket noktası olarak, mülkiyet mefhumunun millî ihtiyaçlarmıza uygun yeni bir telâkkisine dayanmak mecburiyetindedir.

Bu yeni telâkkiye göre, toprak, her şeyden önce, en mühim bir «millî müdafaa vasıtası» dır.

Toprak üzerinde mülkiyet hakkı, bu millî müdafaa vasıtasını, memleket menfaatine uygun bir tarzda kullanmakla mukayyettir. Bu hakkı, memleket menfaatlerine uygun bir tarzda kullanmıyan fert, kendisine emanet olunan top veya tüfeği tahrip eden bir neferden farksızdır.

Ferde toprak üzerinde mülkiyet hakkını tanıyan devlet, ayni zamanda bu hakkın memleket menfaatlerine en uygun bir tarzda kullanılmasını da temin etmek mecburiyetindedir. Nasıl ki, devlet, orduya giren nefere verdiği silâhı, askerî müdafaa bakımından en iyi kullanmağı talim ediyorsa..

O halde umumiyetle, devletçi bir ziraat siyaseti demek, toprak üzerinde mülkiyet hakkına malik bulunan fertlerin, bu hakkı memleket menfaatlerine en uygun bir tarzda kullanmalarını temin edecek çalışma şartlarının ve usullerinin heyeti mecmuası demektir.

Toprak üzerinde mülkiyet hakkının memleket menfaatlerine en uygun bir tarzda kullanılmasını temin etmek demek, hususî fert menfaatlerinin de en iyi bir tarzda tatmin olunması demektir. Nasıl ki, askerlik bakımından, millî müdafaanın hem fert, hem millet için en iyi şekli, müdafaa kuvvetlerinin vahdetli bir devlet ordusu içinde zaptü rapt altına alınması ise, ziraî iktisat bakımından da millî müdafaanın hem fert, hem millet için en mükemmel tarzı, toprak ve iş kuvvetlerinin devletçi bir siyaset içinde tanzimi ve bir plân dairesinde sevk ve idaresidir.

Bu itibarla devletçi bir ziraat siyaseti, fert ve millet menfaatlerinin en ideal bir kaynaşmasını, en rasyonel bir sentezini temin eden siyasettir.

●

Toprağı, bir millî müdafaa vasıtası olarak kabul eden bir ziraat siyaseti, belli başlı mühim ziraat şubelerinde bu vasıtanın memleket ihtiyaçlarına göre en iyi kullanma, en iyi istismar etme şekillerini ve usullerini tesbit eden plânları [*] *hazırlar.*

Plânsız, devletçi ziraat siyaseti tasavvur bile olunamaz. Meselâ, pamuk mıntakalarımızda, şimdi tamamile başıboş cereyan eden pamuk ziraati, devletçi bir siyasetin mevzuu olduğu zaman, tohumundan, ekilmesine, sulanmasına, çapalanmasına, toplanmasına, şiflenmesine, balyalanmasına, ve hattâ sürümüne kadar her safhası önceden tesbit edilmiş esaslara ve şartlara göre sevk ve idare olunan şuurlu bir faaliyet manzarası arzedecektir.

Ancak böyle mütehassıs bir pamuk erkânı harbiyesinin bilgili sevk ve idaresi altında çalışan fertlerdir ki, Türk pamukçuluğunu bugünkü gerilikten kurtaracak ve ancak bu sayede toprak üzerindeki mülkiyet haklarından azamî istifadeyi temine muvaffak olacaklardır.

Belli başlı mühim ziraat şubeleri için tesbit olunan çalışma plânlarının içinde vazifelendirilen ferttir ki, hakikî hürriyete ve refaha kavuşabilecektir. Çünkü bugün bilgisizlik ve teşkilâtsızlık içinde bocalayan ferdin mülkiyet hürriyeti, tamamile fiktif ve faydasız bir mefhum haline gelmiştir.

---

[*] Fındık istihsalâtımız için Devletçi bir siyasetin teşkilât esaslarını 9 ve 16 numaralı sayılarımızda izaha çalışmıştık.

Mülkiyet hakkını tanıyan fakat onu millî müdafaa menfaatlerile kayıtlandıran ve plân mefhumunu bütün ziraî iş sahalarına teşmil etmeyip, belli başlı mühim istihsal şubelerine inhisar ettiren ve bu muayyen istihsal şubelerindeki köylülüğün de ancak o istihsale ait fonksiyonlarını tanzim ile iktifa edip diğer faaliyetlerinde serbest bırakan Türk devletçiliği, hiç şüphesiz ki, mülkiyet hakkının nefi ve inkârı prensipinden hareket eden ve bütün ziraî istihsali sanayileştirerek köylülüğü ırgadlaştıran bolşevizmden tamamile ayrı ve müstakil bir sistemdir.

●

Devletçi bir ziraat siyasetinin ana prensiplerinden biri de kârlı istihsal dir.

Köylülüğümüz, pazardan elini ayağını çekme temayülünü gösteriyor:

Köyde zatî iktisat şartlarına avdet, zamanımızın en karakteristik bir hâdisesidir. Çünkü ziraî istihsal, hemen umumiyet üzere, kârsızlaşmıştır. Köylünün belli başlı zatî ihtiyaçlarını kendi kendine tatmin etmesini ve pazarla alış veriş münasebetini asgariye indirmesini bir millî kuvvet unsuru olarak telâkki edenler, bunun bir iptidaîleşme hareketi, bir gerileme alâmeti olduğunu her halde unutuyorlar. İleri bir millî iktisat hayatı içinde köylülük, satan ve satın alan yani pazarda alış veriş münasebeti inkişaf etmiş olan köylülüktür.

Zaten ihtiyaçları pek basit ve mahdut olan köylülüğümüzün pazardan elini ayağını daha ziyade çekmesi neticesidir ki, Türkiyede unutuyorlar. İleri bir millî iktisat hayatı içinde köylülük, satehlik sanayiidir. İşte nüfusumuzun % 70 ini teşkil eden köylülüğümüzün alım kabiliyetini arttırmak, onun pazarla olan münasebetlerini gittikçe genişliyen bir mikyasla inkişaf ettirmek devletçi bir ziraat siyasetinin baş gayelerinden biridir. Bu gayenin tahakkuku için, ziraî istihsali kârlı bir iş haline getirmek icap eder. .

Bizde ziraatin kârlı bir iş olmamasını, cihan buhranile izah etmek istiyenler, hakikati görmiyenlerdir.

Türkiyede ziraatin kârsız oluşu onun bünyesinden gelen bir neticedir.

Bu itibarla, bizde ziraatin kârlılaşması, ancak bir bünye inkilâbile kabildir: Devayı d ı ş a r d a n değil i ç e r d e n beklemeliyiz. Yani davayı c i h a n şartlarına değil, k e n d i şartlarımıza bağlamalıyız. Ve bunun böyle oluşu gayet lehimizedir. Çünkü cihan şartlarına bağlı bir dava karşısında siyasetimiz p a s s i f olmağa mahkûmdur. Halbuki kendi millî şartlarımıza bağlı bir davayı a k t i f bir siyasetle halletmek daima elimizdedir.

Meselâ bir Amerika pamukçuluğunun talihi, hiç şüphesiz ki, cihan şartlarına bağlıdır. Orada alınacak tedbirler, ancak passif tedbirlerdir: Ekim sahasını tahdit etmek, stokları yakmak, fiatları sun'î ve muvakkat bir surette yükseltmek ve saire gibi.. Bizim pamukçuluğumuzda vaziyetin a y n i olduğunu kim iddia edebilir?

Biz, daha tohum davasını halledemedik? Biz daha en geri randımanla çalışıyoruz. Bizde istihsal, ihzar ve sürüm şartları hep yeniden ve baştan ele alınmağa muhtaç meselelerdir. Halbuki bizde fert, bunları henüz idrak bile etmemiştir. Bu meseleler, anane ve göreneğin esiri olan fertler için mevcut bile değildir.

İşte Türk ziraatinin a n a n e den kurtulup r a s y o n e l bir yaratma devrine girmesi ancak devletçi bir ziraat siyasetinin eseri olabilir. Ve k â r l ı istihsal prensipi, ancak devletçi bir siyasetin rehberliği altında tahakkuk edebilir.

●

Cihan pazarlarına intibak prensipinin gerçeklemesine de yalnız devletçi bir ziraat siyasetile varılabilir. Standart mal ve iyi ambalaj gibi cihan ticaretinin lâzımı gayri müfarikı sayılan şartların, liberal ve ferdiyetçi tedbirlerle tahakkuk edemiyeceğinin artık anlaşılmış olması icap eder.

Belli başlı ihraç mallarımızın istihsal, ihzar ve sürüm işleri yukardan aşağıya tanzim edilmezse, cihan pazarlarından uzaklaştırılmamız tehlikesi gittikçe artacaktır. Bilhassa bundan sonra, milletlerarası ticaret münasebetlerinin serbestlikten karşılıklı anlaşmalara doğru gittiği bu devirde, rekabet şartlarına intibak meselesi, büsbütün ehemmiyet kazanmış bulunuyor.

Her alıcı memleket, kendi ihtiyaçlarını, bunları en iyi ve en ucuz verebilen memleketlerden temin edecektir. Artık milletlerarası, ticaret işleri, fertler arasında serbest bir surette değil, devletler arasında aktolunan mukavelelerle cereyan ediyor. Bu itibarla, ticaret şekillerinin de bu yeni zaruretlere göre değişmesi zaruridir.

Nerede kaldı ki, bizde serbest ticaret, daima istihsalin aleyhine çalışmıştır. İstihsalin, köylü için kârsız oluşunda serbest ticaretin de mühim rolü vardır. Belli başlı ihraç mallarımızın büyük ticaretini ellerinde tutan bir kaç sayılı yabancı ve gayri Türk unsur, daima Türk köylülüğünün sırtından geçinmiş ve ticaret kârlarını âdeta monopolları altına almışlardır.

İşte, devletçi bir ziraat siyaseti, teşkilâtlı ve plânlı bir istihsal sistemi kurmakla ayni zamanda milletlerarası ticaret usullerinin istediği yeni teşkilâtı da yaratmış olacak ve bu suretle ticaret kârlarının köylülüğe ve devlete mal edilmesini temin edecektir.

●

Devletçi bir ziraat siyasetinin halledeceği davalardan biri de millî ziraatin, millî sanayie ham madde kaynağı olmasını temindir.

Bugün, bir çok sanayiimizin ham madde temeli, Türkiye dışında bulunmaktadır. Meselâ, pamuklarımız, yünlerimiz, derilerimiz sanayiimizin taleplerine cevap verebilecek bir keyfiyet ve kemiyette değildir. Bunların sistemli bir surette islâhını da ancak devletçi bir ziraat siyasetinin metotlu ve plânlı mesaisinden bekliyebiliriz.

Türk sanayiinin karakteri, daha ziyade ziraî olmağa namzettir. Ham maddesi ziraatten gelecek bir sanayiin talihi de bizzat bu ziraatin seviyesine bağlıdır. Bu itibarla, maksada elverişsiz ham madde yetiştiren bir ziraate dayanacak bir sanayi de -diğer istihsal şartları ne kadar mükemmel olsa bile- yine iyi işlememeğe mahkûmdur. Meselâ, şeker randımanı az olan, dönüm başına verimi düşük olan bir pancar ziraatine dayanan bir şeker sanayiinin şekeri pahalıya mal etmesi zaruridir.

Yine ayni suretle usulünde toplanmamış, usulünde depo edilmemiş zeytin tanesini işlemek mecburiyetinde olan bir zeytinyağı sanayiinin iyi zeytinyağı istihsal edememesi de gayet tabiîdir.

Görülüyor ki, yalnız ziraî bakımdan değil, aynî zamanda sınaî bakımdan da istihsalin tanzimi, millî iktisadiyatımızın bütünlüğü ve karşılıklı münasebetlerinin pürüzsüzlüğü için şarttır. Ancak bütün millî iktisat âlemine yüksek bir tepeden bakan vahdetli bir siyasettir ki, o âlemi bütün genişliği ve bütün mütekabil alâkalarile kavrayabilir. Bunu liberal ve ferdiyetçi bir siyasetin kurbağa bakışından bekliyemeyiz. Bunu, ancak devlet şahikasına yükselmiş ve millet eb'adını almış kartal bakışlı ve engin kavrayışlı bir siyaset başarabilir.

●

Hulâsa edelim:

Devletçi bir ziraat siyasetinin baş prensipi, toprak mülkiyetinin bir millî müdafaa vasıtası olarak telâkkisidir.

Bu vasıtanın millî menfaatlere uygun bir tarzda kullanılması, p l â n prensipine dayanır.

Plân prensipinin başlıca hedefleri de, kârlı istihsal, cihan pazarlarına intibak, millî sanayie iyi ve ucuz ham madde yetiştirmek prensipleridir.

Sistemli ve verimli bir siyaset, bu prensiplere dayanmak mecburiyetindedir.

Türk milleti, inkılâbına sınıflaşmamış bir millet bünyesi içinde başladı ve bu inkılâbı yine sınıflaşmamış bir millet bünyesi içinde ileriletecek ve derinleştirecektir.

Dünya buhranına umumî bir bakış.

İsmail Husrev.

Londra iktisat konferansı toplanmadan evvel Akvam cemiyeti nezdinde teşekkül eden ihzarî bir komüsyon, konferans için hazırladığı raporda dünya iktisat vaziyetini şu kuru ve betbin cümlelerle hülâsa etmişti: «*Dünya işsizlerinin adedi 30 milyona çıktı (*). Toptan emtia fiatları (altın üzerinden) 1929 senesinin teşrini evvelindenberi aşağı yukarı üçte bir, hammadde, fiatları vasati olarak yüzde 50 - 60 sukut etmiştir. Teşrini sani ortasında Winnipeg'de buğday fiatı son dört asır zarfında görülmemiş bir seviyeye düştü. Fiatların bu anormal hareketi, dünya iktisat mekanizmasında büyük tahribat yapmıştır. Bir çok teşebbüsler varidatsız bir hale gelmiştir. Bütün pazarlar altüst olmuştur. Dünyada zirai madde ve diğer hammadde stokları mütemadiyen artmaktadır. Statistikler dünya stoklarının 1925 senesine nazaran 1932 senesinde iki misli artmış olduğunu kaydediyor. Dağlar gibi yığılan stoklar piyasaları tazyik ederek rasyonel bir fiat teşekkülüne mâni olmaktadır. Sınaî istihsal de çok gerilemiştir... Dünya emtia hareketleri, parabozuklukları ve devlet müdahalelerile inanılmıyacak derecede daralmıştır. Dünya haricî ticaretinin mikdar itibarile yüzde 25 gerilediği tahmin edilmektedir. Bu gerileme şimdiye kadar kaydedilenlerin en şiddetlisidir. Dünya para sistemlerinin bozulması, fiatların sukutu, dünya ticaretinin daralması borçlar meselesinin ehemmiyet ve müşkilâtını kat kat tebarüz ettirmiştir. Halihazırda bazı memleketlerde ihracatın umumî kıymeti, borçlara mukabil tediyesi meşrut olan meblâğ mikdarına bile tekabül edemiyor*».

Londra konferansı bu büyük hailevî dünya hadisesine çare bulamıyarak fiasko ile örtüldü. Konferans buna çare bulamazdı. Çünki hadise bu sahifalarda daima işaret etmiş olduğumuz gibi

(*) Bunlar ailelerile beraber vasati olarak 120 milyonu bulmaktadırlar.

irademiz haricinde cereyan ediyor ve cemiyetin bünyesinden doğuyor.

●

Buhran bugün ne haldedir? Burda etraflı ve mufassal bir tasvire lüzum görmiyoruz. Buhranın yalnız iki karakteristik unsuru (stoklar ve fiatlar) üzerinde durmak buhranın umumî seyri hakkında bizi tenvir etmiye kâfidir. Umumî ve resmî satistikler şimdiye kadar yalnız birinci elde mevcut stokları gösteriyordu. Halbuki dünya stok vaziyetini mütalâa ederken bunun muhtelif ellerdeki birikintilerini de göz önünde bulundurmak lâzımdır. Bu itibarla biz dünya stoklarının şu ellerdeki teraküm gösstermiye çalışacağız: 1 - Visible suplies denilen birinci eldeki stoklar. 2 - İkinci elde mevcut bulunanlar ki bunlar kısmen toptan ticarette kısmen imalât sanayiinde toplanmış olanlardır. 3 - Üçüncü eldekiler perakende ticarette teraküm eden stoklardır.

Birinci elde bulunan bazı mühim stokların senelere göre tezayüdü:

(1000 ton olarak)

Sene	Buğday	Şeker	Bakır	Pamuk	İpek (t)	Petrol	kavçuk
1926	3.802	—	60,0	979	—	447	183
1927	4.981	4.965	87,4	1.282	—	502	252
1928	6.645	5.260	53,4	1.125	—	590	211
1929	9.558	6.138	75,4	1.350	—	603	254
1930	10.312	7.011	287,6	1.717	12.832	601	414
1931	12.068	8.526	375,1	2.358	12.592	553	548
1932(İlkâunn)	17.189	8.914	—(*)	2.306	16.907	509	654
1. kânun	16.130	9.688	—	2.393	—	621	—

Stoklarda ümit verici bir erime hareketi göremiyoruz. Bilâkis seneden seneye ve aydan aya şişip gelişme müşahade olunuyor. 1932 senesinin yazında emtia fiatlarında görülen yükseliş stoklarda tesirini göstermemiştir. Bu da fiat tereffüünün arizî olduğuna delâlet eder. Hele dünya alım kabiliyetinin her gün bir

(*) Bu tarihten sonra statistik tutulmamıştır. Diğer boş bırakılan yerlerin rakkamları bulunamamıştır.

az daha daralmakta olması, stokların yığılma seyrini daha şiddetlendirmektedir. 1932 senesinin haziranında Amerikada fiatları yükseltme teşebbüsü olmuştu. Fakat bu teşebbüs çabuk baştankara ederek neticesiz kaldı. Bu ve daha buna benzer tecrübeler isbat ediyor ki, piyasayı sunî vasıtalarla canlandırmak bugünkü şartlar içinde imkânsızdır. 1933 senesi martındanberi Amerika finans mekanizmasının yeniden altüst olması piyasaya yeni ihtilâtlar getirdi.

Birinci eldeki hammaddelerin tezayüdü hakkında hakikata yakın rakkamlar mevcut olduğu halde ikinci eldeki stoklar hakkındaki malûmat ancak tahminlere inhisar etmektedir. Tahminen diyebiliriz ki toptan ticaretteki stoklarda tedrici bir tenakus vardır. Bunun sebebi ise, fiatların sukutu karşısında toptan ticaret erbabının ellerinde stok bulundurmamak endişesidir. 1932 senesinde 1929/30 senesinin stoklarına nazaran ikinci elde bulunanlarda beşte bir, üçüncü elde bulunanlarda sekizde bir tenakus vardır.

Piyasalarda stokların mütemadi artışı bize iki devir arasında bir mukayese yapmak imkânını verebilir: Kapitalismin yüksek çağında (Hochkapitalismus) yani XIX uncu asırda sanayi, hammadde fikdanından muztaripti. Mütemadiyen genişliyen iç ve dış pazarlara emtia yetiştirmek için hammadde kâfi gelmiyordu. Halbuki kapitalismin son çağında (Spaetkapitalismus), yani harbi takip eden devirde sanayi, hammadde fikdanından değil hammadde fazlasından muztariptir. XIX uncu asırın genişliyen pazarlarına mukabil harpsonu devrinin kapanan ve daralan pazarları devrimize damgasını vurmaktadır.

●

Kanaatımızca dünya fiatlarının yine eski seviyesine, hiç olmazsa ona yakın bir seviyeye yükselmesini beklemek hatadır. Fiatlar düştükçe sukut eden seviyeye intibak etmek için istihsal ve mübadele rasyonelleştiriliyor ve rasyonelleşme ilerledikçe fiatlar düşüyor. Bunun için fiatların sukutuna pazarsızlıktan maada sukut eden fiatlara intibak etmek endişesinden doğan yeni rasyonelleştirme hareketleri de âmil olmaktadır. Bu itibarla eski

yüksek fiat seviyeleri ancak hafızamızda tatlı hatıralar olarak kalacaktır.

Bu vaziyete Türkiye zaviyesinden bakarsak bizim için yeğâne yapılacak şey ümit içinde fiat tereffüleri beklemek değil istihsal ve satış cihazlarımızı rasyonelleştirmek ve bu suretle dünya buhranının tevlit ettiği fiat seviyesine intibak ederek bu seviye üzerinde millî gelirimizi arttırmıya çalışmaktır.

KADRO okuyucularına :

KADRO'nun memleket içinde satış işleri, elimizde olmıyan sebeplerden dolayı, hiç te iyi gitmiyor.

Bir çok şehirlerimizdeki bir çok okuyucumuzdan aldığımız mektuplarda, KADRO'yu satıcılarda bulamadıklarından şikâyet ediliyor.

KADRO'yu her ay muntazaman almanın biricik yolu ;

KADRO'ya abone olmaktır.

Onun için :

Kadro'ya abone olunuz !

ve

Kadro'ya abone bulnnuz !

Üniversite'nin Manası.

Burhan Asaf.

Bir müessese tasavvur ediniz ki, ilmi otoritesi, son zamanlarda didik didik olmuştur. En ünlü mümessilleri, dışarıda yaptıkları münakaşalardaki zaaflarını örtebilmek için, talebenin münakaşalı konferanslara gelmemesi yollarını aramakta yahut, matbuat sütunlarında yaptıkları münakaşaları terbiyenin haricinde kalan küfürlerle bitirmektedirler. Umarsınız ki, hiç olmazsa birbirlerinin ilimlerine ve kıymetlerine hürmetkârdırlar. Hayır.

Her biri kendi derdine düşerek ötekilerin cehaletlerine ve kıymetsizliklerine dair deliller ve vesikalar yetiştirmekle meşguldür. Öyle ki, darülfünunu teftişe memur edilen heyet, ilim tenhalığının yanında ahlâk tereddisini de bizzarur tesbit etmek mecburiyetinde kalmıştır.

●

Darülfünun'un arkada kalmış bir müessese olduğunu **KADRO, Büyük Tarih Kongresi'nden sonra hemen ortaya koymak mecburiyetini hissetmiştir. Çünkü «ilim»** de nakilcilik ile müstakil yaratıcılık **arasındaki farkı, en ziyade bu hâdise tebarüz ettirmiştir.**

Tarih kongresinin gayesi, tarih tetkiklerine Türkiyede yepyeni bir istikamet vermek ve Avrupanın tarih telâkkisini ilmî bir revizyon'a **tâbi tutmaktı. Avrupasantrist tarih mebdelerinin farazî, keyfî ve gayrı ilmî olduklarını isbat ederek Avrupanın tasnifine göre «tarih öncesi» olan devri bir Türk hümanizmi namına tarihin içine almaktı.**

Darülfünuncular, bu hareketin inkılâpçı manası kadar ilimce olan ehemmiyetini de anlamadılar. Her iki bakıma göre de, nekadar menfî olduklarını, ya susmaları yahut ortaya koyabildikleri zavallı tenkitlerle isbat ettiler.

●

Bundan başka, hayatın her safhasında değişiklikler yaparak ilerliyen Türk inkılâbı, memleketin yegâne ilim ocağında bir tek akis uyandırmağa muvaffak olamamıştı. İnkılâp hakkında yazılacak en güzel esere 2,000 lira vadedilmesi bile, canlarından bezmiş gözüken müderrisleri müstakil tefekküre ve müstakil taharriye sevkedememişti.

Memlekette, hemen üç senedenberi, inkılâbın esasları hakkında bir münakaşa sürüp gitmektedir. Darülfünunla hiç bir alâkası olmayan memleket çocukları, bu davada, taşları bile heyecana ve iştirake davet edecek bir echt ve hararet göstermişlerdir. Mecmualarla, kitaplarla, konferanslarla, inkılâbımızın ne olduğunu ifadeye çalışmışlardır. Fakat darülfünun dışında kopan bu fikir gürültüleri, darülfünun müderrislerinin başlarını pencereden bakacak kadar olsun alâkadar kılamamışlardır.

İnkılâpların insanlara her şeyden evvel bir hayatı telâkki tarzı getirdiklerine ve bütün içtimai ilimlerin de muayyen bir hayatı telâkki tarzından kuvvet aldıklarına göre, inkılâp yapmış bir memlekette darülfünun kürsüleri-

nin bundan tam bir ademi malûmat beyan etmeleri, müderrislerin elbette ki yalnız miskinliklerile izah edilemez. Elbette ki bu buz gibi sükûtun arkasında gayet korkak fakat bir okadar da inatçı bir inanmamazlığın menfi mukavemeti mevcut olmk lâzımdır.

İşte bu mukavemeti, tarih kongresinde, yakından gördük. Gördük ki, bu mukavemet, ilim namına da değildir. Çünkü mukavemeti yapanlarda, ilim namına konuşmanın iptidai şart ve salâhiyetleri dahi yoktur. Hayır, bu mukavemet, sadece mukavemet namına yapılıyordu. İliminden değil de cehlinden emin olan insanın, kendine bir sıfat ve salahiyet yormak hakkını ünvanından alması çok kere tesbit edilebilir bir şeydir. Bir kötü mühendis büyük bir betonarme köprü hakkında, dudak bükerek anlaşılmaz bir takım mütalealarda bulunur. Sizleri hapt etmek için: «Bak beğenmedi, büyük bir mühendis olduğu nasıl belli» dedirtmek için. Bir kötü ve okuduğu nazariyeleri dahi unutmuş ziaatçiye, bahçenizdeki patlıcanların neden fena yetiştiklerini sorarsınız. Topraktan, sudan, tohumdan bahseder. Hiç birinin aslı yoktur. Belki siz gübre koymayı unutmuşunuzdur ve büyük mütehassısın aklına böyle basit bir sebebi araştırmak, elbette ki gelmez; çünkü bahçeye kadar zahmet edip toprağın vaziyetine bakmak lâzımdır.

Bütün bu gibi insanların, bilgileri değil, ünvanları vardır. Ünvan, onlarca, bilgiden elbette ki daha mühimdir. Çünkü ünvan sahibinin tasdiki olmadıkça, bütün iddialar suya düşer. Ünvan sahibi, bir takım iddiaları tasdik etmek ister. Bu arzusu samimidir. Fakat, neyi niçin tasdik edeceğini pek bilemediği için, korkar. Ya tasdik ettiği iddia yanlış ise! O zaman, ünvan elden gider.

Bütün sahtevekar olanların içyüzleri budur.

●

Fakat darülfünun'un bir de mefhumunda mündemiç olan kusurundan bahsedelim, ki bunun müderrislerle ancak dolayısile alâkası vardır.

Darülfünun, Avrupanın on dokuzuncu asır ilim telâkkisine göre kurulmuş bir müessese idi. Ki onun bir darülfünun olmaktan ziyade bir darülfünunun tayfi kalmasındaki asli sebep bu olsa gerektir.

On dokuzuncu asrın darülfünun telâkkisi, liberal zihniyetin bir mahsulüdür. Buna göre, darülfünunda:

a) İlim, ilim için yapılır (ilimden başka bir maksat tecviz edilmez).

b) İlme, dışarıdan bir müdahale yapılamaz (İlim ocağı müstakildir.)

On dokuzuncu asrın ilmi inkişafı, bu iki prensip olmasa idi vücut bulamazdı. İnsanlık orta çağın teokratik ve klerikal kasvetinden müsbet ilimlerin hürriyet havasına kavuşuyordu. Bu uğurda, sayısız kurbanlar vermişti. Her sahada, ilim sahasında da. Bir Spinoza'nın başından geçenlere göz atmağa lüzum bile yok. Porselenin nasıl icat edildiği hikâyesi çok daha muknidir.

Saksonya kralı Kuvvetli August, altının sun'i yoldan istihsal edileceğine

kanidir. Berlinden bir eczacı getiriyor ve «bana altın yapacaksın» diye bir laboratuvarın içine hapsediyor (on sekizinci asırdayız!). Eczacı ,altını değil ama - porseleni keşfediyor ve Saksonya porseleni ile, hükümdarın arzusunu dolayısile yerine getirmiş oluyor.

Bu gibi maceralardan kurtulan ilim, tüccar kendi hürriyetine, işçi kendi hürriyetine, her vatandaş kendi hürriyetine kavuşurken, elbette ki kendi hürriyetinin de esaslarını temin edecekti. Darülfünunların dokunulmaz bir kudsiyet kazanmaları ve liberal cereyandan kendilerine aslan payını ayırmaları, hayat bakımından olduğu kadar ilim bakımından da, hem tabii hem de haklı bir hareketti.

Şu var ki, kıymetler, hayat tarafından teyit edildikleri müddetçe kıymettirler. Tıpkı, bankalardaki çek hesapları gibi, hayatta karşılıkları olduğu müddetçe muteberdirler. Hayattaki karşılık kapandı mı, her kıymet, hayatın gişesinde merasimsiz reddedildiğini görür.

Darülfünunların serbest ilim yapabilmeleri liberal görüşün neticesi olduğu kadar sebebidir de. Binaenaleyh, darülfünunların hem istiklâlleri hem de doğru ve hakikat olan ilmi yapmaları ne daha az ne daha eksik, liberal görüşün hayattaki muvaffakiyeti, hayattaki prestiji, hayattaki tabiiliği ile mukayyettir. Eğer hayat bu görüşün tesirinde ve kaideleri dahilinde cereyan etmekte devam ediyorsa, darülfünunların liberal görüşünten hem kendilerine hak biçmeleri hem de ilimlerini yapmak hususunda ondan kuvvet ve salahiyet almaları son derece yerinde ve doğrudur. Yok eğer liberal görüş hayattaki kredisini kaybetmişse ve orada bir takım darbeler yemeğe başlamışsa: darülfünunların haklarını ve ilmi mutalarını liberalizme istinat ettirmeleri, sadece bir irticadır. Ve o dakikadan itibaren bu müesseseler, medreseleşmislerdir. Her medreseleşme bir skolastiğin mevcudiyetine delâlet eder. Ve her skolastik, ilim ölçülerinin hayatın gerisinde kaldıklarını işaretler.

●

Dikkat edersek, cihan ölçüsünde bile, liberalizm tam bir hezimet ve tasfiye halindedir. Bunu «hürriyetin iflâsı» yahut «hürriyetin maruz kaldığı zulüm» diye, yani hürriyet düşmanlığı yahut hürriyet partizanlığı ile izah edenler ya yeni devrin yahut eski devrin softalığını yapıyorlar. Ve her iki taraf ta, esaslı surette aldanıyor.

Liberalizm ile hürriyet arasında hiç bir münasebet yoktur. Çünkü, liberalizm bir sistemdir, hürriyet ise, bir mefhumdur.

Her sistem, bir çok mefhumları olduğu gibi hürriyet mefhumunu da kendine göre izah etmiştir.

Grek demokrasisinde, hürriyet, esirlerden gayri olan insanların hakkıdır. Ve hürriyet, insanlık kadar eskidir. Daima mevcut olmuştur. Fakat daima başka başka tefsirlere uğramıştır. Bu böyle olduğu halde, bugünkü insanlığın liberalizmden ayrılması, nasıl olur da hürriyet'in reddi diye izah edilir.

Hakikatte vaziyet, liberalizmden beri, hayatın liberalizmi tamamen istihlâk edecek kadar ilerlemiş bulunması ve sırf bu yüzden, onun bütün mefhumlarını ve bütün müesseselerini olduğu gibi onun hürriyet mefhumunu da tasfiyeye lüzum görmesidir. Bütün mefhum ve bütün müesseselerde

yeni bir formüle gitmek ihtiyacını hissetmesi gibi hürriyet mefhumunda da yeni bir tefsiri, ıztıraplarını gidermek bakımından şart tanımasıdır. Öyle ki, hürriyet'ten ayrılış gene hürriyet namınadır.

Liberalizm'in hürriyet ölçüsü, ferde göredir. Fakat insan, mücerredat içinde yaşayan bir mahlûk olmadığı için, hürriyetini alıp bir melek gibi semavata uçmamıştır. Kendine verilen hürriyete dayanarak bir takım insanî fiiller işlemiştir. Bunu her fert ve her insan yapmıştır. Ve bu fiillerin teraküm ünden bir tarih hasıl olmuş, bir medeniyet meydana gelmiş, bütün bir akıl merhalesi kattedilmiştir. Fakat aynı zamanda ve tabiatın şaşmayan kanunlarına tamamile uygun olarak, ölçü hizmetini görmüş ve ölçü aşınmıştır. İnsanlık öyle bir vaziyete gelmiştir ki, «ferde göre hürriyet» ölçüsü bir Ford ile bir açı ve bir Amerika ile bir Suriyeyi karşı karşıya bırakmıştır. Ve dikkate değer taraf şu ki, ölçüden, bugün, bu saydığımız cemiyet unsurlarından hiç birisi memnun bulunmamaktadır.

Liberalizm gibi onun hürriyet mefhumu da şu halde hayatın arkasında kalmış bulunuyor Eğer bunu insanlık tesbit etmez ve yanlış yolda sebat ederse, islâm medeniyetinin başına gelen onun da başına gelecektir. Çünkü islâm medeniyeti faciası, sadece şundan ibarettir: Kendini çölden medeniyete götürmeğe kâfi gelen cemiyet ölçülerinin eskimiş ve hayatın gerisinde kalmış kıymetlere inkılâp ettiklerini kabul etmemek, onlara bağlı kalmakta ısrar etmek ve nihayet, medeniyete veda ederek hareket noktası olan çöle avdet eylemek!

Fakat bugünkü insanlık, vardığı medeniyet noktalarından rücat edecek kadar ne korkak ne de cahildir. Hayatın akışını, çoktan «inkılâplar nazariyesi» ne bağladığı gibi, «inkılâpla- nazariyesi» ni de çoktan ilimleştirmiş ve sistemleştirmiş bulunmaktadır.

Şu halde, hürriyet'ten daha büyük ve daha ziyade bahtiyarlıklar vadedici bir hürriyet mefhumuna geçiş, devrimizin, cihan ölçüsünde bariz bir vasfıdır.

●

Liberalizmin iflâsını resmen tescil eden memleketlerde, darülfünunlara müdahale, bütün diğer müdahaleler kadar tabiî görülmüştür. Bugün, Rusya, İtalya ve Almanyada, darülfünunların liberal devirdeki istiklâlleri kalmadığı gibi ilimdeki hareket noktalarını da liberal görüşler teşkil etmiyor. Fakat her üç memlekette de darülfünuna müdahale edişin hem şekli hem de esası başkadır. Bunun teferrüatına, burada girmiyeceğiz. Yalnız şunu söyliyelim ki, her üç rejimin de müdahalesini icap ettiren esas, «hayatın akışına uygun olan ilmi ve bu akışı muvaffak kılacak olan ilmî faaliyetleri temsil edecek bir darülfünun istiyoruz» etrafındadır.

Türkiye nev'i şahsına mahsus bir inkılâp yapmış olmak iddiasındadır. Cihanın, beynelmilel ölçülere göre değil de memleketlere göre idare edildiği şu zamanlarda, böyle bir iddia, hakikati eşyaya uygundur. Nev'i şahsına mahsus olan bir inkılâbın, elbette ki muayyen bir hayatı telâkki tarzı olacaktır. İnkılâbın gayesi zaten, bu telâkkiyi hudutlar dahilinde tam bir zafer ve istikrara götürürken onun hudutaşırı masuniyetini emniyet altına almaktır. Bu inkılâbın her sahaya şamil prensipleri olmak lâzım geldiği gibi, her sahaya ait ilmi ihtiyaçları olsa gerektir. İşte, hem bu prensipleri izah hem de bu ihtiyaçları en serî ve en mükemmel bir surette tatmin et-

mek yeni İstnbul Üniversitesi'nin esas vazifesidir. Bu müessese, inkilâp bakımından, hem inananları hem de yapabilenleri yetiştirecektir.

Liberalizm, bizde, inkilâbın başladığı andan itibaren iflâs etmiştir. Milletçe haklarını haricin elinden zorla almak için inkilâbın barikadlarına kanlı bir harp cephesi eb'adını vermek mecburiyetinde kalmış bir milletin hürriyet telâkkisi, ancak millet ve cemiyet ölçüsünde olabilir. Milletçe hürriyet sağlam bir temele ve tam bir istikrara bağlanmadıkça, fertler, aradıkları hürriyeti, vazife ve mükelleflyetin berisinde değil, ancak ötesinde bulacaklardır. Her fert, vazife ve mükelleflyetini tamamladığı noktada, aradığı «tam ve mutlak hürriyet» i bulacaktır. Fakat işte, tamamladığı noktada!

Fertler için böyle olduğu gibi, müesseseler için de böyledir: İstanbul Üniversitesi, bir ilim ocağı olmak itibarile bir ilim ocağına daima lâzım olacağı tabii bulunan «hürriyet ve istiklâl» i, kendisine verilen vazifeyi başardığı yolda, başardığı nisbette ve başarmak fiilinin maddî ve müsbet manasında bulacaktır.

Binaenaleyh, darülfünun'dan üniversite'ye geçiş, Türkiyede ilim davasının, hem mefhum hem de teşkilât bakımından, baştan aşağı bir keyfiyet değişikliği yaptığına delâlet eylemektedir. Son hareketin manası budur.

Kayit ve şartsız milletçilik, milletin umumî menfaatlarını bütün menfaatlardan üstün tutan milletçiliktir. Tam ve bütün millet mefkûresi ancak bu suretle tahakkuk edebilir.

İnkılâp ve Köy.

Tahir Hayrettin.

Müşahedeler:

«İhtiyar bir köylü lisanından işittiğim sözleri size tekrar edeceğim. Bu kıymet ve belâgatte bir sözü, ruhu hayat tecrübeleri ile dolu ameli insanlar söyliyebilir.

«Köylü bana din kitaplarına mahsus bir vecize lisanı ile şu cevabı verdi:

«— Abdülhamit devrinde, bize birtakım paşalar, ver, dediler, verdik; öl dediler öldük. Onlar gitti, yerine başka paşalar geldi. Onlar da, ver, dediler, verdik; öl, dediler, öldük. Onlar da gitti, yerine siz geldiniz. Siz de, ver, dediniz, verdik; öl, dediniz, öldük. Şimdi merakla bekliyoruz, bize ne zaman, al, diyeceksiniz?.» **Hamdullah Suphi. - Dağ Yolu: 1.**

«Sekizyüz bin kilometre murabbaına yakın bir sahaya serpili kırk bin köy. Otuzyedi bininde ne mektep var, ne posta, ne dükkân. Bu kırk bin köyde onbir milyon insan oturuyor; ancak yüzde ikisinin okuma ve yazması var.... İşte memleketin umumî manzarası ve köy meselemiz..» **Nusrat Kemal. - Ülkü, S: 5.**

Alman başvekili Hitler, Siirt meb'usu Mahmut Beye böyle diyor: «Nasıl ki, Türkiye'de hayat ve teceddüt hareketi köylüye istinat ettirildi; biz de aynı fikirlerden mülhem olarak, aynı yolu takip ediyoruz. Yeni rejimde köylü sınıfının kalkınmasını temin edecek politika, en canlı bir mevzuumuzdur.»

«Halk terbiyesi ve köy mektepleri sahalarında çalışacak olanları yetiştirmek maksadı ile tahsil görmek üzere, bu sene, Vekâlet tarafından Amerika'ya on kadar muallim gönderilecektir.»

Maarif Vekâleti tamiminden.

YABAN **Yakup Kadri.**

«Bizim bu toprakta nasibimiz, bu işlenmemiş taş parçası, bu verimsiz sürü ve şu yanık köy harabesi nasıl olabilir ki, dereler gi-

bi çağlıyan gözyaşlarının ve son dökülen kanların bütün manası, Türk vatanının yüzünden bu iptidailiğin ve bu geriliğin damgasını silmektir.

«Biz inanıyoruz ki bu damga silinecek, bu perişan madde işlenecek, verimsiz davar sürüsü ve şu harabe köy, ölü maddeye can veren yaratıcı insan elinin iş mucizesi altında, dünküne hiç benzemiyen bambaşka bir manzara iktisap edecektir.»

Şevket Süreyya. İnkilâp ve Kadro.

«O zaman bizim köye, kemalist köye, Türk ihtilâlinin köyüne, radyodan ocağının başında köy saatini dinliyen, ve çamaşır suyunu elektrikle ısıtan köylüye kavuşacağız.»

Falıh Rıfkı. Kadro, S: 18.

●

Müşahedelerin telkinleri:

Türkiye bir köy memleketidir. Nüfusunun dörtte üçü köyde oturan, geriye kalanı da soy ve iş itibarı ile köye bağlı bulunan bir yurt, başka türlü görülemez.

Türk köyü; tarlası, bacası, davarı, sıhhati, kafası ve ahlâkı ile düşünülmeğe değer bir mevzuumuzdur.

Millî kurtuluş davamızın anadireği köy ve köylüdür. Ve Türk inkılâbının iç manasında, bu köyü kurtarmak için, cehil ve tabiatle mücadele vardır; dış manasındaki emperyalizmle mücadeleye muvazi olarak.

Türk köylüsünün, bir vecize dili ile konuşan ihtiyar köylüde tecelli ettiği gibi, hayatı telâkki tarzı, realist bir mana taşır. Ve kendisine verilenin bir madde halinde tekevvününü bekler. Onca hayat, iktisadî şartlar üzrine kurulmuştur; binaenaleyh inkılâp iktisadî verim ile mebsutan mütenasiptir.

İnkılâbın Fırka ve Devlet teşkilâtı, elele vererek, köy maddesini ele almıştır.

İnkılâp safında olanların inanları, köy işinin başarılacağı merkezindedir; ve inkılâp heyecanımız, bu işin başarılması için lâzım olan enerjiyi bize veriyor.

O halde köyümüze gidiyoruz; ve onu, insanı, davarı, çatısı ve sofrası ile, y a p a c a ğ ı z..

●

Türk inkılâbı, eski çapıtlı itikattan âşara kadar, köyden birçok şeyler koğdu; asayişten köy kanununa kadar da, köye birçok şeyler verdi. Fakat, köy, derin bir kuyudur; onun dibindeki millet cevherini bulup yeryüzüne çıkarmak ve parlatmak için, şimdi, birşey yollamadan, bir paket veya mektup göndermeden, doğrudan doğruya inkılâbın kendisi gidecek.

İnkılâp normal bir hayat ifade etmez; veya, sürnormal bir yürüyüş, tabiate ve tabiîliğe tahakkümü nisbetinde normaldir. Eğer tarih, yapıcılık gücümüzü fevkalbeşer göstermezse, gelecek nesiller karşısındaki sesimiz çok kısık, ve Dumlupınar'da ölenler yanındaki kametimiz pek cüce kalacaktır. Türk inkılâbının köye gidişi, Türk ihtilâlinin tarih huzuruna çıkışı kadar sert ve yalçın olmak zarurîdir. Çünkü, m i l l e t l e ş m e k davamız, bu çıkışla temellendi; bu gidişle realiteleşecektir.

Poturunu redingotunun içinde saklıyan osmanlı, millet dışı idi; köye yalnız tahsil ve tenkil için giderdi. Yalnız almağa alışkın olan bu betbaht, denizde boğulurken bile, bir şey, vermiş olmamak için, kurtarıcısına elini uzatmamıştı. Saray'ın da, Tanzimat'ın da, Meşrutiyet'in de köye gönderdiği adamın faaliyet sahasındaki manzarası şudur: K u z u, a v r a t.. Osmanlılardan realiteye en çok yaklaşan Mitat Pş.nın bile, meselâ köy sandıkları, başkalarına bizden daha çok yaradı.

Zaten İmparatorluğun millet için nesi vardı? Millete ne verebilirdi? Millete vermesini bilen, Türk inkılâbının adamıdır. İnkılâbın kendisini de o verecektir. Biz bu adama *Ankara'nın adamı* diyoruz.

Ankara'nın adamı... Plânın, disiplinin, enerjinin, feragatin, hulâsa inkılâbın adamı.. Folklorumuzdaki horasan erenleri gibi, gönlünde ve kafasında kalabalık için yaşıyan, şuur ve heyecan külçesi adam...

●

M i l l e t'imizin teknik, nüfus, kültür... gibi yaratıcı ve yaratılacak manzaraları, k ö y maddemizin başarılması nisbetinde olgun olacaktır. Bunun için köycülük plânımızı milletleşmek plânımızın başında görüyoruz.

Bize göre, bu plânda iki hareket noktası tespit etmek zarurîdir:

1. — Devletten köy istikametine çevrilmiş üniversele ve merke-

zî ele alma akını. Yol, afyon, buğday maddelerimiz için alınan tedbirlerin, diğer istihsal maddeleri ile, pazar, nüfus, vs. sahalarında, Türk köyünün ve Türkiye topraklarının iktisadî - içtimaî bünyesine ve şartlarına göre şümullendirilmesi işlerini bu nokta etrafında görüyoruz.

2. — Köyün içinde, devlet istikametinden gelecek ele almalarla muvazene ve mütabakat temin edecek mahallî - muhitî cazibe. Bu da, köy fikriyatının, işaret edilecek İŞ sahalarında çalışmayı kabullenmek hususundaki hazırlığı mahiyetinde tecelli eder. Babaîlivari bir irşat ve tenvir gibi alelâde, - ve binaenaleyh normal - bir faaliyetin üstünde gördüğümüz bu hazırlama keyfiyeti, yukarıda işaret ettiğimiz Ankara'nın adamına muhtaçtır.

Bu yazıda Türk devletçiliğinin alâkadar olduğu verim ve tanzim kavramalarını hariç bırakarak, serdettiğimiz ikinci hareket noktası üzerindeki fikirlerimizi tespit etmek istiyoruz. Bunun için bize lâzım olan Ankara'nın adamını nasıl yetiştireceğimizi düşüneceğiz. (1)

●

Ankara'nın adamı, köy muallimidir. İtiraf edelim ki, köye bu adamı henüz yollamış değiliz. Ve bu muallim, bugünkü - ne köy, ne şehir - muallim mektebinde, yetiştirilemez. Çünkü, bugünkü muallim mektebi, programı ile ve hayatı ile, tamamen taklit, veya daha hafif bir düşünüşle, normal bir seyrin adamını veren bir müessesedir. İleri teknikli ve davasız bir Garp memleketi, böyle bir muallim mektebi ile avunabilir. Fakat biz, davası olan bir cemiyete adam düşünüyoruz. Tanzimat'ın ve Meşrutiyet'in böyle bir davası değil, meselesi bile olmadığı için, bu tip adama da ihtiyacı yoktu; ve muallim mektebinin temeli olan darülmuallimin, ona göre tesis edilmişti. Biz, şimdi köyümüzle karşı karşıyayız. Sürnormal bir iş yapmak kararındayız. Meselemizin hallini, hem köye, hem Ankara'ya yani katedeceğimiz mesafeye göre ayarlanmış fevkalbeşerlere tevdi etmek zaruretindeyiz.

Halbuki bugünkü muallim bunun içni hazırlanmamıştır. Menşei bugünün altı senelik muallim mektebi de olsa, klâsik bir prog-

(1) Bizim bu düşüncelerimiz, meslekimizdeki on senelik bir tetkik hayatımızdan doğmuştur; ve Mehmet Saffet B.in ÜLKÜ mecmuasının altıncı sayısındaki yazısından evvel tespit edilmişti. Bunu, belki, bir iki yakın noktası bulunduğu için, o fikirler üzerine kurulmuş telâkki edilir diye işaret etmeyi muvafık bulduk.

ramın verdiği klâsik bir tahsil sahibi olan bu genç, bu iş için kültürlenmiş değildir. Bu adam köye gidince ne yapacaktır? Köyü kendine inandırabilirse vilâyetinin de takdirini celbedebilirse, bir bina yaptıracak ve içindeki 40-60 çocuğa biraz okuma yazma öğretecek.. Başka?..

Köyün sıtması, suyu, karanlığı, davarı, bozkırı adam bekliyor; Türk köylüsü, beşer zekâsının en realist gözlüğü ile, Türk seçmesinden e s e r ve i ş bekliyor. Köye eser ve iş götürerek.. onun sofrası, çatısı ve insanı üzerinde müessir olarak.. merkezin inkılâp mevceleri karşısında bir muhitî cazibe yaratarak.. Türk inkılâbının en yüksek verimini temin etmek işi, bu okuma yazma işinden elbette çok üstündür.

İşte bunu meydana getirecek plânın başında, bugünkü muallim mektebine bir müdahaleyi zarurî buluyoruz. (1) Meşrutiyet'in tekşif ve eşya usulleri karşısında da, bugünün iş prensiplerine müstenit tedris cereyanları karşısında da, hâlâ belâgatlû ve fesahatlû takririne devam eden muallim mektebi kürsüsü, k ö k t e n ve b i z e g ö r e değişmelidir.

●

Milletleşme hareketimizin içtimaî - iktisadî teşkilâtı esasiyesinin ana hatları arasında gördüğümüz bu değişme, bizce, terkibî üç maddelik bir program ile mümkün olabilir:

1. — Tedrisat, klâsiklikten tamamen kurtulmuş ve köycülük kültürünü verebilecek bir iktidar kazanmış olmalıdır.

Tedrisatın klâsiklikten kurtulması, yalnız usul işi değildir. En iyi usulle verilmiş cebir, kozmografya, kimya, fizik.. derslerinden köycülük kültürünü bekliyemeyiz. Bu gibi dersler ve bu gibi derslerin müfredatı arasında, öyleleri ve öyle maddeler vardır ki, köyde bizim istediğimiz işi görecek olan adama asla lâzım değildir.

---

(1) Arkadaşımız Tahir Hayrettin Beyin muallim mektepleri hakkındaki temenni ve mütaleaları aşağıda aynen dercolunmuştur. Muallim mekteplerinin yeni ve gittikçe değişen millî ihtiyaçlara göre yeniden kurulması meselesi ile diğer bir arkadaşımız Şevket Süreyya Bey de epi bir zamandanberi ve ayrıca araştırmalar yapmaktadır. Mıntaka esaslarına ve İş prensiplerine dayanan bu araştırmaların neticeleri de ilerde ve münasip bir zamanda ayrıca neşrolunacaktır. - Kadro -

Bu hususta düşündüğümüz dersler şunlardır:

Edebiyat - Folklor - Türk tarihi - Türkiye coğrafyası Tabiî, iktisadî ve beşerî coğrafya - Ecnebi dili - Köy hukuku - Köy Hıfzıssıhhası: İnsan ve hayvan - İçtimaiyat ve Ruhiyat: Köyü ve köylüyü her mevzuunda tetkik eden - Çocuk ruhu ve Terbiye - Köy mimarlığı - Köy mühendisliği - Köy iktisadiyatı - Ziraat ve Meteoroloji - Tahnit ve Kolleksiyonculuk - Resim - Müzik...

Görülüyor ki, riyazî, tabiî, fizikî ilimler, felsefe, ahlâk, vs.yi hariç bıraktık. Zira bunların ilme hazırlıyan ve kitabîliğe mahkûm malûmat hazinelerine değil, köy hayatında iş ve amele yarıyan hayatî bilgilere ihtiyacımız var. Köy mimarlığı ve köy mühendisliğinin alâkadar olacağı riyazî ve fizikî bahisler, köy hıfzıssıhhasının muhtaç olduğu biyoloji ve fizyoloji mevzuları, Türkiye ziraatinin alâkası olan nebatat ve hayvanat maddeleri, sırası gelince, lüzumu nisbetinde programa ve derse girebilir. Fakat kitabîlik, asla. (1)

II. — Terbiye, Türk köylüsünün karşısında, kafasındakini amel haline getirebilecek rehberi eksiksiz hazırlıyan bir İŞ, ve yokluğun adını bile anmağa lüzum göstermiyecek derecelerde iman ve irade hamulesi kazandıran bir M Ü C A H E D E esası üzerine kurulmalıdır.

Yukarıda işaret edilen tedrisatın muvazisi olmak üzere verilecek bu terbiye, namzetleri, köy işçiliği, köy yapıcılığı, köy teşkilâtçılığı (2) gibi mevzularda tamamen ehil olarak yetiştirmek maksadını gütmek icap eder. Bu, müessesenin öğleden sonraki mesaisi, tamamen bahçede, lâburatuvarda, mektebin dahil ve haricindeki iş yerlerinde geçmekle temin edilir. Tatil esnasında, Türkiye'nin seçilmiş mıntakalarında kurulacak ve bütün tatil müddetince devam edecek olan kamplar da, namzetleri, köy ve toprak sevgisine dayanan tetkiklere atacağı için, terbiyevî faaliyetlerin içinde sayılmak icap eder.

Bu muallim mektebinin muhtelit olmasını da istiyebiliriz. Bu takdirde, rehberlerin faaliyet mıntakalarına evli gitmeleri müm-

(1) Ders programları üzerindeki bu düşünüşümüz, ortamektepten sonra devam edecek olan üç senelik meslekî tahsil devresi içindir.

(2) Köy işçiliği: Sütçülük, tavukçuluk, ekincilik, bağcılık, vs. Köy yapıcılığı: Duvarcılık, sıvacılık, suculuk, elektrikçilik, vs. Köy teşkilâtçılığı: Kooperatif, mahkeme, ihtiyar heyeti, vs.

kün olacak, ve, kızlarla erkeklerin ayrı ayrı öğrenecekleri iki ecnebî diline vâkıf ve köy kadınlığı karşısında da vazife alabilmiş unsurlar hazırlanmış bulunacaktır.

III. — Müessese, yetiştirdiklerinin faaliyeti ve muvaffakiyeti üzerinde müessir olabilecek bir vaziyete sahip bulunmak; ve bilhassa, bu rehber muallimlerin bütün faaliyetleri, kendilerinin tetkiklerine, maarif idaresi ile vilâyetin mütaleasına istinaden Vekâlet tarafından tanzim edilmiş bir programla tespit edilmiş olmak plânlı nizam iktizasındandır. Bu program, köylerin nüfus, sıhhat, arazi, istihsal işleri, uzaklık - yakınlık.. gibi vaziyetleri ile uygun mıntakalara ayrılmasından, derece ile mes'uliyete kadar bütün mevzuları ihtiva edeceği için, rehberlik işinin nâzımı ve mürakibi mahiyetinde olacaktır.

●

Tedris, terbiye ve faaliyet sahalarının ana hatlarını kısaca işaretle iktifa ettiğimiz böyle bir müesseseyi, bilhassa şunun için düşünüyoruz:

Devrimiz, terbiye tarihinde, çocuk asrı sayılır. Filhakika, talim ve terbiye işinde her şeyin çocuk için olmak davası, ileri ve asrî bir düşünüştür. Fakat, çocuk ne içindir? Bilhassa Harp sonunda gördüğümüz tezahürler, çocuğu ve gençliği ele almayı, ve onu, hedef yaptığı cemiyet nizamına göre yetiştirmeyi, ilk işlerden saymaktadır. İtalya ve Almanya'da olduğu gibi Garp memleketlerinde y e n i ismini alabilecek bütün hareketlerde, bunu böyle görüyoruz.

Biz, topraklarımızda yepyeni bir yapı kurmaktayız. Bu boğuşma, hakikaten devâsadır. Yapıcılık mecburiyetini, şimdiye kadar hiçbir millet ve nesil, Türk milletinin GAZİ nesli kadar duymamış ve kabullenmemiştir. Bu ölçüsüz üstünlük, talim ve terbiye işlerimizde mihverin çocuk değil, cemiyet olmasını zarurî yapıyor. Ferdi sadece içtimaîleştirmeyi değil, İ n k ı l â p l a ş t ı r m a'yı ancak terbiye saydığımızı, bunun için söylemiştik. (1)

Hele köy terbiyesi, asla bir çocuk terbiyesi değildir; 10 milyonu geçen bir millet, bir halk kalabalığımızın terbiyesidir. «Deee, o da sizin gibi yabanın biri idi..», «Bakalım, bize ne zaman, al, diyeceksiniz?.» Bu iki şamar, o kalabalığımızın acılarını ifade

(1) İnkılâp ve Terbiye. - Taşpınar, s: 3.

etmektedir. Bu acıların devasını ise, köy mektepçiliğimizde tabiî seyrühareketten ayrılmakla bulabileceğiz; ve realiteye bu ayrılış nispetinde yaklaşacağız. Türk köyünün bugünkü manzarası ile yaratacağımız manzara arasındaki mesafe, bize bu nisbeti sarahatle işaret etmektedir.

Bunun içindir ki, Çok radikal, fakat çok hesaplı adım atmak hususundaki kanaatimiz, kanımıza karışan gıda maddesi kadar bizimdir.

- Bu muallim mektebinin yetiştireceği rehber muallimlerin köyde ve köy mektebinde yapacaklarına dair düşündüklerimizi, başka bir yazıda vermek istiyoruz. -

Devlet elile ve Devlet bütçesile kârlı bir hale getirilen Sanayi müesseseleri yine devletin elinde kalmalı ve bunların kârı devlet varidatına eklenmelidir. Çünkü bu kârın yaradılışında her vatandaşın — hisse senedi şeklinde olmasa bile — hakikî bir sermaye hissesi vardır.

Teknik :

Millî Mahrukat meselesi.

III.

İspirto.

M. Şevki.

Eski devirlerde yalnız bir keyf vasıtası olarak tanılan ispirto ziraatin ve ziraat san'atlerinin inkişafı neticesinde gittikçe artan istihsali yüzünden, bugün bir motör mahruku olmak vasfını da kazanmıştır.

İspirtonun bir motör mahruku olarak kullanma kabiliyeti istihsalin artması dolayısile daha büyük harpten hayli evvel tetkik olunmaya başlanmıştı. 1903 de Almanyada ispirto ile işliyen lokomobiller yapıldı, fakat benzin motörünün terakkisi karşısında bu lokomobiller taammüm edemedi. 1905 de benzin motöründe benzin yerine ispirto kullanmak tecrübesi yapıldı, o zamanın motörü henüz bu derece ilerlememiş olduğundan bu da muvaffak olamadı, nihayet büyük harbin ortaya koyduğu ihtiyaç neticesinde Almanlar ispirtoyu benzin motörüne tatbik zaruretinde kaldılar ve müşküllerin hepsini bertaraf ederek büyük mikyasta kullandılar. Asıl araştırmalar ise büyük harpten sonra başlar.

Bugün muhtelif sebepler altında Almanya, Fransa, Macaristan, Çekoslovakya ve İtalya gibi belli başlı memleketler motör mahruklarına muayyen miktarda ispirto karıştırmayı bir kanunla kabul etmişlerdir.

Gerek büyük harp esnasında ve gerekse ondan sonraki tecrübeler göstermiştir ki ispirto hem yalnız başına ve hem de benzin, benzol gibi diğer mahruklar ile karışık olarak motörde kullanılabilir, bu hususta fennî mahzurlar yoktur, ancak bertaraf edilmesi veya diğer faidelerle karıştırılması lâzım gelen iktisadî mahzur vardır. Çünkü bizzat sanayii en müterakki memleketlerde bile ispirtonun maliyet fiati, benzinin satış fiatinden en az 2,5-3 defa daha yüksektir [*]. Halbuki kalori itibarile ispirto benzine nazaran yarı yarıyadır. [Benzinin 1000 kalori ispirtonun 5000 kalori] Bundan başka benzine göre yapılmış motörlerde yalnız ispirto kullanılırsa ufak bazı tadilât yapılmak lâzım gelmektedir ki bu da nihayet bir masraf meselesidir. Bu muhtelif iktisadi mahzurlar dolayısiledir ki muhtelif memleketler kendi iktisadî bünyelerine en uygun olanı araştırarak muhtelif tedbirler almışlardır. Bir ziraat memleketi olmakla beraber ayni zamanda müstakil bir iktisadî cüzütam olmak gayretini güden Türkiyemiz için ispirto meselesini tetkik ve bu hususdaki imkânlardan istifade etmek bir zaruret olmuştur.

●

[*] Bu fiat Fransada vasati olarak litre başına 20-25 kuruş arasındadır.

1930 senesi haziranına kadar Türkiye ispirto ithalâtı yapan bir memleketti.

1924 de	400.000	kilo
1925 »	1.500.000	»
1926 »	1.700.000	»
1927 »	1.600.000	»
1928 »	1.100.000	»
1929 »	700.000	»
1930 »	98.600	»

İthalât yapan Türkiye 1931 den itibaren ve 790 numaralı «Meşrubatı küuliye kanunu»na tevfikan ispirto ithalini men etmiştir. Bu kanunu müteakip dahilde ispirto istihsalinin birdenbire yükselmeye başladığını görüyoruz

1927/28 de	istihsalât	191.000	kilo
28/29 »	»	338.000	»
29/30 »	»	673.000	» iken
30/31 »	»	841.000	»
31/32 »	»	2.396.000	»

Kiloya baliğ olmuştur. Yeni şeker fabrikalarının kurulması ve eski fabrikaların istihsallerini çoğaltmaları ve rasyonel çalışma zaruretinde bulunmaları dolayısile istihsal miktarı seneden seneye artacaktır veya arttırılması memleket iktisadiyatı bakımından zarurî olacaktır. Halbuki motör mahruku olarak kullanılmadığı takdirde bu artan miktar bir istihlâk yeri bulamıyacaktır. (İstihlâk azamî miktarı 600 ton)

Burada görüyoruz ki memleketimizin sanayileşmesi dolayısile daha şimdiden bir ispirto istihsal fazlası karşısında bulunuyoruz. Ve bu istihsal fazlasının sarfı maksadile -diğer bir çok memleketlerde olduğu gibi- biz de ispirtoyu bir motör mahruku olarak kullanmak mecburiyetindeyiz.

●

İspirtonun motör mahruku olarak kullanılmasında diğer iktisadî faidelerle karşılanması lâzım gelen iktisadî mahzurlar bulunduğunu ve her şeyden evvel bu mahzurun fiat yüksekliğinden ibaret olduğunu söylemiştik. O halde bizim fikrimizce sırf motör mahruku olarak ispirto istihsal etmek ve bunun için sanayi kurmak hiç bir vakit iktisadî olamaz. Hattâ zirai mahsulâtımızdan bir kısmını bu suretle istihlâk ederek çiftçiye faideli olmak düşüncesi de bu kaydın haricinde kalamaz. Çünkü bu suretle ihtiyar edilecek külfet, bu mahsulün meselâ primler vasıtasile ihracını temin için ihtiyar edilecek külfetten mutlaka bir kaç defa daha büyüktür. O halde diğer bir çok memleketlerde olduğu gibi bizde de prensip: İspirtoyu tâli bir mahsul olarak istihsal etmek ve bu surtle istihsal olunan ispirtoyu motör mahruku olarak kullanmaktır.

Meselâ bu hususta en büyük rolü oynıyacak olan şeker sanayiini ele alalım: 1931 senesinde Uşak şeker fabrikası 55.000 ton pancar işliyerek 8.600 ton şeker, 2.500 ton melâs ve 932.000 kilo 95 derecelik alkol istihsal etmiştir. Bu istihsalin tam randmanlı olduğu iddia olunamaz. Fabrika istihsal keyfiyetini günden güne rasyonelleştirerek bu miktarı arttırabilir. Asgarî

bir hesapla bunu 95 derecelik alkol yerine otomobil motörlerinde kullanılmaya elverişli olan 98 derecelik alkola çıkardığını kabul edelim. Şeker fiatinin biraz ucuzlatılmasından sonra Türkiyenin şeker ihtiyacı 86.000 ton kabul edilir ve bunun yeni açılan fabrikalar ile, istihsalini çoğaltacak eski fabrikalar tarafından temin olunabileceğini düşünürsek Uşak fabrikasının hâlen istihsal randmanı baki kalsa dahi bir senede yalnız şeker fabrikalarının Türkiyede istihsal edecekleri alkol miktarı 9.300.000 kiloya baliğ olur. Bu miktar bizim 1931 senesindeki benzin ithalâtımız olan 24.600.000 kilonun takriben % 38 ni, azamî benzin ithal ettiğimiz 929 senesindeki 31.700.000 kilonun ise takriben % 30 nu teşkil eder.

Şeker istihsalile müşterek olan bu ispirtonun istihsali öyle bir zarurettir ki, bundan sarfınazar etmek demek milli servetten bir parçasını heder etmek demektir. Diğer taraftan şeker fabrikaları bu ikinci derecede istihsalât ile kendi esas istihsallerini ucuza mal edecekleri için bu ispirtoya mahal sarf bulmak demek ayni zamanda ziraat ve sanayiden bir kısmını ve ucuz şeker satmak itibarile sıhhat umumiyeyi de korumak demektir. Görülüyor ki burada maksat hattâ yalnız milli mahruk tedarik etmek için ispirto istihsali değildir, fakat İspirtonun millî mahruk olarak kullanılması suretile millî iktisat için bir faide temin etmektir. İşte burada maliyet fiatının benzin nisbetile yüksek oluşundan tevellüt eden iktisadî mahzur tamamen karşılanmış ve ortadan kalkmış oluyor. İşte bizim mahruk bakımından düşündüğümüz istihsal tarzı ancak ispirtonun böyle tâli mahsul olarak ve bir iktisadî faide temin etmek suretile istihsal olunmasından daha ne gibi şekillerde bu istihsalin olabileceğini tetkik etmeden evvel, bizim mahruk olarak ne kadar ispirtoya ihtiyacımız olabileceğini araştıralım:

Muhtelif senelerdeki benzin ithalâtımız şöyledir:

1926	da	16.154 Ton
1927	»	18.051 »
1928	»	25.496 »
1929	»	31.760 »
1930	»	30.793 »
1931	»	24.662 »

Tekmil bu benzin yerine ispirto ikamesi ne fennen ne de iktisaden iyi netice vermektedir.

Alelâde otomobil motöründe yalnız saf alkol kullanılırsa istihlâk benzine nazaran siklet itibarile % 47 kadabr fazladır. Yani ayni motörün bir beygir saatlik iş verebilmek için 225 gram benzin yaktığı halde 370 gram ispirto yakması icap etmektedir.

Yalnız ispirto ile işliyen motörler yapıldığı vakit aradaki bu fark ispirto lehine kısmen tebeddül etmiş, fakat bu motörlerde zarurî olan yüksek tazyik dolayısile makine aksamının büyümesi, motörün ağırlaşması lâzım gelmiş motörde ilk hareket müşkülleşmiş bu da yine randmanın düşmesine sebep olmuştur. Bu sebepten yalnız ispirto ile çalışan motörlere ancak harp esnasında Almanyada tesadüf ediyoruz. Onun haricinde hemen her memleket % 5 den % 35-40 a kadar tebeddül etmek üzere benzin ve benzole

muhtelif nisbetlerde ispirto karıştırma yolunu tutmuştur. Bizde de bu oldan ayrılmaya fennen bir sebep yoktur.

Maamafih ispirtonun motörlerde kullanılması nasıl bir iktisadî zaruret ise onun iktisadi kaidelere uygun olarak istihsal ve istimali de okadar mecburidir. Çünkü yukarıdanberi müteaddit defalar işaret ettiğimiz üzere ispirto ancak temin edeceği iktisadî menfaatler dolayısile malıruk sıfatına giren pahalıca bir matadır. O halde bugün mevcut olan veya her hangi bir ziraî veya iktisadi faaliyet neticesinde (meselâ şeker sanayiinin inkişafı, hayvan yetiştirme) imali mümkün bulunan miktardan fazlasını ayrıca bir de sınai karakterdeki fabrikalarla istihsal edip motörde kullanmak millî iktisat için bir kâr değil, belki zarar olur. O halde bizde ancak memlekette vücude getirebileceğimiz istihsal fazlasına göre ve tedricen artan bir karıştırma nisbetinde taraftar olabiliriz.

Bu noktayi tavzih etmek gerektir:

İspirto istihsal olunan memleketlerdeki fabrikaların işleme tarzlarına ve maksatlarına göre iki kısma ayrıldığını görüyoruz:

1 — Ziraî karakterde olanlar:

2 — Sınaî karakterde olanlar.

Birincilerden maksat her hangi bir ziraat veya ziraat sıfatile alâkadar olarak ispirto istihsal eden fabrikalardır. Başlıca şeker sanayii ve hayvan yemi tedariki maksadile çalışan ispirto fabrikaları bu sınıfa dahildir.

Vâsi mikyasta patates ziraati yapan ve ayni zamanda hayvan besliyen bir çiftlik tasavvur edelim. Hayvanlarına yem tedariki maksadile bu patatesin bir kısmından ve bilhassa piyasaya sevk olunamıyacak kadar fena olanlarından ispirto istihsal etmesi faide temin eden bir iştir. Evvelâ ispirto istihsal olunduktan sonra kalan küsbe patatesin evvelki halinden daha fazla yemlik olarak kullanmaya müsaittir. Hayvanlar tarafından hazmı daha kolaydır. Diğer taraftan millî istihsalden bir kısmı bu suretle kıymetlendirilmiş olur. Yalnız Almanyada bu suretle istihsal yapan çiftlik ispirtohanelerinin miktarı 50,000 den fazla hesap olunuyor. Yalnız bu çeşit ufak ispirto fabrikalarının büyük mahzuru, maliyet fiatını biraz yükseltmesidir. Fakat ziraatçinin iktisadî kudretini de ayni amanda yükselttiği için bir çok memleketler bu mahzura katlanmağı kârlı görmüşlerdir.

Halbuki buna mukabil sınai karakterde olan fabrikalar böyle ziraî bir maksatla alâkadar olmıyarak münhasıran ispirto istihracı için çalışırlar. Bunların istihsalâtı maliyet fiatlarını koruyacak tarzda olursa söylenecek hiç bir şey yoktur. Meselâ alkollü içki yapan, kolonya ve saire istihsal eden fabrikalar bu cinstendir ki bizzat bizim memleketimizde de kendi iktisadî faaliyetlerini temin edebilmektedirler.

Fakat yalnız motörlerde istihlâk edilmek üzere ispirto istihsaline gelince; o zaman iş değişir. Çünkü bu çeşit fabrikaların kendi istihsallerini elverişli satarak iktisadî faaliyetlerini temin etmeleri mümkün değildir. Mutlak surette devletçe himayeleri, yardım görmeleri şarttır. Bu ise yalnız ziraatçiye yapılacak yardımdan çok daha fazla ve ayni zamanda lüzumsuz bir tesis ve istihsali himaye etmek demektir ki hemen hiç bir yerde tecviz olun-

mamaktadır. Maksadımızı kendi memleketimizde açık bir misalle izah edelim:

Meselâ Adapazarı mıntakasında yalnız patates fiatının çok düşük olmasından dolayı ve fakat diğer hiç bir zirai veya sınai teşebbüs ile alâkası olmadan şehirde bir ispirto fabrikası kurulduğunu kabul edelim. Bu mıntakada patatesin en ucuz olarak altmış paraya alındığını ve fazla talep karşısında dahi bu fiatın yükseldiğini farzedelim. Bir litre ispirtonun maliyet fiatı takriben şöyle olur:

9 kilo patates	13.5 kuruş
1,6 » arpa	
2 » kömür	5 »
Faiz ve amortisman	3 »
Maaş ve ücret	2 »
Fabrikada kullanılan diğer maddeler	2 »
Tamirat ve sigorta bedeli	1 »
Yekûn	33.5

İspirtonun izafi sikleti 0.80 olduğundan kilosu en az bir hesapla 40 kuruş ediyor demektir. İmalât nekadar çoğalırsa çoğalsın maliyet fiatının bundan aşağı düşürülmesi mümkün değildir. Buna en az % 10 da müstahsil kârı ilâve edersek 44 kuruş eder. Şimdi bu fiatle benzinin İstanbul limanındaki teslim fiatı arasında en az on bir misli bir fiat farkı vardır. [*] Bunu devlet ya benzine fazla gümrük vası ve saire gibi bilvasıta yardımlar ve fedakârlıklar ile yahut doğrudan doğruya yüksek fiatla mubayaa suretile kapayacaktır. Böyle bir fabrikanın senelik istihsali 300.000 kilo olursa o halde yalnız devletin ihtiyar edeceği fedakârlık 120.000 liradır. Halbuki bu fabrikanın işlediği patates takriben 3,4 milyon kilo ve köylüye verdiği para ceman 51.000 lira ve benzin ithalâtı dolayısile harice gitmemesini temin edeceği para ise ancak 12.000 liradır ki her ikisinin mecmuu 63.000 lira ederek milli iktisadi kâr mecmuu devletçe ihtiyar edilen masrafın takriben nısfına tekabül eder. Yani meselâ devlet bu masrafı ihtiyar edeceğine köylünün elindeki malı fabrikanın aldığı fiata alıp da bilâbedel fakir insanların iaşesine tahsis etmiş olsa fabrikanın ziraatçiye yapacağı istifadeyi temin ettiği halde kendisi daha az para sarfetmiş olacaktır.

Bu hesap meydanda dururken tasdik olunur ki sırf ispirto istihsal edip motörlerde istihlâk eylemek maksadile ve zirai hiç bir gaye gütmeden açılacak fabrikalar iktisadi hiç bir faideyi haiz değildirler ve bilhassa benzin gibi hem yüksek kaloriye malik ve hem de çok ucuz bir mata ile rekabet kabiliyeti imkânından da mahrumdurlar. O halde bizim memleketimiz için ispirto istihsalinde yegâne şart bu istihsalin zirai maksatlarla birleştirilmesidir.

●

Memleketimizde büyük ziraat hemen de yok gibidir. Küçük ve kısmen de orta ziraat vardır. Bunların hayvan yemi tedariki maksadile ispirto istih-

[*] İstanbul limanında bir kilo benzinin fiatı 3,5-4 kuruş arasındadır.

saline rağbet etmeleri çok meşkûktür. Veya pek azdır. Böyleleri daimî surette teşvik ve himaye olunmakla beraber istihsal miktarı daimî surette mahdut kalacaktır. Diğer taraftan yalnız hayvan yemi nazarı itibare alınarak açılacak ispirto fabrikaları da bence şimdilik revaç bulamıyacaktır. Memleketimizde geniş mikyasta ve mütekâsif bir surette hayvancılık mevcut olmadığından ve küsbelerin sulu ve hacimli mevaddan bulunmasından köy kesafeti az olan memleketimizde hemen fabrika yanındaki bir iki köyden öteye nakil iktisadî düşemiyeceğinden istifade mahdut olacaktır. Şeker fabrikalarımızın bu hususstaki tecrübeleri bu kanaati teyit etmektedir. Bundan dolayı fikrimizce bizim için en mühim ispirto istihsal menbaı hâlen inkişaf halinde bulunan şeker sanayiimizdir. Yukarıda bilhesap bu sanayiin 9 milon küsur kilo istihsal yapabileceğini göstermiştik. Diğer taraftan motör mahrukunun % 100 ispirto olmasının fennî ve iktisadî mahzurlarını da tetkik ettik. Muhtelif fenni tecrübeler motör randemanının % 20-30 ispirto karıştırmasında en iyi bir şekil aldığını gösteriyor.

İstihsalini gaye ittihaz edeceğimiz 9 küsur milyon kilo ise bizim benzin istihlâkimizin % 30 undan yukarıdır. O halde ayrıca ispirto istihsalinden ise bu suretle ve şeker sanayiile müşterek olarak bir ispirto istihsal siyaseti takip etmekliğimizin en muvafık olacağı kanaatini taşımaktayız.

Çünkü bir defa istihsal edilmiş bir mahsul olmak itibarile şeker fabrikalarının ispirtosuna istihlâk yeri bulmaya saniyen bu sanayiin daha rasyonel şekilde işlemesi için ona kendi mahsulâtından azamî derecede istifade çarelerini bulmaya mecburuz.

İyi bir istihsal siyasetile tevhit edilecek bir şeker - ispirto istihsali hem birbirlerini korur ve hem de fennin, millî müdafaanın, millî iktisadın emrettiği nisbette millî mahruk elde etmiş oluruz.

Bazı memleketlerde hoş görülen kârda ferdiyetçilik ve zararda devletçilik yolu bizim inkılâbımızın millî umdelerinden olan halkçılık, Devletçilik ve Milliyetçilik umdelerinin her üçü ile de taaruz halindedir. Bunun içindirki biz, devletin yapacağı bütün kâr ve zararlarile devlete ve devletin yapmayacağı işleri de yine bütün kâr ve zararları kendisine ait olmak üzere ferde bırakmayı Türk iktisadî milliyetçiliğinin orijinal bir prensipi sayarız.

Dede Korkut hikâyeleri Üzerine bir iki söz.

İbrahim Necmi.

«Kadro» da «Dil köşsi» ni, eski ve değerli Dil ve Edebiyat varlığımızdan örnekler vermek yoliyle açarken, en büyük düşüncemiz, okuyanları kuru kelimecilikten ayırarak, dil varlığını ve mana ve duyğu bakımından görmeğe de alıştırmaktı. «Dede korkut hikâyeleri», eski ve halkçi bir hikâye sisteminin en canlı örneklerinden olduğu için, ilk önce bunlar üzerinde durmuştuk. Sevinerek görüyoruz ki bu dileğimiz yerine gelmektedir. Şuradan, buradan aldığımız mektuplar, dilimizi, tek tek kelimeler üzedinde değil, söyleyiş ve anlatışında özleştirmek isteğinin anlaşıldığını gösteriyor. Yazı dilimizde kullanılagelen arapça, farisçe sözlerin yerine birer Türkçe söz arayıp bulmak, değersiz bir iş değildir. Bununla beraber, eğer o Türkçe sözler canlı dilden doğmuş değilse bunun yapacağı iyliğin sınırı dardır. Çünki kelime denen şey, herhangi bir düşünceyi anlatmak için bir halk arasında ortaklaşa benimsenilen bir ses varlığından başka değildir. O sözü kullananlar, onun hangi kaynaktan geldiğini düşünmezler bile...

Dil inkılâbının asıl üzerine yürüdüğü ve varmak tisediği dilek, yazı dilini herkesin kolayca okuyup anlayabileceği bir kılığa koymaktır. Dil üzerindeki çalışmalar, öyle rasgele bir hevese, bir keyfe göre yapılmıyor. Bunun geniş ve yayğın bir ereği (1) vardır. O da Türk dilini gerçekten bir millet dili yapmak, milleti kolayca okutup yazdıracak, bilgiyi ve şiiri ona sezdirecek bir hale getirmektir. Bu da, bilirlerin ve duyarların yazılarını halkın öz diliyle yazmaları yoliyle elde edilebilir.

İşte bunun içindir ki tek tek kelimelerden daha çok, sözün bütünlük (2) akışını Türkçeleştirmek ve halklaştırmak gerektir. Dede korkut hikâyeleri, halk içinde doğmuş, yaşamış, halkın içine işlemiş duyğuları anlatan örneklerden olduğu için, «Kadro» nun «Dil köşesi» nde, ilk önce onları ileriye sördük. Bu ileriye sürüşümüzde haklı olduğumuz gelen mektuplarda gösterilen sıkı alâkadan anlaşılmaktadır.

Burada o mektuplardan bir ikisini anmak ve cevaplarını vermek istiyoruz:

(1) Erek, ermekten varılacak son, yani gaye yerinde kullanıldı.

(2) Bütünlük, umumî yerinde kullanıldı.

Kanturalı hikâyesi için bir mektup.

Kütahyada Alayunt köyünden Nuri Bey imzasile şu mektubu aldık:

«Kadro'nun 19 uncu sayısında çok derin bir araştırma mahsulü olan «Kanturalı» yazınızı alâka ve dikkat ile okudum.

«9 ve 10 uncu haşişeyelerde şüpheye düşüldüğü anlaşılan sözlerin; hikâyenin gelişinden ve tarifinizden şöylece düzeltilmesi daha uygun olur sanırım: «Nigâh» bakış olduğuna, köylülerin (tanıyayım) yerine (tanıyem) demesine göre (Bakışından tanıyem) olması daha kuvvetlidir.

«Şimdiki Yörüklerin, kadın ve kızlarının bile yüzü açık gezmesi, Kanlı Kocanın

— Oğul kız görmek senden...

Cevabını bir kat daha sağlamlaştırır.

«Üzerine düşem» sözü de aynı manada bugün de kullanılıyor. Bu, kızın değil, kızı almak işinin üzerine düşülmüş olması, - anlayamadığım - «karnı yırtıla» sözünün de kızı kaçırıp bozmakla münasebeti olmayıp «taş çatlasa gene alırız» yerine kullanılmış olması muhtemeldir.

«Saygısızlığımdan dolayı suçumun bağışlanmasını diler, sonsuz saygı ve selâmlarımı sunarım efendim.

Nigâhından - Nagihandan.

Nuri Beyin mektubunu büyük bir sevinçle karşıladık. Saygısızlık olmak şöyle dursun, bir yazıcının yazısına böyle sıcak ve yakın bir sevgi duymaktan daha büyük bir saygı düşünemeyiz. Halk için yazan bir yazıcının alacağı en büyük karşılık, halkın sevgisidir. Bunun için Nuri Beye borçlu olduğumuz teşekkürü en önce söylemek isteriz.

Bu yürek borcunu ödedikten sonra gelelim ileri sürülen anlatışlara:

«Nigâh» sözü, farsça bakış demektir. Ancak hikâyede geçen «Nigâhından» sözünü «bakışından» diye anlamağa yol yoktur. Bir kere bu söz, yalnız bir yerde, bir hikâyede geçmiyor. Dede Korkut hikâyelerinin hemen hemen hepsinde bir kaçar kere geçer. Her kullanışı da bunun «birdenbire» demeğe getirildiğini gösterir. İşte bunun içindir ki bu sözü «nigâh» tan değil, «nagihan» dan yozma [3] olarak anlıyoruz. «Nagihan» ve «Nagihanî» sözleri farsça ile alâkalanmış Türk edebiyatında çok geçer. Fars dilinin inceliğile uğraşmıyan halk şairi bunu «Nagihandan» diye türkçeleştirir. Kullanıla kullanıla sadalılar da yıpranarak «Nigâhından» olur.

Dede korkut hikâyelerinin geçtiği Türk topluluğu içinde kadının yüzü açık olduğu, hattâ din ayrılığı bile az düşünüldüğü bir çok yerde anlaşılır. Yal-

---

[3] Yozmak, cinsini değiştirmek, bozulmak, dégénéré olmak demektir. İzmir taraflarında yavrusu anasının, babasının evsafça dununda kalan koyuna, keçiye «yozdu» derler. Buradan alarak, bir iki sene evvelki Serbest fırka macerasında Halk fırkasından ayrılanlara «o, bizim fırkadan yozdu» dediklerini İktisat Vekili Celâl Beyefendiden duymuştum.

nız savaş zamanlarında «sası dinli kâfir» diye Gürcü hükümdarları, yahut Trabzon imparatoru anılır. Fakat savaş yoksa, böyle bir söz de yoktur. Hattâ Trabzon imparatoru selâm verince Kanturalı'da aleyk alır. Onun kızile evlenir de hiç din ayrılığından söz bile açılmaz.
Ancak, bunların «birdenbire» yerinde kullanılan «nigâhından» sözü ile bir alışverişi yoktur.

Üzerine düşem, Karnı yırtıla.

Bu söz üzerinde de yürütülen anlatış, pek yerinde değildir. Yalnız bu sözlere değil, sözün bütün gelişine bakmak gerektir. Kanturalı, öyle cicibici bir Türkmen kızı almak istemiyor. Öyle bir karı istiyor ki kendisi ata binmeden, silâha davranmadan karısı atlanmış silâhlanmış olsun. Babası bile ona:
— Oğul, sen karı istemezmişsin, bir pehlivan istermişsin!
diyor. İşte burasını anlatırken, hikâyenin batırı [4] olan Kanturalı:
— Nemelâzım, diyor, öyle bir cicibici kız alayım ki üzerine düşsem karnı yırtılsın!
Sanırım ki burada düşünce, çok açıktır. Kanturalı, yılmaz, döğüşken, yağıbasar [5] bir kız istiyor. Kendisi üstüne düşse karnı yırtılacak bir cılız, evtavuğu kız istemiyor.
İşte bu sözlerle anlatmak istediği de budur.
Nuri Beyin dediği gibi, «taş çatlasa gene alırız» demek olsa, bir kere «karnı yırtıla» sözü manasız kalır; sonra da alınacak kız belli olmak lâzım gelir. Halbuki henüz kız aranmaktadır.
Bu izahlara vesile verdiği için saygı değer Nuri Beye bir daha teşekkür ederiz.

●

Dumrul mu, Domrul mu?

Bir başka mektupta da Deli Dumrul hikâyesinin batırı [4] olan Türk kabadayısının adı üzerine bir düşünce sürülüyor. Bunun Dumrul değil, Domrul olduğu söyleniyor.
Arap harflerile yazılı türkçe kitaplarda «vav» la yazılan sözlerin okunuşlarında her zaman bir işkil [6] kalır. Arap yazısında o, u, ö, ü sadalıları ile v sadasızı hep bir tek harfle yazıldığından ileri gelen bu işkil, bu adda da kendini gösteriyor.
Yalnız tanzimattan sonra, Encümeni Daniş zamanında vav lar üzerine bi-

[4] Batır, başka bir söylenişle batur, kahraman demektir. Bunun farsça Bahadırdan alındığını sananlar, o fars sözünün de eski türkçe Bahatur ve daha eskisi Boğaturdan alınma olduğunu bilmiyenlerdir.
[5] Yağı düşman demektir. Yağıbasan düşmanları mağlûp eder manasına isim ve sıfat olarak kullanılabilir bir sözdür. Yağıbasan ve Yağıbastı da o manadadır. Tarihte bu isimleri taşır Türk kahramanları bile vardır.
[6] İşkil zan, şüphe demektir. İşkilli Memo adile bir komedi bile yazılmıştır. Ata sözlerinde de bu kelimenin yeri vardır.

rer işaret konması kararlaşmıştı. Bu işaretler Cevdet tarihinde vardır. Fakat ne onlar, ne de Ebuzziya Tevfik ve Şemsettin Sami Beylerin ileriye sürdükleri işaretler de yazılmamıştır.

Biz Dumrul diye okuduk. Domrul da olabilir. Zaten o sesi öz türkçe sözlerin yalnız ilk hecesinde bulunur bir sestir ve bu da şarktan garbe doğru u laşır. Nasıl ki ö sesi de öyledir. O da yalnız ilk hecelerde bulunur ve ü leşmeğe kabiliyetlidir.

Dede Korkut hikâyelerinin geçtiği yer Ön Asyanın doğu tarafı ise de Türklerin ana yurduna göre garp Türkiyesi içindeki bir yerdir. Onun için Dumrul olacağı sanındayız [7]. Domrul olduğu, yalnız sözün kaynağı ve kökü ortaya konursa anlaşılmış olur.

●

Kanturalı hikâyesinin alt tarafını, yazılarımızın çokluğu yüzünden gelecek sayımıza bırakmağa mecbur olduk. Okurlarımızdan bağışlık dileriz.

Türk Üniversitesinden bizim ilk beklediğimiz şey, inkılap hassasiyetidir. Çünkü inkılapçı şuur, ancak içten gelen, yani asîl olan böyle bir hassasiyet üstünde yükselir.

●

Ziraat mahsullerimizin kıymeti bir kaç sene içinde vasatî %70 düşmüştür ve bu kıymet düşgünlüğünde dünya buhranının hissesi bu nisbetin ancak yarısı kadardır! Türk ziraat mahsullerini kıymetlendirelim ve bu kıymet hisselerini köy müstahsiline bırakalım.

---

[7] San sözü arapça sanılan zan sözünün öz köküdür.

Kronik:

Şehirlerimizin güzelliğini zevksiz ev sahiplerinin tecavüzünden kurtarmalıyız!

İstanbul'un son senelerdeki hummalı, âdetâ anormal inşaat temposundan doğan eserlere bakınca, sarfolunan bunca para ve emeklerin sanki bu güzelim şehri kasten çirkinleştirmek için kullanıldığı zannolunabilir

Bunun böyle olması, bir yandan İstanbul şehri için hâlâ bir plânın, yani nazım bir fikrin yokluğundan, diğer yandan da bizzat inşa olunan binaların hemen umumiyet üzere ehil olmayan kalfa ve ustalara yaptırılmasından ileri gelmektedir.

Her yeni yapılan bina, onu yaptıranın «hususî teşebbüsü» telâkki olunmuş ve şehir camiası içindeki rolü hiç hesaba katılmamıştır.

Halbuki bir şehir onu terkip eden binaların, yolların, meydanların, parkların manalı ve maksatlı bir ahengi demektir.

Plânı olmayan bir şehirde, bir de üstelik belediyenin binalarla alâkası yalnız arsanın hududunu tespite inhisar ederse ve her bina yaptırtan, kendisini bu arsa içinde istediği gibi atını oynatmağa salahiyettar görürse, elde edilecek neticenin bundan daha iyi olmasını beklemek haksızlık olur.

Cihangir, Firuzağa, Taksim, Maçka havalisindeki o canım arsaların işte böyle «ferdiyetçi» bir şehircilik telâkkisinin hakimiyeti altında bir «çirkinlik müzesi» haline girmesi mukadderdi. Ve kader, yerini buldu!

●

Ankara'yı ele alırsak, filhakika orada umumi bir şehir plânı vardır. Fakat ferdiyetçi şehir telâkkisinin az çok orada da yaşadığını görürüz. Ankara'da da yapılan her evin talihi, sahibinin zevkine terkolunmuştur.

Güzel ve zeki bir binanın yanında çirkin ve şapşal bir bina da pek âlâ kurulabilir. Çünkü plân ancak şehrin umumî istikametlerini tespit etmiştir.

Binaların hususiyeti muhterem tutulmuştur.

Bu itibarladır ki, plâna rağmen, Ankara'da da çirkin binalar çoğalmaktadır.

Ankara ve İstanbul gibi iki mühim şehrimizde binayı hususî bir teşebbüs telâkki edişin verdiği zararlı neticeler, hiç şüphesiz ki, diğer şehirlerimizde daha geniş eb'at almaktadır.

Görüyoruz ki, Türk şehirciliğini bu yanlış telâkkinin hakimiyetinden kurtarmak artık bir zaruret hükmünü almış bulunuyor.

Binanın içi hususîdir, mahremdir. Fakat binanın dışı şehre aittir.

Çirkin bir bina yalnız sahibinin zevksizliğini ilânla kalmaz, aynı zamanda şehrin de güzelliğini lekeler:

Şehirlerimizin güzelliğini zevksiz ev sahiplerinin tecavüzünden kurtarmalıyız.

Bunun için;

1. — Büyük belediyelerimiz, diplomalı mimarlardan mürekkep bir «plân heyeti» kurmalıdırlar.

2. — Plânı, diplomalı bir mimar tarafından yapılmayan hiç bir binanın inşasına müsaade edilmemelidir.

3. — Her plân, plân hey'etinin tasdikinden geçtikten sonra tatbik olunmalıdır.

V. N.

Vatandaş!

Cumhuriyetin önümüzdeki onuncu yıl dönümü, Türk milletinin on yıllık fikir, iş ve ideal mücadelesinin hesap günü olacaktır. O güne ak alınla hazırlanalım!

İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri — Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim

Matbaacılık ve Neşriyat T. A. Ş. - İstanbul

KADRO

AYLIK FİKİR MECMUASI

21

EYLÜL
1933

İÇİNDEKİLER:

	KADRO
Şevket Süreyya	**Beynelmilel fikir hareketleri arasında Türk Nasyonalizmi**
Dr. Vedat Nedim	**Devletçilik karşısında zümre menfaati ve münevver mukavemeti.**
İsmail Husrev	**Türk köylüsü bir toprak Reformu bekliyor.**
Yakup Kadri	**Sécil Sorel, Marléne Dietrich ve Poul Verlain'nin büstü.**
Burhan Asaf	**Hürriyet mefhumu etrafında.**
M. Şevki	**Millî mahrukat meselesi IV Kömür ve Linyit**
İbrahim Necmi	**Dede Korkut hikâyeleri üzerine bir iki söz.**
Ahmet Hamdi	**Buhranlar ve inkılâplar telâkkisi.**

KADRO.

Kervana karışan adam:

Kervana karışan adam bir tiptir ki, onun ruhunda şahsiyetsizlik imansızlık ve menfaat kaygusu, üç ayrılmaz yoldaş gibi birbirlerile kaynaşmışlardır. Fakat bu halitalaşmış ruh sefaleti zâhirde, yani kervana karışan adamın dilinde ve edasında bilâkis imanın, veya vatan yolunda delidivane oluşun gürültülü bir tecellisi şeklinde görünebilir.

Bu galat tecellinin binbir misalini ufak bir görüş dikkatile hepimiz, hergün tesbit edebiliriz.

Meselâ bir İstanbul gazetesinin sahifesinde:

— Millî vezin devri artık geçti. Aruza geçmek zamanı çoktan gelmiştir!

diye tuhaflıklar yapan ihtiyar, sadece, bir kervana karışan adamdır. Çünkü o:

— Benim bütün milli terakkilere uyarlığım hatır içindir!

gibi tehlikeli bir söz söylememek için kötü bir şarklılık hasretini sadece:

— Türk şirinin veznindeki millî değişiklik manasızdır ve geçicidir! Artık Arap veznine dönmeliyiz!

gibi zâhiren zararsız bir telâkki maskesi altında ortaya dökü vermiştir..

●

Fakat bu adamın kaypaklığı ve kervana karışması basittir ve tehlikesizdir. Çünkü o açık bir kaypaktır, markalı ve vesikalı bir kervana karışandır. Fakat fikirlerine, hamlelerine inanmadığı insanların kervanına karışıp onlara inanır görünenlerin asıl koyusu ve kötüsü kapalı, yani maskeli olanlarıdır.

Bu tip bir kaypak, millet ve memleket meselelerinde daha hesaplı ve daha kapalı yürür. Meselâ:

Milliyetçilik, cumhuriyetçilik, inkılâpçılık, lâiklik, devletçilik ve halkçılık millî rejimimizin altı esası ve ayrılmaz umdesidir değil mi? Gizli, kapaklı kervana karışan adam, yani idrak kabili-

yeti karıştığı kafilenin inkılâpçı heyecanını kavrıyamadığı hal - de onu kavramış ve ona inanmış gibi görünen şahsiyetsiz adam, zâhiren bu umdelerin hepsinin şeyda âşığıdır. Ateşli ve sadık müdafiidir. Fakat onun bu aşkı ve bu harareti açık ve vesikalı kaypağın hiç maskelemeden ortaya koyduğu imansızlığını, bunun zâhirî bir inkılâp hassasiyeti altında ve fakat ayni şahsiyetsizlikle ortaya atması için mâni değildir.

Meselâ bu şekilde bir kervana karışana göre:

— Devletçiliğimiz bir millî prensibimizdir. Ama, geçici bir millî prensibimizdir. Fakat iş buraya gelince tabiî imansızın, şahsiyetsizin rolünü daha ilerilere götürmemesi için de hiçbir mania kalmaz. Çünkü bugün devletçilik maalesef, millî rejimimizi kül halinde inkâr edemiyenlerin kinlerini ve tehevvürlerini serbestçe ortaya dökebilmeleri için bir perde haline getirilmiştir. Binaenaleyh inanmadığı işlere ve inanmadığı insanların kervanına karışan adamın devletçilik perdesi önündeki boks tecrübelerinin arkasından bittabi çok geçmeden derhal şu kerametler belirecektir:

— Lâiklik bir millî prensibimizdir ama, geçici bir millî prensibimizdir!

— Milliyetçilik bir millî prensibimzdir ama, geçici bir millî prensibimizdir!

— Cumhuriyetçilik bir millî prensibimizdir ama, geçici bir millî prensibimizdir!

Ve saire..... ve saire...

●

Fakat biz burada yalnız şunu işaret edelim ki:

Kaypaklık ve imansızlık tarih içinde her inkılâbın ve her ileri hareketin daima karşılaştığı ve daima mücadele ettiği tabiî bir irtica hâdisesidir. Fakat bu irticaın her ileri hamlede kendini göstermesi, nekadar mukadderse, her kendini gösterişte de o kadar insafsızca tasfiye olunması gene ayni suretle tarihin tabiî ve kat'î bir zarureti ve kanuniyeti olagelmiştir.

Beynelmilel Fikir haraketleri arasında Türk Nasyonalizmi. (1)

III.

Türk Nasyonalizmi (Devam ve son)

Şevket Süreyya.

Her fikir sistemi bir başka tarihî şeraitin mahsulüdür:

Her fikir sistemi bir tarihi «mahsul» dür. Fikir, bir taraftan, mahsulü olduğu cemiyetin şartları içinde doğar, şekilleşir, diğer taraftan da bizzat kendini doğuran cemiyetin seyrine ve şartlarına tesir ederek ebedi istihalesinde devam eder durur.

Binaenaleyh fikir, cemiyetin bir çocuğu, fakat asi bir çocuğudur. Çünkü o yalnız, kendini doğuran cemiyetin ve şartların mutlî bir tâbii kalacak yerde, bizzat o cemiyeti ve şartları değiştirmeğe çalışır. Bu itibarla «fikir» le «cemiyet» arasında hiç durmadan yürüyen bir «tesir» ve «mukabil tesir» münasebeti vardır. Bu münasebette cemiyet, «fikir» i doğurur, fakat fikir de, bilmukabele o cemiyette bir takım terakkilerin ve «oluş» ların muharriki olur. Binaenaleyh cemiyet içinde fikir sistemlerinin mahiyetini araştırırken, bu sistemlerde onları doğuran cemiyet şartlarının hususiyetlerini seçmeğe çalışmak zarureti vardır.

Çünkü her çocukta kendi ailesinin, her mahsulde kendi toprağının nasıl içten ve derinden gelen bir tesiri ve kokusu bulunursa, her fikirde de kendini doğuran cemiyetin ve tarihî şartların öylece mayası ve damgası vardır.

Bu sebeplerdir ki meselâ muasır fikir hareketleri arasında faşizm bir ayrı cemiyetin ve ayrı tarihî şartların mahsulüdür. İhtilâlci sosyalizm (yahut Marksizm) bir ayrı cemiyetin ve ayrı tarihî şartların mahsulüdür. Türk nasyonalizmi (yahut milli kurtuluş hareketleri ideolojisi) de keza bir ayrı cemiyet bünyesinin ve ayrı tarihi şartların mahsulüdür ve ifadesidir.

Bir fikir sistemini mütalea ederken bu çok esaslı noktayı nazarı dikkate almamak ve herhangi bir fikir sistemini «mücerret fikr» olarak mütaleaya girişmek ve hükümlere varmak metafizik, yani reel kanuniyetlerden, sebep ve alâkalardan mücerret bir görüş ve telâkki galâtı olur.

Şu halde Türk nasyonalizmi ile faşizm ve sosyalizm ideolojileri arasındaki ilk ayrılık, bunlardan her birinin bir başka cemiyetin ve bir başka tarihi şeraitin mahsulü olmasile başlar.

---

(1) Bu yazı Kadronun 18, 19 ve 20 inci sayılarında devam eden bir seri makalelerin sonuncusudur.

Bizim daha ilk neşriyatımızdan beri işaret ve müdafaa ettiğimiz bu ayrılık «Kadro» nun fikri istinat noktalarından biridir. Bütün tahlillerimizde bizi muarızlarımızdan ayıran bu esas istinat noktasını burada da herkese ve hatta bazan tenkitlerini tezvir derecesine kadar düşüren bütün muhaliflerimize bir defa daha ilân etmeği faydalı buluyoruz.

Halbuki bizim bu nokta üstündeki musır telâkkimize mukabil, muarızlarımızın hemen hepsinde «fikir sistemi» denilen şey adeta bir ithalât libası menzilesindedir. Bu libas, başka ellerde, başka terziler elinde biçilmiş ve tâ Tanzimatın ilk gününden, İstanbul Darülfünununun son gününe kadar, hemen bütün münevver geçinenlerce, hukuk, edebiyat ve iktisat işlerinde ve bütün fikir sahalarında Türk okuyucusunun sırtına zorla ve sun'î olarak giydirilmeğe çalışılmıştır.

Buna mukabil ise biz, sosyalizmi bir başka cemiyet şartlarının ancak o cemiyet şartlarına uyan malı, faşizmi, gene bir başka cemiyet şartlarının, ancak o cemiyet şartlarına uyan malı diye alıyoruz. Ancak bu suretledir ki millî kurtuluş fikriyatının aslî, öz ve yüce manasını anladığımıza ve anlatabileceğimize inanıyoruz.

●

Faşizm, sosyalizm ve Millî kurtuluş hareketleri arasında tarihî menşe ayrılıkları:

Her fikir sisteminin kendine has tarihi şartlar mahsulü olduğunu işaret ettikten sonra şimdi, tetkikimize mevzu olan fikir hareketleri arasındaki tarihî menşe ayrılıklarını ana hatlarile seçmeğe çalışalım:

Sosyalizm, Avrupada on sekizinci asrın sonlarında başlıyan sanayi inkılâbının doğurduğu sınıf mücadelelerine müstenit cemiyet tarzının (yani kapitalizmin -1-) bir mahsulü ve ihtilâlci sosyalizm (yahut ilmi sosyalizm veya Marksizm) de bizzat bu sınıflı cemiyet bünyesinin bir izahı veya reaksiyonudur.

Kapitalizmin bünyesinde bu mücadele, yüksek kârların ve bilhassa müstemlekelerden, yahut sanayisizleştirilmiş memleketlerden çekilen fazla kıymetlerin taksimi üstünde cereyan ediyordu.

Bu kârlar çoğaldığı zaman bu mücadele hafifliyor ve herhangi bir sebeple kâr norması düştüğü, meselâ bir müstemleke veya yarı müstemleke iktisadî ve siyasî istiklâl mücadelesine giriştiği zaman mücadele ateşleniyor ve keskinleşiyordu.

Binaenaleyh ihtilâlci sosyalizm:
1 — Yüksek tekniğin (fabrikanın ve makinalı istihsal vasıtalarının)
2 — Yüksek müstemleke kârlarının
3 — Yüksek teknik üstünde sınıf ve millet tezatlarının

---

1) Burada yalnız sanayi kapitalizmi devrini kasdediyoruz. Daha evvelki devre ait ticari sermaye teraküm ünü de nazarı itibara alırsak kapitalizmin doğuşunu on altı ve on beşinci asırlara kadar götürmek kabildir. Fakat biz o devri sadece «kapitalizmden önce, fakat kapitalizmi hazırlıyan devir» diye alıyor ve üstünde fazla durmuyoruz.

doğmasile beraber doğar ve bu şartlardan birinin, ikisinin veya üçünün tasfiyesile mahiyetini değiştirir, yahut büsbütün ortadan kalkar.

O halde ihtilâlci sosyalizm (ve onun fikri izahı olan Marksizm) tarih içinde sadece kapitalizmin ve onun tarihi şartlarının yüksek teknikli memleketlere has bir mahsulüdür.

Ve:

1 — Yüksek tekniğin ve sermayenin hâkim bir sınıf elinde toplandığı

2 — Yüksek kârların, milletin heyeti umumiyesinin menfaatine zıt bir şekilde istismar olunduğu

3 — Müstemlekelerin ve müstemleke kârlarının mevcut olduğu yerlerde ve nizamlarda:

A — Yüksek tekniğin cemiyet mülkiyetine intikali

B — Müstemleke kârlarının proletarya diktatorası tarafından benimsenmesi

C — Müstemlekelerin ve müstemleke nizamının devamı (çünkü aksi takdirde bu yüksek teknik sosyalist cemiyetine faydasız bir yük olur.)

için cereyan eden sınıfi mahiyette bir mücadeledir. Ve ancak yüksek sanayiin ve sermayenin, keskin sınıf mücadelelerinin merkezleştiği memleketlerin (yani münhasıran Avrupa ve bir kısım Amerikanın) bir mahalli hadisesidir.

Faşizme gelince:

Faşizmin tarih içinde menşeleri o kadar derinlere varmaz. O sadece bir harp sonu devri hareketidir ve:

1 — Bir taraftan dahilde sınıf tezadını emrine ramedemiyerek bizzat kapitalizmi tehlikeye düşüren iktısadi liberalizme ve siyasi demokrasiye,

2 — Diğer taraftan müstemlekelerde ve yarı müstemlekelerde meydan alan milli kurtuluş hareketlerini emrine ramedemiyerek gene bizzat kapitalizmi tehlikeye sürükliyen liberal emperyalizme karşı

muannit, müteaddi, sınıfçı ve müstemlekeci kapitalizmin, yani maskesiz ve tavizsiz bir on dokuzuncu asrın kıyamıdır.

Binaenaleyh faşizm kısaca kapitalizmin bir tarihi devamıdır ve davası sadece:

1 — Yüksek tekniğin ve sermayenin devlet müdafaası altında gene hâkim sınıflar elinde muhafazası

2 — Müstemleke kârlarının ve umumiyetle yüksek temettülerin, cebri bir devlet müdahalesi ile kapitalizmin devamı lehine tanzimi

3 — Müstemlekelerin ve yarı müstemlekelerin daha vahşi bir şiddetle istismarı

4 — Bütün bu davaların tahakkuku için de, büyük sanayi memleketlerini müstemlekelere karşı zayıf düşüren sınıf mücadelelerinin otoriter bir devlet müdahalesile yatıştırılması ve tanzimidir (fakat tasfiyesi değil)

Şu halde birisi müstemlekeci memleketlerde bir sınıf cidaline, diğeri ayni memleketlerde ve yalnız ayni memleketler halkı için bir sınıf tesanüdüne dayanan bu harketlerin her ikisi de sınıfi dir, mevzii dir ve âlemşümul değildir.

Milli kurtuluş hareketlerinin tarihi menşelerine gelince:

bu hareketlerin de tarihi menşelerini, ta on altıncı ve on beşinci asırdaki müstemleke yağmalarına kadar götürmek ve bilhassa Avrupadaki büyük sanayi inkılâbına bağlamak lâzımdır. Çünkü millî kurtuluş hareketleri ilk adımda herşeyden evvel kapitalizmin, «müstemlekeci ve emperyalist» vasfına karşı reksiyondur ve bu hareketin objektif davası:

1 — Sanayiin ve yüksek tekniğin bugün tekâsüf ettiği memleketlerden çıkarak tabii ve coğrafi şartların (1) müsaadesine göre cihanın her tarafına dağılması (yani bütün memleketlerin kendilerine göre sanayileşmesi)

2 — Yüksek teknik ve yeni doğacak sanayi üstünde kapitalizmde olduğu gibi hâkim bir sınıfın tahakkümüne meydan verilmemesi,

3 — Müstemleke kârlarının reddi ve büyük temettülerin bütün milletin menfaati umumiyesine yarayacak şekilde devlet elinde toplanması,

4 — Sınıf mücadelesini ve sınıfı parçalıyarak yerine tek, tezatsız ve müstakil ileri bir millet nizamının ikamesi,

şeklinde hulâsa edilebilir.

Şu halde millî kurtuluş hareketlerinin tarihi menşelerinin faşizmin içinden doğurduğu tarihi şartlarla hiç bir ayniyeti yoktur. Sosyalizm mücadelelerini ve Marksizmi doğuran sebepler ve alâkalar ile millî kurtuluş hareketlerinin tarihi doğuşu ilk nazarda bir görünmekle beraber (çünkü bu tezatların her ikisi de kapitalizmin mahsulüdür) hakikatte bunların esas menşe itibarile de ayrılığını görmemek kabil değildir. İhtilâlci sosyalizm ve onun nazari izahı olan Marksizm, kapitalizmin (sınıfçı) vasfının ve mahiyetinin bir mahsulü olduğu halde (millî kurtuluş hareketleri) onun (müstemlekeci ve emperyalist) vasfının ve mahiyetinin bir eseridir.

Eğer kapitalizm sınıfçı olmasaydı da sadece müstemlekeci olsaydı millî kurtuluş hareketleri gene doğacaktı. Nitekim, kapitalizm sınıfi tezatlarını tasfiye etse de, müstemlekeci vasfını bıraksa bu hareket gene inkişafında ve bizzat kapitalizm nizamını nefy ve inkâr etmekte devam edip gidecektir. Binaenaleyh millî kurtuluş hareketimizin ideolojisi, marksizm ve faşizmin fikri esaslarile bu esasların ideolojik menşeleri bakımından da tam bir ayrılık halindedir.

●

Faşizm ve Marksizm ile Millî kurtuluş davasının mahiyet ve keyfiyet ayrılıkları:

Millet mevzuu hakkında:

Millet mefhumunu anlayış tarzı ve umumiyetle millet mevzuunu tolâkki meselesi, muasır fikir hareketlerini yekdiğerinden ayıran keskin ve karakteristik ölçülerden biridir. Marksizm milleti tarihi bir mahsul olarak alır.

---

(1) Cihanda bugün müesses olan iş taksimini:

1 — Tabii şartların

2 — İktısadî şartların

eseri olarak iki bakımdan mütalea etmek kabildir. Meselâ Mısırın pamuk yetiştirmesi tabii şartların eseri olduğu halde, bu pamuğun Mısırda değil de meselâ İngilterede işlenmesi iktısadî vaziyetin bir neticesidir.

Fakat marksizmde bu mahsul münhasıran millet içinde tezatlar, yani sınıf mücadeleleri bakımından mütalea edilmiştir. Binaenaleyh marksizmin «millet» i tezatlı, illetli bir şeydir.

1 — Hem münhasıran kapitalizmin mahsulü

2 — Hem hayati mevcudiyeti münhasıran kapitalizmle mukayyet bir varlıktır.

Şu halde ihtilâlci sosyalizm ayni zamanda «millet» mevcudiyetinin de tasfiyesi mücadelesidir. Ve ona göre muasır nizamda «beynelmilel» keyfiyet birliğinin rüşeymini haiz olan şey ancak proletaryadır....

Proletarya kültürü, proletarya sanatı ve saire mefhumları bu telâkkinin üstüne bina edilmiştir.

Bu telâkki, yani millet mefhumu ilmi sosyalizmin nazariyecileri arasında pek az işlenmiş gibidir (1). Bilhassa Rus marksistlerinde ise bu bahis adeta «kötü» denilebilecek bir sathilik içinde tetkik olunmuştur (2). Sosyalizm mütefekkirleri içinde milli meselelerle en ziyade eski Avusturya sosyal demotratları meşgul oldular. Fakat biz ortodoks marksizmi, yani tahrif olunmamış ilmi sosyalizmi, sosyalizmin milleti telâkki meselesinde ihticaca salih kaynakları diye alırsak görülür ki bu fikir sisteminde millet, tarihi mahiyeti itibarile tezatlı bir unsurdur. Ve bu unsur proletarya enternasyonalizminin beynelmilel birliği, beynelmilel kültürü ile tasfiye olunup gidecektir.

Faşizme gelince: O bilâkis, millet içindeki sınıf mücadelelerinin tasfiyesi hesabına millet bünyesinin masuniyetini müdafaa eder görünür. Bu itibarla faşizmde «milli bütünlük» nazari esaslardan biridir. Fakat şu da var ki faşizmin «millet» i ayakları bir taraftan müstemleke istismarlarına diğer taraftan millet içinde cebir ve zor ile maskelenmiş sınıf tezatlarına dayanan çürük ve «gayri makul» bir taht üstüne oturtulmuştur. Hatta ihtilâlci sosyalizmde proletarya diktatorası (yani sosyalist otoriter devlet) hiç olmazsa insaniyeti içtimai bir ahenge yani sınıfsız br cemiyete götüren bir vasıta gibi telâkki edildiği halde faşizmde fırka devleti (yani faşist otoriter devlet) bilâkis bir vasıta değil bir gayedir, ve cemiyetin tabii nizamıdır.

Halbuki milli kurtuluş ideolojisinde millet, cemiyetin asli bünyesidir. Bizim milliyetçiliğimizde millet bünyesi siyaseten masun (yani müstakil) ve iktısaden, yüksek tekniğin millet hesabına kurulması sayesinde her türlü tezatlardan tesfiye edilmiş mütecanis bir varlık olarak telâkki olunmaktadır. Bu varlıkta devlet, bir taraftan hariçte başka milletlerin, diğer taraftan dahilde bir takım halk kütlelerinin yağma ve istismarına alet olan bir cihaz değildir. Milli inkılâbımızın prensipleri arasında yer alan halkçılık, milliyetçilik ve devletçilik bu keyfiyetin konkretize edilmiş umdeleridir. Bu itibarla milli kurtuluş hareketimizde millet mefhumu, beşer idrakinin ona verebileceği en olgun kemal manzarasını almıştır. Müstakil millet, mütecanis millet, ileri millet ve tezatsız millet işte bir takım vasıflar ki kül

(1) Bu hususta toplu bir fikir edinmek istiyenler: Karl Kautzkinin «Nasyonalizm ve Enternasyonalizm» isimli eserini okuyabilirler.

(2) Bu hususta toplu br fikir edinmek istiyenler, Leninin «Milli Meseleler» eserini okuyabilirler.

halinde alındığı zaman bu vasıflar milli kurtuluş hareketimizi hem ihtilâlci sosyalizmin milletsizlik bünyesinden, hem faşizmin içe doğru tezatlı ve dışa doğru müstebit millet mevzuundan keyfiyet itibarile ve tamamile ayırt etmektedir.

●

Otoriter devlet :

İnkılâp, hadise bakımından manası itibarile, millet içinde bir takım insanların irade ve menfaatlerinin, diğer bir takım insanların irade ve menfaatlerine cebir ve zor ile bağlanması demek olduğundan bu hadisede disiplin, prestij ve otorite zarurî ve ayrılmaz unsurlardır. Binaenaleyh inkılâpçı bir devlet herşeyden evvel ve hiç şüphesiz disiplini müdafaa eden, inkılâp te mayüllerinin kendi ileri hamlelerile tabii mümessili olan ve bu itibarla prestijini tesis eden otoriter bir teşkilât olmak tıynet ve mecburiyetindedir. Bu bakımdan devlet teşkilâtı, şekil itibarile bütün inkılâp memleketlerinde birbirinin aynı gibidir.

Fakat şu var ki, gerek faşizm, gerek ihtilâlci sosyalizmde devlet, Sınıfî mahiyetini kaybetmemiştir. Birincisinde büyük kapitalist kârların masuniyeti (1) diğerinde devletin esasen sınıf diktatörlüğü şekli, onlarda devlet sistemlerinin otoriter mahiyetini millet içinde bir kısım halkın, diğer kısım halka karşı devamlı cebir ve zoruna tahvil eder. Böyle bir devlet ya dahile karşı sınıfî tezadın, ya harice karşı emperyalist hükümranlığın icra vasıtasıdır.

Halbuki milli kurtuluş ideolojisinde devlet, uzun asırlardanberi yağmaya ve istismara maruz kalmış, sanayisizleştirilmiş, kültürsüzleştirilmiş olan milleti, kül halinde ve milletin umumi menfaatlerini şahsî menfaatlere hâkim kılarak ilerletmek için kurulmuştur. Burada devlet, harice karşı siyasi ve iktısadi istiklâli korumanın ve dahile karşı tezatlara ve sınıf mücadelelerine meydan vermemenin doğurduğu bir zarurettir. O, milletin faaliyetini tanzim eder, istikametlendirir. Emperyalist memleketlerin teknik tahakkümü karşısında fertlerin başaramıyacağı kuruculuk işlerini bizzat başarır.

Büyük sermaye istiyen, devlet himayesi istiyen ve milletten tahammül ve fedakârlık istiyen başlıca ve büyük istihsal ve ticaret işlerini bizzat sevk ve idare ederek milletin göze görünmez, fakat umumi iştiraki ve hissesile vücut bulan büyük temettüleri millet namına benimser ve gene millet işlerine yatırır.

Bu itibarla millî enerjinin hesap altına alınışı, plân ve gayeye göre istihsal, millî kurtuluş devletinde asıldır. Fakat bu faaliyet hiçbir zaman bir sınıfın namına veya bir milletin tasfiyesi hesabına değil, millet bünyesinin masuniyeti ve bu bünyede herhangi bir tezada yer ve meydan verilmemesi için yürütülür. Yine bu itibarladır ki «millî» olma, milletin bütün iradesini ve menfaatini kül halinde ihata etme vasfı millî kurtuluş devletçiliğinde tam olarak ifadesini bulmuştur.

●

(1) Faşizmin iş fermanı. Madde: 7

Antiemperyalizm :

Antiemperyalizm, millî kurtuluş hareketlerinin öz, orijinal ve eşsiz vasfıdır.

İhtilâlci sosyalizmin müstakbel enternasyonal nizamında milletlerin sanayileşme ve kültürleşme hakları ne şekil alacağı hakkında her taraf birçok şeyler söyliyebilir. Fakat bu arada biz yalnız şunu söyleriz ki: Sosyalist bir ihtilâl Avrupanın teknik tefevvukunu yine Avrupanın yahut cihanda yalnız bir kısım memleketlerin elinde topladıktan sonra bu ihtilâlin bizim bakımımızca mahiyeti ancak emperyalist bir irtica olur. Halbuki yüksek istihsal vasıtalarının bütün cihana yeniden ve rasyonel dağılışı ne İngiliz, ne Fransız, ne de Alman veya Rus sosyalizminin programlarında mevcut değildir.

Bu itibarla faşizmde maskesiz ve müteaddi bir emperyalizm bütün haşin ve istismarcı vasfile prensipleştirildiği ve ihtilâlci sosyalizmde müstemleke ve yarı müstemlekelerin sanayileştirilmeleri davası tamamile ihmal olunduğu bir sırada millî kurtuluş hareketinin bu açık ve kat'i antiemperyalist mahiyeti o hareketi faşizm ve sosyalizmden ayıran bariz vasıflardan biridir. Sosyalist enternasyonalizmine karşı millî kurtuluş hareketlerinin ileri ve cemiyetçi milliyetçiliği, sınıf tezatlarına karşı tezatsız ve istismarsız halkçılığımız her türlü emperyalizme karşı milletlerin kayitsiz ve şartsız istiklâli davamız önümüzdeki devrin tarihinde cihanın seyrine ve insaniyetin mukadderatına kat'i t[illegible]
lerdir.

●

Muasır fikir hareketlerinin inkişaf istikametleri:

Faşizm Ekspansyonu denilen şey, yahut faşizmin yüksek gayesi Avrupanın, yahut ileri kapitalist memleketlerin cihanın diğer kısımları üstündeki siyasi ve iktısadi Hegemonyasının teyidi ve idamesidir.

Faşizmin bu umumî hedefi onun devlet sistemine, terbiye sistemine, ahlâk telâkkilerine, hulâsa bütün ideolojik müesseselerine damgasını vurmuştur. Harp öncesi devrinin «daha yüksek Britanya! Daha yüksek Almanya!...» şiarlarının yerini şimdi «daha teşkilâtlı kapitalizm! Daha müteaddi emperyalizm!» şiarları tutuyor.

Fakat temeli çöken ve iskeleti harap olan bir binanın içinden duyulan ve umumî korkuyu bastırmak için yapılan kalabalık sokak nümayişleri hissini veren bu gürültüde artık on dokuzuncu asır Avrupasının genç kudreti yoktur. Bir buçuk asırdanberi sun'i olarak topladığı büyük istihsal vasıtalarının artık hikmeti vücudü kalmıyan (1) bir buçuk asırdanberi sun'i olarak topladığı nüfus kalabalığı (2) yaşamak ve geçinmek imkânlarından mahrum olan Avrupada yeni faşizm İrredenta'sının bir takım demagojik nutuklarla ve bir takım sokak nümayişlerile nasıl başarılabileceği hakikaten suale değer. Maamafih manzara o kadar enteresan ve o kadar eğlendiricidir ki yüz elli yıldanberi Avrupanın dokunulamaz ve tenkit edi-

(1) Çünkü her memleket kendi sanayiini artık kendi kurmaktadır.

(2) Avrupanın bazı yerlerinde bu kesafet kilometre murabbına (800) kişi yi bulur.

lemez sanılan siyaset, fikir ve iktisat Hegemonyasının, köksüz nüfus kalabalığının önüne geçilmesi kabil olmıyan bu inhilâlini ibretle ve heyecanla takip etmemek kabil değildir. Evet, hiç şüphe yok ki Avrupa çöküyor ve dağılıyor. Fakat bu dağılış siyasi ve iktisadi hakları takyit olunmuş millet bakımından yüz elli yıldır süren bir zulmün tasfiyesi olduğu için insaniyet hesabına bir inkişaftan ve terakkiden başka birşey değildir.

İhtilâlci sosyalizme gelince: Bu hareket büyük istihsal vasıtaları üstündeki mülkiyet şeklinin içtimaileştirilmesi neticesinde insan cemiyetinin simasını değiştirmek ister. Fakat büyük istihsal vasıtaları cihan üstünde müsavi bir şekilde dağılmamış, teknik, sermaye ve amele kesafeti cihanın mahdut birkaç mıntakasında birikmiş bulunmaktadır. Bunun için Avrupada teessüs edecek bir sosyalizmin bu kesafeti dağıtmadıktan sonra âlemşümul bir adaleti nasıl kurabileceği davası ciddden suale değer. Zira büyük istihsal vasıtaları cihanda rasyonel bir şekilde dağılmadıkça, Avrupanın siyasi, iktısadî ve fikri Hegemonyası bütün milli camiaların müsavi haklar ve seviyelerle karşılaşmasına inkılâp etmedikçe bir Avrupa sosyalizminin mevzii ve müteaddi mahiyetinden kurtulması kabil midir?

Bu istifham karşısında sosyalist rehberlerinin bir âlemşümul sosyalizmden bahsetmeleri de filen imkânsızdır. Çünkü sosyalizm ihtilâli büyük sanayi üstünde kaynaşan amelenin büyük sermayeyi elinde tutan sınıfa karşı bir kıyamı ise, cihanın mahdut mıntakaları haricinde ne bu amele kesafetine ne de sermaye kesafetine tesadüf etmek zaten mümkün değildir. Binaenaleyh asli unsurları, yani amelesi ve sermayedarı cihan mikyasında mevcut olmıyan bir davanın âlemşümul bir hedefi nasıl izah olunabilir.

Hulâsa gerek ihtilâlci sosyalizmde gerek faşizmde âlemşümullük yerine mevzilik bir asli keyfiyettir.

Halbuki milli kurtuluş hareketlerinin objektif mevzuu bütün milli cüzütamların siyaset, iktısat, teknik ve kültür bakımından müsavi haklar ve seviyeler dahilinde karşılaşmasıdır. Bu itibarla millet bünyesini masun tutan ve onu her türlü tezatlarından temizliyen bir milli kurtuluş hareketinin cihanda yaratabileceği âlemşümul değişikliğe mukabil, faşizmin ve ihtilâlci sosyalizmin mahiyet itibarile mevzii inkişaf istikametleri bu hareketler arasındaki farkın ve ayrılığın diğer bir veçhesidir.

●

İnkilâp tekniği, metot ve strateji:

Harp sonu inkılâpları iradenin, fikrin, usulün ve tekniğin bilâvasıta emri altında yürüyen hesaplı cemiyet hareketleri olmak itibarile, onların hariçten görünüşü, metot, strateji ve inkılâp tekniği bakımından biribirinden ayrılmıyabilir. Çünkü bütün bu inkılâplarda azlık fakat ileri ve teşkilâtlı bir rehber kadronun sevk ve idaresi, gençliğin bir inkılâpçı icra kuvveti olarak yetiştirilmesi, disiplinin, san'atın, ilmin, tekniğin inkılâp emrine alınışı ve nihayat İnkılâpçı Kadronun peygamberana bir feragat içerisinde kahramanca çalışışı göze çarpmaktadır. Binaenaleyh bütün bu inkılâplar veya cemiyet hareketleri arasında inkılâpçı iradenin hesaplı ve sistemli kullanılışı bakımından tam bir benzeyiş vardır.

Fakat bu teknik benzeyiş bu inkılâpların ruh ve mana bakımından yakınlığını ifade etmez. Meselâ film, radyo, inkılâpçı jest, renk ve ziya bütün bu inkılâp memleketlerinde hemen ayni şiddet ve usul ile inkılâp için kullanılır. Fakat bu filmin, radyonun, inkılâpçı jestin, renk ve ziyanın verdiği emir ve taşıdığı mana her memlekete göre başka başkadır. Bu itibarla ihtilâlci sosyalizm ve faşizm ile mütekâmil bir millî kurtuluş hareketinin zâhiri tekniğini ve teşkilâtını birbirine benzer görerek onların ruhunu ve manasını birbirine karıştırmamak lüzumunu ayrıca işaret etmeği faydalı bulduk.

●

Sınıf mücadelesi değil, Tabiat mücadelesi:

Millî kurtuluş hareketi geri ve dağınık bir cemiyetin ileri ve teşkilâtlı bir millete istihalesi demek olduğuna göre bu mücadelede aslolan şey, mücadele ve tezadın insanlarla insanlar arasında değil, tabiatla insanlar arasında olmasıdır.

Tabiatla mücadele, bütün milli kurtuluş hareketlerinin ve bilhassa Türk nasyonalizminin en baş prensibi, en yüksek şiarı ve en canlı Sembolüdür. Milletlerin milletleri istismarı, insanların insanları istismarı yerine, mücehhez, şen ve zinde millî camiaların iş ve fikir birliği ile tabiatı istismar ve mağlûp etmesi beşer tarihinin yeni ve mes'ut bir devri olacaktır. Bunun içindir ki tabiatla mücadele ve asıl tabiatı millet iradesinin emrine ramederek onun bütün nimetlerini kül halinde milletin refahına tahsis etmek davası bizim bütün iktısat, fikir ve siyaset davalarımızın baş mevzuudur.

Gene bu tarikledir ki bir buçuk asırdanberi devrimizi vasıflandıran ve ona en yüksek istihsal vasıtaları içinde bir tarafta en yüksek refahı, fakat diğer tarafta en korkunç ruh ve hayat sefaletini yaşatan tezatlar eriyecektir.

Bütün enerjilerini, müstakil milli cemiyetler içinde plânlı bir tabiat mücadelesine vakfetmiş olan insan oğullarının iş, fikir ve ruh birliği doğacak ve yükselecektir. Sınıflar veya milletler mücadelesi yerine sınıfsız ve tezatsız milletlerin tabiatla mücadelesi davası millî kurtuluş nasyonalizminin canlı ve ayırt edici vasıflarından biridir.

●

Hulâsa, millî kurtuluş hareketleri gerek tarihi menşeleri, gerek ana prensipleri, gerek inkişaf istikametleri itibarile asrımızın beynelmilel fikir ve cemiyet hareketlerinden faşizm ve ihtilâlci sosyalizmden tamamile ayrı bir keyfiyet arzetmektedir. Harice karşı kayitsiz ve şartsız istiklâl, siyaseten ve iktısaden cüzütam olmak davası, dahile karşı ileri teknikli, teşkilâtlı, şen mütecanis ve yüksek kültürlü bir millet olmak davası millî kurtuluş hareketlerinin bilhassa Türk nasyonalizminde kemalini bulan objektif prensipleridir.

Bu hareketlerin ayırt edici şartlarını ve vasıflarını daha tâli mevzular üstünde daha derin ve tafsilâtlı işlemeği bu kısa yazıların içerisine sığdırmak istemedik. Kadroyu takip edenler ve Kadro neşriyatını okuyanlar

bizim bu hususdaki fikir ve iman malzememizi yazılarımızın içinde bugüne kadar bulabildikleri gibi bundan sonra da takip edeceklerdir.

Türk nasyonaliminin veya milli kurtuluş hareketlerinin beynelmilel fikir ve hareket sistemleri arasındaki asliyetini, özlülüğünü ve ayrılığını daima seçmek ve daima yaymağa ve müdafaa etmeğe çalışmak Kadronun kutsi bir heyecanla benimsediği ve gene ayni kutsi heyecanla daima haykıracağı bir yüksek davadır.

Bütün neşriyatımıza ve bizzat bu son yazılarımızdaki tahlil ve mukayeselerimize rağmen bize bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da:

— Kadro Faşist,

— Kadro Komünist,

Veya,

— Kadro Nihilist...

ve saire diyenler bittabi gene bulunacaktır.

Bunlar her devirde ve her cemiyette yaşaması maalesef mukadder olan bir takım tembel, basit ve sathi düşünceli adamlardır. Bunlar bir hareketi duyan veya bir hareketi anlamak, yahut, yaşatmak kabiliyetinde olanlar değil, sadece bir takım parazitler, sahtekârlar ve lâf kahramanlarıdır. Fakat Kadronun hitabı bunlara değil ancak inkılâp heyecanını ruhunda asli bir ahlâk gibi duyan ve inkılâp davasına ruhunu, fikrini ve enerjisini kayitsiz ve şartsız bir armağan gibi veren idealist vatanperverleredir.

Biz inanıyoruz ki onun bu hitabı hiçbir zaman havada ve aksi sadasız kalmıyacak ve bu inkılâbı yapanların idealist ruhlara akan inkılâp aşkı ve enerjisi bütün genç nesli saracak, ruhtan ruha, nesilden nesle, devam edip gidecektir.

"İktisatta millî varlığı müdafaa etmek ve iktisatta geri bırakıldığımız mesafeleri kapatmak mecburiyeti, iktisadî devletçiliğimizin izahıdır. „

— İsmet paşa Hazretlerinin İzmir nutkundan —

Devletçilik karşısında zümre menfaati ve Münevver mukavemeti.

Dr. Vedat Nedim.

İnkılâbımızın *devletçilik* prensibini, muz misillû niyete göre tat değiştiren bir nesne gibi kullanmak istiyenler var.

Onun hakkında yapılan tefsirler ve izahlar gayet çeşitli ve boldur.

Bu kelime etrafında, âdetâ *skolâstik* medrese münakaşalarını andıran bir hava çalkanıyor.

Niçin?

Çünkü, bu prensip:

1 — Muhtelif zümrelerin maddî menfaatlerile doğrudan doğruya taaruz halindedir.

2 — Daha henüz tam olarak devlet siyasetimize maledilmemiştir.

3 — Liberal ve ferdiyetçi bir dünyayı görüş tarzının anane ve teamüllerile tabantabana zıt bir telâkki sistemini zarurî kılmaktadır.

●

Devletçilik, muhtelif zümrelerin maddî menfaatlarile doğrudan doğruya taaruz halindedir.

Çünkü, milletin umumî menfaatlerini herşeyin üstünde tutan devletçi bir iktısat siyaseti birçok sahalarda, tabiatile *hususî* menfaat zümrelerile *çarpışmak* mecbuiryetinde kalacaktır.

Meselâ, bugün teşviki sanayi kanununun verdiği imtiyazlara, gümrük tarifemizin himayelerine, ticaret siyasetimizin tedbirlerine, gümrük ve vergi muafiyetlerine sırtını dayayarak gelişi güzel ve uluorta teessüs eden bir takım *geri* teknikli sanayiin mümessilleri, devletçi bir sanayi siyasetinin tatbikini, hiç şüphesiz ki, alkışlamıyacaklardır.

Çünkü devletçi bir siyaset indinde millî sanayi demek, küçük bir zümrenin devlet kasasından ve millet kesesinden yapılan fedakârlıklar hesabına kuvvet bulması demek değildir.

Türk dvletçiliği, bütün iktısadî faaliyetleri devlet inhisarına almak istiyen bir sistem olmamakla beraber, hususî teşebbüs erbabına: «*Ben sizin arkanızdayım. İstediğiniz gibi çalışın, dilediğiniz gibi kazanın*» diyen bir *kapitalistçe* himayecilik te değildir. *Türk devletçiliği, memleketi en kısa bir zamanda ileri ve yüksek bir iktisat bünyesine kavuşturmak için, ister hususî teşebbüs halinde, ister devlet teşebbüsü halinde olsun, bütün mevcut ve olacak tşebbüsleri yalnız millet menfaati ve millet iktısadiyatının ahengi bakımından bir kül halinde mütalea eder.*

Halbuki bugün, Türkiyede kurulan hususî sanayi teşebbüslerinde hâkim olan prensip, sadece müteşebbislerin *kâr* hesaplarıdır. Ve devlet, sanki, bu kâr hesaplarının tahakkuku için tedbir almakla *mükellef* bir müessese telâkki edilir. Memleketimizde en ziyade himaye ve teşvik gören zümre, *sanayiciler* zümresi olduğu halde, bunlar sırf sermaye, teknik ve bilgi seviyelerinin *geriliği* ve *yetersizliği* yüzünden, hiç bir vakit memnun görünmezler ve daima daha fazla himaye isterler. Ve buna karşılık hiçbir taahhüt altına girmeğe de yanaşmazlar.

Devletçi bir sanayi siyaseti, bu *birtarflı* zümre siyasetine, tabiidir ki, nihayet verecektir.

Teknik, sermaye, ihtisas bakımlarından geri ve kifayetsiz olan ve sırf devlet himayesile, yani millet fedakârlığı ile tutunabilen sanayi teşebbüslerine karşı — ki bugünkü sanayi müesseselerimizin büyük bir ekseriyeti bu kabildendir — devletçi bir siyaset, on para bile fedakârlıkta bulunamaz. Çünkü, milletin küçük bir *azlığı lehine* işliyen böyle bir himayecilik siyaseti, inkılâbımızın *halkçılık* ve *milliyetçilik* prensiplerile tezat teşkil eder.

Ve gene çünkü, Türkiyenin sanayileşme davası, hiçbir vakit millet içinde -her ne pahasına olursa olsun- bir sanayici zümresi yaratmak değil, millet iktısadiyatımızın bütünlüğü ve ahenkliliği davasıdır.

Bu davanın gerçekleşmesi için, devlet ve milletçe bir fedakârlık yapmak icap ediyorsa -ki eder- bundan, en ziyade yüksek teknikli, sağlam sermayeli ve ihtisaslı devlet teşebbüslerinin istifade et-

mesi en tabiî ve makul olandır. Hususî teşebbüs, ancak teknik, sermaye ve ihtisas kifayetlerini haiz olduğu takdirde ve devlet sanayi plânının tesbit edeceği esaslar dahilinde çalışmak şartile, kontrollü bir himayeye liyakat kesbedebilir.

Beş beygirlik motör kuvvetini herhangi bir dükkâna yerleştirdikten sonra, devletin teşviki sanayi kanunundan, gümrük himayesinden, vergi muafiyetlerinden, kontenjan tedbirlerinden istifade hakkını, âdetâ bir millet borcu gibi telâkkiye alışmış olan hususî müteşebbislerin, devletçi bir siyasete taraftar olmalarına ihtimal var mıdır?

İşte, gerek sanayi, gerekse ticaret ve ziraat sahalarında devletçi bir iktısat siyasetinin tatbikatından hususî ve zümrevî menfaatleri zarar görecek olanlar, hiç şüphesiz ki, inkılâbımızın devletçilik prensibine taraftar değildirler.

Çünkü, bunların indinde, millet iktısadiyatı denilen şey, sadece kendi hususî teşebbüsleridir. Ve yine bunların indinde Devlet, sadece müşfik bir *sütninedir.*

●

Devletçilik prensibi, daha henüz tam olarak devlet siyasetimize maledilmemiştir.

Eğer devletçilik prensibi tam olarak devlet siyasetimize maledilmiş olsa idi, bugün bu münakaşaları yapmazdık. *Cumhuriyetçilik,* yahut *lâiklik* prensipleri üzerinde herhangi bir münakaşaya cevaz verilebilir mi? Meselâ, bir vatandaş çıksa da, Teşkilâtı Esasiye kanunumuzun 75 inci maddesine dayanarak:

«*Ben bir tekke açacağım, âyin yapma hakkını bana teşkilâtı esasiye kanunu bahşetmiştir*» dese, akibeti nice olur?

Yahut diğer bir vatandaş ta yine Teşkilâtı Esasiye kanunundaki söz hürriyetini ele alarak: *(Ben saltanat ve hilâfet taraftarıyım.)* dese, encamı neye varır?

Demek ki, inkılâp prensiplerimizin *kanunlaşmış,* yani devlete maledilmiş olanları üzerinde en küçük bir lâübaliliği bile kabul etmiyoruz.

O halde devletçilik prensibi, daha henüz tam olarak kanunlaşmadığı, sadece fırka programında kaldığı içindir ki, bugün hâlâ münakaşa mevzuu olabiliyor.

Fırka programınca devletçiyiz. Devlet siyasetince, daha henüz tam devletçi olamadık.

Bu hakikati açıkça söylemekte fayda vardır. Çünkü, bugün ancak devletçi *temayüller* taşıyan iktisat siyasetimizi, tam bir devletçi siyaset olarak göstermek istiyenler var. Türk devletçiliğini, artık en *liberal* memleketlerde bile tatbik edilen himaye ve müdahalecilikle bir tutmak istiyenler var. (1)

Hattâ, bundan da daha ileri giderek, devletçilik prensibinin *geçici* olduğunu iddia etmek cüretinde bulunanlar bile var. (2)

Eğer bugün devletçilik prensibinin geçici bir vasıta olarak telâkkisi ve telkini, Cumhuriyetçilik ve lâiklik prensiplerinin geçici olduğunu iddia etmek gibi kara bir *irtica* sayılmıyorsa, bunun sebebini, bu prensibin henüz kanunlaşmamış olmasında aramalıyız.

Herhangi bir inkılâp prensibi kanunlaşmamış olabilir.

İnkılâp ilerledikçe, prensiplerini kanunlaştıracaktır. Mesele bu değildir. Asıl mesele, inkılâba *fren* olmak istiyenlerin, bugünkü vaziyeti *son* nokta olarak göstermeğe çalışanların, kendilerini inkılâbın sadık çocukları sanmalarında ve inkılâp prensiplerinin derinleşmesi ve yayılaması için akıllarının erdiği kadar çalışanları da inkılâp düşmanı olarak teşhire cüret edebilmelerindedir.

Fakat, biz eminiz ki, hilâfetin ilgasından evvel gazetelerde bu mevzu etrafında yapılan menfî neşriyat, bu prensipin kanunlaşmasına nasıl mâni olmadıysa (*) devletçilik aleyhinde yapılan sinsi ve riyalı neşriyat ta bu prensibin tahakkukuna set çekmiyecektir. Yaşıyan görür.

●

(1) Üniversite profesörü İbrahim Fazıl beyin 13 Nisan 1933 tarihli Akşam gazetesindeki yazısı.

(2) «İnkilâp» neslini reşit olunceya kadar, kendi kendisini idare edecek seviyeye gelinceye kadar elinden tutacak olan Türk devletçiliği »
Mehmet Saffet. Milli Talim ve Terbiye heyeti azasından. Varlık. Sayı:4

(*) «Türkiye Büyük Millet Meclisinin doğuş zamanında onun bugünkü mahiyet ve vaziyetini hukuki esaslara ve ilmi esaslara uygunsuz sayanların başında en meşhur hukukşinaslar bulunuyordu. Büyük Millet Meclisinden, hakimiyetin kayıtsız ve şartsız millette olduğunu ifade eden kanunu teklif ettirdiğim zaman, bu esasın Osmanlı Kanunu esasisine mugayeretinden dolayı muarızı bulunanların başında yine eski ve fazileti ilmiyesi (1) ile milleti iğfal eden maruf kukukşinaslar bulunuyordu. Bu hadiseler inkilâpçıların en büyük, fakat en sinsi can düşmanı, çürümüş hukuk ve onun biderman müntesipleri olduğunu gösterir.» GAZİ

Liberal ve ferdiyetçi hayat telâkkisi Türk devletçiliğini hazmedemez.

Türk devletçiliğinin gizli veya açık aleyhinde bulunan münevverler, eğer muayyen bir zümrenin şuursuz müdafileri değillerse, muhakkak ki, muayyen bir hayat telâkkisinin esirleridirler: *Liberal ve ferdiyetçi hayat telâkkisi.*

Garbe doğru çevrilen tefekkür hayatımızın ilk gözağrısı, bu telâkki tarzı olmuştur. Tâ Tanzimattan beri memleketimize ithal olunan fikir balyaları, hemen münhasıran bu mektebin mahsulüdür.

Adetâ Türkiyede ariyet bir ferdiyetçi münevverlik saltanatı teessüs etmiştir. Ve yıkılan Darülfünun da, sanki bu tip münevverler yetiştirmek için kurulmuş bir kuluçka makinesi idi!..

Saltanat Türkiyesinin içtimaî ve siyasî şartları içinde, ancak bu şartların devamını temin edecek bir müstemleke ideolojisi yaşıyabilirdi. Buan karşı ilk reaksiyonu Z iy a G ö k A l p verdi. Fakat, o da zamanının şartlarına uyarak bir nevi *oportünizme* kaçtı ve *mistik* bir mefkûreciliğe saplandı. Halbuki inkılâbımız, Ziya Gök Albin ideal olarak tahayyül ettiklerini çoktan aşmış ve daha da ileriye giderek önümüze yeni yeni davalar sermiştir: *Devletçilik* bunların biridir.

Cavit Bey iktısatçılığı indinde devletçilik, bir nevi *küfür sayılır.* Ziya Gök Alpın iktısadî telâkkisi ise, ancak *küçük esnaf* işlerinin millileşmesini istiyecek kadar inkılâpçı idi. Böyle bir hava içinde yetişmiş münevverlik, inkılâbımızın devletçilik prensibini, hiç şüphesiz ki, hazmedemez. Fakat bizim inkılâp hamlelerimizin seyri takip olunursa görülür ki, her prensip daima *Gazinin* kuvvetli iradesile *fiil ve vak'a* haline geldikten sonra. münevverlerin şuuruna ve fikriyatına sirayet edebilmiştir.

İşte nitekim devletçilik prensibi de fırkamızın programına girdiği halde, sokak ve kürsü münevverliği bu inkılâp hamlesinde de geriliğini ve idraksizliğini elden bırakmamıştır. Bu hamleyi anlıyacak, onu izah edecek, yaşatacak ve derinleştirecek yerde, Gazinin nutuklarında işaret buyurdukları gibi, bir sinsi hukuk ve bir bayat telâkki galâtiyle onun da önüne dikilmiş, demagoji, tahrif ve iftira silâhlarile milli rejimimizin esas umdelerinden biri olan bu prensibi de körletmeğe ve iptizale düşürmeğe çalışmıştır.

Fakat, inkılâbın iradesi nasıl her zaman hükmünü icra etmişse, tarihî zaruretin seyri nasıl her zaman emrini yerine getirmişse, bir tarihî zaruretin ve inkılâp iradesinin diğer bir tecellisi olan Türk devletçiliği de, yalnız bizim için bir terakki değil, bütün bize benzer memleketler için de bir nümune ve bir timsal olacak şekilde seyrine ve tekâmülüne devam edecektir.

Biz, buna *inanıyoruz.*

Ve inanmıyanlar da *inanacaklardır.*

Bizde devletçiliği tenkit edenlerle tenkit ettikleri şey şimdiye kadar daima ya Sosyalizm, yahut da Hükûmetçilik oldu. Halbuki bizim müdafaa ettiğimiz şey Millî bir Devletçiliktir ve muarızlarımızın tenkit idraki henüz bu sahaya yükselmiş ve nüfuzetmış değildir.

●

Millî kurtuluş hareketinin içtimaî hedefi parçalı millet tipi yerine bütün millet tipine vücut vermektir. Mütecanis millet, yüksek teknikli ve yüksek kültürlü millet ancak tezatsız millettir.

Türk köylüsü bir toprak Reformu bekliyor.

İsmail Husrev.

Geçen sene Türkiye köy iktısadiyatı hakkında «*Kadro*» nun bu sahifelerinde çıkan bir sıra yazılarımızda Türk köyünün «*içtimaî çehersi*» yani «*sınıfî nesci*» üzerinde araştırmalar yapmıştık. Maksadımız, memlekette pek müteammim olan dar «*ziraatçi - teknik*» ve «*iktısatçı - teknik*» görüşlerin yerine müdafaa edeceğimiz «*içtimaî*» görüşe zemin hazırlamaktı.

Bizde umumiyetle köy ve köylü meseleleri, ziraat mahsullerinin kalitesi, tohumların cinsi, damızlık, kredi, satış ilâh. gibi teknik bir zaviyeden mütalea edilir. Umumî kanaate göre mahsulün cinsi ve tohumlr ıslah edilirse, köylü refaha kavuşacaktır. Da - mızlık işinin yoluna girmesi, Tükr hayvancılığını ihya edcektir. Yahut: Köylüye ucuz kredi bulunursa köylünün yüzü gülecektir. Köylünün malısulü kârlı satılırsa, Türk köyü şenlenecektir. Bunların hepsi mükemmel. Doğruluklarında kat'iyyen şüphe miz yoktur. Bu noktai nazarlar, «*Kadro*» da muhtelif vesilelerle kuvvetle müdafaa edilmiş ve bunların tatbik çareleri bile çizilmiştir.

Kim tereddüt eder ki, iyi mahsul, cins tohum, cins damılzık, ucuz kredi, kârlı satış ilâh. Türk köylüsünün evine şenlik, yüzüne kan vermiyecektir. Bugün köylünün ıstırabı kısmen kârsız satıştan, ağır faizden, cinsi bozuk mahsullerin piyasalarda alıcı bulamamasından ileri gelmiyor mu?

Biz bütün bunları kabul etmekle beraber, bunların tahakkuku için yapılacak mücadelenin dar teknik bir plâtformdan ziyade içtimaî bir plâtform üzerinde cereyan etmesini, alınacak neti - celerin uygunluğu bakımından zarurî buluyoruz.

●

Biz o kanaatteyiz ki, Türkiye köy iktısadiyatının teknik iskeletinin rasyonelleştirilmesi davası, köyde ancak bazı içtimaî münasebetlerin millî kurtuluş inkılâbının ileri menfaatleri namına tasfiyesile halledilebilecektir. İnkılâbın henüz şiddet ve kat'iyetle müdahale etmediği bu münasebetler gıdasını, toprağın

köylü arasında noksan tevzi edilmiş olmasından almaktadır.

«*Türkiyede derebeylik rejimi*» başlığı altında çıkan yazılarımızda toprak mülkiyeti bakımından Türkiyede başlıca dört tip zümre münasebeti tesbit etmiştik:

Şöyle ki :

1 — Şark vilâyeterindeki derebeylik. Bu mıntakada adetleri yüzler hanesini bulan köyler, muhtelif beylerin ve ağaların mülkiyeti altındadır.

2 — Türkiyenin her yerinde bilhassa Orta ve Garbî Anadoluda gördüğümüz toprak ağalığı (ortakçılık, yarıcılık, kesicilik). Toprağı kâfi gelmiyen yahut olmıyan küçük müstahsiller, toprak sahibinin arazisinde ortaklama çalışmaktadırlar.

3 — Sermaye sahibi müstahsiller tarafından organize edilmiş kârcı çiftlikler. Bunlar emtia iktisadiyatının inkişaf etmiş olduğu mıntakalarda (bilhassa Adana, İzmir, İstanbul gibi sahil vilâyetlerinde) bulunmaktadır. Bu çiftliklerin ekserisinde modern ve rasyonel teçhizatla çalışıldığı görülmektedir.

4 — Bütün Anadoluda mühim bir yekûn tutan fakat miktarı henüz malûm olmıyan müstakil küçük köylü işletmeleri. Bu işletmelere «*cüce işletme*» ismi veriliyor. Bunlar aileleri efradını geçindirecek kadar küçük bir tütün tarlası veya küçük bir fındık bahçesi, yahut küçük bir bağı olan müstahsillerdir.

Bu dört grup içinde hangisinin hâkim olduğu hakkında kat'î bir şey söylenemez. Evvelâ bu hususta ihsaî malûmat yoktur. Saniyen her grupun hakimiyet derecesi, mıntakalara göre değişmektedir. Meselâ Adana mıntakasında modern teknik vasıtalarla çalışan büyük kârcı çiftlik işletmesi, hâkim işletme tarzıdır. Diğer mıntakalarda (Şark vilâyetleri hariç) grupların mıntakaları hakkında vazıh hudutlar çizilemez. Çünkü bu içtimaî gruplara içiçe yanyana tesadüf edilir. Bilhassa küçük, «cüce işletme» lerin içtimaî vaziyeti müphemdir. Bunlar hakikaten müstakil küçük işletmeler midir, yoksa muhteif menfaatlerin tabiiyeti altına mı girmişlerdir? Müşahedelere nazaran cüce işletmelerin, borç yoliyle murabahacıya, kasaba tüccarına, komşu toprak sahibine iktısaden bağlandığı anlaşılmaktadır. Bu iktısadî bağlantı, küçük müstahsili, kendi mülkü olan toprağı üzerinde bütün sene murabahacı, tüccar, toprak sahibi hesabına çalışan bir ortakçı bir irgat vaziyetine getirmiştir. Binaenaleyh, küçükmüstahsilin

istiklâlini, çok yerde, bir lâfızdan ibaret addetmek pekâlâ mümkündür. Bundan başka, Küçük köylünün mühim bir kısmı, yalnız iktisadî bağlantı ile kalmamış, borcunu vaktinde ödiyemediği için ayni zamanda tarlasını, bağını, bahçesini de murabahacıya tüccara, kısaca alacaklılarına devretmiştir. Tabiî müstahsil çalışmak mecburiyetinde bulunduğu için bu şekilde de fakat bu sefer kat'î olarak mülkü üzerinde ortakçı veya irgat seviyesine inmiştir. Bugün Türk köyünde vakıa olark gördüğümüz hâdise, içtimaî bir kutuplaşmanın cereyan etmekte yani bir kısım toprakların diğer bir kısım topraklara ilhak edilmekte olmasıdır.

Müstahsil toprağile maddî münasebetini kaybedince zarurî olarak toprağın mahsulüne karşı mutlak bir alâkasızlık gösteriyor. Tarlası veya bahçesi veya bağı kendisinin iken, iyi mahsul yetiştirmek, tarlasının mahsuliyle iftihar etmek, daha iyi mahsul yetiştirmek için tohumun cinsini, toprağın gübersini ıslah etmek, bahçeyi çapalamak gibi alâkalar, murabahacı, tüccar. ilâh. hesabına çalışmadığı, toprak elden gitmediği müddetçe bakidir. Misal olarak Giresun fındık sahasını gösterebiliriz. Fındık müstahsili, borç yüzünden yarıcı vaziyetine düştüğü yerlerde fındık bahçesine karşı şiddetli bir kayitsizlik göstermekte ve bütün fındık mahsulünün harap olmasına âmil olmaktadır.

Bahçe ve mahsulü artık kendisinin değildir ki, ocakların diplerini ayıklasın, mahsulü eliyle toplasın ( ). Esasen borç tarikiyle bir sürü fındık bahçesine tesahup etmiş olan murabahacı veya tüccar kasabada oturduğu için mahsulün toplama işile hiç alâkadar değildir. Neticede bütün bahçeler bakımsız kalmaktadır.

Eveldenberi ortakçı olan müstahsillerde de ayni lâkaydî görülmektedir. Ortakçılık ise Türkiyede çok müteammim bir çalışma tarzıdır. Bu çalışma tarzı çok müteammim olduğuna göre, Türk köylüsünün de lâkaydisi müteammimdir.

Toprak sahibi bütün istihsalin icra işini ortakçıya bıraktığı, kendisi şehirde ticaretle veya başka bir işle meşgul olduğu için mahsulün, tohumun cinsi, damızlık ve saire ile alâkadar olmağa vakit bulamıyor. Başı boş bırakılan ortakçı, ne mahsulün ve ne de toprağın kendisine yarolacağını bildiği için dehşetli bir ihmalle iş görüyor. Binaenaleyh Türk mahsulünü ıslah, Tür khayvancı-

(*) Fındık mahsulü el ile toplanmayıp değnekle düşürüldüğü için fındık ağacının küçük dalları kırılmakta ve mahsul bir sene bereketli bir sene bereketsiz olmaktadır.

lığını ihya etmek ve Türk köyüne, rasyonel tekniği sokmak için evvelemirde köylünün toprağına ve mahsulüne karşı alâkasını temin veya iade etmek lâzımdır. Bu ise, köylüyü mülkiyetine sahip kılmakla, topraksız köylüyü topraklandırmakla mümkündür. Kat'iyetle diyebiliriz ki ortakçılık, yarıcılık usulleri Türkiye köy iktısadiyatında rasyonel inkişafın önüne dikilmiş irticaî cemiyet engelleridir. Fikrimizce Türkiye köy iktısadiyatında teknik inkılâp yani Türk köyüne modern tekniğin girmesi ancak kurunu vustaî toprak münasebetlerinin tasfiyesile mümkün olacaktır. Ancak o zamandır ki, mahsulün kalitesini, tohumun cinsini ıslah, damızlığı, kredi ve satış işlerini teşkilâtlandırmakta esaslı muvaffakiyetler elde edilecektr. Ziraatçi - teknik ve iktısatçı-teknik bir politikanın evvelemirde içtimaî bir görüşe dayanmasını zarurî buluyoruz.

Köylüyü topraklandırmak, ortakçılığı ve şarktaki derebeyliği sınıf olarak tasfiye etmek inkılâpçı bir toprak reformudur. Yalnız suitefehhüme meydan vermemek için bu reform üzerinde bir parça durmak lâzımdır. Toprak münasebetlerini tasfiye ya sosyalistçe yahut halkçca olur. İnkılâpçı sosyalizmde toprak ıslahatı, toprak üzerinde ferdî mülkiyeti kaldırarak bunun yerine kollektivist mülkiyeti kurmaktır. Bugün Rusyada olduğu gibi' Misal: Kolhozlar.. Halkçı reform, her ferdi toprak mülkiyetine sahip kılmaktır. Millî inkılâbın her ferdi topraklandırması, içtikamî taktik bakımından geniş köylü kütlelerini millî inkılâba daha sıkı bağlıyacağı gibi, millî müdafaada zarurî gördüğümüz memleket alâkasını da takviye edecektir. Hattâ geniş sosyalist tecrübeleri yapan Sovyetler bu millî müdafaa endişesi dolayısile, garp hudutları boyunda takip edilen iskân siyasetinde sosyalist bir toprak siyaseti yerine köylüyü toprağına sahip kılacak halkçı bir politika takip etmişlerdir.

Millî kurtuluş inkılâbı yapan memleketlerin toprak politikası rejimlerinin karakteri itibarile sosyalist değil, halkçıdır. Bu itibarla, bizim inkılâbımızın toprak reformunda da köylüyü topraklandırmak gayesi esas prensibi teşkil eder. Bu davayı böylece tesbit ettikten sonra bunun tatbiki yolları üzerinde araştırmalar yapmak kalır ki, bunu başka bir makalemize mevzu olarak ayırıyoruz.

Sécil Sorel, Marlène Dietrich ve Paul Verlain'in büstü.

Yakup Kadri.

Şu köhne garp cemiyetlerinde hüküm süren buhran yalnız iktisatça ve paraca değildir. Bu cemiyetlerin en bellibaşlı örneklerinden biri olan ve Avrupa kültürünün kaynağı sayılan Fransa herşeyden ziyade kafa ve ruh krizi geçiriyor.

Cécil Soerl'in, ellisinden sonra Moliére evini terkedip basbaya bir *Music Holl* artisti olmağa gidişi *Pagan* medeniyetinde *Pan* mabedinin yıkılışı gibi bir şeydir.

(Zira, bütün Fransız fikir ve politika prenslerinin kavillerine göre bu kadın daha düne kadar *Comédie Française'in* en sağlam temel direklerlinden biri idi. *Comédie Française ise* frenk kültürünün mukaddes ocağıdır. Demek ki Sorelin çekilişiyle bu ocak kökünden sarsılmış oluyor.)

Gerçi Cécil Sorel, otuz yıl, tam otuz yıl, Fransız dilinin nüfuzunu ve Fransız edebiyatının sahne zaferlerini emsalsiz bir kudretle taşıdıktan(yaydıktan ve hattâ, belki de yükselttikten sonra, şimdi, zenci çalgıcılarla, melez oyuncuların arasında kendine yer aramağa gitti.

Montmartre salonlarının bu acemi dansözü daha bundan birkaç zaman evveline kadar *Clémenceau*'nun «Sorel, siz, devrimiz üstünde bir zafer bayrağı gibi yükselmektesiniz!» diye hitap ettiği ve Maurice Barrés'in «Cécil Sorel Fransanın büyük zekâsını kafasında ve bütün güneşini eteklerinde taşıyor.» diye yazdığı büyük san'atkârdır.

Pariste halk, bu sanat faciasna ağlamak şöyle dursun şaşmadı bile. Comédie Française'de yapılan bir *ayrılık gecesinde,* bir Montmartre şairi herkesin duygusuna ve düşüncesine şu sözlerle tercüman oldu: «Bundan sonra Sorél'i altı franga seyredeceğiz.» ve bütün sal dakikalarca bu kaba nükteyi alkışladı.

O akşam, zaten, ne Cécil Sorel Moliére'in evini terketmenin, ne de

Parisin *seçme halkı* ondan bu tarzda ayrılmanın ifade ettiği manayı hiç te anlar görünmediler. Avant Sénne locaların birinde bir *Hollyvood yıldızı* umumun alâkasını hep kendi üstüne çekmişti. Bütün dürbünler sinema gökünün bu esrarlı, bu mıknatıslı, bu acayip seyyaresine doğru çevrilip duruyordu.

Solgun Marlène, lâcivert parıltılı vhşi -kuştüyleriyle mavi şimşekli elmaslarının arasında. belki, tam bir yıldız değilse bile herhalde başka bir yıldızdan inmiş bir mahlûku andırıyordu. Bu mahlûk, ne söylüyor, ne gülüyor, ne bakıyor, hatta, ne de etrafını saran kızgın alâka çemberinden haberdar görünüyordu. Yüzbin mum kuvvetinde projektörlerle bakışmağa alışmış gözleri, bu eski «Fransız Tiyatrosu» nun yarı karanlık salonunda kaynaşan insanlar üstüne çevrilmesini bilmiyor gibiydi. Belli ki, burası onun dünyası değildi, ve bu kalabalıkla ne bir soy, ne bir asır kardeşliği vardı. Vahşi ve iptidaî birşey onu bizden ayırıyordu. O, viran bir medeniyetin muhteşem yıkıntısı ortasında garip ve yalnız bir çiçekti. Kökleri, bizim için, hassası henüz belli olmıyan bir topraktan kuvvet alıyordu. Yüzünden sızıp dağılan bu madenî parıltılar, bütün vücudünden çıkan bu radimolar, ona bir donmuş yıldırım netameliliğini veren bu beyaz ateş yeni, yepyeni bir geologialık hadisenin eserleri idi.

Hiç şüphesiz, henüz pek eksik ve çiğ olan sinema edebiyatında bütün bu esrarlı tecelliler bir «sexe apeel» sıfatı takılmakla herşey izah olunmuş zannediliyor. Lâkin, Marlène bu kadar basit bir vakıa değildir. O, yalnız insanlar üstünde bir «cinsî» tesir yapmakla kalmıyor. Makineye ruh veriyor; elektriğe ihtiras katıyor; sınaati idealleştiriyor; tabiatin görünür görünmez, bilinir bilinmez bütün kudretlerini bir insanî disiplin altına alıp bir insanî gayeye doğru sürüklüyor. Onun eski zamanlardaki kâhin ve büyücü kadınlardan ne farkı var? Marlène'nin sinema edebiyatında bir başka adı da (Vampir) dir. O, eğer, kadim Mısır medeniyetinde doğmuş olsaydı, bahtın, kaza ve kaderin, ölümün; ve ölüme götüren ihtirasların sınırında çömelmiş duran (Sfenks) mutlaka o olurdu. Çölün avare kâhinleri onun baktığı noktaya define aramağa giderdi. Dertliler küme küme ondan şifa dilenmeğe gelirdi. Hasretliler adaklarını ona adarlardı ve

genç cengâverler, kendilerini bekliyen akıbeti, sefere çıkmazdan evvel, ondan sorarlardı.
Gerçi o vakittenberi çok putlar yıkıldı, çok ilâhlar öldü. O zamanla bu zaman arasında uzun skolâstik geceleriyle alacalı *insaniyet* yılları ve inkârın başdöndürücü tepeleri ve korkunç tahlil uçurumları birbirleriyle çatışmış duruyor. Lâkin, 1933 yılında, insanlar, eski gildanlılardan daha az mistik ve tarihten önceki mahlûktan daha az urasacı değildir.
O zamankilerin kendi elleriyle yaptıkları putlara tapışları gibi bu devirdekiler de kendi hünerleriyle boyayıp süsledikleri ve makinelerle kımıldatıp oynattıkları (yarı - kukla - kadınlara) *yıldız* adını vermekte ve dinî bir cezbe ile bunlar önünde iğilmektedirler.

●

Hiç şüphesiz Marlène, Sorel piyesinde bir san'atkâr olmaktan uzaktır. Şöhretini yapan şeyler arasında kendi şuurunun, kendi zekâsının ve hatta kendi istidadının başlı başına bir rol oynadığını da tahmin etmek güçtür. Sinema sanatında *rejisör* denilenin ne esaslı, ne büyük, ne yaratıcı bir vazife gördüğüne de vakıfız. Bütün yıldızların hareket kanunlarını bu esrarengiz adam tayin eder. Onlara dilediği parıltıyı veya cazibeyi o verir. *Lüsifer* gibi hüküm sürdüğü sinema gökünden, bu yıldızları, nice insan yığınlarının talihine ve gönlüne hâkim kılan odur. Bütün «Star» lar makineye ruh ve donmuş unsurlara ihtiras vermek kudretini ondan alır. *Metropolis* filmindeki makine âlimi, işte, budur ve icat ettiği makine - kadın işte bunlardır.
Cécil Sorel gecesinde Marlène Dietrich sahneye çıkacaktı. Ve benim gibi bir çok seyirciler de en çok bunu görmeğe gitmişti. Lâkin son dakikada, Comédie Française memurlarından biri çıkıp halka şu kara haberi verdi.
«— Marlène Dietrich sahneye çıkamıyacaktır. Çünkü filim şirketleriyle mukaveleleri buna mânidir.
Ve bütün sal «Mavi Melek» teki proefsör Unrat gibi inlemeğe başladı. Hollyvood'daki esrarengiz adamın *yıldız* üzerindeki tesiri, buraya, bu kadim kültür ocağına kadar hükmünü sürüyor demekti.
Parisin cihanda hâlâ bir mana ifade ettiğine kani, bir eski *Fransızlık* hayranı bana dedi ki: «Kültür Parisini Sen nehri-

nin bu yakasında ne arıyorsunuz. Öbür tarafa gidin; öbür tarafa gidin!) dedi.

Quartier Latin, bugünkü orta yaşlı edebiyat neslinin kalbinde bir kaybolmuş cennetin yadı gibidir. Bundan yirmi, yirmi beş yıl evvel o hepimizin *kâbesi* idi. Aramızdan nice hacılar oraya bir daha dönmemek üzere gittiler. Dönenlerimiz de ölünciye kadar onun hasretiyle yanıp tutuştular.

Haydi bu mübarek ülkenin toprağına yüz sürmeğe gidelim. Lüxemburg bahçesi Fransada intelektüel gençliğin, eski Quartier Latin ananelerine sadık kalmış «Boheme» artistlerin mesiresidir. «Boheme» şairlerinin ilâhı Paul Verlain'in yarım heykeli de burada dikilidir. Onu, bundan beş altı yıl evvel bir defa görmüştüm. Bir defa daha görmek istedim. Fakat yerini unutmuşum; bir türlü bulamıyorum. Arkadaşım her rasgeldiği gence soruyor; her talebe kümesine yaklaşıyor: «Verlain'in heykeli?» Verlain, Verlain? Bu da kim? Bir gülüşmedir gidiyor. Artık, genç talebelere sormaktan vazgeçtik. Paul Verlain devrine yakın olan nesilden bir adam aramağa başladık. Ağaçların arasından kırçıl sakallı biri, yanında bir mektepli çocukla bize doğru geliyor. Yaklaşıyoruz: «Paul Verlain'in heykeli?» Herif şaşıyor, sırıtıyor. İğilip çocuğa soruyor: «Mutlaka sen bileceksin. Mektepte işitmişsindir.» diyor. Çocuk, bir coğrafya imtihanında Himalayanın yerini bulamıyan bir talebe sıkılganlığiyle önüne bakakaldı.

Ve Paul Verlain, on dokuzuncu asır Fransız edebiyatındaki büyük zirveler zincirinin, hiç şüphesiz bir Himalâyası idi.

Hürriyet mefhumu etrafında.

Burhan Asaf.

Geçen sayıdaki Darülfünun yazısında, hürriyet bahsine biraz dokunmuştuk. İnsanların ikiye bölünmüş gibi hürriyet avukatı yahut hürriyet düşmanı kesildikleri şu oldukça acayip devirde, davayı hürriyet yahut hürriyetsizlik bakımından halletmek istemk fikri bir hafiflik olur. Çünkü hürriyet ile onun zıddı nihayet birer mefhumdan ibarettir. Mefhumlara palan vurarak at koşturmak bir çok fikir oyunlarına ve bir hayli spekülâsyonlara yol açabilir ama tam olan hakikate götürmez. Tam olan hakikat derken insanlığı bütün bir devir boyunca tatmin eden hakikati kastediyoruz. Yoksa tam olan hakikate varmanın insanlık için ebedî bir gaye olduğunu ve ona bizim asrımızda da varılamıyacağını bilenlerdeniz. Fakat bütün bir devir boyunca tatmin eden hakikatin de, bir zaman mesafesi dahilinde, tam olan bir tarafı vardır. O da, hayatın gerisinde kalan bütün ölçüleri tasfiye ederek yeni ölçülere sahip olmak işini kolaylaştırmasıdır.

Hürriyet mefhumu üzerinde durmak istememizdeki maksat, bir kere bu mefhumun kendi başına mevcut olmadığını göstermek ikincisi de onu dava ile olan münasebetlerile tetkik etmektir.

●

Geçenki yazımızda (1) hürriyet mefhumunun, devirlere göre nasıl değişmekte olduğunu göstermiştik. Cemiyetin muhtelif devirlerde, umumi bir görüşü bir «hayatı telâkki tarzı» vardır. Bu «hayatı telâkki tarzı» nda hürriyetin de bir telâkki tarzı vardır. Ve, «hayatı telâkki tarzı» değişir değişmez, «hüriyeti telâkki tarzı» da kendiliğinden değişmektedir. Meselâ, Fransız ihtilâlinden evvel, her ferdin hürriyeti, Fransa gibi derebeyliğini tasfiye edebilmiş memleketlerde, bir taraftan hükümdarın bir taraftan kilise hâkimiyetinin müsaadesi nisbetinde mevcut idi. Diğer memleketlerde ise, hürriyet, (meselâ Rusya ve Osmanlı İmparatorluğunda) teokrasilerin ve derebeylerinin haklarile takyit edilmişti. Fransız ihtilâlinden sonra, bu ihtilâlin esaslarına iltihak eden memleketlerde, hürriyet, nazarî olarak hürriyet ile takyit edildi. Fakat hakikatte, serbest fert teşebbüsünün peşini takip ederek evvelâ tüccarın daha sonra sanayicilerin en sonra da (zamanımızda) sermayedarların müktesep haklarından ibaret kaldı. İhtilâlin prensiplerine iltihak eden milletlerle iltihak etmiyen yahut edemiyen milletler bakımından da, edenlerin inhisarına geçti. Meselâ bir Osmanlı İmparatorluğu, darbeler yiyen istihsalâtını yahut istilâya uğramış iç pazarını korumak için, gümrük koymak hakkına malik değildi.

Gene Fransız ihtilâlinin fikrî hegemonyası devrine ait olmak üzere şu

(1) *Université*'nin manası, 20 numaralı KADRO.

misali zikredebiliriz. Tanzimata kadar Osmanlı İmparatorluğunda, müslümanlar için ayrı bir hürriyet ölçüsü reâyâ için keza ayrı bir hürriyet ölçüsü vardı. Tanzimat fermanı ile beraber, gûya bu iki ölçü birleştirildi. Fakat memleketin hariç ile olan hak mukayesesi bakımından imparatorluğun bütün sekenesi, garp imperyalizminin emrine reâyâ yazılmış oldu. Filiyat sahasında bu hazin haksızlık hüküm sürerken, hürriyetin kitapça tarifi, Osmanlı münevverinin kafasında da Fransada yahut İngilterede olduğunun aynı idi.

Son bir misal olmak üzere, şu aylarda şahidi kaldığımız Küba ihtilâlini ele alalım Küba vaktile İspanyollara ait idi. Amerika burayı İspanya ile yaptığı muharebede muzaffer çıktıktan sonra işgal etti. Bu esnada bir kasabın Amerika lehine büyük yararlığı görüldü. Bu kasap, Küba'nın Amerikaya firar etmiş olan Cumhur reisi Machado'dur. Bu adam, bütün cumhur reisliği esnasında, Küba'da Amerikan sermayesinin menfaatlerini temsil etti. Parlâmentoculuk paravanası arkasında hürriyetin kuklasını oynattı. Fakat yaptığı zulüm ve şiddet, yalnız kendisine ait kaldı. Amerika, bu gibi hareketlerin mes'uliyetinden daima sıyırılabildi. Küba halkı şeker ve tütünün bütün kârını karşı taraftaki efendilere terketti. Memlekette eğer bir kısmı kaldı ise, o da hükûmet merkezinin bir Monte-Carlo olmasına yahut karşıdan gelecek efendilerin içki yasağı olmıyan kabarelerde dünyanın dört bucağından ithal edilmiş kadınlarla hoş vakit geçirmelerine tahsis edildi. Küba'nın kendi haklarına malik olmaktan nekadar uzak olduğunu ve oradaki parlâmento ve halk hâkimiyeti düsturlarının ne kadar sahte olduklarını bu seferki ihtilâl tamamen açığa vurmuştur. İhtilâli yapanlar, Machado'yu devirmekle iktifa etmek istemediler. Asıl şiddet ve zulmün kimin namına yapıldığını ve ne taraftan geldiğini tesbit ederek Amerikan emperyalizminin boyunduruğundan kurtulmak istediler. Yaptığı ihtilâlin hızı ile, halk hükûmeti Küba'yı Amerikaya teslim eden muahede maddesini tanımamak teşebbüsüne girişti. Şimdi Küba önlerinde yirmi otuz harp gemisi yatıyor. Küba'daki idare yelkenleri suya indirinciye kadar bu gemilerin topları ihtilâl hükûmetine doğru çevrilmiş kalacaktır. Halbuki bu gemileri oraya gönderen devlet reisi, Amerikada, çiftçi ile ameleyi korumak için sanayiciler ve bangerlerle merhametsiz bir mücadele halindedir. Bir kaç yüz kilometro ötede hak ve hürriyetin yeni bir tarifi için mücadele eden adam, beri tarafta eski tarifi bile bir takım insanlara bağışlamak istemiyor. İşte hürriyet onu mücerret manasında alanların zannettiğinden bu kadar uzak ve cemiyetlerde hâkim olan iktısadî, içtimai ve siyasi ölçülerin heyeti umumiyesile bu kadar sıkı sıkıya alâkadar bir şeydir.

«Filân memlekette hüriyet var. Filân memlekette hürriyet yok» demek hiç bir şey ifade etmez. Doğru olan, Hüriyeti cemiyetin bütün davalarile beraber mütalea etmek ve onun hakkında ondan sonra hükümlere varmaktır.

●

Fransız ihtilâli, kapitalist ve ferdiyetçi ideolojinin zaferi idi. Bu zafer, istikrarını 1848 de yaptı Fransız ihtilâlinin gayet muayyen bir hürriyet telâkkisi vardır. Bu telâkki ile «hukuku beşer beyannamesi» inde karşı-

laşıyoruz. Hukuku beşer beyanamesinin hürriyet telâkkisine göre, hürriyet, her ferdin diğer fertlerin hukukunu (başta hürriyet hakkı) zedelemeksizin harekâtında serbest olmasıdır. Bu hukuk tarifi, serbest teşebbüs hakkını, ferdî teşebbüs hakkını, serbest ticaret ve serbest mübadele usullerini destekler.

Fakat, kimler için? 1848 hareketine iltihak eden milletlerin fertleri için. Evet, her İngiliz, her Belçikalı ve her Felemenkli gibi, her Fransız da serbest ve hürdür. Fakat bu hürriyet, bu vatandaşların hepsi için ancak faydalıdır ve biç birine zarar getiremez. Çünkü bütün deniz ve kara yolları müstemlekeliğin yularına alınacak memleketlere doğru açıktır. Serbest teşebbüslerine var kuvvetile yaslanarak denizleri aşan bu tek tek İngilizler, Belçikalılar, Fransızlar ve saire yabancı topraklara emniyetle ayak basabilirler. Çünkü konsoloslar ve konsolos raporları, o memleketlerde hazır bir vaziyet hazırlamışlardır. Arkadan gelen zırhlıların topları ise bu hür fertleri karşıdaki topraklara birer küçük allah gibi teslim etmektedir. Veyl eğer bunların burunları kanayacak olursa!

Bugün kendisi eroin çeken Avrupa, Çin kapılarını topa tutarken, boyunduruğuna almağa hazırlandığı millete ilk ticaret metaı olarak afyon satmıştır.

«... Diğer fertlerin hukukunu zedelemeksizin..» şartını eğer o tarihlerde, adil ve beynelmilel bir mahkeme tefsir etmek salâhiyetini haiz olsa idi, bugünkü sınıf davaları ve buhran belâsı, insanlığın başına çökmezdi. Dünyanın her noktası, bir İngiltere kadar mamur ve müreffeh olurdu. Fakat, «hukuku beşer beyanamesi» indeki fert hakkı ve hürriyet tarifi yalnız Avrupanın garbinde yaşıyan fertler içindi. Ötekiler, o, top ateşi altında afyon satın almağa ve afyon çekmeğe mecbur tutulanlar, insan sayılmadıkları için fert olamazlardı. Onları ancak «baş» hesabı üzerinden tasnif etmek caizdi.

Ve işte, bir asırdan fazla sürmüş olan bu tarihî cinayettir ki, beyannamedeki hak ve hürriyet tariflerini, nihayet adi birer yalan derkesine indirmiştir. Eğer geri memleketlerin geri kalmamak ve en ileri memleketler kadar ileri olmak mücadelesi, on dokuzuncu asrın başında patlak vermiş olsa idi Hürriyet mefhumu etrafında bu kadar gürültü kopmazdı. Çünkü nihayet, her tarafında tamamile ayni şartlar hâkim olan bir dünyanın ıslahı mevzuu bahsolurdu.

Fakat bugün, şimdiye kadar hürriyet hakkında milletçe mahrum kalmış camiaların bu hak uğruna mücadelelerine şahit oluyoruz. Eğer bu vaziyette olan milletler, Hürriyet'i fertçe yani fert ölçüsü bakımından kabul ederlerse. memleketleri geri ve fakir, millet bünyeleri de zayıf, teşkilâtsız ve şuursuz olduğu için, mücadelede mutlaka mağlûp olacaklardır. Çünkü karşılarında hem fert hem de camia bakımından teşkilâtlı, kudretli, üstelik te, gasıp mevkiinde bulunan milletler vardır. Böyle bir kaşılaşmada, zayıf tarafın ferdine tam bir hürriyet vermek bu ferdi, kendi gayesine varmak için, vatandaşlarının hakları üzerinde pazarlığa teşvik etmekle birdir. Bu zayıf taraf için doğru olan yol hürriyet'intarifini ferde göre değil millete göre biçmektir. Milletin hürriyeti yerine geldikçe ve milletin hürriyeti her türlü tecavüzden masun kaldıkça, o millete mensup olan fertlerin hüriyeti artacaktır.

Her mücadele bir kuvvet sarfını, bir fedakârlık tahsisini ve bir aşınmaz irade teksifini müstelzemdir. Şimdiye kadar, her hususta altta kalmış bir milletin üste çıkabilmesi için, elbette ki müstesna bir gayret ve müstesna bir sabır lâzımdır.

İşte Türk inkılâbının kendine mahsus bir cihanı telâkki tarzı ve bu telâkki tarzının da kendine mahsus bir hürriyet telâkkisi olmasındaki sebep, budur.

Türk inkılâbı, kendi milleti ve benzer haldeki milletler için yeni bir hürriyet telâkkisine göre, fertlerin hür olabilmesi için, milletlerin hür ilân edilmeleri lâzımdır. Eğer bazı milletlerin hürryetlerini gasbetmiş olan bazı milletler, bu hürriyeti kendi rızalarile iade etseler ve bunun için lâzım olan beşerî tesanüdü müstesna bir esalet göstererek kabul etseler, hürriyet mefhumunun fertçe kabul edilmesinde hiç bir mahzur kalmaz. Fakat gâsıp, gâsıp kalmak istediği için ve hürriyetler, hiç bir zaman verilmiyerek daima alındıkları için, millî kurtuluş inkılâbı, kendi hürriyet nazariyesini hâkim kılmağa mecburdur.

Bu nazariyeye göre ise, milletin hürriyet ve istiklâli her bakıma göre tamam olunciya kadar, fertler için, hak yok, vazife vardır.

Hükûmetçilik başka, Devletçilik yine başkadır. Hükûmetçilik bir idare tarzıdır. Devletçilik bir cemiyet tarzıdır. Birincisi bürokratik, ikincisi Sosyal bir sistemdir.

Teknik :

Millî mahrukat meselesi.
IV.
Kömür ve Linyit.

M. Şevki.

Kömür ve linyitler:

1 — Umumiyetle teshin ve ocak mahruku olarak,

2 — Buhar makinaları ve buhar türbinleri mahruku olarak,

3 — Mayi motör mahruku olarak

Tetkik edilebilirler.

Bu üç türlü kullanma yerinin her üçü de memleketimiz iktısadiyatı için hayatî ehemmiyeti haiz ve her üçü de birbirini itmam eder mahiyettedir. Meselâ kömürden mayi motör mahruku istihsali, kömürün kok halinde memlekette istihlâk derecesile alâkadar olduğu gibi buhar makinelerinde ve enerji santrallerinde fazla miktarda istihlâki kömürün daha fazla yayılmasını mucip olacaktır.

Bunlardan başka kömür meselesi ayrıca demir istihsalâtı, mevaddı infilâkiye ve gaz sanayii dolayısile bir millî müdafaa işi; sun'î gübre istihsali dolayısile bir ziraat işi de olduğundan bunların da sırasile tetkiki icap eder.

●

Taş kömürü ve linit membalarımız:

Kömür işinde kat'i kararlara varabilmek için evvelâ membalarımızı mevkileri, cinsleri ve zenginlikleri itibarile gözden geçirelim:

Maden kömürü menbaı mevzuu bahsolunca Türkiyemizde pek tabiî olarak akla evvelâ Zonguldak - Ereğli kömür havzası, bundan sonra da memleketimizin hemen her yerinde tesadüf edilebilen linit madenleri gelir.

Karadeniz kömür havzası:

Karadeniz veya Ereğli Zonguldak kömür havzası Ereğlinin şarkındaki Köse ağzından başlıyarak Kozlu Zonguldak - Amasrayı ihtiva etmek üzere Söğüt üzerinde biten takriben 200 kilometre uzunluğunda bir sahayı ihtiva etmektedir. Bu şeridin enliliği şimdiki malûmata naaran 2-50 kilometre arasında değişmektedir. Maamafih uzun iskandillere ve paraya ihtiyaç gösteren bu vüsat tayini keyfiyeti şimdiye kadar bir sistem dahilinde tatbik edilmiş olmadığı için saha vüsatinin bundan daha fazla olması ihtimali de vardır.

Havzanın vüsati gibi damarların kalınlığı, istikametleri, tulleri hulâsa tekmil havzanın ihtiva ettiği kömür miktarı da kat'i olarak tesbit edilememiştir. Mütehassıslarınca yapılan tahminlere nazaran maden serveti kilometre murabbaına 20-50 milyon ton arasında değişmekte ve havzanın mecmu serveti ise 1-5 milyar ton olarak tahmin olunmaktadır.

Buna nazaran son senelerin yaklaştığı azami istihsal miktarı olan senevî 2 milyon ton maden ihracı yapılırsa havza bize asgarî olarak 500 sene azamî olarak 2500 sene kifayet edecek bir serveti haiz demektir. Maamfih memleketimizin son senelerde sanayileşme hususunda gösterdiği hamleler dolayısile istihsal ve istihlâk miktarının hayli artacağı şüphesiz bulunmakla beraber hazvanın birkaç asır kifayet edebilecek kadar bir servette bulunduğu da muhakkaktır.

kemiyyet itibarile memleketimiz için bu kadar bol bir maden olan havza kömürleri keyfiyet itibarile de hayli yüksek bir mevki işgal etmektedir. Havzanın muhtelif yerleri hayli muhtelif kömür vermekle beraber heyeti umumiyesi Almanyanın Sar havzası kömürlerine tekabül etmektedir. Bazı mıntakalarda kalite itibarile dünyanın en iyi cins madenkömürü olan kardife yakın kömür istihsal edildiği görülmektedir. Ezcümle Çamlı kömürü yıkanmamış halde dahi kardifle mukayese edilebilecek havassa maliktir:

	Birinci kardif kömürü	İkinci kardif kömürü	Çamlı kömürü
Rutubet	% 1	% 1	%1.9
Kül	% 5	% 8	%7.7
Mevaddı tayyare	%15	%20	%35
Karbon	%79	%71	%54
Kalori	8150	8000	7970

Ereğli şirketinin yıkanmış kömürlerinde ise bu miktar şöyledir:

Rutubet	% 3
Kül	% 11
Mevaddı tyyare	%27.5
Karbon	%58.5
Kalori	7600

Buradan görülüyor ki havza kömürlerinin keyfiyet itibarile vasatî seviyesi dünyanın en iyi cins kömürlerine hayli yaklaşmakta ve bilhassa kükürt miktarının azlığı (vasati olarak %2-3) kömürlerimizin sanayide ve nakil vasıtalarında istimaline müsait bulunmaktadır.

Bundan başka havzamızın Karadeniz sahilinde hemen de yegâne kömür mıntakasını teşkil etmesi istihsalâtının gittikçe tezayüdünü ve maden ihracatımızda en büyük mevkii işgal etmesine sebep olmuşur. Havzada umumî harpten sonraki istihsalât şu suretledir:

	Ton		Ton
1932	410000	1927	1.324000
1923	597000	1928	1.251000
1924	769000	1929	1.421000
1925	958000	1930	1.595000
1926	1216000	1931	1.574000

Buradan görülüyor ki 1929 da başlıyan buhrana rağmen kömür istihsalâtımız tezayüdünde devam etmiş ve istihsal işi rasyonelleştirildikçe, liman a nakil, tahmil ve aktarma işi fennileştikçe, bilhassa dahildeki istihlâk sahası artırıldıkça bu tezayüdün devamı edip gideceğine şüphe kalmamıştır.

Havza hakkında bu kısa malûmatı verdikten sonra ikinci membalarımıza yani linit (esmer kömür) madenlerimize gelelim:

Linitler bugünkü Türkiye hudutları dahilinde en bol maden zuhuratıdır. Hemen her vilâyette, Anadolunun garp, orta ve şark kısımlarında bulunmuş olan linit membalarının serveti hakkındaki malûmatımız maalesef taş kömürününkinden ileri gidemiyorsa da zuhuratın çok fazla yerlerde oluşu, bunlarda soma gibi işlenen mıntakalarda 15 metre kalınlığında damarlara tesadüf edilişi, mühim bir kısmının kimyevî terkip itibarile hayli kıymetli bulunuşu linitlerimizin müstakbel sınai ve iktısadî faaliyetimizde mühim rol oynıyacağına bir delil addetmekteyiz. Çünkü taş kömürü ucuz bir meta olması dolayısile ekseriya uzakça mesafelere nakil masraflarına tahammülü yoktur. ((Meselâ havzadan Ankaraya kadar kömür nakli masrafı, maliyet fiatının takriben bir buçuk mislidir.) Bundan dolayı geniş memleketimizin dağınık sahalarında yapılacak sınai ve iktısadî faaliyet ancak o civara yakın mahruk membalarına dayanacaktır ki bu da bilhass linitlerimizdir.

GarbîAnadoluda: Soma, Nazilli, Sarayköy, Söke, Kirmaşti, Bekleme, Trakyada Keşan ve Ayazma.

Orta Anadoluda: Kastamonu, Oturak (Uşak civarındadır), Kütahya, Çay, Kızılören (Konya civarında), Yerköy, Hacıbektaş, Çeltik, Kalecik, Bahçecik (Sıvas), İpsala,

Şarkta: Zile ve Erzurum vilâyetlerinde muhtelif yerlerde zuhur etmesi ve bu suretle memleket dahiline yayılmış bulunması yukarıdaki iddiamızı teyit eder.

Linitlerimizden başlıcalarının tahlil neticelerini aşağıya dercediyoruz:

	Soma linyiti	Kütahya linyiti (Dağarmaa sar)
Mevaddı tayyare	%43.9	%25.16
Kül	% 9.8	% 12
Kok	%55.6	%74.83
Rutubet	%10.4	%11.33
Kükürt	% 4.3	% 1.57
Kalori	5200-5400	Kalori 5120

Yerköy kömürü:			Kalori
Mevaddı tayyare	%39.4	Kalecik kömürü	4000
Kok	%60.6	Hacıbektaş	5000
Kül	% 9.6	Çay	4500
Kalori	4500	Ayazma	3800
Kükürt	%4.56	Seyitömer (Kütahya)	3500

Keyfiyetçe iyiliğe ve kemmiyetçe bolluğa ve her tarafta zuhur etmesine rağmen memleketimizde linit istihsal ve istihlâkimiz maalesef yok denecek kadar azdır. Yani bugüne kadar hiç bir suretle bu servet membaından istifade düşünülmemiş ve araştırılmamıştır.

Bu servetimizden ne suretle istifade edebileceğimizi ilerideki kısımlara bı-

rakarak bir mukayese noktası olmak üzere bizim ve bazı memleketlerin senelik linit istihsalâtımızı kaydetmekle iktifa edeceğiz.

Linit istihsalâtımız:

1923 te	253	Ton
1924 »	0	»
1925 »	4610	»
1926 »	6812	»
1927 »	10555	»
1928 »	9251	»
1929 »	11558	»
1930 »	9389	»
1931 »	7775	»

	Bulgaristan	Yunanistan	Romanya
1922	983.000	132.0000	1.856.000
1923	1.013.000	118.000	2.229.000
1924	1.155.000	131.000	2.479.000
1925	1.160.000	142.000	2.615.000
1926	1.142.000	153.000	2.731.000
1927	1.680.000	143.000	2.850.000
1928	1.361.000	121.000	2.630.000
1929	1.573.000	156.000	2.675.000
1930	1.572.000	000	2.045.000

Nüfusu umumiyeye nisbet edildiği takdirde 1930 senesinde Türkiyede nüfus başına ancak 0.65 kilo düştüğü halde Bulgaryada takriben 290 kilo, Yunanistanda 20 kilo, Romanyada 15 kilo isabet etmektedir. Bu rakamlar bizim büyük sanayi memleketlerine nazaran değil ve fakat yakın komşularımıza nisbetle linyitlerden istifade hususunda nekadar geride bulunduğumuzu gösterir.

Kömür ve linit servetlerimizle bunların senelik istihsal miktarlarını bu umumi tetkikten sonra milli iktısadiyatımızda oynıyabilecekleri rolleri münakaşa ve tayin edebiliriz.

1 — Teşhin ve ocak mahruku bakımından: Anadolunun şimalini kaplıyan silsele ile Toroslar, Garbî Anadoludaki bazı münferit dağlar ve Trakyada Istranca dağları hariç olmak üzere Türkiyemizin diğer kısmı ağaçsızdır. Ege hudutlarından başlıyarak Sarıkamışa kadar devam eden yüksek yayla çırçıplaktır denilebilir. Resmi istatistiklere nazaran Türkiyedeki ormanların mesahai sathiyesi takriben 8 milyon hektar tuttuğuna göre memleketimizin ancak onda biri ağaçla örtülü demektir. Bu sebeple bir taraftan ağaçsız mıntakadaki halk mahrukat yoksuzluğu çekerken ağaçlı mıntakadaki halk ta mahrukat tedariki için zaten mahdut olan ormanları tahrip etmektedir. Bunun önüne geçmek için yegâne çare ise taşkömürü ve linitlerimizin kıymetlendirilmesidir.

Bu iş yalnız memleketi ağaçlı görmek kaygusundan ibaret değildir. Aynı zamanda iktısadî bir menfaat temini işidir de. Bugün Ankarada 2500 ka-

loriye malik olan yaş odunun kilosunu vasati olarak 2 kuruşa alıyoruz. Halbuki bizzat gene Ankarada takriben 5000 kalori kıymetinde linit kömürünün tonu 15 lira, yani kilosu 1,5 kuruştur. En az bir misli kâr temin etmesine rağmen bizzat bu işten anlıyan bizlerin bundan istifade edemeyişini neye hamledebiliriz?

Bunun yegâne sebebi göreneğe bağlanmak ve bu yeni mahruktan istifade için kâfi malûmat ve vesaitle mücehhez olmamaktır. Linitlerden istifade esnasında başka ocak ve soba ister. Sanayiimizin bugünkü halinde dahi ucuzca tedariki imkânı olan bu vesait temin olunduktan sonra tedricen odunun mahrukat olarak kullanılması hiç değilse şehir ve kasabalar için menolunursa kısa bir zamanda yalnız yeraltında bekliyen bu madenler kıymetlendirilmiş olmaz. Fakat teshin ve mahruk iktısadiyatımızda da esaslı bir kâr temin edilmiş olur.

Bazı mıntakalar odunun çok yakın ve linitin uzak olmasından bu kayitten müstesna tutulabilirler. Fakat umumiyet nazarı itibara alınırsa bilâ kaydü şart linitin memleketimiz için en ucuz ve iktısadî bir mahruk olduğunu iddia edebiliriz.

Bilhassa Almanya ve diğer bazı memleketlerde olduğu gibi iyi cins linitlerden yapılacak Briketler nakil ve kullanma işini kolaylaştırdığı ve kaloriyi teksif ettiği için yayılmasını daha kolaylaştırır.

Teshin ve ocak mahruku olarak kokkömürünü de nazarı itibara almalıyız. Sahilde bulunmaları veya havzaya yakınlığı dolayısile nakliyatın ucuz olduğu yerlerde kokun kullanılması tercih olunabileceği gibi umumiyet üzere daha lüks ve temiz bir mahruk olmasından linite nazaran daha pahalı olduğu sahalarda da kullanılabilir.

2 — Buhar makineleri ve buhar türbinleri mahruki bakımından:

Bu bahiste vaziyet gayet aşikâr ve alınacak tedbir gayet vazıhtır: Muayyen bir hatten meselâ 100-300 beygirden itbaren memleket dahilinde kuvvei muharrike olarak yalnız kömür ve linit yakan buhar makinesini veya türbinini kabul etmek. Bu belki demiryol ile bağlanmamış veya yakınında linit bulunmıyan bazı şehirler için gayriiktısadi olabilir. Bu müstesna yerler hakkında müstesna kayitler konabilir. Fakat artık Karadeniz havzasının yanıbaşında bulunan Ankarada veya denize mesafesi yüz kilometreye varmıyan Adanada mazotla işliyen santraller tesisine müsaade etmek memleket iktısadiyatı için bir zarardır. Buharlı santraller dizel ile işliyen santrallere nisbetle %10-20 kadar fazla bir tesis masrafına ihtiyaç gösterirler. Fakat bundan sonra işletme masrafında mühim ucuzluklar gösterdikleri için bu zararı telâfi ederler. Meselâ Ankarada 7000 kalörilik kömürün kilosu 3 kuruş iken 1000 kalörilik mazotun kilosu 8-9 kuruştur. Birincide bir kuruşla 2300 kalöri satın alınırken ikicinde ancak 1100 kalöri satın alınabilmektedir.

O halde bu hususta teklif olunacak şey gayet vazıhtır. Bizde 1930 Sanayi kongresi veya 1933 te Zonguldak Ticaret odasının iddia ettiği gibi memlekete muayyen bir hatten yukarıda yalnız buharla işliyen makineler sokulmasına müsaade edilmesini, bilhassa yeni sanayi inkişafları için kömür ve linit mıntakalarında büyük santraller tesisinin esasen bu sanayi

için de hayatî bir mesele olduğunu bundan evvelki yazılarımızda da izah ve ispat etmiştik. (*)

3 — Taş kömürü ve linitlerin mayi matör mahruku bakımından tetkiki:

Taş kömürü ve linitlerden mayi mahruk istihsali daima başka sanayi ve başka istihsallerle alâkası olan bir iştir. Meselâ Avrupanın başlıca memleketlerinde bilhassa İngiltere ve Almanyada kok istihsali demir sanayiinin bir tâbii olarak inkişaf etmiştir. 1850 tarihine kadar ağaç kömürile işlenen demirin istihsali demryollar ve saire dolayısile birdenbire tezayüt edince buna da çare düşünülmüş ve kok bulunmuştur. Bu sayede 1850 de dünya demir istihsalâtı 4 3/4 milyon ton iken 1913 te 19½ milyon tona çıkmış ve kok istihsali de 113 milyonu bulmuştur.

Bu fazla kok istihsali tâli mahsulün, yani kok yapmak için ısıtılan kömürden çıkan gazin kıymetlendirilmesini icap etmiş, bu da evvelâ havagazi sonra katran, benzol, amonyak ve daha sonra bunların nitrifye edilmiş kısımları olan mevaddı infilâkiye, sun'î gübre ve saire ve sairenin meydana gelmesine sebep olmuştur. O halde biz kömür ve linitlerimizden mayi mahruk istihsalini düşünmezden evvel bunların ne gibi sanayi şubelerile alâkadar olarak inkişaf edebileceğini tetkik etmekliğimiz gerektir ki gelecek yazımızın mevzuunu ehemmiyeti bugün için çok artmış olan bu kömürden mayi mahruk istihsali ve onunla müşterek sanayi şubeleri teşkil edeceklir.

Kurulabilmesi için Devletten himaye ve milletten ferağat ve tahammül isteyen Millî Sanayi müesseseleri ancak Devlet elinde ve Devlet mülkiyeti altında kurulmalıdır.

(*) Kadronun 13-16 ıncı sayılarındaki elektrikli Türkiye ve 18 numaradaki millî mahrukat yazılarına müracaat.

Gene Dede Korkut Kitabından: Kanlı Koca Oğlu Kanduralı Boyu.

- II -

İbrahim Necmi.

Dede Korkut hikâyelerinden Kanduralı mankıbesinin ilk kısmını 19 uncu sayımızda basmıştık. Burada alt tarafını da okurlarımıza sunuyoruz.

Hikâyenin ilk kısmı kısaca şöyle toplanabilir:

«Oğuzda Kanlı Koca adında bir ihtiyar yiğit var. Bunun yeryüzünde biricik oğlu da Kanduralı adında bir koç babayiğittir. Kanlı Koca kendisi nasıl babasının yerini tutmuş ise oğlunun da kendi yerine geçeceğini, ondan sonra da bu soyun sürüp gitmesi için Kanduralı'yı evlendirmek gerekliğini düşünüyor. Oğluna kız bulmak istiyor.

«Kanduralı evlenmeğe razıdır. Ama alacağı kızın öyle «cici bici bir türkmen kızı» olmasını istemez. O öyle bir kız ister ki kendisi yerinden kalkmadan o davransın, kendi atına binmeden o binsin, kendi «kanlı kâfir eline» varmadan o varsın, baş getirsin; hülâsa, kendi gibi bir savaşçı, yiğit kız olsun.

«İyi ama Oğuz içinde benzeri bulunmıyan koç yiğit Kanduralı ile boy ölçüşecek kahraman kızı nerede bulmalı? Kanlı Koca bu kız arama işini önce delikanlının omuzuna bırakıyor. Fakat Kanduralı, bütün İçoğuz'u dolaşıp bulamayınca ihtiyar baba, kendi araştırmaya çıkıyor. İçoğuz'da Dışoğuz'da bulamıyor. Trabzona kadar gidiyor.

«Trabzon Tekûr'unun (İmparator) bir kızı var. Sarılar giyer. Adı Selcan hatundur. Benzeri görülmedik bir güzeldir. Fakat bu kızı almak için üç büyük canavarla döğüşmek, onları yenmek gerek: Karaboğa, Kağan Aslan, Kara Boğra (yani Deve).

«Bu haberi alan Kanduralı hemen yola çıkmak istiyor. Babasının, anasının yalvarmalarına karşı kendi yiğitlik onurunu ileri sürüyor. Kırk yiğidiyle Trabzona gidiyor. Büyük saygılar, alkışlarla karşılıyorlar. Boğa ile döğüşe çıkarken soyunuyor; yüzündeki örtüyü açıyor. Pencereden bunu gören Selcan hatun, delikanlıya âşık oluyor.

«Karaboğayı çıkarıyorlar. Korkunç bir hayvan. Herkes delikanlıyı Boğa elinde parçalanacak sanıyor. Kanduralı kırk yiğidinin ağladığını göüyor. Onlardan Kopuz çalarak kendisini öğmelerini istiyor. İstediğini yapıyorlar. Boğa ile karşılaşan koca yiğit, yumruğunu Boğanın alnına dayıyor. İkisi de karşı karşıya dikile kalıyorlar.

«Kanduralı birdenbire geri çeki-

liyor. Boğa boynuzu üzerine düşünce, kuyruğundan yakalayıp yere vuruyor. Kesiyor. Derisini yüzüp, İmparatorun önüne götürüyor:

«— Tanla kızını mana veresin!» Diyor.»

Hikâyenin alt tarafı şudur:

Tekûr eyder:

— Mere, kızı verin, şehirden sürün, çıksın, gitsin, dedi

Tekûrun kardaşı oğlu vardı; eyder:

— Canavarlar serveri aslandır. Onunla dahi oyun göstersin, sonra virelum, dedi.

Vardılar. Aslanı çıkardılar. (1) Meydana getirdiler.

Aslan çağırdı (1) Meydanda ne kadar at varsa kan kaşandı. (2)

Yiğitler eyder:

— Boğadan kurtuldu. Aslandan nice kurtula? dediler. Ağlaştılar.

Kanduralı yiğitlerin ağlar gördü. Eyder:

— Mare, alça kopuzum ele alun, meni öğün. Sarı donlu kız aşkına bir aslandan döneyim mi? dedi.

Yoldaşları burada söylemiş. Görelim, hanım, ne söylemiş? Eyder:

Sultanım Kanduralı,
Ağca sazlar içinde sarı günler görlyen. (3)
Taylar basan, ök damarın delüben kanın suran, (4)
Karapulat özkılıçtan kayıtmıyan, (5)
Ağça tozlu katı yaydan dersinmiyen, (6)
Ağ yelekli ötkün ohtan kayıkmıyan, (7)

---

(1) Buradaki «çıkardılar» ve «çağırdı» sözlerinin ikisi de metinde hep bir türlü, yani «çkr» ile yazılmıştır. Arap yazısının Türk kelimelerini nasıl bozup birbirine karıştırdığına canlı bir örnektir.

(2) «Kan kaşanmak» sözü bugün de büyük bir korkuyu ifade için kullanılır. Aslanın heybetli kökremesi önünde atların kanlı terler dökecek derecede korktuğunu anlatmak için bu iki söz nekadar yeterlik gösteriyor! Bunu kan kaşındı okumak doğru olmasa gerektir.

(3) Bu mısra, metinde de pek açık değildir. «Saz içinde gün görmek» sözü o zamanlara mahsus bir hayal veya mecaz değil ise «günler» sözü yanlış kopye edilmiş olacaktır. Umumî olarak ak renkli sazlar, kamışlıklar arasında -Selcan Hatunun sarı elbisesini andıracak- sarı bir şey görmek fikrine yakın bir düşünce anlatıyor sanılabilir.

(4) Surmak, emmek, suyu emerek içmek manasınadır. «Taylar basan», tayları yenen, onlarla güleşip üstün gelen demektir. Ök damarı göğüs damarıdır. En büyük kan damarına işarettir. Yendiği tayın göğsünü yarıp kanını içtiğini söylemek istiyor.

(5) Kayıtmak dönmek, geri dönmek, kaçmak demektir. Kılıçtan kaçmıyan, yani ölüm önünde bile geri dönmiyen demek istiyor.

(6) Dersinmek, ürkmek, çekinmek demektir.

(7) Kayıkmak yana kaçmak makamındadır.

Canavarlar serveri kağan aslan kıran,
Ala köpek ile kendüzün daladır mı? (8)
Alp yiğitler savaş günü karımından kıvırır mı?
Sarı donlu Selcan Hatun köşkten bakar!
Kime baksa aşkı ile oda yakar!
Sarı donlu kız aşkına bir hu dedi.

Kanduralı:

—Mere kâfir, aslanını koyver, gelsin, dedi; Karapolat öz kılıcım yok kim karvaştığı dem iki biçeydim. Sana sığındım, cömertler cömerdi, gani Tanrı, medet! dedi.

Aslanı koyverdiler. Sürdü, geldi.

Kanduralı bir kepeneği kalpağına doladı. Aslanın pençesine sunuverdi. (9) Adı görklü Muhammede salavat getirdi. Aslanın alnın gözedip bir yumruk öyle vurdu kim yumruk çenesine dokundu. Uvattı. Söksününden tuttu, belini üzdü. Andan götürüp yere vurdu. Hurdoldu

Tekûr önüne geldi. Eyitti:

— Yaren, kızını mana vergil, dedi

Tekûr eyder:

— Kızı getirin, verin. Bu yiğidi gözüm gördü, gönlüm sevdi. Gerek dursun, gerek gitsin, dedi.

Gene kardaşı oğlu eyder:

—Canavarlar serhengi devedir. Anunla dahi oyunun oynasın. Andan sonra kızı verevüz, dedi.

Çün inayet Tanrıdan oldu. Beğin, paşanın himmeti Kanduralıya oldu. Tekûr «devenin ağzın yedi yerden bağlan» dedi. Hasut kâfirler bağlamadılar. Yuların sıyırıp salıverdiler.

Kanduralı fırlar, devenin koltuğundan girer, fırlar, çıkar.

Serhoş yiğit hem iki canavarla savaşmıştı. Tayındı, düştü. Altı cellât cuse sine geldiler. Yalın kılıç tuttular.

Burada yoldaşları söylemiş. Görelim, hanım ne söylemiş:

Kalkubeni, Kanduralı, yerinden durugeldin (10)
Yelisi kara kaldık atın bütün dindin,
Ala gözlü yiğitler yanına aldın,
Erkubili ala dağı dönen aştın,

---

(8) Dalamak köpeğin ısırması manasına bugün de kullanılır. Bunun müteaddisi dalatmak olmak lâzım gelir ki burada da kendini köpeğe ısırtır mı yerinde Daladır mı kullanılmıştır.

(9) Sunmak vermek, takdim etmek demektir. Sunuvermek verivermek manasına gelir. Maksat, kumaş sarılmış kalpağı aslanın pençesine vererek onu şaşırtıp bir yumruk vuruşu anlatmaktır.

(10) Durugelmek şimdiki Duragelmek yerindedir. Eski metinlerde yerinden durmak ,yerinden davranıp ayağa kalkmak manasınadır. Baş taraftaki kalkubeni sözü şimdi «ip» ekiyle yapılan atıf sıygasının eski şeklidir. «Kalkıp yerinden durugeldin» demek, «yerinden kalkıp ayak üzerinde diküldin» demektir.

Akıntılı suyun dönen geçtin,
Kanlı kâfir eline dönen girdin,
Karaboğa geldiğinde hurduhaş eyledin,
Kağan aslan geldiğinde belini büktün,
Kara boğra geldiğinde ne geçtin?
Kara kara dağlardan haber aşa,
kanlu kanlu sulardan haber geçe,
Kalın Oğuz eline haber vara,
Kanlı Koca oğlu Kanduralı netmiş diyeler?
Kara boğa geldüğünde kılçatmamış, (11)
Kağan aslan geldüğünde belin bükmüş,
Kara boğra geldüğünde ne gecikmiş diyeler!
Ulu kiçi kalmıya söz edine (12),
Karı koca kalmıya ku edine,
Ağ sakallu baban bunlu ola,
Karıcık olmuş anan kan yaş döke,
Hanım, kalkubeni yerinden durmaz olsan,
Altı cellât ensende yalın kılıç tutar,
Gafillice görklü başın keser,
Aşağıdan yukarı bakmaz mısın?
Karşına ala kaz geldi, şahinin atmaz mısın?
Sarı donlu Selcan hatun işaret eder, görmez misin?
Seni deve yüzünden zebun olur dediler, bilmez misin?
Sarı donlu Selcan hatun köşkten bakar!
Kime baksa aşkı ile oda yakar!
Sarı donlu kız aşkına bir hu dedi.

Kanduralı urudurdu. Eyder:

– Mere, ben bu devenin burnuna yapışıcak ol kız söziyle yapıştı derler. Yarın Oğuz eline haber vara; Deve elinde kalmıştı, kız kurtardı diyeler. Mere, kolça kopuzum çalın, öğün meni! Yaradan kadir Tanrıya sığındım. bir boğradan döneyin mi? İnşallah bunun dahi başın keseyim! dedi.

Yiğitleri Kanduralıyı öğüp söylemiş. Görelim, hanım, ne söylemiş:

Kap kayalar başında yuva tutan,
Kadir Ulu Tanrıya yakın uçan,
Mancılığı ağır taştan gızıldayıp katı inen (13),
Arı gölün ördeğin şakıyıp alan,
Karıncığı aç olsa kalkıp uçan,
Cümle kuşlar sultanı çal Karakuş,

(11) Kılçatmak, kımıldatmak, kıpırdatmak gibi bir manayadır. Kara boğaya kımıldama mecali vermiyerek onu tepelediğine işarettir.

(12) Ulu büyük, Kiçi küçük demektir. Ulu kiçi büyük, küçük, hepsi manasına gelir.

(13) Mancılık, Mancanık, yani eskiden kaleye taş atmağa mahsus alet demektir ki aslında mihanik sözünden bozma olduğu zannedilmektedir. Gızıldamak, şimdiki gırıldamak gibidir. Ağır taşları mancınık ile ses çıkararak sert surette atan demek istiyor.

Kanadıyle saksağana kendüzün şakıdır mı? (14)
Alp yiğitler karış günü karımından kayırır mı?
Sarı donlu Selcan hatun köşkten bakar!
Kime baksa aşkı ile oda yakar!
Sarı donlu kız aşkına bir hu dedi.

Kanduralı adı görklü Muhammede salavat getirdi. Deveye bir depme vurdu. Deve bağırdı. Bir dahi vurdu. Deve ayağı üzerine durmadı, yıkıldı (15) Basıp iki yerden boğazladı. Arkasından iki kayış çıkardı. Tekûrun önüne bıraktı. Eyder:

— Akıncıların terkeşi bağı, özengisi kayışı üzülür, dikmeğe gerek olur, dedi.

Tekûr eyder:

— Vallahi, bu yiğidi gözüm gördü, gönlüm sevdi, dedi. Kırk yerde otak diktirdi. Kırk yerde kızıl ala gerdek diktirdi (16)

Kanduralıyle kızı getirip gerdeğe koydular.

Uzan geldi. Yelteme çaldı. (17)

Oğuz yiğidinin öykeni kabardı (18). Kılıcın çıkardı, yeri çaldı, kertti (19).
— İttiğim yer gibi kertileyin; toprak gibi savrulayın, kılıcıma doğranayın, ohuma sancılayın, oğlum doğmasın, doğarsa on güne varmasın, bey babamın, kadın anamın yüzün görmedin bu gerdeğe girersem. Dedi (20)

---

(14) Birçok vasıflarla andığı karakuşa Kanduralıyı benzetiyor. Bu vasıflar arasında iyi okunamıyan ve manası anlaşılamıyan bir mısra daha vardır ki buraya yazamadık. Kanduralıya krşı gelen kara deveyi de karakuşa karşı saksağana benzetiyor.

(15) Durmadı, şimdiki duramadı demektir. Eskiden iktidarî fiillerin menfisine a-e yerine ı-i de geldiği bu örnekten anlaşılır.

(16) O zaman büyük düğünlerde gelinle güveyinin birleşecekleri çadırların al kızıl renkte olması büyük saygı eseri olduğu, gelin ve güveyinin içtimaî değeri yükseldikçe bu çadırların da sayısı kırka kadar arttığı, bu buluşma çadırına gerdek dendiği bu ibareden anlaşılıyor.

(17) Uzan veya Ozan, hem şair, hem bestekâr, hem çalgıcı, hem de bakıcı olan adamdır. Yelteme ne olduğunu bir yerde bulamadık. Sözün gelişi düğünlerde çalınan sevinç çalgıları olduğunu zannettiriyor.

(18) Öyken, şimdiki öfkenin eski bir kılığı olacak.

(19) Eski kitapların dilinde çalmak vurmak, kertmek yarmak, küçük bir yarık yapmak, bir yanını kesip eksiltmek manalarına gelir. Burada da yere kılıcını vurup yardığını söylüyor

(20) Kanduralı burada babası, anası ile görüşmeden murada ermemek yemini ediyor. O zamanda Oğuz Türklerinde ana, baba saygısını gösterir bir delildir. Bu yemini ederken kullandığı tabirlerde dikkat edilecek şeylerden biri de «itip deldiğim yer gibi yarılayım, oradan savrulan topraklar gibi savrulayım, kendi kılıcımla doğranayım, kendi okumla yaralanayım» diye kendine ölümü diledikten sonra evlenmesinin kutunu da tehlükeye koyarak «oğlum doğmasın, doğarsa on güne varmasın» diye şart etmesidir.

İvini çözdü, kaytabanın bozalttı, kara koçun kişnetti, dün kattı, göçtü. (21) Yedi gün, yedi gece yürüttü; Oğuzun serhaddine çıktı; çadır dikti Kanduralı eyder:

Hey kırk eşin, kırk yoldaşım,
Kurban olsun size menim başım

Hak taalâ yol verdi: Vardım, ol uç canavarı öldürdüm; sarı donlu Selcan Hatunu aldım, geldim. Haber eylen: Babam mana karşu gelsün. Dedi.

Kanduralı baktı, gördü: Bu konduğu yerde kuğu kuşları, turnalar, taraçlar, keklikler uçarlar. Souk souk sular. Çayırlar. Çimenler (22)

Selcan Hatun bu yeri görklü gördü, beğendi.

Düştüler (23), işrete meşgul oldular, yediler, içtiler.

Ol zamanda Oğuz yiğitlerine ne kaza gelse uyhudan gelirdi.

Kanduralının uyhusu geldi, uyudu. Uyurken kız eyder:

— Menim muhiplerim çoktur. Nagâh ılgarla gelmesin. Tutuben yiğidim öldürmesinler. Ağça yüzlü men gelini tutup atam anam ivine iletmesinler. Dedi.

Kanduralının atını için tuttu. Giydirdi. Kendi dahi için tuttu, giyindi. Süğüsün eline aldı. Bir yüksek yere çıktı. Gözledi. (25)

Meğer, Hanım, Tekûr peşiman oldu.

— Üç canavar öldürdüğüyçün bir kızcağızımı aldı, gitti. Dedi.

İçin kara donlu gök dmirli altıyüz kâfir seçti. Gece gündüz yürüttüler. Nigâhından yettiler.

Kız hazır idi. Baktı, gördü: Ilgar yetti. Kanduralının üzerine geldi. Söylemiş. Görelim, Hanım, ne söylemiş. Eyder:

Gafil olma, kara başın kaldır, yiğit!
Ala kıyma görklü gözün açgıl, yiğit!

---

(21) İv çözmek, çadırlarını kaldırmak; Kaytaban bozaltmak, eşyasını kaldırıp yüklemek; kara koç kişnetmek, hayvanlarını yola çıkarmak demek olacak. Dün katıp göçmek, gece vakti yola çıkmak manasına geliyor.

(22) Bu description çok dikkat çeker: Görülüyor ki halk diline yaklaşan yazıda tasvirler fiilsiz olarak yapılıyor. Konuşurken her zaman yaptığımız ve pek güzel düşüncemizi anlattığımız cümle sistemlerini yazıdan dış tut - mak, eski yazı dilimizin bugünlere kadar sürmüş kötü bir alışkanlığıdır.

(23) Düşmek, şimdiki manasında değil, orada oturup kalmak demektir.

(24) Ilgar etmek, ılgarla gelmek, baskın yapmak, süratle beklenmedik zamanda gelip çatmak demektir.

(25) Burada taze gelinin bir önceden duyuşu (his kablelvuku) var. Ne olacağını olmazdan önce seziyor. İçin tutmak, giydirmek, giyinmek sözleri burada hazır bulundurmak, gemini takmak, silâhlanmak manalarına geliyor. Süğü şimdiki süngüdür. Umumiyetle harp silâhı demek. Gözlemek etrafı tarassut fikrini ne güzel anlıtıyor.

Karularından ağ ellerin bağlanmadın,
Ağ alnın kara yere depilmedin,
Gafillice görklü başın kesilmedin,
Alca kanın yer yüzüne dökülmedin.
Yağı yetti, düşman erdi.
Ne yatursun? Kalkgıl, yiğit!
Kap kayalar oynamadın, yer ubraldı,
Karı beyler ölmediyen il boşaldı;
Karcaşuben, uğraşuben dağdan indi;
Yasanuben üzerine yağı yetti:
Yatacak yer mi buldun, yurt mu buldun, noldu sana ? (26)

Deyu çağırdı.

Kanduralı sermerdi, uyandı, urudurdu. Eyder:

— Ne söylersin görklüm? Dedi.

Eyder: — Yiğidim, üzerine yağı geldi. Uyarmak benden. Savaş, bize hüner göstermek senden! Dedi.

Kanduralı gözün açtı. Kapakların kaldırdı. Gördü: Gelin at üzerinde, geyinmiş, süğüsü elinde.

Yer öptü Eyder:

— Amenna ve saddakna! Maksudumuz Hak taalâ dergâhında hasıl oldu (27) deyip arı sudan aptes aldı. Ağ alnını yere kodu. İki rekât namaz kıldı: Atına bindi. Adı görklü Muhammede salavat getirdi. Kara donlu kâfire at saldı. Karşı vardı.

Selcan Hatun at oynattı. Kanduralının önüne geçti.

Kanduralı eyder:

— Görklüm, kande gidersin? Dedi.

Eyder: — Bey yiğit, baş esen olsa börk bulunmaz mı olur? (28) Bu gelen

---

(26) Bu şiirde dikkat edilecek tabirler var: Ala sözü, bütün bu hikâyelerde pek çok geçer. Bazan al gibi renk manasınadır. Bazan da bir nida gibi kullanılır. Kıyma tabiri, medih vasfı olarak gözler için kullanılıyor. Cana kıyan göz gibi bir delâleti olsa gerek. Görklü güzel, yağı düşman demektir. Karı beyler ihtiyar reisler demektir. Karcaşmak, birbirine karışmak manasınadır. Ysatmak, dayanmak, yaslanmak (daha eski şekli: Yasdanmak) demektir.

(27) Kanduralının burada Allaha şükrü ve muradımız oldu demesi, babası kendisine ilk evlenme teklif ettiği zaman ileriye sürdüğü şartların tahakkuku dolayısıyledir. Tam kendi istediği gibi karısını kendi davranmadan silâhlanmış, ata binmiş, harbe hazır bulduğuna seviniyor.

(28) Esen salim, sıhhatte demektir. Börk eski bir serpuştur, başa giyilir. «Baş esen olsa börk bulunmaz mı olur?» o zamanın bir ata sözü olacak «Baş iyi olduktan sonra onu örtecek sepuş mu bulunmaz?» demektir. Selcan Hatun bununla Kanduralıyı baş, kendini serpuş yerine koyuyor. Kocasının uğruna can vermek istediğini anlatıyor.

kâfir çok kâfirdir. Savaşalım, dögüşelim, ölenimiz ölsün. Diri kalanımız odaya gelsin, dedi.
Burada Selcan Hatun at saldı. Karımın bastı (29). Kaçanın kovmadı. Aman diyeni öldürmedi. Öyle sandı kim yağı basıldı. Kılıcının balçığı kan, odaya geldi. Kanduralıyı bulmadı.

Hikâyenin son kısmını da gelecek sayımıza koyacağız. Bu kısımda Kanduralı ile Selcan hatunun arasındaki behadırlık rekabetiyle bunun neticesi görülecektir.

(29) Karım, bu hikâyelerde çok geçer: Arapça garimden bozma gibi görünür. Umumiyetle tek teke vuruşmada her pehlivanın karşısına çıkan kendi ayarındaki muarız manasına gelir. Basmak, yenmek, mağlûp etmek demektir.

Kronik:

Millî bütünlüğü hedef tutan inkılâp devletçiliği cephesinde yer alan «Kooperatif» mecmuasının 16 ıncı sayısında «Ahmet Hamdi» Beyin «Buhranlar ve inkılâplar telâkkisi» ismi altında yazdığı dikkate şayan bir makaleyi okuyucularımıza kısmen naklediyoruz. Türk inkılâbının orijinleri ve inkişaf seyri üzerinde yaptığı kıymetli tahlilleri ile son bir iki senedenberi fikir hayatımıza üstünde durulmağa değer eserler hediye eden Ahmet Hamdi Beyi tebrik etmeği bir münevverlik vazifesi biliriz.

Buhranlar ve İnkilâplar telâkkisi.

Türk inkilâbının kaynak noktaları ve seyri etrafında bir tahlil.

Ahmet Hamdi.

Türk inkılâbının doğuşu

Türk inkılâbı, tarihin bir devirden öteki devre aktığı intikal zamanlarında baş gösteren büyük inkılâplardan biridir. Tarih, muayyen bir cemiyet ve medeniyet şartını ikmal edip, cemiyet tekâmülden inhilâle doğru yol almağa başlarken, cemiyetin bünyesinde bir şekilden diğer şekle, bir plândan diğer plâna geçmek için sarsıntılar olur. Bu sarsıntılar, evvelâ bir takım iktısadi, siyasi buhranlarla başlar; iztirap ve memnuniyetsizlik çoğalır. Tarih, bir fasit dairenin içinde dolaşmağa mecbur olur. Cemiyeti bu fasit daireden kurtaracak ve ileri atacak olan inkılâptır. İnkilâp, bu cemiyetin kendi içinde, şekil değiştirmek, bir muvazeneye doğru akmak için yaşıyan bir ihtiyacın ifadesidir.

Bizim görüşümüze göre dünya medeniyet nizamı, tarihî seyri içinde devrini ikmal etmiş, ve cemiyet ileri bir plâna doğru geçmek safhasına girmiştir. Türk inkılâbı bu ihtiyacın bir mahsulüdür.

İnkılâbın yürüyüşü

Bir inkılâbı, önceden tespit edilmiş muvasalat noktaları ve mesafeleri malûm bir cemiyet hareketi gibi telâkki etmek, ve onun üzerinde peşinen tahliller yaparken, ikide bir o inkılâbı idare edenlerin ona tekadüm eden sözlerinden, hareketlerinden misaller getirerek sözde tenakuz aramak, inkılâbı anlamamak demektir.

İnkılâp duran bir şey değildir; inkılâp yürüyen tarihi, doğduğu cemiyeti kendi şartlarına göre, imal etmek demektir. Yürüyen tarih önünde, inkılâp şiddetli bir ihtiyaç halinde ancak sezilir; ve namütenahi bir heyecanın, seziş kuvveti en yüksek olan namütenahi bir iradenin müdahalesile cemiyet, yürüyen tarihe müdahale ederek, onu kendi şartlarına göre imale

çalışır. İnkılâpta, onu ortaya atan ve idare eden bu yüksek heyecan ve irade membaı için dahi her şeyden evvel yalnız büyük bir «seziş kuvveti» vardır. O ancak kendi şuurunu, heyecan kuvvetlerile yürümeğe başlıyan inkılâbın seyri içinde yavaş yavaş, ve bu büyük heyecan ve seziş membaının ne olduğunu, ve inkilâbın nereden nereye gittiğin araştırarak bulur. Vakıa inkılâpçı yüksek heyecanın doğum noktalarını bir iki yerden almış gibi görünür; veya bizzat kendisi dahi öyle zaneder; ve belki de o yüksek heyecanın doğması için, bu maddî olan ve malûm olan bir iki noktanın mevcut olması icap etmiştir. Fakat inkılâp, bu maddî heyecan membaından yalnız ilkhareketini almış; ve bu küçük maddî şeyle taşmıştır.

İnkılâbın tasfiyesi

İnkılâba karışanlar bu maddî gayenin altında, önünde, arkasında ve üstünde mevcut bir takım hissolunan, fakat ifade edilemiyen kaynakların mevcudiyetine vakıftırlar. Kendisinde böyle bir seziş ve heyecan kudreti yaşatanlar, inkılâpçı ile beraber, sonuna kadar giderler. İnkılâpçı kendisindeki heyecan kaynaklarını tamamen tarif ve tesbit edebildiği, ve artık onun altında hissettiği fakat ifade edemediği hiçbir şey kalmadığı zaman, inkılâp bitmiş; yahut bizzat inkılâpçı da ondan uzaklaşarak inkılâbın yürüyüşünü takip edememiş, arkada kalmış olur.

İnkılâbı idare edenler ve o harekete karışanlardan bir çoğu, kendi heyecan ve seziş kuvvetleri ve inkılâba olan gayrendişlik bağları nisbetinde, inkılâptan kısa veya uzun mesafelerde ayrılarak, saf haricine çıkar, ve ekseriya yürüyen inkılâbın altında kalırlar. İnsan «heyecan» kuvvetini uzun zaman tesbit eden iktidara malik olmadığından, bu heyecan yavaş yavaş eksilerek, istihale ederek, senelere nazran arada bir muvazene bulmağa doğru çalışarak, öyle bir hal alır ki, inkılâbın, inkılâpçılar haricinde gittikçe namütenahiye doğru çoğalan seyir ve heyecanı ile, onların heyecanı arasında bir muvazensizlik başlar; ve bu suretle bir çok inkılâpçılar onun arkasında kalırlar.

Bir inkılâp, bu yüksek heyecan devresine kendi ideolojisini ve ilmini kurtarmazsa, yaşayamamak tehlikesine maruz kalır.

Türk inkılâbının zaferi

Türk inkılâbının en büyük zaferi, bu inkılâbı harikulâde ileri bir seziş kuveti ile ve hiç bir inkılâpçıya nasip olmamış geniş bir irade kaynağı yaratan büyük bir inkılâpçıya malik olmasıdır. Gazi inkılâbında, en büyük asliyet bu yüksek heyecan membaının kurumaması, kudretini zere kadar kaybetmemiş olmasıdır. O bütün asliyeti ve kudreti ile her zaman aramızda ve başımızdadır.

Onun ile beraber inkılâba başlamış beraber yürümüş ne kadar kimse vardır ki, bunlar inkılâbı, ifade olunabilen bir iki maddenin istihsali için harekete gelmiş zannettiklerinden, günden güne da kikadan dakikaya yeni şartlarını bulmaya çalışan inkılâptan birer birer ayrılmışlardır. Türk milli ha-

reketini, hilâfeti kurtarmak için yapılıyor zannedenler, inkılâpçı - nın bir zaman böyle ifade etmiş olmasından dolayı, neticede hilâ - fetin lâğvını inkılâp hareketine aykırı gibi bularak ayrılanlar ol - muştur. Bu hâdise, mahdut bir kafanın içinde doğmuş inkılâp telâkkisine güzel bir misal teşkil e- der.

Türk millî hareketini Yunan istilâsından memleketi kurtarmak gayesile yapılmış, ve bu netice alındıktan sonra artık memleketin normal yaşama şartlarına hak kazanmış olduğunu zannedenler, memlekette liberal bir hükûmet kurma esaslarını temin ettikten sonra, inkılâbın bittiğine kani olmuşlardır. Bunlar idrakleri birinciler kadar olmasa bile, gene kısa bir kudret içinde kalan, ve inkı - lâbı seziş kuvvetinden hiç olmazsa dörtte üç mahrum olan kimselerdir. Birinciler nasıl (ikinci gurup) ve hilâfetçiler ve saire şeklinde inkılâptan ayrılarak geride ve arkada kalmışlarsa, ikinciler de (serbest fırka) yapark ondan ayrıl mışlar; ve arkada kalmışlardır.

İnkılâp bitmemiştir

Halbuki inkılâp, bunlarla da bitmiyor; ve ilerliyor. Hilâfetçileri, serbestçileri kendi içinden çıkarmakla inkılâp fırkası zarurî olan, tabiî olan bir tasfiye yapmıştır. Türk inkılâbı, ne hilâfeti kaldırmak, ne yalnız Yunan istilâsından memleketi kurtarmak ne de bir demokrasi inkılâbı ya - parak ondan sonra inkılâbın normal şartlara göre bittiğini kabul ve ilân etmek değildir. Bunlar inkılâbın zarurî ve yürüyen safhalarıdır. İnkılâp ve safhaları geçmiştir; bu devirleri geçirdikten sonra yeniden onlara dönemez.

İnkılâbın geri dönemiyeceğinde inkılâp heyecanına karışmış olanların hepsi, seviyesine ve inkılâptan ayrıldığı zamana göre, müşterektir. Hilâfetçiler, İzmir ve İstanbulun işgalini; serbestçiler hilâfe - tin ve saltantın yeniden gelmesini katiyen istemezler; ikinciler birincilere nazaran inkılâbın daha bir safhasında ilerlemiş, fakat orada kalmış kimselerdir. Türk inkılâbı, evvelâ harici düşmanlarla hesap görüp, kendi içinde dinî, siyasî bir rejim istihalesini tabiî bir seyirle yaptıktan sonra, ileri plânına doğru durmadan gidiyor. Bu plân, Türk milletini tarihin muayyen devresinde, dünyanın muayyen şartlarına göre mütalea etmekten doğuyor. İnkılâpçı geçtiği ve her safhasında bir kısım elemanlarını bırakarak mütemadiyen ilerlediği yolun bir basamağında durarak, kendini yokladı; seziş ve heyecan kuvvetile harekete gelmiş olan inkılâp kendi şurunu bulmak üzeredir. Nerede, dünyanın hangi dö - nüm noktasında olduğunu, ve bütün dünya ile kendi vaziyetini heyecan hislerinden uzak, bir lâhza düşünmekten doğan, şuur ve his ile karışık yeni bir buluş ve seziş kudretile kendisine yeni bir safha açıyor; ve bunu tespit edilerek «madde» haline konmuş bir inkılâp eserinin bitmesinden sonra - şimendifer (Sivas) a vasıl olduğu gün - bu maddî eserin münteha - sında, inkılâbı idare eden şeflerden biri, bin metrelik Türk yaylasında Garbın en müstevelli bir istismar

vasıtası olan şimendiferin, Türk elile döşenmiş olarak raylarına bakarak, ve bir yayla neşesi içinde homurdanan lokomotifin alkış tufanına karışan düdük sesleri arasında, söylüyor:

— Türkiye mutedil devletçidir!.. Tarihin bir dönüm noktasında, en yüksek bir heyecan kaynağile harekete gelmiş olan ve yeni bir âlemin, tabiî seyrini ve inkişafını takip eden Türk inkılâbı bu yeni safha karşısında da kendisinden ayrılması zarurî parçaları dışına atarak, kendi saadet ve selâmeti namına, bir tasfiye yapmağa mecburdur.

Türk inkılâp hareketini, hilâfeti kurtarmak için yapıldığını zannedenler, heyecan kaynağını medreselerden ve şehlerden alırlardı. Türk inkılâbını bir demokrasi inkılâbı zannedenler de heyecanlarını Garbın istismarcı ilminden ve darülfünunundan almışlardır.

Türk inkılâbının bu yeni safhasında da iki menfî kuvveti dahi reddederek, Türk inkılâbına yakışır yeni bir görüşle hâdiseleri tetkik etmek lâzımdır.

İşte Türk inkılâbının kaynak noktaları, ve asliyeti...

Şeker sanayiimizi millîleştirelim! yani kurulmuş şeker müesseselerimizi Devlet elinde toplayalım ve yeni kurulacak şeker fabrikalarımızı Devlet elile kuralım! Hem içe hem dışa karşı şeker istiklâli ancak böyle elde edilebilir!

KADRO

AYLIK FİKİR MECMUASI

22

TEŞRİNEVVEL

1933

İÇİNDEKİLER:

Gazi Hazretlerirnin Kadro'ya iltifatları.

Başvekil İsmet	**FIRKAMIZIN DEVLETÇİLİK VASFI.**
	Kadro.
Şevket Süreyya	**İnkılâp neslinin şarkısı.**
Dr. Vedat Nedim	**İktisatta istiklâl.**
İsmail Husrev	**Milli iktisat bütünlüğüne doğru.**
Yakup Kadri	**Fikirde istiklâl.**
Burhan Asaf	**«Gazi Cumhuriyet».**
M. Şevki	**Teknikte istiklâl**
Mehmet İlhan	**Halkın karşısında Bürokrat.**
Ahmet Hamdi	**Türk devletçiliği ve himayeci ferdiyetçilik.**
İbrahim Necmi	**Yine Dede Korkut kitabından III.**
	Kronik.

KADRO İnkılâbın Onuncu yıl dönümü münasebetiyle büyük Şefini, onun mesai arkadaşlarını ve Türk milletini candan kutlular.

Büyük Ş e f ' imizin, Cümhuriyetin onuncu yıl dönümü münasebetiyle, meemuamıza şevk ve cesaret veren iltifatları :

Hatırlıyorum ki, Kadro intişar ederken maksadının türk milletine hâs meslek ve metodun millet ve memlekette teessüs ve inkişafına hizmet olduğunu yazmıştı.

Kadro'ya bu maksadında geniş muvaffakıyet temenni ederim.

Gazi M. Kemal.

Fırkamızın Devletçilik Vasfı.(*)

Başvekil İSMET

İktisatta devletçilik siyaseti, bana her şeyden evel bir müdafaa vasıtası olarak kendi lüzumunu gösterdi. Asırların ihmalini telâfi edecek, haksız tahripleri iymar edecek, yeni zamanın çetin şartlarına mukavemet edecek sağlam bir devlet bünyesi kurabilmek için, her şeyden evel, devleti iktisatta yıpratacak âmillerden kurtarmak lâzım geliyordu. Demek ki, *iktisatta devletçilik*'i, biz, inkişaf yolu takip edebilmek için bir müdafaa vasıtası ve bu sebeple bir aziymet noktası, bir temel addetmeğe mecbur bulunuyorduk

Devletçilik'in müdafaa vasıtası olup olmadığı, yedi sekiz seneden beri münakaşa olunmuştur. Fakat son seneler artık bu münakaşa, manasız ve bedihî bir mahiyet aldı. En kuvvetli, en ezngin devletler, tasavvur olunamıyacak devlet tedbirleri ile, iktisatlarını müdafaaya ve kurtarmağa çalışıyorlar. Demek ki, bizim, *devletçilik*'te müdafaa kuvvetini görmüş olmamız, Fırkamız, Cümhuriyet Halk Fırkası için ancak övünülecek bir isabet ve doğru bir karar cümlesinden saylmak icap eder.

Biz, *iktisatta devletçilik*'i, inkişaf için ve yeni düzeni kurmak için de feyizli ve müspet bir yol sayıyoruz. Demek istiyorum ki, *yalnız müdafaa gibi muhafazakâr bir noktainazardan değil, ilerlemek ve inkişaf etmek gibi genişleyici politika için de müspet ve en müessir vasıta sayıyoruz.* - Memleketin muhtaç olduğu sanayii, teşkilâtı, vasaiti, devletin yardımcı nazareti ve hatta doğrudan doğruya teşebbüsü olmaksızın kurabilmeyi, safdil olanlar düşünebilir.- Asır, çok amansızdır. Ve, seenler geçtikçe, zamanın insafsızlığı azalmıyor; her hududu aşacak kadr azgınlaşıyor. Geri ve eksik vasait içinde bırakılmış olan kahraman ve büyük bir milletin sanayiini ve iktisadî düzenlerini, devletin bütün vasıtaları ve imkânları ile bir an evel vücuda getirmek, taşıdığımız vazifelerin en ağırı ve en mühimmidir.

(*) Bu makaleyi Başvekil İsmet Paşa Hz. meemuamız için lutuf buyurmuşlardır.

Bu kısa hulâsalarım, *iktisatta devletçilik* siyasetini, ne kadar inanarak takip ettiğimizi ifade eder ümidindeyim.

●

Devletçilik'in memleket iktisadiyatı üzerindeki faydalı tesirlerinin ekseriya kâfi derecede farkedilmediğini görüyoruz. En serbest zannolunan bir sanat veya ticaret, müreffeh olabilmek için, mutlaka devletin yardımına ve müdahalesine ihtiyaç göstermektedir.

Subaşında olduğumuz için, bu ihtiyacı hergün görüyorum ve sonra "serbest meslek„ in "devletçilik„ e rüçhanı için, aynı mevzuların delil olarak zikrolunmasına, şaşıyorum.

Dikkatle vazettiğimiz gümrük himayeleri veya diğer tedbirlerin mevcut olmadığını, bir ân için, tasavvur edebilir misiniz? En kârlı ve verimli bir sanat veya ziraat, bir tek müşteri bulamıyacak kadar, rekabet karşısında perişan olur. Yediğimiz ekmeğin ununu dahi memleket dahilinden alamayız. Osmanlı İmparatorluğu gibi bir misal, henüz hatırlarımızda pek yakındır.

Türlü krizlerden dolayı, en serbest nice müesseseleri, senelerdenberi, sert fırtınalar karşı tutunduran, DEVLET'tir. Ticaret gibi en serbest sahada, dar vaziyete düşen tüccarları (meselâ tütün tüccarlarını) korumak için, hükûmet, geçen senelerde hususî tedbirler almıştır. İnhisarlar, her sene hasat zamanında, piyasaya müdahale ederler. Ve, bir sene, "devlet inhisarı„ ve "devletçilik„ aleyhinde hayalât kuran nice müteşebbisler görmüşümdür ki, mevsiminde inhisarların piyasaya müdahale etmesi için, bütün idraklerini sarfederler.

Devlet şimendiferleri, bazı yerlerde ve bazı mahsuller için, yaktığı kömür parasını çıkarmıyacak kadar ucuz tarife ile nakleder. Devlet elinde olmıyan bir şimendiferin böyle bir tedbir almasına imkân var mıdır?

Bu misallerle, *devletçilik* aleyhindeki en büyük iddiayı izyah etmiş oluyorum: *Hususi müesseseler daima kârlı çalışırlar ve devlet müesseseleri daima masraflı ve zararlı olur,* iddiası. -Bütün memleketin menfaatına tedbir alırken bazan yaktığı kömürün bedelini veya inhisarın varidatını düşünmemek vaziyetinde kalan Devlet, elbette *serbest bir bazirgân gibi,* bir çok ahvalde kâr etmiyecektir. Bundan daha tabiî ne vardır? Ve zaten *devletçilik'in* memleket için en büyük bir faydası da, ancak bazı ahvalde

bu kadar cesurane tedbirler almasının mümkün olması ile izah edilebilir.

●

Devlet, ancak ferdin yapamıyacağı şeyleir yapmağa çalışmalıdır, nazariyesi basiyretle mütalea olunmalıdır. Bir defa, efradın yapabileceği bir şeyi Devletin, bahusus bizim devletimizin yapmaması, şayanı arzudan da fazla bir şey, lâzım bir şeydir. Çünkü, her şeyden sarfınazar, yalnız maddî vasıta bakımından, yapacağımız işler o kadar çok ve o kadar mühimdir ki, bunlardan, efradın yapabileceği kısmına vesaitimizi dağıtmamak, elbette en makul şeydir. Maahaza, benim kanaatimce, bir işin efrada veya devlete ait olmsaı, o işin talep ettiği vesaitle ölçülemez. *Meselenin bütün memlekete alâkası veya hususî menfaatlere terkedilebilmesi ihtimalidir ki, bu hususta karar vermeğe esas olacaktır.*

●

Geçen on senede hissi selim ile temiz vatanperverlik, iktisadî hayatta *devletçilik* siyasetini, bize kendiliğinden yerleştirdi. Biz, bu yolda, İmparatorluğun çok zamanda yapamadığından fazlasını yaptık. Milletin yüzmilyonlarca liralık işleri ve iş şeklinde hazineleri, her noktai nazardan müdafaa ve inkişaf vasıtaları kuruldu, birikti. Artık tecrübe edilmiş bir yolun şuur ve sebat ile yolcusuyuz.

Gelecek on sene nihayetinde, ümit ederim ki, TÜRK DEVLETÇİLİĞİ, memleketteki eserleri ve beynelmilel tesirleriyle, "iktisadiyatta devletçilik anlayışı„ nın en mütekâmil ilmi ve şaheseri olarak zikrolunacaktır.

KADRO.

Türk Cümhuriyetinin, birinci on yılını bitirdiği anda yeni on yıllar başlıyor. Bu geçtiğimiz zaman fasılası ve gelecek on yıllar, hep birden ve kül halinde, Türk milletinin kurtuluş, kalkınış ve kuruluş çağı olacaktır. Siyasetçe ileri Türkiye, iktisatça ileri Türkiye, kültürce ileri Türkiye, hulâsa kalabalık, şen, zengin ve ileri teknikli Türk vatanı insaniyet tarihine bu çağın eseri ve hediyesi olacaktır.

●

Büyük harbin bittiği güne kadar milletlerin yükselişi denilen şey, milletin başka milletler hesabına istilâsı ve tahakkümü demekti. Teknik yüksekliğinin, kültür yüksekliğinin, şeref yüksekliğinin temelinde istilâ ve tahakküm bir zarurî unsur gibi yaşardı. Halbuki yaşamıya başladığımız tarih çağında millî yükseliş denilen şey, milletin kendi toprağı üstünde, kendi gücile ve kendi hesabına, gerek teknik imkânların, gerek kültür seviyelerinin en yükseğine varmasıdır.
İşte bize ülkü olan Türkiye, bu kendi toprağı üstünde, kendi gücile, kendi için çalışan ileri teknikli ve yüksek kültürlü Türkiyedir.

●

Geçirdiğimiz inkılâp yolları ülkü Türkiyenin bu ulu, yüce ve mücehhez kuruluşu yolunda geçilecek yolların ancak on yıllığıdır. Bu geçen on yılın tecrübeleri ve verimleri ile silâhlanmış olan inkılâp neslinin önünde şimdi yeni on yılların terakki ve mücadele yolları duruyor. Bu yollar millet ileriliğine, millet bütünlüğüne, millet tezatsızlığına ve kültür üstünlüğüne varan yollardır ve merhalelerdir.

●

Bizzat Türk inkılâbının ve bizzat Cümhuriyet yıllarının bir mahsulü olan Kadro, her adımda biraz daha yayılan ve biraz daha derinleşen bu Cümhuriyet davasının, bu yeni fütuhat yollarında da kayıtsız, şartsız mücadele organıdır.

İnkılâp heyecanını, inkılâp fikriyatını, hulâsa inkılâp idealizmini ve bütün millî kuvvetlerin inkılâp emrinde kayıtsız ve şartsız seferber edilişini kendine ahlâk ve hareket esası sayan K a d r o nun bu mücadelede birinci vazifesi «Türk inkılâbını, Türk Cümhuriyetini ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir!»

Tarihin inkılâp nesline tahsis ve Gazinin inkılâp gençliğine emanet ettiği bu aslî vazifeye bütün heyecanımız, fikrimiz ve kuvvetimiz kayıtsız ve şartsız vakfolunmuştur.

Çünkü Türk vatanında inkılâbın selâmeti ve cihanda, istiklâlleri takyit olunmuş bütün mazlum milletlerin istiklâl örneği ve timsali olan inkılâbımızın zaferi, ancak, memleketimizde «Türkiye Cümhuriyeti» şeklinde tecellisini bulan halk hâkimiyeti nizamının devam ve bekasına bağlıdır.

Çünkü:

«Bizim cihan nazarında en büyük kuvvet ve kudretimiz, bu yeni şekil ve mahiyetimizdir (1)» yani milliyetçi, inkılâpçı, halkçı, lâik ve devletçi Cümhuriyetimizdir!

(1) Gazinin büyük nutkundan. Sahife 500.

İnkılâp neslinin Şarkısı.

Şevket Süreyya.

Türk inkılâbında milletin yaşama kudreti ve yaratma kabiliyeti, bir taraftan kendi Şefini bulmak ve kendi içinden güzideler doğurmak, diğer taraftan da hem iç esareti, hem dış esareti tasfiye etmek şeklinde adım adım tecelli etti. Geçirdiğimiz inkılâp yıllarının tarihi kısaca, milletin varlığında bulunan ve milletimiz için asıl olan ve tabiî olan bu yaşama ve yaratma kudretinin adım adım ve hamle şeklinde tecellisi tarihinden başka bir şey değildir.

●

Türkiye Cümhuriyeti Türk inkılâbının öz ve tabiî bir mahsulüdür.

Eğer Türk milleti iradesini «Türkiye Cümhuriyeti» şeklinde bir halk hâkimiyeti nizamile tamamlamamış olsaydı, 1919 günlerinde Samsun ve Ege kıyılarında başlayıp milletin tasvip ve iltihakile şahlanan millî ayaklanışın bütün meyvaları, ya bir saray intirikası, ya bir imperyalist kombinezon, yahut ta bir Çin anarşisi içinde örselenir, heba olur, giderdi.

●

Türk milletinin Cümhuriyet nizamı, yalnız, bilinen bir hükûmet şeklinin Türk bünyesine naklolunuşu demek değildir. Türk milletinin bir halk cümhuriyeti nizamı içinde teşkilâtlanışında Şarkta bir bütün orta çağ cemiyetinin, Garpta bir bütün on dokuzuncu asır müstemlekeciliğinin ve akla gelebilen bütün anarşik ihtirasların «Türk vatanının harimi ismetinde» külliyen ve ebediyen defnolunuşu vardır.

Daha millî zaferin ertesi gününde bile kanının içinde, ya bir halife bendeliği, ya bir kozmopolit uşaklık, yahut ta bir tavaifi mülûk dağınıklığı ruhu kımıldıyanlar, ancak, 1923 teşrinievvelinin otuzuncu gecesi atılan topların seslerini duyduktan sonradır ki, Türk vatanında artık ne asalete, ne uşaklığa, ne de millî parçalılığa yer kalmadığını anlıyabildiler.

Eğer bu toplar atılmasaydı, zahiren sakin görünen bir halife sarayının etrafında, Ağahandan şeyh Saide, Mösyö Adam Bloktan kimbilir kime kadar, milletin uyanışına kasti olan bütün unsurlar elele vereckti. Hatta bunlar elele vermiş gibi idi. Halife, sarayında eski padişahlar kıyafetine giriyor, Ağahan bir kısım Türk matbuatına adeta emir verebiliyordu. İstanbulda bir hukukçu zümresi saltanatın hukukî müdafaasına, Ankarada bir hocalar gurubu saltanatın siyasî müdafaasına girişmişlerdi. Kör bir matbuat kalabalığı, hain bir gaflet içinde zehrin, irticaın kötü bir aleti olurken, Garbın yabancı merkezlerinde gizli yuvalar, Türk vatanının yüzüne binbir kanaldan denk, denk, tomar, tomar nifak ve inhilâl tohumları gönderiyordu.

●

1923 teşrinievvelinin otuzuncu gecesi atılan Cümhuriyet topları eğer atılmasaydı, Türk inkılâbının seyri bir makûs mecra takip edebilirdi.

Bu topların ilk sesleri duyulduğu ana kadar, hatta bizzat Millet Meclisi saflarında yer almış kalabalık bir insan gurubu vardı ki, onlar için millî hareket 9/Eylûl/1922 de artık gayesine varmış, düşman topraklarımızdan çıkarımlış ve dava sonuna ermişti. Çünkü onlar için girişilen iş bir millî inkılâp değil, sadece bir millî müdafaa idi. Bu müdafaa da işte istenilen meyvaları vermişti. Bundan sonra bir takım rejim ve bir takım kuruluş davalarına dalmadan, tedricen otoritesini iktisap edecek bir hilâfet idaresi gölgesinde ve mutat bir parlâmento hayatı içinde günü gün etmekten başka yapılacak şey kalmamıştı.

Bu kısım insan kalabalığı için 1923 teşrinievvelinin otuzuncu gecesine kadar millî hayatın en büyük meselesi o sıralarda istifa etmiş olan Fethi Bey kabinesinin yerine «münasip» millet vekilleri bulmaktı. Bunun içindir ki gerek müdafaai hukuk gurubunun, gerek Millet Meclisinin içtimaları o günlerde, aranılan münasip millet vekillerinin şahısları üstünde en ateşli mücadelelere sahne oluyordu. «Münasip vekil» in evsafı üstünde ise, her gurubun, hatta herkesin telâkkisi başka başka idi. Bir gurup için hamiyyetin ve iktidarın timsali gibi ileri sürülen bir namzet diğer bir gurubun karşısında en ağır tenkitlere ve tarizlere uğruyordu.

Halbuki o günler Türk inkılâbının yeni ve en şamil hamlelerine

gebe bulunuyordu. Artık Türk devletinin kat'î şeklini almak zamanı gelmişti. Bir kısım insan kalabalıklarının dar görüşlerine, ve bunların günlük hâdiselerin zahirî tecellileri içinde istikametlerini kaybetmiş olmalarına rağmen Türk milletinin bir Şefin şahsiyetinde merkezleşen hayat hamlesi yeni ve mes'ut bir sıçrayış için bütün kuvvetlerini topluyordu. Çünkü meydandaki kabine buhranı, hakikatte, devletin usul ve teşkilâtındaki bir şekil kifayetsizliğinin zahire vurmuş bir tecellisinden başka bir şey değildi. Asıl illet millî hâkimiyetin, yahut Millet Meclisi haklarının ve salâhiyetlerinin kullanılış tarzında idi. Kabineye girecek her vekilin şahsı üstünde bütün meclis azalarının birer, birer söz söylemesi şeklinde yaşıyan bu şekil noksanı öyle bir hava doğurmuştu ki, bu hava içinde küçük bir gaflet, yani milleti kurtarmak davasının mes'uliyetini taşıyanların ufak bir zahire aldanışı, bütün kazanılanları bir hamlede kaybetmek için kâfi gelebilirdi. Nitekim ortaya atılan namzet listelerinin arkasından bir takım muzlim teşebbüslerin gölgesi ayan, beyan görülmeğe başlamıştı:

«— Hilâfet demek, saltanat demektir! Makamı hilâfetin yalnız manevî gudretini değil, saltanatı maddiyesini de temin etmek lâzımdır!»

Yahut ta:

«— Endülüste her bin müslümanın bir emirülmümininî vardı. Biz bunca ehli islâm nasıl emirülmümininsiz oluruz?» (1)

Diyenlerin etrafında az kısmı âşikâr, fakat çok kısmı gizli bir siyah halka her gün biraz daha büyüyor, biraz daha koyulaşıyordu.

İşte Cümhuriyetin ilânı tam bu hava içinde ve tam anında yapıldı. Ve:

— Artık yürüyüş bitmiştir! Bundan sonra olsa olsa ancak saltanata dönmek için yola çıkarız!

diye postu serenler, kendilerini birden, uçsuz bucaksız ufuklara doğru yelken açan bir genç geminin manivelaları arasında buldular.

Türk milletinin içtimaî fütuhatı asıl ondan sonra başladı.

●

1923/30 teşrinievvel gecesi Ankarada Büyük Millet Meclisinden

(1) Bu hususta büyük nutkun 560 - 600 sahifelerini okuyunuz.

kalkan bu içtimaî fütuhat gemisi nerelere uğramıştır? Daha nerelere uğrar ve nerelerde durur?

Filvaki bugüne kadar varılan yerler ve geçilen merhaleler bile, başlı başına, bir milletin yaratılması, bir cemiyetin yeniden kurulması için kâfi gelebilir. Çünkü bugün dünya üstünde hâlâ on yedinci asırdaki renklilerin muamelesini gören bir milyar insan vardır. Bir jeneraller diktatörlüğü elinde parçalanan 450 milyonluk Çin ülkesinin, bugün bütün ülküsü yalnız «tek ve kuvvetli» bir devlettir. Hâlâ Kastlar, Racalar ve ecnebi polisleri elinde bütün haysiyetini kaybeden 350 milyonluk bir Hindistan var ki bütün ülküsü ancak bir yarım istiklâldir. Hâlâ erkeği köle, karısı esir olan, hâlâ sâyi, dimağı ve hayat hakkı, ya bir maskara sihirbazın, ya bir sarhoş müstemleke çavuşunun elinde kepaze olan yüzlerce milyonluk müstemleke halkı için, bugün bize mal olan, bugün bize tabiî gelen fütuhatımızın binde biri bile bizzat hayat değerindedir. Nihayet Şark Avrupasından Cenup Amerikasına kadar, mukadderatını ya bir takım banka oyunlarına, ya bir takım teatral diktatörlüklerin mucizesine bağlamış hesapsız milyonlar için bugün, Cümhuriyetin bize verdiği müstakil devlet, tek devlet, istikrarlı devlet, millî devlet ve hali inkişafta devletten yalnız bir tanesi bile bir doğuş kadar kıymetlidir.

Biz, millî istiklâlde, vicdanımızın bir takım cebrî iman kayıtlarından kurtuluşunda, kadının müsavi haklara sahip oluşunda, tek ve lâik tedrisatta, mutlak halkçılıkta, sınıfsız ve imtiyazsız millette ve sairede, nihayet ırkımızın esasen tabiî ve tarihî an'aneleri olan bir takım vasıtaları yeniden elde ettiğimiz için onların, bu vasıflara hasret çeken yüz milyonlarca insanlar için ifade ettikleri paha biçilmez manaları belki lâyıkile anlıyamıyoruz.

Halbuki bunlardan yalnız birinin, yalnız bir küçük parçası için, bugün cihanın her bucağında yüz milyonlarca insan, kan, göz yaşı ve ıztırap içinde, adeta irişilmez bir ideal rüyası görüyorlar.

●

Halbuki her biri bir milletin yeniden doğuşu için kâfi gelen bu içtimaî fütuhat bizim inkılâpçı neslimizi doyurmuyor. Her fetholunan merhalede biz, yeni yeni fütuhatın rüyasını görüyor ve aşkını duyuyoruz ve neslimizin bu daima yeniye, daima mükem-

mele doğru olan savleti, milletimizin tarihî şanına ve haysiyetine tamamile yakışan bir manzaradır.
Filvaki her zaman ve her milletin içinde duranlar, dar çerçeveler içinde bağlananlar olabilir. Fakat milletin umumî hamlesi içinde bunlar her zaman sürüklenecek, her zaman umumî ahenge katılacaklardır.

Biz bindiğimiz genç gemiyi engin denizlere doğru açalım. Çünkü millî istiklâl, millî devlet, tek ve istikrarlı devlet merhalelerinden sonra da bu geminin uğrıyacağı yerler ve varacağı ülküler vardır:
1 — Her adımı baştan başa bir ayrı emekle işlenmiş sulak, serin ve yemyeşil bir vatan toprağı,
2 — Bu vatan toprağı üstünde her çağı bir gençlik neş'esi içinde geçen şen, tok, giyimli, sıhhatli ve kum gibi bir Türk kalabalığı,
3 — Her parçası ayni plânla işlenen, her parçası ayni ahenk içinde milletin umumî ve hâkim menfaati için çalışan illetsiz, tezatsız bir Türk milleti ülküsü henüz önümüzdedir!

Tabiatin haşin tahakkümünden, sefaletten, sınıf ve zümre kavgalarından, imperyalist taaddilerden, hulâsa hem iç, hem dış bütün geriliklerden kurtulmuş ülkü Türkiyeye doğru dümenlere sarılalım! Yelkenleri şişirelim!
Engin denizler ortasında engin dalgalar, bu geminin dümenine yapışmış genç inkılâp neslinin şarkılarile inlesin:

— Daha iyiye,
daha mükemmele doğru!
İleri!
Daha ileri,
ve
Daima ileri!

İktısatta İstiklâl.

Dr. Vedat Nedim.

Onuncu yıldönümünü kutluladığımız cümhuriyet rejimi, Türkiyenin yalnız siyasetçe değil; i k t i s a t ç a da kayıtsız ve şartsız müstakil olması uğrunda yapılan millî kurtuluş savaşının bir neticesidir.

Bu itibarla Türkiye'de Cümhuriyet rejiminin teessüsü, hiçbir vakit meselâ İspanya'da ve Yunanistan'da cümhuriyetin ilânile mana ve mahiyet bakımından bir tutulamaz:

Cümhuriyetin ilânı, bu memleketlerde sadece bir hükûmet şeklinin değişmesini ifade eder. Bizde ise bir b ü n y e inkılâbının remzidir

Biz, millî kurtuluş hareketimizde muzaffer olduktan sonra Hilâfet ve Saltanat rejimini muhafaza edemezdik. Etseydik, bu büyük hareketin i ç t i m a î mahiyetini feda etmiş olurduk.

Askerî zafer, Türk inkılâbının bir anahtarı olmuştur. Bünye değiştirmek istiyen Türk milleti, d ı ş düşmanlara, yani Emperyalizme karşı ihtilâlini askerî zaferle neticelendirdi; i ç düşmana, yani Hilâfet ve Saltanat sistemine karşı da Cümhuriyetin ilânile.. Ve Türk milleti, m i l l e t olarak müstakil olmanın hem dışarıya hem içeriye doğru temelini bu suretle attı.

●

İktisatta istiklâl savaşı, cephelerde biten millî kurtuluş savaşının sulh içinde hem içeriye, hem dışarıya karşı devamından başka birşey değlidir.

Hudutlarımızda topların sustuğuna bakarak, savaşın bittiğini sanan gafiller dinlesinler, G a z i ne diyor:

«Siyasî ve askerî muzafferiyetler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, iktisadî muzafferiyetlerle tetviç edilmezlerse, kazanılan zaferler payidar olamaz.»

«Memleket ve istiklâlin müdafaası için lâzım olan bütün kuvvetler ve vasıtalar iktisadiyatın inbisat ve inkişafile mükemmel olabilir.»

İşte, millî kurtuluş davasını bütün bütünlüğile ortaya atan Şefimizin, iktisat savaşını da nasıl bir millî müdafaa meselesi olarak telâkki ettiği bu vecizelerden açıkça anlaşılıyor.

Millî iktisat formülünü, sadece hususî menfaatlerinin temini için bir maske olarak kullananların hiçbir vakit Gazi cephesine layık vatandaşlar olmadıklarını ve olamıyacaklarını, Cümhuriyetin onuncu yıldönümünü kutluladığımız bu tarihî günde bir kere daha tespit edelim.

●

İktisatta istiklâl mefhumiledir ki, inkılâbımız millî ve beynelmilel mahiyette eşsiz bir hareketin rehberliğini üzerine almış bulunuyor.

Londra konferansında söz alan Alman murahhasının sanayileşen ziraat memleketlerine misal olarak Türkiyeyi göstermesi, zannolunmasın ki, basit bir tesadüften ibarettir. Herr Posse, belki beynelmilel konferanslarda âdet olmıyan bir açıklıkla, fakat yalnız Almanya'nın değil, bütün bir emperyalist cephenin gayet şuurlu bir mümessili gibi konuştu. Türkiyeden herhangi bir misal olarak tesadüfen değil, muayyen bir hareketin en tipik örneği olarak kasten bahsetti.

Çünkü Türkiye, emperyalist ve müstemleke memleketler tezadının tasfiyesini hedef tutan millî kurtuluş hareketlerinin ilk canlı mümessilidir.

Bütün bize benzer memleketlerin, şaşmaz bir tarihî zaruretle, gidecekleri yolun üstünde ilk yürümeye başlıyan millet biziz.

Bu yol sonuna kadar gidilecektir. Ve arkamızdan gelecekler, yalnız bizim izimizi takip edeceklerdir.

İnkılâbımızın millî ve beynelmilel mana ve şümulünü anlıyalım, onunla öğünelim. Fakat ayni zamanda bu büyük harekete layık şuurla ve feragatli inkılâpçılar da olmasını bilelim.
Onuncu yıldönümünün bir manası da budur.

●

«Hiç bir millet, diğer bir milletin yaptığı usulleri telâkki ve taklit etmek cihetini iltizam etmemelidir.» Gazi.

Türk inkılâbının cihan tarihinde eşsiz ve örneksiz bir inkılâp olduğunu ve bu inkılâba yakışacak millî, yani taklit olmıyan

bir iktisat siyasetinin de zarurî bulunduğunu söyliyenlere karşı, demagojinin sinsi ve adî vasıtalarile tasallut eden mukallit ve kısır beyinlere, G a z i nin bu erkek sözlerini bir s e r o m gibi zerketmek lâzımdır.

İktisatta istiklâl demek, yabancı milletlerin siyasetlerini t a k l i t etmekte istiklâl demek değildir.

İktisatta istiklâl demek, yüz yıl geriliğimizi en kısa bir zamanda aşmak için tatbik olunması lâzımgelen siyaseti y a r a t m a k ta istiklâl demektir.

Türkiye iktisadiyatı, bir tecrübe tavşanı mıdır ki, her milletin her sahadaki çeşit çeşit siyasetlerini üzerinde deniyelim?

Demiryolu siyasetimize muarız olanlar, hiçbir memlekette Devlet bütçesinden demiryolu yapılmadığını, faydalarını gelecek nesillerin toplıyacağı bir işin bütün yükünü bugünkü nesle yüklemenin beynelmilel teamüllere uygun olmadığını söyleyip dururlar. Hiç akıllarına gelmedi ki, demiryolu işte böyle de yapılabilirmiş...

Türk şeeniyetine has bir demiryolu siyaseti, o fotoğraf plâğı gibi her açılan delikten iz kapan passif kalfalar için hâlâ anlaşılmaz bir muamma gibi kaldı. Fakat Demiryollarımız y a p ı l d ı.

Sanayi siyasetimizin, ziraat siyasetimizin, ticaret siyasetimizin de Avrupadaki örneklere benzemiyen yepyeni bir biçimde, yepyeni bir mahiyette şekilleşmsini ve manalaşmasını söylediğimiz zaman, muarızlarımız harıl harıl kara kitapta böyle birşeyin yeri olmadığından dem vurdular.

Bu asrî yobazların, «BİZ, BİZE BENZERİZ.» diyen Büyük Adamın milletinden olduklarına şüphe etmek, bu kudsî günün büyüklüğüne inananların elbetteki, hakkıdır.

●

Hiç bir inkılâp, millî iktisatta istiklâl ülküsünü bayrağına yazmamıştır. İşte, B u r j u v a sınıfının istiklâlini gaye bilen Fransız ihtilâli..

İşte, P r o l e t a r y a sınıfının istiklâlini ilân eden bolşevik ihtilâli..

İşte k a p i t a l i z m in plânlaştırılmasını deneyen faşist ihtilâli..

Bu ihtilâllerin hepsi, hep millet içinde b i r sınıfın nam ve menfaatine konuşmuşlardır.

Tarihte b ü t ü n bir milletin nam ve menfaatine konuşan ilk ihtilâl, Türk millî kurtuluş inkılâbıdır.

Onun için «D e v l e t ç i l i k» te yalnız bizim inkılâbımıza hâs bir prensiptir.
İşte Devletçilik için diğer memleketlerde örnek arayanlar, diğer dillerde yazılmış eserler araştıranlar, istediklerini tabiatile bulamayınca, Türk Devletçiliğinin o r i j i n a l bir siyaset prensibi olabileceğine inanmıyorlar.
Halbuki bizim bulunduğumuz tarihî şartlar altında istiklâl mücadelesini yapmış olan i l k millet biziz. Meselâ Çin bizden önce millî kurtuluş hareketinde muvaffak olsaydı, muhakkak ki, o da kendi hususiyetlerine göre Devletçi bir siyaset takibine mecbur kalacaktı. Çünkü bizim gibi g e r i kalmış milletlerin aradaki farkı en kısa bir zamanda kazanabilmeleri için, D e v l e t ve M i l l e t kuvvetlerinin s e n t e z ini yapan böyle bir siyasete ihtiyaç vardır.

İşte Devletçilik, milleti sınıflara bölmeden, bir zümrenin diğer zümre hesabına istismarına meydan vermeden, bütün millî kuvvetlerin bir p l â n dairesinde iktisadî istiklâle doğru en kısa ve en kolay bir yoldan sevk ve idaresi demektir ki, bu ancak bize benziyen miletler için bir siyaset prensibi olabilir.

Ve bu siyaset prensibini, ancak hakikaten müstakil bir milletin mümessili olan bir Devlet takibedebilir.
İktisatta istiklâl ülkümüzün gerçekleşmesini temin edecek Devletçilik prensibini müdafaa etmek mecburiyetinde kalmak, bugünün heyecanını duyanlar için acı geliyor. Fakat heyecanımız, şuurumuzu susturamaz. Devletçilik prensibi üzerinde çok kerre imansızlığa kadar varan fikir teşettütü, öyle yaşıyan bir vakıadır ki, onun üzerinde durmak ve onun tasfiyesi için çalışmak bir inkılâp borcudur.

Cumhuriyetin ikinci on yılı Devletçilik prensibinin hakimiyeti altında geçecektir.
Bu prensip etrafında hakikî inkılâpçılarla, sözde inkılâpçıların safraları ayrılacak ve o vakit heyecanlı bir iktisat seferberliğinin bayrağı altında bütün millet yeni, yeni Dumlupınarların zaferini tatacaktır.

●

Devletçilik prensibimizin en güzel izahlarını da yine G a z i'nin vecizeleri arasında buluyoruz:

"Millet müşterek gayeye müştereken sarfı gayret ederek yürürse behemehal muvaffak olur.„

"İnsanlar, ferdî olararak çalışırlarsa muvaffak olamazlar.„

"Hey'eti umumiyenin selâmetini temin edecek mesai ancak makinenin hey'eti umumiyesinin işlemesile mümkün olur. Ve hey'eti umumiye işlemedikçe bu makineden bir kısım muhassala dahi almak kabil olamaz.„

Bu sözler, l i b e r a l ve f e r d i y e t ç i zihniyetin i d a m beratıdır.

Ve Türk inkılâbının kendine hâs ideolojisi için en verimli bir ilham kaynağıdır. İşte netekim Devletçilik, millete iktisadî sahada m ü ş t e r e k gayeler tesbit eden (plân) ve milleti m ü ş t e r e k e n bu gayelerin gerçekleşmesine doğru sevk ve idare eden siyasetin adıdır.

Ve yine işte ziraat, sanayi, ticaret sahalarında başı boş ferdî mesaî hâkim olduğu ve iktisat siyasetimiz de sadece bu ferdî mesaiyi himayeye matuf bulunduğu içindir ki, böyle parçalı, perakende, dağınık ve iptidaî mesaiden alınan muhassala da pek kısır oluyor.

Yüksek Şefin hayatı telâkki tarzının iktisat sahasındaki tatbikatına geçmek, ikinci on yılın en şerefli işini teşkil edecektir.

Millî iktisat bütünlüğüne doğru.

İsmail Husrev.

İktisat bakımından Cümhuriyet Türkiyesini Saltanat devrinden ayıran en büyük hâdise, kurtuluş inkılâbından sonra millî iktisat bütünlüğüne doğru seri bir inkişafın başlamış olmasıdır. Osmanlı imparatorluğunda sahil vilâyetlerile yollar üzerinde teessüs etmiş olan emtea iktisadî sistemi, biribirini tamamlıyan bir mütekabil millî münasebetler mecmuası olmaktan ziyade dünya piyasalarile temasın karakterine göre kurulmuş gayri millî ve yarım bir iktisat nizamı halinde idi.

Millî iktisat bütünlüğü, millî sanayii ve millî ziraati biribirine karşılıklı pazar olmuş müstakil bir iktisat vahdetidir. Emtea iktisadiyatının inkişafile muayyen işlerde ihtisaslaşan işletmeler, mıntakalar, aralarında teessüs eden emtea mübadelesile biribirlerine pazar olarak mütekabil bir millî istihsal münasebetleri sistemi meydana getirir ki, millî bütünlüğün esası olan millî iş bölümü, bu temel üzerinde yükselir. Binaenaleyh millî bütünlük millî iş bölümünü, millî iş bölümü sâyin ihtisaslaşmasını, ihtisaslaşma da emtea iktisadiyatının inkişafını istilzam eder. Zatî iktisat sisteminin hâkim olduğu mıntakalarda iktisadî hayatın otarşik (kendi kendine yetme tarzı) bünyesi, bir emtea mübadelesine ve dolayısile bir ihtisaslaşmaya, bir farklılaşmaya imkân bırakmadığından zatî iktisatça kurulmuş işletmelerin de millî iş bölümünde yerleri yoktur. Bunlar salyangoz gibi kendi içlerine çekilmiş uzviyetler halinde yaşarlar. Bir köylü ailesinin ziraî ve sınaî ihtiyaçlarının en mühim kısmını kendi zatî istihsalile karşılaşması, o ailenin millî iş bölümü haricinde yaşaması demektir. Nitekim bugün Şark vilâyetlerinde zatî iktisatça yaşıyan köylü aileleri, millî iktisat camiası içinde biribirlerile ve millî iktisadın diğer parçalarile gayet az temasta bulunan münferit işletmeler vaziyetinde bulunmaktadır. Zatî iktisat sistemi, millî iktisat bütünlüğü bakımından irticaî bir nizamdır.

Millî iş birliği üzerinde yükselecek olan millî kültür birliği, sal-

yangoz iktisadiyatı demek olan zatî iktisat nizamında parçalı kalır. Bunun içindir ki, bugün Şark vilüyetleri daima millî kültürün, millî iş bölümünün haricinde kalmış ve irticaî hareketlere sahne olmakta bulunmuştur.

Kurtuluş inkılâbından sonra millî iktisat bütünlüğüne doğru iki istikamette ilerileyiş müşahede ederiz. Bu ilerileyişin biri dışarıya, diğeri içeriye karşıdır.

1 — Dışarıya karşı millî iktisat bütünlüğü. Türkiyede emtea iktisadiyatı inkişaf ederken sınaî faaliyetler, ziraî faaliyetlerden (*) memleket dahilnde kalmak değil, hariçte muayyen yabancı memleketlerde temerküz etmek suretile differansiye olmuştu. Halbuki Garp memleketleri zatî iktisadın yıkılmasile farklılaşmıştı; ziraî ve sınaî faaliyetler birbirinden memleket dahilinde ihtisaslaşma seyrinden sınaî faaliyetler Türkiyenin aksine olarak memleket dahilinde inkişaf etmişti.

Dünya iş bölümünün sanayici ve ham maddeci memleketler farkı üzerinde inkişafı neticesi olarak Türkiye millî sanayiinden mahrum olmuş ve yalnız dünya piyasalarının talep ettiği muayyen ziraî ve ham maddelerin istihsal ve ihracında ihtisaslaşmış kalmıştır. Bu itibarla Türkiye millî iktisat bünyesi sanayii ve ziraati biribirini tamamlıyan bir *bütün* değil, *yarım* yani sınaî faaliyetlerden mahrum ve dünya piyasalarının keyfine tâbi bir iktisat cihazı şekline gelmişti. Türk köylüsü, Türk şehirlisi, sınaî madde ihtiyacını millî sanayiden değil, Garpta muayyen memleketlerde gayritabiî bir surette temerküz etmiş yabancı, gayri millî sanayiden temin ediyordu.

Millî kurtuluş inkılâbından sonra sahnenin sür'atle değişmeğe başladığını görüyoruz. İlk seneler şurada burada kurulan fabrikalar, sanayici memleketlerle aramızda bir buçuk asra ykın bir zamandır devam edegelmiş olan iş bölümüne ilk darbeyi vuran avangardlar olmuşlardır. Bugün Cümhuriyetin onuncu yıl dönümünde artık şurada burada kurulan fabrikalardan değil, bütün cephe üzerinde sür'atle sanayileşen bir Türkiyeden bah-

(*) Zatî iktisatta müstahsil, sınaî (giyecek, malzeme ilh. gibi) ve zirai ihtiyaçlarını bizzat kendisi temin ederdi. Piyasaya çalışmağa başladığı zaman işletmesinden tedricen sınai faaliyetler ayrılmış müstakil faaliyetler haline gelmiştir. Bu farklılaşmadan sonra müstahsil, sınaî ihtiyaçlarını pazara arzettiği zirai mahsuller mukabilinde satın almağa başlamıştır.

sedebiliriz. Statistik müdiriyetinin yaptığı bir hesaba göre Türkiyede 1923 senesinden evvel açılan sınaî müesseselerin adedi 342 dir. 1923 senesinden sonra ise 1932 senesine kadar 1088 müessese açılmıştır. Tezayüt nisbeti yüzde 70 dir. Bu itibarla Cümhuriyet devrini Türkiyenin sanayileşmesi devri olarak tavsif etmek mümkündür.

Cümhuriyet devrinde millî bütünlüğün esası olan millî sanayile millî zirat arasındaki iş bölümünün inkişafına dair birkaç misal verelim: «*Memleketimizde müesses pamuk sanayiinin senelik pamuk ihtiyacı vasatî olarak beş buçuk milyon kilodan ibarettir. Pamuğa olan ihtiyacımız tamamen memleket dahilinden ve kendi pamuğumuzdan temin edilmektedir. Adana sanayii sanayi ihtiyaçlarını bilâistisna Adana mıntakasından, İzmir sanayii İzmirden, İstanbul sanayii ihtiyacının yüzde 70 ini Adanadan mütebakisini İzmir ve Iğdırdan tedarik etmektedir*» (*)

Binaenaleyh memlekette her kurulacak nesiç fabrikası, mamulâtile köyü kendine ve köy de verdiği pamukla ve gıda maddelerile mensucat sanayiini kendine pazar yapacaktır.

Gıda maddeleri sanayiinden bir misal verelim: Memlekette iki büyük şeker fabrikasının kurulması üzerine şeker sanayiile bir taraftan pancar müstahsilleri diğer taraftan diğer emtea müstahsilleri arasında bir emtia alış verişi, bir pazar münasebeti teessüs etmiştir. Şeker sanayiinin iç pazara arzettiği şeker miktarı senelere görc şöyle artmıştır: (Ton olarak).

Sene	Alpullu Şeker fabrikası	Uşak Şeker fabrikası	Yekûn
1926	680	1.180	1.860
1927	6.212	1.397	7.607
1928	5.401	2.071	7.472
1929	7.645	5.007	12.652
1930	13.228	7.110	20.338
1931	19.816	12.750	32.566

Şeker istihsali için köylüden satın alınana şeker pancarı miktarı.

Sene	Alpullu şeker fabrikası	Uşak Şeker fabrikası	Yekûn
1926	34.785	1.232	36.017
1927	27.532	7.947	35.499
1928	18.192	9.293	27.485

(*) Pamuk mensucat sanayiimiz. Sanayi kongresi raporları. S. 4. 1930. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti neşriyatı.

Sene	Alpullu Şeker fabrikası	Uşak Şeker fabrikası	Yekûn
1929	30.445	23.173	53.618
1930	57.002	31.180	88.182
1931	103.218	52.292	158.510

Diğer bir misal: «*Bizde yapılan şaraplar için lâzım olan üzümler, tamamen dahilden tedarik edilmektedir. Türkiyede senede 300.000 lira kıymetinde 3.000.000 okka üzüm şaraba tahvil olunmaktadır*» (*). «*Geçen sene müstesna olmak üzere 1929 senesinde Türkiye şarap imalâtında bir tezayüt vardır. İmalât yekûnu 1928-29 senesi zarfında 2.682.821 kilo iken 1929-30 da 3.154.569 ve 1930-31 de 2.218.358 kilodan nihayet 31 mayıs 1932 de hitam bulan malî sene zarfında da azamî bir tezayütle 3.269.385 kiloya baliğ olmuştur. Son sene zarfında şarap imalinde 4.670.550 kilo yaş üzüm sarfedilmiştir*» (*). «*Son beş sene zarfında inhisar idaresi tarafından soma imalinde sarfedilen üzüm ve incir miktarı berveçhi atidir:* (*).

Sene	Üzüm	İncir
1927-28	4.332.000	5.008.000
1928-29	7.440.874	4.219.000
1929-30	11.364.000	4.351.000
1930-31	4.350.000	6.947.000
1931-32	9.225.000	4.290.000

Bütün bu misaller gösteriyor ki, Türkiyenin iktisat kuruluşunda sanayiin tesessüs etmeğe başlamasile millî sanayile millî ziraat arasında bir mütekabil münasebet, binaenaleyh millî bütünlüğe doğru bir inkişaf vardır. Millî sanayiimiz inkişaf ettiği nisbette, iktisat yarımlığımız, yerini iktisat bütünlüğüne bırakacak ve Türkiye, yabancı sanayiin bir pazarı olmaktan çıkarak bir iktisat cüzü tamına tahavvül edecektir.

2 — *İçeriye karşı iktisat bütünlüğü,* yukarıda işaret ettiğimiz gibi, memaeketin muhtelif mıntakalarında adacıklar teşkil eden zatî iktisat bakiyelerinin eriyerek emtea iktisadıyanının inkişaf etmesile tahakkuk etmektedir. Cümhuriyet devrinin yol ve şi-

(*) Şarapçılık, ispirtoculuk. Birinci ziraat kongre ihtisas raporları. S. 1658. C. II.

(*) T. C. İnhisarlar müdürlüğü istihbarat bülteni. Sayı 2. 1932.

(*) Keza.

mendifer siyaseti, memleketin kuytu yerlerini, sahil vilâyetlerine bağlıyarak zatî iktisatça yaşıyan mıntakaların millet iktisadiyatı içindeki tacerrüdünü kırmakta ve bu mıntakaları tedricen millî iş bölümü içine almaktadır. Halbuki saltanat devri, yol siyasetindeki ihmalile, memleketin iç mıntakalarını kuytuluğa mahkûm etmişti. Buhranın tesirile bazı sahalarda zatî iktisada dönmekte olan köylü ailelerini nazarı itibare almazsak, diyebiliriz ki, Cümhuriyet devri aynı zamanda, emtea iktisadiyatının memleket dahilinde hem entansif hem ekstansif (hem derinleşmek, hem coğrafî manada genişlemek suretile) olarak inkişafı devridir.

Millî bütünlük, münkeşif bir emtea iktisadiyatı zemini üzerinde millî sanayile millî ziraatin mütekabilen biribirini tamamlaması şeklinde seri bir ilerleyiş halindedir. Bu ilerleyişi biz millî kurtuluş inkılâbına ve onun siyasî ifadesi olan Cümhuriyete medyunuz.

Bu vatan, çocuklarımız ve torunlarımız için cennet yapılmağa lâyıktır. Bu da iktisadî faaliyetle kabildir.

GAZI.

"GAZİ CUMHURİYET,,

Burhan Asaf.

Onuncu yıldönümü. *Cümhuriyet'in.* İlk günü bile, *Cümhuriyet* dediğimiz zaman, sultanlık rejiminin yerine gelen bir idare şeklini kastetmek hafifliğine düşmedik. Bunu, hiç bir Türk inkılâpçısı yapmadı. Hiç bir Türk inkılâpçısı, hâdisenin manasını, hukuku esasiye kitaplarına tefsir ettirmek gafletine düşmedi. İlk günü bile, *Cümhuriyet* derken, her Türk inkılâpçısı, *Cümhuriyet sözünü, Cümhuriyet mefhumunu* ve *Cümhuriyet rejimini,* bir sembol manasında ve bir bayrak makamında olarak benimsiyordu. Herkes biliyordu ki, *Cümhuriyet başlığı,* millî kurtuluş inkılâbının bölümlerinden birini adlandıran, millî kurtuluş inkılâbının muayyen hamlelerini vasıflandıran bir şıardı.

●

Kurtuluş ihtilâlinin orduları, Anadoluda zorlu ve kanlı bir mukavemetin temel atmış olduğunu İnönü'nde filen ilân ettikten sonra *Londra konferansı'na* gidilmişti. bu konferansa, Ankara gibi İstanbul hükûmeti de murahhaslarını göndermişti. Gerçi, söz hakkının ancak Ankarada olduğu kolay tesbit edildi. Fakat ne de olsa, İstanbul hükûmetinin, karşı taraf tarafından bir tertibin içine alınışı ve bir kombinezonda yardımcı unsur olarak kullanılmak istenişi sırıtmıştı. Ankara'nın keskin gözünden, karşı tarafın bu taktiği kaçmadı.

●

Büyük gün gelmişti ve «ilk hedef Akdeniz!» emrini alan ihtilâl orduları «düşmanı, memleketin harimi ismetinde boğmak» işini tamamlamışlardı. Mudanya'dan ötesi gözükmeğe başlamıştı. Az sonra, Garp emperyalizmi ile karşı karşıya oturarak, davanın neticesini almak lâzımdı. Telgraflar haber veriyordu ki, karşı taraf, gine İstanbul kuklasını yola çıkarmak niyetinde idi. İşte *Büyük Millet Meclisi*'nin o zamanki tarihî celsenin ait zabıtları tetkik ederseniz Büyük Şef'in mukabil taktiğini mükemmelen sezersiniz.

Celsede, hem sultanlığın hem de halifeliğin ilgası mevzuu bahs olmaktadır. Fakat kısa görüşlü yahut kötü niyetli unsurlar, zararlı bir mukavemette bulunmak istidadındadırlar. Hemen o gün, Şef, acele karar veren ve kararını dikine tatbik ettirmek istiyen bir adam olsa, sultanlıkla halifeliğin beraberce ilgası ve Cümhuriyetin ilânı lâzımdır. Fakat Şef, günlük görüşlere göre günlük tedbirler peşinde koşan bir adam değildir.

Üç yıldanberi, güttüğü büyük davanın bütün unsurlarını kendi elile büyütmüş olduğu için onları çok yakından tanımaktadır. *Büyük Millet Meclisi*'nin o güne kadarki mücadelelerde ne zaman *birliği* ve nezaman *ayrılığı* temsil ettiğini, adeta ezberlemiştir. Mcelisteki irticaı, o güne kadar inkılâp namına kullanmak işini, sonsuz bir sabır ve uzak görürlük sayesinde başarmıştır. Davanın tam neticesini almak sırasında acelecilik ve sinirlilik göstermek ve isterse tam bir iş çıkarmak bahasına olsun, henüz olmamış bir meyvayı koparmağa çalışmak, ondan beklenemezdi.

Zabıtları okursanız, görürsünüz ki, Gazi, sultanlıkla halifeliğin kaldırılmasına dair olan teklifini derhal ikiye bölmüş ve yalnız sultanlığın kaldırılmasında ısrar etmiştir. Ve ustaca bir ikna taktiğinden sonra, Türk milletini konferansta, ancak Ankara'nın yani Türkiye Büyük Millet Meclisi murahhaslarının temsil edebileceğini, eğer Londrada olduğu gibi hem Ankara hem de İstanbul temsil edilecek olursa, davanın mutlaka zâfa düşeceğini, çünkü karşı tarafın Ankara ile İstanbul ikiliğinden istifade etmek çarelerini mutlaka arayıp bulacağını reddedilmez bir surette anlatmıştır.

Yoksa filen, Türkiye Büyük Millet Meclisi hükûmeti ilk günündenberi bir Cümhuriyet hükûmeti idi. İlk günündenberi temsilî, teşriî ve kazaî salâhiyetleri, nefsinde toplamış bulunmakta idi. Fakat bunun böyle olması ayrı birşey, bunun böyle olduğunu o tehlikeli saatlerde o Meclise anlatmak gene ayrı bir şeydi. Çocuk doğmuştu ve yalnız göbeğinin kesilmesi kalmıştı. Yalnız, her şeyden evvel ananın kurtarılması lâzımgeldiği için, doktor, göbeği kesmek işinde ısrar etmedi.

●

Bütün Cümhuriyetlerin tarihini tetkik ediniz. Bizimkine benziyenini bulamıyacaksınız. Doğuşundaki ve ilânındaki şartlar bile

gösterir ki, bizde *Cümhuriyet,* millî kurtuluş inkılâbımızın daha ilk gününde onun tabiî bir rejimi olarak filen teessüs etmiş olduğu halde, meselâ «miysakı millî» gibi millete açık bir şıar halinde verilmemiş ve ilânı için en güzel fırsat geldiği zaman, büyük kurtuluş davası aksamasın diye, geri alınmış ve bekletilmiştir. O kadar ki, artık ilân edilmesinde hiç bir mahzur kalmadığı zaman dahi, siyaset ocağımızın son zamanlara kadar ön safında rol alabilmiş bazı zevat, onun yıllardanberi filen mevcut olduğunu tamamile gözden kaçırarak, ilânının mahzurlu olabileceğini söylemek garabetinde bulunmuşlardır. Halbuki, bu mutaleayı söyledikleri gün, Şef'e göre bütün mahzurlarla beraber bütün farazî mukavemetler de çoktan temizlenmiş bulunuyor ve dört yaşını süren çocuğu sadece elinden tutup milletin kucağına salmak için, Şef, esasen kimseden danışmağa lüzum görmüyordu.

O, bazı zevatın mutalealarına müracaat etmekle, milletin lehine olan bir işi daha millet için hazırlamış olmanın gönül ferahlığına kapılarak, kendine yakın olanlar arasında *kendisini ve davayı kimlerin en iyi anlamış olduklarını* araştırıyordu. Bildiğime göre bu imtihanı kazananların başında İsmet Paşa bulunmuştur.

●

Öteki memleketlerde, meselâ günümüzün İspanya'sında, *Cümhuriyet,* tek başına bir gaye teşkil etmiş ve nesiller, bu gaye için mücadele etmiştir. Böyle bir *Cümhuriyet*'i izah işinde, *hukuku esasiye* ilminin, şüphe yok ki büyük salâhiyeti vardır. Krallık denilen idare şekli ile *Cümhuriyet* denilen idare şekli arasında, temsilî, teşriî ve kazaî bakımdan ne farklar vardır; o ilim, bu hususta, ciltler dolusu diller döker ve hikmetler yumurtlar.

Fakat bizim *Cümhuriyet*'miz, her türlü hukuku esasiye müdahalelerinden masun kalmıştır ve masun kalacaktır. Bizim *Cümhuriyet*'miz, bir kere bir gaye, bir mevzu ve bir objekt mevkiinde, hiç bir zaman kalmamıştır. Bizde *Cümhuriyet,* millet ve Şef gibi, daha ilk gününden itibaren büyük kurtuluş davasının bir mücahit'i olmuştur. Davanın bayrağını taşımış ve dava için çarpışmıştır. Kurtuluş ihtilâli devam ettiği müddetçe, millet gibi ve Şef gibi, o da, temiz cehtin ve tam feragatin ateşinde pulatlaşmıştır. Lausanne'a gidilmezden evvel kendini ilân ettirmek elinde iken ve Erzurum - Sıvas günlerindenberi davaya nefer yazılmış iken,

dava aksamasın diye kenara çekilmesi, büyük ihtilâlimizin büyük feragatleri kitabında, şüphe yok ki ona ait bir fasıldır.
Bizde, nasıl *millet* «gazi millet» ve nasıl *Mustafa Kemal* «Gazi Mustafa Kemal» ise, *Cümhuriyet* te, «GaziCümhuriyet» dir.
Bizim Cümhuriyetimiz *on* değil, *on üç - on dört* yaşındadır. Onun ilânı günü, doğduğu gün değildir. Onun ilânı günü, kurtuluş inkılâbının cephe neferleri ve şefleri gibi, kendi «İstiklâl madalyası» na hak kazandığı gündür.
Nasıl *millet*, ihtilâl için vuruşarak «millet olmak hakkı» na, nasıl *Mustafa Kemal*, ihtilâl için vuruşarak «millet kurtarıcısı olmak hakkı» na vardılarsa, *Cümhuriyet* te, ihtilâl için vuruşarak «Cümhuriyet olmak hakkı» na ermiştir.
Onun için bizim *Cümhuriyet*'imizin adı, bütün ötekinlerinden farklı olarak:

GAZİ CÜMHURİYET tir.

Muallimler:

Yeni nesil sizin eseriniz olacaktır. Eserin kıymeti sizin maharetiniz ve fedakârlığınız derecesiyle mütenasip olacaktır. Cumhuriyet fikren, ilmen, bedenen kuvvetli ve yüksek seciyeli muhafızlar ister. Yeni nesli bu evsaf ve kabiliyette yetiştirmek sizin elinizdedir. Mümtaz vazifenizin ifasına âli himmetlerle mevcudiyetinizi hasredeceğinize asla şüphe etmem.

GAZİ

Fikirde istiklâl

Yakup Kadri.

«Geçenlerde Beyoğlundan geçerken yanımda marksist bir genç vardı: «— Anlamıyorum, dedi. Sen, geniş bir tefekkürün içinde milliyetçilik gibi dar bir teze nasıl yer buluyorsun!»

Bu satırları, bundan yirmi yirmi beş gün evvel çıkmış gündelik bir İstanbul gazetesinde, bir fıkranın başında okudum. 1933 yılının Türkiyesinde «marksist bir genç» ne demektir? Neyi ifade eder? Eski ve oldukça âmiyane bir tabire göre «irapta mahalli» ne ola? Bunu, halledilmez bir muadele gibi kendi kendime sorarken bir zamanlar, kendimin de edebiyatta «sembolist» olduğumu hatırladım. Benden evvel Dekadanlar var idi. Daha onlardan evvel Romantikler varmış. Nitekim daha eskiden de şu veya bu Acem ve Arap şair ve hakimlerinin çığırına, şu veya bu yabancı tarikatlere sapmış şiir ve fikir adamlarımız mevcuttu. Zannederim, dördüncü Ahmet devrinde İstanbula gelmiş bir Arap «ulemasının», İstanbul «ulemaları» tarafından ne büyük bir heyecan ve tantana ile karşılandığını Cevdet Paşa tarihinde okumuşsunuzdur.

Cevdet Paşa tarihinde, bu hâdise, - yani bir arap âliminin Türk âlimleri üzerindeki bu sihirbaz tesiri - alaylı bir fıkraya mevzu teşkil etmiştir. Çünkü, Cevdet Paşa Türk fikir âleminde Şark tesirlerinin hitama erip Garp tesirlerinin başladığı bir noktadadır. O vakittenberi, bizde, bu arap âliminin yerini bir sürü frenk âlimleri aldı. Şarkın eski dinî tarikatleri yerlerini Garbın bir sürü siyasî mesleklerine bıraktı. Lâkin bunlar önünde yerlere kadar iğilip secdeye düşüşlerimizle, bu mesleklere körü körüne sapışlarımızla eğlenebilecek tarihçilerimiz henüz yetişmedi. Bir Türk genci, işte böyle, gülünç olmaksızın marksistliğini ilân edebiliyor; kelli felli bir muhterem profesörümüz Fransız ihtilâli an'anelerine sadık bir liberal olduğunu söylemekten çekinmiyor; bir başkası «Faşistim!» diyebiliyor; belki de son günlerde aramızda bir takım Hitlerciler türemiştir.

●

Bundan yedi sekiz yıl evvel, bir genç arkadaşımız vardı ki, son derece ince zekâlı olmakla beraber, kemali ciddiyetle «Action Française» taraftarı bir nosyonalist olduğunu söylemekteki garabeti hiç sezmezdi. Zira, bütün fikrî varlığı «Action Française» muharriri Charles Maurras'ın yazıları altında kamaşmış, erimiş gibiydi. Kendisine «Canım, nasıl olur? Sen Türk Cümhuriyetçisi değil misin!» diye sorulduğu vakit: «Evet, Türk cümhuriyetçisiyim ama, Fransız kraliyetçisiyim.» derdi ve bu sözü söylerken gülmekten katılmak ihtiyacını duymazdı.

●

İngiliz - Boer muharebeleri esnasında İngiliz ordusuna gönüllü asker yazılmak için büyük Biritanyanın İstanbul sefarethanesine başvuran genç Türk entelktüelleri bu Fransız kraliyetçisi Türk delikanlısından daha mı az acayiptiler? Abdülhamit devrinde Jöntürklük etmiş kimseler tanırım ki, kendi memleketlerinin her hangi bir noktasında yüksek sesle fikir münakaşasına girişmekten korktukları halde Avrupaya kaçtıktan sonra, Paris sokaklarında Fransanın şu veya bu siyasî fırkaları namına halk nümayişlerine katılmaktan ve icabında barikadlarda dövüşmekten çekinmezlerdi.

Bunun için, 1933 de bir Türk çocuğunun İstanbulun ecnebi işgalinden kurtuluşunun manasini anlamayışına (Çünkü milliyetçilik tezini dar bulan Marksist gencin hikâyesi o makalede, İstanbul şehrinin kurtuluşunun yıldönümü münasebetile geçiyor.) pek o kadar şaşmamak lâzımgelir. Lâkin şaşılacak şudur ki, böyle bir çocuk meselâ Odesa'nın kızıllar eline geçişini pek âlâ hatırlar, anlar ve yabancı fikir sistemlerine, bu sistemlerin ideolojisine, erkân ve adabına tabiiyeti o kadar sıkıdır ki, hiç değilse İstanbul'un işgalden kurtuluşile Odesa'nın kızıllar eline geçişindeki netice analojisini sezmek hassasına bile malik değildir. Bu, kayıtsız şartsız fikir köleliği ondan hadiseler hakındka kendi kendine kıyaslar yapmak, kendi kendine düşünüp bulmak kudretini kaldırmıştır.

Ve bu esir kafa Türk milliyetçisini dar bir teze tıkılmış gibi görüyor. Kendisinin ithalât malı nasıl sıkı bir kalıp içinde ezilmiş kalmış olduğunun farkına varmıyor.

On sekizinci asır ansiklopedistlerinin hayran telmizleri ve liberal Fransız burjuvazisinin parasız tellalları birçok (hürriyetperver)

kimseler de vardır ki, tıpkı bu komünist genç gibi bizi, Kemalist Türk milliyetçilerini, bir dar yere hapsedilmiş görürler. Bizi esir kafalılık,, şahsiyetsizlik, pasiflikle itham ederler ve kendilerinin ruhlarını nasıl ezelden şeytana satmış olduklarının asla farkına varmazlar. Bunların kafası bir müstemleke toprağı gibi, bunların kafası tıpkı işgal esnasındaki İstanbul gibi yabancı çizmelerin topukları altında ezile ezile hamur haline girmiş ve her tarafları türlü türlü yabancı alâmetlerle örtülüp donanmıştır.

●

Garp demokrasilerinin bu avare hayranları değil midir ki, bizim çocukluğumuzda, dışarıdan bize (hürriyet) getirecek olan (düveli muazzama) gemilerini bütün Akdeniz ufuklarında gözetleyip dururlardı? Kendi hükümdarlarının zulmünden kurtulmak için ikide bir ecnebi sefarethanelerinde kendilerine bir sığınç aramağa giden devlet adamları, ceplerinde himaye kâğıtlarile dolaşan entelktöeller hep bu çeşit liberallerin içinden çıktı idi. O zamanlar Avrupaya kaçmak, bize en yüksek bir cesaret ve kahramanlık hâdisesi gibi görünürdü. Ömürlerinde bir defa Avrupaya kaçmamış olan fikir adamlarının ne sözüne, ne özüne itibar edilirdi. Zira, istiklâlini kaybetmiş ve her şeyini Avrupalıların hüküm ve nüfuzuna terketmiş olan bir memlekette her şeyi Avrupadan beklemek, onun iradesi haricinde bir hâdisenin vuku bulabileceğine ihtimal vermemek, hatta hürriyeti, adaleti bile bu millî istiklâl gasıplarının yerinde aramağa gitmek Türk hürriyetperverliğinin bir an'anesi haline girmişti.

●

Onun içindir ki, işte, onun içindir ki, bir Türk kumandanı, bir Türk inkılâpçısı ilk defa olarak 1920 senesinde, bir hak ve adalet prensibini müdafaa için Avrupaya başvuracağı yerde, bir Türk vapuruna binip Anadoluya geçtiği vakit herkesin parmağı ağzında kalmıştı. Bu Türk inkılâpçısı, yalnız, Avrupaya gideceği yerde Anadoluya geçmekle kalmıyor, ilk defa olarak, Avrupadan, Avrupalının hüküm ve nüfuzundan sıyrılıp kendi milletinin kucağına sığınıyordu.

Mustafa Kemal inkılâbını tanzimat hareketinin bir devamı gibi görenler bu hareketin öbürüne ne kadar zıt olduğunu hiç değilse bu noktada hissetmelidirler. Başı sıkıya geldikçe ecnebi sefarethanesine sığınan tanzimatçı devlet adamile, Anadolu köylüsü-

nün kucağına atılan millî devlet adamı arasında keskin bir antagonizmden başka ne bulunabilir? Bunlardan biri şahsî hürriyetini, ferdî selâmetini arıyan, öbürü millî istiklâli ve millet içinde hürriyetini istiyen adamdır.

Bu büyük ve ilk defa millî Türk inkılâpçısının çığırında yürüyenler pek iyi bilip hissetmişlerdir ki, onun başlıca mahreki ve yegâne azimet noktası (millî gurur) olmuştur. İstiklâl muharebesi bu millî gururun feveranıdır. Onu takip eden bütün inkılâp hareketleri bu millî gururun tekemmülleridir. Mustafa Kemal, ilk askerî fırkaya kumanda ettiği günden bütün bir millete baş olduğu şu güne kadar tek bir hamlenin baş döndürücü atlayışlarını gösterir: *Yabancı tesirlerden kurtulmak!* O, Bizanskâri saltanat sarayını ve Arap - Acem kültürünün ocağı medreseyi bunun için yıkmıştır. O rumluğunun bergüzarı fesi başımızdan bunun için çıkarmıştır. Bugünkü dil ve tarih hareketi bu hamlenin yani İstiklâl harbinin ruhlara ve kafalara intikali demektir. Asıl hürriyet yolunda cidal budur.

●

Garp milletlerinin bir çoklarında da hürriyet ve demokrasi hareketi vicdan ve fikirde İstiklâl hareketi ile başlamıştır. Orta yaşın karanlıklarında bir tek müstakil millete rastgelmek mümkün değildi. Cinsiyeti belirsiz, cansız ve donmuş iskolastizm cins ve mezhep farkı tanımaksızın bütün kafalar üzerinde ayni ağırlıkla hüküm sürüyordu. Üstlerinde katolik kilisesinin damgasını taşıyan kalp fikirler Tunanın öbür yakasından Atlas denizine kadar uzanan kıtada meşru ve revaçta sayılan yegâne matah idi. Her orijinal veya şahsî hareket bir divanelik değilse bile mutlaka bir küfür sayılır ve bunun sahibi olan millet veya şahıs lânetleme olurdu.

●

İşte biz, şimdi, böyle bir karanlık devrin içinden kurtulmağa çabalamaktayız. Eski dinî ve tasavvufî Şark iskolastizminden henüz kurtulmuş olan Türk kafası ve Türk ruhu bir nevi modern Garp iskolastizmine esir düşmüştü. Bu modern Garp iskolastizmi on sekizinci asır ansiklopedistlerile başlayıp cihan harbinde iflâs eden bir ideoloji sistemi, bir dünyayı görüş ve telâkki ediş tarzıdır. Buna göre, nasıl ki, eski hakimler dünyayı kâinatın merkezi ve insanî tabiatın, yaradılışın yegâne gaye ve endişesi zan-

nediyorlarsa, Avrupalılar da cihan hâdisatının yegâne merkezi kendileri olduğunu ve sair milletlerin mukadderatının hep bunun etrafında döndüğünü vehmederler. Bu itibarla meselâ bir Fransız müverrihine göre Mısır medeniyeti Yunan medeniyetine, Yunan medeniyeti Latin medeniyetine vücut vererek ve bunların hepsi birden Fransa toprakları üzerinde bir nevi ıstıfaya uğrayarak bugünkü Fransız medeniyetinin meydana gelmesine sebep olmuştur. Muasır devir Fransız inkılâbile başlar. Yeni hukuk, yeni ahlâk ve yeni siyaset prensipleri hep o inkılâbın doğurduğu ulvî ve yarı mukaddes mefhumlardır. Bir asırlık bir edebiyat ve san'at hareketi bunları iptidaî kavimlerin bazı hayvanları gibi adeta tabulaştırmıştır. Daha bundan yirmi yıl evveline kadar bunlara kimse dokunamazdı. Dokunursa, tıpkı Orta Yaşın küfürcüleri gibi lânetleme olurdu.

●

Şimdi hâlâ bir kısım Türk entelktüelleri için bu mefhumlar ayni kudsiyeti haizdir. Bundan on üç yıl evvel büyük Türk inkılâpçisi Ankarada bugünkü Türk Cümhuriyetinin temellerini atmak isterken böyle bir hükûmet şeklinin hiç bir Avrupalı hukuku esasiye kitabında yeri olmadığını öne sürerek ona karşı koyanlar, bu gün bir mücerret hürriyet davasına, kendi *millî hakikatlerimizden* ziyade kıymet verenler işte bu çeşit fetişitlerdendir.

●

Türk inkılâbı, millî kurtuluş cidali saraya, medreseye olduğu kadar bunlara rağmen de vuku bulmuş bir hâdisedir ve Türk Cümhuriyetinin bu onuncu yıldönümünde bu Garplı softaların sayısı bundan on yıl evvelkinden daha az değildir. Bunlar hayat ve siyaset sahasında kaybettikleri nüfuzlarını şimdi ilim sahasında perçinleştirmeğe çalışıyorlar. İlim, diyorlar, ilim bitarftır. ve ilmin vatanı yoktur. Halbuki, Kemalist Türk inkılâpçısına göre ilim de millîdir, ilmin de vatanı vardır ve ilmin vatanı burası olmak lâzım gelir.

Teknik :

Teknikte Istiklâl.

M. Şevki.

Teknik, nazarî ilmin ve san'atın «maddeleşmesi» haline (*) denildiğine göre, onun ilim gibi vatan ve milleti yoktur. Biribirine en zıt rejimler, biribirine en düşman cemiyetler biribirlerine istihsal alet ve vasıtalarını vermişler, yani tekniği biribirlerinden almışlardır. Binaenaleyh «teknikte istiklâl» diyince, akla meselâ «siyasî istiklâl» gibi hududu belli bir mefhum gelmiyebilir. Fakat buna rağmen biz gene «teknikte istiklâl» den bahsediyoruz. Çünkü hemen her cemiyetin kendine göre bir takım istihsal aletleri ve vasıtaları olmakla beraber bu alet ve vasıtaların her cemiyette ayrı olması, tekniği ileri olan milletlerle tekniği geri olan milletler arasında bir teknik seviye farkı doğurmuştur. Teknikçe ileri ve teknikçe geri milletler ve memleketler şeklinde tecelli eden bu teknik seviye farkı birincilerin ikinciler üzerinde tabiatile tahakkümünü intaç etmiş, bir tarafta teknikçe hâkim, yahut «müstakil milletler» diğer tarafta teknikçe geri, yahut «tâbi memleketler» bu suretle vücut bulmuştur. Meselâ bugün bütün ileri sanayi memleketleri teknik bakımdan ham madde memleketlerine nazaran teknik istiklâlini elinde tutan memleketlerdir.

Fakat teknikte tahakküm aynı zamanda sermayede, teşkilâtta, ilimde, kuvvette, siyasette ve refah seviyesinde de üstünlüğü tabiî kıldığı için teknikçe geri memleketlerin, ileri memleketler karşısında vaziyeti aynı zamanda, sermaye, teşkilât, ilim, kuvvet, siyaset ve refah bakımından da tâbiliğini ve esaretini zarurileştirmiştir.

İşte bizim burada kastettiğimiz «teknikte istiklâl» bir milletin kendi tabiî ve iktisadî şartlarına lâzım olan en yeni ve en mükemmel tekniği kendi elinde bulundurması ve bu tarik ile de kendi ilim, kültür ve refah üstünlüğünü temin etmesidir.

●

Son asırlarında, Osmanlı devleti teknikte durgunluğun, tâbiliğin en mükemmel nümunelerini vermiştir. On yedinci asır sonlarına,

(*) Yahut ta iktisat bakımından teknik, iktisadî faaliyetlerin cereyanını temin eden «aletler ve vasıtalar» şeklinde tarif olunabilir.

hatta on sekizinci asır ortalarına kadar Türkiye ile Garp memleketleri arasında mevcut olan teknik beraberliği, hatta üstünlüğü o zamanlardan itibaren bozulmuştur. O zamanlarda makinelerin ve otomatik aletlerin sanayie tatbiki şeklinde Avrupada meydan alan sanayi inkılâbına Türkiyenin intibak edememesi, bir taraftan Türkiyede o zamana kadar mevcut olan kurunu vustaî sanayiin büsbütün tasfiyesini intaç ederken diğer taraftan da büsbütün gerileşen ve tekniksizleşen Türkiyeyi üstün teknikli Garbın iktisadî ve binnetice siyasî tahakkümü ve esareti altına düşürmüştü.

Meşrutiyet devrine kadar her gün biraz daha perçinleşen bu teknik tahakküm, meşrutiyet devrinde de hemen hiç bir tahavvül göstermeden seyrinde devam etmiştir. Bu itibarla, ileri tekniği yeniden memlekete getirmek teşebbüsü, yani teknikte istiklâl mücadelesi bizde tamamile ve münhasıran Cümhuriyet devrinin eseridir.

●

Türk Cümhuriyetinin teknikte istiklâli kısaca, sanayide, ziraatte, münakale vasıtalarında, hulâsa bütün iktisadî faaliyetlerde cihanın malik olduğu en yüksek istihsal alet ve vasıtalarını, Türkiyede, Türk milletinin menfaati için ve bizzat Türk çocuklarının elile tatbik etmektir.

Vakıa bazı bazirgân hesapları, meselâ orta Anadoluda kağnının daha ucuz nakliyat yapabileceğini ve halen motörlü vasıtalarla yapılan nakliyatın durdurularak bunun yerine kağnı veya deve kervanlarının kullanılmasını daha kârlı gösterebilirler. Fakat biz bu ıssız yayla üstünde yaşıyan Türk vatandaşını bazirgânca bir kâr hesabı için ebediyete kadar güneşe, sefalete, tabiata esir bırakamayız. Türk Cümhuriyetinde şahıslara olduğu gibi tabiata da esaret mülgadır. İleri teknik, bugüne kadar terkolunmuş Türk vatandaşını kağnısının peşinden alacak, motörlü nakil vasıtasındaki yükünün üstüne oturtacaktır. Bizim dileğimiz ve idealimiz budur.

Taşa can veren heykeltraşın, taş san'atkârının çekiç ve kalem darbelerini duydukça kalbimiz inşirah duyar. Fakat kızgın güneş altında kara gıranit parçalarını ufaltıp tozlu yola döşemekle yıpranan sefil kıyafetli vatandaşı görünce ilk önce aklımıza:

— Neden burada bir taş kırma makinası yok!

Suali olacak ve bu ağır hava içinde bu ağır işle yıpranan millî kudretlere daima acıyacağız.

●

Teknikte istiklâl gayesine varışın bilhassa iki unsuru vardır:

1 — Prensip

2 — Vasıta.

Bir çoklarının aksine olarak iddia edeceğiz ki bu unsurlardan en mühimi bilhassa prensip unsurudur. Evvelâ prensip taayyün edecek vasıta sonradan gelecektir. Teknik istiklâl mücadelesinde prensip demek, ileri tekniği memlekete getirme ve millet emrinde kullanma meselelerinde tesbit ve müdafaa edeceğimiz usullerin, tarzların, yolların kanunlaştırılması demektir.

Avrupa'da teknik müstemlekelerin ve geri memleketlerin yağma ve istilâsı hesabına tekemmül etti ve Avrupanın teknik tefevvukunu yaşatan âmil, hâlâ müstemlekelerin istismarıdır. Halbuki Türkiye bütün tekniğini kendi toprağı üstünde, kendi gücü ve kendi vasıtalarile yaratmak mecburiyetindedir. Bu istisnaî vaziyet bize, emperyalist usullere, klasik istismar kaidelerine, fertlerin veya memleketlerin biribirlerini istismarına dayanmıyan yeni ve orijinal bir teknikleşme, bir sanayileşme siyasetini arzurî kılar. İşte bu siyaset, teknikte istiklâl mücadelemizin «prensip» ini teşkil eder. Bu prensip ancak devletçi, milliyetçi ve inkılâpçı bir prensip olabilir. Yoksa perakende fertlerin, perakende kabiliyet ve temayüllerine, yani her zaman geri ve parçalı teşebbüse dayanan bir tekniği yaratma yolu, bizim asırlık geriliğimizi bir hamlede alabilmemiz için hiç bir zaman kâfi gelemez.

Vasıtaya gelince, Türkiyenin bugün kendi geri iktisat bünyesni bir anda, tekniğin en ileri vasıtalarile techizatlandırmak için zarurî para ve sermaye vasıtasına malik olmadığı âşikârdır. Fakat bu sermayesizlik Türkiyenin ileri teknik mücadelesinden vazgeçmesi demek değildir.

Biz tarihin öyle bir devrinde yaşıyoruz ki, büyük sanayi memleketlerinde tekâsül eden yüksek teknik tam bir felç içinde bulunuyor. Buna mukabil bugüne kadar iktisatça ve teknikçe geri olan bütün müstemlekeler kendi sanayilerini kurmak peşinde bulunuyorlar. Bu geri memleketlerin sanayileşmesine mukabil, ileri memleketlerin iktisadî felci hâdisesine buhran diyoruz. Bu buhranın en tabiî seyri ve neticesi, ileri memleketlerde tekâsüf

eden, fakat artık lüzumsuzlaşan ileri tekniğin, yani istihsal aletlerinin, makine ve fabrikanın, muhtelif şekil ve yolardan, bugüne kadar tekniksiz ve sanayisiz kalan memleketlere «akın» ı olacaktır.

Avrupanın teknik tahakkümünü kaybetmesi onun siyasî hegemonyasının da sukutu ile beraber yürüdüğü için Garptan Şarka bu teknik akışı, hiç bir zaman siyasî cebir ve zor ile değil, ancak iktisadî ve muslihane bir «sermaye intikali» şeklinde vücut bulacaktır. Esasen garpta gittikçe işsizleşen, gittikçe verimsizleşen sermaye için bu muslihane intikal bir emri zarurîdir. Bu davada bize ve bize benzer memleketlere düşen ancak, tekniğin ve sermayenin memleketlerimize celbi, yani teknik akışının bizim için faideli bir şekilde temini imkânlarını ve vasıtalarını vücude getirmektir. Bu da sermaye akışına muhatap olacak teşekküllere vücut vermemizle olabilir.

Bütün tekniğin ve makinanın memleketimize akışında ona muhatap olacak teşekkül hiç bir zaman bir takım avare ve menfaatçu fertler olamaz. Bu muhatap olsa olsa, millî iktisadiyatın kül halinde gidişini gözü önünde bulunduran, her müessesenin yerini, şekil ve hacmini en iyi tayin edebilecek olan bir «devlet iktisadı» idaresi, yani bizzat devlet olabilir. Aksi takdirde, yani cihanın bu yeni gidişinde de biz beynelmilel teknik akışı yollarından hariç kalırsak, tıpkı on sekizinci asırdan sonraki sermaye terakümü sahalarından hariçte kalmamız gibi yeni ve iktisadî bir sefaletin mukadder kurbanı oluruz ve tarihimiz iktisaden makûs bir mecra içinde bizim için yeni sefaletler kaydetmeğe başlar.

Bu itibarla bir «devlet iktisadı» idaresi, yahut ta bir teknik istiklâli plân ve teşkilâtı, teknikte istiklâlin mühim ve aslî işidir.

●

Türk Cümhuriyetinin onuncu yıldönümünü kutlularken biz, sarsılmaz bir heyecan ile Türk Cümhuriyetinin teknikte istiklâli ve bu istiklâlin unsurlarını ve teşekküllerini de en kısa bir zamanda, en nümune bir mükemmeliyet ile başaracağına inanıyoruz. İçtimaî değişmelerde nasıl uzun ve tedrici istihaleler beklemedikse, siyasî istiklâlimizde, nasıl sert, çabuk ve cezrî olduksa, teknik istiklâli davasında da en sert usullerle, en kısa yoldan ve en toplu neticeleri almak, Türk inkılâbının şanına ve şümulüne yaraşan muvaffakiyetlerimizden biri daha olacaktır.

Halkın karşısında Bürokrat.

Mehmet İlhan.

Buhran seyrini; görülmemiş bir sadakatle yapmakta ve cihan mubadele makanizması - hasta bir ciğer nefesi kadar - sessiz işlemekte... İktisatla siyaset klasik manadaki tedbirlerine devam ededursunlar: Dünya genişliğinde bir yatak değiştiriyoruz. Dünkü nizamdan yarınki nizama geçmek için her cemiyet can atıyor, ve enerjisini kendi yapısında dizgine vuruyor. Bu cehdin hedefi yarınki «millet» i iktisat bütünlüğünde tamamlamaktır; geçmişteki bir miyarla ölçüye alınan «millet» in manası bugün başkalaştı. Sınırları muhkem, iç ve dış siyasetlerine hâkim, fakat iktisatça geri, dünya pazarları karşısında ürkek bir milletten biz hemen hiç bir şey anlamıyoruz; bu, olsa olsa muhayyilemizdeki epik ihtirasların karaladığı bir millet tipidir veya milletler arası mubadelesine tâbi bir unsur gibi karışan, gaddar tabiatla boğuşa boğuşa hak ettiği kıymetlere bile sözünü geçiremiyen bir insan topluluğudur.

«Millet» hiç bir zaman bugün olduğu derecede millileşmemiş ve mefhumuna uyar bir kalıba dökülmemişti...

Bugünkü çöküntü ile güneş lekeleri arasında bir münasebet tevehhüm etmek ne kadar suya sabuna dokunmamak demekse bu mebdeden hareketle buhranda periyodik bir mahiyet aramak ta o kadar beyhudedir. Buhran gün geçtikçe manasını kendi kendine açığa veriyor:

Cihan mubadelesini harpten evvelki hale irca için bir iktisat konferansı toplandı; orada neler konuşulduğunu öğrendik; neler yapılacağını anlayıp dinlemeden toplantı dağıldı.. Londra birleşmesine tekaddüm eden aylarda, havada garip bir nikbinlik vardı, nitekim bir çokları bu hareketle Harpöncesi'nin yüksek randımanlı ve açık pazarlı sanayi cennetine tekrar kavuşulacak; Garp medeniyetini karaklerlendiren teknik yeni vaziyetler muvacehesinde adımını şaşırmıyacak; bir kısım insanlık dünyası daha çılgın bir kazanmak ihtirası içinde geri - ileri milletler tezadını sustura sustura yoluna devam edecek, zannına saptılar. Hiç te öyle olmadı. Sermaye âlemi, elindeki kudretin dağılışını

büyük bir heyecanla ikrar ve zafını izhar etti; zaten kendi bünyesi içinde mevcut birbirini istirkaba meyyal muhtelif cereyanlara millî kurtuluşların körpe ve haklı talepleri de inzimam edince neticenin böyle bir çıkmaza varacağı evvelden de kestirilebilirdi.

Cihan genişliğindeki bu yıkılış - kuruluş tahavvülleri «Devlet» e yeni bir mana vermek istidadındadır; devlet artık milleti teşkil eden fertler arasında alelâde bir asayiş bekçisi vaziyetinden çıktı. İktisatta umumiyetle içtimaî hayatta - yerine göre - bir tanzim edici, bir kurucu, bir temizleyici unsur haline geldi; böylece onun müdahalesini hoş görmiyen dünkü anlayış bugün aksi bir inanışa çevrilmiş oldu. Buna rağmen büyük ıstıraplarla büyük davaların ferdiyetçi bir düzen içinde - hele bugün - hayatta uygunluk vasıflarını kaybedeceğine inanmıyanlar, kafalarında sürgülenen tek ve ahmak bir hüriyeti, bütün bir millet için söyliyen, bir millet için düşünen, bir millet için yapan «Devlet» e karşı seferber etmekten çekinmiyenler yok değildir. Bunlar, liberalizm rüyasının mahmurluğu içinde ancak sayıklıyabilen zavallılardır.

Lâfın kısası: Devlet yeni bir idrakle kucak kucağadır, bugün varolan münakaşalar:

DEVLETİN NE KADAR MÜDAHALESİ nden ziyade
DEVLETİN NASIL MÜDAHALESİ şeklinde alınmak lâzımgelir.

Türkiye'de devlet, millet bütünlüğünün bir mümessilidir, onun fonksiyonunda sınıf kayguları, zümre menfaatleri ne aslî ne de talî birer muharrik olmaktan uzaktırlar; o, büyük ihtiyaçların istediği nisbette, istediği tarzda yapar ve kurar.

●

Bir inkılâp başardık. İstiyoruz ki bu, bir fikir hızı halinde kafalarımıza, sinirlerimize yerleşsin ve hançeremizdeki ses, derimizin altındaki et, damarımızın içindeki kan kadar bizim olsun. İstiyoruz ki millî yapımızda büyük kütle bugünden çok fazla anlıyışlı, bir vazife alsın. İstiyaruz ki içimizde filizlenen her fikir, davamızın dışına vursun ve görünsün. Çünkü inkılâbımız, bütün manasile köklü, millet cesametinde yayılı ve gene millet topluluğunda yekpare bir yeniyi özleyiştir ve bu özleyişi gönülden maddeye akıtmak bizim için bir «sabit fikir» dir.

●

Bu arada devletin ne tarzda müdahale etmesi lâzımgeldiğini tetkika koyulmak, mevzuu cidden geniş bir sahaya intikal ettirmek demektir. Biz bu bahisten sadece Bürokrasi'yi alarak kısmen gözden geçirecek ve halk karşısında, inkılâp içinde münevverliğimizin bir temel vazifesini hatırlamakla iktifa edeceğiz.

Suali: DEVLET NASIL MÜDAHALE ETMELİ?
MÜDAHALESİ NASIL SEMERELENDİRİLMELİ?

şeklinde ortaya atarken önümüze ilk çıkacak engel BÜROKRASİ dir.

Bunu: 1) İŞ TEKNİĞİ,
2) İşin yapılışına hâkim olan ZİHNİYET.

diye teknikle ahlâk cephesinden ele alabiliriz.

Tasnifin ilk kısmı ayrı bir ihtisas meselesi olduğu için tetkikimizin ötesinde kalır.

İŞİN YAPILIŞINA HAKİM OLAN ZİHNİYET' e gelince: Bu, hayata, istediği çabukluğu vermiyen, hizmetin tabii seyrini acayip bir gevşeklik içinde köstekliyen haleti ruhiyedir. Ona kadar gelen bilcümle sür'at tedbirleri duralar ve görülecek hizmet gecikir...

İşte BÜROKRAT bu noktada kendine en müsait bir vasat bulur. Yosunlaşmağa başlar. Uzun mesafelerden aşıp gelenleri günlerce koridorlara kapar; işgüzar bir el olur: işimizi belki de unutulmuş bir dosyaya sevkeder; bazan bir kronometre doğruluğu göstermek için sonuna gelmiş bir işi bitmez diye kesip atar, sizi yarına peşkeş çeker. Ona en basit bir taamülden bahsedersiniz, size anlamadığınız kanunî mevzuatı tefsire girişir. İstersiniz ki muamelenizin ihtiyaç gösterdiği kolaylık o gün elinize geçsin, fakat ne mümkün. Hazfi hemen ve bir kişice kabil bir sürü formaliteler önünde kapaklanır kalırsınız. Sayinizin betibereketi kaçar.

Mevzuu ele alışımızdan BÜROKRAT'ın, - yalnız devlet makinesine musallat bir parazit - telâkkisi tebarüz etmekle beraber şunu söyliyelim. Bu haleti ruhiye bizi o kadar kendi çevresine kapamıştır ki ferdî hareketlerimizde bile onun tesirinden hâli kalamayız. Bu, nesillerdenberi beynimizde, sinirimizde, etimizde - hiç keyfi bozulmadan - mantarlaşagelmiş bir derttir; onu çok defa işimizin tabiiliği içine almakla bir mahzur görmeyiz bile.

Demek istiyoruz ki aldığımız manadaki bürokrasi sadece devlet bünyesinde bir arıza değil ayni zamanda - yüz yıllarca süren bozuk düzen göreneklerin ferdî faaliyetlerimize de yamadığı bir lekedir... Bununla beraber bürokrasi denince, kuruluşu, işleyişi bakımından - derhal devleti, devlet teşkilâtını tedai ederiz. Bizde bürokratın filizlenmesi, kökleşmesi, döl salması devlet rejimlerimizle tamamen muvazi bir istikamet takip etmiş, en sonunda da kötü bir ahlâk kaidesi halinde düğümünü itmam eylemiştir. Bu itibarla dünkü ve bugünkü devleti bir iki çizgiyle göz önüne getirmek, bu menfi tipin vasıflarını nereden aldığını, inkişaf seyrini ne tarzda yaptığını, müzmin haline nasıl durgun bir mantıkla eriştiğini anlamak için kâfidir.

TÜRKİYE'DE ESKİ DEVLET'TEN NE ANLAŞILIR?

O, bir millet namına söyler, bir millet namına harcar, bir millet namına yer içer, fakat onu tanımazdı. Bilmek istemezdi ki geniş tabiat sertliğinde didinen insanlarla bunların kandilerine göre istekleri, dilekleri vardır. Bu devlet, milletten gelmek şöyle dursun - hayat usaresine kendi çılgınlığının sülüğünü vurmak için daima ona gitmek isterdi.

İşte bütün otoriter oluşu nefsinde başlıyan ve fakat dışarıda biten, dışarda kuduran bir devlet taslağı..

Bürokrat böyle bir devlet sisteminde keyfini çattı, müzmin bir huşunet içinde pişkinleşe, pişkinleşe bize kadar geldi. Şimdi hepimizde, hareketlerimize, iradelerimizin haricinde müessir olan, yeniliğimizi bir anda eskileştiren tipten bir parça var...

TÜRKİYEDE YENİ DEVLET'TEN NE ANLAŞILIR?

Yeni devlet milletten gelir, millete danışır, millet için refah yolları arar. Her hangi bir hızbin, her hangi bir zümrenin menfaatlerine yataklık yapmaz; bütün bir topluluğun iyi çalışmasını, iyi geçinmesini kendine ilk hedef sayar.

Diğer taraftan dün mutlak olarak bürokratik bir taazzuv, ağır aksak işler bir makine telâkki edilen «devlet» in bugün yüklendiği çeşitli vazifeler karşısında işleyişini yeni bir tensika tâbi tutuşu ve bu bapta memleketimizde çok cezrî tedbirlere başvurulması, bizde devleti milletle büsbütün iç içe bir teşekkül haline getirmiştir. Bu teşekkülün bir noktasındaki bulantı - umumî ahengi bozmasa bile - sızıltıya yol açacağından bu hususta en titiz bir hassasiyetle hareket etmek zarureti gün gibi aşikârdır.

Rejimin bakası ve hayatiyeti, en ufak vesilelerden bile istifade ederek inkılâp ruhunu, müspet hareketler içinde kuvvetlendirmekle kabildir.

Bazılarında «Kesif bir hususî menfaatin bulunmadığı yerdedir ki bürokrat rüşeymleşir» kanaati hakimdir. Bu kaygu insanın içtimaî, insiyakî bütün hareketlerinde muharrik ve nâzım bir rol alır; en erişilmez muvaffakiyetler, en dahiyane buluşlar hususî menfaatin çocuklarıdır. Âmme hizmetleri, iptidaî sür'atlerine böyle bir itmeyle başlamadıklarından alelâde hıza bile kavuşamazlar.

Liberal telâkkilerin yadigârı olan bu görüş, içtimaî hayatın, haricî, dahilî bir sürü amillerin tesiri altında giriftleştiği ve toplu bir müdahaleyi istilzam ettiği bu dönemeçli devirde, - zaman geçtikçe lojik ve diyalektik kıymetini kaybetmekte ve esasen fert menfaatile cemiyet menfaati arasında mevcut sayılan ahenk; zaafını, muvazenesizliğini her gün biraz daha önümüze sermektedir.

●

Yeni Türk devleti, perakende endişelerin dışında büyük millî yapıyı tamamlamak için çalışıyor. Yüz yıllarca sürüp gelen ruh mezelletleri bu her şeyden üstün dilekte urlaşıp kalamaz.

Tertemiz, pürüzsüz bir «devlet» e yükseldiğimiz şu anda, Türk Okumuşu, Eski'nin bittiği, Yeni'nin başladığı, geri haleti ruhiyelerin sınırdan aşmağa çalıştığı bir noktada, senin âdeta stratejik bir ehemmiyetin var! Senden Eski'yle Yeni'yi mezce, telife matuf, nafile bir sây değil; bunları biribirinden ayıran, Yeni'yi Eski'den temizliyen köklü bir çalışma bekliyoruz.

Bürokrat, içimize çömelmiş irtica kadar geriçekici bir ruh taaffününün remzidir.

Hayatın en canlı bir safhası olan «İŞ» üzerinde bu sakatlığı düzeltmiye çalışmak hem inkılâbın halka anlatılmasında değeri ölçüye gelmez bir fırsattır, hem de bu arada vazife ve mes'uliyeti olan münevverin bir yurt borcudur.

Biz yüksek tevettürlü bir inkılâp heyecanının ve bir inkılâp şuurunun bu yolda bize her an kılavuzluk edeceğine kuvvetle inanıyoruz.

Türk devletçiliği ve himayeci ferdiyetçilik.

Ahmet Hamdi

İnkılâbımızın onuncu yıldönümünü sevinç ve heyecan içinde yaşıyoruz. 10 sene gibi çok küçük bir tarih parçasına, yarattığımız eserin nasıl sığdığını hayretle düşünüyoruz. On senede Kurunu vustadan yirminci asra atladık. Bütün cihan karşısında iftihar etmek hakkımızdır.

İnkılâbımızın safha safha tarihini yazmak, onun kendisi tarafından nasıl tasfiye olunarak bu hale geldiğini tetkik etmek çok enteresan bir mevzu olur. Fakat bu yazımızda böyle bir etüt tecrübesi yapmıyacağız. Sadece işaret ederek geçeceğiz ki, heyecanı durulan ve inkılâbın ileri görüşünden kendisini uzaklaştırarak, hattâ bugünkü realiteyi bile kendi görüşünün ilerisinde bulan kimselerin her inkılâpta tasfiye olunduğu gibi, bizde de zaman zaman tasfiye edilmiş olmaları sayesinde, inkılâbın yürüdüğüdür. Eğer hilâfetçilerin görüşü, inkılâbın görüşü olsa idi, Yunan istilâsının muvaffakiyetle temizlenmesinden sonra, inkılâp bitmiş olurdu. Serbestçilerin istedikleri, inkılâpçının istediği olsaydı, bugünkü vaziyet ne olurdu? Demokrasi, halk hâkimiyeti, serbest sâyu amel gibi her memlekette politika edebiyatının direklerini teşkil eden bir takım yaldızlı hapları tesbih gibi çekmekle meşgul olan ve mukadder akibetine günden güne yaklaşan zavallı bir millet halinde kalırdık.

Türk inkılâbı, bu görüşlere iltihak ettiğimiz gün temelinden yıkılabilir. Böyle büyük tehlike, inkılâp heyecanlarını geride bırakmış olanların iş başına geçmeleri takdirinde her memlekette ve her inkılâpta mevcuttur. Onun için inkılâp idaresi, inkılâbın büyük menfaatlerini anlayan ve heyecanlarını inkılâbın yüksek görüşlerine uydurabilen kimselere teslim olunur. Bu mazhariyetten uzaklaşan inkılâp, «dejenere» olmaya mahkûmdur.

●

Bizim inkılâbımız, serbesti inkılâbı değildir. İnkılâbımızın ana prensiplerinden biri devletçiliktir. Bu kelime ile biz, inkılâpçılık mefhumu anlarız. Türk devletçiliği milleti devlet elile yeniden teşkil etmek demektir. Türk inkılâbının gayesi ve maksadı da bu olmasına rağmen, «devletçilik» kelimesi kullanıldığı vakit, içimizde memnun olmayarak surat asanlar bulunmuyor mu? Devletçilikten bahsettikleri için kendilerine şüpheli nazarla bakılanlar olmıyor mu? Halbuki Türk inkılâbı başlıca vasıta olarak devletçiliği ele almıştır. Devletçilik mefhumu ortadan dilindiği gün, Türk inkılâbında silinmiş olur.

İnkılâp, bir cemiyette bozulan muvazene yerine sağlam diğer bir muvazene şartları koymak demektir. Cemiyetin kendi bünyesinde bir inkılâp yaratıldığı zaman, hamlelerle ileri bir plâna doğru atılmak mecburiyeti vardır. Bu ileri plâna atılış ya kendiliğinden olur; yani cemiyeti sıkan bir takım kayıtlar kaldırıldıktan sonra, ileri plâna geçmek imkânı elde edilir; yahut bu imkân müdahaleci bir kuvvet, inkılâpçı ve otoriter birer kuvvet tarafından temin olunur.

Birinci nevi inkılâplara en yakın ve canlı misal Büyük Fransız inkılâbıdır. İkinci nevi inkılâpların da en güzel nümunesini kendi inkılâbımız vermiştir.

●

Büyük Fransız inkılâbı ferdin hürriyetini ve otoriter kuvvetlerin tasfiyesini hedef tutmuştu. Her inkılâp gibi, o da dayanma direkleri çürümüş olan eski cemiyet muvazenesi yerine, yeni bir muvazene kurdu. Bu muvazene, teşebbüs ve hürriyet haklarından hemen tamamen uzaklaştırılmış olan ferdi, izafi bir hürriyete kavuşturdu. Bu inkılâp temayülü diğer milletlere de örnek olarak, bir buçuk asır dünya, serbest çalışma ve serbest mübadeleye dayanan yeni bir medeniyet rejimine intibak etti. Cemiyet bu bünye değiştirmesinden sonra, yeni bulunduğu muvazenede epi rahat etti; çok ilerlemeler oldu; bir takım milletler için büyük bir refah devresi başlamıştı. Fakat her muvazene gibi bu da kendi içinden bir muvanezesizlik doğurmakta devam ediyordu. Cemiyet, kendi dafi ve mukavim kuvvetlerini kullanarak ve arasıra da devri buhranlarla safra boşaltarak, büyük muvazenesini bulmaya çalıştı; böylece bir buçuk asra yakın devam eden bir medeniyet rejimi, yavaş yavaş kendi içindeki muvazenesizlikleri yenemiyerek bir büyük harbe doğru gitti. Harp, uzun ve çetin bir boğuşmadan sonra, yeni fakat sun'i bir muvazene ile bitti. Cemiyet intibak etmeye mecbur olduğu yeni plâna kavuşamadığı için harpten sonra ise buhran başladı.

İnkılâbımız, tarihin böyle bir devrine, serbest çalışma ve serbest mübadele rejiminin bir buhranla nihayetlenmiş olduğu bir zamana isabet etmiştir. Daha doğrusu inkılâbımız, ferdi çalışma ve serbest mübadele rejiminin devrini ikmal etmesinden doğmuştur. İşte onun içindir ki biz inkılâbımızla, müdahaleci ve otoriter bir kuvvet tarafından tarih akışına müdahale ederek hamleler yapmak mecburiyetindeyiz. Bu otoriter ve inkılâpçı kuvvet, bizim nazarımızda «devlet» ten ibarettir. Onun içindir ki Türk inkılâbının «devletçilik» prensibi, inkılâbın kendisinde mündemiç en ileri bir vasıftır.

●

İnkılâp, Türkiyeyi en ileri bir memleket haline getirmek gibi ağır bir vazifeyi üzerine almıştır. Bu büyük işi ferdiyetçilikle ve ferdi hürriyet ve serbest mesai ile temin etmeye imkân var mıdır? Eğer on dokuzuncu asrın eşiğinde olsa idik ve o zaman uyanarak sanayi istihsaline başlayıp dünya piyasalarında lehimize mühim marjlar temin edebilecek vaziyette bulunsa idik yapacağımız en büyük hamle, ferdi çalışmaya serbest bırakmaktan ibaret olacaktı. Bir buçuk asır, Garbın ileri milletleri, bu yolda inkişaf ettiler. Çünkü nakil vasıtalarının tekemmülü bir çok yeni kıtalar ve memleketleri müstemleke ve açık pazar halinde kullanmak imkânını verdi; tekniğin ilerlemesi de bir takım memleketlerin sanayi istihsaline dökülerek dünya mikyasındaki mübadele işlerinde lehlerine mühim marjlar elde etmelerini mümkün kıldı. Milletler arasında mübadelede öyle bir vaziyet hâdis olmuştu ki, bir kısım milletler ferdiyetci ve «emperyalist» bir iktisat sisteminin bütün faidelerini kendi fertlerinde topladılar; bu sistemin bütün kötü ve zararlı tarafları da diğer milletlerin omuzlarına yüklendi.

Ferdiyetçilik yapabilmek için, ferdi sonsuz bir ihtiras ile işe sevketmek lâzımdı. Bunun için ise en büyük muharrik kuvvet «kâr» elde etmek hırsı idi. Fert en büyük kârı, en kolay şekilde temin için kendi maddi ve manevi kuvvetlerini seferber haline koymak için uğraştı.

Buhar keşfolunup teknik ilerledikten sonra, dünya milletleri iki kısma ayrıldılar: Biri hâkim millet, yani metropol, diğeri metbu millet, yani müstemleke idi. Her ikisinin arasında da şeklen müstakil, fakat hakikatta yine bir nevi müstemlekeden ibaret açık pazarlar var idi. Birinci-

ler, yani metropoller, sermayedarlık imparatorlukları kurarak, ve kendi usullerini, kanunlarını, sermaye haklarını ve mübadele şartlarını diğer milletlere empoze ederek mübadeleden daima lehlerine büyük bir marj temin ediyorlardı. Bu marj o memleketlerde hem istihlâkâtı çoğaltıyor, hem de istihsal aletlerini fazlalaştıran yeni sermaye teraküm leri yapıyordu.

Halbuki diğer milletler, mübadele ile ve metropole karşı katlandıkları fedakârlıklarla mübadelede, almak hakları olan miktardan daima bir kısmını kaybediyorlardı. Bu kaybettikleri miktarları istihlâklerinden kesiyorlar; bu da yetmeyince istihsal aletlerinden tecerrüt ederek istihsallerini geriletiyorlar, ve harice karşı borçlanıyorlardı.

Bir tarafta istihsalin fazlalaşması, diğer tarafta istihlâkâtın azalması, günün birinde öyle bir vaziyet ihdas ediyor ki, artık iki taraf birbirile mal alıp verecek iktidarı kaybetmiş, her iki tarafta da mübadele makanizması durmuştur. Filhakika müstemleke ve yarı müstemlekelerin mübadelede kaybettikleri hisseler karşı tarafta toplanmıştır. Fakat bu hisseler orada ya istihsal aletleri şeklinde ve ayhut «altın» istokları halinde durmaktadır. Bu aletlerle istihsal yapmak lâzım ise de, artık karşı taraf bunları almak imkânına malik değildir; çünkü bunların karşılığını ödemek için elinde ne satacak mal vardır; ne de satın alacak para... Bu vaziyet, son harpten sonra bütün dünyaya şamil bir ehemmiyet aldığından dolayı, artık mübadele durmuş, o durunca kârlılık da kaybolmuş, o kaybolunca da ferdi teşebbüsler durmuş ve ferdiyetçilik iflâs etmiştir.

●

Demek oluyor ki ferdiyetçilik, ancak geniş kârların ortada olması ile ve onları elde etmek ihtirasının kafalarda kaynamasile yaşar, ve bu imkân ortadan kalkınca ferdiyetçilik te rolünü kaybeder. Hangi millet, hangi tarihi devrede dış piyasaları istismar imkânlarına malik olmuş ise ferdiyetçiliği ve serbest mübadeleyi istemiştir. Bu imkânların azalması nisbetinde ferdiyetçilik ve serbestçilik fikirleri azalmış ve tamamen ortadan kalktığı vakit cemiyetin kendi bünyesinde ferdiyetçilik ve serbestçilik cereyanlarına karşı kuvvetli aksülameller hasıl olmuştur.

«İngiltere» serbest mübadeleyi ve ferdiyetçiliği en son haddine kadar terviç etmiş olduğu devirler, en son haddine kadar dış mübadelelerde muvaffakiyetle çalışmak imkânına malik olduğu devirlerdi. Bir asır evvel ferdiyetçilik ve serbestçilik için kan dökmüş olan milletlerin bugün diktatöraya ve devletçiliğe doğru gidebilmek için ayni şekilde kan dökmekten çekinmemeleri, fikirlerin inkişaf veya tedennisi değil, fakat hâdiselerin tahavvülünü gösterir. O zaman dış piyasaların istismarı mevcut ve bahsa mevzu idi; binaenaleyh serbestçi ve ferdiyetçi idiler. Fakat dış piyasalarda istismar ya bitmiş veya çok azalmıştır. Ondan dolayı ferdiyetçilik aleyhtarlığı ve devletçilik başlamıştır.

Hangi memleket ki dış piyasalarla olan mübadelesinde daima zararlı ve marj verici vaziyette ise o memlekette ferdiyetçilik ve serbestçilik inkılâpları ya olmamıştır, veya olduğu halde yaşayamamıştır. İşte Osmanlı idaresi zamanında Türkiyenin hali ve Meşrutiyet inkılâbının sür'atle dejenere olması sebebi...

Serbestçilik ve ferdiyetçilik milletler arasındaki mübadelenin bir tarafa mühim marjlar temin edebildiği ve dünya mikyasında milletlerin istismar olunduğu devrelerde, yani tarihin son bir buçuk asrı zarfında yaşa-

muş ve bu imkânlar kalktıktan sonra, o da tarihe karışmış bir rejimin ifadesidir; nihayet emperyalist temayüllerin bir neticesidir.
Bu devirde bir takım fertler sermayedar oldular, ve bir takım milletler sermayedarlık devrine geçtiler. Fakat mühim bir takım fertlerde ve mühim bir takım milletler de sermayeden tecerrüt ettiler. Bugün o fertlerin ve milletlerin tecerrüt ettikleri sermayedarlığa kavuşmaları için ferdiyetçilikten istifade etmelerine imkân yoktur. Çünkü ferdiyetçilik öyle bir rejimdir ki, onda bir takım fertlerin elinde sermaye toplanabilmesi için mühim br takım fertlerin sermayeden tecerrüt etmeleri lâzımdır. Dünya mikyasında artık mübadele yolile ve müstemleke usullerile istismar imkânları olmadığına göre, ferdî sermaye toplantısı bir memleket içinde yaranabilmek için iç pazarları istismardan başka çare kalmamıştır.

●

Gümrük hudutlarını kapayarak iç pazar istismarını kârlı hale koymak suretile bir nevi ferdiyetçilik yapmak mümkündür. Fakat bu kârlılık ve bu yolla toplanana sermaye izafî bir mahiyet alır. Himayelerden istifade etmiş olan fertler para kazanırlar; zengin olurlar; fakat öbür tarafta istihlâk kudreti azalan ve farka doğru giden sınıflar ve halk tabakaları peyda olur. Bir memleketin iç pazar istismarını mahdut bazı fertlerin zengin olması için serbest bırakması, dünya mikyasında milletler arasında serbest mübadelenin ve ferdiyetçiliğin doğurduğu ikiliği ve farklılığı bir milletin kendi içine sokarak doğurması demektir. Ferdiyetçiliğin ve dış pazar istismarına dayanmış rejimin, yani emperyalizmin kullandığı metotları memleketin kendi içinde tatbik ederek bu yola geçmeyi isteyenler, inkılâbın dışında kalmak vaziyetindedirler. İç pazar istismarlarile ferdiyetçilik yapmak, dünya mikyasında serbest mübadele ile vaki olmuş bir istismarı bir memleket içine nakletmek manasına gelir. Bu fikre taraftar olanlar, dünyayı iki asra yakın bir zaman kendi menfaatleri namına idare ve istismar etmiş olan milletlerin tarihinden misaller getirirler, ve onların ilimlerin derin bağlılıklarını izhardan geri kalamazlar; dünyanın son iki asırlık hayatında, bir kısım hâkim milletler nasıl sanayiciliğe geçerek ve mübadele münasebetlerinden üstünlüğü muhafaza ederek zengin olmuşlar ve milletler farklılaşmış ise, himayeler ve gümrük tedbirlerile bir memleket iç pazarlarında sanayiciliğe geçerek zengin olacak ve farklılaşacak fertlerin çoğalmasını hayırlı diye telâkki ederler. Ferdiyetçiliğin yaşaması için behemehal bir fedakârlık yapmak lâzım geliyor. Yani mübadelede bir tarafın fazla kazanması, diğer tarafın hakkından az alması zaruridir. Bu vaziyet, milletleri farklılaştırarak, neticede mübadelenin durmasını, umumi dünya buhranını intaç etmişti; hattâ bu buhran, ferdiyetçiliğin tam inkişaf ettiği ve liberal iktisat münasebetlerinin en mükemmel mahsullerini vererek kemale geldiği bir devirde olmuştu. Umumî harp ve umumi buhran gibi birbirlerini takip eden iki muvazenesizlik, ferdiyetçiliğin ve serbest mübadele medeniyetinin kemal devrelerinden sonra başlamıştır. İç pazarı, fertlerin sanayi kanalile ve himaye usullerile istismarına terkeden bir memlekette de, takip olunan usul, dış piyasaları istismar eden milletlerin usullerine benzediğinden, onların kemal devresinde duçar oldukları buhranları bu memleketlerin ergeç varmalarından daha tabiî bir şey olamaz. Vakıa bu memleketler himayeci ferdiyetçilikte, izafî bir takım ilerleme alâmetleri gösterirler; fabrikaları çoğalır; bankaları fazlalaşır, şehirleri imar görür, hulâsa «maddî» cepheden el ile tutulacak bir takım eserler meydana gelir.

Fakat bunların hepsi halk tabakası tarafından fazla ödenmiş bir marja dayandığından, bu eserlerin çoğalmasına ve bir kısım fertlerin zengin olmasına rağmen halk tabakasından istihlâk harici kalanlar çoğalır; yavaş yavaş sanayi kalbur üstünde kalmış azlık bir zümrenin sanayi haline geçerek istihlâk sahasını daraltır. Halbuki öbür tarafta, halkın ekseriyeti tarafından ödenen marjdan hisse alarak zengin olan bu zümre daha fazla kazanmak için istihsal kudretini çoğaltacağından, günün birinde ve kısa bir zamanda fazla istihsal devresine girerek, himayeli fiatlardan istifade edememeğe başlarlar. Bu suretle bağlandığı ve tekemmül ettiği zannolunan ferdiyetçilik tıpkı Garpta olduğu gibi son tekâmül devresinde bir buhrana düşerek iflâslar, fabrika kapanmaları, fiat düşkünlükleri, işsizlik, mali buhran birbirini takip eder ve nasıl ki Garpta bir umumî buhran ile ferdiyetçilik tasfiyeye icbar olunmuş ise, bu memleketlerde de ayni şekilde bir buhran ile ferdiyetçilik nihayetlenir. (1)

●

Demek oluyor ki bugünkü şartlar altında iktisadi organlarını yeniden kuracak bizim gibi bir memlekette «ferdiyetçilik» yapmak demek, muhakkak bir buhrana bir uçuruma doğru bilerek gitmek demektir. Gözönünde ayni usulleri çok büyük ve çok müsait imkânlar içinde tatbik etmiş Garp âlemi ve onun iki asırlık tecrübeleri varken, sonu muhakkak bir uçurumla neticelenecek bir yolda yürümek, ancak şuursuzluğun ifadesi olabilir. İnsanlar, kendilerini ateşe doğru atan böcekler gibi, şuursuz olmadıkça bu yolu tutamazlar.

Ferdiyetçilik, bir millet organını, fertlerin kendi aklı selimlerine, menfaatlerine bırakarak kurmak mümkün olduğunu iddia eden ve devlet diye kurucu ve idare edici bir kuvveti reddeden sistem demektir. vakıa ferdiyetçilik her zaman devleti reddetmez; hattâ devleti işine geldiği zaman kendisine yardımcı ve himayeci olarak daima arar. Fakat devletin yapıcılık ve idare edicilik rolünü asla çekemez. Devletin, fert tarafından yapılamayan işleri muvakkaten üzerine almasını da hoş görür. Fakat bu işleri yavaş yavş fertlere mal etmek ve devleti ortadan çekmek lâzım olduğunu söyler. ....

Ferdiyetçiliği kabul, nasıl devleti reddetmek değilse, ferdiyetçiliği red de, ferdi inkâr etmek değildir. Bizim gibi bir memlekette fert ve devlet mevzuu, her ikisinin de yapıcılık ve idare edicilik rolleri tanınmak, fakat hâkim ve kurucu vazife devlete verilmek suretile mutalâa olunur. Bu rollerin tayininde ve alelumum fertçilik ve devletçilik münakaşalarında Garp cemiyetlerinin bir model gibi, ancak bir tecrübe sahası, bir ibret numunesi olarak alınması icap eder. Yani Türk devletçiliği, Avrupa cemiyetlerinden inkişaf etmiş ve halkın çokluk sınıfına ait menfaat bakımından zararları görülmüş olan ferdiyetçiliğe karşı cephe almış bir sosyalizm devletçiliği değildir. Bizim devletçiliğimiz yapıcılık ve kuruculuk rollerini hemen hiç yapmamış fert ve devletin her ikisine birden bu vazifeleri gördürecek yeni bir tip devletçiliktir ki, bunun ana prensiplerini kendi öz ihtiyaçlarımızdan ve inkılâbımızın seyir ve manasından çıkararak kanunlaştırmaya mecburuz.

---

(1) Bu bahis etrafında fazla tafsilat "İktisadî devletçilik„ adlı kitabımın ikinci cildinde (sahife 117 - 131) de vardır. Oraya müracaat buyurulması.

Gene Dede Korkut Kitabından: Kanlı Koca Oğlu Kanduralı Boyu.

- III -

İbrahim Necmi.

Dede Korkut kitabından ikinci olarak seçtiğimiz Kanduralı hikâyesinin son parçasını da bu sayıda okurlarımıza sunuyoruz. Bu hikâye oldukça uzun olduğu gibi sözlerinin ve gidişinin anlatılması için konulan altyazılar da çok olduğundan üç parçada basmak gerekliği önünde kalmıştık.

Bundan önce çıkan ilk iki parçanın kısacası şöyle toplanabilir:

«Oğuzda Kanlı Koca adında yaşlı bir yiğit var. Bunun da biricik oğlu Kanduralı'dır. Bu delikanlı güzellikte de, yiğitlikte de biriciktir. Babası onu evermek istiyor. Kanduralı buna boyun eğecektir. Yalnız bir şartla: Alacağı kız kendi gibi bir yiğit olmalıdır. «Cici bici bir Türkmen kızı» istemiyor.

Kanduralı istediği gibi kız arıyor, bulamıyor. Görgülü babası aramaya çıkıyor. Döne, dolaşa buluyor: Trabzonda imparatorun kızı «sarı donlu Selca Hatun»... Ancak bu kızı almak için üç canavarla boğuşup üstün gelmek gerektir. Bunlar da kara boğa, kağan aslan ve kara boğra (deve) dir. Şimdiyedek 32 bey oğlu işe saldırmış, hepsi de kara boğa elinde ölüp gitmiştir.

«Babasından bu korkunç buluşu öğrenen Kanduralı, kırk yoldaşıyle yola düşüyor. Trabzona varıyor. İmparator ve kızı bu yiğiti çok beğeniyorlar. Ancak imparatorun bir kardeş oğlu var. O, Kanduralıyı çekemiyor. Yiğit Türk delikanlısı boğayı, aslanı, deveyi yeniyor. Herkesin alkışları arasında kızı alıyor. Düğün yapılıyor. Gerdek hazırlanıyor.

«Kanduralı, babasını, anasını görmeden gerdeğe girmiyor. Gecelikle karısını, yoldaşlarını alıyor, çadırlarını topluyor; Oğuz ellerine doğru yola düşüyor. Oğuz sınırına gelince, kırk yoldaşını Yalvaç (haberci, müjdeci) yolluyor. Babasının kendisine karşı çıkmasını istiyor. Kendisi de yoldaşlarının dönüşünü bekliyerek uykuya varıyor.

«Trabzondan gecelikle çıkışlarını bir suç gibi gösteren imparatorun kardeş oğlu, imparatoru kandırmış, askerlerle bunları kovalamaya çıkmıştır. Kanduralının yoldaşları babasına gittikleri, kendi de uykuya vardığı sırada bunlar yetişiyorlar. Selcan Hatun hemen silâhlanıyor, atına biniyor, üstlerine varıyor, dövüşüyor. Böylelikle Kanduralının alacağı kız için ileri sürdüğü «ben yerimden kalkmadan o atına binmeli, ben silâha el vurmadan o

silâh çekmeli, ben düşmana sal-
madan o varıp baş kesmeli, dil
almalı» şartları tahakkuk ediyor.
«Selcan Hatun kan içinde düş-
man arasından dönünce, Kandu-
ralıyı bulamıyor. Şaşırıp kalıyor.
Selcan Hatun dövüştürken, Kan-
duralının uykudan yeni uyanma-
sını fırsat bilen düşman, yiğiti
yakalamış, götürmüştür.
«Taze gelin, bu acı ile çarpınır-
ken, Oğuz tarafından Kanduralı-
nın anası, babası geliyorlar.»
Hikâyenin alt tarafı şudur:

Ol mahalde Kanduralı'nın babası, anası çıkageldi.
Gördüler kim bu gelin kişinin kılıcının balçığı kanlu. Oğlu görünmez. Haber sordular. Görelim, nice sordular:

Anam kişi, kızım kişi!
Ala tanla yerinden durageldin. [1]
Oğlumu tuttırdın mu?
Gafillice görklü başın kestirdin mi? [2]
Kadın ana, beybaba deyu bozalttın mı?
Sen gelirsin, beğim görünmez, bağrım yanar!
Ağız dilden birkaç kelime haber mana!
Kara başım kurban olsun gelin sana!

dedi.

Kız bildi kim kaynanası, kaynatasıdır. Kamçı ile işaret kılıp:
— Ovaya düşün. Ne yerde iner karışır toz varsa ve ne yerde karga kuzgun oynarsa ande istiyelim, dedi.
Atına mahmuz vurdu. Bir yüksek yere çıktı. Gözledi, gördü kim bir derenin içinde toz gâh derilir, gâh dağılır. [3] Üzerine geldi. Gördü kim Kanduralının atını ohlamışlar; gözünün kapağın ohlamışlar; yüzünü kan bürümüş; durmaz, kanın siler. Kâfirler üşer. Kılıcın yalın eyler; kâfiri önüne katıp kovar. [4]
Selcan hatun bunu böyle gördü. İçine ot deşti. Bir bölük kaza şahin girmiş gibi kâfire at saldı. Bir ucundan kırıp kâfiri ol bir ucuna çıktı. [5] Kanduralı baktı, gördü kim bir kimseye yağıyı önüne katmış kovar [4]

---

[1] Burada Kanduralının anası, daha tanımadığı gelininden oğlunu soruyor. Selcan hatuna «anam, kızım» demesi bugün de kullanılır sözlerdir. Fakat kişi de diyor ki Türklerde sonradan Arap an'anesinin yarattığı kadın - erkek farkının aslında olmadığını gösterir. İkinci mısra «alaca karanlıkta yerinden kalkıverdin» demektir.
[2] Gafillice gafletinden istifade ederek, gafil iken demektir. Bu lice çift eki ile yapılan zarflar Dede Korkut kitabında çoktur. Görklü güzel yerindedir. Gör kökünden geldiğine göre görünüşü güzel, hoşmanzar, nazaririyp gibi bir manası olacaktır.
[3] Derilmek toplanmak, bir araya gelmektir. Dağılmanın zıddı olarak kullanılması da bunu gösterir. Dermek fiilinin meçhul sıygasıdır. Şimdi biz daha çok Derlemek ve Derlenmek kullanıyoruz.
[4] Kovmak, şimdiki manasında değil, kovalamak yerinde kullanılmıştır. İki mana arasındaki yakınlık göz önündedir.
[5] Burada Kâfiri mefulü kendi fiilinden sonra gelmiş: «Bir ucundan kâfiri kırıp» yerine «bir ucundan kırıp kâfiri» denilmesi, dilde cümle sıralanmasının konuşmada nekadar dinamik olduğunu gösterir.

Selcan hatun ildüğün bilmedi, kakıdı [6]. Burada söylemiş. Görelim, hanım, ne söylemiş? Eyder:

Kalkubeni yerinden duran
Yiğit, ne yiğitsin?
Yelisi karakadlık atına binen
Yiğit, ne yiğitsin?
Gafillice başlar kesen,
Destursuzca menim yağıma giren [7]
Yiğit, ne yiğitsin?
Destursuzca yağıya girmek,
Bizim elde ayıp olur.
Mere, yürü, doğan kuş oluben uçayın mı?
Sakalınla boğazından tutayın mı?
Gafillice senin başın men keseyin mi?
Alca kanın yeryüzüne tökeyin mi?
Kara başın terikiye asayın mı?
Mere kadası yetmiş!
Yiğit, ne yiğitsin?
Kay da döngil! [8]

dedi.

Selcan hatun burada söylemiş. Görelim, hanım, ne söylemiş? Eyder:

Hey yiğitim, bey yiğitim,
Kaytabanda kızıl develer
Durumundan döner mi olur?
Karakoçta kadlık atlar
Koluncuğun deper mi olur?
Ağa yelde ağca koyun
Kuzucuğun süser mi olur?

---

[6] Kakımak, beğenmeyip kızmak demektir. Kanduralı kendi karşısındaki düşmana başkasının el uzatmasını iyi görmiyor, kızıyor.
[7] Yağı düşman demektir. Benim yağım diye kendi karşısındaki düşmanı benimsemesi, o zamanın savaş nizam ve teamülünü gösterir. Görülüyor ki bir pehlivan bir düşmanla döğüşürken, başka birinin kendine yardıma gelmesi, o düşmana karşı çıkması için o zamanlar pehlivanın destur - yani izin- vermesi lâzım geliyormuş!
[8] Burada Kanduralı kendi düşmanına kendinden izinsiz girene - Selcan hatun olduğunu bilmiyerek - tehditler savuruyor: Doğan olup uçmak, sakalına, boğazına yapışarak başını kesmek, al kanını yerlere dökmek, başını atın terkisine asmak, hep bu tehditlerdendir. Kadası sözündeki kada şimdiki «kaza» nın Türkçeleşmişidir. Kadası yetmiş, kaza, belâ günü erişmiş demektir. Kay ricat et demektir. Döngildeki gil, emir sıygalarına gelen tekit lâhikasıdır.

Alp yiğitler, bey yiğitler
Görkliisüne kıyar mı olur? [9]

Yiğitim, bey yiğitim, bu yağının bir ucu mana, bir ucu sana! dedi. Kanduralı bildi kim bu yağıyı başuben dağıtan Selcan hatundur. Bir tarafına dahi kendi girdi. Kılıç tutup yürüdü. Kâfir başın kesti. Yağı basıldı. Düşman sındı. [10]
Selcan hatun Kanduralı'yı at ardına aldı, çıktı.
Giderek Kanduralının fikrine bu geldi kim:

Kakubeni Selcan hatun durduğunda,
Yelisi karakadılık atın bindiğinde,
Babamın ağban işiğine düştüğünde,
Oğuzun elâ gözlü kızı, gelini boyladıkta,
Her kişi sözün söyledikte,
Sen orada durasın, öğünesin!
«Kanduralı zebun oldu,
At ardına aldım, çıktım» diyesin!
Gözüm döndü, gönlüm gitti:
Öldürürüm seni [11]

dedi.

Selcan hatun hal neydiğin bilip söylemiş. Görelim, hanım, ne söylemiş? Eyder:

Bey yiğit,
Öğünürse er öğünsün, aslandır!
Öğünmeklik avratlara bühtandır!
Öğünmekle avrat er olmaz.
Ala yorgan içinde seninle buluşmadım,
Tatlı damağ tutubunu suruşmadım,
Al duvağım altında söyleşmedim:

---

[9] Kanduralının tehditlerine karşı Selcan hatun, onu deveye, ata, koyuna, kendisini de bunların yavrularına, küçüklerine benzeterek kendini tanıtıyor. Muzari sıygasının «olmak» la mürekkep fiil şekline konuşu, fiil kökünе - kimi kere a-e, kimi kere ı-i-u-ü ile okunur - bir r getirilerek yapılan sözlerin hem isim, hem sıfat, hem fiil sıygası olarak kullanılır sözler olduğunu gösterir delillerden biridir. Yalnız muzariler değil, fiil tasrifinde - emir, şuhudi mazi ve temenni sıygalarından başka - bütün sıygalar böyledir.
[10] Yağı basıldı düşman yenildi; sındı kırıldı, münhezim oldu demektir. Sıngın münhezim yerinde kullanılır. Sırp sındığı Sırp ordusunun kırılıp mahvolduğu yerin adıdır.
[11] Şimdi hikâyenin yeni bir kısmına giriyoruz: Kanduralı, kendine uyar bir yiğit kız arayıp bulmak yolunda bukadar sıkıntıya katlandıktan, kızı bulup aldıktan, istediği gibi olduğunu anladıktan sonra içine yeni bir işkil giriyor. Bu kızın kendisini kurtarmakla böbürleneceğinden, kendini ikinci sıraya düşüreceğinden korkuyor. Kalkubeni şimdiki kalkıp karşılığıdır. Şimdi ip ile yapılan sıygalar eskiden üp, daha eskiden üben, daha eskiden de übeni ile yapılıyormuş demek olur. Durmak kalkmak; boylamak hikâye ve mankıbe söylemek, terennüm etmek demektir.

Tez sevdin, tez usandın!
Kuvat oğlu kuvat!
Kadir Allah bilir: Men sana
Munisim, yârım; kıyma mana! [12]

dedi.

Kanduralı Eyder:

— Yok! Elbette öldürsem gerektir, dedi.

Kız kakıdı. Eyder:

— Mere kuvat oğlu kuvat! Men aşağı kulpa yapışırım; sen yukarı kulpa yapışırsın. Mere kuvat oğlu, ohunla mı, kılıcınla mı, gel beri, söyleşelim! dedi.

Atın depti. Bir yüksek yere çıktı. Sadağından [13] doksan ohun yere döktü. İki ohun demrenin [14] çıkardı. Birin gizledi, birin eline aldı. Demrenli ohla atmağa kıyamadı. Eyder:

— Yiğit, at ohunu.

Kanduralı Eyder:

— Kızların yolu evveldir. Evvel sen at! dedi.

Kız bir ohla Kanduralıya attı. Şöyle kim başında olan bit ayağına indi. [15] İleri gelip Selcan hatunu kucaklayıp barışmışlar, suruşmuşlar. Kanduralı söylemiş. Görelim, hanım, ne söylemiş? Eyder:

Yalap yalap yalabıyın ince donlum!
Kar üzerine kan dammış gibi kızıl yanaklım!
Kuşa badem dar ağızlım!
Kalemciler çaldığı kara kaşlım!
Kurması kırk tutam, kara saçlım!
Aslan uruğu, sultan kızı!
Öldürmeğe seni kıyamadım!
Öz canıma kıyam,
Men sana kıymıyam,
Men seni sınardım! [16]

dedi.

Selcan hatun dahi burada söylemiş. Görelim, hanım, ne söylemiş? Eyder:

---

[12] Selcan hatun gene alt perdeden davranıyor: Öğünme, yani tefahur erkeklere yaraşır, onlar aslandır diyerek kendi erliğini hiçe sayıyor. Suruşmak emişmek demektir. Kız, daha visaline bile ermediği erkeğe yalvarmakla beraber sitem de ediyor. Son iki mısra, o zamanın halk şiirinde mısra sonunda söz kesmek lüzumuna kulak asılmadığını gösterir.

[13] Sadak, okların sıraya dizildiği okluk manasınadır.

[14] Demren, yahut temren, okun ucundaki sivri ve öldürücü demirdir.

[15] Başındaki bit ayağına inmek hayali, o zamanlar korkunun şiddetini anlatmak için kullanılır bir mecaz olduğu anlaşılıyor.

[16] Burada barışma çarçabuk oluyor. Hikâyede eksik parça mı var, yoksa burada işi çabuk bağlamak mı istenilmiş, bilinemez. Yalap parlaklık demektir. Yalabık sözü hâlâ kullanılır. «Yalap yalap yalabıyın» parıl parıl parlıyan yerinde kullanılmış. Don elbise demektir. Kanduralı büyük bir aşk ile söylüyor. Bunu kadını yendikten sonra merhamete gelerek, duygusu coşarak söylese daha güzel olurdu.

Kalkubeni yerimden durur idim,
Yelisi kara kadlık atıma biner idim,
Babamın ağban evinden çıkar idim,
Erkubili ala dağı avlar idim,
Ala giyik, sığın giyik kovar idim,
Turtanda bir ohla neyler idim,
Demrensiz ohla yiğit seni sınar idim!
Öldürmeğe, yiğitim, men seni kıyamadım! [17]

dedi.

Irağından tutuben yakınından gülüştüler; gizli yaka tutuben biliştiler; tatlı damağ veriben suruştular; ağ boz atlar biniben yürüştüler; beybabası yanına iriştiler. [18]

Babası oğlancığın gördü. Allaha şükürler eyledi. Oğluyle gelinliyle kanlı koca Oğuza girdi. Gök ala görklü çimene çadır dikti. Attan, aygırdan, boğra, koyundan koç kırdırdı. Düğün etti. Kalın Oğuz beylerin ağırladı. [19]

Altunluca gönlüğün dikip, Kanduralı gerdeğine girip, muradına maksuduna iriştl.

Dedem Korkut gelip şadlık çaldı; boy boyladı, söy söyledi; gazi erenler başına ne geldiğin söyledi.

İmdi kani dediğim bey erenler, dünya menim diyenler? Ecel aldı, yer gizledi. Fani dünya kime kaldı? Gelimli, gidimli dünya; son ucu ölümlü dünya. Ecel geldiğinde arı imandan ayırmasın. Kadir seni namerde muhtaç etmesin. Allah veren ümidin üzülmesin.

Ağ alnında beş kelime dua kıldık; kabul olsun. Amin diyenler dizar görsün. Yakıştırsın, dürüştürsün, günahınızı adı görklü Muhammet Mustafaya bağışlasın. [20]

Kanduralı Hikâyesinin Değeri Üzerine Birkaç Düşünce

Üç sayımıza ancak sığabilen bu Kanduralı hikâyesi, eski devirde Türk halk hikâyeciliğinin başlıca unsurlarını içinde toplıyan çok özlü, çok değerli bir eserdir.

Hikâye, bir başlangıçla başlıyor: Kanlı kocanın yetişmiş oğlunu evermek niyetine düşmesi, Kanduralının nasıl kız istediğini anlatması, Oğuzda kız aramalar, bu başlangıçtır. Delikanlının istediği kız için ileri sürdüğü

---

[17] Selcan hatunun cevabı daha müspet: O, hakikaten demirsiz ok kullanarak Kanduralıya kıyamadığını ispat etmiştir. Kanduralının böyle bir kıyamamazlığını göstermemek hikâyenin eksik tarafı gibi görünür.

[18] Bu sıravardı tarifin şimdiki anlaşılışı şudur: «Uzaktan tutuşup yakından gülüştüler. Gizli yakalarını açıp tanıştılar. Dudak dudağa gelip emiştiler. Ak renkli, boz renkli atlarına binip ilerlediler. Kanduralının babasının yanına geldiler.»

[19] Ağırlamak, ikram, riayet etmek, ziyafet vermek demektir.

[20] Hemen her hikâyenin sonunda tekerleme gibi geçen bu dua, hikâyeyi anlatan uzanın dinliyen beyden hediye almak için kullandığı alışılmış bir sistem gibidir.

vasıflar, hikâyenin mihveri hükmündedir. Bununla roman entrikası başlamış oluyor. Hikâyenin ikinci kısmı, aranılan kızın bulunmasıyle başlıyor. Böyle bir kız bulmak nekadar güçse, bulunan kızı almak ondan daha güç olduğunu göstermek üzere, güçlüklerin o zamanca en ağırları ortaya konuyor. Boğa, aslan, deve ile olan döğüşler, bu kısmı bağlıyor. Burada hikâyeci çok ustalık göstermiştir: İmparatoru Kanduralıya karşı iyi niyetli, kızı âşık yapmış, rakıyp yerine de imparatorun kardeşi oğlunu koymuştur. Hikâyede söylenmiyor ama, bu kardeş oğlunun hem amcasının tahtına, hem de biricik kızına göz dikmiş olması lâzım gelir. Ortaya böyle bir rakıyp çıkarmakla entrika tamamlanıyor. Oğuz yiğidi, üç büyük canavarı ayrı ayrı oyunlarla yenerek hayrın üstünlüğünü temin ediyor. Hikâye, burada bir düğümle bitebilirdi. Fakat, hem baştaki şartların fiilen tahakkukunu göstermek, hem de rakıybin entrikasını tamamlamak üzere, hikâyeci, yeni bir yüz açıyor. Kolunun gücü ile dileğine eren yiğit, kazandığı sevgilisini koynuna almak için anasının, babasının yanına gitmeyi şartediyor. Yola çıkıyor.

Bununla hikâyenin üçüncü kısmı başlıyor: Rakıyp, bu birdenbire yola çıkışı şüpheli göstererek, takibe izin alıyor. Kahraman ise, bundan habersiz, arkadaslarını babasına mustucu gönderiyor. Kendisi sevdiğiyle yalnız kalıyor. Uykuya dalıyor. Bu sırada düşman geliyor.

İşte burada, başlangıçta ortaya konan şartların tahakkuku var: Selcan hatun silâhlanıp ata biniyor. Sevdiğini müdafaa için hazır bulunuyor. Uyanan Kanduralı aldığı kızın tam istediği gibi olduğunu görüyor. İki aslan sevgili tek başlarına koca bir orduya saldırıyorlar.

Bu çarpışmadan sonra da hikâye bitebilirdi. Lâkin hikâyeci bir son entrika daha ilâve ediyor: Kanduralıyı Selcan hatunun eliyle kurtararak, delikanlının yüreğine bir kıskançlık sokuyor.

Bu son entrikaya fazla denemez. Fakat bunun neticesini verirken, bir eksiklik hissolunuyor. Delikanlı, kendinden bile üstün gördüğü kızı öldürmeğe kalkıştığı, kızın ricalarına rağmen bu fikrinde ayakdirediği halde, kız ok atınca bundan vazgeçip barışıveriyor. Neden?

Atılan okun temrensiz olduğunu gördü, kızın kendisine kastedemiyecek kadar sevgi ile bağlı olduğunu gördü de ondan mı?

Bize öyle geliyor ki hikâyenin burasında bir eksik vardır. Başka birçok eski hikâyelerde olduğu gibi, burada da kıza mukabil Kanduralı da hücum ederek kızı altetmeli, fakat o da ona kıyamamalı idi.

Bu tek eksik, hikâyenin uzunluğunu arttırmamak için mi yapılmıştır? Burası mechuldür.

Bundan sonra hikâye tabii neticesine bağlanıyor.

Görülüyor ki Türk halk hikâyeciliği çok canlı bir varlıktır. Bu zamana yakın başka milletlerin hikâyeleri hakkında elde bulunan vesikalarla karıştırılırsa Türk halk hikâyelerinin nekadar müspet, nekadar uydurmalardan uzak, nekadar tabiî ve nekadar mertliğe müstenit olduğu görülür. Hikâyedeki şahıslar arasında bir tek gayritabii hüviyet yok. Tipler mükemmel çizilmiş. Vak'alar tabii bir bağlantı ile birbiri ardınca dizilmiş.

Hikâye, bir yandan da, o zamanın Türk aile hayatı, Türk kahramanlık türeleri, kadın - erkek ölçüsündeki birliği hakkında çok değerli bilgiler vermektedir.

Hikâyenin içine katılan şiirlere gelince, bunlar yalnız vezinle değil, musiki ile okunmak üzere yazılmıştır. Düz vezinden ziyade musiki ihtiyacı düşünüldüğü besbellidir. Bu halk musikisi de ayrıca derinleştirilecek bir Türk millî varlığıdır.

Şimdiye kadar olduğu gibi biribirimize istinat ederek ve hep beraber milletin iradesine dayanarak yürümekte devam edececeğiz. Milletimizin almağa mecbur olduğu merhaleler büyüktür. Vasıl olunması zarurî hedefler alınacak, en nurlu hedeflere varılacaktır. Onun için biribirimize vereceğimiz işaret: İleri, ileri; daima ileridir.

GAZİ

Kronik:

Rehber Kitap.

Cumhuriyet Halk Fırkası, Cumhuriyetin onuncu yıl dönümünü kutlulama işini daha ilk adımdan itibaren büyük ve mühim bir milli iş olarak ele aldı. Bu işin söz, neşriyat ve hareket sahalarında bizde şimdiye kadar görülenlerden ve şimdiye kadar düşünülenlerden çok daha üstün başarılabilmesini bir milli vazife ve haysiyet mes'elesi saydı.

Çünkü bu kutlulama ve şenlik gününde bir taraftan halk kendi kurtuluş ve yükseliş sevincini en coşkun heyecanlarla âleme ilân ederken, diğer taraftan onun inandığı ve mukadderatını bağladığı hükûmetin ve Halk Fırkasının da bu heyecan halindeki halk kitlelerine, on yılın işlerini, terakkilerini sayması ve göstermesi bir kudsi borçtu.

Halk Fırkası on yılın işlerini ve kazançlarını kendisine inanan ve mukadderatını bağlayan halka söz, yazı, resim ve rakam halinde bildirmek için bütün kuvvetlerini topladı ve kabil olan bütün teknik vasıtalara baş vurdu.

Şimdi bütün bu işler ve kazançlar adım adım ve parça parça, milletin önüne serilecek ve 29 Teşrinievvel 1933 de bütün millet vatanın dört bucağında Cumhuriyetin onuncu yıl dönümünü kutlulamak için harekete geldiği zaman yerde ve havada bütün vasıtalar ona söz, yazı, resim, tablo ve hareket halinde yapılan işlerin ve geçilen yolların hesabını verecektir.

Halk Fırkası bu münasebetle giriştiği hazırlıklardan bilhassa neşriyat işine azamî bir ehemmiyet vermiştir. Çünkü kutlulama gününden evvel ve kutlulama günü gazete, broşür, kitap ve saire şeklinde yapılacak neşriyatın heyeti umumiyesinin ömrü yalnız bu şenlik dakikalarile bağlı olmayacaktır.

Kâğıt üzerine yazı şeklinde geçen eserler çocuklarımızın ve alelumum vatandaşlarımızın elinde on yıllık mücadelemizin vesikası ve yadigârı olarak uzun zamanlar kalacak ve dolaşacaktır. Bu münasebetle Halk Fırkası, Fırkanın ve Devletin on yıllık mesai hulâsalarını bir taraftan kendi gücile oldukça toplu bir kitap halinde meydana koymak için tedbirler alırken, diğer taraftan da bütün idarei hususiyelerin, ticaret odalarının, belediyelerin kendi sahalarındaki işlerini ve faaliyetlerini broşürler, kitaplar halinde milletin gözü önüne sermeleri için tebliğlerde bulundu.

Halk Fırkasının, Fırkanın ve Devletin on yıllık işlerini hulâsa eden eseri, artık elimizde bulunuyor. Bu eser bir «rehber kitap» tır. Rehber kitap, Cumhuriyet Halk

Fırkasının, onuncu yıl kutlulama işlerini yürüten komisyonu tarafından hazırlanmıştır. Kitap büyükçe hacimli 250 sahifeyi aşıyor. Önsözde komisyon bu eserin, maksadın büyüklüğü ve heybeti ile mütenasip bir tahlil eseri olmadığını kaydetmekle beraber, kitabın metni, gerek Halk Fırkasının prensiplerinin ana hatlarile nasıl inkişaf ettiğini, gerek milli Devlet hayatının bütün sahalardaki işlerini ve kazançlarını canlı olarak tebarüz ettirmektedir. Maamafih kitabın hazırlanmasında asıl gaye, yine komisyonun kaydettiği gibi, Cumhuriyetin yıl dönümü münasebetile yazı yazacak, söz söyliyecek, fikir beyan edecek olanlara on yıllık mesaimizin hulâsalarını notlar, rakamlar, tablolar halinde vermektedir. Ve kitap bu maksadında ise hakikaten ve tam olarak muvaffak olmuştur.

Rehber kitabın ilk kısmı Cumhuriyet Halk Fırkasının ve onun prensiplerinin inkişafı tarihine tahsis olunmuş bir hulâsadır. Bu hulâsada:

— Fırkanın tarifi

— Halkın tarifi

— Fırkanın tarihi

— İcraatın adım adım ve merhale merhale tahakkuku

— Halk Fırkası prensiplerinin muhtelif kongrelerde adım adım şekillenişi..

açık ve kat'i hatlarla tebarüz ettirilmiştir.

Bu hulâsayı inkılâp hâdiselerinin bir kronolojisi takip eder.

Bu kronolojide biz Türk istiklâli ve inkılâbının tarihi seyrini ve inkişafını nokta nokta takip edebiliriz.

Kronolojiden sonraki metin, Devlet işlerinin ve muhtelif Devlet teşkilâtlarının on yıllık faaliyet hulâsalarına tahsis olunmuştur. Bu metinde Adliye, Nafıa, İktisat, Ziraat, Maarif, Millî Müdafaa ve sair Devlet şubelerindeki terakkilerin ve faaliyetlerin yazı ve rakam halinde hulâsaları, notları vardır. Bunlardan sonra milli cemiyetlerin iş ve prensip hulâsaları gelir.

Yürüyen inkılâbın büyük işleri, milli Devlet faaliyetleri bahsını takip eder. Burada şapka ve kıyafetler değişikliğinden, tarih, dil, tetkiklerine ve Türk inkılâbının yüksek mefhumalrını ifade eden kısa sözlere kadar, yürüyen bir inkılâbın yüksek mefhumları - nı ifade eden kısa sözlere kadar, yürüyen bir inkılâbın ve milli hareketin bütün fütuhatı kısa ve vecizeli bir şekilde hulâsa edilmiştir.

Rehber kitabın 210 uncu sahifesinden 255 inci sahifesine kadar olan kısmını Nafıa, İktisat, Ziraat, Sıhhat, Maarif ve sair işlerine müteallik grafik tabloları doldurur.

Rehber kitap, Cumhuriyet devrinin uzvi ve maddî fütuhatını takip edebilmek için hakikaten bir rehber kitaptır. Eğer elimizde böyle bir kitap bulunmasaydı, yürünülen yollar ve kazanılan neticeler hakkındaki bilgimiz, sırasız ve rakamsız kalabilirdi. Bu rehber bugünün hakikaten toplu bir materyal kitabı ve yarının ciddî bir vesikasıdır.

Rehber kitap, bize geçirilen yıllar hakkında emniyet ve gelecek yıllar için ümit ve cesaret veriyor. Onu inkılâbı benimseyen ve yürütme davasını kendisine mefkûre edinen bütün genç nesle, bütün çocuklarımız ve bütün vatandaşlara tavsiye ederiz.

Rehber kitabı görün ve ondan bir tane edinin.

Milletin istiklâlini gine milletin azmi ve iymanı kurtaracaktır.

GAZİ

●

Hattı müdafaa yoktur sathı müdafaa vardır: O satıh bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanile ıslanmadıkça terkolunmaz. Onun için küçük büyük her cüzütam bulunduğu mevziden atılabilir. Fakat küçük büyük her cüzütam ilk durabildiği noktada tekrar düşmana karşı cephe teşkil ederek muharebeye devam eder. Yanındaki cüzütamın çekilmeğe mecbur olduğunu gören cüzütamlar ona tabi olmaz. Bulunduğu mevzide nihayete kadar sebat ve mukavemete mecburdur.

GAZİ

İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri — Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim

Matbaacılık ve Neşriyat T. A. Ş. - İstanbul

KADRO

AYLIK FİKİR MECMUASI

23

İKİNCİ TEŞRİN

1933

İÇİNDEKİLER:

	Kadro.
Şevket Süreyya	**Makinaların Muhacereti.**
Dr. Vedat Nedim	**Devletçilik yolunda aydınlık.**
Burhan Asaf	**Fotomontaj.**
Yakup Kadri	**Türk İnkılabında üslup.**
M. Şevki	**Milli Mahrukat Meselesi V. Kömür ve linyitlerimizden mayi mahruk istihsali.**
İsmail Husrev	**Türk köylüsünü topraklılandırmalı fakat nasıl?**
Kadro	**Siirt meb'usu Mahmut Beyef. ye açık mektup**
Dr. Muhlis Etem	**Bizde kürsü iktısatçıları ve iktısat ilmi.**

KADRO.

Onyıl Cümhuriyet.

Büyük Şefimiz, bu kutlu hâdiseyi fırsat bilerek birbirinden manalı iki nutuk söyledi. Bunların her ikisi de, direktif manasını taşımaktadır. Birisi ile, milletine direktif verdi. Öteki ile, milletin vekillerine direktif verdi.

«Yurtdaşlarım,

Az zamanda, çok ve büyük işler yaptık... Fakat yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz.»

«Arkadaşlar,

Geçen on sene, gelecek devirler için, bir başlangıçtan başka bir şey değildir.»

Yarattığı göz kamaştırıcı eser karşısında, Şef'in bu tarzda konuşmasını, inkılâp gençliği, asla onun tevazuuna atfetmemelidir.

Gazi gibi bir Şef için, «tevazu» dediğimiz alelâde ahlâk rütpesi mevzuu bahs olamaz. O, bir tarafta cihan tarihinde bir tarafta da milletinin ebedî olan ileri atılışında temsil ettiği dava ile öylesine eb'at almıştır ki, onun hareketlerini «tevazu» gibi alelâde insan ölçülerine vurmak istemek, hiç olmazsa idrak darlığına delâlet eder. Gazi, bu sözlerile «tevazu» göstermek istemiyor. Bu sözleri söylerken, takip ettiği maksat, ikidir:

Bir kerre, onyılın bayramını, sonsuz .bir sevinç .için tabiî .dahi olsa, sadece yapılanların bir hulâsasını vermek ve sadece yapılan şeylerin hatırlanması merasimi olmaktan kurtarmak istiyor.

Kurtuluş ihtilâlinin kanlı ve muzaffer safhasını bitirdikten sonra, nasıl o kadarını kâfi görmiyerek kurtuluşun diğer şartlarını yerine getirecek olan inkılâpları da hazırladı ise, bu birinci onyılın parlaklığı karşısında kamaşmış olan gözleri ve idrakleri, kendi keskin iradesile temizliyerek gelmekte olan öteki on

yıllar için taze ve zinde kılmak istiyor. Fırkanın inkılâpçılık vasfını henüz anlayamıyanlar varsa, öğrenmek için tam fırsattır: Şef, eserin tamamlığını, işte, yılların yahut ayların adları ile ölçmüyor; Şef, Türk inkılâbına has olan daimî hareketliliği ve fasılasız dinamizmi, işte, bir kere daha bizlere anlatmış oluyor. Şefin ikinci maksadı, kervana karışıp «inkılâp bitti» diyenleri teşhir etmektir. Ne kendi arzusunun ne de millet gidişindeki mananın hiç te onların istedikleri gibi olmadığını ve olmıyacağını ihtar ediyor. Ve derhal, inkılâp yolunun bundan sonraki konak yerlerini atlandırıyor. Derhal, yeni direktifler veriyor:

«Yurdumuzu, dünyanın en mamur ve en medenî memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah, vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Millî kültürümüzü, muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız... Geçen zamana nisbetle, daha çok çalışacağız. Daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız.»

«... Memleketin mübrem sanayinin kurulması bitmedikçe, her noktai nazardan, yürek istirahatı duymamıza imkân yoktur... Açmakta olduğumuz ikinci on yıllık devrenin ilk yılı, yeni bir azım ve kudret devrinin parlak bir misali olacaktır»

●

«On yıl Cümhuriyet» sözü, Şef'in bu yüksek müdahalesi olmasaydı, milletin yaşadığı en coşkun ve en parlak bir bayrama alem olmuş olsaydı dahi, yıllar gelip çattıkça klaıplaşacaktı. Fransa cümhuriyeti'nin 14 temmuz şenlikleri gibi. Fakat Şef, inkılâpçı müdahalesile, «on yıl» sözünü yapıcı ve dinamik bir inkılâp mefhumu haline sokmuştur:

«Türk milleti!

Ebediyete akıp giden her on senede, bu büyük millet bayramını, daha büyük şereflerle, saadetlerle, huzur ve refah içinde kutlulamanı, gönülden dilerim.»

İnkılâp ile beraber, Şef, on yılları ve on yıllık hamleleri de milletine emanet ediyor. «O büyük günün yirminci yahut 32 inci yıl dönümüne geldik, değil, O büyük millet hamlesini, ikinci,

üçüncü, dördüncü... defa olarak tekrarlayıp, hâlâ O büyük yaratıcının dinmeyen ve zayıflamıyan emri altında başardık» dememizi istiyor.

Türk milleti,

Seni yeniden yaratan Şef'in bu sözünü hiç bir zaman unutma! Onyıl *bir rakam oyunu değil,* onyıl, *bir millete emanet edilmiş bütün bir hayat ve zafer felsefesidir.*

Tarih bütünlüğü,

Yurt bütünlüğü,

Dil bütünlüğü,

Dilek bütünlüğü,

ve

Türk varlığını yükseltmek işinde iş ve mücadele bütünlüğü.

İşte Millî inkılâp hareketimizin mevzuu budur!

İnkılâbın ideolojisi:

Makinaların muhacereti.

Şevket Süreyya.

Tarihte zaman zaman, dünyanın yüzünü bir takım yayılış hâdiseleri daima değiştire gelmişlerdir. Irkların yayılışı, dinlerin yayılışı, fikirlerin, yahut cemiyet veya siyaset tarzlarının yayılışı bu hâdiselerin daima görülen misalleri gibi hemen zikrolunabilir. Bu yayılışlar daima, tekevvün ettikleri devrin hâkim muvazenesini değiştirerek ona yeni bir muvazene, yeni bir görünüş vermişlerdir, tekevvün ettikleri devre kendi damgalarını vurmuşlar, kendi yeni kanuniyetlerini getirmişlerdir.

Şimdi biz, içinde yaşadığımız tarih devresinde de, bu devrin hâkim muvazenesini değiştiren ve ona yeni bir yön ve bir görünüş getiren yeni bir yayılış karşısındayız. Adeta akvam muhacereti gibi tesir itibarile .asırlar sürecek ve saha itibarile ise cihanşümul olan bu yeni akışın adı: MAKİNALARIN MUHACERETİ'dir!

Şimdi makinalar akıyor, makinalar yerleştikleri yurtları bırakıyorlar. Bacaları çelikleşmiş ve gökyüzünde dumanları ebedî bulut kesilmiş makinadan şehirler harıl, harıl boşalıyor! Makinalar yurdunda bozgun mu var, kuraklık mı var? Fakat bunu aramağa ne hacet! Hakikat şudur ki, makinalar muhaceret yolundadır ve bu akışın önüne artık hiç bir «Seddi Çin» geçemez!

●

Makina haddi zatında cansız ve masum bir maddedir. Fakat şu da inkâr edilemez ki, on dokuzuncu asrın ve yirminci asırdan da yaşadığımız yılların bütün cemiyet, iktisat, hukuk ve siyaset kaideleri makinaların bilvasıta eseridir. Bu devrin hâkim muvazenesini makinalar tesis etti. İnsanlar makinalar etrafında toplandı, şehirler makinalar etrafında kuruldu, nakil vasıtaları makina mamulâtını taşıdılar, iç ve dış pazarlar makinalar etrafında teessüs etti. Makinalı memleketler, makinasız memleketleri makinalarile mağlûp ettiler. Makinasız memleketlerin emeği makinalı memleketlerin keyfine tam yüz elli yıl makinalar için lokma oldu. Ve bu meydana gelen yeni muvazenenin adına da MAKİNA MEDENİYETİ dediler.

●

Fakat hakikatte bu medeniyet, yarım ve tek cepheli bir muvazene idi ve tıpkı eski Romanın, dünyanın yarısındaki hegemonyası gibi, bir ekalliyetin, ekseriyet üstüne istilâsı ve tahakkümü mahiyetinde kaldı. O da, kendinden evvel gelen bütün medeniyetler gibi, cihanşümul olamamak eksikliğinden kendini kurtaramadı.

Çünkü makina medeniyeti de, yahut bu medeniyetin hiç olmazsa şimdiye kadar yaşadığımız safhası da teknik, kültür, san'at ve siyaset üstünlüğünü

cihanın mahdut mıntkalarında tekâsüf ettirmek suretile, bu üstünlüğü elinde tutan milletlerin, makinadan ve makinalaşmaktan cebir ve zor ile mahrum bırakılan ve binnetice eski kültürünü de kaybeden yüz milyonlarca müstemleke ve yarı müstemleke insanları üstünde fikir, iktisat, siyaset hegemonyasını doğurdu ve buna, yeni cihanın içtimaî ve siyasî muvazenesi adını verdi.

●

Aslında istismara, yani tam bir adaletsizliğe dayanan ve bir muvazenesizlikten başka bir şey olmıyan bu garip âlem nizamının muhafazası için makinaca ve binnetice kültürce üstün milletler, tam bir buçuk asır, beşer zekâsının bulabileceği her vasıtaya baş vurdular. Makinalı memleketler, istihlâk vasıtalarını o kadar ucuza mal ettiler ki, gümrük kapıları kapitülâsyonlarla arkasına kadar açılmış yarı müstemlekelerde, yahut büsbütün esaret zincirine vurulmuş müstemlekelerde, bir taraftan, iptidaî bile olsa yerli olan sanayi son taşına kadar mahvolur ve kalabalık memurelerin üstüne bir kapkara iptidailik çökerken, diğer taraftan bir sürü kozmopolit mutavassıtlar bu ucuzluğu bolluk ve rahatlık gibi göstermesini bildiler. Adım adım fethedilen gümrük kapılarından bir taraftan gümrüksüz mamul maddeler girerken, diğer taraftan mamul fikir ithalâtı başladı. Bu mamul fikir ithalâtı da, yarı münevverleri, kozmopolit ruhlu ve şahsiyetsiz insanları adım adım kendi tesiri altına aldı. Ve bu fethedilmiş şahsiyetsiz münevverlik üstünde, makinaca ve teknikçe üstün milletlerin (1) tesis ettikleri her şeye; fikir hegemonyasına, iktisat hegemonyasına, siyaset hegemonyasına kayıtsız ve şartsız boyun eğmenin en tabiî ve en makul bir medeniyet borcu olduğu telâkkisi kökleştikçe kökleşti.

●

1914 temmuzuna kadar makinaların, yahut makinalı memleketlerin temas ve itiraz kabil olmıyan hakimiyet ve inhisar tılsımı, harbi umuminin ilk topları patlar patlamaz derhal tesirini kaybetti. İlk söküliş o vakte kadar Avrupanın gölgesinde ve ikinci plânda bir «ziraat - sanayi» memleketi halinde yaşıyan Amerika müttehidesinin birinci plânda bir sanayi memleketi haline gelmesi hareketi ile başladı ve asıl manalı muhaceret te, o vakte kadar; istihlâk eşyası ve bilhassa dokuma eşyası vücude getiren harcı âlem makinaların ithalinden memnu olan Hindistanın çabuk bir sanayileşme hareketine başlamasile göründü. Avrupadan sıra, sıra transatlantikler Büyük Britanyadan Hint sularına İngilterede bir az eskimiş sayılan fabrika tesisatını taşımağa giriştiler.

Bu muhaceret sellerini Çin'de millî bir sanayi sistemi kurmak hareketi takip etti ve Çin topraklarında çeşit çeşit fırkalar, Çin gümrüklerinin kontroldan kurtulması, kapitülâsyonların kalkması mücadelesine geçtiler. Şimal Amerikasında kısmen Kanadanın, Cenup Amerikasında daha geniş mikyasta Brezilyanın, Peronun, hattâ Arjantinin sanayileşme mücadeleleri daha hızlı bir tempo ile başladı ve ham madde pazarları mamul madde payıtahtlarına birer birer isyan ettiler. Gümrük istiklâli, himayeci güm-

(1) O vakitin lehçesinde bu milletlere «Mileli mütemeddine» derlerdi.

rük tarifesi edebiyatı Almanyalı Frederik Listin küçük cep lûgatını aşarak cihanı saran bir gök gürültüsü haline geldi.

Büyük Okyanosta, Japonyanın ucuz emtea istilâsına karşı Avusturalyada evvelâ gıda ve deri sanayiinden başlıyan ve tedricen dokuma ve maden eşyasına geçen bir sanayi kımıldanışı başladı ve Hindiçinide, uzak şark pazarları için çalışacak bir fabrika sanayiini, hattâ en delî dolu Fransızlar bile tasvip eder oldular. Afrikada Mısır, İngiliz komiserinin gözü önünde şeker, dokuma, fes fabrikaları kurdu.

Fakat cihanın simasını son ve kat'i olarak değiştirecek olan sanayileşme darbeleri daha sonra başladı. 1917 -de kopan Rus ihtilâli 1917-1927 arasında iç siyasetini bir şekle koyarak 1927-de birinci beş senelik plânla sanayileşme, yahut Rusların tabirile Amerikalılaşma mücadelesine koyuldu. Bu hareketin hedefi, Rus devletinin kurulduğu gündenberi selâmetini Avrupaya bağlanmakta ve ona intibak etmekte arayan Rusyanın, büyük bir sanayileşme plânile birden, müstakil bir iktisadi ülke haline gelmesi idi. Dünyanın sahaca altıda birini tutan ve Avrupanın burnunun dibinde 170 milyon müstehlik nüfusu barındıran bu ülkenin, Avrupa emteasına pazar olmaktan çıkışı, bütün Avrupanın esasen sarsılmış bulunan iktisat bünyesinde ihtilâller doğurabilirdi. Bu ihtilâllerin ilk alâmeti, Almanyanın kat'i surette pazarsızlaşması ve işsizleşmesile kendisini gösterdi.

●

Makinaların başlıyan muhaceretine ve cihanın hep birden sanayileşmesine mani olamıyan Avrupa iktisatcısı, başlıyan hezimetin tesellisini bu muhacereti bir garip şekilde izah etmekte aradı. Ve dedi ki:

— Artık istihlâk eşyası ihracatımız azalacaksa da, istihlâk eşyası yapan makinalar satışımız artacaktır. Ve bu istihsal vasıtaları (yani makinalar) ihracatımız Avrupaya yeni milyonlar akıtacaktır. Makina imalı Avrupanın elinde kaldıkça bize zeval yoktur! Mançister dokuma satamazsa, dokuma makinaları satmıya başlasın!

Bu izaha derhal isimler bulundu. İhracata tahsis olunan makinaya (temiz mal = Bean marchandise) dediler ve bir takım yüksek mütefekkirler yeni bir kapitalizmin (Super Kapitalizm) doğuşunu alkışlamaya koyuldular. Halbuki bu teselli ancak bir züğürt tesellisi idi ve züğürtleştikçe konağının eşyalarını satarak geçinen eski paşa zadenin atiye emniyetine benziyordu. Almanyada bulunan ve Rusyaya demiryolu malzemesi ve lokomotif satmakla geçinen bir fabrika müdürünün, bir gün ray ve lokomotif yapan makinaları, yani bizzat fabrikayı Ruslara sattıktan sonra iyi iş yapmış bir adam rahatile gazetelere beyanatta bulunduğunu okuyanlardan dinledim. Bu adam makinalarını elinden kaçıran Avrupanın bir canlı timsali idi ve onun günlük huzur ve istifadesi arkasında bütün Avrupanın asırlık sefalet ve perişanisi görünüyordu.

●

Makinalar yeni yurtlar arıyor, dünya sanayileşiyor. Makinaların icadı ve sanayie tatbiki, bu makinaları ellerinde bulunduran büyük sanayi memleketlerinin «aşırı hazır»ı dolduran ve onun tarihini teşkil eden fikir, ikti-

sat ve siyaset üstünlüğüne vücut vermişti. Makinaların dağılışı, yahut yüksek tekniğin şimdi tekâsüf ettiği mahdut memleketleri bırakarak cihanın dört bucağına kaçışı da bu müesses nizamı âlemi bozacak ve cihan üstünde ancak tabii şartlara dayanan bir yeni coğrafi iş taksiminin, yani bir yeni adaletin teessüsüne imkân verecektir.

Bu yeni nizamı âlemin doğuşunda Türkiye kemiyet ve hacmı itibarile değil, fakat temsil ettiği hareketin içtimai mahiyeti itiarile çok mühim ve çok müstesna bir mevki tutar. Çünkü Türkiyede sanayiin kuruluşu hareketi, yalnız bir «teknik» meselesi değil, ayni zamanda ve kül halinde bir içtimai davadır. Şekli ve istikameti kendine has bir yeni cemiyet şeklinin doğması ve kurulması davasıdır. Rusyada sanayileştirme, bir sınıf ihtilâlinin sosyal bir taktiği'dir, ucsuz bucaksız köylü deryaları içinde kaybolmuş bir proletarya akalliyetine nisbi bir kemiyet kuvveti verme cehdinin yollarından biridir. Kanada'da, Brezilya'da, Hindistan'da ve diğer müstemleeklerde milli sanayi, millet içinde sınıf tezadını da beraber getiriyor ve peşinden sürüklüyor. Çinde hareketin karakteri tam taayyün etmiş değildir. Halbuki Türkiya, makinalaşma ve sanayileşme siyasetinin mahiyeti ve bu siyasetin tatbik usulleri itibarile bütün memleketlerden ayrılan bir yeni cemiyet tipidir. Türkiyede ne bir proletarya sınıfının kemmiyet kuvvetine vücut vermek, ne de peşinden bütün Avrupa cemiyetinin inhilâline, felâketine ve asırlar sürecek sefaletine sebep olan bir takım mel'un sınıf kavgalarını milletin başına belâ olarak getirmek ve sürüklemek için kurumuyor. Burada makinanın zaferi ve yüksek tekniğin millî iktisade nizam vermesi ve iskelet olması milletin umumi ahengini ve menfaatini temsil eden ve yapacağı işi evvelden hesaplıyan bir devletçiliğin irade ve müdahalesile olacaktır. Milli devletçilik yeni Türkiyenin onu diğer memleketlerden ayıran ve onu bütün milli kurtuluş mücadelesi yapan memleketlere örnek kılan farık vasfıdır.

Çünkü tamamile sanayisizleştirilmiş ve tabiileştirilmiş bir yarı müstemlekeyi hem siyaseten kayıt ve şartsız bir istiklâle ulaştırmak hem de milletin ileri ve umumî menfaatlerine uygun bir milli sanayie, bir münakale sistemine, bir millî krediye, hulâsa bir millî iktisat nizamına sahip kılmak işi en mükemmel seyrini Türkiyede buluyor. Ne bir sınıf ihtilâline, ne de bir sınıfın diğer bir sınıf hesabına tahakkümüne meydan vermeden, yani «imtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir kütle» mefkûresini her canipten tatmin edecek bir şekilde inkişaf eden bu yeni milli devletçilik sistemini, yarın insanlık tarihi, büyük ve asil bir milletin içtimai dehası olarak kaydedecek ve selâmlıyacaktır.

●

K a d r o, Türkiyenin makinalaşması, sanayileşmesi ve büyük sanayiin devlet elile kurulması tezini neşriyat hayatının ilk anından itibaren müdafaa ettiği davanın iktisadi temeli kıldı. Daha ilk intişar aylarımızda şöyle yazıyorduk (1):

(1) Kadro. No. 3. Mart 1933. Sahife 23. Tabiata tahakküm : Yazan - Şevket Süreyya.

«Yeni Türkiye nihayet bir sene içinde ve en az (300.000.000) liralık bir sanayi sermayesine muhtaçtır.

«Köyle şehir arasında aylâk dolaşan, ya kırlardaki yol kenarlarında, ya şehirlerdeki han, kervansaray harabeleri içinde haysiyet kırıcı bir kıyafet ve kut-lâyemut bir ücretle insanlığından geçen kol kuvvetinin işe hasreti var.

«Halbuki hem Avrupa, hem Amerikada sanayi parçalanıyor. Harpten evvelki müstemleke şartlarına göre kurulmuş sanayi kesafeti işsiz ve lüzumsuz kalıyor. Her tarafta fabrikaların vasatî yüzde ellisi kapalıdır. Sanayi rantî baş aşağı düşüyor. Ucuz sanayi aksiyonları bir kaç elde toplanıyor.

«Hulâsa büyük sanayi memleketlerinde sermaye ve istihsal aletleri, milliyetlerini inkâr ederek göç etmek iltica etmek için emin ve mahfuz pazarlar arıyorlar. Bu emin ve mahfuz pazarlar, müstakil gümrük divarlarile çevrilmiş, geri teknikli, fakat ileri teknik için yüksek rantlı pazarlar ise, ancak, millî kurtuluş hareketlerini yapmakta olan yeni memleketlerdir.

«Ne kapitülâsyon, ne de imtiyaz hakları olmaksızın, milliyet kast ve terkiplerinden tecrit ederek, bedeli muayyen bir müddet zarfında itfa olunmak ve bu müddet sonunda gerek mevzu sermaye, gerek işletme hakkı doğrudan doğruya devlet mülkiyetine intikal etmek şartile memleketimize istediğimiz kadar tesisat sermayesi ithal edebilmek için beynelmilel şartlar en müsait anındadır.»

Bir buçuk sene evvel yazdığımız bu satırları arada geçen zaman bütün kuvvetile teyit ettikten başka, bu satırlarda müdafaa edilen fikri bugün hattâ o günlere nazaran daha hakikate mutabık, yani daha doğru kıldı.

Vakıâ bu bir buçuk sene zarfında memleketimize üç yüz milyonluk sanayi tesisatı getiremedik, vakıâ bu müddet zarfındaki sanayi tesisatı ithalâtımız yirmi milyonu aşmamış, hattâ bu seviyeye varmamıştır. Fakat şu da var ki dün olduğu gibi bugün de, hattâ düne nazaran bugün daha ziyade memleketimize kayıtsız ve şartsız ve en kısa bir zaman içinde amortize edildikten sonra devlet mülkiyetine intikal etmek üzere göç etmeğe razı ve hazır olan sanayi tesisatının bedeli üç yüz milyon liradan çok üstündür. Halbuki üç yüz milyon liralık sanayi tesisatı, Türkiyeyi şarkıkaripte, hattâ Şarkî Avrupada birinci sınıf sanayi memleketi haline koyduktan sonra ona, bir takım sanayi mamulâtını yakın şark memleketlerine ihraç etmek imkânını da verir.

●

Türkiyenin makinalaşma ve sanayileşme davasının bugün en âcil ve en baş mevzuu, Türkiyeye muhaceret edecek makinalara emin, salim ve arızasız yollar açmak ve bu muhaceret akını önünden her türlü fuzulî tavassutları kaldırarak devlet himayesini en büyük garanti sayan bu muhaceret kafilesine bizzat ve doğrudan doğruya devleti muhatap kılmaktır.

Fuzulî tavassut yurdumuza iltica etmek isteyen ve burada ancak amortî bekliyen sanayi tesisatının yolunu kesiyor, onu ürkütüyor. Ona her şeyi devlet himayesi faslından vadettiği halde onu evvelâ devlet idaresinden korkutuyor. Gümrük kapılarını ve makinaların muhaceret yollarını tutan ve ekserisi Türk camiasına karışmamış, Türk millî davalarına yabancı kal-

mış kozmopolit unsurlardan ibaret olan bu dejenere tavassut şebekesi kanalına bırakılırsa üç yüz milyonluk sanayi sermayesi bize ancak elli senede akabilir ve bu akan tesisat rasyonel olamaz. Pahalıya mal olur. Çünkü kozmopolit mutavassıtın ihtikâr hırsına hudut mevcut değildir. (1) Halbuki bu kanaldan gelen bir takım avara insanların şahsî menfaat kaygusuna göre kurulan bu sanayi pahalı, irrasyonel olmakla da kalmıyacak, kendi peşinden büyük teknik üstündeki şahsi mülkiyetin (1) tabii neticesi olan sınıf tezadını ve müstakbel sınıf kavgalarını da sürükliyecektir. İmtiyazsız ve sınıfsız bir milletin kayıt ve şartsız kaynaşabilmesi için ileride bu tezat ve kavga rüşeymi maalesef mühim bir menfi âmil olabilir.

●

Türk milleti maziye ait belâlardan ve müsibetlerden nasıl kurtarılmışsa, onun istikbale ait belâ ve müsibetlerden öyle korunması ve kurtarılması lâzımdır. Bu istikbale ait belâ ve müsibetlerin başında sınıfların, bizzat milletin varlığına, bizzat milletin beka ve istiklâline mal olan korkunç, kanlı ve amansız mücadelesi vardır. Bu mücadeleye mani olacak en kat'i teminat yüksek tekniğin devlet elile ve devlet mülkiyeti ile kurulmasıdır. Bugün İnkılâbı yürüten ve ona istikamet veren nesilden bu milletin tarihi, istikbale şamil bu kaza ve belâ ihtimalinin de bu milletin mukadderat ufukundan uzaklaştırılmasını istiyor. Bu neslin bu tarihi vazifesini de benimsemesi ve başarması, onun tarih huzurunaki tam beraat zimmeti için şarttır ve asıldır.

İnkılâp neslinin bu tarihî vazifesini de tam kat'iyet ve kemalile başaracağına biz şimdiden ve bütün kuvvetimizle eminiz.

---

(1) Bizde bu şekilde gelen ve kurulan sanayideki amorti nisbetleri ve kâr seviyeleri hakkındaki ihzarî tetkikler çok enteresan neticeler vermektedir.

(2) Büyük istihsal müesseselerinin Devlet mülkü altında kurulması ne kadar lüzumlu ve zarurî ise, küçük sermaye nisbetlerinin ve perakende istihlâk işlerinin Devlet mülkiyeti altında bulunmasının da o kadar mızır ve faydasız olduğunu burada tekrar işaret etmek isteriz.

Devletçilik yolunda aydınlık ...

Dr. Vedat Nedim.

Başvekil *İsmet* Paşa Hazretlerinin geçen ayki Cümhuriyet sayımız için lutuf buyurdukları *«Fırkamızın Devletçilik Vasfı»* adlı yazıları gerek Türkiye, gerekse yabancı memleketler matbuatında lâyık olduğu ehemmiyet ve alâka ile karşılandı. İktibaslar ve tercümeler yapıldı.

Devletçilik gibi çeşitli tefsirlere yol açan bir prensibin en salâhiyettar bir devlet adamımızın kaleminden izahı hiç şüphesiz ki, meskût geçilemezdi. Bu itibarla millî kurtuluş inkılâbımızın *iktisadî* karakterini tebellür ettiren *Devletçilik* prensibi üzerinde ilk sayısından beri araştırmalar yapan *Kadro*'ya Başvekilimizin hediye buyurdukları bu değerli ve mühim yazıları, yalnız bizim için sonsuz bir bahtiyarlık ve iftihar kaynağı olmakla kalmamış, ayni zamanda bir takım basma kalıp iktısat nazariyelerinin karanlık lâbirentleri ve bir takım sinsi menfaatlerin karışık dehlizleri içinde bocalayan kafalar için de ışıklı bir yol açmıştır.

Karanlığa alışmış gözler, bu ışığa kamaşmadan bakabilirlerse, ümit edebiliriz ki, artık bundan böyle inkılâbımızın sert ve canlı realitesini ithal edilmiş nazariye kalıpları içinde dondurmak ve hususî menfaatlerini millet ve memleket menfaati olarak göstermek istemekten vaz geçerler.

Türk Devletçiliği, türk inkılâbının bir müdafaa vasıtasıdır.

Türk Devletçiliğinin bir millî *müdafaa* vasıtası olarak telâkki edilmesindeki zarureti Başvekilimiz ne veciz bir şekilde anlatıyorlar:

«Asırların ihmalini telâfi edecek, yeni zamanın çetin şartlarına mukavemet edecek sağlam bir devlet bünyesi kurabilmek için herşeyden evvel devleti iktisatta yıpratacak âmillerden kurtarmak lâzım geliyordu. Demek ki, iktisatta devletçiliği, biz, inkişaf yolu takip edebilmek için bir müdafaa vasıtası ve bu sebeple bir azimet noktası, bir temel addetmeğe mecbur bulunuyorduk.»

»Geri ve eksik vesait içinde bırakılmış olan kahraman ve büyük milletin sanayiini ve iktisadî düzenlerini, Devletin bütün vasıtaları ve imkânları ile bir an evvel vücude getirmek, taşıdığımız vazifelerin en ağırı ve en mühimmidir.»

Bu sözler, herhangi bir nazariye spekülâtörünün, bir fantazi meczubunun, bir kürsü politikacısının, bir siyaset amatörünün sözleri değildir. Bu sözler, Lozandanberi hemen fasılasız bir tarzda devlet makinesinin başında ehliyet, dirayet, basiretle duran adamın sözleridir.

Onun için bir zaruretin ifadesidir. Hâdiselerin, ihtiyaçların ve tecrübelerin mahsulüdür.

Bu sözlerden anlıyoruz ki, Türk inkılâbının devleti yalnız idare edici bürokrat bir jandarma devleti olamaz.

Türk inkılâbının devleti, kurucu, yapıcı, yaratıcı ve teşkilâtlandırıcı bir devlet olmağa mecburdur.

Hukuku esasiye kitaplarında tarif olunan devlet tiplerinden hiç birine uymıyan böyle bir devleti belki bir kürsü âlimi anlayamamakta mazurdur. Fakat feleğin çenberinden geçen devlet adamı onu kitapların ölü satırları arasından değil, bizzat hayatın bağrından koparmış ve benimsemiştir. Devlet mefhumunu telâkki tarzımızda, hâdiselerin bize emrettiği bu yenilik, herhangi bir nazariye bahasına feda olunamıyacak kadar hayatî ve zarurîdir....

Millî müdafaa mefhumunu sadece *askerî* sahaya inhisar ettiren liberal bir devlet telâkkisi, bizi inkılâbımızın bütün fütuhatından mahrum bırakabilirdi.

Millî kurtuluş savaşının askerî ve siyasî zaferlerinden sonra yeni şartların icaplarına intibak ettirilmiş bir siyaset takip edebileceğimize inanmıyan Lord Curzon, böyle bir âkibetin Türkiye için mukadder olduğunu Lozan konferansında açıkça söylemişti.

Eğer hakikaten klâsik hukuku esasiye ve iktisat kitaplarındaki nazariye ve düsturlara göre bir siyaset gütseydik, Lord Curzon bu kehanetinde haklı çıkabilirdi.

Büyük devlet adamımız ta Lozan'da Lord Curzon'un gözlerinin içindeki velfecrüleri okudu ve kitapların dar, ve geri çerçevelerini kırarak inkılâbımızın ihtiyaçlarına göre yepyeni bir siyasetin temellerini attı.

Lord Curzon mektebinin memleketimizdeki müntesipleri de onu bu ileri atılışında boyuna çelmelemek, boyuna hırpalamak istediler. Fakat attığı tohumların yemişlerini sabırla beklemesini bilen adam işte bugün konuşuyor:

«Memleketin muhtaç olduğu sanayii, teşkilâtı, vesaiti, devletin yardımcı nezareti ve hattâ doğrudan doğruya teşebbüsü olmaksızın kurabilmeyi safdil olanlar düşünebilir.»

Başvekilimiz sabırlı olduğu kadar da naziktir: Hâin demek için safdil diyor!...

●

Devlet teşebbüsü mü, hususî teşebbüs mü değil, memleket menfaati.

Başvekilimiz diyor ki:

«En serbest zannolunan bir san'at veya ticaret müreffeh olabilmek için mutlaka devlet yardımına ve müdahalesine ihtiyaç göstermektedir.

Su başında olduğumuz için bu ihtiyacı hergün görüyorum ve sonra (serbest meslek)in devletçiliğe ruchanı için ayni mevzuların delil olarak zikrolunmasına şaşıyorum.

Dikkatle vazettiğimiz gümrük himayeleri veya diğer tedbirlerin mevcut olmadığını bir an için tasavvur edebilir misiniz? En kârlı ve verimli bir san'at veya ziraat bir tek müşteri bulamıyacak kadar rekabet karşısında perişan olur.»

«Türlü krizlerden dolayı, en serbest nice müesseseleri seneler-denberi sert fırtınalara karşı tutunduran devlettir.»

Su başında bulunan şahsiyetin bu sözlerinden açıkça anlaşılıyor ki; bizde Avrupanın liberal iktisat devresinde doğan teşebbüsler gibi tam manasile hususî bir tek teşebbüs yoktur. Hepsi devletin himayesi ve milletin fedakârlığile yaşamaktadırlar. O halde tereddütsüzçe denebilir ki, bizde bütün hususî teşebbüsler *bilvasıta* birer devlet teşebbüsüdür.

Hakikatin böyle açıkça ortaya konuluşu karşısında şöyle düşünenler var: «Yalnız Türk devleti değil, bütün devletler hususî teşebbüsleri himaye ediyorlar. Bu devletin en tabiî bir vazifesidir.»

İşte burada da diğer devletlerin siyasetlerini *taklit* etmek temayülü kendi *hususî* ve *millî* şartlarımızı hiç hesaba almamak gafleti apaçık görünüyor. Diğer devletler ne yaparlarsa yapsınlar, biz ne yapmalıyız? Biz nasıl bir siyaset güdersek, en ziyade memleket ve millet menfaatlerini korumuş oluruz?

Diğer devletler böyle yaptıkları için değil, millî menfaatlerimiz böyle icabettirdiği için takip olunan siyasettir ki, *millî* denmeğe lâyıktır. Nerde kaldı ki, Amerika gibi en liberal sayılan bir memlekette bile devletin hususî teşebbüsleri uluorta himayesi, artık hâdiselerin tazyikiyle tasfiye olunmağa doğru giden bir siyasettir.

Her yerde devletin mutlak ve kayıtsız şartsız himayesi yerine devletin kontrolu ve hususî teşebbüslerin millî iktisat bütünlüğü içinde zaptü rapt altına alınışı kaim olmaktadır. (Amerika, Almanya, İtalya) Fakat yine tekrarlayalım ki, bütün bu misaller bizim için bir örnek olamazlar. Çünkü bizim iktisadî davalarımız bambaşka şartlar içinde bulunmaktadır. Biz, kendi millî şartlarımıza ve ihtiyaçlarımıza göre mes'eleyi tetkike mecburuz.

Biz bir yeniden *oluş* ve bir yeniden *kuruluş* davası içindeyiz. Diğer memleketler kurulmuş ve mevcut olanı kurtarma kaygusu içinde bulunuyorlar.

Biz, en kısa bir zamanda *en mükemmeli* yapmakla mükellefiz. Onlar açık pazar ve serbest ticaret şartları için kurulmuş istihsal makinesinin mümkün olduğu kadar az zararla tasfiyesi işile meşguller. Biz, en kısa zamanda en mükemmeli yapmak istemekle beraber, onların düştükleri hataları tekrarlamamak ta istiyoruz. En ziyade çekindiğimiz şey, millet bütünlüğünü ve millet birliğini *sınıf*lara parçalamak ve bu sınıflar arasında millet varlığını yıpratan çarpışmalara yol açmaktır.

İktısat hayatının ağırlık merkezi hususî teşebbüs olan memleketlerde sınıfların ve bu sınıflar arasında çarpışmaların doğmasına mâni olacak bir mucize daha henüz keşfedilmemiştir.

Onun için iktısadiyatımızın ağırlık merkezini devlet teşebbüslerinin teşkil etmesi *millî* menfaatlerimizin emrettiği bir zarurettir. Yalnız içtimaî bünyemizin sıhhati bakımından değil, ayni zamanda iktisadîlik bakımından da devlet teşebbüsünün ön safta gelmesi şarttır. Çünkü hususî teşebbüs çok kerre kendi sermaye,

teknik ve idare noksanlarını devletin himayesi ve milletin fedakârlığı ile telâfiye çalışıyor.

Devletin himayesine ve milletin fedakârlığına ihtiyaç gösteren sanayi şubelerinin behemehal devlet elinde bulunması yalnız millî menfaatlerimizin değil, aynı zamanda içtimaî adaletin de bir icabıdır.

Görülüyor ki, dâvânın hususî teşebbüs mü, devlet teşebbüsü mü şeklinde konması katiyen doğra değildir.

Bütün hususî teşebbüsleri devletleştirmek istemek, Türk aklı seliminin kabul edemiyeceği bir cinnettir.

Fakat meselâ, büyük mensucat sanayii, büyük değirmencilik sanayii, çimento sanayii, şeker sanayii, kömür sanayii, deri sanayii, orman sanayii, elektrik sanayii, demir sanayii, belediye teşebbüsleri gibi kuralması ve yaşaması için gerek millet, gerek devlet bütçelerinden fedakârlık bekleyen ve yüksek tekniğe ve ihtisasa ihtiyaç gösteren büyük ve toplu sanayi şubelerinin devletleştirilmesi, Türk devletçiliğinin, hiç şüphesiz ki, gayesi olacaktır.

Nasıl ki, Devlet Demiryolu işlettiği halde, otobüs ve kaptı kaçtı (*) işletmelerini serbest bırakıyorsa, ayni suretle küçük, dağınık, perakende hususî teşebbüsleri de -ki bugünkü hususî teşebbüslerimizin büyük bir ekseriyeti bu kabildendir.- ayni suretle serbest bırakacaktır.

Başvekilimizin buyurdukları gibi «*Efradın yapabileceği kısma vesaitimizi dağıtmamak elbette ki, en makul şeydir.*»

Yine Başvekilimizin işaret buyurdukları gibi **"bir işin efrada veya devlete ait olması o işin talep ettiği vesaitle ölçülemez."**

"Mes'elenin bütün memleketle alâkası veya hususî menfaatlere terkedilebilmesi ihtimalidir ki, bu hususta bir karar vermeğe esas olacaktır."

Bu sözlerden de anlıyoruz ki, bizde hususî teşebbüs mü, devlet teşebbüsü mü diye bir dâvâ yoktur. *Memleket ve millet menfaatlerinin icapları vardır.*

İşte dâvâyı bu tarzda ortaya koymak, ne klâsik iktisat kitapla-

(*) Kaptı kaçtı: Otobüs ile otomobil arasında bir nevi nakil vasıtası. Ankarada icat olunmuştur.

rında, ne kapitallist, ne de komunist memleketlerin siyasetlerinde yeri olmıyan tamamile kendi şeeniyetlerimize, kendi ihtiyaçlarımıza hâs, millî bir siyaset düsturudur.

Bu siyasetin eşsiz ve örneksizliğine inandıkları içindir ki, Başvekilimiz de makalelerini şu cümlelerle bitirmişlerdir:

"Gelecek on sene nihayetinde ümit ederim ki, Türk devletçiliği memleketteki eserleri ve beynelmilel tesirlerile iktisadiyatta devletçilik anlayışının en mütekâmil ilmi ve şaheseri olarak zikrolunacaktır."

Nasıl ki, millî kurtuluş inkılâpları, cihanda metrepol ve müstemleke tezadından doğan, her itibarla (müstakil milletler) yaratmayı istihdaf eden *yep yeni* bir inkılâp tipi ise, bunun temsil ettiği iktısat siyaseti de tabiatile orjinal bir sistem olmağa mecburdur.

Eğer devletçilik taklit ve ithalât matahı bir siyaset düsturu olsaydı eğer devletçilik tamamile kendi millî ihtiyaçlarımıza hâs ve bize benzer milletlerin şartlarına uygun bir prensip olmasaydı hiç Başvekilimiz böyle konuşabilir miydi?

Başvekilimizin ikinci on sene için cizdikleri perspektif şuurlu Türk inkılâpçılarına heyecan, iman ve gurur veren bir *beşaret* olduğu kadar bütün milleti bu yüksek ülkünün gerçekleşmesi için seferberliğe çağıran bir *direktif*tir de.

Biz, bu direktifin gönüllüleriyiz.

Devrimiz milletlerin kayıtsız ve şartsız istiklâlleri devridir. Tarihin her devrinde âlemin gidişine yol gösteren Türk milleti, bu devrin de öncüsü ve örneğidir.

Fotomontaj.

Burhan Asaf.

Dört yılbölümü, on dokuzuncu asır insanlığının kapısını, nöbetleşerek bekliyor. Nöbet, hiç aksamıyor. Dünya evi, yeni düzeni tamamlamakla meşgul. Genç ve kudretli bir Avrupa doğmakta. Dünya ananın memelerine yapışmış, kan emiyor, can emiyor. Avrupa dışında olanların renkleri mi öyle, yoksa kansızlıktan mı sararmışlar? Avrupa dışında olanların renkleri mi öyle, yoksa, pigmanları mı morarıp, kararıp, kangrenleşmiş?

Dört yılbölümü, nöbetleşerek, kapıyı bekliyor. İçeride, Avrupa, alnında zaefrin çelengi, ağzında, emzik gibi dünya ananın sıhhatı, emiyor beyazlaşıyor, emiyor güzelleşiyor, emiyor ve, doyamıyor. Ne acaip bir mahlûk. Ne anlaşılmaz bir uzviyet. Ne korkunç bir gıda.

Bir sırığa geçirilmiş Hindistan, bir kuzu döneri gibi, nar gibi, lezzetli, bekliyor. Bir tepsiye oturtulmuş Çin, çay buğularının ortasında, uzun sürecek sefalet yolculuğunu demlendiriyor. Bir kazevinin içine yerleştirilmiş Osmanlı İmparatorluğu, paşa palaskalarının yaldızlarını yayarak, kırmızı fesinin püskülünü saçaklandırarak yarı beline kadar Halep yağından börek yarı belinden öte fıstıklı baklava gibi ağız sulandırıyor. Rusya Çarlığı ambarının ağzını açmış. Balkanlılar, teleme peynirleri gibi, kaşkaval tekerleri gibi, domuz butları gibi. Daha ötelerde, Amazon kıyılarında, devnehir'in fırın ağzı gibi açılmış sıtmlaı avurtlarına yarım kan insanlar, mahrukat ucuzluğu ile sürülüyor. Pampaslarda şaklayan kamçıların kanlı kıvılcımları Rio gibi limanlara altın çubukları şeklinde yağıyor. Gemiler, deniz aşırı plantajlara, kara sığır gibi kara insan gücü taşıyor. Okkası bir altına kadar, insan eti satılıyor.

Dört yılbölümü, nöbetleşerek, kapıyı bekliyor. Dünya evinde, beyaz ve tombul Avrupa, zengin ziyafet sofrasında kalkmıyor. Ve ressamlar ve romancılar ve şairler ve her türlü sanat ehli, Avrupa'nın Olimpos'unda kol kola vererek, beyaz kız için, türküler

düzüyorlar, renkler örüyorlar, sesler çağlıyorlar. Dünya öyle rahat, dünya öyle güzel ki, sanat ehli için, bazen mevzu kalmadıkça, kapıyı nöbetleşe bekleyenlerin alegorilerini yapmak pek eğlenceli oluyor. Anadolu'daki tezgâh kapandıktan sonra, tezgâhtarın oğlu Orman ve Maadin Nezaretinde odacı olmuş. Settlements'lerin doklarında, şipşirin kuliler koşuyor. Kahve çiftliği Brezilya'nın kıyılarında, çiftlik ağalarının emrile Paris'ten, Londra'dan intihaller yapılıyor. Avrupa'nın son namuslu çocuklarında haksızlığa karşı şuursuz bir isyan, ifadesini, bir nihilistin elinde tüten tabancanın bir insan kaburgasına yapışmış kurşununda buluyor. Bütün iyi sesler geride kalıyor, uzakta kalıyor. Milletler siniyor, fert vicdanları siniyor, haklar siniyor.

Ve bir an geliyor ki, Avrupa'nın sırtına refah ile umran tarihin elile bir elbise gibi dikilip giydirilirken, beride bizler, bir Porsuk çayı üzerine bir tahta köprüyü atamıyoruz. Bizler ki, İstanbul'dan Bağda'da giden yolu kaç kere mermerle döşemiş olduğumuzu hatırlıyoruz.

Avrupanın bu muhteşem medeniyetine ait yapı böyle kurulmuştur, başka türlü değil. Bunu, kim isterse tahkik edebilir. Zaten, tahkike bile hacet yok. Buhran tekmesile deşilmiş olan bağrından bu hakikatin vesikaları, şimdi oluk gibi akıyor. Biraz sokulup göz gezdirmek kâfidir.

●

Bu yapı ve bu ihtişam manzarası, şimdi delik deşik bir haldedir. Artık onun tamam bir tablosunu göremiyoruz. Parçaları bitiştirip bir tam fikir almak ta kabil değil. Olsa olsa, parçaları bir araya getirip bir *fotomontaj* yapabiliriz. Bunu, yapalım.

●

Düne kadar, Garp, bir takım şeylere inanırdı.

Demokrasi ve parlâmentocılığın başına yemin etti mi, bütün deliller gösterilmiş sayılırdı. 1848 de, barikatların dibinde, kanı kaynıyan gençlik bu fikirler için ölmüştü. Şimdi Alman ve İtalyan diktatoralarını, ayni çiçeği burnunda gençliğin pretoryen lejyonları muhafaza ve müdafaa ediyor. Amerikada, «Mavi kartal»ı yakasına takan, kongreye değil Roosevelt'in kumandasına rey vermiş bulunuyor. İngilterede, *millî kabine*'nin «kubbe

altı vüzerası», fırkalarını satmış insanlar vaziyetinde. Küçük Avrupa devletlerinden, her biri yarım düzüne top bataryasından başka bir şeye dayanmıyan Cenup Amerikası hükûmetlerinden, cenerallar çiftliği Çiniden, bıçağı ağzında Japonyadan bahsetmeğe lüzum bile yok.

Bütün Garp, demokrasi ve parlâmentocılığı meydanlarda teşhir etmiş, dün inandığı bu esasları bugün merhametsizçe alayın neşteri altına yatırıyor.

●

Garp, kapitalizme inanırdı.

Bugün ondan uzaklaştığını örtüp saklamak için baş vurmadığı çare yok. Amerikada, «kalkınma plânı», Avrupada kontenjanlı takaslı «économie dirijé»ler, korporasyon sistemleri, faşizm, sosyal faşizm, sosyal nasyonalizm..

Garibi şu ki, bütün bu teşebbüsler, kapitalizmden uzaklaşılmakta olduğunu örtmeğe olduğu kadar ona bağlı kalabilmeğe mahsus tedbirleri de temsil ediyor. Kapitalizm iflâs etti, kapitalizm istihalesini yapıyor, kapitalizm iyi, kapitalizm menfur gibi sözler, gazetelerin birinci sahifesine 36 puntoluk harflerle diziliyor.

Pervasızca ileri sürülüyor ki, bütün Polonya gençliği kapitalizme aleyhtarmış. Japonlar, ona, haddi zatında düşman imişler. Hitler, merhametsiz bir anti-kapitalist imiş. v. s. v. s.

●

Garp, uzun müddet sosyalizme de inanmıştır.

Sosyalizmin vatanında, fakat, sosyalizm diye bir şey kalmıyor. İngilterede, sosyalist fırkanın lideri, İngiltere bankası muamelâtına riyaset ediyor. Amerikada, meğer, sosyalizmi Roosevelt tatbik ediyormuş. Hele Mussolini, onu, İtalyada çoktan tahakkuk ettirmiş. Bu ne acayip sosyalizmdir ki, doğduğu yerde batıyor, bir türlü sirayet edemediği memlekette tatbik ediliyor yahut kendini idam eden cellâdın şahsında bir tekrar dirilişe kavuşuyor.

●

Garp, inanırdı ki, artık kilisenin hükmü kalmamıştır.

Voltaire gibilerin mücadelelerini, harpöncesi, gençliği, Hektor'un hikâyesi gibi okurdu. Kilisenin ölümü lâik cereyanın zaferi

artık tasni fve tescil edilmiş sayılıyordu. Bugün Papa, her zamankinden fazla kuvvetlidir. İtalyanın dış politikasında ferz rolünü, katoliklik oynıyor. Mussolini, katoliklerin hamisi vazifesini öyle zorlu bir surette üzerine aldı ki, kongregasyonlar düşmanı Fransa, jakoben Fransa, Avusturyada iyi dövüşebilmek için Vatikan'da, güzel iyiliyor, iki kat iyiliyor. Angliken kilisesi, yahudileri Almanyada himaye ediyor. Amerikan protestanlığının bayraktarı sofu hatuncuklar, Hollywood'un uzak şarka kadar ihraç edilen filimlerini Çin çocukları ve Japon kadınları namına hıristiyan ahlâkiyatı bakımından sansür ediyorlar. İhtiyar İncil, Pierre l'Hermite zamanında olduğu kadar revactadır.

●

Garp, kendi sanatine ve kendi kültürüne inanırdı.

Fakat on dokuzuncu asrın başında halka doğru ineceğini söyliyen garp kültürü, bütün iktısadiyat gibi, havaslaşa havaslaşa nihayet obskürantizmi bile kendi bedîine müdafaa ettirmek tereddisine kapılmış ve kendini yığınların idrakinden gittikçe nezetmiştir. Bugün artık bir sanat yoktur. Bizim divan devrimizi bile makul gösteren bir tasannu vardır.

●

Fakat Garp, her şeyden önce ve her şeyden fazla emperyalizme inanırdı.

Gidiniz Dörtler'in davulunu yoklayınız. Hattâ çalınız. Samimiyet tenhası bir ses duyacaksınız. Şu geçenki *Londra iktisat konferansı*'nı hatırlayınız. Dikte etmek için toplanmışlardı. Zavallılıklarını bile saklayamadan dağıldılar.

Silâhlarından en güçlüsü *altın* idi. Ona malik olanlar onu birbirlerinin başına çaldılar.

Öteki silâhları, bildiğimiz silâhlardı. Bu silâhlar, bir gün kendiliklerinden ateş açacak diye ötleri patlıyor.

Emparyalizm! Meğer o da çoktan samanla doldurulmuş.

●

Bu ne inansız, bu ne zındık, bu ne karmakarışık âlemdir! Bu manevî ve maddî iflâs, geçen asırki ihtişam turasının yazı tarafından başka bir şey değildir. İstismar, bütün ihtiyatlarını aşındır-

mıştır. Makinanın, bütün yatakları yanmıştır. Aksiyor, tamir para etmiyor, yağ para etmiyor. Para etmiyecektir. Makina duracaktır. Mutlaka duracaktır..

Bizim, bu zındıklaşmış âlemden, edeceğimiz bir tek istifade vardır:

Bu cihan ve tarih ölçüsündeki soysuzlaşmanın sebeplerini anlamak, bu ibret levhasından lâzım gelen dersi almak ve yeni dünyamızı kurmak. Türk memleketinin ve Türk milletinin yeni yapısında, ne dış ne de iç-tezat istiyoruz. Onların yaptığını tekrar edecek değiliz. Davamız, kendimizi, kendi kültürümüzle yaratmaktır. Onların yaptığı bizim için bir *örnek* değil bir *ibret* olacaktır.

Türk inkılâbı cihanda yeni bir hareketin ismidir. Bu hareketin kendinden evvel, yahut kendi dışında cereyan eden inkılâp hareketleriyle birliği ve benzerliği yoktur.

Türk İnkılâbında üslup.

Yakup Kadri.

Her devrin kendine mahsus bir üslubu olduğu gibi devirleri açan inkılâpların da kendilerine mahsus üslupları vardır.

Büyük Fransız inkılâbında hâkim olan üslup korkunç bir *guillotine* üslubudur. Boğa gerdanlı Danton'dan en nazenin aristokrat karısına kadar, ihtilâle karışmış bütün Fransızlar en kudretli sözlerini darağacının yolunda veya önünde söylemişlerdi. Bazan tantanalı, bazan *sinik*, bazı insanın gözlerinden şefakat yaşları getirecek kadar yanık, bazı da eski Romalıların hakimane kahramanlığını hatırlatırcasına ulvî, fakat, daima *ölüm kokusu sinmiş* bu edebiyat, bugün, bize, Büyük Fransız inkılâbından kalmış manevî tesirlerin en silinmezini teşkil ediyor.

●

Kendisine Fransız ihtilâlinin kanlı *terreur*'lerinden daha müthiş şeyler atfedilen muasır Rus inkılâbında ise böyle bir haile edebiyatından eser bulamayız. Hududu Fransız inkılâbının hudutlarından çok daha geniş olan ve yüz altmış milyonluk bir insan yığını üstünde bir *kökten değişme* tecrübesi ifade eden bu inkılâp, onu yapan milletin *mistik* ruhuna rağmen herhangi bir fabrika üslubunun fennî sadeliğinden fazla bir şey arzetmez. Lenin, küçük siyah kravatlı, kısa boylu, kasketli bir adamdı ve ondan bize klamış sözler hep bu kravat, bu boy ve kasket mikyasındadır. Yazılı eserleri ise sıkı bir mantıkla, *sentetik* bir ilim kafasını gösterir. Rus ihtilâlcilerinin en *intelektüeli* ve en çok edebî kültür sahibi olan Troztki'de de nihayet iyi cins bir gündelik gazete muharririnin ölçülü kitabetini bulursunuz. Kızıl Ordu'nun iç ve dış düşmanlarına karşı epeyce mühim zaferleri olduğu halde o harp günlerinden bize hiç bir destanî ses aksetmemiştir.

Bununla beraber Rus inkılâbının edebiyatsız ve sanatsız bir hareket olduğu da iddia edilemez. Kominizma'nın bir edebiyatı ve bi rsanatı vardır; yalnız. bu edebiyat ve bu sanat, bizim şimdiye

kadar alışmış olduğumuz belâgat ve şatafattan ârî olduğu ve bütün manasiyle bir ameliyat salinin nikelli ve cilalı çıplaklığını hatırlattığı içindir ki, bize kendi hususiyetini hissettiremiyor.

●

Bunu hissetmemekle beraber, acaba, kendi inkılâbımızın bünyesinden doğmuş olan üslubun *karakteristik* vasıflarını kâfi bir vuzuh ile sezebiliyor muyuz? Hemen itiraf edeyim ki, ben de geçen ayın millî bayram şenliklerine gelinceye kadar Türk inkılâbının kendine has bir üslubu olduğunu hissetmiş değildim. Ne vakit ki Gazi, millete yeni hitabesini okudu, o vakıt inkılâbımızın üslubu, bütün kendine has güzellikleriyle, yeni bir mimarî gibi gözüm önünde çizgilenip tecessüm etti.

Bu yeni söz mimarisi Gazi'nin bu hitabesiyle henüz mü başlıyordu? Hayır. Bunun ilk çizgileri - şimdi hatırlıyorum - İstiklâl harbinin ilk zafer parıltıları içinden Garp Cephesi Kumandanı İsmet Paşa ile Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa arasındaki şu telgraf muhaberesiyle başlamıştı:

«... *Bozöyük yanıyor. Düşman, binlerce maktulleriyle doldurduğu muharebe meydanını silâhlarımıza terketmiştir.*»

Cevap:

«*Bütün tarihi âlemde, sizin İnönü meydan muharebesinde deruhte ettiğiniz vazife kadar ağır bir vazife deruhte etmiş kumandanlar enderdir. Milletimizin istiklâl ve hayatı, dahiyane idareniz altında şerefle vazifelerini gören kumanda ve silâh arkadaşlarınızın kalp ve hamiyetine büyük emniyetle istinat ediyordu. Siz, orada, yalnız düşmanı değil milletin makûs talihini de yendiniz.*»

Karşılıklı zafer *trofelerini* andıran bu iki telgrafın bende o zaman ne büyük bir heyecan uyandırdığını hatırlıyorum. Bu heyecan, sadece İstiklâl harbinin ilk muvaffakıyet müjdesini alan milliyetçi bir gencin sevincinden mi ibaretti? Hiç zannetmiyorum. Ben, o iki telgrafın ta içerisinden, o vakte kadar ana dilimde hiç duymadığım taze ve asîl bir şivenin müstesna tadını da almıştım. Öyle ki, bütün Millî mücadele devrindeki neşriyatımda bu yeni ses benim için yepyeni bir millî *estetik*'in şıarı olmuştu. Meşrutiyet devrinde, gene biz, Namık Kemal'in *romantik* vatanperverliğine düşmeyen bir yurtculuğu ve Balkan komitacılarının

azgın milliyetçiliğine benzemeyen bir millet sevgisini edebiyata sokabilmek için yıllarca çalışmıştık. Bundan nasıl bir meyva topladığımızı, bu çeşit edebiyattan nefret eden ince zevk sahipleri bize hâlâ tiksinerek anlatabilirler.

Cümhuriyet inkılâpçıları, Millî mücadele kahramanları ise, bize, sayısız bir yığın ganimetten başka edebiyatın hazinesine de asil, temiz ve yüksek bir milliyet ve vatan *Partenon*'u kurabilecek ifade unsurları getirmişlerdir.

Gazi'nin onuncu yıl münasebetiyle söyledikleri nutku, şimdiden böyle bir *Partenon*'un ana direği addedebiliriz. Sade, yalın ve sağlam edasiyle *Ege* dehasının can verdiği mermer sütunlara, içerisindeki samimî hikmetle Orhon taşlarının üstündeki kitabelere eş olan bu nutuk yalnız Türk milletine yeni bir hedef vermiyor, ayni zamanda, Türk inkılâbına, ondaki kurucu ve yaratıcı milliyetçilik vasflarına göre bir millî üslup bahşediyor.

Hemen söyleyeyim ki, onuncu yıl dönümü şenliklerinde ne tarafa bakılsa, şehrin duvarlarında, geçitlerin üstündeki plâklarda, C. H. Fırkasının her yana yaydığı hatiplerin sözlerinde ve nihayet bütün yurtdaşlrın yüzünde bu müsbet ve yaratıcı milliyetçiliğin, çoktan bu asîl üslup çerçevesi içinde ahenkleştiğini, görüp işitmek kabil olmağa başlamıştı.

Yeryüzünde bizimki *ile müvazi yaşamakta olan* iki millî inkılâp daha var: Faşizm, Hitlerizm.. Birincisi, mensup olduğu toprağa hâs yaygaralariyle bir panayırı; öbürü vahşî kişnemeleriyle bir sirk Valkiri'sini andıran bu iki millî kalkınış hareketinin üsluptа bizimki ile eş hiç bir tarafı yoktur. Hitler, German nasyonalismisi'nın Valhalla'sını sokağa indirdi; Mussolini, Roma İmparatorluğu tarihini bir operet sahnesine sokuyor, fakat, Türk inkılâpçısı Meşrutiyet devrinde bir sokak şarkısı ve bir tiyatro nümayişi halinde sürünen millî heyecanı en yüksek bir edebiyatla vücutlandırmıştır. Bu edebiyat yalnız vekarın, sadeliğin ve samimiyetin ifadesidir.

Millî mahrukat meselesi.

V.

Kömür ve linyitlerimizden mayi mahruk istihsali.

M. Şevki.

Kömür ve linyit itibarile zengin olan Türkiyemiz için bilhassa petrol istihsalâtı yapılmadıkça, en büyük mevkii bu kömür ve linyitlerden istihsal olunacak mayi mahrukatın işgal edeceğini zannetmekteyiz. Vakıâ kömür müştekatından mayi mahruk istihsali evvelce de söylediğimiz gibi demir ve kimya sanayiile doğrudan doğruya alâkadar ve miktarı bunların vüs'at derecelerine tâbi ise de diğer taraftan da bu sanayiin kurulması ve genişletilmesi zaten bizim için kat'iyetle kabul edilmiş bir ihtiyaç bulunduğuna göre daha kuruluş esnasında bu ikinci maksadın da nazarı itibare alınması hem yeni kurulan sanayii daha rasyonel bir hale sokar hem de millî mahruk meselesinin de mühim bir kısmını halletmiş olur.

Bir misal vermek için, mahrukunu yerlileştirmek hususunda büyük gayretler sarfeden ve kömür membaları itibarile zengin bulunan Almanyanın bu yoldaki istihsalâtını zikretmek faideli olacaktır: 1930 senesinde Almanyanın kömürden benzol istihsali 320,000 ton, kömürden benzin istihsali 100,000 tondur. Bu miktar bizim ayni senedeki tekmil mayi mahruk istihlâkimiz olan takriben 30,000 tonun on beş misline yaklaşmaktadır.

Vakıâ bu rakkamlar bugün bizim için kabili tahakkuk şeyler değildir. Fakat mayi mahruk ihtiyacımızın mühim bir kısmını ne suretle kapatabileceğimizi gösterdiklerinden kıymetlidirler.

Kömür ve linyitlerden mayi mahruk istihsali şu yollardan yapılmaktadır:

1 — Demir sanayii ve diğer fabrikalar ihtiyacı için veya iyi cins teshin malezmesi olarak kok ihzarından istihsal olunan benzol,

2 — Şehrlerdeki hava gazi tesisatından istihsal olunan benzol,

Bu üç membaa göre kendi muhtemel istihslaâtımızı tetkik edelim:

1 — Demir sanayii ve diğer ihtiyaçlar çin kok istihsali;

Makinalar, kara ve deniz nakıl vasıtalarile millî müdafaa ihtiyaçları hariç olmak üzere Türkiye 1929 senesinde 20,2 milyon 1931 senesinde 16,2 milyon lira kıymetinde yalnız demir ve çelik ithalâtı yapmıştır. Bu seneler zarfındaki bu iki kalemin mecmuu bütün ithlaâtımızın % 20 sini teşkil etmektedir. Buna ayni senelerdeki 3,1 ve 2,9 milyon lira kıymetindeki kara nakil vasıtalarını ve miktarı bizce malûm olmıyan millî müdafaa ihtiyaçlarını hesap edersek demir ve çelikten mamul mevaddın ithalâtımızın % 30 ni teşkil ettiği ve her hlade 30 milyon liradan fazla bulunduğunu kabul etmek icap eder.

İthalâtımızın en büyük kısmını teşkil eden demir malzeme tekmil sanayi ve iktisadiyatın da bel kemiğini teşkil ettiği gibi demirsiz millî müdafaa meselesini düşünmenin de imkânı yoktur.

Memleketimizde müteaddit yerlerde çok iyi cins demir bulunduğuna göre bizim bir demir sanayii kurmamız kadar zarurî ve lüzumlu bir şey tasavvur olunamaz.

Kurulması esasen devletçe mukarrer olan ve etüt yapılan bu sanayide yegâne düşündürücü şey maliyet fiatinin yüksek olacağıdır. Demir sahasile kömür sahası arasındaki mesafeden dolayı husule gelecek bu fiat yüksekliği istihsaldeki rasyonel çalışma ile kapatılabileceği gibi bu yol ile kimya sanayiinin mühim bir kısmının tesis ve hele millî mahruk işin de büyük faide temini de imkân dahiline girecektir.

Bu suretle demirin maliyet fiatindeki nisbî yüksekliğin diğer iktısadî menfaatlerle tekabül ettirilerek Türkiyede demir sanayiinin inkişafı temin edilmiş olacaktır.

Bu işlerin başında kok istihsalâtı ve bunun müştekatının kıymetlendirilmesi gelir:

Demir nerede istihsal edilirse edilsin buna lüzumu olan kokun Karadeniz kömür havzamız dahilinde istihsali bir zarurettir. Çünkü bu suretle hem nakliyatta % 35 derecesinde bir tasarruf temin edilmiş olacak (maden kömürile bundan husule gelen kok arasında en az bu kadar siklet farkı vardır) hem de kok istihsali esnasında intişar eden gazlar bir iş sahası olan kömür havzasında kuvvei muharrike tevlit ederek kıymetlendirilmiş olacaktır. Ayni zamanda taktir edilen kömürden katran, benzol,

zift, amonyak, naftalin, sun'î gübre, mevaddı infilâkiye ve buna benzer bir çok mevaddın istihsali temin edilmiş olacaktır.

Meselâ 1913 senesinde Almanyanın yalnız kok ocaklarındaki bu tâli mahsulâttan elde ettiği kıymetler şu suretledir:

99,3	Milyon Mark kıymetinde	407.000	ton	Ammonsulfat (Gübre)
21,6		1.000.000	"	Katran
19,7		135.000	"	Benzol
2,9	"	150.000.000	Metre m.	Gaz
52	"	52.000	Ton	Naftalin
		362.000		Ağır yağ ve saire

Şimdi bir de bizim bu yüzden elde edeceğimiz mevaddı hesap edelim:

Hariçte imali zarurî olan bir kısım makinalar ve silâhlar hariç, millî müdafaada dahil olmak üzere senelik vasatî demir ihtiyacı 250,000 ton kabul edilebilir.

Beher ton ham demirin istihslainde bir buçuk ton maden kömürü hesap edilmesi lâzım geldiğinden yalnız ham demirin istihsali için lâzım gelen maden kömürü miktarı 375,000 tondur.

Demirin müteakip işletmesi, diğer sanayi fabrikalar ihtiyacı, ve mahrukat olarak kok kömürü istihsali için de 175,000 ton kabul edilse cem'an 550,000 ton eder.

Bu miktar kömürün taktirinden husule gelen tâli mevat vasatî olarak

4.000 ton benzol
700 ton amonyak

100.000.000 metre mikâbi hava gazi (demir istihsaline yarıyan kok, mevaddı tayyaresi az kömürden yapıldığından ona göre hesap edilmiştir.)

11.000 ton katran, naftalin, ağır yağlar tuluol ve sairedir ki, bunlardan yalnız benozl bizim 1931 senesindeki tekmil mayi mahruk sarfiyatımızın % 17 sini teşkil ve heyeti umumiyesinin fiati en az bir hesapla dört milyonu bulur ki bu da 30 milyon kıymetindeki demir istihslaine nisbet edilirse % 13 bir kâr demektir.

Bilhassa istihsal edilecek hava gazi havza dahilinde çalışacak elektrik santralının işletilmesinde kullanılırsa senede takriben

75 milyon kilovat saat takat temin edilmiş olacaktır ki bugün Türkiyede istihlâk olunan tekmil enerjinin nısfından fazla bir kudret yaratılmış ve bununla hem mevziî işletmeler ve hem de Ereğli Filyos arasında elektrikle işletilmesi karar altına alınmış olan elektrikli hatların kudret ihtiyacı temin edilmiş demektir.

Kömür ve elektriğin ucuzluğu, tâli mahsulâtın vücudu kimyevî sanayiin de burada teessüsüne sebep olacaktır. Bilhassa geniş bir ziraat memleketi olan Türkiyemizin sun'î gübre ihtiyacı da bu suretle ucuza mal edilmiş bulunacaktır.

Hulâsa kömür taktiratı bir taraftan demirin daha rasyonel ve ucuz istihsaline hizmet ederken diğer taraftan da ihtiyacımız olan bir çok şeyleri ve ezcümle millî mahrukun mühim bir kısmını vücude getirecek ve muhtelif sanayi şubeleri kendiliğinden teessüs edecektir.

Bu izahtan sonra takdir olunr ki bu kuruluş ancak yekdiğerini himaye eder ve karşılar şekilde tek bir elden idare edilmekle mümkün olabilir. Bu toplayıcı el ise ancak devlettir. Sanayiin hiç bir kısmı bu saha kadar devlet idaresini, devletin sınai faaliyetini zarurî kılmaz. Aksi takdirde yalnız bir işletmeyi istihdaf eden faaliyetler mutlaka fazla ve lüzumsuz himayeyi icap ettirir.

2 — Hava gazi tesisatından benzol istihsali:

Bu sahadaki istihsalât bugün için hemen yok gibidir (yalnız Yedikule gaz fabrikası senede 100 ton kadar bir istihsal yapmaktadır.) Bu az istihsal halen Türkiyede benzol istihlâkinin hemen hiç mevcut olmamasından ileri geldiği gibi esasen gayri iktısadî olan fiat yüzünden bizzat hava gazı istihsal ve istihlâkinin de Türkiyemizde yok denecek hlade bulunmasından tevellüt etmektedir. Bol kömüre malik olan Almanya ve İngilterede hattâ bir çok yerlerde tenvirat dahi hâlâ hava gazile yapılmakta ve hele diğer hararet ihtiyaçları, ve motörler için çok geniş miktarda hava gazi sarfedilmekte iken kendi mikyasımızda daha geniş kömür madenine malik olan Türkiyemizde hava gazi tesisat ve sarifyatının bugünkü mahdudiyetini tabiîdir ki normal görmemek icap eder.

Bir taraftan liman, tahmil ve tahliye işlerile demiryol nakliyat

tarifelerindeki yüksekliği diğer taraftan en kestirme yoldan, en kısa zamanda en büyük kârı hedef ittihaz eden hava gazi kumpanyalarının yayılmıya gayri müsait tarifeleri bu anormal fiati vücude getirmiş ve hava gazi sarfiyatı ve tesisatı nufus başına nisbetle görülmemiş derecede az bulunmuştur.

Buna misal olmak üzere meselâ orta Anadoluda bir şehir için fiat meselesini tetkik edelim:

Bir ton maden kömürünün vasatî fiati 20 liradır. Bunda nakliyat masraf maliyet fiatinden hattâ biraz daha fazla olduğu için (maliyet fiati 9 liradır) anormal görülmek icap eder. Fakat asıl bunun hava gazi şekline ifrağı sırasındadır ki fiat anormal bir hal kesbeder:

Bir ton kömür bizzat bizim hava gazı şirketlerinin hesabına nazaran 500 kilo kok, 390 metre mikâbı hava gazı veriyor. Kokun tonu 30 liradan hava gazinin beher metre mikâbı vasatî olarak 10 kuruştan nazarı itibare alınırsa bu 20 liralık kömür, kok ve hava gazı şekline girmekle: Kok bedeli 1500, hava gazı bedeli 3900, beher 50 metre mikâbı istihlâk için 75 kuruş, saat kirası hesabile 550 ki cem'an 5950 kuruş eder. Burada fiat tezayüdü miktarı asgarî olarak 300 % dir. Vakıâ tesisatın genişliği, buna nazaran sarfiyatın azlığı bu yüksek fiate sebep gösterilebilir ve bir bakımdan doğrudur da. Fakat diğer taraftan tesisatın genişliğile mütenasip olmıyan sarifyat azlığının da bu fiat yüksekliğinden ileri geldiği asla unutulmamak icap eder. Filhakika meselâ yine ayni yerde vasatî olarak odundan bin kalori bir kuruşa, taş kömüründe 3500 klaori bir kuruşa, kok kömüründe 1800 kalori bir kuruşa, linyitte 4000 kalori bir kuruşa alınırken hava gazında saat kirası da nazarı itibare alınırsa ancak 350-400 kalori bir kuruşa alınabilmektedir.

Tekmil bu mahzurlar ve fiat yükseklikleri muayyen devlet tedbirleri ile izale edilir ve hava gazi sarfiyatı diğer kömür memleketlerinde olduğu gibi harcı âlem bir şekil alarak kömüre geniş bir sarf mahalli bulunursa muhtemel sarfiyatımız şu suretle hesap edilebilir:

Hava gazi tesisatına müsait büyük şehirler nüfusu takriben 2 milyon olduğuna ve nufus başına sarfiyat kuvvei muharrike ile beraber ayda 3 metre mikâbına çıkarıldığına nazaran (halen te-

sisat mevcut şehirlerimizde bu miktar vasatî olarak 1,5 metre mikâbdır.) senelik istihlâk miktarı takriben 75.000.000 metre mikâbı eder. Bu da 250.000 ton maden kömürü ve 2000 ton benzol demektir ki, bu suretle bu fasıl da umumî mayi mahruk istihlâkimizin takriben %9 nu teşkil eder.

O halde yalnız mayi mahruk istihsali için bir tesisat yapmadan hâlen çalışan veya yarın çalışması mukadder olan tesisat vasıtasile biz mayi mahruk ihtiyacımızın % 26 sını benzol olarak dahilden tedarik edebiliriz.

Bu suretle istihsal olunan benzol fiati daima mutedildir ve piyasada benzinle aynı fiatte tutulabilir. Çünkü benzol burada tâli bir mahsuldur. Maliyet fiati yalnız benzol istihsaline yarıyan tesisatle bu maksat için kullanılacak gayet az personele göre tayyün eder. Yoksa ne hava gazı veya kok istihsalinde bu yüzden bir ziyan veya ayrı bir teşkilâta lüzum yoktur. Hattâ tâli mahsulün bu suretle kıymetlendirilmesi belki esas tesisatın daha rasyonel çalışmasını mucip olduğu için diğer kısımda fiat düşkünlüğüne dahi sebep olabilir.

3 — Kömür ve linyitlerden benzin istihsali.

Kömür ve liynitlerin taktirile Rus ve Romen benzinlerine müşabih mahruk istihsali hayli zamandanberi malûm bir keyfiyettir. Yalnız bu usul diğer sanayile alâkadar olmadan sırf mahruk istihsalini istihdaf ettiği için maliyet fiati ve pazarda tutunma bakımından yeniliklere mazhar edilmeğe çalışılmaktadır. Bunun için meselâ Almanyada 1927 den itibaren kimyacılık tröstüne merbut Leunawerk takriben 100.000 ton gibi hiç te küçük görülmiyecek bir istihsal yaptığı gibi son senelerde yalnız (esmer kömür)den istihsal edilen benzinin günden güne arttığını ve millî mahruk işinde her gün daha mühim bir mevki kazandığını görüyoruz. (*) Linyitten benzin istihsalinin bizce en büyük ehemmiyeti bu kömürün orta Anadoluda bulunuşu, halen maliyet fiatinin çok ucuz oluşu ve bilhassa bundan istihsal olunacak katran ve ziftin Anadolu dahilinde tatbik edilen yol siyasetinde oynayacağı rolün çok mühim bulunuşudur. Keza bu istihsalden son-

[*] Bugün 3,5 kilo linyitten bir kilo benzin istihsal eden bir usulün tatbikatile iştigal idildiği Almanların en son fen matbuatında görülmektedir. Bu usul tahakkuk ederse petrolün kıymetini çok azaltacaktır.

ra linyite nazaran keyfiyetçe biraz daha iyileşen linyit kokunun mahrukat itibarile oynıyacağı rol da mühimdir. Kladı ki bu kok demir sahasının yakınında istihsal olunacağından, demir sanayiinin rantabl olmasını orta Anadoluda tesis ümidini kuvvetlendirmektedir. Kimya ve harp sanayii için mühim olan amonyak ta mebzulen istihsal edilmiş olacaktır.

O halde biz bu üçüncü yolda sırf mayi mahruk istihsali için bir sanayi kurduğumuzu kabul etsek dahi bu diğer mahsulleri itibarile bizim yol siyasetimize, kimya sanayii işimize, orta Anadoludaki katı mahrukat işimze faideli olarak kendisini yine ucuza mal ettirebilecektir.

Şunuda ayrıca kaydedelim ki, maden kömürünün aşağı derecelerde ve bazı hususî tertibat sayesinde taktirile Rus benzin, petrol ve makine yağlarına müşabih tâli mahsullerin istihsal edilmekte olması bu cihetten de pazarda tutunabilen millî mahruk istihsalini imkân dahiline sokmaktadır.

Bu araştırmalardan sonra fikrimizce millî mahruk siysetimizin esasını şu şekilde kurabiliriz:

Sabit santrallarda kömür ve linyiti, müstesna yerlerde odun gazını esas kabul ettikten sonra mayi mahruk için yeniden hiç bir sanayi vücude getirmeden ve mevcut veya kurulması mukarrer ve zarurî olan sanayiin tâli mahsulâtını kıymetlendirmek suretile takriben

% 30	İspirto
% 30	Benzol
% 40	Benzin

dan mürekkep bir mahruk meydana getirmek. Bunun benzin kısmı ya petrol madenlerinin işletilmesi veya kömürden benzin istihsali suretile temin olunabileceği gibi benzol ve ispirto da bugünkü mevcuttan başlıyarak tedricen gösterilen azamî miktarlara çıkarılabilir ve bu suretle yerli ve millî mahruk tahakkuk etmiş olur.

Türk köylüsünü topraklılandırmalı.
Fakat nasıl ?

İsmail Husrev.

Bir nüsha evvelki makalemizde (*) toprak reformunun iki şeklini tesbit etmiştik:
1 — Sosyalist reform. 2 — Halkçı reform. Birinciye reform demekten ziyade topraksızlaştırma hareketi demek daha yerindedir. Çünkü sosyalist rejimde Devlet toprak münasebetlerine toprak üstündeki şahsî mülkiyetin şu veya bu şekilde ıslah ve muhafazası değil, doğrudan doğruya kül halinde tasfiyesi bakımından müdahale etmektedir. Orada köylüyü ayrı ayrı toprak sahibi kılmak yerine toprak üstünde kollektif mülkiyetin tesisine çalışılmaktadır. Maksat köyde sosyalist cemiyetin kuruluşunu köstekliyen engelleri kaldırmaktır. Halbuki halkçı toprak reformunda, şahsî mülkiyetin tasfiyesi yerine, her köylü vatandaşın toprağına sahip kılınması davası asıldır. Maksat bir taraftan millî bütünlüğün teessüsüne mani olan ve ilerde bu bütünlüğün bekasını tehdit edecek bir inikşaf seyri takip eden içtimaî kutuplaşmanın tesirlerini kaldırmak, diğer taraftan da köylüyü toprakla alâkalandırarak ziraî istihsalin rasyonelleşmesini ve dolayısile millî gelirin yükselmesini temin etmektir. Bunun için biz, millî bütünlüğü, millî iş birliğini hedef tutan Türk inkılâbının toprak reformunu ancak köylüyü topraklılandıran halkçı bir reform olarak kabul ediyoruz.

●

Toprak reformu mevzuu bahsolunca, evvelâ içtimaî teknik *(social-technisch)* bir mesele üzerinde ehemmiyetle durmak lâzımdır. Sosyolojik bir kaideye göre teknik kuvvetler, inkişafları esnasında, kendilerini saran cemiyet münasebetlerinin mukavemetine maruz kalır. Cemiyet münasebetlerile teknik kuvvetler arasında cereyan eden bir mücadeleden sonra cemiyet yeni teknik şartlara intıbak eder.

(*) «Kadro»nun 21 inci sayısına müracaat.

Yeni bir harp silâhının keşfi nasıl bütün ordu teşkilâtında bir değişiklik yapıyorsa, yeni bir istihsal aletinin kullanılmaya başlaması da bütün cemiyet münasebetlerinin yeni bir şekil almasına müessir olmaktadır. Binaenaleyh teknik, inkişaf ederken, insanlar arasındaki mütekabil içtimaî münasebetleri de değiştirmektedir. Bunu mevzuumuza taalluk eden birkaç misalle izah edelim: Amerikada büyük motörlü traktörler, kombaynler azamî rantabilitelerini ancak pek büyük çiftliklerde verebiliyorlar. Bir traktörün azamî rantabilitesini alabilmek için 300-500 akerlik bir işletme sahasına lüzum vardır. 16-20 kadem tulünde olan bir kombyn ise (*) bu rantabiliteyi 3000-5000 akerlik bir çiftlikte verebiliyor. Halbuki son bir tahrire nazaran Müttehidei Amerika'da ziraatta vasatî mülkiyet hacmi ancak 78, Kanada'da 99,4 akerdir. Her iki memlekette vasatî mülkiyet vüs'atı 148-198 akerden fazla değildir. Binaenaleyh yeni teknik vasıtalar, mevcut mülkiyet çerçevesine sığmıyor demektir. Büyük motörlü traktörlerin, kombaynların her çiftlikte azamî randmanla kullanılabilmesi, mülkiyet hacmiyle tahdit edilmiştir. Müttehidei Amerika'da, Montana'da yapılan bir tahrir neticelerinden bu mütezat inkişafı aynen müşahede edebiliyoruz:

Şöyleki:

Sene	Formların (Çiftliklerin) vasatî genişliği, aker olarak	Beygirlerin Vasatî miktarı	Traktörlerin Vasatî miktarı
1924	1045	8.77	0.52
1925	1130	8.09	0.73
1926	1254	7.24	0.95
1927	1626	5.21	1.29
1928	1903	2.64	1.69
1929	2443	—	—

Bu rakkamlardan görülüyor ki, modern vasıtaların istihsale tatbiki ile mülkiyet hacminin genişlemesi arasında sıkı bir rabıta vardır. Yapılan bir hesaba göre, Müttehidei Amerikada kombaynların ve mütemmim malzemesinin sür'atle taammüm etmesi

(*) 1929 senesinde imâl olunan kambaynların yüzde 9.4 ünün azamî tulü 10 kadem iken bugün bu tul Amerikanın bir çok yerlerinde 40-48 kademi bulmuştur.

için vasatî mülkiyet hacminin daha 5-10 misli tevessü etmesine lüzum görülmektedir. Amerika'da ferdî mülkiyet, ziraat tekniğinin inkişaf temposuna ayak uyduramadığı için, yerini tedricen anonim mülkiyete bırakmağa başlamıştır. Bugün Amerika'da yeni yeni teşekkül eden büyük kapitalist ziraî anonim şirketler, büyük ziraat korporasyonları, daha şimdiden Amerika ziraî istihsalinin yüzde altısını vermeğe başlamıştır. Binaenaleyh yeni teknik yeni içtimaî münasebetler getirmiştir.

Tekniğin tarihî inkişafı, istihsalde büyük mülkiyetin teessüsünü zarurî kıldığına nazarn, toprak reformunda büyük mülkiyetin küçük küçük parçalara bölünmesini talep etmekle tarihî zaruretlerle tezada düşmüş olmuyodmıyız? Şu misallere bakalım: Bir çift hayvanın vasatî olarak sürdüğü toprak, 70-100 dönümdür. Her köylüyü topraklılandırmak demek, toprak mülkiyetini 70-100 dönüm üzerinden köylüye tevzi etmek demektir. Çünkü Türkiyede küçük bir köylü ailesinin vasatî olarak muhtaç bulunduğu toprak bu kadardır. Böyle bir köylü ailesinin bir traktör kullanamıyacağı aşikârdır. Çünkü 20 beygir kuvvetinde bir Fordson traktörü her işi ile beraber vasatî 700-1000 dönüm yer işler. Binaenaleyh traktör kullanacak bir ailenin işletmesi her halde traktörle ziraate müsait olmalıdır. Bunu teyit eden bir misal: Uşak şeker fabrikası pancar ziraatı için traktör getirtmişti. Fakat traktörler geldiği günden beri boş durmaktadır. Çünkü o mıntakada pancar müstahsilleri, «Cüce işletme»ler halinde bulunduğundan traktörlerin kullanılmasına teknikman imkân yoktur.

O halde bir taraftan izraî tekniğin inkişafını isterken öbür taraftan toprak mülkiyetinin, modern vasıtların istimaline imkân bırakmyan küçük küçük parçalara, «Cüce işletme»lere ayrılmasını talep etmek tezadını nasıl izah edebiliriz? Mülkiyeti küçük küçük parçalara bölmek tekniğin inkişafı bakımından ricî ve bugünkü kötü teknik seviyeyi idame ettirecek bir hareket değil midir?

●

Bizce Türkiyede toprak reformu alelitlâk yapılacak bir reform değildir. Bir taraftan mıntakalara, işletmelere diğer taraftan tatbikat şekline göre değişen bir hareket olmak zaruretindedir.

Meselâ emtia iktisadiyatının münkeşif olduğu mıntakalarda modern teknik teçhizat ve rsyonel bir zihniyetle çalışan büyük işletmeleri parçalamak lüzumsuzdur. Çünkü bunlar esasen teknik inkişafın bütün şartlarına intibak yahut böyle bir intibaka kuvvetle meyletmektedirler. Bu nevi işletmelere devlet ancak sây ve sermaye münasebetlerini tanzim maksadıyla müdahele edebilir. Binaenaleyh modern istihsal vasıtaları ve rasyonel sây teşkilâtı tatbik eden büyük işletmeler için bir toprak reformu mevzuu bahsolamaz.

Mınatakalara göre ıslahata gelince; böyle bir reformun şekli Şark vilâyetlerine göre başka, Anadolunun diğer kısımlarına göre başkadır. Birincisinde daha izyade içtimaî-siyasî *(social-politisch)*, ikincisinde içtimaî-iktisadî *(social-ökonomisch)* bir mahiyeti haizdir.

Şark vilâyetlerinde derebeyliğin kül halinde tasfiyesi ve toprağın bilâ bedel köylüye tevzii, millî bütünlüğün temini bakımından bilhassa zarurîdir. Orada bilhassa kürtçe konuşulan sahalarda için için kaynayan gayri millî hareketlerin, irticaî cereyanların gıda aldığı içtimaî zümreler, köylüsü ile beraber geniş topraklara tesahup etmiş beylerdir. Toprağın köylüye doğrudan doğruya tevzii demek Bey ismini taşıyan irtica kaynağı bir sınıfın ve bu sınıfla beraber kürt meselesinin kökünden tasfiyesi demektir. Şarkta Beyin kuvvet ve nüfuzu sahip olduğu geniş sahalar üzerindeki derebeyi hukuknudan gelmektedir. Beyden toprağı satın alarak köylüye satmak tarzında ıslahatın müspet bir netice vereceğini ümit etmiyoruz. Bu usul âdeta derebeyini finanse etmekte ve toprak satın alan köylü, eskiden Beye hukuken bağlı iken toprağa kavuştuktan sonra borç tarikiyle iktisaden tâbi olmaktadır. Binaenaleyh Beyin tesir ve nüfuzu bakidir. Mesele, toprağı bilâ bedel köylüye tevzi etmekte, toprağa kavuşan köylünün kredi ve istihsal vasıtaları ihtiyacının devlet tarafından temin edilmesinde ve Beylerin de bulundukları sahalardan topraklarıyla hiç bir alâkaları kalmamak şartıyla uzaklaştırılmasında, mukavemet edenlerin de imha edilmesindedir. Şark vilâyetlerinde yapılacak toprak reformunun ilk hedefi, bu itibarla içtimaî-siyasî bir karakterde olacaktır. İstihsâl tekniğinin rasyonelleşmesi davası ilâh... buralarda şimdilik ikinci hedef olarak kalacaktır.

Anadolunun diğer kısımlarında yapılacak içtimaî-iktisadî reformun gayesi, ortakçılığı kaldırmaktır. İlk makalemizde de söylediğimiz gibi, ortakçılık tarzı köylüyü istihsalin rasyonel cereyanıyla alâkadar etmiyen, müstahsilde mahsulün cinsine, toprağın ıslahına ilh... karşı mutlak bir lâkaydî uyandıran bir istihsâl usulüdür. İstihsalin rasyonelleşmesi için köylünün toprağına sahip olması lâzımdır. Bizde ortakçılık biri, büyük arazi edinmiş kimselerin topraklarını ortaklama köylüye işletmesi ikincisi de tüccara, mürabahacıya borçlanan köylünün borcuna mukabil arazisini elinden çıkararak kendi toprağında alacaklısı hesabına ortaklama çalışması olmak üzere başlıca iki şekilde doğmuştur. İkinci şekilde doğmuş ortakçılığın tasfiyesi için köylü ile alacaklı arasına devletin girmesi ve borçları devletin ödemesi suretiyle köylüye toprağının iade edilmesi ve borç mukabil toprak ta dahil olduğu halde istihsal vasıtalarının ferağ edilememesinin kanunla temini lâzımdır. Birinci şekilde meydana gelmiş ortakçılığı ise, yine devlet, bulacağı bir formül dahilinde ortakçılıkla işlenen toprakları sahiplerinden alarak bilâ bedel köylüye tevzi etmek suretiyle tasfiye etmelidir. Bizde ortakçılığın diğer bir hususiyeti daha vardır ki, o da köyde istihsal olunan rantın şehirlerde teraküm ederek şehirlerden köye mürabaha sermayesi şeklinde akmasıdır. Topraklarını ortaklama köylüye verenlerin mühim bir kısmı şehir ve kasabalarda ziraattan gayri işler gören kimseler olduklarından bunlar köylüden aldıkları rantı, ekseriyetle köylüye yüksek faiz mukabili ikraz ederler. Köylü böylece bir taraftan toprakta iş üzerinden, diğer tarafta kendi emeğinin mahsulü olan kıymetleri yüksek faizlerle istikraz etmek suretiyle, nakit üzerinden istismar edilir. Ortakçılığın tasfiyesi hem bu usulü ortadan kaldıracak hem de rantın köylerde teraküm etmesine, köylü gelirinin artmasına saik olacaktır. Bu takdirde devletin vergi almak kabiliyeti de yükselmiş bulunacaktır.

●

Mülkiyetin küçük küçük parçalara bölünmesiyle, tekniğin inkişaf istikameti arasındaki tezada gelelim. Yukardaki misalde gördüğümüz gibi Amerika'da büyük ve en modern sây vasıtaları rantabl olarak ancak pek büyük, hattâ ferdî değil, anonim şirketler, korporasyonlar halinde organize edilmiş işletmelerde

kullanılmaktadır. Amerika'da insiyakî olarak tahaddüs eden bu vaziyet yani tekniğin vasıl olduğu inkişaf seviyesiyle içtimaî münasebetler arasındaki müvazene bizce dikkate şayandır. Reformda toprak tevzi edildikten sonra köylü başı boş bırakıldığı takdirde alınacak netice, yine toprak mülkiyetinin kutuplaşmasıdır. Yine buhranlar, fiat temevvüçleri, semavî afetler, köylü arasında farklılaşmalar, dağılmalar tevlit ederek toprağın mahdut ellerde toplanmsına saik olacaktır. Binaenaleyh bir taraftan bunun önüne geçmek, diğer taraftan küçük işletmeyi, modern teknik vasıtalardan istifade eder bir hale getirmek için reforma müvazî olark müstahsılın devlet tarafından hazırlanacak bir plâna göre teşkilâtlandırılması zrurîdir. Köylünün devlet kooperatiflerinde, istihsal asosyasyonlarında, istihal korporasyonlarında teşkilâtlandırılması, teknik bakımından küçük mülkiyetin mahzurlarını tamamen bertaraf etmiş olacak ve küçük köylü bu teşekküller sayesinde büyük işletmenin teknik faikiyetlerinden istifade etmiş bulunacaktır. Yukarıkı Uşak misalini alalım: Küçük müstahsiller traktörlerden istifade edemiyorlar. Fakat bu müstahsillerin bir pancar istihsal kooperatifinde yahut bir pancar müştahsilleri şirketinde birleşmeleri onlara âtıl duran traktörleri kullanmak imkânını verecektir. Fakat burada yine şöyle bir mesele ile karşılaşırız. Teşkilât işi ekseriyetle tarla işlerine ve bahçecilik işlerine göre değişir. Meselâ hububat, pancar ilh... gibi tarla işlerinin teşkilâtlanması ile bağ, fındık bahçesi ilh... gibi bazı bahçecilik işlerinin teşkilâtlanması arasında esaslı farklar vardır. Traktör, mibzer, triyör ilh... gibi büyük sây vasıtalarına lüzum gösteren tarla işlerinde teşkilâtın köylü mülkiyetini eskisi gibi parçalı bırakması hiç bir teknik faide vermez. Bu vasıtalardan azamî randmanı almak için münferit işletmelere ait tarlaların birleştirilmesi ve tarla sahiplerinin de büyük bir çiftlik haline getirilen işletmede tarlasının vüs'at ve kıymetince hissedar olması tarikiyle teknik müşkilâtın bertaraf edilmesi mümkündür. Meselâ küçük küçük ve dağınık tarlalarında ziraatta bulunan bir pancar müstahsilleri bir istihsal kooperatifinde birleşseler dahi, kooperatif yalnız satışı organize edip istihsal seyrine müdahale etmiyeceği için büyük sây âletlerinden istifade edemezler. Çünkü tarlaların vaziyeti, dağınıklığı, parçalılığı buna müsait değildir. Binaena-

leyh evvelâ tarlaların şahsiyetsizleştirilmesi, ondan sonra işlenmesi icap eder. Bu da, pancar eken müstahsillerin köy köy, tarlalarını bir büyük işletmenin parçaları halinde birleştirerek bu işletmede istihsal vasıtalarının, topraklarının kıymetince hissedar olmaları tarikiyle temin olunabilir. İstihsalden alınacak kârlar da sene nihayetinde tıpkı şirketlerde olduğu gibi, işletmeye iştirak edilen kıymetlere göre tayin edilir. Binaenaleyh büyük istihsal aletlerinin kullanılmasına lüzum bulunan işlerde istihsalin anonimleştirme yoluyla teşkilâtlanması bize mümkün görünmektedir. Bu nevi teşkilâtlarda köylünün mülkiyet hakkı, eskisinden daha müemmendir. Çünkü köylü tarlasını, istihsal vasıtalarını borç mukabili veya her hangi bir suretle elinden çıkaramaz. Toprağı ve istihsal vasıtaları, hissedar olduğu teşekküle âdeta sigorta edilmiş vaziyettedir. Bahçecilik işlerine gelince; bazı bahçecilik işleri, büyük istihsal âletlerinin kullanılmasına ihtiyaç göstermediğinden ve daha ziyade el emeğine muhtaç bulunduğundan klâsik şekilde kooperatifleştirilebilir. Meselâ bir fındık kooperatifi (*), ayrı ayrı müstahsillerin, satış ve imar işlerini organize etmekle istihslain rasyonel ceryanını temin etmiş olur.

Binaenaleyh reformda köylüyü teşkilâtlandırmak işinin, istihsalin nevine göre tespiti de ayrıca ehemmiyet verilecek bir meseledir. Teşkilât işinde daima göz önünde bulundurulması lâzım gelen cihet, işletme hacmiyle teknik vasıtaların istimal kabiliyeti arasında muvazene temin edebilmektir. Lâlettayin bir teşkilâtlandırma, daima havada kalmaya mahkûmdur.

Türk milleti, millet halinde asil ve necabetli bir varlıktır. Ona şen, tok ve temiz geyimli yaşamak yaraşır.

(*) Vedat Nedim Beyin «Fındıkta Devlet kooperatifi» yazılarına müracaat.

Gelecek sayıda :

Şeker sanayiimizin devletleştirilmesi!

Yazan:

Şevket Süreyya.

Yazının tezi :

1 — Şeker fabrikalarını en yeni teknikle ancak Devlet kurabilir ve en verimli şekilde yine ancak Devlet işletebilir.

2 — Türkiyede şeker maliyet fiatını cihan maliyet fiatı seviyesine ancak Devlet yaklaştırabilir.

3 — Şeker sanayii Devlet bütçesi için garantili bir gelir kaynağıdır.

4 — Cumhuriyet Merkez bankasının artık sadece bir para ve kambiyo kontrolcusu olmaktan çıkarak Devlet iktisadiyatı için çalışan bir kurucu müessese haline getirilmesi lâzımdır. Bu işin ilk adımı Devlet şeker sanayiine "nakit kaynağı„ vazifesi görmek olabilir.

Siirt meb'usu Mahmut Beyefendiye

Açık mektup.

Başvekil İsmet Paşa Hazretlerinin «Kadro»nun geçen Cümhuriyet sayısında «Fırkamızın Devletçilik Vasfı» başlığı altında çıkan yazıları, «Milliyet» gazetesinin 5/ikinci teşrin/ tarihli sayısının iki baş sayıfasını dolduran ve imzanızı taşıyan bir cevâbî yazı ile itiraz ve tefsirinize uğradı.

Hakikaten uzun emeklerle hazırlanan ve usta bir gazetecilik tekniğinin bütün ince hesapları ile işlenen bu tefsirinizdeki zaafı ve isabetsizliği günlük gazete sayıfalarında derhal karşılamak ve sizi yine sizin silâhlarınızla, yine usul ve taktiğinizle önleyerek geniş okuyucu kütleleri önünde tezat ve tenakuzlarınızla olduğunuz gibi göstermek ve binnetice sizi üzen ve rahatsız eden endişeleri birer birer saymak, bittabi hem kabildi, hem de bu zahiren oldukça cazip bir şey olabilirdi.

Fakat Mahmut Beyefendi!

Biz hem kendimiz, hem de okuyucularımız için çok şayanı dikkat geçecek olan bu münakaşa işini bir başka vesileye talik ediyoruz. Çünkü sizin günlük tefsir ve izahlara vesile kıldığınız mevzu, üzerinde bu şekilde bir münakaşanın cereyanına tahammülü olan bir mevzu değildir. Çünkü Başvekilimizin «Fırkamızın Devletçilik Vasfı» başlıklı yazıları, herkesin hürmetsizce el uzatabileceği, herkesin kendi keyif ve havasına göre günlük gazete tefsirlerine mevzu kılabileceği lâalettayin bir makale değil, bir DİREKTİF tir, millî iktisat siyasetimizin seyrinde bir fütühât noktası, yani yeni ve ileri bir merhaledir. Ve şunu da bittabi bilmeniz lâzımgelir ki, direktif verilir, direktif telâkki edilir, fakat TEFSİR edilmez!

●

Başvekil Paşa Hazretlerinin bu direktiflerini tefsir için duyduğunuz ıztırarı haydi takdir edelim, fakat bu tefsirin de yeri, hiç bir zaman günlük ve bilhassa ticarî teşekküller mahiyetinde çalışan gazete sayıfaları değildi. «Fırkamızın Devletçilik Vasfı» üstündeki endişe ve mütalealarınızı, yine meselâ ya «Hakimiyeti

Milliye» sütunlarında, ya bizzat fırka dahilinde söyleyebilirdiniz. Bu şekil, hem sizin daha iyi bir vaziyette kalmanız, hem de maalesef günlük münakaşalar ortasına attığınız mevzuun şunun bunun elinde hürmetsizce hırpalanmadan kurtulması için çok iyi ve isabetli olurdu. Bu takdirde meselâ ya Hakimiyeti Milliye sütunlarında, ya fırka kürsülerinde, fırkamızın devletçilik vasfı gibi bir bahis üstünde, tıpkı Başvekilimiz gibi düşünen, tıpkı Başvekilimiz gibi duyan fırka kadrosu, sizin endişe ve üzüntülerinizi teskin için yorulmaktan bittabi çekinmiyeceklerdi.

●

Bu yazı üstünde sürüklenmeye mecbur kaldığınız itiraz ve tefsir taktiğinin, daha ilk adımdaki isabetsizliğinin bin bir misalinden biri, bu izah ve tefsirlerin, etrafta uyandırdıkları acayip havadır. Bazı İstanbul ve İzmir gazetelerinde, sizin bu teşebbüsünüzü mevzu kılan veya tefsirlerinize dayanan öyle yazılar okuduk ki, yalnız bu yazılar bile bir ciddî ve yüksek mevzuun kötü kalemler elinde ciddiyetinden nasıl tecrit edilebileceğinin hem üzücü, hem ibretli bir nümunesidir. Sebebiyet verdiğiniz ve cesaretlendirdiğiniz bu yazıların aşağı seviyesinden bizim kadar sizin de muztarip olmuş bulunduğunuza biz inanıyoruz.

●

Tefsirlerinize mevzu kıldığınız yazı hakkında mademki okuyucularınızı tenvir lüzumunu duyuyordunuz, acaba bu okuyucularınızın daha iyi tenevvür etmesi ve sizin vardığınız hükümlerle esas yazının tezi arasında daha isabetli mukayeseler yapabilmeleri için kabil değil mi idi ki, tefsirlerinizden evvel Başvekilimizin bu yazısını aynen gazetenize koysaydınız? Okuyucularınız tefsirine lüzum görülen yazı ile sizin hükümlerinizi serbestçe karşılaştırsaydılar ve ona göre onlar da kendi hükümlerini verseydiler?

Çünkü biliyorsunuz ki, bütün Türk matbuatı, hattâ Türkiyede çıkan ecnebî gazeteler, bu makaleye, daha intişar eder etmez -alındığı mecmuanın ismini de zikrederek- derhal baş sayıfalarında yer verdiler. Bu basit vazifeyi her nasılsa ve her nedense yalnız Milliyet gazetesi unuttu. Yani bizzat bu makale üstünde izahlara ve tefsirlere sayıfalar tahsis eden gazete unuttu! Hattâ bu ga-

●

zete, izah ve tefsirlere mevzu kıldığı makalenin çıktığı mecmuanın adını bile haber vermekten ısrarla ve itina ile çekindi. Diyorsunuz ki:

«Orijinal ve millî olduğu iddiasile ortaya sürülen bazı tezlerin -belki de farkına varılmadan- Komunist fırkasının kongre .mukarreratı, bu fırka müzakerelerinin zabıtaları, Marksizm prensipleri ve tatbik esasları meyanında yer bulması hususî bir dikkate değer. Bu vesikaların bir gün lisanımıza aynen çevrilmesi, fırkamız azası için, bütün vatandaşlar için çok enteresan bir ibret mevzau olabilir.»

Millî inkılâbımızın seyrini ve mahiyetini izaha çalışan fikir ve telâkkilerin esaslarının komünist neşriyatta bulunduğu ve buna ait vesikaları neşredebileceğiniz hakkındaki bu sözleriniz size derhal millî ve vicdanî bir vazife yükletiyor: Bu vazife de, bu vesikaların hemen lisanımıza naklolunması ve yabancı vesikalar, yahut intihallerle millî tezler müdafaasına yeltenenlerin derhal teşhiridir.

Bu âcil millî ve vicdanî vazifenizi eğer geçiktirirseniz o zaman, yalnız bize değil, bütün okuyucularınıza karşı da bu tehdidinizin manası değişir ve sizin aleyhinize, bir hakikate istinat etmeyen telmihlerle havayı bulandırmak istemiş bir adam hakkındaki kötü kanaat haklı olarak tehassul eder.

Biz inkılâbımızın asliyetini, kendine hâslığını, onun gerek sosyalist, gerek kapitalist ve emperyalist bütün fikir, iktisat ve siyaset sistemlerinden ayrı tarihî orijinalitesini, neşriyatımızın ilk gününden, sözlerimizin ve yazılarımızın ilk kelimelerinden itibaren izaha ve müdafaaya çalıştık. Bu izah ve müdafaa vazifemiz, parmaklarımızda yazmak ve dilimizde söylemek için hayat ve kuvvet bulabildiğimiz bütün ömrümüz imtidadınca devam edip gidecektir.

İnkılâbımızın bilhassa komünist telâkiklere, komünist fırkasının zabıtlarına nazaran ayrılığını, bilhassa Üçüncü Enternasyonalin fikir ve tezleri karşısındaki nazarî ve hayatî istiklâlini hasseten tebarüz ettirdik. Buna ait vesikalar verdik, izahlarımızı tezleştirdik, prensipleştirdik.

Bütün neşriyatımıza sârî bulunan ve bir inanın, sistemleştiril-

miş, tebellür etmiş bir şuurun ifadesi bulunan bu cehitlerimizi meselâ «İnkılâp ve Kadro»nun, «Millî kurtuluş hareketlerimizin bize ve başkalarına göre telâkki tarzı» bahsında (1) maddeler ve formüller haline koyduk.

Mahdut vesaitimize rağmen inkılâbımızın asliyet ve istiklâlini izah yolunda giriştiğimiz bu asîl mesainin, Türk okuyucusunun elinde imzalarımızı taşıyan vesikalar haline gelmiş verimlerine rağmen bilâkis komünist arşivlerinden kopyalar ve intihallerle yürütülmekte olduğuna siz hakikaten inanıyorsanız, elinizdeki vesikaları müstacelen neşretmenizi şimdi biz de sizden ayrıca ve hassaten istiyoruz. Bu iş için vesaitiniz de o kadar mahdut olmasa gerektir.

Kadro.

Millî sanayiimizin vazifesi,
1 - En ileri teknikle çalışmak.
2 - Maliyet fiyatını cihan maliyet fiyatına yaklaştırmak.
3 - Geniş halk kütleleri için ucuz harcı âlem emtia yetiştirmektir.

---

(1) İnkılâp ve Kadro. Sayıfa: 56-63. Yazan: Şevket Süreyya

Bizde kürsü iktısatçıları ve iktısat ilmi.

Dr. Muhlis Etem.

Cümhuriyetin onuncu yılı münasebetile neşredilen muhtelif mecmua ve gazetelerde muhtelif sahalardaki terakkiyat meyanında Türkiye iktısadiyatının geçirdiği merhalelerin geçit resmine bir kere daha şahit olduk.

Bu kısa zamanda iktısat âleminde vücude getirilen işletmeler amelî iktısat itibarile cidden takdire değer vak'alardandır.

Prtik iktısadın bu hamlelerine mukabil nazarî iktısadın yani memleketimizdeki iktısat ilminin ne dereceye vasıl olduğunu da tetkik etmek her halde pek faidesiz değildir.

İktısat ilminin inkişaf tarihçesini başlamak için ilmin kaynağı olan yere, âlimin yurduna gitmek lâzımdır. Gerçi ilmin muayyen bir mekânı, bir inhisar idaresi yoktur. Fakat içtimaî iş bölümü neticesinde ilme de âlim namı altında bir sahip zümresi çıkmış ve onu ilim evleri demek olan Üniversite adlı müesseselerde tedvin etmeğe başlamışlardır. İnsanların fikrî inkişaflarile beraber ilim de inkişaf etmiş ve bu müesseselerde, (teknik bir iş bölümü neticesinde) muhtelif kürsülerin ortaya çıkmasını intaç etmiştir.

İşte o gündenberi Üniversite'lerde ve sair yüksek mekteplerde resmen yapılan ilme kürsücilerin ilmi demek âdet olmuştur.

Bizde kürsü iktısatçılarını Üniversite'de daha doğrusu mülga Darülfünunda, Ankarada Hukuk fakültesinde, İstanbul Mülkiye mektebinde ve İstanbul Yüksek İktısat ve Ticaret mekteplerinde aramak icap eder. Bu dört müessesede yapılan, dolaysiyle okutulan iktısat ilmini, tedris tarzı itibarile tetkik edersek Türkiyede yapılan «resmî» iktısat tedrisatı ve bu tedrisatın istinat ettiği ilim ve seviyesi hakkında bir fikir edinmiş oluruz.

●

Her yerde olduğu gibi bizde de bu müesseseler haricinde iktısatla ilmen meşgul olunmakta, ilmî yazılar, eserler yazılmaktadır. Memleketimizden Darülfünun ve mümasil müesseselerin hari-

cinde meşgul münevver zümrenin faaliyeti -bilhassa son seneler zarfında- kürsü iktısatçılarının neşriyatını çoktan geçmiştir. Bunun sebebini izah edebilmem için, kürsü iktısatıçlarını haricî âleme karşı setreden perdeyi -sahnenin arkasında bulunmam hasebile- şöylece açıvereyim:

Memleketin başlıca Üniversitesi olan mülga İstanbul Darülfünunda Hukuk fakültesi tedrisatına bağlı bir kaç iktısat dersi. Bir iktısat, bir maliye bir de istatistik dersi ve bunların dört hocası. Fakat bununla bir şey izah edilmiş olmaz. Meselenin özünü anlayabilmek yani iktısadî ilimlerin buradaki derecei inkişafını takip edebilmek için tedrisatın ve sarfedilen sair faaliyetin tarzını bilmek lâzımdır.

●

Mülga Darülfünunun Hukuk fakültesi sırf öğleden evvel tedrisat yapan ve daha ziyade ansiklopedik malûmat veren bir müessese, bir nevi hukuk meslek mektebi idi. İktısadî dersler toplu bir iktısat tedrisat sistemi arzetmekten çok uzaktı. Tedrisatta takip edilen usul klâsik Fransız usulü idi. Bir nam altında okutulan iktısat dersi sair Üniversite'lerde olduğu gibi hususî kısımlara ayrılıp bunlar muhtelif hocalar tarafından tedris olunacağı yerde, yalnz bir hoca tarafından yukarıdan aşağıya okutuluyordu. Halbuki bu tarz tedris bir çok mahzurları ihtiva ediyordu. Bir defa talebe bir tek hocadan iktısadı dinliyor, başka bir noktai nazara muttali olmıyordu.

Kaldı ki, eski tedris sisteminin daha bir çok eksik tarafı vardı. Eski iktısat tedrisatı *bir millet iktısadi* esasına dayanmıyordu. Hâdiseler millî iktısade göre tetkik edileceği yerde kozmopolit bir noktai nazara göre izah ediliyordu. Hattâ bu kozmopolit telâkki tarzı bile sırf Fransız manüellerinin ve Fransız müelliflerinin telâkki tarzının birer tekrarından başka bir şey değildi. Gerçi bazı hocalar bu bahislere memleket hâdiselerini ilâve etmeğe başlamışlardı. Fakat bu ilâve ediş *millî iktısat bünyesini ve münasebetlerini* izahtan çok uzaktı. Meselâ para bahsının sonuna Türkiyede para sisteminin tarihçesi ilâve ediliyor, fakat *Türkiyede sây ve sermaye arasındaki münasebet* illî bir surette tayin edilemiyordu. İktısat ilmi diye öğretilen nazariyeler, değerli dostum İsmail Hüsrevin ticaret mektepleri tedrisatı için söyle-

diği sözler mülga Darülfünuna da teşmil edilebilirdi. İhtiyaç faide, kıymet, para nazariyeleri (yeni nazariyeler dahil olmamak üzere) okutuluyordu. Metodoloji'nin noksan olması dolayısiyle bu malumat silsilesi talebe tarafından imtihanda aynen iade ediliyor. Fkat üzerlerinde imali fikir edilmiyor. Muhtelif hâdiseler, ve bilhassa millî hâdiseler üzerinde düşünülmüyor, terkip yapılmıyordu. O kadar ki, para bahsi hakkında güzel bir cevap veren bir talebe Türkiyenin son para vaziyeti hakkında bir fikir beyan edemiyordu. O kadar ki, para bahsi hakkında gübir fikir beyan edemiyordu. Hele mektebi terkettikten sonra iktısadî müktesebatına istinat ederek etrafındaki iktısadî hâdiseleri araştırması mümkün değildi. Sanki mektepte okuduğu iktısadın hayatta her gün tesadüf ettiği iktısat hâdiseleriyle bir rabıtası yoktu. (*) Tedrisatın klâsik bir çerçeve içine saplandığı, derslerin mücerret nazariyeler manzumesi halinde kaldığı müddetçe başka bir netice beklemek doğru olamazdı.

●

Son senelerine yetiştiğim mülga Darülfünunda bu ciheti tesbit edip kürsü hocalarına söylemiştim. Hattâ metot noktasından meslektaşım İbrahim Fazıl Beyle daima münakaşa halinde idik. Tahsilimi Almanyada yapmış olmak itibarile eski tedris tarzına bir türlü alışamıyordum. İktısadın, millet iktısadı adile ve nazarî ve amelî iktısada ayırarak okutulmasını daha faideli buluyordum. Bu taksimi yaptıktan sonra nazarî millet iktısadiyatının «İktısdî hâdiseleri göründüğü gibi tesbit etmek ve vak'aların illiyet ve tesirleri arasındaki rabıtaları» izah etmekle mükellef olduğunu söylerken sırf iktısadı «Economie pure-Allg. Nationalökonomie veya Theoretische Volks-Wirtschaftslehre'yi Conrad'ın yaptığı gibi tıpta Anatomie'ye ve Physiologie'ye benzetilebileceğine işaret etmiştim. Tıpta bu iki ilim şubesi nasıl vücudu beşerin bünyesini ve münferit uzuvların fonksiyonlarını tayin ve tet-

(*) İsmail Hüsrev, İktısat nasıl okutulmalı, Ankara 1930.

Muhlis Etem, Türkiyede iktısadî ilimler ve iktısadî hayat, Mülkiye mecmuası, sayı 9.

Muhlis Etem, İktısadî tedrisatta reform,

kik ediyorlarsa, nazarî iktısat ta ayni müşahedeyi millet iktısadında yapacktır.

İktısat siyaseti dahi denilen amelî iktısadın gayesi (Volkswirtschafts politik) devletin ve cemiyetin iktısadî vazifelerini tayin ve millet iktısadiyatının inkişafı hususunda icap eden kanunları araştırmak, tedbirleri bulmak, iktısadî bünye ve münasebetlerin kusur ve hastalıklarına deva çareleri bulmak suretile millî iktısadı zinde bir halde bulundurmağa yardım etmektir. İktısat ilminin bu kısmını da vücudu beşerdeki hastalıkları muayene eden ve tedavi eden Pathologie ve Therapie'ye benzetebiliriz.

Bu kısa izahattan da anlaşılacağı cihetle nazarî iktısat, millet iktısadının umumî esaslarından bahseder; burada tetkik tarzı deduktif'dir. Amelî iktısat, millet iktısadının hususiyetlerini, teferrüatını araştırır, burada tetkik tarzı induktif'dir. Nazarî iktısattan aldığı umumî kaideleri hususî sahada (individualize) hususileştirir. Amelî iktısatta hâdiseler daha ziyade konkretize edilir. Meselâ nazarî iktısat krediden bahsederken, kredinin umumî ehemmiyetinden, faidelerinden, fonksiyonlarından bahseder. Halbuki amelî iktısadın (*) ziraat iktısadıyatı kısmında kredinin ziraattaki hususî fonksiyonları tetkik edilir.

İktısat ilmindeki bu taksimin başka bir faidesi daha vardır. Taksim edilen ve muhtelif hocalara verilen bahisler daha derin işlenebilir, İktısatta olduğu gibi iktısat ilminde de bir iş bölümü vücude gelebilir. Hususî bahisler hakkında monografi'ler, hususî tetkikler yapılır. İktısadın bir çok kısımları veya ayni kısmı muhtelif hocalar tarafından işlenir, hususî tetkikler millî iktısadın muhtelif şubelerine teşmil edilebilir. İktısat ilmi muayyen ve mahdut ders kitaplarına (manüel) inhisar edeceği yerde *genişler, hususileşir, millileşir, yenileşir.* Bu faaliyetten ilim istifade eder, âlim yetişir.

Hukuk fakültesine iktısat müderris muavinliğine intisap ettiğim sene yazdığım makale:

«İktısadî tedrisat bakımından iktısadî ilimlerde tekâmül» hukuk fakültesi mecmuası sayı 49, sene 1930

(*) Amelî iktısadı umumiyetle, ziraat iktısadı, sanayı iktısadı, ticaret iktısadı ve münakale ve bazen de içtimaî iktısat kısımlarına ayırırlar.

Eski tedris tarzının bir hatası daha vardı. Hocalar talebeye «ilmî çalışma tekniğini» öğretmezlerdi. Mehaz göstermek âdet olmamıştı. Gerçi talebenin büyük bir kısmı lisan bilmez ve ecnebî dilinde yazılmış eserleri okuyup anlayamaz. Fakat bilhassa son seneler zarfında türkçe neşredilen mahdut bir kaç eserden bile haberdar edilmez veyahut bunların muhteviyatından mes'ul tutulduğu yegâne vasıtalardı. Kürsü hocalarının çoğu millî neşriyatı takip ve tenkit etmek şöyle dursun, okuma külfetinde bulunmıyorlardı. Halbuki son seneler zarfında Darülfünun haricinde -ufak mikyasta dahi olsa- bir millî iktısat neşriyatı başlamış bulunuyordu.

●

Ecnebî neşriyatını takip etmek itibarile de kürsü iktısatçılarımız arkada kalmış idiler. Hocaların ecnebî lisan olarak sırf Fransızca bilmeleri yüzünden ecnebî neşriyatın ancak Fransızça kısmı, o da natamam olarak, takip edilebiliyordu. Bilhassa ilmî mecmuları takip cihetinden yüksek ilim müesseselerimizin ve onların talim heyetinin çok kusuru vardı. Gerçi ecnebî eserleri ve sair neşriyatı muntazamen edinmek maddeten güçtü. Fakat bunlar tedarik edilse bile, okumak ve tetkik için vakıt yoktu.

Bununla profesörlük meslekinin bazı şartlarına dokunmuş oluyoruz. Üniversite veya yüksek mektep profesörü deyince, vaktinin ve faaliyetinin büyük bir kısmını mensup olduğu müesseseye, ilim şubesine terketmiş insan tipi yani âlim hatıra gelir. İlim muhiti ancak böyle âlimler ve tevabii tarafından yaratılır. Buna kütüphane ve arşivden ibaret olan bir de maddî milieu inzimam eder. Halbuki bizde ne mücerret ve ne de müşahhas manada bir muhit yaratılmamıştır. Bizim sahada âlim doğamamıştır. Bundan dolayıdır ki, Türk kürsü iktısatçılarının vasfı âlim değil, muallimdir. Yukarıda saydığım müesseselerde bir akademik kariyer teessüs edememiştir. Bu olmayınca ikinci ve üçüncü bir ilim adamı neslinin yetişmesine imkân kalmıyordu. Profesörlüğün tayin ile intihap edildiği müddetçe bu müesseseler genç elemanlarla beslenemiyordu.

Müderrislik bilhassa Darülfünun, Mülkiye mektebi ve Ticaret mektebi hocalık maaşı pek az olduğu için buralarda hocalık ya-

pan ya her üçünde veya ikisinde de hoclalık yapıyor ve yahut sair bir işle müderrisliği telif etmeğe çalışıyordu. Bittabi bu tarzı faaliyet bir kısım enerjinin kaybolmasına sebep oluyordu.

Esasen adedi mahdut olan ilim müesseselerinde ayni hocaların tedrisatta bulunmaları ilmin inkişafı hususunda son derece faideli olan muhtelif noktai nazarların, görüşlerin, tetkik ve telâkki tarzlarının zuhuruna imkân bırakmadığı için iktısadî tedrisat bir nevi inhisar altına alınmış oluyor ve bir taraflı ceryan ediyordu.

Müderrislerin vaktini kısmen dersler ve kısmen haricî işler işgal ettiğinden tetkik ve tetebbü için zaman bulunmıyor, daha doğrusu ihtiyaç duyulmıyordu. Araştırmaların neticelerini neşredecek vasıtaların azlığından ziyade muhatapsızlık yüzünden bu faaliyet inkişaf edemiyordu. Gerçi araştırıcı (Forscher) muayyen muhatap için çalışmaz, o nefsindeki *cehti deruniyi* (innerer Drang) gidermek için uğraşır, araştırır, bulur ve ancak ondan sonra elde ettiği bilgiyi yayar... Fakat tasdik etmelidir ki, her sanatkâr gibi, âlimin de cüz'i dahi olsun bir makes bulmağa ihtiyacı vardır.

Memleketimizde yüksek iktısat tedrisatı yapan dört müesseseden Üniversite, Mülkiye mektebi ve Yüksek iktısat ve ticaret mektebindeki vaziyet iktısat ilminin inkişafı bakımından pek ayrı değildir. Ankara Hukuk fakültesindeki iktısadî tedrisat sisteminin teferruatını maatteessüf öğrenemediğim için ora hakkında bir hüküm vermeğe muktedir değilim. Fakat oraya da has bir iktısadî neşriyat olmadığına göre tezimizi cerhedecek bir vesika yok demektir.

●

İktısadî tedrisatla meşgul olan ilim müesseselerinin bu ataleti karşısında memlekette iktısatla alâkadar münevverler arasında fikir hareketleri başladı. Bu fikir hareketlerinin başında «Kadro» gelmek üzere Ankara'da, İstanbul'da ve İzmir'de iktısadî mecmualar çıkmağa ve yeni cereyanlardan, taze fikirlerden bahsetmeğe başladılar.

İstanbuldaki iktısatçılar «Türk iktısatçılar cemiyeti» etrafında birleşti. Cemiyetin her iki ayda bir tertip ettiği içtimada her ekole

mensup arkadaşlar münakaşalı konferanslar verdiler. Herkes kendi ihtisasından mevzu getirdi. Biraz başka bir muhit yaratılmış oldu. Fakat bazı kürsü iktısatçıları bundan yine istifade etmeği bilmediler. Konefranslara gelmediler...

●

Cümhuriyet hükûmeti adamları başta Büyük Gazi olduğu halde Türkiyede ilim hareketini takip ediyordu. Mülga İstanbul Darülfünunu iki sene evvel ziyaretleri esnasında müderrislere en can alıcı suali sordular «*Türkiye ilim adamları arasında ecnebî müellifler tarafından site edilen kaç kişi ve kaç eser vardır?*»
Bu sualin ifadesini İstanbul Darülfünunun lâğvında buluruz. Yüksek ticaret ve Mülkiye mekteplerini yakında kavrıyacak *reformlar silsilesi* bizi iktısadî tedrisat ve ilimler bakımından alâkadar eder. Türkiyede iktısadî ilimlerin neden inkişaf edemediğini gördükten sonra, inkişaf çarelerini göstermek daha kolay olur.
Cümhuriyetin ikinci on yılında başlıyacak olan bu inkişaf yeni Üniversite'de teşkil edilen «Millî içtimaiyat ve iktısadiyat enstitüsünde» ilk ana sütunu bulacaktır. Bunu da başka bir makalede izah edeceğiz.

1 - İleri teknikle kurulmayan ve çalışmayan,
2 - Maliyet fiyatını cihan maliyet fiyatına yaklaştıramayan,
3 - Geniş halk kütleleri için ucuz ve harcı âlem emtia yapmıyan sanayi
Millî sanayi değildir.

İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri — Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim

Matbaacılık ve Neşriyat T. A. Ş. - İstanbul

KADRO

AYLIK FİKİR MECMUASI

24

BİRİNCİ KÂNUN

1933

İÇİNDEKİLER:

Kadro	**Türk inkılâbında Gazi ve bizim bir inanımız:**
Şevket Süreyya	**Milli İktisat planı ve Şeker sanayiimiz.**
Dr. Vedat Nedim	**Sanayileşme davası.**
Yakup Kadri	**Bizde Hatiplik.**
İsmail Husrev	**Anadolu'da zirai işletme şekilleri...**
M. Şevki	**Büyük sanayi kuruluşunun devletleşmesindeki teknik zaruretler.**
İrtiboz	**Bir mektup.**
Burhan Asaf	**Milli kurtuluş davasını tarih, Mikado'ya yahut Mussolini'ye vermiştir.**
Kronik	**İstikrarlı para Mütevazin bütçe, Zengin ve dolgun bütçe.**

Türk inkılâbında Gazi ve Bizim bir inanımız:

Bu milletin tarihi ondan, bir insan oğlundan istenilmesi kabil olmıyan ve bir insan oğlunun takati haricinde kalan şeyleri istiyor.

Böyle bir vaziyetin doğmuş olması ve bir kahramanın şahsında bu milletin, bütün arzu ve iradelerinin temessül etmiş bulunması onun için ölçüsüz bir şeref olduğu kadar, millet için de ölçüsüz bir emniyettir.

Tarih içinde hiç bir şef milletinin mazisini ve kabiliyetlerini onun kadar bilmedi, milletinin «hal» ine onun kadar tasarruf etmedi ve milletinin istikbaline onun kadar müessir olmadı.

Mazisini ve kabiliyetlerini onun dilinden öğrenen ve halini onun iradesinde müşahhaslaştıran milletin, şimdi istikbali için de ondan müdahele ve istikamet beklemesi hakkıdır. Ve inanımız şudur ki:

O, bu milleti maziye ait belâlardan ve musibetlerden nasıl kurtarmışsa istikbale ait belâ ve musibetlerden de öylece masun bulunduracaktır. Milletin gelecekteki nizam ve saadetini ve çocuklarımızın gelecekteki huzur ve emniyetini tehdit edebilecek bu müstakbel belâ ve musibetlerin en korkuncu ise sınıf mücadelesidir. «Bir gün cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zaptedilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir.»

Fakat millet, «muhtaç olduğu kudreti, damarlarındaki asil kanda» bularak «bütün bu ahval ve şerait içinde dahi» istiklâl ve cümhuriyetini kurtarabilir. Fakat sınıf tezadı ve sınıf kavgası bir musibettir ki, onun her şeyden evvel kasdi, bizzat milletin kudretini teşkil eden bu kan ve millet birliğinedir.

Bunun içindir ki; şehirlerimizden fabrika dumanı, kırlarımızdan demir sesi ve ormanlarımızdan hizar gürültüsü gök yüzüne yük-

selsin. Millet çogalsın, memleket kurulsun. Tok, şen, zinde ve giyimli bir kalabalık Türk yurdunun bütün ovalarını, dağlarını, yaylalarını doldursun. Fakat, milletin:

Dilde,

Dilekte,

ve

İşte

birliğini kıran ve onun millî bütünlüğünü parçalayıp, bütün çocuklarını birbirine karşı koyan, hülâsa onu bütün tehlikeler ve kara akibetler karşısında, kuvvetsiz ve parçalanmış bırakan sınıf kavgası doğmasın!

KADRO.

İnkılâbın ideolojisi:

Millî İktisat plânı
ve
Şeker sanayiimiz.

Şevket Süreyya.

Devletin, memleketimizin iktısadî kuruluş yollarını çizen yeni bir iktısat plânı hazırlamak işine girişmesi, her Türk münevverine, bu işte de devlete bütün gücile yardımcı olmak, bu yeni kuruluş davasında da araştırmalar yapmak ve fikirlerini söylemek borcunu, günün en ileri bir millî vazifesi haline getirmiştir.

Kadro, devletin, memleketimizin iktısadî gidiş ve kuruluş işlerini bir millî hesap ve iktısat plânı içine almak yolundaki bu yeni ve yüksek hamlesini candan saygılar ve alâkalarla selâmlar.

Millî inkılâbımızın ihtiyaçlarına ve günün isteklerine uygun bir millet iktısadı zaten ve ancak hesaplı ve plânlı bir millet iktısadı olabilirdi. Hattâ millî iktısat bünyesi, tezatlar, sınıf kavgaları, iktısadî hesapsızlık ve başı boşluk üstüne kurulan Avrupa ve Amerikada bile bütün bu tezatların ve başı boşluğun nizam ve disiplin altına alınması için ölüm-kalım savaşlarına girişildiği bu zamanda, millî iktısadını beşerin bütün tecrübelerinden örnek alarak yeni kurmak mevkiinde bulunan Türkiyenin plânlı ve hesaplı bir millet nizamına arkasını çevirmesi esasen kabil değildi. Böyle bir gaflet ve hareketsizlik hatası, milletimizin her ileri hamlede daima ön safta bulunmak şeklindeki millî kabiliyet ve sevkı tabiisine tamamen aykırı bir şey olurdu. Kaldı ki, Millî İstiklâl mücadelemizin daha ilk hareket anından beri bizatihi ihtiva ettiği ve ancak ona dayanarak yürüdüğü hesap, plân ve disiplin işinin bir gün devlet siyasetimizin bütün iktısat ve cemiyet işlerinde de kanunlarla teyit olunması, bizzat inkılâbımızın şümulleşmesi ve derinleşmesi için şarttı. Ancak bu tarık ile idi ki, bütün cihanın içtimaî ve iktısadî sarsıntılar ve çöküntüler içinde benliğinden geçtiği, kara akibetlere doğru geriliediği ve sefilleştiği bir zamanda Türk milletini bütün bu sarsıntıların dışında tutmak ve onu siyaseten müstakil olduğu kadar iktısaden de doyurmak, giydirmek, çoğaltmak ve şenleştirmek kabil olabilecekti.

Bu itibarle biz, devletimizin yeni bir iktisat plânına vücut vermek teşebbüsünü, millet içinde bütün enerjilerin hesap ve kontrol altına alınışı, bütün sây ve servet hazinelerinin bir millî çalışma plânı içinde işler bir hale getirilişi işinin güzel ve vaitli bir başlangıcı sayıyoruz.

Bugünün hayat şartlarına göre teknik, cemiyet bünyesinin temeli ve iskeletidir. Nüfus kalabalığı, refah seviyesi, kültür derecesi ve sair akla gelebilen bütün terakkiler, bugünün cemiyetinde ancak makinanın ve ileri

tekniğin etrafında şekilleşir. Fakat yine aşikârdır ki, bugünün cemiyetinde makina ve ileri teknik tılsımlı bir terakki âmili olduğu kadar ayni zamanda sınıf kavgalarının, içtimai ve iktısadî tezatların hulâsa bizzat bugünkü cemiyeti akibetlerin en kötüsüne sürükleyen bütün fenalıkların da anasıdır. Fertlerin fertleri, sınıfların sınıfları, milletlerin milletleri istismârı bugünkü cihanşümul şiddetini makinaların icadından ve sanayie tatbikinden aldı.

Binaenaleyh bir milletin bünyesine tatbik olunan sanayi ve ileri teknik, ya o milletin bünyesinde terakkinin, refahın ve sonsuz iyiliklerin her çeşidini hazırlar, yahut ta bizzat milli huzur ve asayişin bir mezar kazıcısı olur. Bu ihtimallerin her ikisi de cemiyet içinde tekniği elde tutmanın ve ona sahip olmanın şekline bağlıdır. Eğer ileri teknik ve büyük sanayi, menfaatleri birbirine zıt olan ve birbirlerile çarpışan başıboş fertlerin elinde kalacaksa böyle bir sanayi sistemi millet içinde müstakbel felâketlerin ve katastrofların müjdecisidir. Çünkü bu kör ve başıboş menfaat çarpışması etrafında, derhal dilekleri ve menfaatleri birbirine zıt zümreler ve sınıflar şekilleşecek, milli vahdet parçalanacak, içtimai hastalıklar, buhranlar, ihtilâller birbirini takip edecektir. Eğer bu ileri teknik ve büyük sanayi milletin mümessili olan devletin umumi kuruculuğu ve idare ediciliği altında bulunursa bu takdirde tezat, menfaat cidalleri kendiliğinden vücut bulamıyacağı için bu ileri teknik bizzat milli saadetin yaratıcısı ve yardımcısı kesilir.

Cihanın bugünkü gidişinde, tekniğin sınıfların (yani hem burjuvazinin hem işçinin) tahakküm ve istismârından kurtulması hemen her memlekette bir içtimaî mefkûredir. Ve yine bu itibarledir ki, devletçilik milli siyasetimizin prensipleri arasında milliyetçilik, cümhuriyetçilik, lâyiklik, halkçılık ve inkılâpçılık gibi ve onlar arasında onlarla müsavi bir yer ve ehemmiyet almıştır. Yine ancak bu prensiplerden kuvvet ve ilham alaraktır ki, Kadro, neşriyatının ilk adımından itibaren münakaşa kabul etmez bir milliyetçi, cümhuriyetçi, lâyik, halkçı ve inkılâpçı olduğu kadar açık, kat'î devamlı ve tam devletçidir. Milli inkılâbımızda zaten mündemiç olan ve şeflerimizin bütün beyanat ve hareketlerinde her vesile ile tezahür eden açık ve berrak devletçilik imanının hâdisler ile de mütemadiyen teyit olunuşu, milletimiz için ancak sevinilecek bir şeydir.

Hulâsa milli siyasetimizde devletçilik asıldır ve Türkiyeye makinanın, ileri tekniğin, ve büyük sanayiin ancak devlet kanalından girmesi, ancak devlet elinden kurulması ve işlemesi, Türk inkılâpçılığının her şeyden evvel ahlâkî bir zarureti, bir tabii kaidesidir.

●

Kadro, Türkiyeye ileri tekniğin, büyük sanayiin ancak devlet kanalından girmesi, ancak devlet elinden kurulması ve işlemesi yolunda her zaman müdafaa edegeldiği davasını ayrı ayrı sanayi şubeleri üstünde de rakamlar, mukayeseler ve vesikalarla teyit etmeği borç bilir.

Bu yazımızda, Türkiyede şeker sanayiinin, milli bir devlet plânı içine alınması üstünde evveldenberi serdettiğimiz tezimizi teyit ve müdafaaya çalışacağız.

Memleketimizde şeker sanayiinin, şeker istiklâlimizi madde ve kemiyet bakımından temin etmeğe doğru gösterdiği seri ilerleyiş bu sanayiin, içtimai mahiyet ve keyfiyet bakımından da milli olması için düşündüklerimizi ve temennilerimizi söylemeye bizi tahrik etmiştir.

Son günlerde millî şekercilik hacmına Eskişehir fabrikasının da karışma-

sı (1) ve bu fabrikanın kuruluşunda kendini gösteren ve bizzat büyük şeflerimizin takdirine mazhar olan enerjinin ve teşkilâtlandırma kabiliyetinin kemiyetçe olduğu gibi içtimai keyfiyet bakımından da milli olması, yani milli enerjinin, millet içinde hiç bir zaman büyük tezatlara ve istismarlere yol açmıyacak bir istikamette akışı bizim ilk ve candan temennimizdir.

Yazımızda müdafaa edilen esasları, dayanılan rakamları ve nihayet varılan hükümleri bittabi bütün okuyucularımızın istisnasız beğenmesini ve benimsemesini beklemek hakkımız değildir. Fakat şunu dilemek hakkımızdır ki, bu esasların ve hükümlerin isabetsizliğine kail olanlar her hangi bir demagoji ve tahrikât çamuruna batmadan, itirazlarını ve tenkitlerini, Türk münevverlerinin edinmesi icap eden dürüst bir soğuk kanlılıkla teşrih etsinler. Kendi fikirlerine ve telâkkilerine muhalif bazı noktaları, mahaza milli bir menfaat kaygusile izaha çalıştığı için Kadroya, bizce hiç bir kıymeti olmıyan, fakat okuyuculara da artık bıkkınlık veren bir takım bayağı ve harcı âlem ithamlarda bulunmasınlar ve bilhassa, bizim bittabi noksan imkânlarla okumaya ve tedarike çalıştığımız rakamlarda hatalar arıyarak isabetsizliğimizi bu knallarle isbat ve teyide çalışsınlar.
Aksi takdirde her hangi demagojik bir itham veya mütalea, bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da Kadro tarafından cevapsız bırakılmaya mahkûmdur.

●

Cihan Şeker istihsalâtı:

Türk şeker snaayii üzerinde mütalealar yürütmeden evvel cihan şekerciliğine ait bazı rakamların bilinmesi lâzımdır. Evvelâ şunu işaret etmek icap eder ki cihan şeker istihsalâtı 1930-1931 senesine kadar .devamlı bir artış göstermiştir. Bu artış 1930-1931 den sonra sür'atle azalmaya yüz tuttu ve elde satılmamış şeker stokları kaldı. İstihsalât seyrinin bu istihalesini aşağıdaki cedvelde takip edebilirsiniz:

DÜNYA ŞEKER İSTİHSALİ
(1000) Ton olarak

1920-21	18.108	1926-27	24.701
1921-22	19.156	1927-28	26.676
1922-23	19.412	1928-29	28.880
1923-24	21.390	1929-30	28.555
1924-25	24.883	1930-31	30,192
1925-26	25.021	1931-32	27,577
		1932-33	23.904

İstihsalâtın bu seyrini başlıca müstahsil memleketler üzerinde tetkik edelim:

---

(1) Eskişehir fabrikası Sumer Bank, Ziraat Bankası ve İş Bankasının müşterek malıdır. Sermaye teşekkülü itibarile hisselerin % 24 ü Sumer Banka, % 24 ü Ziraat Bankasına, % 50 si İş bankasına ait olacak ve % 1 i de eşhas hissesi bulunacaktır. Bu itibarle milli sanayie yeni ilhak eden bu müessese ile de devletin sanayi bünyesine olan alâka ve müdahelesi biraz daha artmış ve genişlemiş oluyor.

Son iki sene zarfında dünya şeker istihsal vaziyeti

Memleketler	Şeker istihsali Ham şeker (1000) ton 1933-34	Tahmin olarak 1932-33	Tezayüt veya tenakus nisbeti % olarak
Almanya	1.303	1.089	+ 19,70
Belçika	232	264	— 12,38
Danimarka	226	191	+ 17,85
Finlândiya	6	6	— 5,47
Irlanda	26	26	—
İtalya	294	319	— 7.84
Yuguslavya	63	85	— 25.69
Avusturya	179	165	+ 8.31
Lehistan	357	418	— 14.54
Isveç	289	235	+ 23.01
Çekoslovakya	561	633	— 11.46
Türkiye (Alpullu)	36	18	+ 96.46
Macaristan	109	103	+ 5.73

İstihsalâtın bu tenakusu binnetice cihanda fiatlerin düşmesine ve nüfus başına istihlâkin nispî artışına imkân vermekle beraber bu nispî istihlâk artışı şeker ihracatçısı memleketlerin arzlarını karşılayamamıştır:

929-30 ve 930-31 senelerinde dünya ham şeker istihlâki

929-30 istihlâki.	
1000 ton olarak	**26.846**
Nüfus başına K. Gr.	**13.7**
930-31 istihlâki.	
1000 ton olarak	**27.636**
Nüfus başına K. gr. olarak	**14.0**

Yukariki cedvelde 930-931 seneleri için görülen nisbî istihlâk tezayüdü de 932 de seyrini menfiye tebdil etmiştir. Bu menfi seyir stokların mütemadiyen artışından vazıhan anlaşılmaktadır. Aşağıdaki rakamlar stoklar hakkında bir fikir vermektedir:

DÜNYA ŞEKER STOKU (100) TON OLARAK

1929-90	**7.136**
1930-31	**8.361**
1931-32	**8.663**

Bir taraftan istihsalin, istihlâklerle mütenasip olmıyan artışı, diğer taraftan satılamayıp kalan stokların devamlı tazyiki bittabi fiatlerin de düşmesini zaruri kılmış ve bilhassa 931-932 aylarında maliyet fiatinin bir kaç misli altında ve cihan ticaret tarihinde görülmeyen alçak fiatler vücut bulmuştur.

Aşağıdaki cedveller bu fiatlerin seyri hakkında fikir verecek mahiyettedir:

1919-1932 SENELERİ ZARFINDA ŞEKER FİATLARI

Senelik vasati	Libresi (Sent olarak. Newyork Cinsi. Sentrifugal	Klg. (Sent)	Klg. (Kuruş)
1919	6.65	14.6	—
1920	12.06	26.5	—
1921	3.36	7.4	—
1922	3.01	6.6	—
1923	5.28	11.4	—
1924	4.18	9.1	16.92
1925	2.57	5.6	10.64
1926	2.57	5.6	11.12
1927	2.96	6.5	12.54
1928	2.43	5 3	10.75
1929	2.00	4.3	9.15
1930	1.50	3.3	6.93
1931	1.33	2.9	6.14
1932	0.93	2.0	4.28

Bu fiatlerin son senelerle, bilhassa 1933 ün son ayına kadar geçirdiği safhaları görmek keza çok enteresandır:

Seneler	Borsa Newyork Libresi (Sent) Cinsi Sentrifugal	Kilosu Kuruş	Borsa Londra 112 Libresi (Şilin) cinsi Cava	Kilosu Kuruş
1931	1.34	6.14	8 0 5/8	—
1932	0.93	4.28	8 0	—
1933	—	—	—	—
I	0.72	3.15	7 4	—
II	0.74	3.46	7 3	—
III	0.97	4.41	7 9	—
IV	1.14	—	7 9	—
V	1.31	—	7 6	—
VI	1.45	—	7 10 1/2	—
VII	1.55	—	7 10 1/2	—
VIII	1.50	—	7 7 1/8	—
IX	1.61	—	7 4 3/8	—
X	1.15	3.20	5 3	3.60

Cihan şeker sanayiine alt verdiğimiz rakamların umumi tetkikinden anlaşılıyor ki, hali hazırda cihan şekerinin beher kilosunun satış fiati (Londra ve Nevyork gibi en büyük satış merkezlerinde) üç kuruş etrafındadır. Hâtta bu fiat kânunuevvelde Londrada biraz daha inmiştir. (1) Fiatlerin bu düşüklüğü yine verdiğimiz rakamlardan da anlaşılıyor ki, istihsalatın bir aralık lüzumundan fazla artışından, bilâhre buhranın müdahalesile stokların çoğalışındandır. Mamafih ve bittabi derhal işaret etmek lâzımdır ki, bugünkü cihn şeker fiati normal bir fiat değildir. Hali hazırda hemen bütün memleketler cihan piyasalarında maliyet fiatinin altında şeker satıyorlar. Bu maliyet fiati, en düşük olan Cavadan, en pahalı olan Avrupa ve

(1) Limanlarımızda teslim şeker fiati vasati (8) kuruş etrafındadır.

Merkezi Avrupa memleketlernie doğru (4) kuruşla (11-12) kuruş arasında temevvüç edip gitmektedir.

Mamafih şu aşikârdır ki, buhran, satış fiatlerini mütemadiyen düşürmek suretile maliyet fiatlerinin de mütemadiyen indirilmesi için müstahsil memleketleri cebrediyor. Bu cebir, pahalı mal eden memleket ve müesseselerin birer birer pazar haricine atılması, daha rasyonel veya daha ucuza mal eden memleketlrin pazarlara gittikçe hâkim olması şeklinde kendi zaruri neticelerini doğuracaktır. Çok muhtemeldir ki bir müddet sonra Tropikal mıntakalarda maliyet fiati vasatisi (4) kuruştan daha aşağı ve Avrupa vasatisi (9) kuruş etrafına düşsün.

Bu itibarle, bugün pahalı memleketlerde (10) kuruş etrafında olan cihan şeekr maliyet fiatını da hattâ müstakir saymamak ve daha ucuz maliyet derecelerine doğru mütemadiyen kaymıya çalışmak zarureti vardır.

●

Türkiyede şeker istihsalâtı:

Türkiyede şeker istihsal teşebbüslerinin tahminen elli yıllık bir mazisi olmakla beraber filen Türk şeekrciliği Cümhuriyet devrinde başlar ve bu istihsalât 1925 şeker kanununun neşrinden sonra tahakkuk imkânını bulur. Türkiyenin bugünün şartlarına göre senevi (50-60) bin ton etrafında olan şeker istihlâk nisbeti son senelerde şöyle temin olunmuştur:

— Türkiyenin şeker ithalât ve istihsalâtı —

Seneler	İthalât	İstihsalât	YEKÜN	Nüfus başına İstihlâk miktarı (Kilo)	
1923	47.000		47.000	—	
1924	52.000	—	52.000	—	
1925	68.000	—	68.000	—	
1926	62.100	—	62.100	—	
1927	61.500	5.100	66.000	6	Nüfusumuz 14 milyon olarak
1928	63.500	5.000	68.500	—	
1929	68.600	8.050	76.650	—	
1930	63.300	13.730	67.030	—	
1931	44.300	22.660	67.010	—	
1932	29.300	27.550	56.900	3.3	Nüfusumuz 17 milyon olarak

Bu tabloda bize gösteriyor ki Türk şekerciliği miktar itibarile son senelerde Türk dahili piyasasının taleplerini karşılamak yolunda ilerilemiştir. Bu taleplerin yeni açılan Eskişehir ve Yapılmakta olan Turhal fabrikasının tam faaliyetinden sonra tamamile kapanacağı ve şeker istiklâlimizin muhtaç olduğumuz şekeri dahilde temin etmek bakımından «1934» senesinde tamamile elde edilmiş olacağı muhakkaktır.

Ancak şunu da işaret etmek zarureti vardır ki, Türkiyede beher nüfusun senevi vasati (3,5 üç buçuk kilo) etrafında doaşan istihlâk haddi milletimiz için tabii bir had değildir. Son senelerde cihanda beher nüfusa isabet eden istihlâk nisbeti, yukarıda işaret edildiği gibi:

929-930 da 13.7 .kilogram
930-931 de 14 » dır.

Binaenaleyh beher nüfusuna senevi (50) kilodan fazla şeker sarfeden İngiltere gibi ileri memleketleri değilse bile, milletimiz için cihan vasati istihlâki olan (14) yahut hiç olmazsa (10) kiloyu bir istihlâk haddi olarak istemek insani bir temennidir. Bu takdirde Türkiyenin senevi şeker istihlâkinin (150-200 milyon ton) arasında olması iktiza eder ki, bu miktar aşağı yukarı iyi bir rakamdır. Çünkü bugünkü istihlâk standartlarımızla biz ancak Çin veya Arnavutlukla mukayese edilebiliriz. Halbuki bu mukayeseler iyi mukayeseler değildir.

Bu itibarle Türkiyede şeker meselesini, şeker istiklâl davasını, bir tarafından bugünkü ihtiyaçlarımızın Türk şekerile temini, diğer tarafından Türk milletinin şeker istihlâk haddinin daha insani, yani cihan vasatisine daha yakın bir seviyeye çıkması ve bu fazla ihtiyacın da yine dahilden temini şeklinde ele almak makul bir hareket noktasıdır.

Bugünkü istihlâk miktarının azlığı hiç şüphe yok şeker fiatlerinin fazla yüksekliği ve pahalılığı ile tabiatile bağlıdır ve pahalılık devlet hazinesine aktığı için milli gelire karışan vergilerden mütevellit değildir. Vergiler haricinde de Türk şekeri pahalı mal oluyor ve pahalı satılıyor ve hesaplı bir devlet kontrolu veya idaresi altına alınmadıkça:

1 — Şekerimizin maliyet fiatinin cihan maliyet fiatine yaklaştırılması
2 — Şekerimizin dahili satış fiatinin şeker istihlâkini çoğaltacak ve Türk istihlâkini cihan vasati istihlâkine yaklaştıracak bir hadde indirilmesi kabil olmıyacaktır Bu noktai nazarı biraz izah edelim:

●

Türk şekerinin maliyet fiatı unsurları:

Bazan, hattâ gazete sütunlarına kadar geçen umumi bir telâkkiye göre bizde şekerin pahalılığın asıl sebebi Türkiyede şeker fabrikalarının köylüden pahalı pancar satın almasıdır. Binaenaleyh müstehlikin ödediği fazla fiat nihayet ve dolayısile köylü eline intikal ettiği için vaziyeti tabiî görmek lâzımdır. Halbuki hakiki manzara böyle değildir ve şekerimizin cihan maliyet fiatine göre ölçüsüz yüksekliğinde köylüye fazla bir fiat ödenmiş olmak gibi bir vaziyet yoktur. Bilâkis Türkiyede bize temin ettiği pancara veya şeker usaresine mukabil köylüye ödenen para Avrupa fiatlerine nazaran daha aşağıdır. Binaenleyh köylüye verilen parayı kesmeden, hattâ bilâkis daha da arttırarak ayni zamanda şekeri ucuzlatmak kabildir. Bugün şeekrin fazla pahalılığının ve binaenaleyh istihlâk miktarının çoğalmamasının asıl sebebi, şekerlerimizin maliyet fiatının, cihan maliyet fiatına nazaran gayri tabiî yüksekliğidir. Bu maliyet fiati yüksekliğinde de şekerimizin maliyet fiatini tayin eden unsurların ve usullerin, hattâ bizzat devlete ait şeker müesseselerinde bile, devletçi bir iktisadi kontrol altında bulunmamasını görmemek kabil değildir. Binaenaleyh sanayide ve bu meyanda şeker sanayiinde devletçilik demek, sadece sanayi müesseselerinin devlet mülkiyeti altında bulunması demek değil, devlet mülkiyeti altına alınan sanayi müesseselerinin iktısadi rantabilite esaslarına en uygun ve milli menfaatleri en geniş mikyasta koruyacak bir şekilde işlemesi demektir. Kısaca sanayide devletçilik demek, sanayiin en rasyonel kurulması, en rasyonel işlemesi ve fiat şartlarile gelir - unsurla-

nın geniş halk kütlelerinin menfaatına en uygun bir şekilde hesap ve idare olunması demektir. Aksi takdirde, sanayi müesseseleri hattâ kâmilen devlet mülkiyeti altında bulunsa bile bu iktısadî bir devletçilik değil, kısaca borokratik bir hükûmetçilik olur. Dikkat olunursa görülür ki, muhitimizde iktısadî devletçiliğe aleyhtar olanların bütün hücum ve düşnamları hakikatte bu borokratik hükûmetçiliğedir. Bunda da muarızlarımızı bütün bütün haksız görmek filvaki müşkil olur. Çünkü devlet mülkiyeti altında işleyen sanayi müesselerimizde fiat teşekkülü, fiat politikası ve gelir norması bakımından rasyonel bir mahiyet görmek filhakika müşkildir.

●

Şeker sanayimizde maliyet fiati unsurlarını lâyikile tebarüz ettirebilmek için evvelâ hali hazırda şeker istihsal eden iki millî müesssemizin (Alpullu ve Uşak) umumi faaliyet seyrini tesbit etmek lâzımdır:

BEYANI	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
ALPULLU'DA :							
Ebniye kıymeti (lira)	730.915	813.452	1.134248	1.161827	1.237807	1.287905	
Makina » »	977.670	1.118281	1.442413	1.476387	1.473416	2.282992	
İşlenen pancar (ton)	34.785	21.532	18.192	30.445	57.002	103.218	180.000
İstihsal olunan ŞekerT	421	4.382	3.994	4.807	8.210	14.106	16.000
Pancar ekilen saha (dönüm)	5.000	33.000	36.408	34.506	51.507	87.451	106,000
UŞAK'DA :							
Ebniye kıymeti (lira)	689.306	756.070	841.404	841.410	846.819	982.781	
Makina » »	801.950	805.563	802.436	795.367	815.109	1.670582	
İşlenen pancar (ton)	1.232	7.947	9.293	23.178	31.180	55.292	
İstihsal olunan şekerT	114	842	1,290	3.932	4.860	8.671	
Pancar ekilen saha(dönüm)	21.850	26.750	31.194	24.931	49.033	53.822	

Bu tablonun gösterdiği manzara bu iki fabrikamızın kendilerine arızasız bir inkişaf zemini bulunduğu yani iç pazarın, dünya şekerinin müthiş istihsal fazlalığına rağmen devlet gücile kendileri için tamamile müemmen bulundurulduğudur. Şimdi bu arızasız inkişafın maliyet fiati unsurları üzerinde de adım adım seyrini takip edelim.

Şeker ve şeker maliyeti denince bittabi akla her şeyden evvel pancarın gelmesi icap eder. esasen Türkiyede şeker maliyet fiatinin cihan maliyet fiatine nazaran yüksekliğini müdafaa edenler için de hemen yegâne istinat noktası Türkiyede pancar fiatlerinin ölçüsüz yüksekliğidir. Bu vaziyeti rakamlar üzerinde tebarüz ettirmeğe çalışalım:

Türkiye pancarcılığı ile Avrupa pancarcılığı (1) arasında mühim bir fark

(1) Cihan şekerinin beşte dördü şeker kamışı ve beşte biri pancardan yapılır. Fakat Türkiye Avrupa şekerciliğini teşkil eden şeker pancarı işleyiciliğine dahil olduğu için burada munhasıran pancar tetkik olunmuştur.

vardır. Türkiye kurak veya az yağmurlu bir memleket olmak itibarile fazla yağmur ve rutubet rejimine tabi olan Avrupaya nazaran toprağı daha az pancar yetiştirmektedir:

Bir dönüme vasatî hasılât: (Alpullu)

Sene	Kilo	Sene	Kilo
927	793	931	1.206
928	511	932	1.042
929	1.058		
930	1.210		

Fakat bu az pancar, Avrupa pancarına nazaran bilâkis daha fazla şekeri ihtiva eder. Meselâ işlenen pancarın ihtiva ettiği ve verdiği şeker nisbeti senelere göre şöyle seyretmiştir:

Pancarın şeker serveti (Uşakta)		İstihsal neticesinde elde edilen (Alpulluda)	
1926	% 18	1926	% 13
1927	% 16	1927	% 16.1
1928	% 17	1928	% 17.5
1929	% 18	1929	% 15.2
1930	% 19	1930	% 13.77
1931	» 19	1931	» 13.04
1932	» 19	1932	» 14.05

Pancarın taşıdığı bu şeker kâmilen çıkartılamıyabilir ve elde edilen hakiki şeker miktarı ekseriya % 83-87 arasında sallanır.

Alpulluda vaziyet hemen aynidir ve burada % 19 hatta % 21 nisbetinde şeker nisbeti işlenen pancarda tesbit olunmuştur. Mamafih fabrika pancardan ancak (% 13) şeker alabildiğini, hattâ bunun (% 10-11)e düşmesi muhtemel olduğunu müdafaa etmektedir. Fakat biz Türk pancarının şeker nisbetinin vasati (% 19) olduğuna, yani uşakta tecbit olunan rakamların hakikatte Türkiye vasatisini ifade ettiğine inanıyoruz. Bu hususta yapılacak daha bitaraf ve daha kontrollu tetkiklerin de bizi teyit edeceğine eminiz.

Halbuki bu şeker nisbeti Avrupa memleketlerine doğru azalır:

İtalyada: % 16
Bulgaristanda: % 14-15
Avrupa vasatisi: % 15-16
Türkiye vasatisi % 19

Şimdi bir de pancar fiatlerini görelim:

— PANCAR FİATLERİ —

(Bir kilo hesabile ve kuruş olarak)

	1927	1928	1929	1930	1931	1932
UŞAK'TA:						
İstasyonlarda satın alma fiyatı	1.75	1.75	1.75	1.75	1,50	1.50
Fabrika kanalında satın alma fiyatı	1.95	1.95	1.95	1.95	1.50	1.50
Pancar maliyet fiyatı	2.74	2.77	2.32	2.25	2.11	1.94
ALPULLU'DA:						
Pancarın mübayaa fiyatı	1.50	1.50	1.50	1.50	1.50	1.25
» maliyet »	2.45	2.31	2.25	2.00	2.05	(1)1.85

Eskişehir şeker fabrikası fiat seyrini vasati (1) kuruş üzerinden tesbit etmiştir.

—FRANŞADA BİR KİLO PANCARIN MÜBAYAA FİATİ—

	Kuruş
1926	**1.27**
1927	**1.78**
1928	**1.41**
1929	**1.31**
1930	**1.48**
1931	**1.29**

Çekoslovakyada bu fiat vasati (1) kuruştur.

Bu rakamlar şunu gösteriyor ki evvelâ Türkiyede pancar fiati, Avrupada pancar ifatine nazaran ölçüsüz bir şekilde pahalı değildir. Evvelâ bu fiat gittikçe düşmektedir. Saniyen Fransadaki pancar fiatile bizdeki fiat arasında fark hissolunmıyacak kadardır. Eskişehir fabrikamızın fiat politikası ile de esasen pancar fiatimiz Avrupa vasatisine inmiştir. Fakat şu da var ki:

Türk köylüsü (190) kilo şeker cevherini taşıyan bir ton pancarını vasati 1000-1250 kuruşa satarken, İtalyan şeker fabrikatörü İtalya köylüsünün ancak (150-160) kilo şeker cevheri taşıyan pancarın 1430 kuruş (2), Fransız fabrikatörü bir tonunda 160 kilo şeker cevheri bulunan Fransız pancarına vasati 1400 kuruş ödemektedir.

Halbuki Türk köylüsü, fabrikasına gayet tatlı bir şeekr pancarı verdiğinden dolayı fabrikasını nakliyeden, işletmeden ve masarifatı umumiyeden de kazandırmaktadır. Binaenaleyh temin ettiği bu fiat tefazulunun hiç olmazsa bir kısmını yüksek pancar fiati şeklinde alması gayet tabii hakkı

(1) Alpullu pancar sahasının nisbi topluluğuna ve münakalât masraflarının azlığına rağmen mübayaa fiati ile maliyet fiati arasındaki geniş farkı izah edemedik.

(2) İtalyada bir ton pancar vasati (130) liret.

olmalıdır. Dünyanın en yüksek gümrüğile himaye edilen şeker sanayimiz, kendini koruyan devlet bütçesine ve kendini besleyen müstahsil köylüye, dahili pazarın yüksek satış fiatinden doğan gelirin en mühim kısmını ödemelidir. (1)

●

İç pazarın yüksek satış fiatleri üerinde de bazı rakamlar vermek lâzımdır:

— İÇ PAZARIMIZDA YERLİ ŞEKERİN SATIŞ FİATLERİ —

Uşak şekeri: (Fabrikada teslim, kilosu)

Seneler	Kuruş
927	36.02
928	37.30
929	36.27
930	32.87
931	30.02
932	29.06

Alpullu son fiatleri küp 39.5, toz 36.5 üzerindedir.

Uşağın şeker maliyet fiati de şu suretle hesap olunmaktadır:

927	58.8 Kuruş
928	43.9 »
929	37.9 »
930	34.49 »
931	25.00 »
932	20.12 »

Bu maliyet fiatleri Avrupa vasatisine nazaran % 85-100 fazladır. Halbuki yukarıda daha evvel tesbit edildiği gibi bu fark fiat tamamile pancardan müteveellit olmıyacağına göre onu bilhassa diğer fiat unsurlarında aramak lâzımdır. Bu fiat unsurları da bittai:

1 — Tesisatın pahalıya alınmış ve mal edilmiş olması
2 — Yüksek amorti nisbeti
3 — Yüksek masarifi umumiye
4 — Yüksek kâr norması

olabilir. Ve filhakika bu saydığımız fiat yükseltme unsurlarını gerek devlete ait olan Uşak fabrikasında, gerek daha ziyade hususi mahiyette bulunan Alpulluda bulabiliriz. (2)

Her iki fabrika tesisatın amortisini:

Sabit binalar 20 sene
Sabit makinalar 10 sene
Alât ve edevat 5 sene

üzerinden hesap etmekte, fakat plâse edilen sermayenin heyeti umumiyesile alındığı ve kâr norması plâse edilen sermayenin heyeti umumiyesine nisbet olunduğu zaman bu amorti nisbetinin hakikatte senevî % 30 u aştığı, yahut kâr normasının plâse edilen sermayeye nisbeten % 50 ye yaklaştığı pekâlâ tesbit olunmaktadır. Halbuki vaktile ve en müsait şartlar

(1) Bu fabrikaların blânço tahlillerine ve bilhassa kâr normasına ait tetkiklerimizi münasip bir zamana bırakıyoruz.

(2) Uşak fabrikası rakamlarında köylüden satın alınan pancarın kilosile fabrika kanalinde tartılan pancarın kilosu arasında % 40 a yakın bir fark vardır ki bizce izahı kabil olmadı.

altında çalışan Fransada «Kabre» civarında bir şeker fabrikasının bir sene «% 18» temettü dağıtması beynelmilel bir hayret uyandırmıştı. Halbuki ihzari bir hesaba göre yalnız Uşakta ve her istihsal masrafından hariç olarak beher kilo şekerin (8) kuruş masarifi umumiye kaldırdığı görülmüştür ki, bu emsali çok işidilmeyen bir hâdisedir.

Hulâsa şekerimizin maliyet fiati teşekkülü gayri tabiidir ve onu şekli tabiisine ancak bir iktısadî devlet müdahalesi irca edebilir.

Bundan başka bugünkü hususi işletme şekli pancar sahasının randımanını artıracak ve pancar ziraatında maliyet fitini düşürecek geniş, fakat entansif bir istihsale meydan verecek imkânları da temin edemez, bu itibarle şeker sanayiinde:

1 — Ucuz ve rasyonel tesis
2 — Uzun vadeli amorti
3 — Aşağı kâr norması
4 — Yüksek pancar fiati
5 — Aşağı maliyet fiati
6 — Aşağı satış fiati
7 — Geniş, fakat entansif ve randımanlı ziraat.

Ancak bir devlet şeker sanayiciliği tarafından başarılabilir. Aksi takdirde bugünkü gayri tabii fiat teşekkülüne, bugünkü hazin ve aşağılık istihlâk seviyesine, hulâsa bugünkü iptidai şekerciliğe senelerce katlanmak lâzımdır.

●

Kaldı ki, şeker sanayii devletten himaye ve milletten fedakârlık isteyen, ancak bu himaye ve fedakârlık il tutunması kabil olan bir sanayi şubesi olmak itibarile bir iktısadî devlet plânı içinde inkişaf seyri bu sanayi şubesi için tabii bir kaderdir. Bu takdirde milletin iştiraki umumisile tahassül eden devlet bütçesine akacağı için milli emekle tutunan bir sanayi şubesi, içtimai keyfiyet itibarile de millileşmiş olur. Şeker sanayiinin rasyonel bir idare altında devlete getireceği senelik gelir ise hattâ (yirmi milyon lira)ya kolaylıkla varabilir.

Ancak burada akla gelen ilk mesele böyle geniş bir devlet sanayiinin kurulması ve işletilmesi için zaruri olan (sermaye) kaynağı olabilir ki bu kaynakta tabiatile ve ancak Cümhuriyet Merkez Bankasıdır.

Münhasıran kambiyo kontrolcusu ve münhasıran para piyasasının müşahidi olmak vaziyetinden kurtulacak ve çıkacak bir devlet bankası milli bankalar ve devlet idareleri elile kurulacak, çıkacak ve işleyecek devlet sanayiini «nakit» itibarile beslemek konfisiyonunu da üzerine almak suretile milli iktısat hayatının yeniden kuruluşunda ve milli iktısat plânının tahakkukunda elbete rehber ve müessir olabilir ve bu neye olmasın?

Ve bütün bunlar neye tahakkuk etmesin?

Sanayileşme davası.

Dr. Vedat Nedim.

Türkiyenin sanayileşmesi m i l l î bir zarurettir.
Türkiye sanayileşecek.
Fakat n a s ı l ?
Sanayileşmenin üç yolu vardır:
K a p i t a l i s t sanayileşme.
K o m u n i s t sanayileşme.
D e v l e t ç i sanayileşme.
Bu üç yoldan hangisi m i l l î menfaatlerimize uygun olanıdır?

İçtimaî bakımdan kapitalist sanayileşme.

Kapitalist sanayileşme, millet içinde s ı n ı f tezatlarını ve s ı n ı f kavgalarını derhal peşi sıra sürükler.
Sınıf tezatları ve sınıf kavgaları, kapitalist sanayileşmenin gölgesi gibidir.
Halbuki biz, Türk milletinin birliğini ve bütünlüğünü bozacak, yıpratacak ve kıracak herşeyin düşmanıyız.
Eğer harp sonu Almanyası, Versay muahedesi karşısında, bir kurtuluş cidaline kahramanca atılmadıysa, bunun sebebini Alman milletinin sınıflara p a r ç a l a n m ı ş olmasında aramalıdır.
Yoksa biz, bütün, bir emperyalist cihana karşı isyan bayrağını açtığımız zaman, hiç şüphesiz ki, m a d d î şerait bakımından Almanya'dan çok daha az müsait bir vaziyette bulunuyorduk.
Yalnız bizi Almanya'dan ayıran bir tek hususiyetimiz vardı: bir Şefin idaresi altında birleşmesini bilmek.
Almanya'nın bütün büyük ve küçük şehirlerinde Alman milleti, vatandaş muharebeleri yaparken, Türkiye'de Türk milleti, Büyük Yolgöstericisinin etrafında halkalandı. İşte kapitalistçe sanayileşmiş memleketlerin hiç birinde böyle bir Ş e f ve m i l l e t b i r l i ğ i n e, böyle bir Şef ve millet kaynaşmasına tesadüf edilemez.

Böyle memleketlerde, ancak d i k t a t ö r c e bir idare zoruyla y a p m a c ı k bir birlik havası uyandırılabilir. Halbuki Türkiyede Şef ve millet birliği, milletimizin bünyesinden gelen adetâ tabiî, adetâ insiyakî bir vakıadır.

Ferdiyetçi himayecilik siyaseti, millet içinden küçük bir zümrenin, devlet himayesi sayesinde zoraki sanayici olmasını istihdaf eder. Yani bir sınıflaşmaya yol açar.

Hiç şüphesiz ki, bir memleket böyle de sanayileşebilir. Ve hemen bütün memleketler böyle sanayileşmişler ve sanayileşmektedir. En yakın misal olarak Bulgaristanı, Romanyayı, Yunanistanı alabiliriz.

Fakat bu misaller bizim için birer ö r n e k olmaktan ziyade i b r e t misalidir. Eğer sanayileşen Türkiye, neticede Bulgaristana, Romanyaya, Yunanistana benzeyecekse yazık olur bu millete.. Biz, hiç bir vakit Türkiyenin, yüzlerce fırkaya bölünmüş, parlâmento dalavereleri içinde istikrarını ve bütünlüğünü kaybetmiş yamalı ve parçalı bir milletin ülkesi olmak için sanayileşmesinden heyecan ve sevinç duyamayız.

Türk devleti, Türk milleti içinden bir parçanın değil; yalnız ve ancak kül halinde Türk milletinin menfaatlerini koruyan bir müessesedir.

Milliyetçi, halkçı ve devletçi oluşumuzun manası budur.

Teknik bakımından kapitalist sanayileşme:

Yalnız içtimaî bakımdan değil, teknik bakımından da ferdiyetçi himayecilik siyaseti sayesinde, memleketimizde teessüs edecek sanayi, millet menfaatlerimizin icaplarına cevap verebilecek bir kabiliyet ve seviyede olamıyacaktır. K a d r o'nun bu sayısında Ş e v k i Bey arkadaşımız bu mes'eleyi etraflıca izah etmiş olduğu için tafsilâta girişmiyoruz. Yalnız bir kaç noktayı kısaca tespit edelim.

1 — Ferdiyetçi himayecilik siyaseti sayesinde kurulacak sanayi şubeleri arasında o r g a n i k bir münasebet ve ahenk teessüs edemez. Elektrik sanayiimizde bu insicamsızlık gayet bariz bir surette görünür. Kömür, linyit ve su memleketi olan Türkiye'de işliyen elektrik santrallarının büyük bir ekseriyeti hariçten satın alınan mazotla işlemektedir. Çünkü bir enerji plânımız yoktur.

Ve bütün bu teessüsler a n o r g a n i k bir tarzda ve birbirlerinden müstakillen kurulmuşlardır.

2 — Ferdiyetçi himayecilik siyaseti sayesinde kurulacak sanayi şubelerinde işliyen istihsal vasıtaları (makine ve âletler) o sanayi şubeleri için en rasyonel, en verimli, en uygun olmaları bakımından değil, sanayicinin kabiliyetine ve komisyoncunun meharetine göre teayyün eder. Böylelikle memleketimiz bir makine müzesine benzemektedir. Çünkü herkes istediği makineyi getirtmekte ve satmakta serbesttir. Bu yüzden heba olan servetlerin bir hesabı çıkarılsa hayretler içinde kalacağımıza şüphemiz yoktur.

3 — Ferdiyetçi himayecilik siyaseti sayesinde kurulacak sanayi ile ziraatimiz arasında o r g a n i k bir münasebet ve ahenk teessüs edemez.

Bu ahenksizlik bir taraftan h a m m a d d e bakımından; bir taraftan da f i y a t t e ş e k k ü l ü bakımından mütalea edilebilir. Ziraatimizin sanayiimize ham madde kaynağı olabilmesi için her ikisinin de ahenkli bir tarzda, birbirlerini tamamlayıcı bir istikamette inkişaflarını önceden hesaplayan bir d e v l e t i k t ı s a t p r o g r a m ı n a ihtiyaç vardır.

Muhtaç oldukları iplikleri hariçten getiren bir yünlü ve pamuklu sanayiini, ziraatimizi tamamlayıcı bir uzuv olarak telâkki edemeyiz.

Himaye gümrüklerile korunan sanayi emteası fiyatlarile, cihan piyasalarına tabi olan ziraat emteası fiyatları arasındaki fark (f i y a t m a k a s ı) her iki iktisat şubesinin, fiyat teşekkülü bakımından da, kaynaşamamasını neticelendirmektedir. Bu da millî pazarı, millî mübadeleyi daraltan bir âmildir.

4 — Ferdiyetçi himayecilik siyaseti sayesinde teessüs eden sanayi şubeleri, hemen umumiyet üzere, o sanayi şubelerinin rantabl ve rasyonel işliyebilmeleri için tesis mahalli, ham madde, piyasa, münakala, enerji şartları, sermaye, teknik, ihtisas kifayeti v. s. gibi önceden hesaba alınması icabeden şartlara göre değil de tamamile müteşebbisin ve komisyoncunun keyfî ve indî ve çok kerre yanlış ve nakâfî hesaplarına göre kurulmaktadır. Bu yüzden israf olunan sermaye ve iş kuvvetleri hesapsızdır.

Böyle yanlış esaslara dayanarak kurulan sanayi şubelerinin u c u z ve i y i mal çıkartmalarına tabiatile imkân yoktur. Sanayi erbabımızın -büyük bir ekseriyeti itibarile- mevcut himayelerden memnun olmıyarak, daima daha fazla himaye istemelerinin sebebini de burada aramalıdır.

Devlet bütçesi bakımından kapitalist sanayileşme:

Devlet bütçesi bakımından da ferdiyetçi himayecilik siyasetinin tetkiki çok düşündürücü neticeler vermektedir.

Türkiyenin sanayileşmesi demek, millî pazarın millî sanayie bağlanması, yani ithalât suretile harice akan kârların m i l l i l e ş t i r i l m e s i demektir. Halbuki ferdiyetçi himayecilik siyaseti, bu kârları f e r d i l e ş t i r m e k t e d i r.

Devlet, koyduğu himaye gümrüklerile yabancı ithalâtın önünü almakla gümrük varidatından fedakârlık yapmaktadır. Ayrıca gümrük ve vergi muafiyetleri ve prim suretile yapılan himayeler de bu fedakârlığı arttırmaktadır. Bundan başka devlet mübayaatında yerli malları gümrüklü yabancı mallarına nispetle % 10 bile pahalı olsa tercih edildiklerinden, bu yoldan da devlet bütçesi yine bir fedakârlığı göze almış bulunmaktadır. Bütün bunlar hiç şüphesiz ki, sanayileşme sahasında en aşağı yüz yıl geri kalmış bir memlekette bir millî sanayiin teessüs edebilmesi için alınması z a r u r î olan tedbirlerdir.

Yalnız Devletin bütçesini denk getirebilmek için her yıl âdetâ müzmin bir sıkıntı içinde kaldığı bir zamanda hususî müteşebbisler l e h i n e ve kendi bütçesi a l e y h i n e fedakârlık yapmakta devam etmesi, bilmiyoruz ne dereceye kadar devlet ve millet birliğine uygun bir siyaset olur.

Türkiye'de herhangi bir sanayiin kurulması için eğer devlet ve milletçe bir fedakârlık yapmak icabediyorsa, iktisadî istiklâlimizin, iktısadî bütünlüğümüzün selâmeti namına bu fedakârlığı yapalım. Fakat bundan yine D e v l e t ve dolayısile m i l l e t istifade etsin.

Ferdiyetçi himayecilik siyaseti devletin bütçe kaynaklarını kurutan bir siyasettir.

Halbuki devletin, bugün her zamandan ziyade d e v a m l ı, ga-

rantili ve müstahsil bütçe kaynaklarına şiddetle ihtiyacı vardır.

Bu kaynakların en mühimmi hiç şüphesiz ki, devletçi bir siyasetle kurulan sanayi şubelerinin kârları olacaktır.

●

Komunist sanayileşme de kapitalist sanayileşme gibi millet birliğini ve bütünlüğünü parçalıyan bir siyasettir. Halbuki Türk inkılâbının en bariz vasfı, millet mefhumuna yepyeni bir mana izafe etmiş olmasıdır.

Türk milliyetçilği, bir sınıf milliyetçiliği değildir. Türk milliyetçilği, milleti kül halinde alan öz ve hakikî milliyetçiliktir. Komunist sanayileşmede de, tıpkı kapitalist sanayileşmede olduğu gibi, bir sınıfın hakimiyeti esastır.

Bu itibarla komunist devlet de bir sınıf devletidir.

Türk Devletini kapitalist ve komunist devlet telâkkilerinden ayırt eden en canlı farkı Afet Hanımefendi «Dördüncü tasarruf ve yerli malı haftası» münasebetile verdikleri konferansta ne güzel anlattılar:

" İktisat bakımından milletin en büyük ve en kudretli kooperatifi, bütün gelirini amme hizmetine veren ve bütün yurtdaşların daimî ve hakikî azası olduğu ve bunun için milletin öz malı olan millet kooperatifi, Devlettir. „

Devletin bir millet kooperatifi olarak telâkkisinden çıkabilecek sanayileşme siyaseti, tabiatile ne kapitalist ne de komunist bir siyaset olabilir. Devlet ve millet kooparasyonunu hareket noktası olarak alan bir siyaset ancak hakikî ve tam bir devletçilik siyasetidir.

Bizde Hatiplik.

Yakup Kadri.

Hatipliğin, her şeyden önce, *demokratik* bir sanat olduğuna şüphe yoktur. Eski ve yeni İmparatorlukların hiç birinde ne bir Demosten'e, ne bir Ciceron'a rasgelmemiz mümkündür.

Mutlakiyetin hüküm sürdüğü yerlerde ve devirlerde yalnız kâhinler, falcılar ve din nasihatçıları - yani vaizler - konuşur. Çünki, bu gibi yerlerde ve devirlerde insanları toplu olarak ancak ibadetanelerde bulabiliriz. Netekim, Büyük İhtilâle gelinceye kadar Fransa'da hatip olarak yalnız Bossuet'yi tanırız. Eski Grek ve Romalı hatiplerin soyundan olan ve cet olarak Mirabeau'yu tanıyan büyük hatip sülâlesinin başlangıcı 93 ten sonradır. Netekim, bizde de Meşrutiyet devrine gelinceye kadar, hatiplik denince, hatıra, yalnız, camilerde hutpe okuyanlar ve vaizler gelirdi. Onun içindir ki, ilk meşrutiyet nümayişleri esnasında, cami dışındaki cemaatlere söz söyleyenler, hemen daima, umumî bir istihza ile değilse bile, umumî bir lâkaytlıkla karşılandı ve Meclisi Mebusan içinde sivrilen güzel konuşucular arasından bir Cavit Beyle Riza Tevfik'ın atları işitildi. Halbuki, Cavit Bey sadece bir konferansçı idi; Riza Tevfik ise millî bir sanat olan meddahlığa avrupakârî bir çeşni vermekten başka bir şey yapmıyordu.

Asıl hatibi, cemaatleri ve büyük halk yığınlarını bir fırtına gibi kabartan, coşturan, taşıran ve yahut yeni bir fikir, bir kollektif vicdana sindirebilen hatip tipini bulmak için, Ömer Naci'nin vaktinden evvel sönmüş ateşi üstünden atlayarak Millî Mücadele devrine kadar inmemiz iycap eder. Millî Mücadele, bizim bir çok gizli kabiliyetlerimizi ortaya çıkardığı gibi, büyük çapta ve muasır manada söz erlerine de geniş meydanlar açmıştır.

Gerçi Hamdullah Suphi Bey, söz söylemeğe Meşrutiyet devrinde başlamışsa da büyük talâkate Millî Mücadele devrinden sonra ermiştir.

Birinci Büyük Millet Meclisi, bu meydanlardan biri oldu. O, bu

hususta bütün manasile, -(Convention'nun eşidir. Gerçi ilk zamanlar burada hâkim olan hatiplik tarzı, bir çeşit cami vaizliğile bir küçük mahkeme avukatlığı arasında bir şeydi. (V)'leri, arapçanın (vav) ları gibi telâffuz eden ve (ayın) ları çatlatarak söyleyen hocalarla, en çok ağızkalabalığı yapabilen kimselere kürsünün en ileri gelen kahramanları nazariyle bakılıyordu. Bunlar arasında, bugünün en yüksek iki hatibi olan bir Mustafa Kemal'le bir İsmet'in şatafatsız, dürüst ve yalın belâgatlerinin zevkine varabilecek kimseler pek azdı.

●

İsmet Beyin, Edirne mebusu ve Erkânıharbiye reisi sıfatiyle ilk kürsüye çıktığı günü hatırlarım. Bu genç zabit, konuşurken, ne cami vaizinin arap tecvidine riayet etmediği, ne de küçük mahkeme avukatının mantık canbazlığına uymadığı için dinleyiciler üstünde belli başlı hiç bir tesir yapamıyor ve bugünün hatiplik *estetiğine* göre en canlı telâkki edilmesi lâzımgelen cümlelerinin sonu, bir ölü sessizliğiyle karşılanıyordu. Lâkin, bunun üzerinden çok geçmedi, gene ayni kürsüden Gazi Mustafa Kemal'in Sakarya meydan muharebesine dair siyasî ve askerî beyanatı, millî bir vecd ve cuşiş içinde dinlendi.

Bence, o günden itibaren, artık, türkçede yüksek ve hâlis hatipliğin çığırı kurulmuş oluyordu.

●

Son günlerde, Başvekâlet yazı işleri müdürü Riza Bey, İsmet Paşa'nın belli başlı bazı nutuklarını toplayıp kitap halinde neşr etmekle, bize bu çığırın en güzel örneklerini vermiş oldu. Bu kitap ayni zamanda Türk Edebiyat Tarihi için kıymetli bir vesikalar mecmuası teşkil edecektir. Zira, Türk hatipliğinin tekâmül tarihini yazacak olan için başvurulacak menbalardan biri de bu kitaptır. «İsmet Paşa'nın siyasî ve içtimaî nutukları» nın sahifelerini baştan sona doğru çevirirken, insana, bu tekâmül merhalelerini adım adım yürüyor, hissi gelir. İptidalarda biraz çetrefil olan türkçe son nutuklara doğru hayret ve hayranlık verici bir açıklık, düzlük ve aydınlık kazanmağa başlar. Cümleler daha ziyade özlenir, zira daha ziyade fikirleşir.

Bu nutukların hiç birinde, *demagojiden* ve ekseri siyasî hatiplere

mahsus kürsü taktiklerinden eser yoktur. Cümleler çok defa birer vecize şeklini alacak kadar keskin, duru ve pürüzsüzdür. Belli ki, bunlar, kanaatleri katileşmiş, fikirleri süzülmüş, maksadı bir billur safiyetini almış bir adamın sözleridir.

Bundan başka İsmet Paşa'nın hitabetinde doğrudan doğruya kalbe tesir eden bir sıcak samimiyet havası da vardır. Muarızlarıyle ateşli bir münakaşasında, elini vaktinden evvel yıpranmış başına götürerek: «Ben bu şaçları nerde ağarttım?» deye haykırdığı gün sesinin yegâne aksettiği yer gönüllerimiz idi.

Ne yazık ki, Riza Bey, İsmet Paşa'nın bazı mübareze nutuklarını bu kitaba alamamıştır. Halbuki, Başvekilin döğüşken zakâsı en ateşin parıltılarını, en çok, bu nevi nutuklarında göstermiştir. Gene, onun bu nevi nutuklarındadır ki, hatipliğin gerçekten yüksek bir sanat olduğunu hissederiz. İsmet Paşa, bunlarda, sırasıyle, kâh acı ve sert, kâh müstehzi ve nükteli, kâh merhametsiz, kâh mahzun görünmesini bilir. Fakat, muarızı lekeleyen, düşüren, insanlık haysiyetini yaralayan sakar tecavüzlere baş vurduğu vaki olmaz. En dişli hasımlarına karşı bir takım itthamkâr deliller zikretmeğe mecbur olduğu anlarda bile yüksek prensip mıntakalarında dolaşan bir idealist edasını aslâ elden bırakmaz. Muhalefetin en azğın devirlerinde, ona karşı taarruz ve tecavüz vasıtalarının her türlüsü mübah telâkki edilirken bile, o, bu asil edasından bir dakika ayrılmamıştır. Bunun içindir ki, o çeşit münakaşalar esnasında, İsmet Paşa, benim üzerimde, elleri tabancalı bir alay düşmana karşı kollarını sallayarak tek başına yürüyen bir civanmert kabadayı tesirini yapmıştır.

Güzel söz söylemek sanatının, her şeyden evvel, destanî bir seciyeye dayandığını zannediyorum.

Kadro, bu sayısile ikinci yılını bitirdi. Üçüncü yıl için abonelerinizi tazeleyiniz.

Anadolu'da ziraî işletme şekilleri.(*)

İsmail Husrev.

Türkiye'de zirai işletme şekillerinin (Betriebsform) inkişaf tarihini iki türlü tetkik etmek mümkündür: Zaman içinde yahut mekân dahilinde. Tarih vesikalarının noksan hattâ mevcut olmamasından dolayı zaman dahilinde bir tetkike mekân içinde bir tetkikin tercihi zaruridir. Bugün Türkiye'de coğrafi şartları itibarile münakalâta gayrı müsait ve nüfus kesafeti az olan yerlerden münakale imkânlarına malik ve nüfusu kesif bulunan yerlere yaklaştıkça köylü işletmelerinin kademe kademe ekstansif ve mütekâmil şekillerine kadar her cinsine sıra ile tesadüf edilir. Bunları iptidai şekillerinden itibaren bir sıraya koyduğumuz takdirde gözümüzün önünde Türkiye'de köylü işletmelerinin geçirdiği inkişaf tarihinin bütün safhaları derhal canlanmış olur. Binaenaleyh bu tarih tablosunu (şüphesiz elde mevcut materyellerin bahşedeceği imkânlar dairesinde) tersim edebilmek için iptidai işletme şekillerinin bulunduğu yüksek Şark yaylâlarından mütekâmil işletme şekillerinin bulunduğu sahil vilâyetlerimize kademe kademe inelim.

●

Türkiyede zati iktisatça kurulmuş sahalarda (**) köylü işletmesi hayvancılığa göre kurulmuştur. İşletmede mesai yetiştirme üzerinde teksif edilmiştir. Ziraat ya pek cüz'i veya tali derecede ehemmiyeti haizdir ve ancak zati istihlâk maddelerinin temini maksadiyle yapılmaktadır. İşletmede yetiştirmenin merkezi sikleti teşkil etmesi bir taraftan Türkiye'de tabiatın pek vasi mer'alar ve çayırlarla hayvancılığa fevkalâde müsait olmasından, diğer taraftan da nakil tekniğinin iptidailiği dolayısile zirai mahsüllerin pazar bulamamasından mütevellittir. Emtia iktisadiyatının hakim olduğu sahalara girildiği nisbette işletme dahilinde bir iş bölümünün teessüs etmeğe yani yetiştirmenin yanında ziraat işlerinin de tedricen ehemmiyet almağa başladığı müşahede olunur. Emtea iktisadî mıntakalarında mahsulâta olan talep, hayvancılığın yanında ziraata da mevki vermiş veya ziraatı ön plâna almıştır. Mamafih derhal şunu da ilâve edelim ki, köylü işletmesinde hayvancılığın merkezi sikleti teşkil etmesi yalnız zati iktısat mıntakalarına mahsus bir keyfiyet değildir. Türkiye'de yetiştirme biri zati iktisatça diğeri emtia iktisadınca olmak üzere iki türlü kuruludur. Zati iktisatça yaşıyan yerlerde yetiştirme işlerinde asıl olan gaye, hayvancılık işine sermaye yatırarak pazar için hayvancılık yapmak, kâr temin etmek değildir. Böyle yerlerde hayvan esas itibariyle iki maksatla pazara çıkarılmaktadır: 1 — Vasi mer'alarda kendi kendine üreyen hayvanların fazlasını satmk, 2 — Devlete olan vergi borçlarını ödemek.

(*) Bu makale matbaaya verilmiş olan «Türkiye köy iktısadiyatı» isimli kitabımızdan bir bahsin hulâsasıdır.

(**) Zati iktisat sahaları Türkiyenin kara ve deniz yollarından uzak ve pazarlarla teması olmıyan veya pek cüz'i olan yerleridir. Bilhassa Şarkı Anadolu.

Halbuki emtea iktisadi mıntakalarında yetiştirme ticari bir mahiyet almıştır. Hayvan münhasıran pazar için yetiştirilir. Hayvanın hem kendisi hem mahsulâtı (Tiftiği, yünü, derisi, sütü, yağı, ilh...) emtia olmuştur. Ticari hayvancılığın ziraata nazaran daha kazançlı olduğu emtia iktisadi mıntakalarında ziraat ön plâna çıkamamıştır. Meselâ: Kars, Ardahan, Artvin, Erzurum, Bayazit vilâyet ve kazalarındaki yaylalarda ticari hayvancılık pek münkeşiftir.

Türkiye'de yetiştirme ile ziraatın işletmede aldığı mevkie göre köylü işletmeleri şöyle tevezzu eder:

Ziraat ve hayvan yetiştirmekle meşgul halkımızı başlıca dört zümrede toplamak mümkündür:

1 — Esas işleri ziraat olup hayvanlarını civar çayırlarda ve yaylalarda otlatanlardır ki, bunlar daha ziyade Marmara Havzasında ve Garbi Anadoluda bulunurlar.

2 — Ziraata ve hayvan yetiştirmeğe aynı derecede ehemmiyet verip kışlık ve yazlık yerleri bulunanlardır. İlk bahardan itibaren yaylalara çıkan bu zümreye daha ziyade Şimali Anadoluda tesadüf edilir.

3 — Hayvan yetiştirmesi esas meşgalelerini teşkil edip tali surette ziraat yapanlaradır. Bunların kışlık meskenleri mevcut olmakla beraber ekseriyetle vakıtlerini kırlarda hayvanlarını otlatmakla geçirir ve en ziyade Orta Anadolu ve Şarki Anadoluda bulunurlar.

4 — Sırf hayvan yetiştirmekle meşgul olan göçebelerdir ki, bunlar da cenup ve cenubi şarki Anadolunun dağlık yerlerinde dolaşırlar.

Buralarda münhasiren hayvancılık eden göçebeler ziraata karşı duydukları ürkekliği şu beyitle ifade ederler:

Bağ dikme bağlanırsın
Ekin ekme eylenirsin
Sür keçiyi çek deveyi
Gittikçe beylenirsin.

İşletmede ziraatın ehemmiyet alması veya ön plâna geçmesi, toprak mahsullerinin pazarlarda kolaylıkla realize edilebilmesi imkânına bağlıdır. Toprk mahsullerinin satış imkânları mahdut olan yerlerde köylünün toprak işlerinin müsmiriyeti ile de alâkadar olmadığı müşahede etmektedir Pazar bulamayan mahsullerinin istihsalini arttırmak maksadıyla işletmede sây sarfiyatını tezyit etmekte iktisadi bir mana olmayacağı âşikârdır. Bunun için işletmede hayvancılığın hâkim olduğu yerlerde toprak işleri pek az istihsal vasıtası ve sây sarfiyatı ile icra edilmektedir. Toprak bol olduğundan zeriyat yapılan bir yerden toprağın verim kabiliyeti düştümü, yani toprak yorulup veyahut muzır otlarla dolup hasılât vermemeğe başladı mı, zeriyat başka ve bakir bir toprak parçasına naklolunur. Nüfus kesafeti nisbeten fazla ve binaenaleyh toprak mahsullerine talebi olan büyük şehirlerin civarındaki arazi müstesna olmak üzere şark yaylalarında «Arazi geniş olduğundan tarlalar bazen beş sene dinlendirilir.» (*). Kars köylerinde «Malakan sistemi namı altında iki sene tarlaları dinlendirmek bir sene ziraat etmek usulü vardır.» (**). Merada tarlaya tahsis edilmiş olan topraklar yorulunca tekrar mera olarak kullanılır ki bu işletme şekline «Periodik olarak meraya tahvil edilen tek tarla sistemi» (Einfelder - Umlagwirtschaft) yahut kısaca (dinlendirme» usul denilir.

(*) Prof. İhsan Abidin Anadolu Ziraat ve Yetiştirme vaziyeti C. I. S. 315
(**) Keza C. I. S. 231.

Bu usulün tatbik edildiği yerlerde ziraat ekseriyetle bir taraflı olarak yapılır. Meselâ ya münhasıran ve daima kışlık buğday, yahut münhasıran yazlık hububattan biri ekilir. Anadolunun ormanlık kısımlarında bu «dinlendirme» usulünün bir başka şekline de tesadüf edilir. Buralarda meraları değil, orman arazisini tarlaya tahvil usulü vardır. Meselâ Kastamoninin dağlık ve ormanlık sahalarında «Arazi maniali ve zeriyat sahası dar olduğundan... halk civardaki ormanlığı tahrip ile tarla ihdasına ve maişetini bu suretle temine çalışmaktadır. Bu zahmete karşı orada iki sene ziraat yaptıktan sonra bu açtığı tarla da seylâp tahribatına maruz kalarak bir daha ziraat edilmez bir hale gelmektedir.» (*) Köylü bu nevi tarla açma tarzına «hopurculuk» ve «göynük» usulü demektir. «Hopurculk, ormanı ateşleyip külü üzerine hububat ziraati yapmaktır. Göynük, ormanı kesmek ve köklerini sökmek suretiyle tarla açmaktır.» (**) Ormandan tarlaya tahvil edilen arazi inbat kabiliyetini kaybedince terkedilir, ormandan yeni arazi açılır. Eski arazi ise mera olarak kalır. Buradan görülüyor ki, ormanlarımızın tahribinde toprak darlığının da tesiri büyüktür. Dinlendirmenin her iki şeklinde tarlanın müsmiriyeti başka yollarla (tarla yorulunca meradan veya ormandan bir yenisini açmak suretile) temin olunduğu için gübre kullanılmasına lüzum kalmamaktadır. Birinci dinlendirme şeklinin tatbik edildiği yerlerde gübre tezek halinde kışın ancak tandırda yakılmaya yarar. İkinci şekilde ise, hayvanlar dağlarda dolaşıp başı boş gezdiklerinden gübreleri toplanamaz ziyan olur. Dinlendirme usulünde mesaiyi hayvan işlerile tarla işleri arasında taksim etmenin müşkilâtı da yoktur. Çünkü hasat vakti ayni zamanda mera işlerinin yanında geniş mikyasta hayvancılığın icrasına imkân veren bir işletme şeklidir. Bu işletme şekli, hem zatî iktısat sahalarında hem de Şarki Anadolunun ticari hayvancılık mıntakalarında yaylâ ile köyleri arasında seyyar olan köylülerde görülür.

Tarihte bu nevi işletme şekli «Jül Sezar» (Julius Cesar) zamanında Cermen kabileleri tarafından tatbik olunmuştu. O zamanlar bu kabilelerde hayvancılık ziraata nazaran ön plânda duruyordu. Tıpkı bizdeki yrı göçebelerde olduğu gibi onlar da basit kulübelerde kendi ördükleri çadırlarda yarı çoban bir hayat sürüyorlardı.

Toprak mahsullerinin realize edilmesine nisbeten imkân bulunarak işletmede yetiştirmenin yanında ziraatın ehemmiyet almağa başladığı köylerde müstahsilin toprak müsmiriyetini arttırmak maksadıla tarlayı işleme usulünde dinlendirmeye nazaran bir adım ilerlemiş olduğu görülür. Buralarda köylü, ektiği tarlayı dinlendirmek üzere meraya veya ormana terkedeceğine hasadı müteakip, hafredilmek üzere nadasa bırakır. Nadasa terkedilen tarla sene zarfında bir iki defa hafredilerek müteakip senenin zeriyat mevsimine kadar boş bırakılır Köylü yeni zeriyat için meradan veya ormandan başka bir tarla açar. Bu yeni tarlayı da, mahsulü aldıktan sonra nadasa bırakır ve zeriyatı bir sene evvelisi nadas ettiği tarlaya nakleder. Bu suretle tarladan her biri bir sene nadas ve bir sene zeriyata tahsis olunmak üzere sıra ile işlenir. Bu usule «nadasla münavebe» tarzı demek mümkündür.

Nadasla münavebe usulüne Sivas, Kayseri, Yozgat, Kırşehir, Konya, Kütahya, Eskişehir, İsparta, Burdur, Afyon vilâyetlerinin bir taraflı ziraat yapan köylerinde tesadüf olunur.

Buralarda köylü, dinlendirme usulünün cari olduğu mıntakalara nazaran

(*) Kastamoni Ziraat Odası raporu No. 27.

(**) Prof. İhsan Abidin A. Z. ve Y. vaz. C. İ. S. 120.

toprağın verimliliği ile bir dereceye kadar daha fazla alâkadardır. Hiç olmazsa, hasadı müteakip tarlayı gelecek senenin zeriyatına hazırlamaktadır. Nadasta toprak kabartılmış olduğundan nadaslı tarla hem rutubeti muhafaza eder hem de tarlada muzır otların bir dereceye kadar neşvünemasına mani olur. Bunun neticesi olarak tarlanın verim kabiliyeti çabuk tükenmez. Halbuki dinlendirmeye bırakılan topraklar ekinlerin biçilmesinden sonra işlenmeden olduğu gibi bırakıldığı ve oturup sertleştiği için yağmuru çekip rutubeti muhafaza edemez. Dinlendirmeye terkedilen toprakların müsmiriyti nadas edilmiş topraklardan azdır. Bunun için nadasın taammüm etmiş olduğu yerlerde köylü arasında «iki çapa bir su yerini tutar» sözü vardır.

Nadasla münavebe usulünde toprağın müsmiriyeti nadas tarikile temin olunduğundan gübre kullanılmamaktadır. Gübreler bu vilâyetlerde de ya mahrukat makamında istimal yahut imha edilir.

Buralarda, şehir ve kasaba civarlarındaki ziraat işleri müstesna olmak üzere hayvani gübreyi toprağın müsmiriyetini tezyit edici bir vasıta olarak kullanma ihtiyacı henüz taammüm etmemiştir. Bu vilâyetlerin arazisi bol olduğundan nadas edilen tarlanın da verim kabiliyeti tükenince zeriyat mer'adan yeniden açılan bakir araziye naklolunur.

Yukarıda ismi geçen vilâyetlerde nadasla münavebe usulünden maada diğer bir usule daha tesadüf olunmaktadır: Nadas edilen tarla bir sene boş bırakılmayarak hububattan her hangi birinin zerine tahsis edilir. Bu nevi zeriyat için kışlık ve yazlık hububat seçilir. Tarlalardan birine bu sene kışlık buğday ekildiği takdirde gelecek sene yazlık ve yemlik mahsul olarak meselâ burçak ekilir. Yazlık ve kışlık hububatın bilâ inkita zerinden dolayı nadasla münavebe usulüne nazaran tarla daha çabuk yorulmaktadır. Bunun için köylü yeni açmalarla bakir topraklara daha sık müracaat mecburiyetinde kalmaktadır. Köylünün tarlalardan birini kışlık diğerini yazlık hububata tahsis edip periodik olarak yine meraya tahvil ettiği bu usule «dinlendirmeli iki tarla sistemi» (Zweifelder-Umlagewirtschaft) demek mümkündür. Bizde ziraatcılar ekseriyetle bu usule iki senelik münavebe demektedirler. Halbuki aşağıda göstereceğimiz gibi hakiki münavebe, cinsi birbirinden ayrı nebatlar arasında yapılmaktadır. İki tarla sistemi yalnız hububata mahsus bir işletme şekli olduğundan bir tarlada cinsi hububat olan iki mahsulün sıra ile ekilmesi tarzına münavebe demek doğru değildir.

Yine ziraatının ekseriyetini hububatın teşkil ettiği mıntakalarda iki tarla sistemi yerine ekseriyetle bir nevi «üç tarla sistemi»nin tatbik edildiği de görülmektedir. Müstahsil yazlık ve kışlık hububat ektiği tarlalara bir üçüncü tarla daha ilâve etmekte ve bu tarlayı hafrederek müteakip senelerin zeriyatına hazırlamaktadır. Bu suretle bir tarla bir sene kışlık, bir sene yazlık hububata tahsis edildikten sonra üçüncü sene nadasa terkolunmaktadır. Bu usulün iki tarla sisteminden ileri olan ciheti, toprağı bir sene nadasa bırakarak tarlanın inbat kabiliyetini takviye etmesidir. Şehir ve kasaba civarları müstesna olmak üzere diğer tarla sistemleri gibi üç tarla sisteminin tatbik edildiği yerlerde de toprağı gübrelemek adet değildir. Mamafih sulamak imkânı olan yerlerde tarlanın gübre ihtiyacı ekseriyetle «milleme» denilen bir usulle temin olunmaktadır. Gübreyi mahrukat makamında kullanan yerlerde köy veya kasaba civarındaki tarlaları, bu gübrelerin yandıktan sonra kalan külleriyle gübrelemek usulü de vardır ki buna «kül çekmek» derler.

Tarihte üç tarla sisteminin nadası gübresiz olanı «Tacitus» zamanında Cermenlerde, nadası gübreli olanı da (Reine Dreifelderwirtschaft) bin se-

ne müddetle XVIII inci asrın sonuna kadar bütün Avrupa milletlerinde tatbik olunmuştu. Mamafih bugün de şarki Avrupanın bir çok memleketlerinde bu usule el'an tesadüf edilmektedir.

Toprak mahsullerinin kolaylıkla realize edilmesine geniş imkânlar bulunan sahil vilâyetlerinde müstahsilin mesaisinin merkezi sikletini daha ziyade ziraat ve zirattan da piyasada kâr getiren mahsulün ziraatı teşkil etmektedir. Buralarda toprak mahsullerinin emteaya tahviline imkân bulunduğundan müstahsil bu imkânlardan istifade etmek için mevcut tarlalarını azami derecede istismar etmeğe çalışır. Tarlasında bir karış boş yer bile bırakmaz. Bunun için nadas usulü bilhassa şehir ve kasabalarla bunlara mücavir köylerde kalmamıştır. Tarla bir sene boş bir halde nadasa terkedileceğine pazarda para eden mahsullerden her hangi birinin zerine tahsis olunur. Bu mıntakalarda nadas tarlasına zer edilen mahsulât ekseriyetle çapa nebatlarıdır. Bunun için hububatı daima çapa nebatı takip eder. Kışlık hububatı Pancarın veya Afyonun takip etmesi gibi. Birbirinden farklı mahsullerin bu şekilde sıralanmasına «münavebe» (Fruchtwechselwirtschaft) denir ki, bizde bunun ilmi olmıyan basit şekli tatbik edilmektedir. Münavebe usulünde esas, kökleri muhtelif derinliklere giden mahsulleri sıra ile ekerek toprağın muhtelif derinliklerinde bulunan gıda maddelerinden istifade etmektir. Meselâ dağınık köklü nebatlardan olan hububat, tarlanın sathındaki gıda maddelerini istihlâk ettiği halde pancar, patates gibi derin köklü nebatlar derinlerdeki gıdalardan istifade eder. Bunun için sathi tabakadan istifade eden nebatlardan sonra derin köklü nebatlar ekmek suretiyle tarlanın sıkı bir istismarı temin olunur. Binaenaleyh dağınık köklü nebatlardan olan ve tarlanın ancak sathındaki gıda maddelerini sarfeden hububatta bir sene kışlık bir sene yazlık ekilmesine münavebe denilmesinin doğru olmıyacağı anlaşılıyor.

Avrupada münavebenin ilmi şekilleri «ıslah edilmiş üç tarla sisteminden» (Verbesserte Dreifelderwirtschaft) doğmuştur. Islah edilmiş üç tarla sistemi, tarlalardan birinin nadasa bırakılmayarak üzerine yonca ekilmesidir. Nadas tarlasının bir yapraklı nebata tahsisine «Besömmerung der Brahe» deniliyor. Bu usulün Avrupada taammümüne başladığı tarih on sekizinci asrın nihayetleridir. Fakat on dokuzuncu asırda bu üç tarladan maada bir dördüncü tarla daha açılarak buraya bir çapa nebatının zeri taammüm etmiştir. Bu usulde mahsuller şöyle bir sıra takibine başlamıştır: Birinci sene kışlık hububat, ikinci sene çapa nebatı (pancar, patates gibi) üçüncü sene yazlık hububat, dördüncü sene yonca. Bu dört sene üzerine kurulmuş münavebe, Almanyada ilk defa «Norfolk» kontluğunda tatbik edildiğinden «Norfolker Fruchtwechselwirtschaft» ismini almıştır. Zamanla bu usul de tekâmül ederek münavebe edilen mahsullerin daha rasyonel sıralanması temin olunmuştur.

Türkiyede köylünün tatbik ettiği münavebe çok iptidaidir. Toprağın kimyevi ve hikemi hususiyetlerine göre mahsullerin sıralanması, bilgi seviyesi çok geri olan köylümüz için henüz meçhuldur. Münavebe bizde göreneğe, ampirik usullere müstenittir. Hattâ bir çok yerlerde köylü, pazarda para etmesinden dolayı meselâ tütünü, başka bir nebatla münavebe etmeden üç dört sene aynı tarla üzerinde eker. Toprak artık verim kabiliyetini kaybedince zeriyat sırası hububata gelir.

Münavebe usulünün cari olduğu yerlerde münavebeye ekseriyetle pamuk, tütün, afyon, pirinç, bakliyat, patates, pancar, hayvan pancarı, mısır, yonca, kavun, karpuz yazlık ve kışlık hububat ilh. gibi mahsuller girmektedir. Adana ve Mersinde münavebe pamukla hububata inhisar etmektedir.

Ekseriyetle pamuk tarlalarının etrafına pamukla beraber susam da ekilir. Türkiyede münavebe ile üç tarla sistemi arasında bir sistem daha vardır ki bunu hakiki münavebe ile karıştırmamak lâzımdır. Bu usulde de muhtelif nebatlar münavebe edilir. Hattâ münavebeye çapa nebatları da girer. Fakat bunun hakiki münavebeden farkı, tarlanın bir sene nadasa bırakılması ve mahsullerin sıralanmasında fennî bir esasın gözetilmemesidir. Bu usulde sıraya giren nebatların taaddüdü nisbetinde tarla adedi artmaktadır. Dört, beş, altı yedi tarla sistemi gibi. Meselâ Maraşta «Birinci sene buğday, ikinci sene arpa, üçüncü sene yine buğday, dördüncü sene nadastan sonra, beşinci sene çeltik nöbeti gelir. Çeltikten sonra münavebe ayni suretle devam eder. Çeltik ekilmeyen sahalarda ise beşinci sene ya darı yahut mercimek ziraatı yapılır.» (*)

Diğer bir misal: Denizli, Sarayköy ve Buldan kazalarında... Birnci sene buğday, ikinci sene mısır, üçüncü sene arpa zeredilerek dördüncü sene dinlendirmeğe (nadasa) terk (**) adettir. Bu usulün hakiki münavebeye «Fruchtwechselwirtschaft» tehavvülü için nadasın kalkması ve sathî köklü nebatlarla derin köklü nebatların fennî bir şekilde münavebesi lâzımdır. Köylü, münavebe usulünün tatbik edildiği yerlerde daimi istismardan dolayı toprağın verim kabiliyetini kaybetmemesi için gübre kullanmağa ehemmiyet vermektedir. Gübreyi tezek halinde tandırda yakan ve tarlası yorulunca mer'adan veya ormandan bir yenisini açan iç Anadolu köylüsünün aksine olarak gübrenin bu işletmelerde iktisadî bir kıymeti vardır. Müstahsil gübreden müsmiriyeti arttırıcı bir vasıta olarak istifade etmektedir. Meselâ Manisa da «tarlalar tamamen gübrelenir. Gübre araba ve develerle nakledilerek mesafe mesafe dökülür. Son baharda yayılarak tarlalar hafredilir. Dönüme iki bin, üç bin kilo kadar atılır.» (***) Ege mıntakasında sun'i gübre de taammüm etmektedir. Ekseriyetle fosforlu, potaslı, azotlu gübreler istimal edilmektedir.

Sun'i gübreyi en çok kullananlar bağcılar ve tütüncülerdir. Mamafih Manisa misaline bakarak emtea iktısadiyatının münkeşif olduğu yerlerde gübrenin adam akıllı taammüm ettiği kanaatine gelmek doğru değildir. Bizde gübre istimali emtea iktısadiyatı mıntakalarında bile şehir ve kasaba müstahsilleri ile bu mevkilere mücavir köyler halkını aşamamıştır. Bu mevkilerden uzaklaştıkça gübrenin tedricen tarlalardan çekildiği görülür.

Toprak mahsullerinin kolaylıkla realize edilmesine imkân olan yerlerde köylünün nazarında toprağın kalitesi de ehemmiyet kazanmıştır. Müstahsil de iyi ve fazla mahsul almak maksadile daima inbat kabiliyeti yüksek, kuvvetli topraklara rağbet vardır. Bunun için emtea iktısadiyatının münkeşif olduğu yerlerde toprakların boş durmadığı (Tabii nüfusu kesif olduğu yerlerde) görülmektedir. Bunun neticesi olarak toprak fiatları da yüksektir. Halbuki orta ve şarki Anadolunun coğrafî şartları itibariyle ziraata pek müsait olan geniş sahalarında pazarla temasın müşkilâtından dolayı köylü hem mütenevvi mahsul istihsalile hem de toprağın kalitesiyle alâkadar değildir. Buralarda vâsi ve münbit topraklar boş durmakta ve hayvanların otlamasına bırakılmaktadır.

Buraya kadar tespit edebildiğimiz işletme şekilleri içinde hiç şüphesiz en az sâye lüzum göstereni yaylalarda ser azat dolaşan göçebe aşiretlerin hay-

(*) Maraş Ziraat Odası raporu No. 87.
(**) Porf. İhsan Abidin Anadolu Z. V. Y. vaz C. 2. S. 576.
(***) Keza C. 2. S. 607

vancılığıdır. Bunlar da sây sarfiyatı elde sopa hayvan gütmeğe inhisar eder. Göçebe olmayanların yaptığı ticarî hayvancılık ta az say sarfile icra edilmektedir. Bizde umumiyet itibariyle henüz hayvanı yerinde besleyebilmek için sun'î çayırlar yetiştirmek usulü taammüm etmemiştir. Tabiî çayırların mahsulâtını biçmek ve ithar etmek için vesait mevcut değildir. İlmî usullerle hayvan yetiştirmek henüz memlekete girmemiştir. Türkiyede hayvancılık hem zatî iktısat hem de emtea iktısadî mıntakalarında ekstansif işletmelerden sayılır.

Toprak işlerinde müstahsil, hayvancılığa nazaran daha fazla istihsal vasıtası ve say sarfetmek mecburiyetindedir. Tarla mesaisinde asgarî olarak tarlayı sürmek, ekmek, tırmıklamak, mahsulü hasat etmek ilh... gibi işler vardır. Bu itibarla toprak işlerinde sayın entansite derecesi (*) hayvancılığa nazaran yüksektir. Fakat toprak işlerindeki entansitenin derecesi de tarla sistemlerine göre değişir ve bunu müstahsilin pazarla olan temasının derecesi tayin eder. Nadasla münavebe usulü, dinlendirmeden, gübreli üç tarla sistemi, gübresiz üç tarla sisteminden, münavebe diğer bütün tarla sistemlerinden daha fazla say sarfiyatına lüzum gösterir. İşletmede zeriyat sahasından bilhassa çapa nebatlarına isabet eden kısmın ittisaı, sayin entansitesini arttırmıştır. Bu itibarla çapa nebatı gibi pek çok iş kuvveti ve sermaye sarfını istilzam eden münavebe usulü, köylümüz tarafından gayri ilmî tatbik edilmekle beraber entansif bir işletme şeklidir. Bilhassa çapa nebatı zeriyatında asgarî say ve malzeme istimalile istihsalin müsmiriyetini fevkalâde arttıran sun'î gübrenin kullanılmaya başlaması, Türkiyede ziraî işletmelerin entansifleşmesinin amilli olmaktadır.

Münavebe usulünden sonra bizde entansif işletme olarak bahçecilik gelir. İzmir, Manisa bağları, Aydının incir, Dörtyolun portakal, Kastamoninin meyve bahçeleri ilh... gibi. Bunlar pazar için muayyen mahsullerin istihsalinde ihtisaslaşmış işletmelerdir. Bu işletmelerden sonra bilhassa umumî harbi müteakip sahil vilâyetlerimizde inkişaf etmiş olan sebze bahçeciliğini zikretmek lâzımdır. Yukarıda münavebe usulüne kadar tespit ettiğimiz tarla usulleri ise ekstansif işletmeler katagorisine dahildir ki, bunlar Türkiye arazisinin pek geniş sahalarına yayılmıştır.

Türkiyede ziraî işletmelerde entansifleşmenin ne dereceye kadar rasyonel esaslar dahilinde (**) cereyan ettiği meselesi de ayrı bir davadır. Türkiyede köylü işletmelerinde mesainin rasyonelleşmek suretiyle entansifleştiğini kimse iddia edemez. İşletme entansif olur. Fakat rasyonel olmayabilir. Türkiyede entansif işletmeler vardır. Fakat hiç biri rasyonel değildir, bilgisizlik, teşkilâtsızlık ilh... gibi sebepler Türk köylüsünü rasyonel çalışma usullerinden mahrum bırakmaktadır. Türk köylüsü emtea iktısadiyatına intikal ederken say müsmiriyetini arttırmak için işletmesini mümkün olduğu kadar entansifleştirdiği halde rasyonelleştirememiştir. Bundan maada Türk köylüsünün ihmal ettiği mühim noktalardan biri de şudur: Zatî iktısat sisteminde istihsale müstahsilin zatî ve ferdî zevkleri hâkimdir. İstihsalin gayesi zatî ihtiyaçların tatmini olduğundan müstah-

---

(*) Sayin entansite derecesi, muayyen bir müddet zarfında muayyen vüs'atta bir sahaya sarfedilen enerji hacmidir.

(**) Rasyonel çalışma, iktısadilik prensibinin ilmî bir şekilde hayata tatbiki demektir. İktisadilik prensibi ise, asgarî zahmet ve masrafla azamî muvaffakiyet teminidir.

sil ancak kendisine lâzım olan maddeleri ve bunları da arzu ettiği şekilde istihsal eder. Fakat zati istihsalin yerini emtea iktisadi alınca, mübadele kıymetleri istihsaline başlanınca istihsale müstahsilin zati ve ferdî zevkleri değil, pazarda başkalarının zevkleri hâkim olur. Binaenaleyh müstahsil, kazanmak için başkalarının zevkine göre istihsalde bulunmağa mecburdur. Halbuki Türk müstahsilinde zatî iktısat sistemine has bir zihniyetin henüz ölmediği görülmektedir. Köylü başkalarının bilhassa dünya piyasalarının zevklerine, taleplerine göre istihsalde bulunmak zihniyetine henüz yabancıdır. Meselâ bugün dünya piyasaları Türk köylüsünden tasnif, islâh, fennî şekilde standart tiplere irca edilmiş, emtea ihracını talep ettiği halde o hâlâ ananevi zihniyetini terkedememektedir.

Bugün dünya piyasalarında bir çok mahsullerimizin satış imkânlarını gittikçe kaybetmesinin başlıca sebeplerinden biri de dünya alıcılarının zevklerini nazarı itibare almamamızdır.

Cumhuriyetin ikinci on yılının sonunda fütuhatımızın zafer tâkı üzerine şu kitabeyi yazalım :

" Esir kavmi kurtardım. „
" Azlık kavmi çoğalttım. „
" Çıplak kavmi giydirdim. „
" Yoksul kavmi zengin ettim. „

-- Orhon Abidelerinden —

Büyük Sanayi kuruluşunun devletleşmesindeki teknik zaruretler.

M. Şevki.

Türkiye bir sanayi kuruluşunun başlangıç noktasındadır ve «memleketin mübrem sanayiinin kurulması bitmedikçe her noktai nazardan yürek istirahatı duymasına imkân yoktur. (*)»

Bu kuruluş sanayice müterakki memleketlerin bugüne kadar takip ettiği seyreden şüphesiz ki, bambaşka bir tarzda olacaktır. İçtimai ve iktısadî şartlardan sarfınazar bizzat teknikteki büyük terakkiler her iki sanayi kuruluşunun birbirinin ayni olmasına imkân bırakamaz.

Sanayici memleketler büyük sanayi teknikin bugüne kadar olan tedricî inkişafına ve seyrine uydurarak tek sanatkârdan imalâthane, fabrika devirlerini atlatarak nihayet büyük sanayi tröstlerine kadar çıktı, takriben bir buçuk asır zarfında serpildi, büyüdü ve bugünkü halini aldı.

Bu seyri esnasında zamanına göre daima ileri, daima rakipsiz olduğu için teknik noksanlarının zararını görmedi. Rahat rahat bunları izale edebildi ve izale ettiği nisbette istihsalâtı güzelleşti ve ucuzladı.

Biz sanayia başlarken bu rahat ve tedrici yolu takip edemeyiz. Tknikteki her geriliğimiz bugünkü müterakki sanayie nisbetle istihsalâtın keyfiyet itibarile kötülüğünü, elverişli olmamasını, maliyet fiatinin yüksekliğini mucip olacak ve sürümünü azaltacak veya ihtiyacımıza vefa etmiyecektir. Binaenaleyh biz ilk andan itibaren bugünkü teknik seviyenin icap ettirdiği müterakki bir sanayi kurmağa mecbur olduğumuz gibi bunun işletmesinin de yine bugünkü teknik seviye ile mütenasip olması kat'i bir zarurettir. Daha buradan serbest bir şekilde inkişaf imkânını bulmuş memleketlerin sanayi kuruluşu ile kat'i bazı kayıtlar altında sanayi kurmak mecburiyetinde olan memleketler arasında bir fark olacağı kendini gösterir.

Bugünkü müterakki ileri teknikli sanayiin başlıca vasıfları şunlardır:

1 — Temerküz ve tevhit (enerjide, idarede, imalde)

2 — Birbirini tamamlayıcılık (sınaî istihsalâtta ham maddeden en müütekâmil şekillere gelinceye kadar icap eden tekmil işlerin birbiri ardınca ve aynı memlekette başarılması.)

3 — Rasyonellik (yani ham maddeyi ve iş kuvvetini son haddine kadar en ucuz şekilde kıymetlendirme).

4 — İhtisas:

1 — İlk sanatkâr insan bugünkü fabrikanın üç unsurunu yani muharrik kuvvet, transmisyon ve iş makinesini nefsinde cemetmiş bir ünite idi. Sanattaki her terakki bu unsurları temerküze doğru götürdü. İnsandaki muharrik kuvvetle kabili kıyas olmıyan enerji membaları bulununca tabiatile diğer unsurlar, yani nakli kudret ve iş makinesi de bununla mütenasip olarak değişti, büyüdü ve kendi aralarında birleşti.

(*) Gazi Hazretlerinin Büyük Millet Meclisindeki en son nutuklarından.

Artık sanayide münferit fabrikadan, tek bir işletmeden bahsedilmez oldu belki başlı başına bir enerji meselesi, transmisyon meselesi geniş ve otomatik iş makineleri meselesi karşısında kalındı. Bunlar ayrı ayrı halledilmek ve ondan sonra birbirlerile tevhit olunmak icap etti, çünkü meselâ bir fabrika kuracak adamın kendi kendine enerji meselesini, transmisyon meselesini halletmesine artık imkân kalmadı. Keza enerji istihsalâtını yapan fabrikalarda nakil kudreti kendi başına halledemez oldu. Başka memleketlerde bu işlerin başında muazzam tröstler teşekkül etti ve bu suretle temerküz temin olundu.

2 — Sanayi büyüyünce ve temerküz edince ihtiyaçları da arttı. O derecede ki, bazı sanayiin kurulması ve yaşayabilmesi için diğer bazı sanayiin mutlaka mevcut olmasını istilzam etmektedir. Meselâ motör ve alelûmum makine sanayinin bir memlekette inkişaf edebilmesi için evvelâ o memlekette geniş mikyasta bir demir istihsal sanayiinin mecut olması lâzım gelmektedir. Keza elektrik sanayi için bakır, boya sanayii için kömür taktir sanayiinin lâzım ve mutlak olması gibi.

Sanayiin birbirini tamamlayıcı bu şekli temin edilmediği takdirde ve meselâ bizde bugünkü trikotaj sanayiinde olduğu gibi makinesi İngiltereden, ipliği Fransadan, boyası Almanyadan gelmek suretile sanayi kurumu mümkün olsa dahi bunların devamlı ve verimli olduğu, sınai istiklâli temin ettiği iddia olunamaz. Çünkü bir taraftan sanayi namına ve amorti adile diğer sanayi merkezlerine haraca bağlanıldığı gibi diğer taraftan makine ömrünü ikmal ettikçe veyahut randımanı daha yüksek makineler çıktıkça bu sanaii de yeniden kurmak zarureti baş gösterir.

3 — Rasyonel çalışma için ilk şart ham maddeyi son haddine kadar ve en ucuz bir şekilde kıymetlendirmektir. Meselâ şeker sanayiinde yalnız pancarın şekerinden istifade düşünülerek sanayi kurulduğu takdirde bunun maliyet fiatini bugünkü müterakki sanayiile bir hizada tutmanın imkânı yoktur. Bunun için pancarın şekerinden maada ispirtosundan, ve nihayet kalan kısmın gıdaî kuvvetinden istifade ederek bunları ayrı ayrı işlemek ve kıymetlendirmek için şümullü ve etraflı bir sanayi kuruluşu ister. Bu takdirde meselâ ispirto ve hayvan yemi için kalan kısmın idarî masrafları da zaten kurulan şeker sanayiinin içinde olacağından her üç maddenin istihsalinde de büyük kazançlar elde etmek imkân dahiline girer.

Keza kömür sanayiinde de iş böyledir. Demir sanayii için kok istihsalinde maden kömürünün yalnız karbonu nazarı itibare alınarak sanayi tesis olunursa kömürün yarı kıymeti ziyaa uğramış demektir. Hava gazı, benzol, sun'î gübre, katran ve saire istihsalâtı için de yapılacak tesisdir ki ancak kömür ve demir sanayini rasyonel bir şekilde çalıştırabilir.

4 — Modern sanayi ihtisası üzerine bina edilmiştir. En basit işçiden en büyük mühendise kadar muayyen usul dahilinde okutturulmuş, yetiştirilmiş ve ameli olarak o şubelerde çalıştırılmış olmak icap eder. Bu iş bugünkü sanayi memleketlerinde serbest olarak cereyan edebilir. Çünkü oralarda işçi ve mühendis noksanı değil belki fazlalığı vardır. Biz sanayiimizi kurmak için bu fazlalıktan ithalât yapmamızda bir yol olabilir ve nitekim şimdiye kadar böylece yapılmıştır da. Fakat bu suretle millî sanayi için lâzım olan mütehassıs işçinin fen adamının, idarecinin, mühendisin yetiştirildiği iddia olunamaz. Nitekim şimdiye kadar gelenler de muayyen müddeti doldurduktan ve muayyen ücreti aldıktan sonra çekilip gitmişler Ya fena ntihap dolayısile burada zaten bir faide temin edememişler veyahut kabiliyetleri olduğu halde lisan noksanı, alâkasızlık ve saire dolayısile yine şümullü bir faideleri görülememiştir.

Esasen eski Loncalar devrinin usta ve çıraklık usulile mütehassis işçi yetiştirmek bugün için mevzuu bahsolmadığından daha evvel muayyen ve plânlı tedrisat yapılmazsa hariçten gelenlerin bütün hüsnüniyetlerine rağmen bir faide temin edemiyecekleri aşikârdır.

O halde bu kısımda da biz bugünkü müterakki sanayi memleketlerinin takip ettikleri usulde giderek mütehassıs işçi ve fen adamını kendiliğinden tişmesine ve sonra bu yetişme nisbetinde tedricen sanayie alınmalarını bekleyemeyiz. Sanayimizi yeniden ve en müterakki şekilde kurmak nasıl kat'i bir zaruretse, mütehassis işçi ve fen adamını da yeniden ve en müterakki şekilde ve bir plâna tevfikan yetiştirmek öylece bir zarurettir.

●

Bugünkü müterakki sanayiin en bariz vasıflarını bu suretle tebarüz ettirdikten ve bizim de sanayi kurarken bu vasıfları benimsemeğe ve ö yolda yürümeğe mecbur olduğumuzu izah ettikten sonra böyle bir sanayi Türkiyede hangi kuvvetin kurabileceğini tetkik edelim:

Meselâ mütemerkiz bir sanayi kurmak için evelâ çok ucuz ve müşterek bir enerji meselesi vardır. Avrupada bu işe tedricen gidilmiş, evvelâ ufak buhar santralı kurulmuş, sonra yerini daha büyüğe terketmiş ve nihayet bu santral ilga olunarak milyonlarca kilovat istihsalât yapan elektrik santralları bütün bir mıntakayı tagdiye etmeğe başlamıştır. Bizde de ayni yolu ve bidayetinden takip etmeğe kalkmak evimize Edisonun ilk fonoğrafını almağa benzer. Bu hem bilüzum ve hem de masraflıdır. Fakat bir yerde modern şekilde sanayi kurmak için daha evvel bir kaç milyon lira sarfile o mıntakadaki su veya ucuz kömürden istifade ile en ucuz enerji istihsalini temin edecek müessese Türkiyede kim olabilir. Avrupa veya Amerikadaki bu işler için kurulan sanayi tröstleri bizde teşekkül edebilir mi? Bizde de bütün memleket enerjisini elinde tutacak bir AEG bir General Electric Company ilh... vücude gelebilir mi? Şüphesiz ki hayır. Çünkü bu kumpanya ve tröstler vücude gelebilmek için çok uzun seneler icap etti ve bu uzun seneler zarfında onları vücude getiren de yalnız kendi dahili ihtiyaçları değil daha ziyade harice sürdükleri milyarlık emteadır. Bu bizce mevzuu bahsolamıyacağına göre bu işin kökünden halli için tek bir çare vardır: Milletin bütün kudretinin mümessili olan devletin bu meseleyi kökünden halleylemesi.

Tamamlayıcılık ve rasyoellik işinde devletin kuruculuğundaki teknik zaruret bundan daha ileridedir!

Alelûmum sanayiin anası demir sanayiidir. Bir memlekette demir sanayi, kendi mikyasında olsun makine sanayi teessüs etmedikçe diğer sanayi köksüz çiçeklere benzerler Bugün Yunanistanda 180.000 ton istihsal eden Romanyada 80.000 ton Yuğoslavyada 150.000 ton istihsal yapan demir sanayii bulunduğuna göre bizim için de bir demir sanayi çok görülemez. Hele müdafaa düşüncesi bu hali kat'i bir zaruret şekline sokar.

Halbuki demir sanayi kurmak için evvelâ bir kömür sanayi kurmak gerektir. Kömür sanayiinin rasyonel çalışması için daha bir sürü kimya sanayii kurmak icap edecektir. (*)

Sonra bunların hepsi nihayet bir nakil meselesi karşısınla kalır.

Meselâ her hangi hususi bir teşebbüs Türkiyede devlet himayesile demir istihsaline talip olabilir. Fakat bu teşebbüs böyle şümullü bir sanayi kuruluşuna ve hele onu rasyonel çalıştırmaya hiç te kadir olamaz. Çünkü bu bir defa çok geniş bir sermaye işidir. Her kuruluş diğer bir kuruluşu icap

(*) Bu husus gelecek sayılarda ayrıca tetkik olunacaktır.

ettirecek ve bu böylece uzayıp gidecektir. Halbuki hususî sermayenin gayesi memleket mikyasında bir sanayi kurmak değil sanaylin her hangi bir parçasından azami istifadedir.

Kokunu hariçten getirmek, demir cevherini devlet himayesile nakletmek ve nihayet dahilî piyasadaki demir fiatini kendi maliyet fiatile arzu ettiği kâr mecmuu seviyesinde tutmak suretile işlenmede temin edebilir. Fakat bu istihsal hiç bir vakit rasyonel olamıyacağı için devlet ilâ nihaye haraç güzar olacak demektir.

Halbuki bu işletme devlet tarafından yapılarak birbirini tamamlıyan sanayi hep birden vücude gelirse devlet için bir zarar değil belki ham maddeyi kıymetlendirmiş, ucuz maliyet dolayısile diğer sanayide inkişaf, nakil vasıtaları ücretini piyasa fiatine göre tanzim gibi bir çok taraflı bir faide temin edecek ve ayni zamanda bu en mühim sanayi kısmı memlekette köklü olarak teessüs edecek ve diğer sanayiin köklü olarak yerleşmesini mucip olacaktır.

Mütehassıs, işçi ve fen adamı yetiştirmek hususunda devletin haiz olduğu iktidarda meydandadır. Tedris organi devlet elinde bulunduğuna göre sanaylin ihtiyaçlarını daha evvelden hesaplıyarak kendi elemanlarını ona göre yetiştirebilir. Başı bozuk sanayiin mütehassıs ihtiyacı nedir? Bunu hesaplamak her vakit kolay bir şey değildir. Hesaplansa dahi bu hesaba göre yetiştirilen işçi ve fen adamının o sanayie yerleştirilmesi kolay olmıyacak. Ya fazla veya noksanlıklar bulunacaktır. Ancak devletin kendi elile kurduğu sanayidir ki evvelden hesaplarla kâfi insan unsuru hazırlayabilir.

Tekmil bu münakaşalardan çıkarılabilecek netice şudur: Türkiyede bugünkü teknik şartlara uygun, bugünkü büyük sanayi karakterine mutabık geniş sanayi tesisi ancak tek elden yani devlet elile mümkündür. Küçük sanayiide bile bugünkü teknik şartlara uygun olarak bir kuruluş temin edemiyen hususî şahıs ve şirketlerin büyük sanayiide yer almaları imkânı yoktur. Ancak devlet bu kuruluş esnasında çok müsait ve muhaceret halinde bulunan harici sanayi sermayesinden ve tesisatından istifade edebileceği gibi bulabileceği dahilî sermayeden de (meselâ Ergani demiryolunda olduğu gibi) pekâlâ istifade edebilir. Bu sayede deTürkiyede tam manasile, birbirini tamamlayıcı, koruyucu, rasyonel işleyici, mütemerkiz, mütehassıs ellerde çalışan geniş sanayi kurulmuş olur.

Kadro aboneleri abonelerinizi tazeleyiniz.
Ve yeni aboneler bulunuz.

Izmirden :

Bir mektup.

Dr. Vedat Nedim B. **Yazan: İri Boz**

Türkün ana mesleği cephesinde ikinci defadır ki, size rastlıyorum. Ziraat kongresinde yürekten gelen kudretli düşüncelerinizi Ülke kaygusile titriyen dudaklarınızdan işitmiştim. Bugün de elime geçen Kodra'da çiftçiliğimize yeni bir yol gösteren yazılarınızı okudum.

Ziraat kongresinde gösterdiğiniz iş kudreti, ve ziraatçılığın en gizli noktalarına kadar işliyen derin görüşleriniz ergeç sizden o ve bugünlerin gidişine hiç benzemiyen bir fikrin doğacağını gösteriyordu. Şunu da itiraf ederim ki, Birinci ziraat kongresinden sonra bu yolda sizden bir şey işitememek bende sizin için de bir umgusuzluk uyandırmıştı... Kadro'ya ve ona rastlayışıma çok müteşekkirim. Çünkü bu iyi tesadüf olmasaydı sizi de bu köhneleştirilmiş mesleğin dedikodu ve hayhularından bıkmışlar arasına sokmak üzere idim.

Yazılarınızı okuyunca ne kadar sevindiğimi düşünemezsiniz. Sizi meslek hesabına el'an kaybetmemiş olmak ve ne de olsa ümitsizliklerimi bir daha silmek bu yolda çalışan kafa hücrelerime yeni bir tazelik verdi.

Milâs zeytinliklerini bahane ederek ortaya attığınız büsbütün yeni çiftçilik siyasetinde sizinle beraber olan selâhiyetli meslek adamlarının vücudünden acaba haberiniz var mı?. Olmasa gerek, öyle zannederim ki, bu sizin kendi benliğinizde uzun zamandan beri işlenmiş ve nihayet Milâsa giden mütehassısın beyanatı ile kabında duramıyarak kaleminize intikal etmiş bir ülküdür.

●

Milâs zeytinliklerini örnek tutarak diğer mahsullerimizin de böyle olmadığını kim iddia edebilir?. Diyorsunuz. Hiç kimse iddia etmez ve edemez Nedim Bey. Tahmin ettiklerinizde sizi aydınlatmak ve bunun aksini iddia edenlere bir tek lâf söyletmiyecek kadar canlı ve kuvvetli delilleri en ince noktalarına kadar size göndermeğe her vakit hazırım.

Bunlar ilmî ve fennî araştırmalara göre yerlerinde tesbit edilmiş ve erişilmiş neticelerdir ki tekzip için yeltenmek isteyenlerin önce ilmî ve fennî bir selâhiyet ile ayni yolda uzun zaman yürümelerini icap ettirir. Bunu icap ederse ileride anlatmak üzere bir cümlede kısaca ifade edeyim.

İstihsal sahalarımız kudret ve hamle ihtiyacı içinde kıvranıyor.

●

Devletin başka cephelerde yaptığı kuvvetli ve kestirme hamlelerden ziraat teşekkülümüz örnek almamıştır. Bir takım kafalar çiftçilikte böyle hamlelerin yapılamıyacağı düşüncesindedirler. Bunlar işten korkanlardır. Hamleleri ancak işi korkutanlar yaratabilir.

Bugünün ziraatçı zihniyeti eskisinden hiç farklı olmıyan örnek olmak, nasihat vermek yolundan gayri yeni bir yol arşatırmakta kafa yormıyor. Uzun senelerin sebep olduğu vakıalar dolayısile bir kaç defalar köy çiftçisinin

seviyesine kadar inerek onunla omuz omuza yürümüş, dertleri ve tabiatile yoğrulmuş kafalar ise vazifeten resmi yolda yürümek zorluğuna rağmen güttükleri bu yolun yanlışlığından kat'iyetle emindirler. Bunları dinlerseniz sizin işaret ettiğiniz noktada düşüncelerinize çok uygun fikirleri işitmekle hayret edeceğinize eminim. Bu düşüncelerin yazınızla ilişiği olan kısımlarını aydınlatayım:

Ticaret ve Ziraat nezaretinden beri devam edegelmekte olan köylüye çiftçilik yolunda örnek olmak, nasihat, konferans vermek broşür ve kitap çıkarmak yolundan vaz geçmeliyiz. Yarım asırlık yaşayışa malik nümune tarla ve bahçelerinin, ziraat mekteplerinin kendi çevrimlerinde örnek olmak yolundan bir eser yarattıklarını gösterebilen olursa sözümü geri alacağım.

Şimdiye kadar köylünün anlıyabileceği şekilde yazılmış bir çok eserler var. Memur ve mütehassıs teşekkülünün ve hattâ çok itimat kazanan ecnebi mütehassısların köylüye uzun uzadıya verdikleri konferans ve nasihatlara bir çok yerlerde şahit oldum. Bu vasıtalarla bir kaynaşma uyandırıldığını hiç bir yerde görmedim.

O vakitten beri düne kadar yapılanların iktidarsız ve vukufsuz eller tarafından işlendiği ve bu sebeple çiftçiler tarafından benimsenmediği iddiasında bulunanlara karşı: Cümhuriyetten beri şu koca on sene içinde çok doğru çalışılmış ve iyi netice vermişlerin de aynı kaygusuzlukla karşılandığını isbat edecek yüzlerce misal gösterebilirim.

Bir çok sahalarda selâhiyetli ellerin Devlet kudretile çiftçiye örnek olmak için hazırladığı güzel eserler karşısında çiftçi ile yaptığım konuşmaların tıpkılarından bir kaçını buraya geçirmekle daha açık bir fikir verebileceğimi zannediyorum:

— Ahmet ağa bu ağaçlar senin mi?

— Benim efendi.

— Ne diye bunlara bakmazsın?

— Bakıyorum ya daha necap bakacam.

— Ağaç böyle bakılmaz sana nasıl olacağını memurlar göstermedi mi?

— Gösterdi efendi. Beş yıl önce ziraat mamurumuzla bir efendi geldi bizim köy ihtiyarının bahçesini yaptılar. Eski ağaçları budadılar, ilâçladılar, yeni fidan dikdiler, köylüyü topladılar ve gösterdiler.

— Haydi beni oraya götür.

— Deha şu damın arkasında gidivir.

— Yok yok sen de gel, düş önüme bakayım.

Köy heyeti azasından birinin bahçesine giriyoruz. Eski ağaçlarda fennî bir elin oynadığı, yeni fidanların usta kollar tarafından dikildiği belli. Toprak ve ağaç bakımı ile bu bahçecik göze bir zevk veriyor. Mahsülde göze çarpan bir parlaklık ve bereket var. Bunun dört yanını saran öbür bahçelerde orman gibi bir birine girmiş, yabanileşmiş ağaçlar, güneş görmiyen yosunlu bir toprak, dökülmüş ve çürümüş meyvelerden etrafı bürüyen pis bir koku.

Güzel bahçenin sahibi gülümseyerek yanaştı. Adamın tavrında neş'e, yüzünde yeşil yapraklar arasında parlıyan bakımlı güzel meyvelerin tazeliği var. Öbür bahçelerden ormandan çıkan insanlar gibi korkunç suratlar çitleri atlıyarak geldiler.

Güzel bahçenin sahibi anlatıyor: Beş yıl önce ziraat mamurumuzla bir efendi geldi, köyü gezdiler köylüyü topladılar bahçelerimiz için bizi sıkış-

tırdılar. Görgümüz yok, bunun başka türlüsünü bilmeyiz ki, bilirseniz gösterin dedik. Anlattılar ve gösterdiler. Benim bahçede ne dedilerse yaptım. Bütün köylü gördü, şimdi memurlar her sene gelirler dilediklerini yaparım. Allah razı olsun horandamın boğazını çıkarıyorum. Şu bahçe yüzünden üstüne de borçlarımı ödedim.

Ötekilerine döndüm. Siz, dedim.

Biz borçluyuz efendi...

Neden siz de bu adam gibi yapmadınız?. Önce görenek yok demiştiniz işte görenek. Siz de bu adam gibi yapamaz mıydınız? Yapsaydınız yine borçlu mu kalacakdınız?

Biri cevap verdi.

— Yapabilirdik, borcumuz da ödenir kızanların karnı da doyardı efendi. Yapamadık işte.

— Yapamadık deme yapmadık de.

— Nasıl istersen öyle al efendi yapamadık, yapmadık, sen işin sonuna bak, bizim bahçeye de bir mamur gelse idi bizinki de böyle olur giderdi.

— Devlet her adama bir memur mu göndersin istiyorsun? Neden komşunda yapılan işin faydasını gördün de kendiliğinden bahçeni düzeltmedin?.

— Ne bilem ben.

İkinci bir misal:

Bir bağ sahasına girdim. Gözlerime inanamıyorum, bu mevsimde yeşil yapraklar arasında kehribar gibi sarı salkımları ile gözüme çarpması lâzımgelen bütün bağlar sarı vurmuş, üstüne sıcak su dökülmüş gibi haşlanmış bir son bahar görünüşünde, yalnız tek bir bağ bu kuru ve yanmış saha ortasında; bir veremlinin kansız sarı elindeki zümrüt yüzük gibi belirmiş. Yanıklar arasında ilerledim,

Yarım kiloluk salkımlar çürümüş akmış
Bir kısmını da bağı yanlış ilâç atarak kendi elile yakmış

Tek ir insan yok ki, sorguya çekeyim. Belki o zümrüt salıacıkta bir teselli bulurum umgusile yürüdüm. Yeşil omcalar arasında bir inci gibi parlıyan beyaz damın önünde kaynaşma var erkek yeni kestiği salkımları bandırmakta, kadın kurumuş altın sarısı üzümü savuruyor, nur topu gibi iki yavrucuk da babalarına yardım ediyorlar. Beni görünce hep birden durdular.

— Hoş geldin efendi, bir dileğin mi var?.. Buyur bakam bir karpuzumuzu ye.

Kadın savurmağı bıraktı bir karpuz, bıçak ve kilim getirdi.

— Kusura bakma ağam, kendin kesivirin mi?

Karpuz keserken erkek ile konuşacak fırsat arıyorum.

— Nasıl bu sene bereket iyi mi?

— Allah afattan saklasın efendi, piyaça eyi giderse borcumu öder şu komşunun iki dönüm bağını da alırım, amma üzüm bu sene para edecek gibi.

— Neden anladın?.

— Üzüm az efendi, hastalık hep yaktı hele bir komşulara bak. Sergi bile yapmadılar.

— Neden böyle oldu? Sen nasıl oldu da bu hastalıktan kurtuldun?

— Sorma efendi, bizim köylüde bir kaygusuzluk var hıdırdan beriye kaç defadır Kasabada davul çalındı, dellâl bağırdı, ilâcın ne vakit ve nasıl yapılacağını Belediye anlattı, köylere kadar elvan kâatlar geldi. Onlar bildiklerinden geçmediler bu adamlar bağa hiç uğramazlar, tulumbayı bir adamın sırtına verip git bağı ilâçla derler. Ben bağımdan ayrılmam, ge-

çen sene benim bağ da yanmıştı, bu sene belediyenin dediğine kulak verdim, mamurun kâadını okudum, ne dedilerse yaptım.

Bir misal daha:

Oldukça ilerlemiş vilâyet merkezlerinden birisindeyim. Güzel bir tesadüfle kahvede konuşmaları bana alâka uyandıran bir grubun yanına oturdum. Mütehassıs oldukları anlaşılan iki beyin etrafını üstü başı temiz ve şehirli oldukları kıyafetlerinden belli bir çok insanlar almış hepsi bir şey soruyor ve karşılık alıyorlar. Bunlar meraklı insanlar olacak ki, içlerinde mütehassıs tavsiyelerini not edenler bile var.

Hoşuma gitti, şehir halkının bu kadar meraklı alâkasını ilk defa görüyodum. Hattâ sözlerinden çok tahsil görmüş olduğu anlaşılan bir tanesi mütehassıslarla ilmî bir münakaşa bile yaptı. Bana çok umgu veren bu konuşmanın sonunda ne işitsem beğenirsiniz?

Biraz köylüye kaçan kıyafetlisi yüksek sesle:

— Beyim, bunlar hep hava. Şu sözünü dinliyenlerin içinde dediklerini yapacak tek bir adam yok. Buradan çıktılar mı yazdıklarını bir daha okumazlar bile, işte yüzlerine söyliyorum. Geçen sene de bir arkadaşınız geldi onun etrafında elli kişi toplanmıştık bize ne yapacağımızı anlattı, defterlerimize yazdık. Ağaçlarımız hasta idi ben uğraştım masraf ettim dediklerini yaptım. İlk ağızda ağaçlarımı kurtarmıştım; şu efendiler hepsi benim bahçe komşum bahçelerine uğramadılar bile hastalık aldı yürüdü, kurtarmışken benim bahçeyi de sardı. Bunlara zorla zarla yaptırmaktan başka çare yok.

●

Böyle yüzlerce vak'aların şahidiyim. Bunlar açıkça gösteriyor ki, halkımızda ve bilhassa çiftçimizin çoğunda büyük bir kaygusuzluk var, görür, öğrenir faydasını anlar fakat yapmaz. Her hangi faydalı bir iş ona yaptırılmak istense tıpkı can kurtaran faydalı acı ilâcı içmekte tereddüt eden hasta gibi önce mutlak bir inat yoluna sapar. Şu halde onun için faydalı işi benimseyinceye kadar işin zorla yaptırılması, Devlet kuvvetinin bu gibi işleri ele ve idaresi altına alması lâzımgeliyor.

●

Bu kötü duruş çiftçiyi düzgün yola saptıracak zorlama siyasetinin bizim halk için en kestirme çare olduğuna delildir.

Şapka işi ortaya atıldığı vakit makûl gibi görünen itirazlar karşısında kalmıştık. Avrupalılardan bir kısmı bile bu işi pek tepeden inme yaptınız, aksi tesirlerinden korkulur demişlerdi. İçimizden bir kaç kişi bu yeni başlığı geymemek için Anavatanı bile terketmek kafasızlığında bulundular. Evlerinden günlerce çıkamayanları başı çıplak gezinenleri hep işittik ve gördük. Bugün ise içimizde bir fesli görsek maskara görmüş gibi arkasına takılarak kahkahalarla gülüyoruz. Geçenlerde Suriyeden gelen fesli bir kaç Arap Toros istasyonlarının birisinde köylülerimiz tarafından abluka edilmiş, halka hoş bir eğlence olmuşlardı. Bugün başlık serbest bırakılsa tek bir kişinin bile fese dönmiyeceğine emin olabiliriz. Bir iki budala buna teşebbüs etseler bile halk tarafından timarhaneye gönderilecek bir hale getirileceklerinden hiç şüphe edilmemelidir.

Açık konuşalım, harf inkılâbını biraz daha güç hazmettik, bugün bile ara sıra eli Arap harflarına kayan yaşlılarımız var, fakat onları da bugünün genç kuşağı utandırarak zorla yola getiriyor. 70 lik bir ihtiyar 16 yaşındaki

çocuğundan geçenlerde bir mektup almış kahkaha ile gülerek bana gösterdi. Mustafa Kemalin çocuğu: Baba. diyordu, bu mektubu her halde dalgınlıkla yazmış olacaksın içinde ailemize ait yazılar olması ihtimali karşısında bunu okutacak adam bulamadım. Geri gönderiyorum; lütfen Türk harfları ile tekrarlamanı ellerinden öperek yalvarırım.»

Bir kaç sene sonra eski eserleri okumak için tırım tırım adam arandığı günleri biz bile göreceğiz.

Bu iki büyük hamle ve neticeleri bize iki şey öğretti.

1 — Kemalizm; inkılâbı en kısa yoldan hazmettiren biricik çaredir.

2 — Türk; arkası bırakılmamak şartile inkılâbı en kolay benimseyen kavrayışı en yüksek bir millettir.

Şüphesiz takdir buyurursunuz ki ben vak'aları görerek ve güderek bu noktalara erişiyorum. Kendiliğimden bir şey çıkarmış değilim yalnız kafamı yoran bir şey var; neden bir çok cephelerde çok iyi neticeler veren bu kudretli hamleler çiftçilikte de yapılmıyor? Bunlarda da beni lütfn siz aydınlatın.

Kadro'nun kıymetli sütunlarında tekrar görüşmek üzere saygılar efendim.

Her KADRO abonesi

yeni bir abone bulmalıdır.

Millî kurtuluş davasını TARİH, Mikado'ya yahut Mussolini'ye VERMEMİŞTİR.

Burhan Asaf.

KADRO, Neşriyatına başladığı ilk günden itibaren, inkılâbımızın cihanşümullük ve millî kurtuluşları için mücadele eden milletlere karşı öncülük vasflarını işlemeyi bir vazife bilmiştir. Hattâ, bununla da kalmamış, bu rolü benimsemek isteyen başka memleketler ve bu başka memleketlerin neşriyatına karşı vaziyet alarak (1), millî kurtuluş davasında öncü olmanın bir takım şartlara dayandığını ve bu şartları haiz olmıyn memleketlerin buna nafile yere yeltenmemeleri lâzımgeldiğini yazmıştı.

Filvaki, millî kurtuluş davasında öncü olmak sadece bu rolü benimsemiş olmak demek değildir. Millî kurtuluş, siyasî, iktisadî ve kültürel esasları bakımından okadar sarih ve okadar malûm bir davadır ki, herhangi bir milletin buna sarılması kadar bunu öncü sıfatile ileriye götürmesi için de ilk şart, bu esaslara, kavlen değil, filen iltihak etmiş olmak yani, bunlara göre amel etmektir. Bu esasların başında ise, «*Müstemleke kalmak yahut müstemleke olmak kadar müstemleke kullanmayı yani müstemlekecilik yapmayı da şiddet ve nefretle reddeylemek*» gelir.

Müstemlekesi olan yahut başlıca gayesi kendisine müstemlekeler edinmek olan memleketler, millî kurtuluş davasında öncü olmak rolünü istedikleri kadar benimsemek istesinler, hadiseler, onların suratlarındaki maskeyi ergeç aşağı alacak ve masûm mil-

(1) «İnkılâp ve Kadro» da hususî bir fasılda, davanın esasını bulacaksınız. Başka memleketlere verilen cevapları ihtiva eden yazılar da şunlardır:
1. — **Faşizm ve Türk millî kurtuluş kareketi.** Kadro. Sayı: 8
2. — **Millî kurtuluş hareketleri ve bunların inkılâp nazariyeleri.** Kadro. Sayı: 9
3. — **İnkılâbımızın sesi.** Kadro. Sayı: 11

letleri himayeleri altına almak arzusunun arkasındaki hakiki niyetleri açığa vuracaktır.

Yalnız, millî kurtuluş davasında öncü olmak rolü kendilerine tarih tarafından verilmediği gibi hâdiseler tarafından da mütemadiyen tekzip edildiği yani emperyalist oldukları şayi bir keyfiyet olduğu halde, ikide birde bu gibi memleketlerin bu temiz davaya el uzatmaları da gösteriyor ki, *dava, benimsemeğe değer bir davadır. Mevcuttur. Mühimdir. Şereflidir.*

●

Notta bildirilen yazılarda, zaman zaman İtalya, Rusya ve Almanya'nın millî kurtuluş davasını ele almaları üzerinde durulmuş ve bu işteki salâhiyetsizlikleri tebarüz ettirilmişti. Şimdi şu iki telgrafı okuyalım:

«Le Temps» gazetesinin 17.12.33 tarihli nüshasından:

Bir «Asya gençliği» birliği.

Tokyodan yazılıyor:

Türkiye, İran, Afganistan, Hindistan, Birmanya, Siyam, Çinhindistanı Filipin, Ortaasya, Çin ve Japonya mümessilleri olan seksenden fazla genç, Asyalı şark ırkları arasında tesanüt ve teşriki mesai ruhunu tesise matuf bir Asya gençliği birliğinin teşekkülü münasebetile Tokyoda toplanacaktır. Bu toplanma, Seiyukai fırkasına bağlı gençlik teşkilâtının himayesi altında tertip edilmiştir.

Harbiye, denizaşırı işleri ve terbiye nazırları bu toplanmada nutuk söyliyecek ve nutukları bütün Japonyada radyo ile neşredilecektir.

●

Roma 23 (A.A.) — Dün sabah Roma'da, Capitol'un Jules Cesar salonunda Asyalı talebe kongresi açılmıştır.

Avrupanın en mühim üniversitelerinden gelme 600 talebe hazır bulunuyordu. Onlar meyanında milli kıyafetlerile genç kızlar da görülüyordu... Saat 11.15 de, Mussolini refaketinde M. M. Starace ve Suvich (Hariciye Müsteşarı) olduğu halde içeriye girdi ve derhal söz alarak evvelâ İtalyanca sonra İngilizce olmak üzere, aşağıdaki nutku okudu:

«Asyanın bütün devletlerinin talebesini Roma'da selâmlamakla bahtiyarım. Burada bulunmanız manasız değildir. Bir kimse:«Şark ve garp» hiçbir zaman birleşemez» demişti. Bu sözün yanlış olduğunu tarih ispat etmiştir. 20 asır evvel, Roma, Akdeniz sahillerinde şarkı ve garbı birleştirmişti. Bu hâdisenin cihan tarihinde mühim bir mevkii vardır.

O zaman, garp, Suriye ve Mısır'la beraber Roma müstemlekesi olmuştu. Bu birleşme, bütün tarihimizin temelini teşkil eder.

Avrupa medeniyeti oradan doğdu. Bu medeniyet münkariz olmamak için bugün tekrar âlemşümul olmalıdır. Şarkta ve garpta Romanın meydana getirdiği Akdeniz medeniyeti birliği asırlarca devam etmiştir.

Fakat yeni ticaret yolları, altın akını, müstemlekeleri istismar etmek gibi sebepler, merkezi Akdenizden uzak olan yeni bir medeniyet kurmuştu. O zamandanberi, şark ve garbin arasındaki münasebet, sırf maddî kuvvetin galebesinden ibarettir. Teşrikimesai bağları tamamen kırılmıştır.

Asyanın Avrupaya düşman olduğu telâkkisi ortaya atılmıştır. Hakikatte bu zihniyet Asyaya karşı lâkayt oldukları kadar onu anlamaya gayrimuktedir bazı Avrupa memleketlerinden çıkmıştır. Bu memleketler indinde Asya, istihsalleri için bir pazar ve kendilerine lâzım olan ham madde membaından başka bir şey değildi.

Son asırlarda, kapitalizm ve liberalizmin temeli olan bu medeniyet bütün cihanı kaplamıştır. Bu sebepten dolayı, şimdi bu medeniyetin iflâsı, bütün kıtalarda hissedilmektedir.

Binaenaleyh kapitalizm ve liberalizmin soysuzlaşması aleyhindeki aksülâmelde, bütün kıtaların alâkadar ve menfeattar olması lâzımdır. Bu aksülâmeli temsil eden kuvvet ise, mevcut medeniyette bir ruh ile bir ülkünün mevcut olmamasına karşı isyan eden İtalyan faşizminin ihtilâlci sesi temsil ediyor.

Öyle ki Asyanın kinlerini ve aksülâmellerini tahrik eden ıstıraplarında biz İtalyanlar, kendi çehremizin aksini görüyoruz. Arada bir fark varsa, teferrüata aittir. Esas, aynidir.

Bugün, faşist rönesansından sonra, Roma ile Akdeniz, birleştirici vazifelerini tekrar benimsemeğe hazırlanmış bulunuyorlar. Yeni İtalya, bu sebeple değilmidir ki, sizleri, yeni medeniyeti sarsmış olan iki buhran esnasında (Rönesans ile son cihan buhranını kasdediyor) içtimaa davet etmiştir? Cihanı, her defasında, Roma ile şarkın ittihatları kurtarmıştır. Bugün bizlerin, İtalyanların ve faşistlerin bu binlerce senelik müşterek an'aneyi yeniden dirilitmek ümidimizi takviye eden âmil, hafızamızdan silinmiyen bu hatıradır.»

●

Japonya'daki hareketin başında harbiye, denizaşırı işleri ve terbiye nazırlarını görüyoruz. İtalya'da ise, dava ile bizzat M. Mussolini meşğuldür. Şahsiyetler de gösteriyor ki, mesele, «Milletler cemiyeti ile dostluk birliği», «harbe karşı kadınlar birliği» yahut «İspirtolu içkilere karşı mücadele cemiyeti» gibi bir takım Pasifist unsurların elinde siyasî geçim vasıtası kılınmış bir vakitgeçirme ve lâfatma mevzuu değil, *devletlerin adetâ doğradan doğruya meşğul bulundukları ehemmiyetli bir «dış politika unsuru» mevkiine çoktan çıkarılmış bulunmaktadır.*

Bizde ise, KADRO isimli Mecmuanın ehemmiyet verdiği ve inkılabımızın dışarıdaki Prestiji ve kudreti namına çok lüzumlu bulduğu bir iş vaziyetinden bir adım öteye gidememiştir.

●

Japonya, daha geçenlerde Mançuri'yi çatır çatır işgal eden ve millî kurtuluş için çırpınan Çin'i yüzbir parçaya ayırmak için yüzbir çareye başvuran Japonya'dır. İşte bu Japonya, istiklâlleri için kan döken milletlerin bayraktarlığını takınmak hevesindedir. Ne kadar belli ki, Japon emperyalizminin bütün bu işten umduğu haricî politikasındaki tehdit ve tedhiş unsurunu nihayet bir mıktar daha artırmaktan ve bazı müstemlekeci memleketlere karşı siyasî bir şantaj yaparak onlarla menfaat kırışmaktan ibarettir.

İtalya'ya gelelim. Herkes biliyor ki, Avrupalılar kendilerini saran tehlikeyi sezmıyorlar ve Duce'nin rehberliği altında bir Avrupa birliği ve bir Avrupalı devletlerarası faşizmi yapmıyorlar diye, «Milletler cemiyeti» isimli engeli ortadan kaldırmağa kadar gitmiştir. Daha geçenlerde, Roma'da toplanan Avrupalılık kongresinde, Avrupa'nın siyasî, iktisadî ve kültürel hükümranlığını eskisigibi müessir kılmak uğurunda tatbiki lâzım çarelerin bulunması için Avrupa'nın bütün *ukalâsını* Vatikan'ın dibinde toplamıştı. Ve Gene herkes biliyor ki, Hitler'in bütün ırk nazariyesi de nihayet, bundan ibarettir. O kadar ki, zencileşmekten utanmıyan Fransa'yı Avrupalılık namına, ateşe atmak, sevaptır.

Keza, malûm bir şey değil midir ki, faşizm demek, müstemlekecilikte geçikmiş olmak demektir? İtalya'nın gözü, okadar karşı taraflardadır ki, Akdenizin faşist kamusundaki adı «İtalyan havuzu» dur. Hattâ yukarıya aldığımız telgrafta bile demiyor mu ki:

«... Bugün, faşist rönesansından sonra, Roma ile Akdeniz, birleştirici vazifelerini tekrar benimsemeğe hazırlanmış bulunuyorlar. Yeni İtalya, bu sebeple değil midir ki, sizleri, yeni medeniyeti sarsmış olan iki buhran esnasında (Rönesans ile son cihan buhranını kastediyor) içtimaa davet etmiştir? Cihanı, her defasında, Roma ile şarkın ittihatları kurtarmıştır. Bugün bizlerin, İtanyan'ların ve faşistlerin bu binlerce senelik müşterek ananeyi yeniden diriltmek ümidimizi takviye eden âmil, hafızamızdan silinmeyen bu hatıradır.»

Roma ile şark'ın ittihadı? Eskiden, biliyoruz ki, bu ittihadın temelini «Roma sulhü» teşkil ederdi. O «Roma sulhü» ki, girebil-

diği yerlerden ancak paslanmış Roma kılıçlarile beraber çıkardı. M. Mussolini'nin «İttihat» dediği bu ise, bunlar malûm şeylerdir. Hem, nerede ozamanlar? Hiç Roma tarihinin ihtibasları ile dolu bir politika, millî kurtuluş'un yüksek adalet ve hürriyet esaslarına ayak uydurabilir mi?

●

Yalnız faşizmin babası, millî kurtuluşçu olduğuna inandırmak için, Avrupa emperyalizmi namına, cidden faydalı itiraflarda bulunuyor. Avrupa, başka memleketleri, meğer müstemlekeleştirrerek ve onları birer hammadde ve ziraat maddeleri müstahsili haline koyarak hükmü altına almış. Ve millî kurtuluş demek te, meğer Avrupanın bu tuzaklarından çıkmak yahut bu zülmünü silkip atmak demekmiş. KADRO'nun daha ilk gününden itibaren ortaya attığı bu esaslara ehemmiyet vermiyenler, lütfen kulak kabartsınlar. Çoktan harcıâlem olmuş bu hakikatleri ağıza almaktan, artık bir devlet reisi bile çekinmiyor. Kapitalizm'in neden ibaret olduğunu, kursağını nasıl şişirerek medeniyetini kimlerin sırtında taşıtmış olduğunu, işte artık M. Mossolini de ilân ediyor.

●

Başka milletlerin millî kurtuluş bayraktarlığı etmesi, yukarıda da söylediğimiz gibi, böyle bir rolün bugünkü cihan şartları bakımından nekadar birinci plâna geçtiğine delâlet eder. Evvelâ tekrar edelim ki, millî kurtuluş inkılâbını yapmış olan Türkiye olduğu gibi «rehper millet» vazifesini ifa etmekle yaptıracak olan da Türkiyedir.

Dava, ilk günü ileri sürdüğümüz gibi: *Mevcuttur. Mühimdir. Şereflidir.* İşte bunun birkaç delili daha. Her fırsat düştükçe, buna avdet etmek KADRO'nun bir vazifesidir. *Türk inkılâbının kendine has olan ileri ve müstesna vasflarını her defasında zamanında ve açık olarak ortaya koymuş olan Mecmuamız, umarki, millî kurtuluş davasında öncü ve rehper millet olmak vasfımıza, Türk inkılâpçıları, bundan böyle olsun lâzım olduğa gibi bağlanacaklardır.*

Kronik:

İstikrarlı para, Mütevazin bütçe, Zengin ve dolgun bütçe.

Başvekil İsmet Paşa Hazretleri bu senenin tasarruf haftası münasebetile, 12/kânunuevvel/1933 günü Ankara Halkevi salonunda büyük bir nutuk irat buyurdular.

Bu nutuk yalnız tasarruf haftasının günlük ve propagandalık meseleleri üstünde kalmadı. İsabetli bir hudut genişletmesile milli iktısadiyatımızın aktuel ana meselelerini kâmilen çerçevesi içine aldı.

İktısadî istiklâlimizin ve kuruluşumuzun en millî ve en rasyonel yollardan temini davasının unsurları olan bu meseleler halen şöyle numralanabilir:

1 — Köylü gücünü kıymetlendirmek ve köylüye insani bir tediye kabiliyeti vermek.

2 — Millî sanayiimizi korumak ve bu sanayiin etrafında, Avrupada emsali görülen menfaat ve sınıf kavgalarına meydan vermemek.

3 — Harici ticaretimizi, bir takım levantenlerin ve kozmopolitlerin değil milletin ve bilhassa geniş müstahsil kütlelerin menfaatine uygun bir şekilde teşkilâtlandırmak.

4 — Bütün bu iktısadî inşa ve tanzim işlerini başarabilmek için de devlete geniş ve seyyal bir tediye imkânı temin etmek, yani millî parayı ve kredileri iktısadî inşa namına seferberetmek.

●

Başvekil Paşa Hazretleri nutuklarında her biri diğeri kadar mühim ve yine fakat her biri diğerine sıkı sıkıya bağlı olan, yani birisinin başarılması diğerinin teminine bağlı bulunan bu iktısadî inşa unsurlarına ayrı ayrı temasta bulundular ve ilk sözlerinde, bilhassa bir tediye ve inşa vasıtası olan millî para üstünde durdular.

Muvazeneli bütçe ve istikrarlı para, muhterem Başvekilimizin, devlet siyasetimizi idare işini üstlerine aldıkları ilk gündenberi esas istinat noktalarından biridir ve yine aşikârdır ki, Türkiye muvazeneli bütçeyi ve istikrarlı parayı İsmet Paşa kabinesinin icraat verimleri arasında kazandı. Bu itibarle istikrarlı parayı ve muvazeneli bütçeyi iktısadî inkişaf davamızın da bir esası olarak almak doğru olur. Çünkü ancak istikrarlı, yani alım kabiliyeti muayyen ve müemmen bir para iledir ki:

1 — Köylü gücü kıymetlendirilebilir.

2 — Atiye şamil bir plâsman demek olan sanayi kuruluşlarına sermaye ayrılabilir.

3 — Devlet bütçesine reel bir kıymet vermek imkânı hasıl olur.

Ve nihayet yine bu unsur üstündedir ki, mütevazin bütçe mefkûresi gibi zengin ve dolgun bütçe

mefkûresine de varmak yolu açılır. Çünkü zengin ve dolgun bütçenin de hakiketen bir mefküre teşkil ettiği, zengin ve dolgun bütçeye varmakla istikrarlı paranın ve mütevazin bütçenin nimetlerinin tamamlanacağı aşikârdır.

●

Kadro, Muhterem Başvekilimizin ehemmiyetle üstünde durduğu bu noktayı, yani bir infilâsyone meydan vermeden tediye vasıtasını bollaştırmak, millî inşa taleplerini karşılamak, hulâsa hem mütevazin, hem de zengin bir bütçeye varmak yolundaki mefkürevi cihetleri daima tetkiklerine mevzu kılmaya çalışmıştır. Bu itibarle Muhterem Başvekilimizin lisanında bu davanın taşıdığı ehemmiyetli manayi biz, millî inşa zaruretlerini hem istikrarlı, hem de bol ve zengin tediye vasıtaları ve kredilerle karşılamak yolunda selâhiyetli bir adım telâkki etmekteyiz.

●

Millî tediye vasıtasının istikrarı müdafaa edilirken köy mahsullerimizi kıymetlendirme davasının ve bilhassa harici ticaret teşkilâtlılığın da ortaya atılışı ciddî bir meseledir. Çünkü Türk köylüsünün bugünkü fiatlara nasıl hakkı ödenmiyorsa, bu fiatların biraz daha düşmesi de onun döktüğü alın terine karşı artık bir hakaret olur. Muhterem başvekilimizin bu felâketi karşılamak için, baş vurduğu çarelerden biri de dış ticareti teşkilâtlandırmaktır ve bunu bütün inkılâbımızın zaferleri sırasında ayrıca tebrike değer bir hamle saymak lâzımdır.

Başvekilimiz bu teşkilâtlandırma işinin şekli üzerinde tevakkuf buyurmadılar. Fakat ümit olunabilir ki, bu teşkilât, iç pazardaki fiatları, dış pazardaki fiatların tabiiyetinden kurtarmak yolunda olacaktır. Yani iç pazardaki fiatlarla dış pazardaki fiatlar arasına, nazım vazifesini görecek olan devlet girecek ve dış piyasada fiatlar ne olursa olsun, iç pazarda köylüye iştira kabiliyeti sabit millî para ile tediyat yapacak, köylü mahsulünü de hariçte devlet bütçesine varidat teşkil edecek olan ecnebî dövizi mukabili satacaktır.

Aksi takdirde iç pazarların fiatlarını, dış pazarların fiatlarına tâbi bırakacak bir teşkilât, nihayet Yunanistan veya Bulgaristanda olduğu gibi ancak mahdut verimli yahut ilk fiat katastrofunda zararlara uğrayabilecek bir teşkilât olur.

●

Sanayi kurma davasına gelince, bu dava da, doğrudan doğruya, hem istikrarlı paranın, hem de zengin ve dolgun bütçe mefküresinin bir unsurudur.

Zengin bütçe devlet sanayiini ve gelirli devlet sanayii de devlet bütçesini besleyecektir. Bu suretle bir taraftan sanayi garantili bir gıda membaına bağlanırken diğer taraftan devlet bütçesi de garantili varidat membalarına dayanacaktır.

●

Hulâsa görülüyor ki gerek sanayi kuruluşu, gerek köylü sâyinin kıymetlendirilişi gerek memleketin inşa işleri tamamile, çok, seyyal,

alım kabiliyeti muayyen ve emin bir mübadele vasıtasına muhtaç bulunmaktadır. Bu iktısadî kuruluş unsurlarının bu suretle yani birbirine bağlı olarak ve birbirini tamamlıyarak Başvekil Paşa Hazretlerinin nutuklarında yer almış olmaları bu senenin iktısat ve tasarruf haftasının en baş hâdisesidir.

Biz, gelecek iktısat ve tasarruf gününe kadar Türkiyede, istikrarlı para ve mütevazin bütçe gibi zengin, yani memlekette yapılması mutasavver bütün inşa işlerine yetecek kadar dolgun bütçe mefkûresinin de tahakkuk edeceğine emin olarak Muhterem Başvekilimizin muvaffakıyetlerinin devamını yürekten diliyoruz.

Ergani tahvillerine yazılmak, Millî İktisat, seferberliğine yazılmak demektir.

İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri — Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim

Matbaacılık ve Neşriyat T. A. Ş. - İstanbul